Incipit liber primus de lege diuina.

Titulus primus.

Icturi ergo in hoc primo libro de decē preceptis moralib⁹: de diuina lege ī qua ipſa cōtinent̄ breuiter aliq̄ premittemus. Et p̄mo de eius neceſſitate. ſcḋo de ei⁹ diſtinctiōne. tercio de veteris legis obligatōe. Circa p̄mū ſciendū ꝙ ad directionē humane vite neceſſariū fuit habere legē diuinā ꝓpter tria. Primo ꝓpter excellentiā finis hoīs. Nā ꝑ legē dirigit̄ homo ad actus ꝓprios ī ordine ad finē vltimū. ⁊ ſi homo ordinaret̄ tm̄ ad finē qui nō excederet ꝓportionē naturalis facultatis hoīs nō oporteret ꝙ haberet aliqḋ directiuū ex parte rationis ſupra legē naturalē ⁊ legē humanā q̄ ab ea deriuat̄. ſed q꞉ homo ordinat̄ ad finē btitudinis eterne q̄ excedit ꝓportionē naturalis facultatis hūane. iō neceſſe fuit vt dirigeret̄ etiā ad ſuū finē lege diuinit⁹ data. Scḋo ꝓpter incertitudinē hūani iudicij. ꝑcipue de reb⁹ ꝯtingētibus ꝑticularib⁹ ꝓpter quā cōtingit de actib⁹ humanis eſſe diuerſa iudicia diuerſoꝝ. ex q̄bus etiā diuerſe ⁊ ꝯtrarie leges ꝓcedūt. ⁊ ideo vt homo ſine omni dubitatōe poſſit ſcire quid ſit agendū ⁊ quid vitandū. neceſſe fuit vt ī actibus ꝓprijs dirigeret̄ ꝑ legē diuinā que errare nō poteſt. Tercio ꝓpter inſufficientiā hūane legis. q꞉ homo poteſt de his legē facere de q̄bus poteſt iudicare. iudiciū autē hoīs non pōt eſſe de motibus interiorib⁹ q̄ latēt. ſ; tm̄ de exteriorib⁹ q̄ patēt. ⁊ tm̄ ad ꝑfectōē virtutis reqrit̄ ꝙ in vtriſq; actib⁹ hō ſit iuſtus. ⁊ iō lex humana non potuit ſufficienter coercere ⁊ ordinare interiores actus. ſ; neceſſe fuit ꝙ ſuperueniret lex diuina.

Irca ſcḋm. ſ. diſtinctōē legis diuine ſciēdū ꝙ duplex ē lex diuina. ſ. vetus ⁊ noua. hec aūt nō diſtinguūt̄ ab inuicē ſicut oīno ſpecie diuerſa. ſicut diſtinguūt̄ equ⁹ ⁊ bos. ſ; ſicut ꝑfectū ⁊ imꝑfectū ī eadē ſpecie. vt puer ⁊ vir. et hoc modo diſtinguit̄ lex vet⁹ a lege noua. Vn̄ ap̄ls Gal. iij. ꝯparat ſtatū veteris legis ſtatui puerili exiſtentis ſub pedagogo. ſtatū aūt noue legis ſtatui ꝑfecti viri q̄ iā nō ē ſub pedagogo. ⁊ iō oēs dr̄ie q̄ aſſignant̄ inter nouā legē ⁊ veterē accipiūtur ſm̄ ꝑfectū ⁊ imꝑfectū. Precepta eñ cuiuſlibet legis dant̄ de actibus virtutū. Ad agēdū aūt opa virtutū aliter inclinant̄ imꝑfecti q̄ nōdū hñt virtutis habitū. aliter illi q̄ ſunt ꝑfecti ꝑ habitus virtutū. p̄mi eñ. ſ. imꝑfecti inclinant̄ ex aliq̄ cā extrinſeca. puta ex cōminatōe penaꝝ. vel ex ꝓmiſſione aliquaꝝ extrinſecaꝝ remūerationū. vt honoris. vel diuitiaꝝ. vł alicui⁹ hmōi ⁊ iō lex vet⁹ q̄ dabat̄ imꝑfectis. id ē nōdū gratiā ꝯſecut⁹. cōgrue dr̄ lex timoris inq̄tū inducebat ad obſeruantiā p̄ceptoꝝ ꝑ cōminationē quarūdā penaꝝ. Dicit̄ etiā habere quedā ꝓmiſſa tp̄alia. Perfecti aūt inclinant̄ ꝓpter amorē virtutis. nō ꝓpter aliquā penā vel remunerationē. ⁊ iō lex noua q̄ principaliter cōſiſtit ī ipſa ſpūali gratia cordibus indita dicitur lex amoris. ⁊ dr̄ habē ꝓmiſſa ſpūalia ⁊ eterna q̄ ſunt obiecta virtutis p̄cipue charitatis. ⁊ ideo ꝑ ſe in ea inclinat̄. nō q̄ſi in extranea. ⁊ ideo etiā lex vetus dicit̄ coercere manū non animū. q꞉ qui abſtinet ab aliquo peccato timore pene non ſimpliciter recedit eius voluntas a peccato ſicut recedit eius volūtas q̄ abſtinet a pcc̄o amore iuſticie. ⁊ ꝓpter hoc lex noua q̄ dr̄ lex amoris dicit̄ animū coercere. Sic igit̄ patet ꝙ ſunt tres dr̄ie legis ⁊ euāgelij p̄ncipales. ex quib⁹ oēs alie oriunt̄. ⁊ ad quas oēs alie reducunt̄. Prima ē ꝙ lex ad obſeruantiā p̄ceptoꝝ inducit ꝑ timorē. euāgeliū vo ꝑ amorē. ⁊ hāc aſſignat Aug. cōtra Adamantiū manichei diſcipulū dicēs. Breuis differentia legis ⁊ euangelij timor ⁊ amor. Scḋa ē ꝙ lex ꝓmittit tp̄alia. euangeliū eterna. Vn̄ xp̄c ī principio ſue p̄dicationis ſtatī dicit. Penitentiā agite: appropinq̄bit eñ regnū celoꝝ. hāc ponit Aug. li. iiij. cōtra Fauſtū. Tercia ē ꝙ lex coercet manū. euāgeliū aūt animū. de quo xp̄c Math. v. Niſi abūdauerit iuſticia veſtra plus q̄ ſcri. ⁊ pha. nō intra. ī reg. ce. Fuerunt tñ aliqui ī ſtatu legis habētes charitatē ⁊ gratiā ſpūſſcti qui p̄ncipaliter expectabāt ꝓmiſſa. ſ. ſpūalia ⁊ eterna. ⁊ ſm̄ hoc ꝑtinebāt ad euāgeliū ſiue nouū teſtamentū. Similit̄ ⁊ ī nouo teſtamēto ſunt aliq̄ carnales nondū ꝑtingentes ad ꝑfectionē noue legis ꝓpter qḋ oportuit etiā in nouo teſtamēto induci ad virtutis opa ꝑ timorē penaꝝ ⁊ ꝑ aliqua tp̄alia ꝓmiſſa. Lex autē vetus ⁊ ſi p̄cepta charitatis daret. Leuit. xix. Diliges proximū. ⁊ Deut. vj. Diliges dn̄m deū tuū. non tñ ꝑ eā ſpūſſanct⁹ dabatur ꝑ quem charitas noſtris cordibus infunditur. vt dicit̄ ad Ro. v.

Irca terciū ſciēdū ꝙ lex vetus ꝯtinebat p̄cepta legis nature. ⁊ q̄dā p̄cepta ꝓpria q̄tū ad p̄ma oēs tenebantur ad obſeruantiā veteris legis. non q꞉ erant in veteri lege. ſed q꞉ erant de lege nature. ſed q̄tū ad ſcḋa tenebat̄ ad obſeruātiā legis veteris ſol⁹ popul⁹ iudeoꝝ. Cui⁹ ratō ē. q꞉ lex vet⁹ data ē populo iudeoꝝ. vt quādā ꝓrogatiuā ſanctitatis obtineret ꝓpter reuerētiā xp̄i q̄ ex illo populo naſcitur⁹ erat. Admittebant̄ tñ ad obſeruantiā legis gētiles de quo habetur Exo. xij. q꞉ ꝑfectius ⁊ ſecurius ſalutē conſequebant̄ ſub illis q̄ ſub ſola lege naturali. ſicut ⁊ nūc layci tranſeunt ad clericatū. ⁊ ſeculares ad religionē. licet tñ ſine hoc ſaluari poſſent.

De preceptis in cōmuni. Titulus. ij.

Iſo breuiter de lege diuina videndū ē de p̄ceptis. ⁊ p̄mo ī cōi. ſcḋo ī ſpāli de p̄ceptis decalogi. Circa p̄mū p̄mo videndū qḋ ē p̄ceptū. ſcḋo de diuiſiōib⁹ p̄cepti. Circa p̄mū notādū ꝙ p̄ceptū ē iuſſio vel impiū faciēdi aliqḋ vel nō faciēdi. Faciēdi aūt dr̄ qḋ ē debitū fieri. vt honorare patrē. Nō faciēdi aūt qḋ ē debitū nō fieri. vt mechari. Iuſſio aūt vel imperiū ē ſupioris. ſic obedire minoris. Vn̄ ſic pōt deſcribi. Iuſſio ē volūtatis ſupioris expſſio de faciēdo vel nō faciēdo ei q̄ inferior ē. Circa ſecūdū notādū ꝙ p̄ceptū aliud ē affirmatiuū. qḋ ē de faciēdo. vt honorare patrē. aliud ē negatiuū qḋ ē de nō faciēdo. vt non occides. Et dat̄ iſta diuiſio ſm̄ ratōē cauſe formal' p̄cipiēdi. Differūt aūt ī effectu p̄ceptū affirmatiuū qḋ reſtricto noīe ſolet dici p̄ceptū. ⁊ p̄ceptū negatiuū qḋ ꝓhibitio dicit̄. q꞉ affirmatiuum obligat ſꝑ. id ē in omni tēpore. ſed nō ad ſꝑ. i. nō ad oē tēpus Negatiuū aūt obligat ſꝑ ⁊ ad ſꝑ. ⁊ hoc intellige de p̄ceptis decalogi ⁊ iuris naturalis. Vbi gr̄a. honorare patrē p̄ceptū ē affirmatiuū qḋ obligat me ſꝑ. q꞉ ſꝑ teneor ad honorādū patrē. ſ; nō ad ſemꝑ honorādū. nō eñ ē poſſibile nec expediēs vt ſꝑ honorē eū. ſ; cū oportunitas occurrit ⁊ tp̄s requirit. Negatiuū aūt p̄ceptū obligat ſꝑ ⁊ ad ſꝑ. ſicut nō mechaberis. quia ſꝑ teneor ⁊ quocunq; tp̄e non mechari. Itē p̄ceptoꝝ aliud eſt nature. aliud diſcipline. aliud legis ſcripte. p̄ceptū aūt nature aut ē datū aut innatū. ſi datū. aut ē datū ꝓpter naturā ꝯſeruādā ſm̄ actū nutritiue. vt Geñ. ij. De omi ligno ꝑadiſi comedes. aut ꝓpter naturam multiplicandam ſm̄ actū generatiue. vt creſcite ⁊ multiplicamini Geñ. j. ⁊. ix. Si innatū. iuxta illud Ro. ij. Si gentes naturaliter ea que legis ſunt faciunt eiuſmodi legē nō habentes ipſi ſibi ſunt lex q̄ oſtendūt opus legis ſcriptū ī cordibus ſuis. hec ſcriptura ināta ē cuilibet. p̄ce primū ergo hoc inſitū ē conſcīe cuiuſlibet ſm dictamē rationis de faciēdo vel nō faciēdo. Hoc vo recipit diuiſionē. nā aliud ē ordinatiuū in deū. ſicut diligere creatorē ſup oīa. ⁊ obedire ei in omnibus ⁊ ſup oīa quod ē inſitū cuiuſlibet conſcīe. Aliud eſt manifeſtatiuū ordinis in ꝓximū. ⁊ hoc dupliciꝛ. ſ. ſm viā innocētie. vt illud Thobie. iiij. Quod ab alio oderis tibi fieri ⁊c. ⁊ ſm viam beneficētie. vt illud Math. vij. Quecūq₃ vultis vt faciant vobis hoīes ⁊ vos facite illis. Hec igiꝛ ē diuiſio ꝓcepti nature ſiue legis naturalis. Preceptū vo diſcipline generaliter eſt ꝓceptū datū ad ꝓbationē. vt hō ſciat ſe deo debere obedientiam nō tm̄ in expediētibus vel honeſtis ſ₃ etiā in indifferentibꝫ. Et hoc etiā recipit diuiſionē. Nā aliqꝺ ꝓceptum diſcipline datum eſt ad ꝓbationem obedientie. vt illud ꝓceptū negatiuū datū Ade Geñ. ij. De ligno ſcīe boni ⁊ mali ne comedas. quoddam ad probationem fidei. vt illud datū Abrahe Geñ. xxij. Tolle filium tuum Yſaac ⁊c. ⁊ eſt ꝓceptum affirmatiuū. Preceptoꝝ autem legis ſcripte quedam ſunt moralia. vt que in decalogo. quedam iudicialia. vt que in deciſione cauſaꝝ ſunt inſtituta. de quibus Exo. xxj. Hec ſunt iudicia que ꝓpones eis. quedā cerimonialia. vt q̄ fuerunt inſtituta in figurā futuroꝝ. ſicut ea que de cōpoſitione tabernaculi ⁊ de ſacrificijs ⁊ hmōi. Ad legē eñ dei ptinet vt hoīes adinuicē ⁊ ad deū ordinenꝛ. Vtrunq₃ aūt hoꝝ in cōi ptinet ad dictamen legis nature. ⁊ ad hec referunꝛ precepta moralia. ſed oportet ꝙ vtrunq₃ determineꝛ per legem diuinā vel humanā. Precepta aūt cōe de cultu diuino determinanꝛ per precepta cerimonialia. cultus ei dei vocaꝛ cerimonia quaſi munia. i. dea cereris que dicebatur dea frugum vt quidā dicunt. eo ꝙ pmo ex frugibus oblationes deo offerebanꝛ. ſiue vt maximus Valerius refert nomen cerimonie eſt introductū ad ſignificandū cultū diuinū apud latinos a quodam oppido iuxta Romā quod cerere vocaꝛ. eo ꝙ Roma capta a gallicis illuc ſacra romanoꝝ ablata ſunt. ⁊ reuerendiſſime habita. Sic igiꝛ illa ꝓcepta que ptinēt ſpāliter in lege ad dei cultum dicunꝛ ceremonialia. Omne vo preceptum de iuſticia inter hoīes ſeruanda determinaꝛ per ꝓcepta iudicialia. Scđm hoc igiꝛ oportet ponere tria genera ꝓceptorum veteris legis. ſ. moralia que ſunt de dictamine legis nature. cerimonialia que ſunt determinatōes cultꝰ diuini. Et iudicialia que ſunt determinatōes iuſticie inter hoīes obſeruāde. Vnde cū apoſtolus Ro. vij. dixiſſet ꝙ lex eſt ſancta. ſubiūxit ꝙ mandatū eſt iuſtū. ſ. q̄tū ad iudicialia. ⁊ ſctm̄ q̄tuꝫ ad cerimonialia. dicitꝛ eñ ſanctū quod ē deo dedicatū. ⁊ bonū qꝺ honeſtum q̄tum ad moralia. Ad hoc nota ꝙ cerimonialia adeo ſunt euacuata vt non tm̄ ſint mortua ſed etiā mortifera obſeruantibus poſt Xp̄m. maxime poſtq̄ eſt diuulgatum euangelium. precepta aūt iudicialia ſunt quidē mortua. quia nō habēt vim obligandi. nō ſunt tñ mortifera. qꝛ ſi quis princeps ordinaret in regno ſuo ea obſeruari non peccaret niſi forte hoc modo obſeruarentur. ſ. vt ita obſeruari mandarentur tanq̄ habentia vim obligandi ex veteris legis inſtitutione. talis eñ intentio obſeruandi eſſet mortifera. Huius autē differentie ratio ſumi poteſt ex predictis. dictū eſt eñ ꝙ ꝓcepta cerimonialia ſunt figuralia pmo ⁊ ꝑ ſe tanq̄ inſtituta principaliter ad figurandū xp̄i myſteria vt futura. ⁊ ideo obſeruatio eoꝝ ꝑiudicat veritati fidei ſm quā confitemur illa myſteria iam eſſe ꝯpleta. Precepta aūt iudicialia nō ſunt inſtituta ad figurāduꝫ ſed ad diſponenduꝫ ſtatuꝫ illꝰ populi q̄ ordinabaꝛ ad Xp̄m. ⁊ ideo mutato ſtatu illꝰ populi xp̄o veniente obligationē amiſerūt. lex eñ fuit pedagogus ducens ad xp̄m vt dr̄ ad Gal. iij. Quia ꝗ hmōi iudicialia nō ordināꝛ ad figurādū ſed ad aliqꝺ faciendū. ideo obſeruatio eoꝝ abſolute nō ꝑiudicat veritati fidei. ſed intentio obſeruādi tanq̄ ex obligatōe legis. hꝫ ꝑiudicare veritati fidei. qꝛ ꝑ hoc haberetur ꝙ ſtatus prioris populi adhuc duraret ⁊ ꝙ Xp̄c nondum veniſſet.

De preceptis decalogi ī cōmuni. Titulus. iij.

Einde cōſiderandū ē de ꝓceptis decalogi ⁊ pmo ī cōi. ſcđo de vnoquoq₃ illoꝝ in ſpāli. Circa pmū pmo de diſtinctōne ⁊ ordine ꝓceptoꝝ decalogi. ſecundo de continentia alioꝝ ꝓceptoꝝ moraliū ī ꝓceptis decalogi tercio de modo ipſa tradendi. quarto de debita obſeruatiōe eorum. quinto de poſſibilitate diſpenſationis ipſoꝝ. Circa primū querunꝛ plura. ſcꝫ quomodo diſtinguunꝛ precepta decalogi. Rñ. ſm modū cōmuniorē ⁊ ꝓbabiliorem qui habetur ab Auguſtino ſuper Exo. diſtinguitur hoc modo. ſcꝫ vt primū preceptum ſit. Non habebis deos alienos coraꝫ me. ⁊ nō faces tibi ſculptile. nec omnē ſimilitudinem. Secundū. Nō aſſumes nomen dei tui in vanū. Tercium. Memento vt diem ſabbati ſanctifices. ⁊ hec tria dicuntur ad primam tabulā pertinere. Primū aūt ꝓceptū ſcđe tabule ē. Honora patreꝫ tuum ⁊ matrem tuam. Secundū. Nō occides. Tercium. Nō mechaberis. Quartum. Non furtum facies. Quintuꝫ. Nō loqueris contra ꝓximum tuum falſum teſtimonium. Sextū. Non concupiſces domū proximi tui. non ſeruū. non ancillā. non bouem. non aſinū. nec omnia que illius ſunt. Septimū Nec deſiderabis vxorē eiꝰ. Magiſter tñ ſniaꝝ li. iij. di. xxxvij ponit illud ſextum. congrue eñ poteſt poni ſextum vel ſeptimū. quia antq̄ dicatur: nec deſiderabis vxorem eius. dicitur non concupiſces domum proximi tui. ⁊ poſtq̄ ꝓhibuit cōcupiſcētiā vxoris iterum ſubdit. nō ſeruū. non ancillam. Vnde verſus. Sperne deos. fugito piuria. ſabbata ſerua. Sit tibi patris amor. ſit tibi matris honor. Non ſis occiſor. fur. mechꝰ. teſtis iniquus. Vicinique thorum reſq₃ caueto ſuas. Ratō autem numeri ſic poteſt accipi. Lex eñ diuina eſt ad ordināduꝫ homines ad deum ⁊ inter ſe ⁊ quemlibet ad ſeipſum. quia tamen non ita apparet ratio debiti in his que facit hō ſm ſeipm ideo inter mandata ad que reducūtur alia ſicut ad magis nota. non fuerunt poſita niſi precepta de ordine homis ad deum ⁊ ad proximum explicite. licet etiā contineant ordinē hominis implicite ad ſeipſum. Sicut igitur precepta legis humani ordinant hominem ad cōmunitatem humanam ſub aliquo principe homine. ita precepta legis diuine ordinant hoīem ad cōmunitatem quandam ſiue rempublicam hominū ſb deo. Ad hoc aūt ꝙ aliqs in aliqua cōitate bene cōmoreꝛ requiritur vt bene ſe habeat. ⁊ ad deum q̄ preeſt cōmunitati. ⁊ ad alios cōitatis conſocios ⁊ participes. Oportet igitur ꝙ in diuina lege pmo feranꝛ quedam precepta ordinantia ad deuꝫ. deinde alia ꝓcepta ordinantia ad alios proximos ſimul conuiuentes ſub deo. Principi aūt cōmunitatis debet homo tria. primo fidelitatē. ſ. vt honorē principatus quantū ī ſe eſt ad alium non trāſferat. Secūdo reuerentiam. ſ. vt in euꝫ nihil iniurioſuꝫ ꝯmittat. Tercio famulatū. ſ. ī recōpenſationē beneficioꝝ ab eo perceptoꝝ. Hoꝝ pmū ꝑcipiꝛ precepto pmo. ſcđm ſecūdo. ⁊ tercium tercio. Poteſt etiam dici ſm Aug. ꝙ primo precepto precipitur nobis reuereri primi pncipij vnitatem. ſecundo eius veritatem. tercio bonitatem qua ſanctificamur. ⁊ in qua quieſcimus ſicut ī fine. Poteſt etiam dici ꝙ ꝑ primū preceptuꝫ ordinamur ad deum q̄tum ad opus. per ſecundum q̄tum ad os per tercium q̄tum ad cor. quia in ſanctificatione ſabbati ſm ꝙ eſt preceptum morale quies cordis precipitur in deum. Ad ꝓximos autem bene ſe debet quis habere ⁊ ſpecialiter et generaliter. ſpecialiter quidem quantum ad eos quorum eſt debitor vt eis debitum reddat. ad quod pertinet preceptum ꝺ honoratione parentum. Generaliter quantum ad oēs vt nulli nocumentum inferat opere vel ore vel corde. Opere quidē nec quantum ad perſonam ꝓpriam. contra quod dicitur: non occides. neq₃ contra perſonam coniunctam ad propagationeꝫ prolis. contra quod dicitur: non mechaberis. neq₃ in rem poſſeſſam. contra quod dicitur: non furtum facies. Nocumentū autem oris prohibetur cum dicitur: non loqueris contra proximum falſum teſtimonium. Nocere autem contingit proximo in affectu per concupiſcentiam oculorum ⁊ per concupiſcētiam carnis. contra que duo dicitur: non concupiſces domum ꝓximi tui: nec deſiderabis vxorem eius. Sed contra predicta obijcitur. quia ſuper illud Ro. vij. Concupiſcentiam neſciebam niſi lex diceret. dicit gloſa. bona eſt lex que dum concupiſcentiam prohibet omnia mala prohibet. et ſic ſufficit ſolum prohibere concupiſcentiam. ſuperfluunt ergo alia precepta. Reſpon. ꝙ concupiſcentia dicitur dupliciter. Vno modo generaliter. prout dicitur quilibet appetitus libidinoſus et immoderatus. et ſic ſumitur in illa gloſa. Alio modo ſpecialter ꝓ appetitu delectabilē ſm̄ guſtū ⁊ tactū. ⁊ ſic ꝓhibetᷣ p̄cepto ſpeciali. Quomodo p̄cepta decalogi debēt ordinari? Rñ. ꝙ ordinantᷣ ſupradicto modo. Ratio cuius ordinis ē. q2 p̄cepta decalogi ſunt de his que quaſi ſtatim rationabilia ⁊ debita videntur. tanto autē aliquid apparet facilius rationabile quāto ſuū cōtrarium apparet grauius. ⁊ ideo ordo p̄ceptoꝝ decalogi ſumitᷣ ſm̄ ꝙ eis vitia magis vel minus grauia opponūtᷣ. Vn̄ ſemꝑ illud p̄ceptum p̄ponitᷣ cui grauius vitiuꝫ opponitur. vt patet intuenti. Quomodo precepta decalogi habent diſtingui ⁊ numerari in talibꝫ? Rñ. ꝙ dupliciᷣ. Vno modo ſm̄ ſenſum litteralem. ⁊ ſic quinqꝫ fuerunt in vna tabula et quinqꝫ in alia. ⁊ hoc modo diſtinguit Joſephus qui fuit hiſtoriographus. ⁊ qui ad ſenſuꝫ litteralē principaliter reſpiciebat. Alio modo ſm̄ ſenſum myſticum. ⁊ ſic diſtinxerunt doctores ſacre ſcripture dicentes mandata ordinantia ad deum pertinere ad primam tabulam. ordinantia vo ad proximum ad ſecundam tabulam. Illa enī diſtinctio ſecunde tabule a prima fiebat ad inſinuandam ⁊ cōmendandam charitatem geminam.

Sequitur videre de ſecundo. ſcꝫ de continentia alioꝝ preceptorum moralium in preceptis decalogi. Circa quod ſciendum ꝙ omnia precepta moralia reducuntur ad precepta decalogi. Unde Aug⁹ de decem cordis loquēs de primo precepto legis nature. ſcꝫ quod eſt. bonum eſt ordinate diligendum. ⁊ de precepto dilectionis dei ⁊ proximi dicit. illud vnum preceptum continet illa duo. ⁊ illa duo continent illa decem. ⁊ illa decem continent omnia. Ad cuius euidentiam ſciendum ꝙ q̄tum ſufficit ad preſens precepta moralia ſe habent ad primū preceptum legis nature in triplici differētia. Quedam enī ſunt in quibus omnia alia precepta moralia radicantur. ſicut in concluſionibus principio proximiorib⁹ cuiuſmodi ſunt precepta d̄ dilectione dei et proximi. Alia ſunt que etiam de proximo ordinantur. ad illa tamen. quia ꝓpter obliuionem rationis humane homo poteſt errare circa illa. ideo ſcribi debuerunt. ⁊ hec ſunt decem precepta decalogi. Alia ſunt ad que reducenda in prima principia indiget homo maiori inueſtigatione ⁊ ſapientum inſtructione ſiue diuina reuelatione. ⁊ talia reducuntur ad decem precepta decalogi. Nam ad primum preceptum reducuntur omnia que prohibent illa que deſeruiunt idolatrie. vt ſunt filij vel filie ꝑ ignē luſtratio. arioloꝝ ſciſcitatio. ſomnioꝝ ⁊ augurioꝝ obſeruatio. maleficiorū ⁊ incantationuꝫ operatio. phitonum. diuinorum. mortuorum interrogatio. de quibus habetur Deut. xviij. Ad ſecundum reducuntᷣ blaſphemie. de qua Leuit. xxiiij. ⁊ falſe doctrine de qua Deut. xiij. Ad tercium reduci videntur omnia cerimonialia. inq̄tum tn̄ eſt morale videntur ad ipſum reduci ꝓhibitiones illorum peccatorum que maxime quietē mentis impediunt in vacando deo. vt eſt ꝓhibitio timiditatis. ⁊ temerarie audacie. ⁊ ſpectātiū ad gulā. ⁊ eīs ꝓhibitiōes imoderātie paſſionū: ⁊ p̄cepta de fortitudie iq̄tū ē moderatiua paſſionuꝫ q̄ quietē mētis i deo ipediūt. Inq̄ntū tn̄ act⁹ fortitudis ē ordinabil' ad vtilitatē cōitatis. ⁊ maxie ad honorē fidei. ſic fortiter ſuſtinere propter defenſionē fidei. reduci poteſt ad p̄ceptū primum. Ad quartū reducitur p̄ceptū de honoratione ſeniū. de q̄ Leuit. xiiij. ⁊ omnia p̄cepta de reuerētia ſupioꝝ. Ad quintū reducitur prohibitio iniuſte violentie contra proximum. de q̄ Leuit. xix. ⁊ ꝓhibitio odij. de qua ibidem. Ad ſextum reducitur ꝓhibitio meretricij. de qua Deut. xxiij. ⁊ ꝓhibitio coitus contra naturaꝫ. de qua Leuit. xviij. ⁊ ꝓhibitio voluntarie effuſionis ſeminis per quēcunqꝫ modū excepto federe matrimoniali. ⁊ etiam ꝓhibitio gule inquantū preſtat fomentum luxurie. Ad ſeptimū reducitur prohibitio vſure. de qua Deutro. xxiij. ⁊ prohibitio acceptionis rei aliene per fraudem. de qua Deutro. xxv. vbi dicitur. Nō habebis in ſacculo diuerſa pōdera. ⁊ prohibitio rapine. Ad octauum reducitur ꝓhibitio falſi iudicij. d̄ qua Exo. xxiij. ⁊ prohibitio mendacij ⁊ periurij. que etiam reducitur ad ſecundum ⁊ ſuſceptionis mēdacij. ⁊ acceptionis munerum de quibus habetur ibidem. quia omnia predicta cooperantur ad corruptionem iudicij. Et prohibitio detractionis. de qua Leuit. xix. vbi dicitur. Non eris criminator nec ſuſurro in populis. Utrum autem ſint aliqua q̄ reducantur ad vltima duo precepta infra videbitur cum de illis agetur. Sic ergo patet ꝙ oīa precepta moralia alia a decem p̄ceptis decalogi. aut in eis continentᷣ ſicut pricipia in cōcluſionibus. ſicut p̄mū principium legis nature. ⁊ preceptum de dilectione dei ⁊ proximi. aut reducuntur ad ea ſicut concluſiones ad principia.

Sequitur videre de tercio. ſ. de modo tradendi decē p̄cepta. Et circa hoc queruntᷣ plura. ſ. vtrum mandata decalogi debuerint tradi per modū obligationis ⁊ p̄cepti. Rñ. ꝙ ſic. Ratio huius eſt. tum quia deum decebat. tū quia nobis expediebat. deum vtiqꝫ decebat. quia i his verbis decalogi conſiſtit regula iuſticie ſm̄ ꝙ dictat lumē rationis recte. ⁊ quoniam deus tanq̄ iuſtus debet eſſe emulator rectitudinis ⁊ iuſticie. ⁊ in ſubditis ⁊ in ſeipſo. hinc eſt ꝙ homini leges iuſticie impoſuit ad quas ipſum obligauit. vt nullo modo liceret ipſum eas impune tranſgredi. Nobis etiā expediebat. Primo ꝓpter gloriam augendam. quia glorioſius eſt homini obtinere beatitudinem per merita q̄ ſine meritis. ⁊ quoniam cum aliquid redditur ex meritis. quodammodo homo qui meretur obligat ſibi retributorē. ⁊ magis decet hominem obligari deo q̄ deum homini. Hinc eſt ꝙ ad opera ꝑ q̄ contingebat mereri debuit homo per precepta obligari. vt dū obligatus obediret. ⁊ merito ꝓficeret. ⁊ ad maiorem gratie cumulum perueniret. Scdo ꝓpter pacem conſeruandaꝫ que tātū bonū eſt. ſicut dicit Aug. vt cuncta pacē appetant. pax autem ſeruari non poteſt vbi homo vſurpat ſibi quod eſt alienum. ideo vt pax ſeruaretur inter homines debuit deus mādata homini tradere. in quibus obligaretur ne quod eſt alienum ſibi vſurparet. ſed redderet deo ⁊ proximo quod eis deberet. ne aliter faciendo iniuriam: pacem frangeret. ⁊ frangendo paceꝫ ipſe in ſe pacem amitteret. Sed obijcitur contra predicta. quia dicitur Ro. vij. Peccatum occaſione accepta per mandatum: operatum eſt in me omnem concupiſcentiaꝫ. ſed deus nihil imponere debet quod augeat concupiſcentiā. Rñ. ꝙ dictum apoſtoli habet veritatem ſed valde per accidens ⁊ occaſionaliter. ex hoc enī ꝙ per legem erat peccati cognitio. ⁊ tamen per ipſam non erat gratie collatio. concupiſcentia tendente i vetitum: ⁊ homine ſcienter perpetrante peccatum: occaſionaliter fieret ⁊ ipſius concupiſcentie intenſio ⁊ peccati aggrauatio. ſ3 hoc non erat d̄ p̄ncipali intentiōe ferētis mandata. nec de ipſorum mandatoꝝ obligatione. Nam deus ſic tribuit mandata obligatoria ꝙ ſemꝑ fuit promptus tribuere gratiā adiutriceꝫ ad illa implenda. Unde ꝙ per mandatoꝝ obligationem augeretᷣ concupiſcentia hoc non erat ex ipſis mandatis ſed pot⁹ ex negligentia ⁊ culpa hoīs. dñs autēꝫ ꝓpter negligentiā hoīs nō debuit dimittere q̄n diligentiam circa ſalutem hoīs exerceret. Utrū mod⁹ charitatis cadat ſub p̄cepto legis diuine? Rñ. circa hoc fuerunt cōtrarie opiniones. quidā enī dixerūt abſolute ꝙ oīno modus charitatis nō cadit ſub p̄cepto: quaſi caderet. ſequeretᷣ ꝙ quicūqꝫ nō haberet charitatē peccaret mortaliter in opere quod facit: quātūcūqꝫ ſit de genere bonorum q̄d eſt incōueniēs. Alij dicūt abſolute modū charitatis eē ſub precepto. nec eſſe impoſſibile ſeruare hoc p̄ceptū nō habēti charitatem. quia poteſt ſe diſponere ad hoc ꝙ ei charitas īfundatur. nec q̄ncūqꝫ aliq̄s non habēs charitateꝫ facit aliquid de genere bonorum peccat mortaliter. q2 hoc ē p̄ceptum affirmatiuū. ſ. vt ex charitate opetur. ⁊ nō obligat ꝓ ſemꝑ ſed ꝓ tpe illo quo aliq̄s habet charitatem. Utriqꝫ aūt q̄tū ad aliq̄d verū dixerūt. Actus enī charitatis dupliciter cōſiderari poteſt. Uno modo ſm̄ ꝙ eſt quidam actus per ſe. et ſic cadit ſub precepto legis quod de hoc ſpecialiter datur. ſcꝫ diliges dominum deuꝫ tuum. ⁊ diliges proximum tuum. ⁊ q̄tum ad hoc ſecundi verum dixerunt. Alio modo ſm̄ ꝙ eſt modus aliarum virtutū ⁊ ſm̄ ꝙ actus aliarum virtutū ordinantur ad charitateꝫ que eſt finis precepti vt dicitᷣ. j. Thimot. j. ⁊ ſic verum dixerunt primi. ſ. ꝙ modus charitatis non cadit ſub precepto. Hoc eſt dictū ꝙ in hoc precepto. honora p̄reꝫ tuū. non includitur ꝙ p̄r ex charitate honoretᷣ. ſ3 tm̄ ꝙ honoretᷣ. Vn̄ q̄ honorat p̄reꝫ l3 nō habeat charitatē. non eſt trāſgreſſor h⁹ p̄cepti licet ſit trāſgreſſor precepti quod eſt de actu charitatis ꝓpter quam tranſgreſſionem penam meretur. Sic ergo qui honorat parentes tenetur ex charitate honorare non ex vi huius precepti quod eſt: honora parentes. ſed ex vi huius precepti quod eſt: diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo. Et hec duo precepta ab firmatiua nō obligantia ꝓ ſemꝑ. ꝑñt ꝓ diuerſis tēpib⁹ obligare. ⁊ ita poteſt contingere ꝙ aliquis implens hoc p̄ceptū de honoꝛatione parentuꝫ non tranſgrediat̃ tunc preceptū ꝺ omiſſione modi charitatis. Si ḡ obijciat̃ ꝙ ſi modus charitatis ñ cadat ſub p̄cepto. ḡ aliq̃s implere pōt p̄cepta legis ſine charitate. ⁊ per ꝯñs ſine gr̃a que charitati ſemꝑ eſt adiūcta. Hic aūt eſt erroꝛ Pelagij. vt patet per Aug. de hereſib⁹. Dicēdū ꝙ nō poteſt ſeruare q̃s omnia precepta legis niſi ſeruet precepta charitatis quod ſine gratia non fit. ⁊ ideo Pelagius errauit. hec Tho. iij. diſ. xxxvj. ar. vj. c.

Sequit̃ videre de q̄rto. ſ. de debita obſeruatōe decē p̄ceptoꝝ. Circa quod queritur vtꝝ dei p̄cepta merito ſint ſeruanda? Rñ. ꝙ ſic. ⁊ hoc pꝫ p̄mo ex p̄te dei cuius auctoꝛitate nulla eſt maioꝛ. pš. Tu ſol⁹ altiſſim⁹ ſuꝑ oēꝫ terram. Ipſe eñ eſt dñs noſter iure creatōis. iure gubernatōnis ⁊ iure redemptōis. ideo merito tanq̃ ſubditi ⁊ ſerui ei⁹ ei obedire debemus. vt. ſ. ipſius precepta diligēter obſeruem⁹ Act. j. Obedire opoꝛtet deo magis q̃ homib⁹. Propter quod dñs recte pauſq̃ mandata ꝓponat premittit Exo. xx. Ego ſuꝫ dñs deus tuus qui eduxi te de terra egypti. ⁊ de domo ſeruitutis. q. d. bene poſſum vobis p̄cipe. ⁊ vos debetis mihi obedire. quia ego ſum dominus deus tuus per creationeꝫ qui eduxi te ⁊c̄. per redemptionem ſm̄ ſenſum ſpūalem. Secundo ex parte noſtri. q2 obſeruatio eoꝛuꝫ eſt nobis fructuoſiſſima Math. xix. Si vis ad vitam ingredi ſerua mandata. et tranſgreſſio p̄iculoſiſſima. Pš. Maledicti qui declinant a mandatis tuis maledicti. q2 dicetur eis. Ite maledicti ī ignem eternum. Cōſidera ꝙ poſuit nos deus inter paradiſum ⁊ infernuꝫ. nec aliter poſſumus ingredi paradiſum. nec euadere infernum niſi ꝑ obſeruantiam mandatoꝝ. Tercio ex parte ipſoꝛum mandatoꝛum. tum q2 ſunt irrep̄henſibilia. nihil eñ continent irrationabile Ro. vij. Mandatū ſanctū iuſtum ⁊ bonum. Tū q2 ſunt leuia. nihil eñ continent graue. j. Joh̄. v. Hec eſt charitas dei vt mandata eius cuſtodiamus. ⁊ mādata eius grauia non ſunt. vnde dicit. Hec eſt charitas dei. habenti eñ charitatem dei precepta ſunt facilia. nō habenti ſunt difficilia. Et ponit Aug. exemplum de aue ſine plumis cui difficile eſt volare habenti vo facile. Similiter habenti ꝑuerſam voluntatem videntur mandata difficilia. que habenti charitatē ſunt facilia.

Sed dices ergo nō habenti charitatem ſunt difficilia. Verū eſt. ſed cuilibet nō habenti charitatem facile eſt eaꝫ habere. q2 deus paratus eſt eā dare cuiq3 ſe diſponenti eam recipere. Vide Deutro. xxx. Mandatū quod ego tibi p̄cipio hodie non eſt ſuper te. nec ꝓcul poſitū. nec ī celo ſitum. ſed iuxta te ē valde. ſermo eius ī oꝛe tuo ⁊ ī coꝛde tuo vt facias illū.

Sequit̃ videre de q̄nto. ſ. de poſſibilitate diſpenſatōnis decem preceptoꝛum. Et circa hoc querit̃ vtrum precepta decalogi ſint diſpenſabilia? Rñ. ꝙ non. p̄cepta eī legis eterne nō ſunt diſpenſibilia ſiue ꝑ homines ſiue ꝑ deum Fidelis eſt eñ de⁹ ⁊ ſeipſum negare nō poteſt. ſcḋa Thimot. ij. Sicut autem dicit Aug. xxij. libꝛo contra Fauſtū. Lex eterna eſt ratio vel voluntas diuina oꝛdinem naturalem conſeruari iubens ⁊ perturbari prohibens. in quo patet ex cōſequenti ꝙ nec deus nec homo diſpenſare poteſt in lege nature. Eſt eñ vt dicit Aug. libꝛo. lxxxiij. queſtionū. q. liij. tranſcripta ī animā rationalem ex ineffabili atq3 ſublimi rerum adminiſtratione que fit per diuinā prouidentiam. Et ideo vt dī diſt. v. ius naturale cepit ab exoꝛdio rationalis creature. nec variatur tēpoꝛe ſed permanet immutabile. Omnia ergo precepta que ex p̄mo p̄ncipio legis nature neceſſario ⁊ immutabiliter conſequuntur ſunt immutabilia. ⁊ per conſequens indiſpenſabilia. talia autem ſunt omnia precepta decalogi accepta ſm̄ intētionem precipientis. ⁊ ideo ſic accepta ſunt ita immutabilia ꝙ ī illis nec deus nec homo diſpenſare poteſt: vnde di. vj. §. his itaq3 reſpondetur. dicitur moꝛalia p̄cepta ad naturale ius ſpectant atq3 ideo nullam mutabilitatem recepiſſe mōſtrātur. In aliquibus autem alijs mandatis ex p̄mo p̄ncipio legis nature ſequentibus. non tamen ita immutabiliter quin in paucioꝛibus ꝓpter aliquas particulares circumſtantias poſſit cōtingere vt eoꝛum obſeruatio non eſſet ſcḋm legem nature. ſed magis contra. poteſt diſpenſatio locum habere. vt patet ī precepto de reddendo depoſitum petenti. quod depoſitum ſi quis redderet quando eſſet in notabile preiudicium ipſius petentis ⁊ rei publice: non faceret ſm̄ legem nature ſed magis contra. quia talis redditio perturbaret oꝛdinem rationis quem eterna lex ⁊ naturał iubent inuiolabiliter obſeruari. Nec obſtat predictis quod deus precepit abꝛahe ꝙ filium ſuum occideret Gen̄. xxij. quia per illud preceptum: non occides prohibetur ſcḋm intentionem prohibentis occiſio hominis ſine cauſa rationabili. innocens autem ex cauſa rationabili poteſt occidi ſcilicet cum hoc precipit ille qui eſt dominus vite ⁊ moꝛtis. Quod ipſe dominus rationabiliter poteſt. tuꝫ quia homo in ſtatu nature lapſe eſt debitoꝛ moꝛtis propter peccatum originale. tum etiam propter maioꝛem vtilitatem eius qui occiditur qua de cauſa afflixit Job plus q̃ exigerent peccata actualia que fecerat Job ſexto. ca. Utinam appenderentur peccata mea quibus iram merui ⁊ calamitas quā patioꝛ in ſtatera quaſi arena maris hec grauioꝛ appareret. Cum autem de⁹ precepit Oſee p̄mo facere filios foꝛnicationis quod eſt contra illud non mechaberis. intelligitur ꝙ illos de muliere foꝛnicaria generaret. ad quaꝫ non affectu foꝛnicario. ſed ſicut ad mulierem ex mandato dei factam ſuam accederet. Cuꝫ etiam precepit filijs iſrahel ꝙ aſpoꝛtarent res egyptioꝛum nō p̄cepit eis furtum. ſed ꝙ res illas quas dominus omniuꝫ tranſtulerat illius eoꝛum propter maliciam egyptioꝛuꝫ ⁊ propter ſeruitium quod a filijs iſrahel receperant poꝛtarent ſecum.

Qꝫ autem dicat Ber. ij. de diſpen. ⁊ pre. ca. v. ꝙ in preceptis ſecunde tabule diſpenſare poteſt deus ⁊ non homo. intelligitur non de p̄ceptis acceptis ſcḋm intentōꝫ mādantis. quia ſic claudunt in ſe debitum oꝛdinem ad proximum quem dominus infringere non poteſt. propter quod idem Ber. c. l. ca. ſepro dicit. A deo non poteſt immutari quicquid de dilectione. humilitate. ceteriſq3 virtutibus tam in nouo q̃ in veteri teſtamento ſpiritualiter obſeruandum traditur. ſed iſtud intelligitur q̃tum ad actus qui ſcḋm virtutem litere non habent oꝛdinem hunc annexum vt eſt non occidere. parentes honoꝛare. qui non eſſent honorandi inq̃tum facerent contra deum et retraherent honoꝛantem a dei amoꝛe. In quo caſu dicit dominus Luce. xiiij. Si quis venit ad me ⁊ non odit patrem ſuum ⁊ matrem ⁊c̄. Sed quare lex nature non poteſt reuocari vel a ſuo mutari conditoꝛe ſicut lex poſitiua. Rñ. quia lex nature cum ſit quedam participatio legis eterne vt dictum eſt. adeo mentibus noſtris eſt impreſſa q̃tum ad ſuuꝫ p̄mū p̄ncipium ſeu preceptum. ⁊ q̃tum ad decem precepta decalogi accepta ſcḋm intentionem precipientis: continet hominis oꝛdinem ad deum ⁊ ad proximum. eo autem ipſo ꝙ deus eſt vltimus finis debet homo oꝛdinari ad deum. ⁊ eoipſo ꝙ proximus: eſt oꝛdinabilis ad eundem finem debet oꝛdinari ad proximum. ſicut ergo deus non poteſt negare ſeipſum eſſe vltimum finem. ita negare non poteſt hominem oꝛdinari debere ad ipſum. ⁊ per conſequens nec ad proximum. vnde etiam ſequitur ꝙ legem nature non poteſt infringere inq̃tum eſt cōtinens oꝛdinem iſtum. lex autem humana cum non contineat niſi precepta que ſunt determinationes quedam preceptoꝛuꝫ legis nature. ⁊ concluſiones tales que vt in paucioꝛibus propter circūſtantias aliquas particulares poſſunt a lege nature deuiare. non habet predictum oꝛdinem duplicem immutabiliter annexum. et ideo magis poteſt reuocari vel mutari a ſuo conditoꝛe q̃ lex nature. hec Richardus. iij. diſ. xxxvij. q. j. arti. v. c. ⁊ capi. j. Dixerunt tamen quidam ꝙ deus diſpenſare poterat in preceptis ſecunde tabule. quia per precepta ſecunde tabule oꝛdinatur homo ad proximum. per precepta vo p̄me tabule oꝛdinatur ad deum ſicut ad fineꝫ vltimū ſublato aūt oꝛdīe rei ad finē tollit̃ oꝛdo illi⁹ rei ad aliā ⁊ nō ecōuerſo. Cui⁹ ratio eſt. q2 ille oꝛdo ē ꝓpter illū et nō ecōuerſo. et ideo ſublato oꝛdine ad proximum adhuc remanet oꝛdo ad deum. non econuerſo. ⁊ ideo deus diſpenſare poteſt in iſtis preceptis non in illis. Sed contra hoc obijcitur. quia oꝛdinē hominis ad deum facit amoꝛ dei. ⁊ oꝛdinem hominis ad proximum facit amoꝛ proximi. ſed remoto amoꝛe proximi remouetur amoꝛ dei. j. Johannis. iiij. Si quis dixerit quia diligo deum ⁊ fratrem ſuum odit mendax eſt. ergo ⁊c̄. Preterea. per hoc ꝙ filij iſrahel mandato dei acceperunt vaſa egyptioꝝ. non tollebatur oꝛdo proximi ad proximum. quia non accepe runt ea niſi vt facta ſua al's feciſſent contra amorem proximi. ⁊ per conſequens dei. vnde non commiſerunt furtum. Dicendum ergo ꝙ non poteſt precipere ſeu diſpenſare ꝙ fiat malum niſi amota ratione mali que erat ratio prohibitionis. Vnde precepit filijs Iſrahel ꝙ tollerent illa vaſa amota ratione furti. Ex predictis verificari poteſt dictum antiquorum. ſcilicet ꝙ duplex eſt malum. quoddam eſt malum in ſe. ⁊ hoc nulla circumſtantia poteſt bene fieri. ⁊ ideo illud deus non poteſt precipere. vt odire deum. vel cognoſcere non ſuam ex libidine. ⁊ huiuſmodi. aliud eſt quod eſt malum non ĩ ſe. ⁊ tale poteſt bene fieri poſita aliqua circũſtantia. et tale deus ꝑcipere poteſt. imo eoipſo ꝙ precipit ē bonũ. hec Alex. angli. ſ. t. j. c. de ſignis voluntatis diuine. q. j. ar. iiij. o.

De expoſitione primi precepti. Titulus. iiij.

Onſequẽter cõſiderandum eſt de ſingulis preceptis decalogi. ⁊ p̄mo ꝺ p̄mo precepto. ꝺ quo p̄mo ſunt exponẽda verba q̄bus tradit̄. Sc̄do ꝓſequendum eſt latius de idolatria ⁊ alijs q̄ ꝑ ipſuz ꝓhibent̄. Circa p̄mũ p̄mo de his q̄ ptinẽt ad decalogi q̄ſi titulũ. Sc̄do de his q̄ ptinẽt ad ip̄m p̄ceptũ. Tercio de his q̄ monere debẽt ad ip̄m obſeruãdũ. Circa p̄mũ ḡ ſciẽdũ ꝙ Exo. xx. p̄mittit̄ decalogo q̄ſi titul⁹ talis. Ego ſum dn̄s deus tuus q̄ eduxi te de terra egypti de domo ſeruitutis. Naz leges ferre ⁊ p̄cepta iniũgere nõ cõuenit alicui niſi p̄ſit multitudini. Vt ḡ dn̄s oſtẽdat hoc conuenire ſibi manifeſtat in predictis verbis ſe eſſe dominũ ⁊ rectorẽ vniuerſoꝝ dicens. Ego ſuz dominus creans om̄ia ꝑ potentiam. deus fouens ⁊ gubernans omnia per ſapientiam. vt em̄ dicit Damaſ. libro. j. ca°. x. theos grece quod eſt idem quod deus latine dr̄ a theu quod eſt fouere vniuerſa. Dicit̄ etiam a theaſte quod eſt conſiderare om̄ia. Tuus te redimens ⁊ reparans per bonitatem ⁊ clementiam. Et ſic in predictis verbis per hec tria dominus deus tuus inſinuatur trinitas. pater ⁊ filius. ⁊ ſp̄uſſanctus. per tria appropriata. per predicta tria vocabula deſignata. Per hoc ꝙ ibi ſingulariter dr̄ ego ſum. deſignatur eſſentie vnitas. ⁊ ſic patet quis loquitur ⁊ iniungit ſequentia ⁊ mandata. qꝛ deus cui hoc facere competit vt viſum eſt. Sequitur. qui eduxi te ⁊c̄. In q̄ oſtẽditur cui loquitur. quia populo educto de egypto. Vbi attendendũ ꝙ p̄cepta decalogi innata ſunt cuiuſlibet conſciẽ. Sunt etiam data ipſis iudeis ſpecialiter ⁊ expſſe vt hic dicit̄. ⁊ ideo precepta iſta ſm̄ ꝙ ſunt innata reſpiciunt omnes cõmuniter. Sm̄ vo ꝙ ſunt data illũ populũ ſingulariter quem. ſ. dn̄s eduxit ad litterã de egypto. Sp̄ualiter tamẽ cũ dr̄: eduxi te ⁊c̄. tangitur triplex effectus reſpondens trinitati appropriatus. educere em̄ ē potentie. de terra egypti ſapiẽtie. egyptus em̄ tenebre interp̄tatur in quo error infidelitatis notat̄. de domo ſeruitutis ē bonitatis ⁊ clementie. domus ei ſeruitutis eſt reatus peccati. qꝛ qui facit peccatũ ſeruus ē peccati. Dicit ergo ego ſum dn̄s qui te eduxi. ſ. ꝑ potentiam. deus q̄ te eduxi de terra egypti. i. de tenebris erroris ⁊ infidelitatis ad intelligentiam veritatis. ego tuus q̄ eduxi te de domo ſeruitutis. i. reatu peccati ⁊ prauoꝝ moꝝ ad libertatem gratie ⁊ affectionẽ bonitatis.

Poteſt etiam ſp̄ualiter in dictis verbis notari beneficium creationis ⁊ beneficiũ reparationis. Primũ cũ dr̄. ego ſuz dominus deus tuus. Secũduz cum ſubditur: qui eduxi te ⁊c̄. De his duobus ſunt duo articuli fidei qui inter omnes articulos ſunt maxima fundamenta fidei. Vnde ſunt quaſi duo radij ſiue oculi dirigentes nos in via mandatoruz dei. homo prius oculos aperit q̄ᵐ ambulet. ſic homo prius debet cognoſcere per fidem quã exequatur per operationem. Recte ergo primo ponit p̄dicta verba pertinẽtia ad fidem. ⁊ poſtea ponit mandata pertinentia ad operationem. Notandum autem ꝙ ĩ illis verbis: ego ſum dn̄s ⁊c̄. ſm̄ Alex. angli. vt dictum eſt ſupra. ponit̄ quaſi titulus decalogi. ſm̄ vo alios aſſignat̄ ratio primi precepti.

Sequitur videre de ſecundo. ſcilicet de his que pertinent ad ipſum preceptum. Circa quod ſciendum ꝙ primum preceptum eſt. Non habebis deos alienos coram me. non facies tibi ſculptile nec omnem ſimilitudinez que eſt in celo deſuper ⁊ que in terra deorſum. nec eorum que ſunt in aquis ſub terra non adorabis ea. nec coles. ego ſum dominus deus tuus fortis zelotes viſitans iniquitatem patrum in filios in terciam ⁊ quartam generationez eorum qui oderunt me. ⁊ faciens miſericordiam in milia his qui diligũt me ⁊ cuſtodiũt precepta mea. In his verbis primo ponũtur ea que pertinent ad ipſum preceptum. Secundo ea que monere debent ad ipſum obſeruandum. ſcilicet ego ſum domin⁹ deus tuus ⁊c̄. Circa primum nota ꝙ ibi remouetur omnis idolatria. idolatria enim eſt exhibitio honoris ſoli deo debiti. creature facta. Aut ergo exhibetur actu interiori. ſcilicet affectu. ꝓpter quod dicitur. non coles. Aut actu exteriori. propter quod dicitur: non adorabis. ⁊ hec differentia aſſignatur inter colere ⁊ adorare in gloſa. Honor autem exhibitus ſiue exterius ſiue interius. aut eſt exhibitus creature ſpirituali. ideo dicitur: non habebis deos alienos. Vnde Origenes in glo. angelos quibus gentes commiſit excelſus. vocat ſcriptura deos quaſi a deo datos. Vnde ego dixi. dij eſtis. Aut eſt exhibitus creature corporali. ⁊ hoc aut in imagine ficta que nullius rei naturalis eſt repreſentatiua. ideo dicitur: non facies ſculptile aut imagine vera. id eſt alicuius rei repreſentatiua. ideo dicitur ibi: neqꝫ omnem ſimilitudinem celeſtium. terreſtriũ. aquatilium. ⁊ nomine celeſtiũ poſſunt accipi non ſolum ſidera ſed etiam aues. qꝛ aer dr̄ celum ſm̄ illud Math. xiij. Aues celi comederunt illud. Poteſt etiã notari ꝙ cultus deorum alienoruz dupliciter apud aliquos ſeruabat̄. quidã em̄ quaſdã creaturas ꝓ dijs colebant ſine inſtitutione imaginum. Vnde Varro dicit ꝙ antiqui romani deos diu ſine ſimulacris coluerunt. ⁊ hic cultus ꝓhibetur p̄mo cũ dicitur: non habebis deos alienos. Apud aliquos vo erat cultus falſorum deorum ſub quibuſdam imaginibus. ⁊ ideo ꝓhibetur etiã ipſaꝝ imaginũ inſtitutio. cũ dr̄. nõ facies tibi ſculp. ⁊ ipſarũ imaginum cultus. cũ dicit̄: non adorabis ⁊c̄. Sed forſan inſurget aliquis contra xp̄ianos facientes imagines dicens eos idolatrare. quia faciunt contra illud non facies tibi ſculptile. neqꝫ omnem ſimilitudinem. Sed hoc remouetur per hoc quod in textu ſequitur. non adorabis ea neqꝫ coles. q. d. non facies ea ad adorandum vel colendum. xp̄iani autem ad hoc non faciunt imagines. ſed ad memorandum. ⁊ omnis honor ille qui imagini exhibetur. vt dicit Damaſ. ad prothotipum. id eſt ad illud quod imago preſentat refertur. Honor autem q̄ exhibetur ſanctis eſt honor dulie ⁊ non latrie. dulia em̄ eſt honor debitus creature inq̄ᵗum eſt diuine bonitatis participatiua. latria vo eſt honor ſoli deo debitus inq̄ᵗum eſt principiuz omnis rei productiuum ⁊ conſeruatiuum. Dubitaret autem aliquis de hoc ꝙ dicitur aquas eſſe ſub terra. ſed hoc intelligi debet reſpectu aquarum que recipiuntur in venis terre vnde fontes erumpunt ⁊ flumina. ratione etiam harum aq̄rum dicitur eſſe terra ſuper aquas. ſm̄ illud pſ̄. Qui fundauit terram ſuper aquas. Non autem intelligitur reſpectu oceani quod totam terram circuit ⁊ ei ſupereminet vt natura minus grauis. Et hec dicta ſunt q̄ᵗum ad ſuperficiem littere primi precepti. Ad ampliorem tamen intelligentiam notari poteſt ꝙ in predictis verbis tria prohibentur nobis per que mens noſtra auertitur a reuerentia creatoris. Primo omnes prophane pactiões demonum. ibi. non habebis deos alienos ⁊ hoc ſiue fiant per incantationes verborum ſiue inſcriptiones caracterum vel imaginum ſiue per immolationes ſacrificioruz. in his em̄ tribus conſiſtunt omnes artes magice. ꝓhibentur igitur omnes prophane pactiones demonũ ſiue ſint ad ludificatõz ſenſuũ. vt faciũt hiſtriões. ſiue ad tranſmutationem naturarum. vt fecerunt magi Pharaonis. ſiue ad inueſtigationem futurorum contingentium. vt faciunt diuini. omnia hec vocat Auguſtinus pactiones demonum. in talibus ei attribuitur creature quod debet attribui creatori. ⁊ ideo peccatur contra primum verbum primi precepti. ſcilicet non habebis deos alienos. Et ꝺ facientibus hoc dicit̄ Deutro. xxxij. Prouocauerunt eum in dijs alienis. Et ideo ſm̄ apoſtolum ad Ro. j. Tradidit illos deus in paſſiões ignominie. Secundo omnes falſe ⁊ ſuperſtitioſe adiuinentiones errorum ꝓhibentur cum dicitur. non facies tibi ſculp. omnis em̄ error ē fictio mentis. errores autem facit fantasia obnubilās rationē que facit ꝙ illud quod non est esse videtur. Huiusmodi autē adinuentiones errorum procedunt aut ex improbo ausu inuestigationis prohibite. vt errores philosophorum. sicut ponere mundum eternum. et ꝙ vnus intellectus est in omnibus hominibus. aut ex peruerso intellectu sacre scripture. vt hereses hereticorum qui male sentiunt de christo. de trinitate ⁊ de spiritusancto. aut ex inordinato affectu carnalitatis humane. Vt errores epycurorum dicentium nullam aliam esse vitaꝫ q̄ istam. ⁊ nicholaitarum dicentiū ꝙ licet cuilibet turpiter agere cum qualibet. Omnes isti errores tanq̄ stulti ⁊ vani sunt detestabiles. quia sunt contra secundū verbū primi mandati. scꝫ non fa. ti. sculp. vnde Hieremias. Stultus factus ē omnis homo a sciencia sua. confusus est artifex in sculpili suo. Vana sunt opera eorum ⁊ risu digna. ⁊ ī tp̄e visitatōis sue ꝑibūt. Tercio ꝓhibent̄ oēs ꝑuerse appreciationes creaturarū cum dicitur: nec omnem similitudinem. ⁊c. Omnis autēꝫ ꝑuersa appreciatio creaturarūꝫ procedit aut ex sublimitate. aut ex cupiditate. aut ex delectatione. ꝑmo modo ē idolatria superboꝝ. secūdo cupidoꝝ. tercio lasciuoꝝ. Sicut enī dicit Hieroꝰ. Quod quis plus veneratur ⁊ amat hoc illi deus ē. Colit autem superbus similitudinem celestiū. q̄ꝛ sup oīa diligit p̄esse. Colit cupidus similitudinem terrestrium. q̄ꝛ sup omnia diligit ditari Col'. iij. Auaricia est idoloꝝ seruitus. Colit lasciuꝰ similitudinem aquatilium. quia super omnia diligit delectari in delicijs huius mundi. que sunt flexibiles instar aquarum Phil'. iij. Quorum deus venter est.

Sequitur videre de tercio. s. de his que monere debēt ad obseruandū primum preceptum. que quidem ponunt̄ in his verbis. Ego sum dn̄s deus tuꝰ fortis ⁊c. ⁊c. Vbi ponunt̄ duo. s. comminatio ⁊ ꝓmissio. ad obseruationē enī precepti precipue monēt amor ⁊ timor. ⁊ sicut auis ad volandum indiget alis duabus. ⁊ ad ambulandum homo duobus pedibus. ita timore ⁊ amore inducatur homo ad impletionem predicti precepti. timor autēꝫ aggenerat̄ ī homine ex cōsideratione diuine iusticie. amor vō ex consideratione diuine misericordie. Ad incuciendum ergo timorem transgressionis primo ponitur comminatio vt sic timeamus diuinam iusticiam. Ego inq̄t sūꝫ dn̄s deus tuꝰ fortis ⁊c. i. fortissimū habens zelum iusticie. visitans. id est vindicans iniquitatē patꝝ in filios. Sed hoc videt̄ esse contra illud quod dicit Ezech. xviij. Filius nō portabit iniquitatē patris. Ad quod respōdet̄ per illud quod hic sequitur. i. eorū qui oderunt me ꝑ imitationēꝫ paterne malicie. Terciam vō ⁊ quartam generationem ponit quia tm̄ solent viuere patres. puniunt̄ ergo in filijs ad quos exemplum male vite transmiserunt. Scd̄o ponitur ꝓmissio vt diuinam misericordiam consideremus et amemus. faciēs inquit misericordiam in milia. id est in infinitum diligentibꝰ me ⁊ custodientibus precepta mea. in quo ostenditur quantū iusticiam excedat misericordia.

De latria quid ē ⁊ quō differt a theusebia ⁊ dulia. Ti. v.

Einde posterpositionē verboꝝ in quibus tradit̄ ꝑmū preceptū cōsiderandū ē plenius de idolatria que ꝓhibet̄ ꝑ ipsūꝫ. Est aūt idolatria latria idolis exhibita. Latria enī dupliciter sumit̄. s. ꝓprie. ⁊ cōiter. ꝓprie scḋm ꝙ dicit̄ cultus deo debitus ⁊ deo exhibitus. ⁊ hoc modo opponit̄ idolatrie. cōiter vō sumitur scḋm ꝙ est cultus soli deo debitus. ⁊ hoc modo idolatria potest dici latria. s. cum ille cultus idolis exhibetur. Et ideo ad maiorem intelligentiam primo dicendum est de latria. postea de idolatria. De latria autem dicendum est primo de ipsa. ⁊ postea de actibus eius. Circa primum dicendum est primo quid sit latria. Scd̄o quōmō differt a theusebia ⁊ dulia. Q̄tū ad ꝑmū considerandum ꝙ latria grece idem est quod religio latine. vt vult Aug. x. de ciui. dei. caꝰ. iiij. vnde dicitur ibidem ꝙ cultus deo debitus quatuor nominibus vocatur. scꝫ duobus apud grecos. ⁊ duobus apō latinos. Apud grecos dicitur latria ⁊ theusebia. id est cultus diuīꝰ vel cultus bonus. Apō latinos dicitur religio ⁊ pietas. ita ꝙ hec duo nomina correspondent illis duobus. licet quodammodo sint in plus q̄ntum ad modum consuetum. sic ergo latria idem est quod religio. religio autem dicitur a relegendo. scꝫ penitentia ad diuinum cultum. vt dicit Isidorus libro ethymologiaꝝ. quia huiusmodi sunt in corde frequenter reuoluenda. Prouerbi. iij. In omnibus vijs tuis cogita illum. Vel a religendo. scꝫ deuꝫ quem per peccatum amisimus. vt dicit Aug. x. de ciui. dei. Vel a religando. Unde Aug. d̄ vera religione. religet nos religio vni omnipotenti deo. Ideo patet ꝙ religio vndecunqꝫ dicat̄ proprie importet ordinem ad deum. vnde Augꝰ. x. de ciuitate dei. dicit ꝙ religio distinctius non quemlibet sed dei cultuꝫ significare videtur. Extenso tamen nomine refertur etiam ad ea que humanis cognitionibꝰ. exhibentur. vt etiam idem dicere videtur ibidem. ⁊ sic religiosi dici possunt communiter omnes qui deum colunt. specialiter tamen dicuntur religiosi qui vitā suā totā deo dedicātes a mūdanis negocijs se abstrahūt.

Circa scḋm sciendū ꝙ differūt latria ⁊ theusebia. licet aliquādo sumāt̄ ꝓ eodē scḋm ꝓpriā acceptōꝫ. q̄ꝛ theusebia ꝓprie respicit cultū interiorē qui ꝓprie pertinet ad virtutes theologicas. sed latria ad seruitutē exteriorē que ꝑtinet ad iusticiaꝫ. latria enī grece idē est quod seruitus latine de ratione sui vocabuli. vt vult Aug. li. x. de tri. Si aūt latria respiceret cultū interiorē ꝑncipaliter cū iste cōsistat ī credendo ⁊ sperando ⁊ diligendo deū. vt dicit Aug. in ench. tunc nō esset virtus cardinalis sed theologica. nō tñ q̄ꝫ ab alijs distincta. ꝫ ꝯ̄ns ad omēs illes scḋm Boñ. iij. dis. ix. q. ij. ar. iij. c. ꝫ hoc mō nō sumit̄ ita ꝓprie sicut modo sup̄ dicto cū nomen eꝰ impositū fuerit a seruitute q̄ ꝓprie respicit actū exteriorē. Vtroqꝫ tñ modo ꝯtingit reperiri eā dici. ⁊ scḋm hoc doctorū positiones diuersificari. vñ quidā ponunt eam speciē virtutis cardinal'. s. iusticie. quidaꝫ vō tres theologicas circūplecti. ⁊ vtrūqꝫ vere pōt dici sine contrarietate ꝓpter diuersūꝫ modū accipiendi scḋm Boñ. vbi. s̄. Sed quō se habet latria ad duliam? Rñ. ad cuiꝰ euidentiā sciendū ꝙ dulia multipliciter sumit̄. vno modo scḋm quandā analogiam. ⁊ sic importat cultū debitum nature superiori siue creature siue creatori scḋm aliquam rationem quā creator cōicat creature. vtpote scḋm ratōēꝫ dominij. ⁊ sic accipit̄ in glo. sup̄ illud ps̄. In ecclesijs benedicā dn̄o. glo. deo cui debetur latria. dn̄o cui debet̄ dulia. Alio mō scḋm anthonomasiā ⁊ sic dicit reuerētiā debitāꝫ creature humane dei facte. ⁊ sic sumit̄ glo. super illud ps̄. Adorate scabellum pedū eius. vbi dicit̄ ꝙ dulia maior debet̄ soli hūanitati xp̄i. Tercio scḋm significatōēꝫ ꝓpriam. ⁊ sic scḋm Aug. j. de trin. caꝰ. vj. latria dicitur cultus tm̄ deo debitus. dulia vō honor debitus ⁊ exhibitus creature rationali. ⁊ sic cōiter accipi consueuit. et hoc mō latria et dulia sunt diuerse species virtutis. q̄ꝛ respiciūt cultus exteriores formaliter diuersos. Aliter enī ⁊ alia ratione adorat̄ creator ⁊ creatura. Adorat̄ enī creator. q̄ꝛ ī eo ē summa maiestas que est principale ꝑncipiū oīs boni. qḋ habere pōt ille q̄ adorat. Creatura vō adorat̄ inquantū consideratur vt adiuuās ⁊ hoc vel ad esse vt pater carnalis. vel ad bn̄ esse. vt pater spiritualis. Si querat̄ quare glo. suprapos ita magis dicat latriam deberi deo. et duliam deberi domino. cum idem sit dominus et deus. Dicendum ꝙ dominus cōmunicatur creature. et de creatore ⁊ creatura dicitur analogice. deus autem nō ita cōmunicatur. sed si dicatur d̄ creatore ⁊ creatura dicitur equiuoce. ⁊ ꝓpterea dicit latriam deberi deo ⁊ duliam domino. nō vt significetur ꝙ alia specie adorationis adorandus sit inq̄ntum deus. et alia inq̄ntum dominus. sed vt innotescat differētia horum vocabulorum. et simul cum differentia innuit cōuenientiam. Ex predictis patet ꝙ latria est virtus ad reddendū honorem deo debitum habilitatiua moralis ad iusticiā reducibilis.

De actibus latrie. Titulus. vj.

Ostea ꝯsiderādū est de latria siue religione q̄ntū ad actꝰ eiꝰ. ⁊ ꝑmo ī cōi. scḋo ī spāli de actu sacrificādi. tercio de actu adorandi. Circa primū sciendū ꝙ religio aliquos actus ꝓducit mediantibꝫ virtutibus quibꝫ impat ordinãs eos in dei reuerentiam. quia virtus ad quã ptinet finis imparat virtutibus ad quas ptinent ea que ſunt ad finē. ⁊ ſic religiõis actus ꝑ modū imperij ponitur Jaco. j. Eſſe viſitare pupillos ⁊ viduas in tribulatione eoꝝ. quod ē actꝰ elicitꝰ a miſericordia. ⁊ imaculatū ſe cuſtodire ab hoc ſeculo. qḋ elicitur a temperantia vel aliqua huius vice. Aliquos vͦ ꝓducit ꝑ ſe ⁊ immediate. per quos homo ordinat̄ tm̄ ad deū. ⁊ inter hos actus hꝫ aliq̄s interiores tanq̄ ꝑncipales ⁊ ꝑ ſe. ⁊ iſti videnť eſſe deuotio et oratio. Aliquos vͦ hꝫ exteriores q̄ſi ſecūdarios ⁊ ordīatos ad actus interiores q̄bus ipſa vtit̄ quaſi ſignis ad excitandū mētē ad actus ſpūales. Et i aliquibꝫ hoꝝ actuū exterioꝝ corpus ad venerandū deum exhibet̄. vt i oratõne. Jn aliq̄bꝫ vͦ aliqd deo de rebꝫ exterioribus offert̄. ⁊ hoc vel ꝓmittēdo vt in votis vel dando. vt i ſacrificijs: ⁊ oblationibus: ꝓmitijs: ⁊ decimis Hec eñ differunt. quia ſacrificia ꝓprie dicunť qñ aliquid fit circa res deo oblatas. ſicut q̄ animalia occidebãtur. q̄ panis benedicitur. frangitur ⁊ comeditur. ⁊ hoc ipſuȝ nomen ſonat nam ſacrificium dicitur ex hoc q̄ homo facit aliquid ſacrum. oblatio autem directe dicitur quando deo aliquid offertur. etiam ſi nihil fiat circa ipſum. ſicut offerri dicuntur denarij vel panes in altari circa quos nihil fit. vnde omne ſacrificium ē oblatio. ⁊ non econuerſo. Primitie autē ſunt oblationes que deo offerebantur. vt legitur Deut. xvj. Non autē ſunt ſacrificia. quia nihil ſacrum circa ea fiebat. Decime aūt ꝓprie loq̄ndo nec ſunt oblationes nec ſacrificia. quia non exhibentur deo immediate. ſed miniſtris cultus diuini. Jn aliquibus autem actibus exterioribus religionis aliquid diuinū aſſumitur. vt aliquod ſacramentum vel nomen diuinū. Et quidē de oratione ⁊ deuotione. necnon ⁊ de oblationibus. primitijs ⁊ decimis atq̄ȝ aſſumptione ſacramentorum infra in ſuis locis agetur. De aſſumptione vͦ nomīs diuini ⁊ etiā de votis in quibus etiam aliquo modo dei nomen aſſumitur. infra dicet̄ cū de ꝓcepto ſecundo agetur. vnde reſtat vt ad preſens conſideremus tm̄ de adoratione ⁊ ſacrificijs.

Equitur ergo videre de ſecundo. ſ. de ſacrificijs. Circa quod ſciendum q̄ ſacrificium quod offertur exterius ſignificat ſpūale ſacrificiȝ quo interius anima offert ſe deo. ſm̄ illud pſ̄. Sacrificium deo ſpiritus contribulatus. Anima autem offert ſe deo in ſacrificium ſicut principio ſue creationis. ⁊ ſicut fini ſue beatificatiõis. ⁊ ideo illi ſoli deo eſt offerendum ſacrificium tam interius q̄ exterius. vñ Exo. xxij. Qui immolat dijs occidetur preterq̄ ſoli deo. Tenentur autem omnes offerre deo ſacrificium tam interius. ſcȝ mentē deuotam. q̄ exterius bonam operationem. ſm̄ illud pſ̄. Sacrificate ſacrificium iuſticie. Eſt eñ ꝑtriplex ſacrificium. ſcȝ bone operationis. deuote orationis. ⁊ impiolationis. Primum ē virtutum omnium. ſecundum eſt theologicarum. tercium eſt ſpeciale ipſius latrie.

Equitur videre de tercio ar. ſcȝ de adoratione. ⁊ ḋ hac queruntur plura. ſcȝ vtrum adoratio importet actum corporalem? Rñ. q̄ ſic. Vt eñ dicit Damaſ. iiij. libro quia ex duplici natura compoſiti ſumus. ſcȝ itellectuali ⁊ ſenſibili. ideo duplicem deo adorationem offerimus. ſcȝ ſpiritualem que conſiſtit in interiori motu anime. ⁊ corporalē que cõſiſtit in exteriori corporis humiliatione. ⁊ quia in omnibꝫ actibus latrie illud quod eſt exterius refertur ad illud quod eſt interius ſicut ad principalius. ideo exterior adoratõ fit ꝓpter interiorem. vt ſcȝ ꝓpter ſigna humilitatis que corporaliter exhibemus. excitetur affectus noſter ad ſubijciendum ſe deo. quia connaturale eſt nobis vt per ſenſibilia ad intelligibilia procedamus. Vnde genuflectimus noſtram infirmitatem ſignãtes reſpectu dei. proſternimus autem nos quaſi profitentes nos nihil eſſe ex nobis. Utrum adoratio requirat locum determinatum? Rñ. q̄ ſic. Sicut eñ dictum eſt in adoratione principalior eſt deuotio mentis interior. ſecundarium autem ē qḋ pertinet exterius ad ſigna corporalia. mens autem iterius apprehendit deum quaſi non comprehenſum aliquo loco. ſȝ corporalia ſigna neceſſe eſt eſſe in loco determinato. ⁊ ideo loci determinatio non requiritur principaliter ad adorationem quaſi ſit de neceſſitate eius. ſed ſm̄ quandam decentiã ſicut ⁊ alia ſigna corporalia. ſm̄ illud Job. ij. Domus mea domus orationis vocabitur. Per illa autem verba Johis. iiij. Venit hora quando nec in monte hoc: nec in hieruſalem adorabitis patrem. predicit dominus ceſſationem adorationis tam ſm̄ ritū iudeorum adorantium in Hieruſalem q̄ ſm̄ ritum ſamaritanorum adorantium in monte Garizȝ. Vterq̄ȝ eñ ritus ceſſauit veniente ſpirituali euangelij veritate. Sic ergo locus determinatus eligitur ad adorandum. non ꝓpter eum qui adoratur quaſi loco concludatur. ſed ꝓpter ipſos adorantes. ⁊ hoc triplici ratione. Primo ꝓpter loci conſiderationem ex qua ſpecialem deuotionem concipiunt adorantes vt exaudiantur. vt patet ex oratione Salomonis. iij. Regū. viij. Secundo propter ſacra myſteria ⁊ alia ſanctitatis ſigna que ibi continent̄. Tercio ꝓpter concurſum multorum adorantium. ex quo fit oratio magis exaudibilis ſm̄ illud Math. xviij. Ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo ibi ſum. Sciendȝ inſuper q̄ ſm̄ quandam condecentiam adoramus verſus orientem. Primo ꝓpter diuine maieſtatis indicium quod nobis manifeſtatur i motu celi q̄ eſt ab oriente. Scḋo ꝓpter paradiſum in oriente conſtitutum. vt legitur Geñ. ij. ſm̄ litteram lxx. interpretum. quaſi redire queramus ad paradiſuȝ. Tercio ꝓpter xp̄m q̄ eſt lux mundi. ⁊ dr̄ oriens Zach. vj. Et qui aſcendit ſuper celū celi ad orientē. ⁊ ab oriente venturus expectatur ſm̄ illud Math. xxiiij. Sicut fulgur exit ab oriente ⁊ paret vſq̄ȝ in occidentē. ita erit ⁊c̄. Utrum tres ꝑſone adorentur vna adoratione? Rñ. q̄ ſic. Una eſt eñ exiſtentia ſiue eſſentia ſiue excellentia trium ꝑſonaruȝ. ⁊ ideo vnus honor ⁊ vna reuerentia. et per conſequens vna adoratio debetur. Jn cuius ſignum legitur de Abraham Geñ. xviij. q̄ tres vidit ⁊ vnum adorauit dicens. Domine ſi inueni gratiam ⁊c̄. Quãdo tamen nominantur tres perſone ſingillatim ter flectimus genua in ſignum trium perſonarum. Utrum adorari poſſit aliqua creatura? Rñ. q̄ ſic. Deo eñ debet̄ reuerentia ꝓpter eiꝰ excellētiã q̄ cõicat̄ aliq̄bꝫ creaturis nõ ſm̄ equalitatē ſȝ ſm̄ quandã ꝑticipatõē. ⁊ ideo alia veneratõe veneramur deū qḋ ꝑtinet ad latriã. ⁊ alia veneratõe quaſdã creaturas excellētes quod ꝑtinet ad duliã. Et q̄r ea q̄ exteriꝰ agunt̄ ſigna ſunt interioris reuerētie. q̄dã exteriora ad reuerētiã ꝑtinētia exhibētur excellentibus creaturis inter q̄ maximū ē adoratio. ſed aliqd ē qḋ ſoli deo debet̄. ſ. ſacrificiū. ⁊ hec habet̄ ex vbis Aug. x. ḋ ciui. dei. Scḋm ergo reuerentiã excellē creature debitã. Nathã adorauit Dauid. iij. Reg. j. vbi dr̄. q̄ Nathan ꝓpheta ingreſſus ante regem Dauid adorauit eū ꝓnus in terrã ⁊ hoc etiam modo adorauit Abraham angelos Geñ. xviij. ⁊ ſimiliter Joſue. v. licet intelligi poſſit q̄ adorauerit adoratõe latrie deū q̄ i ꝑſona angeli apparebat ⁊ loq̄bat̄. Johãnes aūt ꝓhibitus ē adorare angelū Apoc̄. vlt̄. Tum ad oſtēdēdū dignitatē hominis quam eſt per xp̄m adeptus vt adequet̄ angelis. vñ ſubdit̄ ibi. Cõſeruꝰ tuus ſum ⁊ fratrū tuoꝝ. tū etiã ad excludendū idolatrie occaſionem. vñ ſubdit̄. deū adora. tuȝ ad oſtēdendum dignitatē Johãnis qui excellētior erat multis angelis. Scḋm etiã reuerentiã q̄ deo debet̄ Mardocheꝰ noluit adorare Amon. timens ne dei honorem transferret ad hominem vt dicitur Heſter. xiij. Utrum humanitas xp̄i ſit adoranda cultu latrie? Rñ. hoc dupliciter poteſt intelligi. aut habendo reſpectum ad humanitatem xp̄i in ſe. ⁊ ſic cū ſit creatura nõ obſtante q̄ eſt verbo vnita: nõ eſt ei latria exhibēda. et ſic dicit glo. ſup illud pſ̄. Adorate ſcabellū pedū eiꝰ. q̄ caro xp̄i adorat̄ a nobis nõ adoratione latrie q̄ ſoli creatori debetur. ſȝ illa q̄ dulia dignior eſt. Aut habēdo reſpectū ad verbum cum quo eſt vnita hypoſtatice. ⁊ ſic humanitati xp̄i cultus latrie debet̄. vna eñ adoratione adorat̄ ſuppoſitū ⁊ natura. ita q̄ natura ꝑ ſuppoſitū. xp̄c autem eſt nomen ꝑſone in duabus naturis ſm̄ Damaſ. li. iij. c. iij. ⁊ ideo vna ⁊ eadē adoratõe adoratur xp̄c ⁊ humanitas eiꝰ. ⁊ huic mõ reſpondēdi ꝯcordat Damaſ. li. iij. c. viij. dicens ſic. Unus eſt xp̄c perfectus deus et perfectus homo quem adoramus cum patre ⁊ ſpiritu ſancto vna adoratione cum incontaminata carne eius. nõ inadorabilem carnem eius dicentes. adoratur eñ in vna verbi hypoſtaſi. hec Rich. iij. diſ. ix. q. ij. artī. j. c. Utruȝ imago xp̄i ſit adoranda cultu latrie? Rñ. imago põt dupliciter conſiderari. ſcȝ vel ſm̄ q̄ eſt quedam res. ⁊ ſic nullus honor ſibi debetur ſicut nec alicui lapidi vel ligno. vel ſcḋm q̄ eſt imago. ⁊ tunc qꝛ idē motus ē ī imaginē inq̈ꝫtū ē imago. ⁊ ī imaginatū. Vnꝰ honoꝛ debetur imagini ⁊ imaginato. ⁊ ideo cū xp̄c latria adoret: eiꝰ imago ſimilr̄ debet latria adorari. Vñ Damaſ. li. iij. ca. viij. dicit. ꝙ honoꝛ imaginis ꝑuenit ad ꝓtotypū. i. imaginatū. Sed obijcit illud Exo. xxvj. nō facies tibi imaginē nec ſculptā ſimilitudinē. dicendū ꝙ illud ꝓ eo tpe ꝓhibitū eſt in quo deus naturā humanā nō aſſumpſerat. tūc enī cū deus oīno ſpūs eſſet infigurabilꝭ erat. ſecus aūt ē poſtq̄ naturā aſſumpſit humanā. Sūt aūt imagines hmōi introducte ꝓpter ſimpliciū inſtructionem. ⁊ ꝓpter affectus excitationem qui frequenter mouetur magis ex viſis q̄ ex auditis. ⁊ ꝓpter maiorē ⁊ frequentiorem memorationem. Si dicat ꝙ hmōi imagies nec per vetus teſtamentum nec ꝑ nouū approbantur. Dicendum ꝙ apoſtoli multa tradiderunt que in canone non ſunt. inter que eſt vſuſ de imaginibꝫ. vñ Damaſ. li. iiij. ca. viij. dicit ꝙ Lucas xp̄i ⁊ btē virginis imagines depinxit. ⁊ xp̄c imaginē ſuā Abagaro direxit. vt hiſtoria eccleſiaſtica tradit. Vtrū crux xp̄i ſit adorāda adoratione latrie? Rn̄. honoꝛ ſiue reuerētia nō debet niſi rationali creature. inſenſibili aūt nō debet niſi ratiōe nature rationalꝭ. ⁊ hoc dupliciter. vno mō inq̈ꝫtū repñtat naturam rationalem. alio modo inq̈ꝫtū ei ꝯiungit quocunq̈ modo. pmo mō ſolent hoīes venerari imagines regis. ſcdo eiꝰ veſtē. vtrūq̈ aūt venerant homines eadē veneratione q̄ venerant ⁊ regem. Si ḡ querat de cruce in qua fuit xp̄c crucifixus. vtroq̈ modo eſt a nobis veneranda. vno mō inq̈ꝫtum repñtat figurā xp̄i extenſi ī ea. alio modo ex contactu eiꝰ ad xp̄i membra. ⁊ ex hoc ꝙ eius ſanguine eſt ꝑfuſa. Vñ vtroq̈ modo adoratur eadem adoratione cum xp̄o. ſ. adoratione latrie. ⁊ ideo crucem alloquimur ⁊ deprecamur q̄ſi ipm̄ xp̄m. Si aūt loquimur de effigie crucis xp̄i ī alia materia. ſ. lapidis ligni vꝭ alia mā ⁊ hmōi. ſic veneramur crucē tm̄ vt xp̄i imaginē quam veneramur adoratione latrie vt dictū ē. ſ. Aliqui autē dicunt ꝙ crux ipſa in qua pependit xp̄c inq̈ꝫtum eſt res quedā non adorat eadem adoratione. ſ. latrie cum verbo. cū non ꝑtineat ad ꝑſonā verbi quaſi pars eius. ſꝫ adoratiōe hyperdulie inq̈ꝫtū ē quedā res xp̄i. rōne cuiꝰ ſimiliter ⁊ veſtis ⁊ alia q̄ ad humanitatem xp̄i referunt hyperdulia adorant. ⁊ hec eſt poſitio Thome. iij. q. xxv. ar. iiij. c. Alij vo dicūt ꝙ illa crux non debet adorari vt eſt res quedam. nec adoratione latrie nec dulie. ſed adoratione cuiuſdam honoris ⁊ reuerentie tanq̄ inſtrumentū noſtre ſalutis. ſicut etiā reueremur ſacramenta ꝓ eo ꝙ ſunt inſtrumenta noſtre ſalutis. ⁊ hec ē poſitio Boñ. iij diſ. ix. q. j. ar. iiij. c. Vtrū mater xp̄i ſit adorāda adoratione latrie? Rn̄. ꝙ nō. ꝓ eo ꝙ eſt pura creatura. qꝛ tn̄ ē mater dei qḋ ē excellentiſſimū. ita ꝙ excellentius creature pure ꝯuenire nō pōt. ideo ſibi nō tn̄ ꝯuenit honoꝛ dulie ſꝫ etiā hyperdulie. quod nomen ſumit de glo. Hiere. iiij. vbi dicitur dulia maioꝛ ⁊ dulia minoꝛ. Vtrū ſanctoꝝ reliquie ſint aliq̄ modo venerande. Rn̄. ꝙ ſic. Sicut enī vult Augꝰ. pmo de ciui. dei. Qui ad aliquē afficit ea que de eo relinquit pꝰ mortē veneratur. non tm̄ corpus aut partes corpis. ſed etiā aliq̄ exteriora vt veſtes ⁊ ſimilia. Manifeſtū eſt autem ꝙ ſanctos dei venerare debemꝰ tanq̄ xp̄i mēbra filios ⁊ amicos. ⁊ interceſſores noſtros. ⁊ ideo reliquias ſanctorum qualeſcunq̈ in eoꝝ memoriam honore congruo venerari debemus. Vñ et ipe xp̄c hmōi reliq̄as ꝯuenient honorat ī pñtia eaꝝ miracula faciēdo. Vtrū aduerſarius adorari poſſit ſine pctō? Rn̄. ꝙ non. etiā ſi xp̄c fore credat niſi interiꝰ vel exteriꝰ actualiter coditio exprimat. qꝛ ipſa nouitas rei iſolite ꝯſideratōꝫ ⁊ attētōeꝫ requirit. ſic dꝫ de btā virgine ꝙ cogitabat q̄liter eſſet iſta ſalutatio. In adoratione vo hoſtie ſufficit hāc coditionē hēe habitualr̄. ſ. ſi cōſecratio debite ē facta. ꝓ eo ꝙ hoſtie cōſecratio eſt conſueta.

De ſuperſtitione in cōmuni. Titulus. vij.

Einde conſiderādū ē d̄ vicijs oppoſitis religiōi ſiue latrie. et pmo de illꝭ q̄ ꝯueniūt cū religiōe ī hoc ꝙ exhibēt cultū diuinū. Scdo de vicijs manifeſtā ꝯrietatē ad religionē habētibꝫ ꝑ ꝯtēptum eoꝝ q̄ ꝑtinēt ad cultū diuinū. Primū hoꝝ ꝑtinet ad ſupſtitiōꝫ Scdm ad irreligioſitatē. Vñ pmo ꝯſiderādū ē de ſupſtitione ⁊ ꝑtibus eius. ⁊ pmo ī cōi. Scdo de ꝑtibus eius in ſpeciali.

Circa pmū plura querunt. Primo vtꝝ ſupſtitio ſit viciū religiōi ꝯriū? Rn̄. ꝙ ſic. opponit aūt ei ſuperexcellentiſſime. quia plus exhibeat ī cultū diuinū q̄ vera religio. ſed qꝛ exhibꝫ cultū diuinū vel cui nō debet vel eo mō quo nō debet. Ex hoc aūt ſupſtitioſi dicti ſunt ſm Iſid. li. ethymo. ꝙ deꝑcabant ⁊ imolabāt vt ſui liberi ſibi ſupſtites fierēt. ſꝫ hoc ē ethymologia nō ſignificatio. Sed obijcit qḋ ī glo. ad Corinth. ij. dꝛ. ꝙ ſuperſtitio ē religio ſup̄ modū ſeruata. nō ḡ ⁊c̄. Rn̄. ſicut bonū methaphorice repit̄ in malis put dicit bonus latro. ita etiam nōia virtutū q̄nq̈ accipiunt tranſumptiue ī malꝭ. vt prudentia q̄nq̈ ponit ꝓ aſtutia. ſm illud Luc. xvj. Filij huiꝰ ſeculi prudentiores ſunt fi. lu. ⁊ ſm hūc modū ſupſtitio dicit religio. Vtrū ſint diuerſe ſpēs ſupſtitiōis? Rn̄. ꝙ ſic. vt enī ſupra dictū ē viciū ſupſtitiōis ꝯſiſtit ī hoc ꝙ traſcēdit mediū virtutis ſm aliq̄s circūſtātias. nō aūt q̄libet circūſtantiaꝝ corruptaꝝ diuerſitas variat ſpeciē pctī. ſꝫ tm̄ q̄ referunt ad diuerſa obiecta vꝭ diuerſos fines. ſm hec enī actus morales ſpecies ſortiunt. Diuerſificant ḡ ſupſtitiōis ſpēs pmo ex ꝑte obiecti. pōt enī diuinus cultus exhiberi. vel cui exhibendꝰ ē. ſ. deo: mō tn̄ indebito vt ſi q̄s tempore gratie coleret deū ſm veteris legis ritū. et hec ē pma ſpēs ſupſtitiōis. Vel ei cui nō debet. ſ. cuicūq̈ nature ⁊ hoc ē aliud genꝰ ſupſtitiōis. qḋ diuidit ī multas ſpēs ſm diuerſos fines diuini cultꝰ. Ordinat aūt diuinꝰ cultus pmo ad reuerētiaꝫ deo exhibendā. ⁊ ſm hoc pma ſpēs huiꝰ generis eſt idolatria q̄ diuinā reuerētiā indebite exhibet creature. Scdo ad hoc ꝙ hō inſtruat a deo quē colit. ⁊ ad hoc ꝑtinet ſupſtitio diuinatiua q̄ demones ꝯſulit ꝑ aliq̄ pacta cum eis inita tacita vꝭ expſſa. Tercio ad quādā directionē actuū humanoꝝ ſm inſtituta dei q̄ colit. ad qḋ ꝑtinet ſupſtitio q̄rundā obſeruantiaꝝ. ⁊ hec tria Augꝰ. ij. de doctri. xp̄iana tāgit. Supſtitioſum ē inquit quicquid inſtitutū ē ab homibꝫ ad faciēda ⁊ colenda idola. ꝑtinēs ad colēdā ſicut deū. creaturā vel vllā ꝑtē creature. ⁊ hoc ꝑtinet ad pmū. ⁊ poſt ſubdit. vel ad ꝯſultationes ⁊ pacta q̄dā ſignoꝝ cū demonibꝫ placita atq̈ federata. qḋ ꝑtinet ad ſcdm. ⁊ poſt paꝝ. Ad hoc ergo ꝑtinent omnes ligature ⁊c̄. quod pertinet ad tercium.

De ſupſtitiōe cultus indebiti veri dei. Titulus. viij.

r

Oſtea conſiderādū ē in ſpāli de ꝑtibus ſiue ſpeciebꝫ ſupſtitionis. ⁊ pmo de ſupſtitiōne cultꝰ indebiti veri dei. Scdo de ſupſtitiōe idolatrie. Tercio de ſupſtitiōe diuinationū. Quarto de ſupſtitiōe obſeruantiaꝝ. Circa pmū querunt plura. ſ. vtꝝ in cultu veri dei poſſit eē aliq̄d ꝑnicioſuꝫ? Rn̄. ꝙ ſic. vt enī dic Aug. li. ꝯ mēdaciū. Mēdaciū maxie ꝑnicioſū ē. qḋ fit ī ꝑtinētibus ad religionē xp̄ianā. Eſt aūt mēdaciū cū aliq̄s exteriꝰ ſignificat ꝯriū vitati. ſic aūt ſignificat aliq̄d vbo ita ⁊ facto. ⁊ ī tali ſignificatōe facti ꝯſiſtit cultꝰ religiōis exteriꝰ. vt pꝫ ex ſupdictis. et idō ſi ꝑ cultū exteriorē aliqḋ falſuꝫ ſignificet: erit cultꝰ ꝑnicioſus. hoc aūt ꝯtingit dupliciter. vno mō ex ꝑte rei ſignate a qua diſcordat ſignificatio cultꝰ. ⁊ hoc mō tpe legis noue pactis xp̄i miſterijs ꝑnicioſuꝫ ē vti cerimonijs legis veteris. q̄bus xp̄i miſteria ſignificabāt futura. ſicut etiā ꝑnicioſuꝫ eēt ſignis ꝯfiteri xp̄m eſſe paſſuꝝ. Alio mō ex ꝑte colentis. ⁊ hoc ꝑcipue in cultu cōi q̄ ꝑ miniſtros exhibet ī ꝑſona totiꝰ eccleſie. ſicut enī falſariꝰ eēt ꝓponēs ex ꝑte alicuiꝰ nō ꝯmiſſa ſibi. Ita etiā exhibēs deo cultū ex ꝑte eccleſie ꝯ modū diuina auctē ꝯſtitutū ⁊ ī eccleſia ꝯſuetū. Vñ dicit Ambꝰ. Indignus ē q̄ aliter celebrat miſteriū q̄ xp̄c tradidit. ⁊ ideo dic glo. ſup Colꝭ. ij. ꝙ ſupſtitio eſt q̄ñ tradiciōi hūane nomē religiōis applicat. Nō tn̄ ꝙ ī diuerſis eccleſijs diuerſe ſunt ꝯſuetudies ī cultu dīno: q̄ ī nullo veritati repugnāt. ⁊ idō ſunt ſeruāde ⁊ eas ꝓterire nō licet. Vtꝝ ī cultu veri dei poſſit eē aliq̄d ſupfluū? Rn̄. ꝙ ſic. Sciēdū tn̄ ꝙ aliq̄d ſupfluū dꝛ dupliciter. vno mō ſm q̄ñtitatē abſolutā ⁊ ſic nihil pōt eē ſupfluū ī diuino cultu. qꝛ nihil pōt hō facere qḋ nō ſit minus eo qḋ debet deo. Alio mō ſm q̄ñtitatē ꝓportionis. qꝛ. ſ. nō ē fini ꝓportionatū. Finis aūt diuini cultꝰ ē vt hō dei gloriã deo. ⁊ ei ſubijciat ſe mēte ⁊ corꝑe. ⁊ iõ q̄cq̄d hõ facit ꝑtinēs ad gloriã dei. ⁊ ad hoc ꝙ mēs hoīs deo ſubijciat̃. ⁊ etiã corp⁹ ꝑ moderatã cõcupiſcētiaꝝ refrenatõʒ ſm dei ⁊ eccleſie ordinationē ⁊ ꝯſuetudinē eoꝝ q̄bus ꝯuiuit nõ ſuperfluũ ĩ cultu dei. Si vo ſit aliq̄d qđ quantũ ē de ſe non ꝑtineat ad aliqđ triũ p̄dictoꝝ. aut etiã ſit pter dei ⁊ eccleſie inſtitutionē. vel cõtra ꝯſuetudinē cõeʒ. q̄ ſm Aug. ꝓ lege humana hñda ē. totũ ē ſuperfluũ reputãdũ ⁊ ſupſtitioſuʒ. q̄ ĩ exterioribus tñ ꝯſiſtēs ad iteriorē nõ ꝑtinet cultũ. Vñ Aug. li. de vera religiõe inducit Luc. xvij. Regnũ dei int̃ vos ē ꝯ ſupſtitioſos qui. ſ. exterioribus principalē curam impendunt.

De idolatria. Titulus. ix.

Einde coſiderãdũ eſt de ſupſtitiõe idolatrie. De hac autē querũt̃ plura. ſ. vtꝝ ſit ſpēs ſupſtitionis. Rñ. ꝙ ſic vt dictũ ē ſ. Idolũ eñ deductũ ē ab eo qđ ē idos vt dicit Iſid. idos autē dicit formã ab idea tractã vt dicit Seneca. Vñ idolũ ꝓprie dr̃ ſimulacꝝ repñtatiuũ rei exiſtētis vel rei ficte. ⁊ ſm hoc idolatria ꝓprie dr̃ cũ ſimulacra colũt̃. Ex cõi tñ ꝯſuetudine q̄ creaturas colebãt gētiles: ſub q̄buſdã imaginib⁊ impoſitũ ē nomē idolatrie ad ſignificãdũ quēcunq̄ʒ cultũ creature etiam ſi ſine imaginib⁊ fieret. Cult⁹ nãq̄ʒ diuin⁹ ſicut creature ſenſibili exhibebat̃ ꝑ aliq̄ ſenſibilia ſigna. puta ſacrificia. ludos. ⁊ alia hmõi. ita etiã exhibebat̃ creature repñtate ꝑ aliquã ſenſibilē formã ſiue figurã q̄ dicit̃ idolũ. Diuerſimode tñ cult⁹ diuin⁹ exhibebat̃ idolis. quidã eñ ꝑ quãdã nephariam artē imagines quaſdã ꝯſtruebãt: q̄ virtute demonũ aliq̄s certos effect⁹ habebãt. Vñ putabãt ĩ eis eſſe aliq̄d diuinitatis. ⁊ ꝑ ꝯñs eis cultũ diuinũ deberi. ⁊ hec fuit opinio Hermetis triſmegiſti. vt dicit Aug. viij. de ciui. dei. Alij vo exhibebãt cultũ diuinitatis nõ ipſis imaginib⁊. ſed creaturis q̄rũ erãt imagines. oīa aũt hec ad ſupſtitiõeʒ idolatrie ꝑtinebant. vt pʒ ꝑ Aug. ij. de do. xpis. Notãdũ aũt ꝙ apoſtol⁹. j. Cor. viij. dicit. Scim⁹ q̄ nihil ē idolũ ĩ mũdo ꝓ eo ꝙ imagines ille q̄ idola dicebant̃ nõ erãt aīate. nec aliquã virtuʒ diuinitatis habētes. vt Hermes ponit q̄ſi eēt aliqđ ꝯpoſitũ ex aīa ⁊ corꝑe. Et ſimilit̃ intelligēdũ ē illud qđ dr̃. j. x. c. ꝙ idolis imolatũ nõ ē aliq̄d. q̄ ꝑ hmõi immolatõʒ carnes immolate: nec aliquã ſctificatõʒ ꝯſeq̄bant̃ vt gētiles putabãt. nec aliquã immũdiciã vt iudei credebãt. Nõ etiã ꝙ latria vno mõ pt̃ ſignificare actũ hũanũ ad cultũ dei ꝑtinētē. ⁊ ſic dr̃ vniuoce de cultu diuino ⁊ de cultu ſm ꝙ ꝑtinet ad idolatriã. ſicut etiã ſolutio tributi vniuoce dr̃ ſiue exhibeat̃ vero regi ſiue falſo. Alio mõ ſumit̃ ꝓut ē idē religiõi. ⁊ ſic cuʒ ſit virtus de ratõe ei⁹ ē ꝙ cult⁹ diuin⁹ exhibeat̃ ei cui debet exhiberi. ⁊ ſic equiuoce dr̃ de latria vere religionis ⁊ de idolatria.

Utꝝ idolatria ſit pctm̃? Rñ. ꝙ ſic. Exo. xx. Nõ adorabis ea. ſ. exterius. nec coles. ſ. interi⁹. vt exponit glo. ⁊ loq̄tur de ſculptilib⁊ ⁊ imaginib⁊. Nã ⁊ ſi oēs ſupiores reuereri debeam⁹. nõ tñ eadē reuerētia oībus debet̃: q̄ debet̃ ſummo deo qui ĩ ſingulari ratõe oēs excedit. Dixerũt aũt q̄daʒ heretici nõ eſſe ꝑiculoſum ſi quis ꝑſecutiõis tpe deprehēſus: exteri⁹ idola colat. dũ tñ mente fidē ſeruet. ꝫ hoc ē manifeſte falſum. cũ eñ exterior cultus ſit ſignũ interioris. ſicut ē ꝑnicioſum mēdaciũ verbis aſſerere ꝯtrariũ eius qđ credit ĩ corde. ita etiã ſi exteriorē cultũ exhibeat alicui ꝯ illud qđ ſentit in mēte. Eſt etiaʒ idolatria grauiſſimũ pctoꝝ. Vñ dicit glo. ſup Leuit̃. xv. Om̄e pctm̃ ē immũdicia aīe. ꝫ idolatria maxime. ⁊ hoc ē veꝝ q̄tũ ē ex ꝑte ipſius pcti. ſicut eñ ĩ republica grauiſſimũ eē videt̃ ꝙ aliquis honorē regiũ impēdat alteri q̄̃ vero regi. q̄ q̄tũ eſt ĩ ſe totũ ordinē reipublice ꝑturbat ita ĩ pctis que ꝯ deũ ꝯmittunt̃ que tñ ſunt maxima: grauiſſimũ eē videt̃ honorē diuinũ impēdē creature. q̄ quãtũ ē ĩ ſe facit aliũ deũ in mũdo: minuens ꝑncipatũ diuinũ. Alio tñ mõ põt attēdi grauitas ex ꝑte peccãtis. ſicut dr̃ grauius eſſe pctm̃ ei⁹ q̄ peccat ſcient̃ q̄̃ peccãtis ignorãter. ⁊ ſm hoc nihil ꝓhibet grauius peccare hereticos q̄ fidē ſcient̃ corrũpunt quã acceperũt q̄̃ idolatras ĩ ignorãter peccãtes. Et ſimilit̃ etiam alia pcta pñt eſſe maiora ꝓpter maiorē ꝯtemptum peccãtis.

Que fuit cauſa idolatrie? Rñ. Cauſa ei⁹ diſpoſitiua fuit ex ꝑte hoīm. et hoc tripliciter. Pͥmo ex inordinatõe affectus. ꝓut. ſ. homīes aliquē hoīem nimis honorantes vel nimis venerãtes honorē diuinũ impēderũt ei. Scđo q̄ hõ naturaliter ĩ repñtatiõe delectat̃ vt dicit phs ĩ ſua poetria. ⁊ iõ homines a ꝑncipio vidētes ꝑ diligentiã artificis imagĩes: hominũ expſſiuas factas: diuinitatis cultũ eis ĩpēderũt. Tercio ꝓpter ignorãtiã veri dei cui⁹ excellentiã hoīes nõ ꝯſiderãtes quibuſdã creaturis ꝓpter pulchritudinē. ſiue virtutē diuinitatis cultũ exhibuerũt. de his trib⁊ habet̃ ĩ li. Sap. de pͥma. c. xiiij. de ſcđa. xiij. de tercia. xxiij. vt pʒ diligent̃ intuẽti. Alia aũt cã idolatrie. ſ. cõſummatiua fuit ex ꝑte demonũ q̄ ſe colēdos hominib⁊ exhibuerũt: ĩ idolis dãdo reſpõſa. ⁊ alia q̄ videbant̃ hominibus mirabilia faciēdo. Vñ pſ. Oēs dij gētiũ demonia. Et nota ꝙ ĩ pͥma etate nõ fuit idolatria ꝓpt̃ recentē memoriã creatoris mũdi. ex q̄ adhuc vigebat cognitõ vni⁹ dei ĩ mēte hoīm. ꝫ ĩ ſcđa etate legit̃ eſſe inuēta a Nemroth q̄ vt dr̃ cogebat hoīes ignē adorare. vel a Nino q̄ imaginē pr̃is ſui beli adorare fecit. Apud grecos aũt vt Iſido. refert Prometheus primus ſimulacra hoīm finxit de luto. Iudei vo dicũt ꝙ Iſmahel primus ſimulacra de luto fecit. In ſexta vo etate excluſa eſt ꝑ virtutem ⁊ doctrinam Xp̄i q̄ de dyabolo triumphauit.

De diuinatione ⁊ eius ſpeciebus in cõi. Titulus. x.

Oſtea cõſiderãdũ ē de ſupſtitõe diuinatiua. ⁊ pͥmo in cõi. ſcđo de ꝑtib⁊ ei⁹ ĩ ſpẽli. Circa pͥmũ q̄rũt̃ plura. ſ. vtꝝ diuinatõ ſit pctm̃? Rñ. ꝙ ſic. Vñ dr̃ Deut. xviij. Nõ ſit q̄ phitões ꝯſulat. neq̄ʒ diuinos. et xxvj. q. v. dr̃. q̄ diuinatões expetũt: ſub regul' q̄nqueñij iaceãt ſm grad⁹ ꝑnĩe diffinitos. Ad qđ intelligēdũ notãdũ ē. ꝙ diuinator nõ dr̃ ſi q̄s ꝓnũciet ea q̄ neceſſario vel vt ĩ pluribus eueniunt q̄ hũana ratõne ꝑnoſci pñt. ſicut aſtrologi ex cognitõe cauſaꝝ ꝓnunciant infallibiliter futuras eclypſes ⁊ ex conſideratõe ſtellaꝝ prenunciant ꝯiecturaliter pluuias ⁊ ſiccitates ⁊ medici ſanitatē ⁊ mortem. ⁊ ita euenit vt ĩ pluribus. Nõ videt̃ etiam diuinatio ſi quis aliq̄ futura contingētia deo reuelãte cognoſcat. tũc eñ ipſe nõ diuinat. i. quod diuinũ ē facit. ꝫ magis quod diuinũ ē ſuſcipit. Tũc autem ſolũ dr̃ diuinare qñ indebito mõ ſibi ꝓnũciatõʒ futuroꝝ euentuũ vſurpat. Preterea qñ pter dei manifeſtã reuelatõem ꝓnunciare ꝑſumit aliq̄ futura ꝯtingentia ad vtrumlibet. vt ſunt illa q̄ depēdēt ex libero arbitrio. vel etiã ꝯtingētia vt in paucioribus. vt ſunt que ꝑ accidēs cõtingũt. ſiue ĩ reb⁊ humanis. ſiue in rebus naturalib⁊. ſicut ꝙ lapide cadente fiat tremor⁹. ⁊ ꝙ hoīe fodiēte theſaur⁹ inueniat̃. ꝑſcire eñ talia ē ſoli⁹ dei. Vñ Yſa. xlj. Annũciate q̄ ventura ſunt ĩ futuꝝ. ⁊ ſciemus. qm̄ dij eſtis. Unde Iſidor⁹ li. ethymo. dicit ꝙ diuini dicti ſunt q̄ deo pleni. diuinitate eĩ ſe plenos ſimulãt. ⁊ aſtutia q̄dã fraudulēte hoīb⁊ futura ꝯiectutãt. hec Iſiđ. Cõſtat aũt hoc eē pctm̃. Vñ diuinatio ſp eſt pctm̃. ⁊ iõ Hiero. dicit ſuper Math. ꝙ diuinatõ ſp accipit̃ ĩ malã ꝑtē. Sʒ obijcit̃. quia Aug. dic̃ ꝯ li. ar. Quis audeat dicē aliquã diſciplinã eē malã. ꝫ aliq̄ artes ſunt diuinatiue. vt pʒ ꝑ phm̃ li. de memo. ergo videt̃ ꝙ diuinatio nõ ſit pctm̃. Rñ. ꝙ aliq̄ artes ſunt ad ꝓnoſcēdũ futuros euētus q̄ ex neceſſitate vel frequēter eueniunt. quod non ꝑtinet ad diuinatõʒ ꝫ ad alios futuros euentus cognoſcendos nõ ſunt alique vere artes ſiue diſcipline. ſed fallaces ⁊ vane ex deceptõe demonis introducte. vt Aug. dicit. xxj. de ciuitate dei. Utrum ſpecies diuinatiõis ſint plures. Reſpon. ꝙ ſic. vt vult Iſidorus ethymologiarum. Ad quod intelligendum ꝙ omnis diuinatio vtitur ad precognitionem euētus futuri aliquo demonũ ꝯſilio et auxilio qđ quidē expſſe q̄nq̄ʒ implorat̃. q̄nq̄ʒ aũt pter hominis petitionē ſe de modo ingerit occulte vanis inquiſitionib⁊ futurorũ vt mētes hoīm ĩplicet falſitati aut vanitati. Eſt aũt vna vana inq̄ſitõ futuroꝝ: cũ q̄s futura ꝓnoſcē tẽptat vnde ꝓnoſci non poſſunt. Demões aũt expſſe inuocati ſolēt futura ꝓnūciare multipliciter. qñqȝ q̄dē quibuſdā ꝓſtigioſis apparitiōibꝰ ſe aſpectui ⁊ auditui hoim̄ ingerētes ad ꝓnūciādū futura. ⁊ hec ſpēs dicit̄ ꝓſtigiū ex eo ꝙ oculi hoim̄ ꝓſtringūt̄. qñqȝ ꝑ ſomnia. ⁊ hoc dicit̄ diuinatio ſomnioꝝ. qñqȝ ꝑ mortuoꝝ aliq̄ꝝ apparitōꝫ vel locutōnū. ⁊ hoc dicit̄ nigromātia. vt dī ī li. ethi. Nigros eñi grece moꝛs dicit̄ latie. mātia vō diuinatio. qꝛ quibuſdā ꝑcātatiōibꝰ adhibito ſanguie videt̄ reſuſcitati moꝛtui diuinare ⁊ ad īterrogata reſpōdere. dicūt̄ eñi demōes ſanguinē amare. Qñqȝ vō ꝓnunciāt futura per homines viuos. vt pȝ ī arrepticijs. ⁊ hoc dicit̄ diuiatio phitonica. qꝛ. ſ. fit ꝑ phitones qui ſic dicti ſunt. vt dicit Iſi᷑. a phitō apolline qui dr̄ fuiſſe auctoꝛ diuinādi. Qñqȝ ꝑ aliq̄s figuras vel ſigna q̄ apparēt ī rebꝰ inaiatis. q̄ quidē ſi appareāt ī aliquo coꝛpe terreſtri. vt in vngue vel ferro vel lapide polito. dī geomātia. a geos qḋ ē terra. Si aūt ī aqua dī idromātia. ab idros quod ē aqua. Si ī aere dr̄ aerimātia. Si ī igne piromātia a pir qḋ ē ignis. Si aūt ī viſceribꝰ aialium imolatoꝝ ī aris demonū. dicit̄ aruſpiciū q̄ī inſpectō ī aris. Diuinatō vō que fit ſine exp̄ſſa demonū inuocatōe diuidit̄ ī duo genera. quoꝝ primū ē: qñ ad ꝓnoſcendū futura ꝯſiderāmꝰ aliquid ī diſpoſitōibꝰ aliaꝝ reꝝ. ⁊ ſi quidē aliquis nitat̄ ꝓnoſcē futura ex ꝯſideratōe ſitꝰ ⁊ motꝰ ſideꝝ. hoc ptinet ad aſtrologos. qui dicūt̄ genetiaci, ꝓpter natalū ꝯſideratōes dieꝝ. Si vō ex ꝯſideratione dieꝝ. vel hoꝛaꝝ vel auraꝝ. tūc dicunt̄ auruſpices. qui. ſ. dies ⁊ hoꝛas ī negocijs ⁊ opatōibus agēdis obſeruāt. Nota tñ ꝙ obſeruare tp̄s qñqȝ ē infidelitatis. vt in his q̄ pure depēdēt a libero ar. qñqȝ neceſſitatis. ſ. ꝓpter p̄ceptū. vt ī nuptijs celebrādis. qñqȝ ſagacitatis. vt ī his q̄ cām habēt naturalē. vt in potōibꝰ. minutōibus. ⁊ hmōi. Si vō ꝑ voces vel motꝰ auiū. vel q̄rumcunqȝ aialiū. ſiue ꝑ ſternutatōes hoim̄ vel ſaltꝰ mēbroꝝ. hec ptinēt generaliter ad auguriū. qḋ ſic dr̄ quaſi augeriū vł augariū a geſtu vel garritu auiū. ſicut auſpiciū ab īſpectōe auiū quoꝝ ꝑmū ptinet ad aures. ſecundū ad oculos. ī auibꝰ eñi hmōi ꝑcipue ſolēt ꝯſiderari. Si vō hmōi ꝯſideratio fiat circa vba hoim̄ alia intētōe dicta: q̄ quis retoꝛquet ad futurū qḋ vult ꝓnoſcere dr̄ omē. Si aūt ꝯſiderēt̄ aliq̄ diſpoſitiōes figurarū ī aliquibꝰ coꝛpibus viſui occurrētes erit alia ſpēs diuinatōis. Nā ex lineamētis manꝰ ꝯſideratis diuinatō ſumpta dr̄ cyromātia. cyros eñi grece dicit̄ manꝰ latie. Diuinatō vō ex quibuſdā figuris ī ſpatula alicuꝰ aialis apparētibus dr̄ ſpatulamātia. Ad ſcḋm vō genꝰ diuinatōis qḋ ē ſine exp̄ſſa demonū inuocatōe: ptinet diuinatio q̄ fit ex ꝯſideratōe eoꝝ q̄ eueniūt ex quibuſdā q̄ ſerio fiūt ab hoibus ad inquirendū aliqḋ occultū. ſiue ꝑ ꝯſiderationē pūctoꝝ qḋ ptinet ad artē geomātie. ſiue ꝑ ꝯſiderationē figuraꝝ que ꝓueniunt ex plūbo liq̄facto in aquā ꝓiecto. ſiue ex quibuſdā cedulis ſcriptis vel nō ſcriptis: ī occulto repoſitis. cū ꝯſiderat̄ quiſq̄ accipiat. vel etiā ex feſtucis inequalibꝰ ꝓpoſitis quis maioꝛē vel minoꝛē accipiat. vel etiā ex taxilloꝝ ꝓiectione quis pūcta plura ꝓijciat. que oīa ſoꝛtiū nomē hñt. vñ noie ſoꝛtilegij ꝯtinent̄. Sic ḡ triplex ē genꝰ diuinatōis. quoꝝ ꝑmū ē ꝑ manifeſtā demonū inuocatōꝫ. ſcḋm ꝑ ſolā ꝯſideratōꝫ diſpoſitōis vel motus alicuius rei. terciū ē dū facimus aliq̄d vt nobis manifeſtet̄ aliqḋ occultū. ꝑmū ptinet ad nigromāticos. ſcḋm ad augures. terciū ad ſoꝛtilegos. Sub q̄libet aūt hoꝝ multa ꝯtinēt̄ vt pȝ ex dictis. Oēs modos p̄dictos ponit Aug. ⁊ habent̄. xxvj. q. iiij. igit̄ genꝰ. ⁊. q. v. nec mirꝝ. ⁊ c. ep̄i. ⁊. q. vij. nō obſeruetis. Sȝ ꝯ̄ ſupradicta obijcit̄ multipliciter. anime eñi ſcōꝝ nō fauēt illicite interrogatiōi. ſed Sauli interrogāti de euētu futuri belli ꝑ mulierē phitoniſſaꝫ: Samuel apparuit ⁊ futurū bellū p̄dixit. ḡ diuinatio q̄ fit ꝑ inuocatōꝫ demonū nō ē pctm̄. Preterea aues circa futuros euētus tpm̄ aliq̄ nāliter cognoſcūt. ſcḋm illud Hiere. viij Miluꝰ ī celo cognouit tp̄s ſuū. ſȝ naturalis cognitio ē infallibilis ⁊ a deo. ḡ vti cognitōe auiū ad p̄cognoſcenda futura qḋ ē auguriari nō ē illicitū. Preterea Gedeō in nūero ſcōrū ponit̄ vt pȝ Heb. xj. qui tñ viſus fuit omine ex hoc ꝙ audiuit recitatōꝫ ⁊ interp̄tatōꝫ cuiuſdā ſomnij. vt legit̄ Iudicū. vij. Et ſilr̄ Eliezer ſeruꝰ Abrahe vt legit̄ Geñ. xxiiij. ḡ videt̄ ꝙ talis diuinatio nō ſit illicita. Rn̄. ad ꝑmū dicēdū. ꝙ ſicut Aug. dicit ad Simplicianū. Nō ē abſurdū credere aliqua diſpēſatōe ꝑmiſſuȝ fuiſſe vt nō dominā̄te arte magica vel potētia. ſȝ diſpēſatōe occulta que phitoniſſaꝫ ⁊ Saulem latebat. ſe iuſti ſpūs oſtenderet regis aſpectibꝰ: diuina eū ſnīa ꝑcuſſurꝰ. vel nō vere ſpūs Samuel a ſua requie ē excitatꝰ ſȝ aliqḋ fantaſma ⁊ illuſio demonū imaginaria dyaboli machinatōibus ē facta. quā appellat Samuelē ſcriptura. ſicut imagines ſolēt rerū ſuarū nominibꝰ appellari. Ad ſcḋm dicēdū ꝙ illa auctoꝛitas loquit̄ de cognitōe auiū reſpectu eorū q̄ ptinēt ad eas. ⁊ ad hec p̄cognoſcēda eoꝝ motus ⁊ voces ꝯſiderare nō ē illicitum. puta ſi quis ex hoc ꝙ cornicula crocitat pluuiā eſſe cito futurā p̄dicat. Ad terciū dicendū ꝙ Gedeō obſeruauit recitatōꝫ ⁊ expoſitōꝫ ſomnij accipiēs eā ꝓ omine q̄ſi oꝛdinatā ad ſui inſtructōꝫ a diuina ꝓuidētia. ⁊ ſilr̄ Eliezer attēdit vba puelle oꝛōne ad deū ꝑmiſſa. Ad hec nō ꝙ in noua lege mēs hominis arcet̄ a tꝑaliū ſolicitudine ⁊ iō in noua lege nō ē aliquid inſtitutū ad p̄cognitōꝫ futurorū euentuū de tꝑalibus rebus. In veteri aūt lege que ꝓmittebat terrena erāt ꝯſolatōes de futuris ad religionē ptinētes vñ dr̄ Iſa. viij. Cū dixerint ad vos querite a phitōibus et diuinis qui ſtudēt incātatōibus. ſubdit q̄ī ratōꝫ. nūquid nō populus a deo ſuo requiret viſionē ꝓ viuis ⁊ moꝛtuis. Fuerunt tamen etiam in noua lege aliqui ꝓphetie ſpūs habentes qui multa de futuris euentibus predixerunt.

De cognitione demonū reſpectu futuroꝛum. Ti. xj.

Einde ꝯſiderandū ē de ꝑtibus diuinatōis in ſpāli. ⁊ ꝑmo de diuinatōe ꝑ demonia. ſecūdo de diuinatōe ꝑ aſtra. tercio de diuinatōe ꝑ ſomnia. q̄rto de diuinatōe ꝑ ſoꝛtilegia. Circa ꝑmū ad maioꝛē huiꝰ materie euidētiā ꝯſiderādū ē de cognitione demonū reſpectu futuroꝝ. ⁊ huius grā querūt̄ plura. ſcȝ vtrꝝ demōes cognoſcāt futura. Rn̄. futuroꝝ triplex ē genus. quedā eñi futura hñt determinatas cās ⁊ infallibiles. vt illa que attēdunt̄ circa motū coꝛpoꝝ ſupioꝝ in quibus ē determinatio ⁊ omnis impedimēti remotio. ⁊ talia p̄nt certitudinaliter ſciri nō ſolū a deo ⁊ in deo. ſȝ etiā a creatura. ⁊ hoc in ſua cauſa ſicut tp̄s eclypſis ⁊ ꝯſimiliū. quedā hñt determinatā cāꝫ. ſȝ tñ fallibilē. vt illa que ſunt ſcḋm inferioꝛem naturā. que iō habēt cām determinatā qꝛ intētio nature mouet determinate ad vnū. iō vō fallibilē. qꝛ multipliciter pōt occurrere impedimētū. vtpote ꝙ ager ſeminatus ſi terra pinguis ē. ⁊ bona diſpoſitio ſupioꝝ coꝛpoꝝ afferat fructū pinguē. ⁊ iſta poſſunt q̄dammodo ſciri ⁊ p̄ſciri. nō tñ a deo. ſȝ etiā a creatura que nouit naturas rerū ſupioꝝ ⁊ inferioꝝ nō tamē ita certitudinaliter ſicut p̄dicta. Quedā habēt cām indeterminatā ⁊ fallibilē ſicut ea que ſunt a volūtate noſtra que indeterminata ē ꝓpter hoc ꝙ ē ad oppoſita. ⁊ fallibił etiam. qꝛ poſſunt volēti ꝑficere occurrere multa impedimēta. ⁊ talia non poſſunt certitudinaliter ſciri ab aliq̄ creatura in ſeipſa. ſȝ ſolū a deo. vł ꝑ reuelatōꝫ diuinā. Unde Dama. li. ij. c. iiij. dicit ꝙ futura neqȝ angeli neqȝ demōes nouerūt. ſ. naturali cognitōe. ⁊ loquit̄ de futuris ꝯtingētibus. Ratio aūt huius ē iſta. qꝛ cognitō creature depēdet ex re. qm̄ ḡ res incerta ē in ſe ⁊ in ſua cā. ideo creatura nō pōt illā certitudinaliter noſcere aut p̄ſcire. diuina aūt cognitio nō dependet a rebus. imo oīa que nouit ſcḋm modū vitatis nouit. ⁊ qꝛ ſua vitas ē certiſſima certiſſime cognoſcit ꝯtingentia vt neccia. et ſicut certiſſime nouit. ita pōt certitudinaliter demonſtrare ⁊ reuelare. ideo hec precognitio futuroꝝ vel ē dei vel a deo. et iō cū talia futura predicunt̄: predictio dī diuinatio. qꝛ talis ē actus diuinus. Et etiā qꝛ dyaboli ſupbi maxime conātur oſtendere hoc ī ſe hr̄e. ⁊ iō dicere ꝙ demones ꝑ ſeipſos futura ꝯtingentia p̄ſciāt certitudinaliter. hoc ē eis attribuere qḋ dei ē. iō ē ibi infidelitas ⁊ īfidelitati frequēter annexa idolatria. iō diuinatō ē ꝓhibita. Quis aūt demōes nō poſſint ꝑ ſeipos futura ꝯtingēntia ſcire certitudinalr̄. tamē frequēter vera p̄dicūt. qꝛ euētū futuroꝝ aliq̄ nō p̄ſciūt vel preſentiūt. hoc aūt quadrupliciter ſciūt. ſicut dicit Aug. iij. ſup Geñ. Aut eñi ſenſus vel ingenij acrimonia. Aut multa experiētia

Aut dolosa cautela. Aut aliena doctrina. Sensus acrimonia. vt q̄n vident ⁊ diligēter ꝯsiderāt ad quid inclinet̄ affectio nr̄a vel que sunt inducētia vel retrahētia. Experientia tp̄m. q: ex talibꝫ vidit accidere talia. Dolosa cautela q̄n ꝓponit aliq̄d facere ⁊ p̄dicit q̄i aliud sit facturus. Aliena doctrina q̄n iusto dei iudicio p̄mittit̄ ab angelis addiscere. Et sic pꝫ ꝙ demones futura contingentia ⁊ si pn̄t ꝓbabiliter non pn̄t tn̄ certitudinaliter prescire. Sed obijcit̄ q: astronomi ⁊ mathematici per cursum astrorum p̄cognoscunt ⁊ dicunt multa futura. ⁊ videmus ꝙ in multis vera dicunt. Sed maior est intelligentia in angelis g̃ ⁊c. R̄n̄. ꝙ astronomi vel mathematici frequēter dicunt vera coniecturando vel s̄m legem astroꝝ vel s̄m dyaboli ꝯmercium. s̄m legē astroꝝ vt q̄n stella dn̄atur que habet impressionem supra diuersos humores tunc disponit s̄m hoc hoiem ad diuersos mores ⁊ affectiones. s̄m ꝯmerciū dyaboli vt q̄n volunt vim astrorum vltra ꝓtendere q̄ȝ ad id sup̄ q̄d pn̄t. tūc ei nisi dyabolus adesset: ita frequēter falsum sicut verꝫ dicerent nūc autem cum toto auxilio demonū frequēter falsa p̄dicūt et decipiūt. S; tanta ē demonū astucia ꝙ ita sciunt occultare fraudem suā vt ostendāt errorē siue defectū fuisse i astronomo ꝯsiderante. non in arte vel dyabolo assistente. In hoc g̃ stat rō ꝙ astronomi de contingentibꝫ h̄ntibus cām̄ fallibilē ⁊ indetminatā nō p̄sciūt vera nisi ex ꝯiectura ⁊ dyabolꝰ ex maiori coniectura illa p̄sentit. nō tn̄ certitudinaliter p̄scit. hec Boñ. ij. di. viij. p. ij. q. j. ar. iij. o. Utrū demones p̄cognoscāt pluuias et hmōi? R̄n̄. q̄dā dicūt ꝙ licet demōes ꝑ suā nālē v̄tutē habeāt futuroꝝ taliū valde ꝓbabilē ꝯiecturā eo ꝙ eoꝝ cause sunt nāles ⁊ detīminate. ⁊ vt i pluribꝫ eueniūt. tn̄ q: p̄dicte cause sunt impedibiles. iō hmōi futuroꝝ certā p̄cognitōꝫ ꝑ suā nālē v̄tutem habere nō pn̄t. Et si dicat̄ eis ꝙ illud impedimentum q̄n euenit est ꝑ causam nālem q̄ de necessitate opat̄ dicūt ꝙ cōcursus cause impediētis aliquē effectū. ⁊ cāe q̄ q̄ntū erat ex se erat nata illū effectū ꝓducere. q̄nq; ē ꝑ accidēs ⁊ a casu. vn̄ talꝭ cōcursus nō habet aliquā cām nālem ꝑ se. q: cū nō sit vere vnū non est vere ens. Unde phs. vj. metha. dicit de tali ente quod est ꝓpinquū non enti. ⁊ ꝙ talis entis nō est generatio nec corruptio. ꝑ hac etiam opinione videt̄ phus esse in eodem libro vbi reprobat opinionē dicentiū omnes effectus naturales euenire de necessitate. si enī cōcursus causaꝝ nāliū semꝑ esset de necessitate oēs effectꝰ nāles euenirēt de nec̄citate. quod phus reputat falsum. Pro hac etiā opinione facere videt̄ excommunicatio cuiusdā articuli qui est talis. s. ꝙ nihil fit a casu. s; omnia eueniunt de necessitate. ⁊ ꝙ omnia futura q̄ erunt de necessitate erunt. ⁊ ꝙ nihil euenit ꝯtingenter: ꝯsiderādo oēs causas est error. quia cōcursus causaꝝ est de diffinitōne casualis effectus. s̄m Boetiū de conso. Alij v̄o dicunt cōtrariū. q: natura de necessitate opat̄. ⁊ ideo omnes effectus nāles nisi impediātur ꝑ liberum arbitriū. vel angelicū vel humanū: de necessitate eueniunt p̄supposita influentia generali. q̄ nec̄cia est ad conseruationē nature create ⁊ ipsius opatione. Unde si natura disposuit nubē ad pluuiā: de necessitate resoluet̄ in pluuia, nisi supueniat aliqua causa fortior naturalis qua hec de necessitate impediat̄. a causa g̃ necessaria eueniūt. ⁊ a causa necessaria impediunt̄. Cū ergo demones sciūt vertibilitatē naturalē elementoꝝ ⁊ corpoꝝ celestiū. ⁊ motū. ⁊ cursum. ⁊ ꝯiunctiōeꝫ planetarum inter se. ⁊ cū stellis fixis: p̄scire pn̄t ꝑ suam virtuteꝫ sub certitudine futuꝝ euentū istaꝝ imp̄ssionū naturaliū. ⁊ futurum impedimentū. ne dispositio ad eas reducatur ad actū. Pro ista opinione est ꝙ videmus formicas imminente pluuia portare granum in cauernam. q: precognoscunt futuram pluuiaꝫ. ergo multomagis dyabolus ista cognoscere potest. Qui vult tenere opinionē p̄mā potest respōdere ad illud de formicis ꝙ illud non faciunt quia futuram pluuiam precognoscāt sed quia ea que pluuiam de ꝓpinquo futuram antecedunt: faciunt quandā immutationē in corporibus formicaꝝ. ꝑ quam quodam naturali instinctu mouentur ad portandū granum i cauernam. patet ergo ꝙ illud faciunt ꝓpter hoc quod p̄sens ē non ꝓpter hoc quod est futuꝝ. Potest etiam dici ꝙ quia sensitiua potest naturaliter immutari ab influentia celesti. non sic autem intellectiua. ideo non est inconueniens quedam bruta ꝑ illam immutationē presentē aliquod futuꝝ precognoscere ꝑ estimatiuam. quod intellectus dyaboli ꝑ suam virtutem naturalem sub certitudine precognoscere non posset. Qui autem tenent secundam opinionem respondent ad articulū excōmunicatum ꝙ non est contra eos. quia non ponunt ꝙ effectus dependentes ex libero arbitrio diuino. angelico. vel hūano. d̄ necessitate eueniant: quādo eueniunt. nec ꝙ nec̄cio impediantur: quādo impediunt̄. quod ponebāt illi ꝯtra quos p̄dictꝰ articulus fuit excōicatꝰ. Un̄ nec ponit hec opinio ꝯcursuꝫ causarū q̄ sunt volūtarie opantes eē nec̄ciuꝫ. q̄uis ponat ꝯcursuꝫ causaꝝ pure nāliū de nec̄citate concurrere quādo cōcurrunt supposito motu celi sicut modo ē. ⁊ tali influentia generali sine qua nulla creatura esse posset: nec agere. Sed tamē hec secūda opinio qualitercunq; incidat i p̄dictū articulū excōicatū seu quēcūq; aliū ē fugienda. hec Rich. ij. dis. vij. q. iij. ar. ij. o. Utrū demones cognoscāt cogitatōes cordiū? R̄n̄. cogitatio cordis dupliciter pōt cognosci. vno mō in suo effectu. ⁊ sic nō solū ab āgelo. s; etiā ab hoie cognosci pōt. ⁊ tanto subtilius quanto effectus hmōi fuerit magis occultus. cognoscit̄ enī cogitatō cordis interdū nō solū ꝑ actū exteriorē. s; etiā ꝑ immutationē vultus. Et etiā medici aliq̄s affectiōes animi ꝑ pulsuꝫ cognoscere pn̄t. ⁊ multomagis angeli vel etiaꝫ demones quanto subtiliꝰ hmōi imutatōnes occultas corpales ꝑpendūt. Un̄ dicit Aug. i lib̄o de diuinatōe demonū. ꝙ aliq̄n hoim dispositōes nō solum voce ꝓlatas. sed etiā cogitatione conceptas: cū signa quedaꝫ ex aīo exprimunt̄ in corpore tota facilitate ꝑdiscūt. q̄uis i lib̄o retractationū hoc dicat nō esse asserenduꝫ quō hoc fiat. Alio mō pn̄t cognosci cogitatōes ꝓut sunt i intellectu. ⁊ affectiones ꝓut sunt in voluntate. ⁊ sic solus deus cogitationes cordium ⁊ affectiones voluntatū cognoscere pōt. cuiꝰ ratō ē. q: voluntas creature rōnalis soli deo subiacet. ⁊ ipse i eā solꝰ opari pōt q̄ ē p̄ncipale eiꝰ obiectū. ⁊ vltimus finis. ⁊ iō ea q̄ i volūtate sunt vel q̄ ex voluntate sola dependēt soli deo sunt nota. manifestū ē aūt ꝙ ex sola voluntate dependet ꝙ aliq̄s actu aliqua consideret. q: cū aliq̄s habet habitū sciē vel species intelligibiles in eo existentes vtit̄ eis cum vult. Preterea. angelus non pōt illabi aīe. g̃ nō pōt ꝑ naturā vidē ea q̄ sunt i aīa q̄diu sunt in intimo aīe. Un̄ Aug. de eccle. dog. c. xlviij. dicit. Internas aīe cogitatōes dyaboli nō videre certi sumꝰ. ⁊. iij. Regū. viij. di. Tu solꝰ nosti cor filioꝝ hoim. Notādū aūt ꝙ imutatō sensibilis ⁊ corporalis que cōcomitat̄ cogitatiōes hoīs q̄nq; ē ita exilis ⁊ indeterminata ꝙ dyabolus ꝑ eam i certam cognitōeꝫ cogitationis venire non pōt. q̄nq; ē ita fortis ⁊ determinata ꝙ ꝑ illam potest cognoscere cogitationē q̄ntum ad speciē. vt ꝙ cogitat de inuidia vel d̄ luxuria. non tn̄ credo ꝙ ꝑ eam possꝫ certitudinaliter cognoscere q̄ntum ad oēs circūstātias singulares. hec Rich. ij. dis. viij. q. ij. ar. iiij. o. Utrū hominibꝫ liceat vti misterio vel arte demonū ad cognoscēdū futura vel aliq̄d aliud? R̄n̄. vti misterio dyaboli pōt intelligi vno modo virtute diuina ei aliq̄ licita imperando. ⁊ hoc mō licet. vn̄ Paulus vt habet̄ Act. xvj. imperauit sp̄ui malo q̄ erat i puella phitonica exire ab ea. ⁊ exiuit eadē hora. Scd̄o mō ip̄m familiariter vel amicabiliter inuocādo. ⁊ hoc mō ē illicitū ⁊ ꝓhibituꝫ hominibꝫ. p̄mo lege diuina. Un̄ Leuit. xix. precipit̄ occidi qui sciscitat̄ magos ⁊ ariolos. Scd̄o lege positiua. vt pꝫ. xxvj. q. ij. ⁊. q. v. ꝑ totuꝫ. ⁊. C. de maleficis ⁊ mathematicis. l. nemo. Tercio etiā sicut credo lege nature. eo ꝙ dyabolꝰ ē obstinatus aduersariꝰ summi p̄ncipis nr̄i. s. dei. ⁊ ab ecc̄l'ia irreuocabilit̄ p̄cisus. ⁊ ita mēdax ⁊ fallax. ꝙ si q̄nq; dicit veritatē vtilē aut dicit eā cōpulsus a deo. aut vt sibi magis credat̄ i mēdacio vt sic decipiat cautelosius. ⁊ iō q̄ familiarit̄ inuocat eū peccat directe ꝯ deū ⁊ cōtra ecclesiā ⁊ ꝯ seipsum. cuꝫ dyabolꝰ sit generis humani pessimus inimicus. Est autē ibi pc̄tm̄. aut infidelitatis. vt si credēdo dyabolo diuinū aliq̄d ei attribuat. aut idolatrie. vt i oblationibꝫ ⁊ sacrificijs. aut saltem inobediētie. q: facit ꝯ ꝓhibitionē dei ⁊ ecclesie. vt supradictū ē. Et quia artes magice sunt cū quibusdā demonū inuocatōibꝫ vel cum q̄busdam cōmercijs cū demonibus. iō vti magicis artibus est ꝓhibitum tanq̄ illicitū ⁊ ꝓphanū. Unde Augꝰ. ij. de doctrina xp̄iana de magicis artibus loquēs dicit. Oēs g̃ hmōi artes etiā nugatorie vel noxie sup̄stitionis ex quadā pestifera societate hoim ⁊ demonū quasi pacta: infidelis ⁊ dolose amicitie cōstituta penitus sunt repudianda et refutanda xp̄iano. Sed obijcitur. q: Boetius in prohemio scd̄i de sylogismis cathegoricis dicit ꝙ boni hoīes nō aliter cauēt mala niſi nouerint illa. ſʒ oīs ſciētia eſt bona ſiue ſit reſpectu boni ſiue mali ſed ars magica ē ſciā. ſʒ ⁊c̄. Rñ. ꝙ nō eſt verꝝ ꝙ ars magica ſit ſciā. ſed ē ſuperſtitio. vñ nulli licet eā diſcere vel docere vel illa vti. hec Rich. ij. diſ. vij. q. iiij. ar. ij. o. Utrum peccatum ſit in caracteribus que fieri ſolent in talibus? Rñ. ꝙ ē ibi magnū pctm̄. q̄r fiunt ad miniſteriū demonū implorandū qđ nō licet. ⁊ iō malo fiūt fine. Si queratᷓ vnde hñt virtutē. dicēdū ꝙ nō hñt ex ſe. ſed ex dyabolica pactiōe. ſic eñ dyabolꝰ pepigit cū his qui ſunt ei familiares ꝙ talia ſigna recognoſcēt. et ad talia ſe p̄ñtem offerret. oſtēdit aūt ꝑ illa ſe cogi. vt oñdat aliqđ eē virtutis i hmōi artibus i quibꝫ ſunt multa nephanda ꝑ q̄ abducūt hō a fide ⁊ a cultu diuino. nec facit hoc dyabolꝰ. q̄r i ill' delectēt. ſʒ potiꝰ in infidelitate facientium. hec Boñ. ij. diſ. vij. p. ij. q. ij. ar. iij. o.

De impreſſionibus aſtrorū circa quas quidam mathematici errant. Titulus. xij.

Poſtea quia mathematici dicūt euentū futurorꝝ aliquorꝝ ex aſtris pendere ⁊ p̄cognoſci poſſe. iō cōſiderandū ē hic de impſſione aſtrorꝝ reſpectu hominū ⁊ demonū. Un̄ circa hoc querunt̄ plura. ſ. vtrꝝ ex impſſione luminariū celeſtiū cauſet̄ in hominibus diuerſitas morꝝ? Rñ. mores hominū ⁊ euētꝰ futurorū a ſideribus cauſari dupliciter pōt itelligi. aut neceſſario et ſufficienter. aut diſpoſitiue ⁊ contingenter. Si dicat̄ ꝑmo modo ſic nō tm̄ eſt falſuꝫ. ſʒ etiam hereticū. q̄r repugnat xp̄iane religiōi. tū q̄r vītas fidei in hoc errore ſeluari non pōt. dum eñ ponit oīa a ſideribus nccīo euenire tollit merita. ⁊ ꝑ ꝯñs p̄miū. tollit grām ⁊ ꝑ ꝯñs gloriā. Tum q̄r honeſtas morꝝ per hunc errorē preiudicium patit̄ dum culpa peccātis i ſidera refundit̄. licentia malefaciendi ſine reprehēſione ꝯceditur ⁊ hō ad orandū ⁊ colēdū ſidera incuruat̄. Si aūt dicat̄ mores hominū a diſpoſitionibus ſiderum variari diſpoſitiue ⁊ cōtingenter. ſic pōt habere veritatem. q̄r nec rationi nec fidei repugnat planum eſt eñ ꝙ diſpoſitio corporis varia multum facit ad variationem affectionū ⁊ morum anime. vt plurimū eñ aīa cōplexiones corporis imitat̄. vt dꝫ in ſex principijs. vnde colerici ſunt iracūdi. ⁊ ſanguinei ſunt benigni. ⁊ melācolici ſunt inuidi. flegmatici pigri. hoc aūt nō ē nccīo. aīa eñ dñat̄ ſuo corpori ⁊ maxime qñ ē adiuta ꝑ grām. multos eñ videmꝰ colericos māſuetos. ⁊ melācolicos benignos. qñ ſʒ virtus corporꝝ celeſtiū opat̄ admixtionē ⁊ q̄litatē ꝯplexionū. hinc ē ꝙ ꝑ ꝯſequēs opat̄ q̄ammodo ad q̄litatē morꝝ. valde tñ de longinquo. plus eñ facit ad q̄litatē ꝯplexiōis virtus nature inferioris q̄ virtus ſideris. vñ Aug. v. de ciui. dei i ſolutōe cuiuſdā queſtiōis de duobus fratribꝫ q̄ ſiml' infirmabant̄ ⁊ curabāt̄. cū q̄reret̄ vñ hoc eēt. magis ꝯmēdat ratōꝫ hypocratis q̄ aſtronomi. Hypocras eñ rñdit ꝙ hoc erat ꝓpter ſimilitudinē ꝯplexionis. ⁊ aſtronomus rñdit ꝙ erat ꝓpter idemptitatē ꝯſtellationis. meliꝰ eñ reſpōdit phyſicꝰ. q̄r cām reddit magis ꝓpriā ⁊ magis ꝓpinquā. Sic ſʒ dicendū ꝙ impſſiōes ſiderꝝ aliquo mō diſponūt ad varietatē morꝝ. nō quidē diſpoſitōe nccīa ⁊ ꝓxima ⁊ ſufficiente. ſʒ remota ⁊ ꝯtingēte. Si obijcit̄ ꝯ̄ p̄dicta. q̄r phs liꝰ de ꝓprietatibꝫ elemētorꝝ dicit ꝙ regna vacua facta ſunt ⁊ tre depopulate apud ꝯiunctionē iouis ⁊ ſaturni. ſʒ talia dependēt ex libero arbitrio ſʒ ⁊c̄. Rñ. ꝙ hoc dicit phs nō q̄r hoīes nō poterāt reſiſtere influētie illius ꝯſtellatōis ad diſſenſionē inclinātis. ſed q̄r noluerūt. q̄r ſicut dicit Ptolomeus i almageſti. Sapiens hō dñabit̄ aſtris. q̄uis aūt ꝯiūctō iouis ⁊ ſaturni: eo ꝙ ſaturnus hꝫ influentiā melācolicā ⁊ malā. iupit̄ autē imittit valde bonā influētiā. poſſit ad rixā vel diſcordiā hoīes incliare. illi tñ inclinatōi hoīes ꝑ libertatē arbitrij pñt reſiſtē. ⁊ ſatis faciliter cū adiutorio grē dei. Obijcit̄ iterꝝ q̄r Damaſ. li. ij. caꝰ vj. dicit. Cōſtituūt̄ multotiēs comete ⁊ ſigꝫ q̄dā mortis regū. ſʒ ⁊c̄. Rñ. quidā dicūt ꝙ cometa nec nālit̄ generat̄. nec ē vna de ſtell' i firmamēto poſitis. vñ nec eiꝰ ſignificatō ē nālis. vñ Damaſ. li. ij. ca. vj. dicit ꝙ comete nō ſunt ex his q̄ a ꝑncipio genita ſunt aſtra. ſʒ diuina iuſſiōe ſm̄ ipm̄ tp̄us ꝯſtituunt̄. ⁊ rurſus diſſoluūt̄. hec Damaſ. p̄nūciat aūt deꝰ ꝑ tale ſignum mortē regis magis q̄ aliorꝝ. tū q̄r ē ꝑſona cōis. tum q̄r ex hoc pōt oriri turbatio regni. de cuiꝰ cuſtodia magis ſolicitant̄ angeli ꝓpter cōe bonū. Alijs aūt q̄ viā phyſicā ſequūt̄ videt̄ ꝙ ſtella comata ſit impſſio calida ⁊ ſicca generata i inferiori pte aeris ꝓpe ignē ex vapore calido ⁊ ſicco. ⁊ globus illius vaporis adunatꝰ apparet corpus ſtelle. partes aūt illius vaporis diſcōtinuate circa illum globū ⁊ in longū ꝓtenſe in ſuis extremitatibꝫ illi globo ꝯiūcte: ſunt q̄ſi eiꝰ come. ⁊ ſm̄ hāc poſitōꝫ ſignificat ⁊ cauſat. nō ꝑ ſe. ſʒ ꝑ accidēs mortalitatē ꝓuenientē ex infirmitatibꝫ calidis ⁊ ſiccis. q̄r vehemēs diſtēꝑata ſiccitas conſueta eſt preuenire ⁊ comitari comete generationem. ⁊ quia vt plurimū diuites nutriunt̄ calidis ⁊ ſiccis. iō illo tp̄e multi diuites moriunt̄: inter quos mors regū ⁊ ꝑncipū ē magis notabil'. Et ita vides ꝙ ſm̄ quācūqꝫ iſtarꝝ opinionū nullū ꝑnitꝰ hꝫ dominiū ſup liberꝝ arbitriū. Nota iſup ꝙ iudicia aſtronomorꝝ ex aſtris ꝑ aliquā diſpoſitionē hñt ꝓbabilitatē. nō tñ neceſſitatē. ꝓbabilitatē aūt maiorē hñt i actibus nature q̄ voluntatis. ⁊ i actibꝫ hoīm gnālibꝫ. ſicut vniꝰ gētis vel ꝓuīcie q̄ in ꝑticularibus vniꝰ ꝑſone. q̄r maior effectꝰ ſtellarꝝ impꝛimit̄ in totā vnā gentē q̄ in vnū hominē. ⁊ quia maior ps gentis vnius magis ſequit̄ affectiones nāles corporis q̄ vnus ſingularis homo. hec Boñ. ij. diſ. xiiij. p. ij. q. ij. arti. iij. o. Utrꝝ fatū ſit ⁊ qđ ſit? Rñ. opinio fuit q̄rundā mathematicorꝝ ꝙ ex vi poſitōis ſiderꝝ cauſat̄ diuerſitas morꝝ in hominibus. ita ꝙ talis ē quiſqꝫ in moribus qualē faciat eū eſſe diſpoſitio ſiderꝝ. in qua eſt conceptus vel natus. ⁊ iſtam vim vocauerūt noīe fati. ſed hec opinio nō tm̄ ē falſa ſʒ etiam heretica. ⁊ oīno deteſtāda. vt pꝫ ex ſup̄dictis. vñ fatū ſm̄ acceptionem iſtā nihil ē. ⁊ ſic dicit Grego. i omel'. epiphe. Abſit a fideliū cordibus vt fatū aliqđ eſſe dicant. Alio mō pōt dici fatū diſpoſitio ſiue ordinatō cauſarꝝ ſecūdarꝝ ad ꝓducendos effectus diuinitꝰ ꝓuiſos. ⁊ hoc mō fatū vere ē aliqđ. ꝓuidētia eñ diuina ꝑ cauſas medias exeqtur ſuos effectus. pōt ſʒ ipſa effectuū ordinatio dupliciṫ ꝯſiderari. vno mō ſm̄ ꝙ ē in deo. ⁊ ſic dicit̄ ꝓuidētia. Alio mō ſm̄ ꝙ eſt i cauſis medijs ordinatis a deo ad effectus aliquos ꝓducēdos. ⁊ ſic hꝫ ratōꝫ fati. ⁊ hoc mō Boetꝰ loquēs de fato. iiij. de ꝯſo. dicit ꝙ fatū eſt rebus mobilibꝫ inherens diſpoſitō per quā ꝓuidētia ſuis queqꝫ nectit ordinibꝫ ſʒ tñ ſcti doctores hoc noīe vti recuſauerūt ꝓpter eos qui illud ad vim poſitiōis ſiderū retorq̄bāt. vñ Aug. v. de ciui. dei dicit. Si ꝓpterea quiſqꝫ res hūanas fato tribuit. q̄r ipſam dei voluntatē vel ptātē fatuꝫ vocat. ſententiam teneat ⁊ linguam corrigat. Utrꝝ oīa fato ſubdantur? Rñ. fatū vt dictum eſt. eſt ordinatio cauſarꝝ ſecūdarꝝ ad effectus diuinitꝰ ꝓuiſos. quecūqꝫ ſʒ ſecūdis cauſis ſubdunt̄ fato ſubdunt̄. ſiq̄ua vo ſunt q̄ a deo imediate fiant. cū nō ſubdant̄ cauſis ſcđis: nō ſubdunt̄ fato. vt ē glorificatō ſubſtantiarꝝ ſpūaliū. creatio rerū. ⁊ alia hmōi. ⁊ hoc ē quod dicit Boetius. iiij. de conſo. ꝙ ea q̄ ſunt ꝑme deitati ꝓpinqua fatalis ordinis mobilitatē excedūt. Utrꝝ corpa celeſtia poſſunt i demōes impꝛimere? Rñ. ꝙ demōes ſunt ſupiores ordie nāe q̄ corpa celeſtia. agēs aūt ē ſupiꝰ patiēte vt dicit Augꝰ. xij. ſuper Geñ. ex quo ſequit̄ ꝙ demones nō ſubijciunt̄ actiōi corporꝝ celeſtiū. Sꝫ ꝯ̄ demones ſm̄ certa augmenta lune vexant homines aliq̄s q̄ etiā ꝓpter hoc lunatici dicūtur. vt pꝫ Math. iiij. ⁊ xvij. ſʒ hoc vt videt̄ nō eſſet niſi demōes corpibꝫ celeſtibꝫ ſubiacerent. Rñ. ꝙ demones ſm̄ certa augmenta lune vexāt homines ꝓpter duo. Primo q̄dē ad hoc vt iſamēt creaturā dei. ſ. lunā. vt Hiero. ⁊ Criſ. dicūt. Scđo q̄r nō pñt opari niſi mediātibꝫ virtutibꝫ nālibꝫ i ſuis opibꝫ ꝯſiderāt corporꝝ aptitudines ad effectꝰ intētos. Manifeſtū ē aūt ꝙ cerebꝝ ē ꝯhumidiſſimuꝫ oīm partium corpis. vt Ariſt. dicit. iō maxime ſubijcit̄ operationi lune que ex ſua ꝓprietate hꝫ mouere humiditateꝫ. in cerebro autem ꝑficiuntur vires aīales. ⁊ iō demones ſm̄ augmēta certa lune perturbant homis fantaſiam: qñ cōſiderāt cerebꝝ ad hoc eē diſpoſitū. Obijcit̄ iterꝝ q̄r nigromātici obſeruant certas cōſtellatiōes in aduocādo demones. ſʒ ⁊c̄. Rñ. ꝙ demones aduocati in certis ꝯſtellatiōibus magis exhibēt ſe p̄ſentes ꝑmo ad hoc vt inducāt hoīes ad credēdū aliqđ numen eſſe in ſtellis. Scđo q̄r ꝯſiderāt ſm̄ aliq̄s ꝯſtellatiōes materiā corpalē eſſe magis diſpoſitā ad effectus ꝓ quibus aduocantur. hec Tho. j. q. cxvj. o.

De diuinatione per ſomnia. Titulus .xiij.

Oſtea conſiderādū eſt de diuinatōe ꝑ ſomnia. Circa qḋ ꝗritur vtrū aliqs in ſomniādo poſſit ꝓuidere futura. Rn̄. futuroꝝ ſcḋm ꝙ ꝑtinet ad pñs ē qntuplex differentia. Quedam eñ futura habent cām naturalem in homine ſomniāte. vt ſunt illa que ꝓueniūt ex aliqḃ cāis que ſūt in hoīe ſomniāte. ſicut febris ex abūdātia colē nimis intenſe. et huiꝰ futura ꝓuidēter in ſōmis aliqñ ꝑ cām nālem ⁊ determiātā. eo ꝙ natura repſentat ī ſomnis anime aliqs diſpoſitiones que ſunt in corpore. ex quibꝫ poſtea ꝯtingit īfirmitas vł aliqḋ aliud. Vñ qñqꝫ ꝯtīgit ꝙ ī hoīe in quo ſupabundat colera nimis intenſa repſentat̃ aīe ī ſomnis imaginatio febris future. Vñ Ariſt. li. de ſō. ⁊ vigi. dicit ꝙ qñ ſomnia ſūt ex his ex qḃ ꝯponimur. ſic ſunt ſigna vel ſanitatis vel infirmitatis ſcḋm coꝝ differentias. vt ſi quis ſomniet de occupationibꝫ igneis. ſignū eſt ꝙ ꝑdominat̃ in eo colera. ſi de aeris. vt de volatu. ⁊ hmōi ſignū ē ſanguinis. ſi aque vel alterius liquoris aquei: ſignū eſt flegmatis. ſi de terreis: ſignum eſt melancolie. ⁊ ideo ꝑ ſomnia qñqꝫ iuuant̃ medici ad cognoſcēdū diſpoſitōes corꝑis. vt etiā dicit phs ī eodē li. Et dicūt aliqui ꝙ talia ſomnia ꝓcedunt ex naturali ſolicitudīe nature de regimīe corꝑis. ⁊ hmōi ſomnia ſunt tñ ſigna nō cāe accidētiū futuroꝝ in homīe. Quedā vō futura habent cauſam naturalē extra hominē ſomniantē. vt ſunt illa que ꝓueniūt ex aliqua determinata influentia corpoꝝ celeſtiū: vt vehemēs aeris ſiccitas. vel nimia abūdantia hymbriū. ⁊ multa alia. ⁊ hmōi futura etiā qñqꝫ ꝓuidētur ī ſomnis ꝑ aliquā cāꝫ naturalē ⁊ determiatā. qñqꝫ eñ īfluētia celi ⁊ elemētorū impreſſionē facit in corpore hominis. ex qua impreſſiōe qñqꝫ repñtat̃ aīe ī ſomnijs imago alicuiꝰ effectus futuri extra hominē qui ꝓueniet ex eadem influentia. nec hoc videat̃ abſurdū cū etiā hāc impreſſionē fieri videamꝰ in aliquibꝫ brutis ꝑ quā īſtinctu naturali pluuiā ⁊ vētū futurū apprehēdūt. Vnde et formice ꝓpter talē impreſſionē portāt granū in cauernā anteqꝫ pluat. quia cū effectus ſunt virtualiter ī cauſis. ideo effectꝰ ꝓcedēs ex vna naturali cā in vno: gerit aliquo modo ſilitudinē illius effectꝰ q̄ poſtmodū accidet ex eadem cā naturali in alio. ⁊ hinc eſt ꝙ impſſio facta in corpore ex diſpoſitione influentie celi ⁊ elemētorū: ex q̄ poſtea ꝓueniet pluuia ſimilitudinē gerit pluuie future. et ſic ꝑ illā impreſſionē repſentari pōt in ſomnus ipi aīe imago future pluuie. ⁊ erit illud ſomniū ſignū non cā future pluuie. licet aūt hec ſomnia ⁊ ꝑcedētia ſint ſigna futuroꝝ: nō tñ oportet ꝙ illa ſignificata ſemꝑ eueniāt. quia ex aliqua cauſa ſupueniente pñt impediri. Vnde qñqꝫ ꝓpter nimiā abūdantiā ardētis colere ī corpore: ſomniat homo ſe febricitare: ⁊ tñ ñ ſequit̃ febris ꝓpter aliquā cām ſuperuenientē q̄ tēperat colerā illā: vel q꞉ apponit̃ remediū medicine. Similiter qñqꝫ ꝓpter diſpoſitionē celi ⁊ elementoꝝ q̄ ꝗñi eſt ex pte ſua haberet cito pluuiā cāre. fit impreſſio ī hoīe ꝑ quā ſomniat pluuiā. nec tñ ſequit̃ pluuia hoc impediēte aliqua cā ſupueniēte alia. Et his dictis cōcordat phs de ſom. ⁊ vig. parū ante finē vt pꝫ cōſiderāti vba eius. Quedā aūt futura hñt cām voluntariā ī hoīe ſomniāte. vt ſunt illa que dependēt ex ope ipſius ſomniātis ⁊ hmōi futura non preuident̃ ī ſomnijs ꝑ aliquā cāꝫ determinatā naturalem. ſꝫ qñqꝫ ꝓuidētur a caſu vt cū hō eſt aliqḋ voluntarie facturꝰ de quo nunqꝫ voluntatē faciēdi nec aliquā inclinationē habuit ad hoc: ſi homo ſomniat ſe aliquid tale facere a caſu ē niſi hoc habeat ꝑ reuelationem. Vñ talia ſomnia ñ ſunt ſigna nec cauſe futuroꝝ ſꝫ dicūt̃ accidentia ſiue caſualia. Qñqꝫ aūt ꝓuidentur ꝑ aliquā cām determinatā ex volūtate creata. vt cū homo in vigilia multū ſolicitus fuit de aliquo ope faciendo. ⁊ vehementer illud facere deſiderauit: ⁊ cum magna inueſtigatione inquiſiuit modū ꝑ quē facere poſſet: ⁊ non potens modū inuenire obdormiuit in tali ſolicitudine. ⁊ ex his cauſatur in aīa qñqꝫ diſpoſitio ꝑ quā ſomniat ſe illud opus facere. ⁊ contingit qñqꝫ ꝙ q꞉ in vigilia erat facta preparatio ad inueniēdū modū faciendi in ſomnio ꝓpter ſedationē motuū exteriorū et interiorum circa aurorā repſentat̃ aīe modus ille quē ī vigilia non potuit inuenire. Vnde accidit ꝙ euigilans ſe ponit ad faciendū opus quod alˀs non feciſſet eo ꝙ in vigilādo modū faciendi non poterat reperire. et tale ſomniū eſt cauſa effectus futuri per modū iā dictū. et eſt cauſa ſine qua non. Et his concordat phs. ij. de ſom. ⁊ vigi. vt patet intuēti vba eiꝰ. Contingit etiā qñqꝫ ꝙ talia ſomnia non ſunt cā effectus futuri ſꝫ tñ ſūt effectus motuum q̄ in vigilia preceſſerūt mediante quādam impreſſione quā reliquerūt in nobis. Quedā vō futura habēt cauſā voluntariam in alijs hominibꝫ ab ipo ſomniante ⁊ in remotis partibꝫ vt ſcꝫ illa ſomnient que illi homines facere diſpoſuerūt. ⁊ talia preuidere non pñt ī ſomnijs per aliquā cauſam naturalē ⁊ determinatā. ſꝫ ſi aliqs homo ſomniat aliqḋ qḋ poſtea accidit in remotis partibꝫ per cām voluntariā hoc eſt a caſu. et ideo hmōi omnia ſcḋm phm de ſom. ⁊ vigi. dicūt̃ accidentia vel caſus. ⁊ hoc ītelligo niſi illa futura reuelent̃ dormienti ꝑ aliquā cauſā voluntariā: ſicut ꝑ diuinā reuelationē immediate vel mediante miniſterio angelorū: quoꝝ reuelationēꝫ aīe dormientū ⁊ ꝑcipue in nocte ſicut dicit phs. ij. de ſom. ⁊ vigi. ſi ſilētes ſūt noctes. qñqꝫ ſunt magis apte recipere qꝫ in vigilando ꝓpter ſedationē motuū exteriorū ⁊ interiorū: ⁊ maxie circa aurorā quādo digeſtio ē cōpleta ⁊ ſedati ſunt motus fumoſitatū. q꞉ cū angelus eſt limitate virtutis efficatiꝰ reuelare pōt aliqḋ futuroꝝ anime diſpoſite qꝫ indiſpoſite. Vnde ⁊ ſomnia de quibꝫ dictum eſt primo ⁊ ſecundo loco qñ habent̃ ī tali hora ſunt veriora. ⁊ his dictis concordat Auicē. vj. naturalium li. iiij. c. ij. tñ quacūqꝫ hora reuelet angelus verus et bonus dormienti ſemꝑ eſt verū qḋ reuelat. Ex predictis patꝫ ꝙ ſomnioꝝ quedā hñt cām determinatā ⁊ hoc ī ſomniante vel extra ſomniantē. aliqua vō nō hñt cām determinatā ſꝫ ſunt caſualia. ⁊ huic diſtinctiōi cōcordat Auicē. vj. naturaliū. li. iiij. c. v. vbi dicit ꝙ ſomnia quedā ſunt naturalia. ⁊ hec ſbdiuidit ī duos modos ꝑdictos. quedā ſunt voluntaria ⁊ ſb his cōprehēdi pñt illa que cām hñt voluntariā ex ſomniantē ⁊ illa q̄ ſunt a caſu. patet etiā ex dictis ꝙ ſomnioꝝ aliq̄ ſūt ſigna. ſ. ꝑcedētiū motuū vł etiā aliquoꝝ futuroꝝ. aliqua ſūt cāe. ſ. ſine qbꝫ nō fierēt aliqua futura. aliq̄ ſūt accidētia ⁊ huic diſtinctiōi concordat Ariſto. li. ij. de ſom. ⁊ vigi. a de diuinatōe q̄ fit in ſomnis vt pꝫ ibidē intuēti ꝯpropē vt dic phs ibidē. ſomnia ñ demꝰ oīo cōtemnere: nec oīo de eis curare eo ꝙ ſic dicit Auicē. vj. nāliū li. iiij. c. iiij. nō oīa ſomnia ſūt vera. His etiā concordat ſacra ſcriptura q̄ qñqꝫ ꝓhibet attendere ſomnijs. qñqꝫ approbat attēdere viſiōibꝫ q̄ hñt ī ſomnijs. hec Richa. Si qs ergo vtatur ſomnijs ad cognoſcēda futura. ſ. ꝙ ſomnia ꝓcedūt ex reuelatiōe diuina vel ex naturali cā intrinſeca vel extrinſeca quātū ſe pōt extendē talis vtus. nō erit illicita diuiatio. ſi aūt huiuſmōi diuinatō cauſet̃ ex reuelatōe demonū cū qbꝫ hñt̃ pacta vł expſſa. q꞉. ſ. ad hoc inuocāt̃ vł occulta vel tacita. q꞉ huiuſmōi diuinatō extēdit̃ ad illud ad qḋ ſe nō pōt extēdē erit diuinatō ſupſticioſa ⁊ illicita hec Thomas. ſcḋa ſcḋe. q. xcv. ar. vj. o.

Prohibet̃ ꝗ curioſa obſuatō ſomnioꝝ. ⁊ temerariū ē inni ſonijs. qñ difficile ē cognoſcere qñ accidūt ex cāis naturalibꝫ vł ſupnaturalibꝫ. ⁊ qñ ex āgelis bōis vł malis. hec Johs de pec. in ſūma ſua de aīa. Vnde ſacra ſcriptura repḣēdit eos q̄ cōfidūt ī ſōnijs. dr̄ eñ Eccľ. xxxiiij. ſicut parturiētis cor tuū fantaſias patit̃. niſi ab altiſſimo immiſſa fuerit viſitatio.

De ſortilegijs. Titulus .xiiij.

Einde conſiderādū eſt de diuinatione ſortiū. ⁊ primo de ipſa. Secūdo de eius pena. Circa pmū queritur vtrū ſit licita. Rn̄. ꝙ ſicut ſupradictum eſt ſortes proprie dicunt̃ cum aliquid fit. vt eius euentu cōſiderato: aliquid occultum innoteſcat. Et ſi quidem queratur iudicio ſortium quid tibi ſit exhibendum. ſiue illud ſit res poſſeſſa. ſiue ſit honor. ſeu dignitas. ſiue pena. aut actio aliqua. dicitur ſors diuiſoria. Si aūt inquiratur quid ſit agendū: dicitur ſors conſultoria. Si vō queratur qḋ ſit futurū: ſors dr̄ diuinatoria. Actus vō hūani q̄ requiruntur ad ſortes nō ſubdunt̃ diſpoſitiōi ſtellarū. nec etiā euētus ipoꝝ actuum. Vnde ſi qs ea intētione ſortibꝫ vtatur. quaſi huiuſmōi actꝰ humani q̄ ad ſortes reqrūt̃. ex diſpoſitione ſtellaꝝ eē secrū sortiātur. Vana ⁊ falsa erit opinio: ⁊ p̄ añs suggestiōe demonū non carebit. ⁊ ex hoc diuinatō talis superstitiosa et illicita erit. Hac aūt cā remota necesse ē q̄ sortaliū accidētiū expectet̄ euentus. vel ex fortuna: vel ex aliqua speciali cā dirigēte. ⁊ siquidē ex fortuna: qd̄ locū habere potest tm̄ in sorte diuisoria non videtur hr̄e vitiū. nisi forte vanitatis. sicut si aliqui nō valentes cōcordit̄ aliqd̄ diuidē: sortib' vti velint ad diuisionē q̄si exponētes fortune quisq̄ accipiet ptem. Si vo ex spāli cā iudiciū sortiū expectet̄. quādoq3 quidē expectat̄ ex demonib'. sicut legit̄ Eze. xxj. q̄ rex babylonis stetit in biuio i capite duarū viar diuinationē q̄rēs ⁊ miscēs sagittas interrogauit ydola ⁊ ea cōsuluit. ⁊ tales sortes sūt illicite ⁊ sm̄ canones p̄hibētur. q̄nq3 vo expectant̄ a deo sm̄ illud puer. xvj. sortes mittunt̄ in sinū. s3 a dño tēperantur. et talis sors nō est aliqd̄ mali vt dicit glo. Aug. sup illud ps. i manib' tuis sortes mee Nota vlteri' q̄ sors pōt sumi multipliciter. Uno mō p electōe gratuita: vt i ps. i manib' tuis sortes m. ⁊ ad Eph. j. i quo sorte vocati sum'. Alio modo p eo qd̄ est indiciū diuine volūtatis. vt Act. j. cecidit sors sup mathiā. ⁊ sic dicit Augu. q̄ sors non est aliquid mali. s3 res in humana dubietate posita diuinā indicās volūtatē. xxvj. q. ij. sors. sors eni. s. ipsum opatū ꝓut ē in fieri ē res dubia: s3 postq̄ ē in facto esse est res certa. ⁊ indiciū diuine volūtatis. Sors pmo modo nō est aliquid mali nec etiā scđo modo est aliqd̄ mali in se s3 rōne circūstantie pōt aliquid mali in se cōtinere. Unī p̄hibetur ne sb hac specie homines i ydolatriam labantur. xxvj. q. ij. §. his ita. tercio pōt accipi sors ꝓut est nomē vlteri' deriuatū ad significādū diuinationē sm̄ q̄ dicit Leo papa tercius. q̄ sors nihil aliud ē q̄ diuinatio et maleficiū a sanctispatrib' dānatū. Et sm̄ hoc non est licita nec credēda nec exercēda aliq̄ mō vt dicit̄ in dicto. §. his ita. ⁊. c. sequentib'. ⁊. xxvj. q. v. p totū. ⁊ ideo hoc modo prohibetur sub anathematis interdicto. xxvj. questi. v. sortes. Sciēdū etiā q̄ in sortib' scđo modo dictis. peccatū pōt accidere q̄drupliciter. pmo si sine vlla necessitate ad sortes recurrat̄ hoc eni videt̄ ad dei tēptationē ptinere. Unī aug. super luc. qui sorte eligit̄. humano iudicio nō cōprehēdit̄. Secūdo etiā si quis in necessitate absq3 reuerētia sortib' vtat̄. Unī Beda super act' aplorū. si qui necessitate aliq̄ cōpulsi deū putāt sortib' aplorū eē cōsulēdū videāt hoc ipos aplos non nisi fratrū collecto cetu ⁊ pcib' ad deū fusis egisse. tercō si diuina oracula ad terrena negocia cōuertant̄. Unī aug. dicit ad inquisitiōes ianuarij. His quidē paginis euangelicis sortes legunt ⁊ si optandū sit: vt illud potius faciāt q̄ ad demonia cōsulēda cōcurrāt. ista tm̄ mihi displicet cōsuetudo. ⁊ ad negocia secularia. ⁊ ad vite hui' varietatē cōuertere diuina oracula. q̄rto si aliqui sortib' vtāt̄ in electōib' ecclesiasticis q̄ fieri dēt ex inspiratōe diuina vel spūsancti. Unī sic dicit Beda sup Act. Mathias ante pēthecosten ordinat' sorte querit̄. q3. s. plenitudo spiritussancti nōdum erat effusa in ecclesia. septē aūt dyaconi postea nō sorte s3 aplor electione sunt ordinati. Secus aūt ē i dignitatib' tpalib' q̄ ad terrena disponēda ordināt̄ in quarū electōe plerūq3 sortib' hoīes vtunt̄. sicut ⁊ i tpaliū reru diuisiōe si necessitas immineat licitū est cū debita reuerētia sortib' diuinū iudiciū iplorare. Unde sicut dicit Augu. in epla ad honoratū. si inter dei ministros sit disceptatio q̄ tpe eorū psecutiōis maneāt ⁊ qui fugiāt ne forte morte omniū dserat̄ ecclia si hec disceptatio aliter terminari nō possit quātū mihi videt̄. eligendi sunt sorte qui maneāt et qui fugiāt. ⁊ li. j. de doc. xpiana dicit si tibi aliqd̄ abundaret qd̄ oporteret dari ei qui non haberet nec duob' dari posset. s3 occurrerēt tibi duo quor neuter aliū vel indigētia vl̄ erga te aliqua necessitate superaret nihil iustius faceres q̄ si sorte eligeres cui dandū eēt qd̄ vtriq3 dari nō posset. Per predicta cessat obiectio q̄ sancti viri tam i veteri testamēto q̄ in nouo sorte vsi fuisse legūt̄. Honorius etiā ex. de sortilegijs. ecclesia. ⁊ ex. eo. dicit q̄ licet vti sortib' p litibus dirimēdis. ⁊. xvj. q. j. sors. et idē dicit Hosti. ⁊ hoc intellige sm̄ eū i tēporalib' ⁊ de sorte simplici cū paleis vl̄ huiusmodi ⁊ sine aliq̄ supstitione. Nota breui' q̄ cū aliqd̄ p sortē querit̄: aut illud ptinet ad rē tpalē vt diuisio hereditatis. et his similia ⁊ tunc licet. ff. famil'. hercis. si q̄ sūt. aut ptinet ad rē spiritualē. ⁊ tūc aut ptinet ad electionē alicui' plati ⁊ tunc nullo mō licz. ex. de sorti. ecclia. i fi. Aut ptinet ad aliqd̄ aliud spūale iurgium dirimēdum ⁊ tūc si illud pcedit licet. xxvj. q. ij. s3 exēplo ⁊ argumētū ex. e. ecclia. Vbi hoc tm̄ p̄hibet̄ in electōib' ⁊ p hoc vid3 pcedi in alijs iurgijs dirimēdis: cui' rō pōt esse. quia nō ita in alijs sicut i electionib' ē puisū. si vo nō pcedit nō licet. xxvj. q. ij. nō statim. Ad inquisitionē aūt veritatis de aliquo futuro vel pterito vt furto ⁊ similib' nō licet ex. e. c. j.

Quid si cōtētio eēt de aliquor electōe et esset paritas i oīb' vtrobiq3. Rn̄. scripserūt Laurētius Ray. Jo. ⁊ cācellari' q̄ tūc exemplo mathie possent fieri sortes. s3 hoc reprobat̄. ex. eo. ecclia vra. Unde Hosti. dicit q̄ hoc nō posset fieri sine auctoritate pape. vnde sm̄ eū ⁊ Goff. in tali casu vel debēt iterū eligere vel per superiorē aliter rectificabit̄. Quid de indicijs ferri cādentis et aque feruentis. et singularis certatōis que dicunt̄ vulgaria nūquid sunt licita. Rn̄. hmōi iudicia ordināntur ad alicuius peccati occulti inquisitōz per aliqd̄ qd̄ ab hoīe fit. ⁊ in hoc cū sortib' cōueniūt. inq̄tū tn̄ expectat̄ aliquis miraculosus effectus a deo. cōez sortiū ratione excedūt. Unde huiusmodi iudiciū reddit̄ illicitū. tū q3 ordiat̄ ad iudicādū occulta que diuino iudicio reseruāntur. tū q3 nō est auctoritate diuina scriptū. ij. q. v. cōsuluisti. et ex. de pur. vul. ca. fi. Quid de his qui inuestigāt perdita p inspectionē astralabij. aut iscriptiōes ⁊ huiusmōi. Rn̄. hoc facere nō licet sm̄ Rod. Goff. ⁊ Hosti. ex. de sortilegi. ex tuarum.

Circa secūdū qd̄ ē de pena sortilegor sciendū q̄ pena eor ē sm̄ leges bonor publicatō ⁊ decapitatio vt pz. C. de male. nullus. ⁊. l. nemo. ⁊. l. culpa. ⁊ ē similis culpa probibita discere ⁊ docere. vt i. l. culpa. Et si quis tali arte mulierē ad luxuriā puocauerit. bestijs sbdit̄. vt dz ibidē. l. multi. Scđm aūt cano. iponit̄ penitentia spūalis. xl. dier. vt ex de sortile. c. j. Et si peccatū sit notorium eucharistia denegat̄. de cōse. dis. ij. p dilectione. Item si sit cleric' ē deponendus ⁊ in monasterio detrudendus. si vo laic' sit excōmunicādus. qd̄ intellige qn̄ renuit agere penitētiā pdictam. etsi criminaliter accuset̄ hoc intellige. xxvj. q. v. nō liceat. ⁊. c. nō oportet. ⁊. c. si qs eps aut presbiter. qn̄ tamē penitentiā cōtemnit agē est ab excōmunicatōe incipiendū vt. xxvj. q. v. si qs cleric'. s3 crescēte cōtumacia augeri deb3 ⁊ pena etiā in laicos. q si sūt sm̄ verberib' castigātur. si liberi sūt inclusiōe digni: districtāq3 sunt in penam redigēdi. vt eadē. q. cōtra ydolorum. Epūs aūt tales turpit̄ dehonestatos de parochia sua debet eijcere. xxvj. q. v. epi. quia dcaluare pōt eos. i. vestes ⁊ capillos añ ⁊ retro pscindere. sicut i quibusdā locis de cōsuetudie obseruat̄. ⁊ de hac decaluatione loquit̄. xxxij. q. j. de benedicto. s3 tales sūt infames. ⁊ non tm̄ ipsi sed etiā qui cōcurrunt ad eos. ij. q. viij. quisquis. hec Hosti. Quid si quis sacrificet deo nūmorū. s. mamone. vt diues fiat vel similia faciat. Quid etiam si quis de sacramentis ecclesie. de eucharistia. s. vel crismate. vel de oleo benedicto. aut aqua benedicta fontium facit sortilegium. vel baptizat imaginem. nunquid ex hoc fiunt irregulares. Respondet Rod. q̄ cum talia videantur esse enormia ꝓpter idolatriam vel enormē suspicionem licet sint occulta: generāt irregularitatem. sm̄ aliquos vo non. Unde in huiusmōi dubio consulēdū est talib' q̄ petant dispēsationē non tamē precise dicendum ē eis q̄ alr̄ nō sit salus illis. ⁊ absolui debent de peccato si peniteat eos. si aūt hmōi peccata sint notoria sm̄ eos egent dispensatione. s3 de hoc plenius dicet̄. j. li. vj. ti. de dispensationibus.

De multiplicibus obseruantijs superstitiosis Titulus. xv.

Ostea considerādū est de superstitione obseruantiarum. Et circa hoc queruntur plura. s. vtrū vti obseruātijs artis notorie sit licitū. Rn̄. q̄ ars notoria est illicita ⁊ inefficax. Illicita quidē est quia vtitur quibusdam ad scientiam acquirendam. que non habent sm̄ se virtutem causandi sciam sicut inspectōe quarundam figurarum ⁊ prolatione quorundam verborum ignotorum ⁊ alijs huiusmodi. Et ideo huiusmodi ars non vtitur his vt causis. sed vt signis. non autem vt signis diuinitus inſtitutis. ſicut ſūt ſacramētalia ſigna. Unde reſtat ꝙ ſūt ſigna vana ⁊ ſuguacia. ⁊ ꝑ ꝯſequēs cōtinētia quedā pacta ſignationū cū demonibꝰ ꝓhibita ⁊ federata. ars ḡ notoria ē xp̄iano penitus repudiāda ⁊ fugienda. ſicut etiā alie artes nugatorie vel notorie ſupſtitionis vt Aug. dicit. ij. de doc. xp̄iana. Eſt etiā huiuſmodi ars inefficax ad ſciam acqrendā. cū ei ꝑ huiuſmōi artē nō intendat aquiſitio ſcietie ſm modū hoī cōnaturalē. ſ. ī adueniēdo vł ī addiſcēdo. ꝯñs eſt ꝙ iſte effectus expectat a deo vel a demonibꝰ. certū eſt aūt aliquos a deo ſapiētiā ⁊ ſcientiā ꝑ īfuſionē habuiſſe. ſicut de ſalomone legit. iij. reg. iij. ⁊. ij. paral. ꝓmo. xp̄us etiā dixit diſcipulis ſuis Luce. xxj Ego dabo vobis os et ſapientiā ⁊ ſciam cui nō po. reſi. ⁊ contradicere omnes aduer. veſtri. ſ3 hoc donū nō dat qbuſcūqꝫ cū certa obſeruatione ſ3 ſm arbitriū ſpiritusſancti. iuxta illud. j. Corin. xij. Alij dat per ſpm̄ ſermo ſapie ⁊c̄. poſtea ſubditur hec aūt oīa opatur vnus atqꝫ idē ſpūs diuidēs ſingulis ꝓut vult. Ad demones aūt nō ꝑtinet illuminare intellectū. acquiſitio aūt ſcie ⁊ ſapie fit ꝑ illuminatōꝫ intellectus. ⁊ iō nullus vnq̄ ſciam ꝑ demones acquiſiuit poſſunt tñ demones hoībꝰ colloquēdo aliquarū ſciarū exprimē documēta. ſ3 hoc nō qrit per artē notoriā. Sed obijcit ꝙ Dan̄. ꝓmo pueris abſtinētibꝰ dedit deus ſciam ī oī libro ⁊ ſapiam. ſ3 obſuātie artis notorie ſūt ſm quedā ieiunia ⁊ qſdā abſtinētias ḡ ⁊c̄. Rn̄. illi nō abſtinebāt ſm vanā obſeruātiā artis notorie. ſ3 ſm auctoritatē legis diuine nolētes cibis gētiliū inquinari. ⁊ iō merito obedientie ſunt a deo ſciam ꝯſecuti. ſm illud ps̄. ſup ſenes intellexi qꝛ mā. tua queſiui. Utrū obſuationes ordinate ad corpoꝝ īmutatōnē vt ad ſanitatē vł ad aliqd huiuſmōi ſint licite Rn̄ ꝙ nō dicit enī Aug. de doc. xp̄iana. ꝙ ad ſuperſtitionē pertinent volumina magicarū artium ⁊ ligature ⁊ remedia que medicoꝝ ꝯdemnat ſcia ſiue in precationibꝰ ſiue in quibuſcūqꝫ notis quas caracteres vocāt. ſiue in quibuſcūqꝫ rebꝰ ſuſpendendis atqꝫ infigendis hec Aug. Nā in his que fiūt ad aliqs effectus corporales inducēdos cōſiderādū eſt vtr naturaliter videāt poſſe tales effectꝰ cauſare. ſic enī ñ erit illicitū. l3 cū cauſas naturales ad inducendū effectus ꝓprios adhibere. Si autē nō videātur naturaliter poſſe tales effectus cāre. ꝯſequēs eſt ꝙ nō adhibeant ad hos effectus cauſando tanq̄ cauſe ſ3 tm̄ vt ſigna. ⁊ ſic ꝑtinent ad pacta ſignationū cū demonibꝰ inita. Unde Aug. xxj. de ciui. dei illiciunt hoīes ꝑ creaturas quas non ipſi ſ3 deus cōdidit delectabilibꝰ pro ſua diuerſitate diuerſi non vt animalia cibis ſ3 vt ſpūs ſignis q̄ cuiuſcūqꝫ delectatōi cōgruūt per varia genera lapidum. herbaꝝ. lignorū. aīaliū. carminū ⁊ rituū. S3 obijcit. quia ſicut corpora naturalia ſubduntur corporibꝰ celeſtibꝰ. ita ⁊ corpora artificialia. vt imagines. ḡ ſicut illa ita ⁊ iſta ſortiūt aliquas virtutes ex impreſſione corpoꝝ celeſtiū ad aliquos effectus cauſandos. Rn̄. ꝙ naturales virtutes corpoꝝ naturaliū ꝯſequunt ſpales formas ipſoꝝ qs ſortiunt ex impreſſione corporū celeſtiū. ⁊ ideo ex eorudē impreſſione ſortiūt qſdam virtutes actiuas. Sed forme corporū artificialiū ꝓcedūt ex cōceptōe artificis. ⁊ iō cū nihil aliud ſint q̄ cōpoſitio ⁊ ordo ⁊ figura vt dr̄. ſcdo phicoꝝ ñ poſſūt naturalē virtutē habē ad agendū. Et inde ē ꝙ ex impreſſione corpoꝝ celeſtiū ſm ꝙ ſūt artificialia nullā ſortiūt virtutē. ſ3 tm̄ ſm materiā naturalem Quid de qbuſdā ſceleratis mulieribꝰ q̄ credūt ſe ⁊ ꝓfitēt cū dyana dea paganorū nocturnis horis. ⁊ cū herodiade. ⁊ innua mltitudine mulieꝝ eqtare ſup quaſdam beſtias. ⁊ multa terrarū ſpacia intempeſte noctis ſilentio ꝑtranſire eiuſqꝫ iuſſionibꝰ obedire velut dn̄e. ⁊ certis noctibꝰ ad eius ſuiciū euocari aſſerūt. etiā ab illis aliqs creaturas poſſe in melius vel in deterius permutari. aut in aliā ſpeciem ⁊ ſimilitudinem trāſformari. Rn̄ ꝙ nō a diuino ſpū ſ3 a maligno talia fantaſmata mētibꝰ fideliū irrogant. dyabolus ei cū aīam alicuiꝰ ꝑ talē credulitatē ſubiugauerit ſibi trāſfigurat ſe in angelū lucis. ⁊ trāſformans ſe in diuerſarū ꝑſonarū ſpecies atqꝫ ſimilitudines mentē quā captiuā tenet multipliciter deludit. Nec debet aliquis vel aliqua in tātā venire ſtulticiā: vt credat hec oīa q̄ in ſomnis ⁊ ſpu tm̄ fiūt etiā ī corpore accidere. cū etiā Paulus non audeat aſſerere ꝙ fuerit raptus ī corpore. quicūqꝫ ḡ talia crediderit. ſ. poſtq̄ ſup talibus audierit veritatē. vł aſſeruerit. ſ. etiā ꝑtinaciter ꝓculdubio infidelis eſt ⁊ pagano deterior. xxvj. q. v. epi. Utrū obſuātie que ordināt ad ꝓcognoſcēdū aliqua fortunia vł infortunia ſint licite. Rn̄. ꝙ nō. dicit ei Aug. ij. de doc. xp̄iana ꝙ ad pacta cū demonibꝰ inita pertinent milia vanaꝝ obſeruatōnū. vt ſi mēbꝛ aliqḋ ſalierit. ſi iūctū ambulātibꝰ amicis. lapis aut canis aut puer medius interuenerit. limen calcare. cū qs ante domū ſuam trāſit. redire ad lectū. ſi quis dū ſe calciat ſternutauerit. redire ad domū ſuā: ſi quis ꝓcedēs offenderit. cū veſtis a muribꝰ roditur plus timere ſupſtitionē mali futuri q̄ damnū dolere. hec Aug. Oēs enī huiuſmodi obſeruationes attendūt hoīes. nō vt quaſdam cauſas ſ3 vt quedam ſigna euentuum futuroꝝ bonorū vł malorū. nō aūt obſuātur ſicut ſigna a deo tradita. cū non ſint introducta auctoritate diuina. ſ3 magis ex vanitate humana: cooperāte demonū malicia. qui nitūtur hoīm aīos huiuſmōi vanitatibꝰ implicare. ⁊ iō manifeſtū eſt huiuſmodi obſuantias oēs eſſe ſuperſtitioſas ⁊ illicitas. ⁊ videt eſſe quedā reliquie ydolatrie. ſm quā obſuant auguria. ⁊ qdam dies fauſti vel infauſti. qḋ quodāmodo ꝑtinet ad diuinationē que fit ꝑ aſtra. ſm que diuerſificātur dies niſi ꝙ huiuſmodi obſuationes ſūt ſine rōe ⁊ arte. Unde ſūt magis vane ⁊ ſupſtitioſe. Sed obijcit quia irrationabile ē negare illud quod qḋ qſi oēs experiūt ꝙ aliqua tpa vel loca vł verba audita. vel occurſus hoīm. ſiue aīaliū. aut diſtorti vel iordinati actus aliqḋ preſagium habent alicuius boni. vł mali futuri. ergo non videt ēē illicitū illa obſeruare. Rn̄. hoc quod a ꝑncipio in iſtis obſuatōibꝰ expti ſunt hoīes aliqd veri a caſu accidit ſ3 poſtea cum homines incipiunt huiuſmodi obſuantijs animū implicare. multa ſm huiuſmōi obſeruationes eueniūt ꝑ decepcōes demonū. vt huiuſmōi obſuationibꝰ implicati: curioſiores fiāt ⁊ ſe magis erroris pernicioſi multiplicibꝰ laqueis ingerāt. vt dicit Aug. ij. de doct. xp̄iana. dicit etiā ꝙ hmōi portēns. occulto dei iudicio ꝑ demonū fallaciam illudit curioſitas humana. dum illud impudenter appetunt ſcire qḋ eis non ꝯuenit inueſtigare. dicit etiā Aug. hoc fieri per miſſiōe diuina. vt illi qui hoc audiūt ⁊ vidēt. ꝓbent in qua fide ſūt apud deū. ⁊ probat hoc auctoritate Deu. xiij. ſi ſurrexerit in medio tui propheta. aut qui ſomniū dicat ſe vidiſſe. ⁊ ꝑdixerit ſignū ⁊ euenerit quod locutus eſt. et dixerit tibi. eamꝰ ⁊ ſequamur deos alienos. nō audies vba eius. quia temptat vos deus veſter vt palam fiat vtrꝫ diligatis eū an non. xxvj. q. v. nec mirū. circa fi. Utrū vtus imaginatiua poſſit facere tranſmutationes aliquas in corpe in quo eſt Rn̄ ꝙ ſic. ⁊ hoc dic accipiendo imaginatiuā non inq̄tū diſtinguitur contra virtutes alias ſenſitiuas interiores. ſed accipiēdo eam pro ipis virtutibus ſenſitiuis interioribꝰ. et hoc declaratur per auctoritates ⁊ experimenta. dicit enī. Auicē. vj. naturalium. li. iiij. c. vlti. ꝙ aliqn̄ homo pōt ambulare ſupra trabē que ē in medio vie. Si vo poſita fuerit ſuper aquā ꝓfundā nō audebit ambulare ſup eam. eo ꝙ imaginabit in eius anima forma cadendi vehementer impreſſa. cui obedit materia eius et virtus membroꝝ eius ⁊ nō obediūt eius cōtrario. ſ. ad dirigendū ⁊ ambulandum. ⁊ plura alia experimēta. de hoc ponit ibidem. Quod aūt dicit ibidem de virtute imaginatiua ꝙ poteſt extranea corpora immutare non eſt tenendum. quia ī hoc nimis virtutem imaginationis extendit. plura etiam dicit Auguſti. xj. de ciuitate dei ad hec pertinentia. ⁊ intēr alia dicit ſe audiſſe a quodam ꝙ tam expreſſam ⁊ quaſi ſolidam ſpeciem feminei corporis cernere ſoleret. vt ei ſe quaſi miſcere ſentiens etiam in genitalibꝰ flueret: tantam vim habet anima ī corpus ſuum. In eodem etiam libro Auguſti. ad memoriā reducit illud quod habetur Geneſ. xxx. de ouibꝰ iacob ad probandum virtutem imaginationis dicens ſic. ſunt exempla que copioſe numerari poſſunt. ſed vnum ſufficit de fideliſſimis libris quod fecit iacob vt oues et capre varijs coloribꝰ pererēt ſupponendo eis varia vgulta in cannalibꝰ aquarum que potantes intuerentur eo tēpore quo conceperāt. Sed obijciatur qa ſi ita eēt vr̄ ꝙ qn̄ hō vellet gnāre maſculū poſſꝫ. ⁊ ſiłr qn̄ vellꝫ feiaꝫ. Rn̄ ñ ſeqt. qꝛ ⁊ ſi volūtas aliqn̄ poſſet iprimere in imaginationē ñ tñ ſicut vellet ⁊ qn̄ vellet imaginatio etiā ⁊ ſi poſſet corpus tranſmutare in quo eſt. non tamen in tranſmutatione qualicunqꝫ. Poteſt etiam imaginatio eſſe ita debilis ⁊ corpus ita firmum in diſpoſitionibꝰ ſuis ꝙ illa imaginatō parum poſſet corpus tranſmutare. et ſi poneremus etiam ꝙ imaginatio esset fortis nō ꝓpter hoc imprimere posset ita fortit in vim formatiuā ꝙ vis formatiua semꝑ posset ad talem imaginationē masculū formare. quia aliq̄ alie cāe possent obsistere puta si virtus in semie pr̄is esset debilis. et forte aliqua cā actiua que haberet vim formatiuā debilitare. et semen inceptuꝫ ad masculi formationē reddē. posset tn̄ imaginatō esse ita fortis ꝙ multū iuuaret ad formationē masculi nisi essent impedimēta multū fortia ad cōtrariū. hec Richar. quodlibꝫ. iij. q. x. o. Utrū fascinatio sit possibilis? Rn̄. fascinatio ẜm ꝙ pōt dici ex glo. super illud Gal. iij. O insensati galathe quis vos fascinauit ⁊c. dr̄ tripliciter. Uno modo dr̄ ludificatō sensuū que fit per artē magicā ⁊ sic pōt fieri ꝑ ministeriū demonū nisi ꝓhibeatur a deo imediate vl' mediāte ministerio sanctoꝝ angelorum. Scd̄o mō inuidia. ⁊ sic est etiā possibilis. sicut multiplex experientia docꝫ. Tercō dr̄ imutatio ad malū facta in corpore alicuius per ocul⁹ alterius aspiciētis eum ⁊ de fascinatōe hoc modo dicta. dicit Auicē. vj. naturaliū li. iiij. c. vlti. sic. mltotiēs aūt aīa operat̄ in corpe alieno sicut i pprio quēadmodū est op⁹ oculi fascinantis et estimatōis operātis. Et eandē sentētiam ponit Algazel li. suo phyoꝝ. v. c. ix. Unde videntur fuisse ambo opinati hominēꝫ aliquando per naturalem ṽtutē aīe sue posse aliena corpora pro sua voluntate transmutare. Sꝫ hoc ē multū ꝯ rōēꝫ. quia angeli q̄ sunt naturaliter potētiores q̄ anima. et si possunt trāsmutare corpora ẜm locū. non tn̄ possunt transmutare ea ad aliquā nālē formā nisi mediāte opere alterius nature a natura āgelica. sic expresse dicit aug. iij. ꝯ trini. Cōtra etiā opinionē ꝓdictā vidr̄ facere excōmunicatō cuiusdā articuli q̄ talis est. s. ꝙ intelligentie superiores imprimūt i inferiores. sicut vna aīa intellectiua imprimit i aliā vt in animaꝫ sensitiuā. ⁊ per talē impressionē icātator aliquis proijcit camelū in foueā solo visu. hic articulus est excōicat⁹. Ad hoc etiā facit excōicatō alteri⁹ articuli qui talis est. s. ꝙ mā exterior obedit sb̄stantie spūali. ⁊ dicit̄ ibi ꝙ est error si intelligat̄ simpliciter ⁊ ẜm omnē modū transmutatōis. His visis declarādū ē ꝙ fascinatio tercio mō dicta q̄ de ea ꝓncipalit̄ querit̄ ẜm aliquem modum non est possibilis. et ẜm aliquem modum est possibilis. Non enim est possibile hominī ꝙ per naturalem virtutem anime sue per oculos talem ṽtutē emittat que non mediante transmutatōe proprij corporis neqꝫ medij nocumētū inferre possit corpori hominis quē aspicit. maxie cum ẜm opi. cōmuniorē videam⁹ intra suscipientes nihil ex̄ mittentes. Non ē etiā possibile hoī ꝙ per virtutē naturalē aīe sue pro volūtate sua transmutationē imaginando faciat in oculis suis que mediante trāsmutatōe medij scilicet aeris possit corpus hominis quem aspicit i aliquam transmutare qualitatem ẜm ꝙ sibi placuerit. ẜm hos duos modos predictos non posset vnus homo aliuꝫ fascinare. quia nulli hominū per naturalem virtutē anime sue posset talis virtus inesse. Unde ẜm illos duos modos debet intelligi excōmunicatō articuli de fascinatione. Scd̄m tamen aliquem modum fascinatio est possibilis. potest enī aliquando contingere ꝙ homo vel mulier aspiciens corpus alicuius pueri moueat ipsū mediante visu et imaginatione vel aliqua passione sensibili. et quia passio sensibilis est cum quadaꝫ immutatōe corporali. ⁊ oculi sunt tenerrimi propter qḋ sūt impressionis multū receptiui. ideo quandoqꝫ cōtingit ꝙ per aliquam passionem interiorem transmutantur oculi in aliquaꝫ malam qualitatem: maxime cooperante ad hoc aliqua imaginatione cuius impressio cito redundat in oculos et propter eorum teneritudinem ⁊ propter vicinitatem radicis sensuum ꝑticularium ad imaginationis organum. Cum auteꝫ oculi sūt transmutati i aliquā qualitatem nociuam. cōtingere potest ꝙ transmutent aerē sibi contiguum in aliam qualitatem malaꝫ et illa pars aliam. et sic vsqꝫ ad aerem contiguū oculis pueri qui aspicitur. et ille aer contiguus poterit q̄nqꝫ transmutare oculos ipsius pueri in aliam qualitatē malam. ⁊ mediantibꝫ oculis ipsius pueri: aliquas partes interiores. Experimentū huius rei manuductiuum est quia videmus hominē patientem in oculis. q̄nqꝫ ex aspectu suo ledere oculos eum aspiciētis. qḋ contingit ex hoc ꝙ oculi mala qualitate infecti inficiūt aerem mediū. ⁊ aer īfectus īficit oculos directos ad oculos infirmos eo ꝙ ẜm rectam lineam infectio illa terminat̄ in directū ad oculos inspicientium: cooꝑante ad hec multū imaginatōe eius qui aspiciendo oculos infirmos imaginat̄ se ledi. plura etiam alia experimenta ad hec manuductiua possent adduci. que obmitto causa breuitatis. predictis aūt cōcordat quedam glo. super illud ps. Qui ti. te. vi. me. ⁊ le. dicens. magna virtus in oculis est. quod in naturalibꝫ apparet. animal enim visum prodest ictericis. prior videns lupus vocem aufert basiliscus si prior videt occidit. si prior videtur occiditur. Et hui⁹ scilicet quare basiliscus videndo occidit hominem ratio reddi potest. quia ex aspectu ⁊ imaginatione excitatur in eo passio mala que habet excitare in eius corpore materiam venenosaꝫ per quam eius oculi venenosa qualitate inficiuntur qua aer oculis eius contiguus īficitur. ⁊ ab illa parte aeris pars alia et sic inde vsqꝫ ad aerem contiguum homini. quem aerem cū homo per īspirationem attraxerit: intoxicatur ⁊ moritur. hec de predicta questione sine preiudicio et temeraria assertione dicta sunt. hec Richar. quodlibꝫ. iij. q. xij. o. Utrū infortunium accidens alicui possit ingerere dolorem eius amico nihil de hoc scienti. Rn̄. aliquem hominem tristari ⁊ angustiari eius amico remoto infortunium aliquod patiente quandoqꝫ contingit a casu. scilicet quia i illa hora qua suus amicus infortunium patitur melācolia in eo mouetur. per cuius motuꝫ cadit in tristiciam ⁊ timorem propter multas cogitationes et suspirationes nociuas. que per motum melancolicū excitantur. et ex consequenti mēte aggrauat̄ et ponderosus redditur licet infortunium amici nihil ad hoc penitus operetur. quandoqꝫ vero hoc contingit ex aliqua causa voluntaria determinata. dyabolus enim: quia conatur homines inducere ad opiniones suspitiosas. quandoqꝫ cum permittitur affligit hominē ponderositate ⁊ tristicia illa hora qua amicus eius remot⁹ infortuniū patit̄ vt existimet hoc ꝑ amici īfortuniū sibi naturaliter euenisse. Q̄nqꝫ etiā hoc contingit ex aliqua probabili suspitione. vt cū quis scit amicū esse i taberna cū inimicis suis ꝓbabiliter cōicit eū inuadi ab inimicis. ⁊ ex hoc q̄nqꝫ i illa hora q̄ amicus eius ab inimicis opprimitur i eo timor ⁊ angustia generat̄. ꝫ ille dolor ē post aliquā cognitōnē. hec Richar. qdlibet. iij. q. xiij. Utrū herbe vl' armonie possint īpedire demones a vexatione hominū. Rn̄. ꝙ herbe vel armonie nō possūt sua nāli ṽtute totaliter excludere vexatōꝫ qua dyabol⁹ possit hominēꝫ vexare si sibi permitteret̄ a deo vl' angelis bonis possunt tn̄ illā vexationē mitigare. et ita parua posset esse vexatio illa ꝙ possent eā penitus excludere. ⁊ hoc quidē facerēt nō agendo i ipsū demonē cū sit spiritus separat⁹ in quē nō potest naturaliter agere corpus. ꝫ agendo in ipsum vexatum a demone: oīs. n. cā limitate virtutis ꝓducē potest effectum intensiorē in materiā dispositam q̄ in nō dispositam. cui consonat illud phi. ij. de aīa. Actus actiuorū sūt i patiente et disposito. demon aūt ē agēs limitate virtutis. ergo vexationē intēsiorem facere pōt dyabolus i hoīe disposito ad illā vexationeꝫ siue ad illud ad quod dyabolus intēdit adducē. q̄ in homine dispositionis contrarie. puta dyabol⁹ potest vexare intensius passione melancolica hominem dispositum ad illam quā hominem contrarie dispositionis. certum autem est ꝙ herbe et armonie multum possunt immutare dispositōꝫ corporis ⁊ ex cōsequenti motus sensualitatis. hoc patet de herbis cum quedam inducunt ad leticiam quedam ad tristiciam. et sic de alijs. Hoc etiam patet de armonijs per philosophum octauo politicorū: vbi vult ꝙ diuerse armonie habent prouocare diuersas passiones in homine. hec etiam refert Boecius in musica sua. ⁊ auctor de ortu scientiarum vbi loquens de vtilitate musice. dicit ꝙ valet ad curandum vel alleuiandum diuersas infirmitates. Et ita patet ꝙ herbe ⁊ armonie quandoqꝫ causare possunt in homine dispositionem contrariam illi vexationi qua dyabolus hominem vexare conatur. Ex quo sequitur ꝙ ceteris paribus sit vexatio debilior. Non video tamen quomodo herbe vel armonie possint in homine dispositionem aliquam causare. propter quam homo nullo modo vexari posset a demone si permitteretur. quia dyabol⁹ mouēdo solū motu locali vapores ⁊ ipsos spiritus iordinato motu possꝫ hoīeꝫ multū vexare. herbe aūt vl' armonie nullam diſpoſitionem cauſare poſſent in homine ſua naturali virtute per quā ꝓhibetur demon predictā cōmotionem facere. cōtingit tñ q̄n̄qꝫ ꝙ dyabolus non permittitur hominem vexare niſi vexatione ita parua ꝙ per aliquā fortem diſpoſitionem ad contrarium totaliter tolleretur ⁊ tunc alique herbe vel armonie poſſent corpus hominis ita ad cōtrarium diſponere ꝙ illa vexatio totaliter amoueretur. verbi gratia. dyabolus q̄n̄qꝫ poſſet hominem vexare vexatione triſticie ita debiliter ꝙ per aliquas herbas vel armonias que haberent cauſare dilatationem ⁊ diffuſionem ſpirituū qui ſunt motus contrarij triſticie totaliter amoueretur illa triſticia. Qꝫ aūt Auguſ. li. ij. de doctrina xp̄iana cōdemnat ligaturas ⁊ quedā alia de quibꝫ ibi diffuſius ſcribit. hoc attribuens arti magice hoc ē q̄tum ad illud in quod non pñt ex ſua naturali virtute. quod patet per hoc ꝙ dicit ſic. ad hoc genus pertinent omnes ligature ⁊ remedia que medicorū condēnat diſciplina. In quo ſatis patet ꝙ illa cōdemnat q̄tū ad vſū reſpectu cuius non habent aliquā efficatiā ex ſua naturali virtute. Q̄tū aūt ad illud qḋ p̄mo Regū. c. xvj. habetur ꝙ Saul qui vexabatur a demone alleuiabatur q̄n̄ dauid citharam ꝑcutiebat coram eo. ⁊ ꝙ recedebat ſpūs malus. Sciendū ꝙ bene verum eſt ꝙ per tactum cithare virtute naturali illius armonie alleuiabatur aliquantulum afflictio. Saul inq̄tum illa armonia aliqualiter dulcorabat appetitū eius per auditum. per quam dulcorationem reddebatur minus aptus ad illā vexationem. Sed ꝙ ſpiritꝰ malus recederet a Saul q̄n̄ dauid citharizabat coram eo. hoc erat ꝓpter vim crucis. quod ſatis expreſſe dicitur in glo. vbi dicitur ſic. Erat dauid in canticis muſice eruditus. diuerſorū ſonoꝝ rationabilis moderatusqꝫ cōcentus vnitatē eſſentie ſignificat. q̄ varijs modis quotidie reſonat Dauid malignum ſpiritū in cithara ſua cōpeſcuit. non quia tanta eſſet vis in cithara: ſꝫ in ſigno crucis que in ligno ⁊ cordarū extenſione gerebatur. que iam tunc demones effugabat. ⁊ hec ſūt dicta ſine preiudicio. Hec rich. qōlibet. iij. q. viij. Vtrū liceat ad collum diuina vba ſuſpendere. Rñ. in oībꝫ icātationibꝫ vel ſcripturis ſuſpenſis duo cauenda videnť. p̄mo quid profeꝛť vel ſcribitur. qꝛ ſi eſt aliquid ad inuocatiōꝫ demonū ꝑtinēs: manifeſte eſt ſuperſtitioſū ⁊ illicitū. Similiter cauendū eſt ſi cōtingat ignota noīa ibi poni. ne ſꝫ illis lateat aliqḋ illicitū. Unde Criſo. dicit ſuꝑ matheum. ꝙ ph̄eoꝝ magnificantiū fimbrias exemplo. nūc multi aliqua noīa hebraica angelorū cōfingunt ⁊ ſcribunt. et alligant que nō intelligentibꝫ metuēda videnť. Cauendū eſt etiā ne aliquod falſū cōtineat. quia ſic eius effectus expectari nō poſſet a deo q̄ nō ē teſtis falſitatis. Scḋo cauēdū ē ne cū vbis ſacris ibi contineať aliqua vana vt aliqui caracteres inſcripti preter ſignū crucis. aut ne ſpes habeať in modo ſcribēdi. vel ligandi. vel in quacūqꝫ alia huiuſmōi vanitate q̄ ad diuinā reuerētiā nō ꝑtineat. qꝛ hoc iudicareť ſuperſtitioſū alꝰ aūt ē licitū. vñ. xxvj. q. v. nō liceat xp̄ianis. dr ꝙ non liceat in collectionibꝫ herbarū medicinaliū aliq̄s obſeruationes vel icantatōes attendere. niſi tñ cū ſimbolo diuino. aut oratōe dñica. vt tñ creator omniū deus honoreť. Nec his obſtat Criſo. dicens ſuꝑ matheū ꝙ vtus euāgelij non eſt in litteris ſiue figuris ad collum ſuſpenſis. ſꝫ in intellectu quia Criſo. loquiť q̄n̄ reſpectus magis ad figuras ſcriptas q̄ ad intellectū verborū habeť. Sed contra p̄dicta oſtenditur ꝙ liceat diuina vba ad collum ſuſpendere. quia non minus operāť vba ſacra in corporibꝫ hominum q̄ in corporibꝫ ſerpentū ⁊ aliorū animalium. ſed incantationes quandam efficatiam habēt ad reprimēdum ſerpentes. vel ad ſanandum quedam alia aīalia Unde p̄s. Sicut aſpidis ſurde ⁊ obtu. au. ſ. que ex no. incan. ⁊ ve. incan. ſa. Rñ. ꝙ etiā in incantationibꝫ ſerpentū vel quorūcūqꝫ animaliū ſi reſpectus habeatur tñ ad verba ſacra ⁊ ad virtutem diuinā non eſt illicitū. ſed pleruqꝫ tales incātationes habent illicitas obſeruantias ⁊ per demones ſortiuntur effectum et precipue in ſerpentibꝫ. quia ſerpens fuit primum demonis inſtrumētū ad hominem decipiendū. vnde gloſa dicit ibidem. ꝙ nō laudať i ſcriptura vndecūqꝫ ſimilitudo datur in ſcriptura. vt patet de iniquo iudice q̄ rogantē viduā vix audiuit. hec Tho. ſcḋa ſcḋe. q. xcix. ar. iiij. o. Quid de breuiculis que fiunt in aſcenſione. Rñ. non ſunt reprobanda cū nō contineant niſi verba euangelica. ſed ſuperſticioſum eſt ſi credanť eſſe minus efficatia ſi ſcribantur poſt lectū euāgelium. vel poſt miſſam. aut alia die q̄ ſi ſcribanť cū legunť ſiue cantanť in eccleſia ſiue miſſa. hec Ro. Sed quid de carminatricibꝫ ⁊ carminatoribꝫ qui carminant īfirmos vel pueros vl' alia. nūquid peccāt mortaliter. Rñdeo ſi nihil ſuꝑſtitioſū dicunt aut docēt aut faciunt ſꝫ tñ vtunť licitis precibꝫ ⁊ adiurationibꝫ. ſicut per paſſionē et crucem ⁊ ſimilia. non credo ꝙ peccent mortaliter. niſi talia fecerint poſt prohibitionem ab eccleſia ſibi factam. ſꝫ credo ꝙ prohibendi ſunt viri ⁊ mulieres a talibꝫ quia multa inutilia ⁊ ſuperſticioſa ſolent admiſcere. niſi forte ſit ſacerdos religioſus et diſcretus. aut etiā laicus ſiue vir ſiue mulier excellentis vite et probate diſcretionis. qui fuſa oratione licita ſuper infirmum: non ſuper pomum vel pirum. aut cingulum. et ſimilia. ſed ſuper infirmantes manꝰ imponat: iuxta illud Mar. vlt. Super egros manus imponēt ⁊ bene habebūt. nec ſunt he perſone ꝓhibende a talibꝫ niſi forte timeať ꝙ ad exemplū illorum indiſcreti et ſuperſtitioſi carminatores ſibi vſurpent abuſum. nitentes ſe exemplo illorum. hec Roḋ. Quid de portatiōe reliquiarū. Rñ. ſi portentur ad fiduciā dei et ſanctorū nō erit illicitū. ſi aūt circa hoc attendatur aliquid aliud vanum. puta ꝙ vas ſit triāgulare. vel aliquid aliud huiuſmodi quod non ꝑtineat ad reuerentiā dei et ſanctorū: ſuperſtitioſum erit ⁊ illicitum. hec Tho. vbi. ſ. .c. iij. Quid erit de ſacerdotibꝫ qui cauſa doloris permoti aut altare veſtibꝫ ſacris exuunt. aut qualibet veſte lugubri operiūt. aut cōſueta luminaria ſubtrahunt. aut altare vel crucifixū ſpinis circundāt. Quid etiā de illis qui ꝓ viuis ſcienter cantant miſſam defunctorū. vel ſub nomine illoꝝ quos odiunt: feretrū cum exequijs mortuorum in medio eccleſie ponunt. vel alia ſimilia faciunt vt illi citius moriantꝰ. Rñ. ad hoc dico ꝙ ſi aliqḋ predictoꝝ fiat propter odium priuatū grauiſſime peccat qui facit. ⁊ niſi per legitimā pñiaꝫ ſe purgauerit debet deponi. ſi aūt ꝓpter cām cōem puta qꝛ metuit cōtaminationem ſacrorum ordinū. vel ſubmerſionem fidei. vel hoſtilitatem ſuffert. vel obſidionem vel diuinorū iudiciorū ſentētiam metuit. ⁊ ideo tale quid fecit non dicit peccare. quia in tali facto plus humilitas q̄ deus placatur q̄ interni liuoris doloſitas declaratur. hec etiam conſuetudo eccleſie tenet. vñ ſolet cantare. Deus venerūt gentes ⁊c. ⁊ in ſignū triſticie die veneris ſancta altaria ſpoliare. hec tñ diſtinctio fallit in illis qui ſcienter pro viuis celebrant officium defunctoꝝ. Nam tales ſi fuerint detecti indiſtincte debent deponi. ⁊ ad agendū pñiam taꝫ ipſe ſacerdos q̄ qui eum ad hoc incitauit: debent exilij perpetui ergaſtulo ſiue monaſterio relegari. hoc totum habes exp̄ſſe. xxvj. q. v. quicūqꝫ. hec Ray. Fallit etiam diſtinctio in illis qui altare vel crucifixum ſpinis circundant qꝛ omis talis abuſus indiſtincte penitus reprobať ⁊ diſtrictꝰ ꝓhibeť. ⁊ ē grauiter puniēdus. vt. li. vj. de offi. ordi. ſi canonici.

De temptatione qua deus temptatur. Titulus. xvj.

Poſtea conſiderādū eſt de vicijs oppoſitis religioni ꝑ defectū eius q̄ manifeſte ſūt cōtraria religiōi. vnde ꝑtinenť ſꝫ irreligioſitate. hoꝝ aūt quedā directe ꝑtinēt ad irreuerētiā dei. quedā ad irreuerētiā rerū ſacrarū. Ad genus p̄mū pertinet ꝑiurium quo dei nomen irreuerenter aſſumiť de quo. ī. diceť cū de ſcḋo ꝓcepto ageť. ⁊ tēptatiō q̄ deus tēptať de q̄ ē hic dicēdū. Querunť aūt plura de ipſa. ſ. in qꝫ tēptatio dei cōſiſtat. Rñ. ꝙ cōſiſtit i aliquibꝫ factis vel verbis in quibꝫ expectatur effectꝰ ſolius diuine ptātis. Ad cuiꝰ euidētiā cōſiderādū ꝙ ſic temptare proprie eſt experimētū ſumere de eo qui temptatur. ſumiť aūt experimentum de aliquo ex verbis ⁊ factis. Et vtroqꝫ modo dupliciter. ſ. apte ⁊ inſidioſe ſiue occulte. rurſum q̄n̄qꝫ q̄riť expreſſe. q̄n̄qꝫ interp̄tatiue ſic ergo homo deū temptat q̄n̄qꝫ vbis q̄n̄qꝫ factis. verbis quidem deo colloquimur orādo. vñ in ſua petitione aliq̄s expreſſe deū tēptat q̄n̄ ea intētione aliqḋ a deo poſtulat vt exploret dei ſciam ptātē vel volūtatē factis autē expreſſe q̄n̄ per ea q̄ facit intendit experimentū ſumere diuine poteſtatis ſiue pietatis aut ſapiētie. Sed quaſi interp̄tatiue deū tēptat qui etſi nō itendat experimētū ſumē ꝯ deo aliqd tñ petit vel facit ad nihil aliud niſi ad ꝓbādū deū. Qñ ḡ aliqs ꝓpter aliquā neceſſitatē vel vtilitatē ſe cōmittit dei auxilio i ſuis petitōibus vel factis. hoc nō ē deū tēptare. ij. paralip. ij. cū ignoramꝰ qd agē debeamꝰ. hoc ſolū habemꝰ reſidui vt oculos nr̄os dirigamus ad te. vñ p̄dicatores regni dei q̄ tpalia ꝑtermittūt vt verbo dei expeditius vacent. ſi ſoli deo initant nō tēptāt deū. beata vo agatha experta erat erga ſe dei beniuolētiā vt vl' īfirmitates nō pateret. ꝑ quibꝫ corporali medicina indigēt. vel ſtatī ſētiret dīne ſanatōis effectū. iō dicebat. habeo dñm ihm xp̄m q̄ ſolo ſer. reſtau. vni. Qñ vo hoc agit ſine neccitate vel vtilitate. hoc ē iterpretatiue deū tēptare. vñ ſup illud Deutro. vj. Dñm deū tuū. dicit glo. deū tēptat qui hñs quid faciat ſine ratōe ꝯmittit ſe ꝑiculo: expiēs vtꝝ liberari poſſit a deo. Vtrū tēptatō dei ſit pctm̄. Rñ. ꝙ ſic. vñ Deut. vj. Non tēptabis dñm deū tuū. tēptare eñ vt dictū ē: eſt expimētū ſumē. expimētū aūt nullus ſumit de eo de quo ē certꝰ. et iō omis tēptatō ex ignorātia aliq̄ vel dubitatōe ꝓcedit. vel tēptātis vt qs expimētū ſumit de aliq̄ re vt eius q̄litatē cognoſcat. vel aliorꝫ: vt cū quis experimētū ſumit de aliquo vt alijs inoteſcat ꝑ quem modū ds dr nos tēptare. Ignorare aūt vel dubitare de ptinētibꝫ ad dei perfectionē eſt pctm̄. vnde pꝫ ꝙ tēptare deū vt tēptās dei vtutē cognoſcat: ē pctm̄. Si aūt expimentū ſumat de ptinētibꝫ ad dei pfectionē vt alijs demonſtret. hoc nō ē tēptare deꝫ cū ſbſit iuſta nccītas. vl' pia vtilitas. ⁊ alia q̄ ad hoc concurrē debēt. ſic eñ apli a dño petierūt vt i nomine xp̄i fierēt ſigna. vt dicit Act. iiij. vt. ſ. infidelibꝫ inoteſcerent vtutes xp̄i.

Ad hec nō ꝙ deꝰ volebat dare ſignū Achaz nō ꝓ ipo tm̄. ſꝫ ꝓ totꝰ ppli inſtructōe. et iō repl'hendit Iſa. vij. q̄ſi impeditor cōis ſalutis ꝙ ſignū petē nolebat ne petendo deū tēptaret. nequaq̄ tñ deū tēptaſſet. tū q2 ex dei p̄cepto petiuiſſet. tū quia hoc ptiebat ad cōmunē vtilitatē. Abrahā vo Geñ. xv. ſignū petijt ex inſtinctu dīno dicens. Vnde ſcire poſſū ꝙ poſſeſſurꝰ ſim eā. ſ. terrā ꝓmiſſā. iō nō peccauit. Gedeon vo Iudi. vj. ex debilitate fidei ſignum petiſſe vr̄ de victoria ꝓmiſſa. ideo a pctō nō excuſat. vt dicit gl. ibidē. Sic ⁊ zacharias peccauit dicēs Lu. j. ad āgelū. vñ hoc ſciā vñ etiā ꝓpter incredulitatē punitus fuit. Sciendū tñ ꝙ dupliciter aliqs petit a deo ſignū. vno mō explorādo dei ptātē. aut dicti eiꝰ vitatē. et hoc de ſe ptiet ad dei tēptatōꝫ. Alio mō vt inſtruat qd ſit circa aliqd factū placitū deo. ⁊ hoc nullo mō ptiet ad dei tēptatōꝫ. Vtꝝ tēptatio dei opponat vtuti religiōis? Rñ. ꝙ ſic. vt eī patet ex ſupradictis: finis religiōis eſt deo reuerentiā exhibē. vñ oīa q̄ directe ptinēt ad irreuerētiā dei religioni opponūt. tēptare aūt aliquē ad irreuerētiā eius ptiet nullus aūt pſumit tēptare eū de cuiꝰ excellētia ē certꝰ. Vñ pꝫ ꝙ tēptare deū eſt pctm̄ religioni oppoſitū. Vtrū tēptatō dei ſit grauiꝰ pctm̄ q̄ ſupſtitō. Rñ. ꝙ nō. ſꝫ potiꝰ ecōuerſo: q2 ſupſtitioſus pteſtat errorē facto. vt ex dictis pꝫ. ſꝫ tēptās deū pteſtat tm̄ dubitatōꝫ vbo vl' facto vt dictū ē. vñ glo. ſup illud Deut. xvij. Cū repti fuerit apud te. ⁊c. dicit ꝙ maximū ſcelꝰ ē honorē creatoris īpendere creature.

De ſecūdo precepto. Titulus .xvij.

Onſequenter cōſiderādū eſt de ſcdo p̄cepto. qđ q̄dē ſic ponit Exo. xx. Nō aſſūes nomē dei tui īuanū. nō eī habebit dñs eū īſontē. q̄ aſſumpſerit nomē eius fruſtra ⁊ pᵒ circa eius expoſitiōꝫ i cōi ē breuit īrēdēdū. ⁊ poſtea de q̄buſdā ſpālit i qbꝫ nomē dei aſſumit eſt diffuſius tractādū. Circa pmū ſciēdū ꝙ hoc p̄ceptū vt ſupdictū ē ordinat ad reuerētiā vitatis ſume. iō ꝓhibet hic īuanū iurare. In iuramēto eñ dei nomē i teſtioniū locutōis aſſumit. ⁊ iō cū vane iurat: nomē dei īuanū ſumit. ⁊ ꝑ ꝯñs ſuma vitas ꝯtēnit. Iuramentum aūt vanum determiat qđ caret aliq̄ triū cōditionū q̄ ponūt Hiere. iiij. Iurabitis viuit dñs i vitate ⁊ iuſticia ⁊ iudicio. vbi dicit glo. interli. hos tres comites dꝫ hēre iuramētū. veritas eī debet eē i ꝯſcīa iurātis. vt ita eē credat ſicut iurat. vt i iuramēto aſſertorio vt ita facē ꝓponat ſicē iurat. vt in iuramento ꝓmiſſorio. Iuſticia debꝫ eſſe ex pte eius qđ iurat. ſ. vt ſit licitū. Iudiciū vo dꝫ eē ex pte circūſtātiarū vtriuſqꝫ. ſ. vt diligent attendat. ⁊ cā ꝑ q̄ iurat ⁊ modus. ſi eī deſit cā deeſt iudiciū diſcretiōis i circūſtātijs iuramēti. ꝯ hīs aūt tribꝫ ⁊ alijs ptinētibꝫ ad hanc mām req̄re. ī. ii. de iuramēto ⁊ piurio. Ad ampliorē tñ itelligētiā hꝰ p̄cepti notari pōt ꝙ nomē dei tripliciē aſſumit. pᵒ ad efficiēdū vt i ſacmētis. ſic in baptiſmo dr. baptizo te i noīe pr̄is ⁊c. ſcdo ad ꝑmittēdū. vt cū aliqs iurat vel vouet ire ad ſcm̄ Petꝝ. vel religionē itrare. tercō ad expmēdū vt cū qs loquit cū iuramēto. Silr multipliciē aſſumit nomē dei īuanū. pᵒ ꝑ ſacramētū fruſtratiōnē. vt qñ qs nō credit vt hereticꝰ. vl' qñ credit ſꝫ ſe non diſponit vt vſurariꝰ. vel qñ gratiā ſuſceptā i ſacmēto non cuſtodit. ſꝫ poſtea delinqt. de huiuſmōi dr ad Titū. j. Cōfitētur ſe noſſe deū factis aūt negāt. ſcdo ꝑ voti fractionē. ⁊ hoc fit tripliciē. pmo ꝑ irrationabilē dilatiōnē. vt cū qs ꝓmittit ire ad ſanctū petrū. ſꝫ non prefigit certū terminū. et ſic ſp ꝓcraſtinat ſcdo ꝑ cōtrariā volūtatē. vt cum qs aliqđ deo vouit ⁊ poſtea penitet. cōtra tales dicit Deut. Si qđ ꝓceſſerit de labijs tuis nō facies irritū. tercio ꝑ apoſtaticā rebellionē. vt cū quis apoſtat a religiōe. Cōtra illud eccie. v. Si qđ vouiſti deo. ne moreris reddē. diſplicet eī eī īfidelis ⁊ ſtulta ꝓmiſſio. tercio aſſumit nomē dei īuanū per hoīs blaſphemi locutōꝫ et hoc etiā fit tripliciē. ſ. ꝑ locutionē maledicaꝫ. vt cum qs maledicit deum per locutionem falſificam. vt cum quis aſſerit de deo falſum ⁊ negat veꝝ. ⁊ ꝑ locutionē obprobrioſaꝫ vt cū qs loquit de ſecretioribꝫ mēbris xp̄i. peſſime eī blaſphemat et ſi veꝝ dicat. ⁊ i hīs xp̄ꝫ deſpicit i qbꝫ ꝓ nobꝭ humil' fuit. q̄rto aſſūit nomē dei īuanū i p̄dicatiōe. q̄. ſ. fit vana itētiōe math. vij. Nōne i noīe tuo ꝓphauimꝰ. q̄nto i orōne q̄ ē ſine vlla cordis affectiōe Math. xv. Populꝰ hic labijs me ho. cor aūt eoꝝ lō. ē a me. ſexto in opatiōe ſine ꝯuerſatōe. i q̄ forma ſcītatis aſſumit tm̄ in exteriori ope. non pro deo. ſed ſolum pro humano fauore Math. vj. Amen dico vobis rece. mer. ſuam. Additur etiā huic precepto et etiā pmo. ⁊ non alijs p̄ceptis cōminatō pene. cuiꝰ rō ē quia pene ſunt precipue neceſſarie contra illos qui ſunt proni ad malum. vt dicitur. x. ethi. et ideo in illis ſolis preceptis legis addit cōminatio penarū in quibus erat pronitas ad malum erāt eī homies ꝓni ad idolatriā ꝓpter ꝯſuetudinē generalem gentium. Silr etiā homines ſunt proni ad periurium ꝓpter iurandi frequētiā. et iō cōminatio magis addit primis duobus preceptis.

De iuramento. Titulus .xviij.

Oſtea ɔſiderandū ē diffuſiꝰ de q̄buſdā ſpālit i qbꝫ nomē dei aſſumit ad ꝓpriorū verborū cōfirmatōꝫ. ſcdo de voto i q̄ aſſumit ad aliquā ſui obligatōꝫ tercō de adiuratōe i q̄ aſſumit ad aliorū inductionē ⁊ de iuramēto. pᵒ de ipo. ſcdo de piurio ſibi oppoſito. Circa vo iuramētū ꝯſiderādū ē pmo qđ ē iuramētū ſiue iurare. ſcdo q̄t ⁊ q̄ ſūt ſpēs eiꝰ. 3ᵒ vtꝝ ⁊ ꝑ qđ lꝫ iurare. q̄rto de comitibꝫ iuramēti. q̄nto de cāis ꝓpt q̄s lꝫ iurare. ſexto ꝯ forma vboꝝ iurādi. ſeptio de obligatōe iuramenti. octauo ex qbꝫ reddit iuramētū illicitū. nono de quiſdā tacitis conditionibꝫ. ſb qbꝫ dꝫ intelligi iuramentuꝫ. decimo de quibuſdā dubijs circa iuramentū. vndecio de iuramēti diſpēſatōe ⁊ relaxatione ſiue abſolutiōe. Pmo ḡ q̄rit qđ ſit iurare. Rñ. iurare eſt teſtē deū īuocare. Vñ aug. i quodā ſmōe de ꝑiurio. Quid ē iurare ꝑ deū niſi teſtis ē mihi deus. Sicut eñ dicit apoſtolꝰ ad Hebre. vj. Iuramētū ad confirmationē ordiatur. cōfirmatio aūt i ſcibilibꝫ fit ꝑ rōnē. q̄ ꝓcedit ex aliqbꝫ nālit notis q̄ ſunt īfallibiliter vera: ſꝫ particularia hoim facta ⁊ cōtingētia non poſſūt ꝑ rōeꝫ neceſſariam confirmari. ⁊ ideo ea q̄ dicūt de eis ſolēt ꝯfirmari ꝑ teſtes humanū aūt teſtimoniū nō ē ſufficiēs ad cōfirmādū hmōi. ꝓpterea dico pmo: ꝓpter defectū veritatis humane. q2 plurimi i mendaciū labūt. ſcdo ꝓpter defectū cognitionis. quia homines non poſſunt cognoſcere cōtingentia. nec cordiū ſecreta. nec etiā abſētia de qbꝫ etiā hoies loquūtur. et expedit rebus humanis vt certitudo aliqua habeatur de ipſis. et ideo neceſſariuꝫ fuit recurrere ad diuinum teſtimonium. quia deus nec mentiri poteſt nec aliquid eum latet.

Aſſumere autem deum ĩ teſtē dr̄ iurare: quia quaſi ꝓ iure introductū eſt. vt quod ſub inuocatione diuini teſtimonij dicatꝛ ꝓ vero habeatꝛ. Magiſtralis aūt notificatio iuramenti eſt ꝙ iuramētū eſt affirmatō vel negatō de aliquo ſacre rei atteſtatione firmata. ſm goff. et ray.

Circa ſcōm ſacēdū ꝙ ſpēs iuramēti ſunt due. ſ. iuramētū aſſertoriū ⁊ ꝓmiſſoriū. Aſſertoriū eſt qñ iuratur aliquid de pñti vel de preterito ſic eſſe vel nō eſſe. fuiſſe vel nō fuiſſe. poteſt etiam ſm Rob. fieri de futuro. vt cum quis iurat aliquid futurum eſſe non promittēdo aliquid vt ſi qs iurat ꝙ cras pluet vel ninget ⁊ hmōi. Iuramentū ꝓmiſſoriū eſt cū qs iurat ſe aliqd daturꝫ vel facturꝫ. vel nō daturū vel nō facturꝫ. Sunt et alie diuiſiones iuramenti que ꝑtinēt ad forū iudiciale de quibꝫ eſt aliquid breuiter dicendū vt habeatꝛ aliqlis noticia ipoꝝ. Iuramentū eñ aſſertoriū ē triplex. Vnū eſt voluntariū qd defert pars pti ex ꝯuentione ext̄ iudiciū. ⁊ dr̄ voluntariū qꝛ volūtate defertꝛ et ſuſcipitꝛ. Alterū eſt neceſſariū qd. ſ. iudex defert pti in defectu ꝓbatōnis. vt qñ hꝫ tm̄ vnū teſtem. ⁊ hoc dr̄ neceſſariū. qꝛ nō pōt recuſari niſi ex iuſta cauſa. puta qñ dubitaret ille cui defertꝛ. cū eñ hoc iuramētū ſit de veritate dicēda in hoc caſu ſi ñ admittitꝛ recuſatō pōt appellari. terciuꝫ eſt iudiciale. qd ĩ iudicō ps defert pti. et hoc pōt recuſari niſi ſit aliqs ꝯuētꝰ actōe famoſa. vt furti. reruꝫ amotaꝝ. ⁊ hmōi. hec Goff. ti. de iureiuran. ⁊ Berñ. ext̄ eo. c. vlti. et plura alia de hac materia. Item qdruplex eſt iuramētum. ſ. de calumnia de malicia. de veritate deciſoriū. Iuramētū de calumnia vitanda. ſ. vel nō ꝯmittenda eſt cū qs iurat ſe nō aīo calumniandi: ſꝫ bona fide queſtionē mouiſſe ⁊ monꝫ ⁊ ſilr̄ reus iurat ſe nō aīo calūniandi reſiſtere. Et ꝯtinet hoc iuramentū qnqꝫ. ſ. ꝙ credat ſe bonā cām habere. ꝙ interrogatus nō negabit. ꝙ verū eē credet. ꝙ nō vtetꝛ ſcienter falſa ꝓbatione. ꝙ dilatōem nō petat in fraudē. ꝙ nō dedit nec dabit nec ꝓmittet aliqd ꝓ hac cā. niſi ꝑſonis illis qbꝫ leges ꝑmittūt. vñ verſus. Illud iuretꝛ ꝙ lis ſibi iuſta videtꝛ. Et ſi queretꝛ verū nō inficietꝛ. Nil ꝓmittetꝛ nec falſa ꝓbatio detur. Ut lis tardetꝛ dilatio nulla petetꝛ. Iuramentū vō de malicia. ſ. vitāda vel nō ꝯmittenda differt a iuramēto calūnie in pluribꝫ. qꝛ iuramētū calūnie preſtatꝛ tm̄ poſt litē ꝯteſtatā. ⁊ tm̄ ſemel ĩ tota lite ab eadē ꝑſona. ⁊ hꝫ locū tm̄ in ꝓphanis ſiue in temporalibꝫ cauſis. tam criminalibꝫ ꝙ̄ ciuilibꝫ. nō aūt in ſpūalibus vel annexis ſpūalibꝫ. ⁊ ꝑ ipm ꝓuidetꝛ ne qd fiat calūnioſe in tota lite. Iuramentū aūt malicie pſtatꝛ ⁊ ante litē ꝯteſtataꝫ et poſt. et preſtatꝛ totiens qciens aliqd ꝓponitꝛ ĩ iudicio. vel petitur fieri qd ex malicia ꝓcedere ꝑſumitꝛ. et habet locū tā ĩ ꝓphanis ꝙ̄ in ſpūalibꝫ. ⁊ ꝑ ipm ꝓuidetꝛ ne qd malicioſe ꝓponatꝛ vel petatꝛ. Terciū iuramentū. ſ. de veritate dicēda differt a iuramento calumnie. qꝛ preſtatꝛ in cauſis ſpūalibus. illud aūt nō. Itē etiam reſpondetur in eo de eo qd quis ſcit vnde debet ibi reſponderi ſimpliciter ſcio vel neſcio. ſꝫ in illo rñdetꝛ de eo qd qs credit ſm goff. ſꝫ ſm Inno. et hoſtieñ. extra eo. literas. etiā in hoc rñdetꝛ de eo qd qs credit. Itē illud ꝯtinet plura capl'a vt habitū eſt ſ. q locū in hoc nō habent. Itē in illo dilatio nō impetratꝛ cū ſtatim reſponderi poſſit credo vel nō credo. ſecus eſt in hoc qñ rñdere dꝫ qs de veritate quā nollet ab alijs diſcere. Quartū iuramētū. ſ. deciſoriū defertꝛ tam in cauſis ſpūalibꝫ ꝙ̄ nō ſpūalibꝫ reo: actore ſufficienter nō ꝓbante: niſi iudex inſpectis ꝑſonaꝝ ⁊ cauſe circūſtantijs. illud actori viderit deferendū. hec dicit goff. ti. de iura. calū. ⁊ ber. ext̄ eo. inherētes. ⁊ c. cum cauſaꝫ. et dimiſi ꝓbationes gratia breuitatis. qꝛ hec nō ſunt intentōnis pñs. Nota tamē ꝙ ſm berñ. ext̄ eo. literas. magis videtꝛ iurandꝫ de calūnia in cauſis ſpūalibꝫ ꝙ̄ in alijs. qꝛ in illis ꝑiculoſius calūnioſe litigatꝛ. Vñ et hodie in cauſis ſpūalibꝫ iuratꝛ de calūnia ⁊ de veritate. vt patet li. vj. ti. eo. ſi de calūnia. Eſt etiā aliud iuramētū qd dr̄ iuramētū in litē. et in hoc iuratꝛ de affectione. vt cum quis iurat ꝓ quanto nollet re carere. puta ꝓ. c. qnqꝫ etiā dr̄ iurare quis in litē cum iurat rē tanti eſſe precij. vel fuiſſe. ⁊ d̄ hoc. C. eo. l. j. et. ff. de in litē iurādo. l. ſiue. Quid ſi agam ꝯtra te rei vendicatione. ⁊ tu ſcias rē eſſe meā. ⁊ nihilominus tu velis reſiſtere ꝓpter actionē de euictione. nūquid iurando de calūnia peccas. videtꝛ ꝙ ſic. qꝛ negas rem eſſe meaꝫ ⁊ mentiris. Rn̄ Goff. ꝯſulit in ſum. ti. de iura. calū. vt poſt libellū porrectū ꝯfitearis veritatē. nec de calumnia iurabis ex q fateberis rem eſſe actoris. et nō minus ꝯueniretꝛ ſtipulatio de euictione.

Circa terciū articulū queruntꝛ plura. ſcꝫ vtrum liceat iurare ꝑ deū. Rn̄ ꝙ ſic ⁊ hoc patet primo auctoritate ſacre ſcripture. Dicitꝛ eñ ĩ deut. vj. Dñm deū tu. ado. ⁊ illi ſoli ſeruies. ac ꝑ nomē illius iurabis. Itē legitꝛ dñm in veteri teſtamēto iuraſſe in pluribꝫ locis. vnde in pſ. Iurauit dñs ⁊ nō penitebit eū. ⁊ hoc ad oſtendendū immobilitatē eiꝰ. quod dicitꝛ. vt habetꝛ ad heb. vj. immo etiā ꝑcepit in veteri teſtamēto Leuit. xº. Reddes dño iuramenta tua. Unde dicit aug. in ſermone de verbis apl'i. Si peccatū eſſet iuratio. nō diceretꝛ in lege. reddes domino iuramenta tua. reddimus aūt dño iuramenta qñ iuramus ꝑ deū. ſcḋo patet hoc ratione. et primo ratione originis. qꝛ iuramentū eſt introductum ex fide qua credūt homines habere deū veritatem infallibilem. ⁊ omniū cognitionē. ⁊ ꝓuiſionē vniuerſalē. ſcḋo ratōne finis. qꝛ iuramentū introducitꝛ ad certificandū homines. ⁊ finiendum ꝯrouerſias. vt dicitꝛ ad heb. vj. Solo eñ iuramento creditꝛ. qñ de ꝯſcientia alicuius dubitatꝛ. extra de ſent. excō. ſi vō aliquis. Sed obijcitꝛ ꝯtra predicta illud Math. v. Ego dico vobis nō iurare omnino. et illud Iaco. v. Ante oīa fratres mei nolite iurare. Rn̄ quidam heretici ſcilicet manichei dixerunt omne iuramentum eſſe illicitum. nō tm̄ iuramentuꝫ factum ꝑ creaturam. ſed etiam factum ꝑ deū. ⁊ occaſionem huius erroris ſui ſumpſerūt ex verbis premiſſis. quia neſciebāt diſtinguere ꝙ alium ſenſum facit negacio prepoſita vniuerſali ſigno. alium poſtpoſita. prepoſita enim equipollere facit ꝑticulari negatiue. poſtpoſita vō ſuo ꝯtrario. i. vniuerſali negatiue. vnde differt dicē. nō oīs homo currit. ⁊ omnis homo nō currit. deus aūt nō dixit: omino nō iurabis: ſꝫ dixit nō iurabis omino. vnde nō ꝓhibuit omnem iurationeꝫ. ſꝫ ꝓhibuit ne iuraretꝛ omni modo. et ſine omi cauſa. vñ aug. li. de mendacio. Hoc ideo dictū eſt. ſ. ne iurādo ad facilitatē iurandi veniatꝛ. ⁊ ex facilitate ad ꝯſuetudinē. ⁊ ex ꝯſuetudine in ꝑiuriuꝫ decidatꝛ. Eccl. xxiij. Vir multū iurans replebitur iniqtate. Quare ſꝫ dicit dñs in euangelio. ſit ſermo veſter. eſt: eſt. non nō. Rn̄ qꝛ affirmatio vel negatio que eſt in corde debet eſſe ĩ ore. ſed quia hoīm malicia creſcēte nō creditꝛ ſimplici aſſertioni. ideo adiunxit qd amplius eſt: a malo eſt. nō ſcꝫ culpe. ſed pene. nō iurantiū: ſed iuramētū exigentiū. Naꝫ incredulitas hmōi magis eſt pena ꝙ̄ culpa. vnde nō dixit malū ſed a malo. Nec obſtat forte videatꝛ ꝙ deus in teſtē inuanum inuocetꝛ. eo ꝙ nō apparet ꝙ deus ꝓ ipo qui iurat ꝑ eum teſtificetꝛ. qꝛ ſm Richar. iij. diſ. xxxix. q. j. ar. j. c. iij. ſi debito modo inuocetꝛ manifeſtat viri verū ſit quod dicitꝛ aliqñ in vita iſta. vl' mouendo corda iudicis ⁊ aduerſe ptis ꝑ aliquā latentē inſpirationem qua creditꝛ iuranti. vel ponendo in palam factum pro quo iuratꝛ. vel dando ꝯſtantiam cordi et verbo iurantis: que quandam ꝓbabilitatem aggenerat ꝙ iuret verum. vel puniendo mentientem. ⁊ tunc eſt ſimul teſtis et iudex et ſi deo non placet in hac vita teſtificari ꝑ aliquod ſignū. ꝓ certo tm̄ teſtificabitꝛ in futuro quando illuminabit abſcondita tenebrarum ⁊ mani. conſi. cor. vt dicitꝛ. j. Cor. iiij. Utrū iurare ꝑ deum ſit actus bonus ex genere vel actus indifferens. Rñdeo ſm Richar. vbi ſupra. ar. e. c. actuū quidā in ſe ordinē rōnis includūt ſiue legis eterne. vt diligere deū ꝓpter ſe. ⁊ ſuꝑ omnia ⁊ aſſentire prime veritati ꝓpter ſe. et hmōi actus nō poſſunt eſſe niſi boni. et ideo nō tm̄ ſunt ſimpliciter liciti ſed etiā ſimpliciter appetendi. Aliqui vō in ſe includunt aliquod oppoſitum ordini rōis. ſiue ordini legis eterne. vt adulteratij. ⁊ plures alij. et hi non poſſunt eſſe niſi mali. et ideo ſunt illiciti et ſimpliciter fugiendi. Aliqui aūt nō includūt in ſe ordineꝫ ꝑdictum: nec aliquid ei oppoſitū. et hi ſunt liciti. quia poſſunt bene fieri non tamen ſunt ſimpliciter appetēdi. quia poſſunt male fieri. et talis eſt actus iurandi per deum. Sicut enim dictum eſt ſupra. Iurare per deum eſt ipſum aduocare in teſteꝫ aſſertōnis ſue. non autem quelibet aſſertio eſt debita materia inuocationis talis teſtis. nec quelibet eſt illicita materia. ideo actus iurādi ꝑ deū in iſta generalitate dicꝰ nō ē moraliꝛ bonus neqꝫ malus ex genē. Iurare tamē vex ꝑ deum eſt actus bonus ex genere. qꝛ tranſit ſuꝑ materiam debitam. ſed quis adhuc nõ includit ordinẽ rõnis simpliciter: nec aliquid incompossibile ei. ideo iurare verum fieri potest bene et male. Si aũt actus iurãdi sit circũstãtionatus tribus comitibꝫ includit in se simplicit̃ ordinẽ ratõnis. et ideo nõ põt esse nisi bonus. Unde nõ tm̃ est licitus. ꝫ etiã appetendus. hec Richar. ibidẽ. Et q꞉ actus indifferẽs põt esse diuersis ex causis. occasio cadendi in malũ. ⁊ vitandi malum. ideo dñs monet et inducit hoies aliqñ ad iurandũ ꝑ deũ. vt in veteri testamẽto. vt ꝑ hoc reuocarent̃ a iuramẽto idoloꝝ cũ dicebat reddes dño iuramẽta tua. Aliquando retrahit. vt in nouo testamento. vt ostendant ꝑiurium esse fugiendum. hec Boñ. iij. dist. xxxix. q. ij. ar. j. c. in fine. Utrum iuramentũ factum ꝑ deũ sit appetẽdũ ⁊ frequentandum tanq̃ vtile ⁊ bonũ. R꞉ ꝙ nõ. vñ eccl. xxiij. Uir multũ iurãs implebit̃ iniq̃tate. ⁊ aug. in libro ꝯtra mendaciũ dicit ꝙ p̃ceptũ de ꝓhibitiõe iuramẽti ad hoc est positũ vt quãtũ est in te nõ affectes. nec quasi ꝓ bono cũ aliq̃ delectatione appetas iusiurandũ. Ad cuiꝰ euidentiã ꝯsiderandũ est ꝙ illud qd̓ nõ querit̃ nisi ad subueniendũ alicui defectui. nõ numerat̃ inter ea q̃ sunt ꝑ se appetenda. ꝫ inter ea q̃ sunt nec̃ria vt patet de medicina q̃ querit̃ ad subueniendũ infirmitati. Iuramentũ aũt querit̃ ad subueniendũ alicui defectui: q̃ scꝫ vnus homo discredit alteri. ⁊ ideo nõ est habenduz int̃ ea que sunt ꝑ se appetenda. ꝫ inter ea q̃ sunt huic necessaria. q̃bꝫ vtit̃ indebite quicũqꝫ vtit̃ eis vltra necessitatẽ. Unde augus. li. de sermone domini in monte dicit. Qui intelligit nõ in bonis. i. ꝑ se appetẽdis. ꝫ in necessarijs iuratiõem habendaz: se refrenet quantum põt vt nõ ea vtat̃ nisi necessitas cogat. hec Tho. scđa scđe. q. lxxxix. ar. v. c. Et ideo iaco. v. dicit. Nolite iurare. ostendẽs nõ tm̃ esse vitandũ actũ iuratõis sine cã ꝫ etiã affectũ. Unde mouemur circa actũ iuratõis ꝓpter periculũ ꝑiurij vitare ꝯsuetudinẽ ⁊ etiã actũ p̃ter necessitatẽ. ⁊ vitare affectũ. ⁊ ad iurandũ nõ debet quis ire nisi coactus. Si aũt actus iurandi ꝑ deũ sit cũ istis tribꝫ comitibꝫ. scꝫ cũ iudicio in discretione. q̃ excludit̃ incautela iurandi. ⁊ cũ veritate in assertõne ⁊ ex causa legitima vtendi talis testis inuocatione. sic includit in se simpliciter ordinẽ rõnis. ⁊ est latrie actꝰ qui eñ deũ inuocat assertionis sue testem. ꝓfitet̃ in eo infallibilẽ veritatẽ ⁊ omniũ cognitõem ⁊ ꝓuisionẽ. et sic deo exhibꝫ honorẽ sibi soli debitũ. et ideo talis actus nõ tm̃ est licitus. ꝫ etiam appetendus. q꞉ p̃dicto modo circũstantionatus: nõ potest esse nisi bonus. Si vo aliquis p̃dictoꝝ triũ comitũ ibi defuerit includit aliquid incõpossibile ordini ratõnis. ⁊ ideo talis actus est illicitus ⁊ simplr̃ fugiendus. q꞉ cũ illo defectu ñ põt esse nisi malꝰ. hec richar. iij. di. xxxix. q. j. ar. j. c. Utrũ liceat iurare ꝑ aliquã creaturã. R꞉ sm̃ boñ. iij. dis. xxxix. q. ij. ar. ij. c. iuramentũ dupliciter hꝫ fieri. q̃daz ꝑ imp̃catõnem. vt cũ dr̃ ita viuat filius meus. et sm̃ hãc formã iurandi creatura ad testificandũ nõ inuocat̃ ꝫ potius ipi creatori oppignorat̃ sm̃ ꝙ dicit aug. et est licitũ. q꞉ licet oĩs creatura sit creatoris tñ bonũ vel solaciũ qd̓ ex creatura recipimus. ⁊ ẽ a deo nobis ꝯcessum. deo tanq̃ nostrũ oppignorare possumus. hoc tñ genus iuramẽti sm̃ ꝙ dicit aug. est grauissimũ. Aliud vo iuramentũ fit ꝑ ipius veritatis testimoniũ ⁊ inuocationem. vt quando aliquis iurat ꝑ aliquem ad inuocandũ eum in testẽ. Potest aũt creatura dupliciter ĩ testimoniũ inuocari. vno mõ sm̃ se et hoc nõ licet. q꞉ sic crederet̃ ꝙ aliquid numinis eẽt in ea ratõne cuius veritas posset dici ⁊ ꝑ hmõi testimonium ꝯfirmari. et sic dr̃ Math. v. nolite iurare. nec ꝑ celũ. q꞉ thronus dei est. et ibi dicit glo. qd̓ ꝑfectõis est docuit cũ dixit nõ iurare oĩno. qd̓ vo supstitiosum est: resecauit cuz subdit. nec ꝑ celũ ⁊c. hec Boñ. ibidẽ. Sic etiã intelligit̃ illud. xxij. q. j. si qs ꝑ capillũ. ⁊ c. ꝯsidera. Prohibet̃ et ne iuret̃ ꝑ caput vl̓ capillos dei ꝓpter quosdã hereticos qui ex quadaz rusticana simplicitate dixerũt deum habere humana mẽbra cum tamen deus sit spiritus incorporeus. vt. xxiiij. q. iij. c. penul. §. fi. v. antropomorphite sic dicti. q꞉ deũ putabant hoiem. antropos eñ grece dicit̃ homo latine. ꝑsona tñ filij scꝫ xp̄us est deus et homo. extra de here. cum xp̄us. Iurare tñ ꝑ creaturas nõ est malũ vbi est ꝑmissuz a iure. neqꝫ illicitũ sm̃ hosti. ⁊ dicet̃. j. post pauca. Qd̓ aũt dictũ est non debere ꝑ creaturas vl̓ mẽbra creaturaꝝ iurari. verũ est ab initio. hoc eñ ꝓhibet̃ ne dei honor ad creaturaz transferat̃. Porro ex quo est iuratũ ꝑinde habet̃ ac si esset iuratum ꝑ deũ. Nã q̃ iurat in celo iurat ĩ dei throno et in eo q̃ sedet sup ipm. vt extra eo. de iureiurañ. ⁊ si xp̄s. licet eñ multa ꝓhibeant̃ tñ facta tenent. ex eo. quemadmodũ. §. ꝙ si post hmõi. Alio modo potest creatura inuocari in testem inq̃tũ relucet in ea diuine veritatis vestigiũ. et sic licet iurare ꝑ creaturã. hoc eñ nihil aliud est q̃ iurare ꝑ euz q̃ relucet in creatura. Unde tunc nõ veneramur creaturã ꝫ creatorẽ. ⁊ sic dicit apl̓us. j. Coꝝ. ij. quotidie morior ꝑ gloriam vestram fratres. vbi sm̃ aug. iurauit apl̓us. Sciendũ aũt sm̃ hostieñ. ꝙ iurare possumꝰ ꝑ crucẽ sacratã ⁊ in manu epi. xxij. q. v. q̃ ꝑiurat. Itẽ ꝑ euãgeliũ. xxij. q. j. si aliq̃. Item ꝑ ordinẽ. j. q. vij. q̃tiens. Itẽ ꝑ salutẽ ꝓncipis. ff. e. l. iij. §. fi. ⁊ in dicto. c. q̃tiens. q꞉ intelligit̃ iurare ꝑ deũ cuius iudicio salꝰ principis ꝯsistit. Sed hodie nõ videt̃ ꝙ sic sit iurandũ lꝫ hoc antiq̃s patribꝫ fuerit ꝯcessum. ar. xxij. q. j. §. sic etiã cũ in li. machabeoꝝ. ꝫ obijcit̃ ꝙ ioseph. Item ꝑ altare seu reliquias xxij. q. j. habemus. Itẽ ꝑ fidei interpositiões. ex de his q̃ vi metꝰ cau. ad aures. hec hostieñ. Goff. ⁊ Ray. ⁊ Bern. extra eo. ⁊ si xp̄s. Qui aũt iurat ꝑ creaturã nõ ꝯcessaz dꝫ sm̃ Ray. acerrime fustigari. ⁊ si ꝑstiterit in vicio nolens se corrigẽ debet excõmunicari. Qui aũt iurauerit ꝑ capillum dei vel aliter blasphemiam dixerit ꝯtra deum si sit clericus dꝫ deponi. si sit laycus debet anathematizari. xxij. q. j. clericũ. si qs ꝑ capillũ blasphemiã credit Rod. esse. qñ aliq̃s iurat ꝑ membra dñi que in alijs hoibꝫ reputant̃ inhonesta. Unde talis mortaliter peccat q̃ vo iurat ꝑ membra dñi que nõ censent̃ turpia. vel inhonesta nõ peccat mortaliter nisi duceret in ꝯsuetudinẽ. sicut faciunt ribaldi. hec Rod. Utrum recipere liceat iuramentũ ab ydolatris factũ. R꞉ ꝙ ꝯtingit ydolatrã iurare in forma ꝯcessa ⁊ in forma ꝓhibita. si iurat primo modo nõ iurat sicut ydolatra. ⁊ sic licet iuramentũ ab eo recipe in aliquo casu ⁊ ĩ aliq̃ nõ. Aut eñ ille q̃ exigit est ꝑsona publica aut priuata. si publica quantũ est ex ordine iuris potest et debet vt iudex exigere. si priuata aut exigit ad veritatis ꝯfirmatõem aut ad veritatis subuersionẽ. aut ad sue dubitatõis remotõnem. p̃mo mõ põt recipi iuramentũ sine aliq̃ peccato. scꝫ cuz ad hoc exigitur solũ vt firmior sit illa ꝓmissio ⁊ veritatis assertio. secũdo modo non potest esse sine mortali peccato vt cũ quis cogit aliquẽ iurare quez nouit iurare falsuz. tercio q꞉ suspicat̃ ne homo sine iuramẽto dicat sibi falsitatẽ. tũc si suspicio illa si stat in generali talis exactio tenet potius rõez pene q̃ culpe. si vo descẽdat ad spãle sic est pcc̃m veniale. dũ de ꝓximo suo malaz habet suspicionẽ. et ideo dicit glosa. quod amplius est a malo est. scilicet nõ credentis. nõ inquã est semꝑ a malo culpe sed etiã a malo pene. ⁊ sic licet iuramentũ recipe ab ydolatris ⁊ infidelibus sicut a xp̄ianis et fidelibꝫ. si aũt ydolatra iuret ĩ forma ꝓhibita. tunc dico ꝙ eñ iuramẽto facto ꝑ ydolum est duo considerare. scilicet ydoli veneratõem ⁊ exterioris verbi confirmatõꝫ. Si habeat̃ respectus ad primũ nulli lꝫ iuramentũ ab ydolatra recipe vel exigere nec facere. q꞉ ydoli veneratio ẽ omnino detestanda. ideo dicit̃ Exo. xxiij. ꝑ nomẽ exterioꝝ deorũ nõ iurabitis. Si vo habeat̃ respectus ad scđm sic licet ab eis recipe maxime ꝓ bono cõmuni. ⁊ sic recepit iacob a laban socero suo. q̃ erat ydolatra. qd̓ ꝑꝫ ꝑ hoc ꝙ Rachel sibi furata fuerat ydola ꝓ bono sue posteritatis. sic etiam xp̄iani iuramẽtũ a saracenis recipiũt ꝓ pace ⁊ vtilitate ꝯitatis. Unñ lꝫ iurare ꝑ ydolũ sit illicitũ q꞉ illa ẽ forma ꝓhibita. tñ vbi ẽ nec̃itas ⁊ ꝯmunis vtilitas hoc exigit licet tale recipe iuramẽtũ. ⁊ hoc vult aug. ĩ epl̓a ad publicolã. hoc etiã habet̃. xxij. q. j. mouet te. hec boñ. iij. dist. xxxix. q. ar. iij. c.

Seq̃tur videre de q̃rto articulo. s. de comitibꝫ iuramẽti. Circa qd̓ sciendũ ꝙ iuramẽtũ hꝫ ⁊ dꝫ hr̃e tres comites. s. veritatẽ. iudiciũ ⁊ iusticiã. Hier. iiij. iurabis viuit dñs ĩ veritate ⁊ iudicio ⁊ iusticia. vt ex. e. ⁊ si xp̄s. §. ꝙ aũt iacobꝫ. ⁊. §. iacobꝫ. et. xxij. q. ij. animaduertẽdũ. ⁊. xxij. q. j. ⁊ iurabũt. Rõ aũt huiꝰ ẽ sm̃ boñ. iij. di. xxxix. q. circa litteraz q. j. q꞉ iuramẽtũ ꝯpat̃ ad tria. s. ad iurãtẽ a q̃ ꝓcedit. ⁊ sic debet̃ sibi iudiciũ. Ad rẽ de q̃ fit. ⁊ sic debet̃ sibi veritas vt sit adeq̃tio sermõis ⁊ rei. Ad causaz ꝓ q̃ fit sic debet̃ sibi iusticia scꝫ vt ꝓ causa iusta fiat. et q꞉ omẽ iuramentum habet istos tres respectꝰ. idẽ omẽ iuramentũ istos tres comites dꝫ hr̃e. Sermo eñ noster dubiꝰ ẽ sm̃ ꝙ dr̃ Sap. ix. cogitationes mortalium timide et incerte prudentie nostre. ideo vt sermo noster p diuinam veritatem ↄfirmet̃ indiget cõitibꝫ ipm regentibꝫ ne sit dissimilis innocate veritati. hec boñ. ibidem. Aliter vo pdicta tria distinguit alexan. an. iij. t. pmo in expositõe scõi pcepti in pn°. vt habitũ est in ti. pcedenti. dꝫ ḡ ibi esse veritas sp i ↄsciencia. i. vt firmit sciat ita eẽ. alʼs si tm̃ credat nõ dꝫ de sciã ꝫ de credulitate iurare. dꝫ etiã ibi eẽ iudiciũ. i. deliberatio discreta. s. vt ñ iuret etiã verũ qs nisi ꝓpt necitatẽ. vt qñ ꝑsuadet alicui aliqđ verũ qđ expedit ei vel est vtile credẽ. ⁊ tñ non vult assertioni simplici credẽ. hec ray. ideo ẽm host. furiosi ñ pñt iurare nec pupilli ꝓximi infantie. ex̄ de suc. ab intest. c. fi. ⁊. xxij. q. v. pupilli nec pueri. ⁊ ex̄ q mĩ. accu. poss. c. fi. et est verũ ꝙ in iudicio. i. corã iudice nõ recipit̃ iuramentũ pupilli. Unde nec põt eẽ testis. iiij. q. iij. c. j. ꝫ ex̄ iudiciũ põt iurare et deierare exq̃ hꝫ sensuꝫ. vt ex̄ de delic. pue. c. j. pueris. hoc intellige si sit capax doli. aliť nõ tenet̃. vel forte capax doli ñ obligat̃ nisi pr̃e ↄsentiẽte iurauerit. vel si pr̃ nõ ↄtradixerit ꝙcito sciuit. alʼs ẽ. vt. xxij. q. v. pueri. In casu tñ ↄuenire põt qs rõne iuramẽti ꝑstiti dũ erat impubes. vt si ipubes iurauerit se ꝑstituꝝ opas ipe postea factus pubes de hoc põt ↄueniri ff. de libe. cã. l. vlti. tale aũt factũ qđ scꝫ caret iudicõ. i. discretione dꝫ temerariũ. et ideo nõ seruandũ. vt ex̄ eo. sicut. hec hosti. dꝫ etiã i iuramẽto esse iusticia. vt. s. illud qđ iurat̃ sit licitũ et honestũ. xxij. q. j. ita ḡ. et extra eo. et si christus.

Sequitur videre de qnto scꝫ de causis ꝓpt qs lꝫ iurare. Circa qđ notãdũ ẽm alex. an. iij. t. pmo. i expositõe scõi pcepti. ꝙ he sunt multe q̃ꝝ qdã sunt ex pte boni inducẽdi. quedã ex pte mali vitãdi. Ex pte boni sunt septẽ. s. p veritate ↄfirmãda. ij. Coꝝ. j. fidelʼ deus q: sermo nr̃ q fuit apud vos nõ est in illo est ⁊ nõ. Itẽ p veritate declaranda. Deut°. xix. in ore duoꝝ aut triũ stat oẽ vbũ. q: ẽm iura nõ est testis nisi iurat°. Itẽ p amicicia ↄtrahẽda. geñ. xxvj. dixerũt viri gerare ad ysaac. sit iuramentũ inter nos. Itẽ p pace reformanda. Geñ. xxxj. iacob iurauit laban. et ex̄ de iudi. nouit. Itẽ p fidelitate seruãda. ij. reg. v. venerũt senes isrʼl ad regẽ ⁊ pcussit cũ eis fedus corã dño. Itẽ p obediẽtia ⁊ subiectione recognoscẽda sicut iurauerũt viri galaad ipi iepte. Iudi. xj. dñs q hec audiuit ipe mediator ⁊ testis est ꝙ nr̃a ꝓmissa faciemus. Itẽ p ↄsuetudine eccĩe seruãda. vt canonici. exodi. xxiiij. filij isrʼl data lege iurauerũt se dño seruituros. hec ḡ septẽ cause sunt iurandi ꝓpter bonũ introducẽdũ. Propter malũ vo amouendũ sunt due. s. calũnia sopiẽda. vt qñ fit iuramẽtũ de calũnia in ↄtestatione litis. Heb. vj. oĩs ↄtrouersie ad ↄfirmatõem finis est iuramẽtũ ⁊ p infamia purganda. Deut°. xxj. si inuentũ fuerit cadauer hoĩs occisi. maiores natu ciuitatis illius lauabũt manus suas sup vitulã. hec alex. an. ibidem. Hostien. vo eo. ti. ponit septẽ causas ꝓpt qs licet iurare. ad qs tñ supdicte noue pñt reduci si qs attendat. De aũt septẽ cause his vsibꝫ ↄtinent̃. Pax et fama fides reuerentia cautio damnũ. Defectus veri sibi pñt iura caueri. sub reuerentia ↄpbendit̃ ibi obediẽtia. de pace. ex̄ de iudi. nouit. de fama. ex̄ de pur. ca. p totũ. de reuerentia. ex̄ eo. nullus. de cautione damni. ex̄ qđ me. cau. e. c. j. de fide obediẽtia ⁊ veritate ex̄ de elec. significasti. predictas etiã cãs ponit berñ. ex̄ eo. nullus. ponit etiã ray. ti. de rap. septẽ casus in quibꝫ dñt pñbiteri vel clerici iurare sicut layci. septimus casus est cũ absoluit̃ ab excõicatõe. sex vo casus in pdictis vsibꝫ tangunt̃.

Sequit̃ videre de sexto. s. de forma iurandi de hoc nõt boñ. iij. di. xxxix. q. circa lr̃am. q. iij. ꝙ in forma iuramẽti ipa veritas introducit̃ i testimoniũ. ⁊ hoc põt eẽ mltiplr̃. aut inq̃tũ tenet rõem pncipiantis. ⁊ sic iurat̃ per deũ. ita ꝙ p importat habitudinẽ pncipiantis. Aut inq̃tũ tenet habitudinẽ pncipiãtis ⁊ cognoscẽtis. et sic ẽ hec forma. testis est mihi deus siue scit deus qđ idẽ est. Ro. j. Aut inq̃tũ tenet habitudinẽ retribuẽtis respectu bonoꝝ. et sic iurat̃ viuit de°. s. q vitam alijs tribuit. j. reg. xiiij. viuit aĩa mea. s. dei beneficio. Aut inq̃tũ tenet habitudinẽ retribuẽtis respectu maloꝝ ⁊ sic iurat̃ i hac forma. hoc faciat mihi deus. ⁊ hec addat. iiij. reg. vj. Et qm̃ diuina veritas nũc manifeste adducit̃ ad ↄfirmatõem veritatis tanq̃ oĩs veritatis principiuꝫ ⁊ exemplar. Hinc ẽ ꝙ in noua lege dupliciť iurat̃ scꝫ ẽm pmã formã et scđam. q: vo tpe primitiue ecclesie vitas nõdũ erat plene manifesta: ꝫ indigebat maiori euidentia. Hinc est ꝙ tenebat̃ tunc ista forma testis est mihi deus. q: vo in veteri testamẽto ↄsiderabat̃ diuina veritas vt iudicãs ⁊ vlciscẽs ⁊ remunerans. q: sub rõne seueritatis et eq̃tatis. Hinc est ꝙ duplicẽ formã i veteri testamẽto seruabãt scꝫ viuit deus. ⁊ hoc faciat mihi deus ⁊ hoc addat. Si querat̃ cũ aliqñ iuremus p hãc ꝑpositõeꝫ p. aliqñ p hanc ꝑpositõem in. ẽm ꝙ dicit apľs ad rom. ix. dico in xp̃o ihũ ⁊ nõ mentior. q̃ sit inter has differẽtia. dõm est ꝙ p magis dicit ipaꝫ vitatẽ sub rõne testificatõis ⁊ pncipij. Hec aũt ꝑpositio in. importat habitudinẽ diuĩe veritatis sub rõne testificãtis ⁊ exemplãtis. Unde ẽm rẽ idẽ est iurare in deo et p deũ. ⁊ dicere testis est mihi deus. licet sit dĩria ex pte modi dicendi. hec boñ. ibidẽ. Itẽ q iurat in aĩas alioꝝ ñ qđ sibi videt̃ ꝫ qđ didicit ab his in q̃ꝝ aĩas iurat dicere tenet̃. Uñ debꝫ iurare sic. iuro in aĩas taliũ ꝙ ipi veritatẽ quã de hoc sciunt p me dicent. li. vj. de testi. c. presentium.

Sequit̃ vidẽ de septimo artĩ° scꝫ de obligatiõe iuramẽti. Utrũ iuramentũ sit obligatoriũ. Respõdeo ẽm tho. scđa scđe. q. lxxxvj. ar. vij. o. obligatio refertur ad aliqđ qđ est faciendũ vel dimittẽdũ. Uñ nõ videt̃ respicẽ iuramẽtũ assertoriũ qđ est de pñti vel de pterito. nec etiam iuramentũ de his q sunt p alias causas facienda. vt si quis iuramento asserẽt ꝙ pluuia cras futura eẽt. ꝫ tñ iuramẽtũ de his q sunt facienda p illũ q iurat. Sicut aũt iuramentũ assertoriũ qđ est de pñti vel de pterito dꝫ habere veritatẽ. ita ⁊ iuramẽtũ de his q sunt a nobis fienda i futurũ. ⁊ ideo plerunqꝫ iuramentũ hꝫ qndã obligatõem diuerso tñ respectu: q: in iuramẽto qđ est de pterito vel de pñti est obligatio non respectu rei que iam fuit vel est: ꝫ respectu ipius actus iurandi. vt scꝫ iuret qđ iam verũ est vel fuit. ꝫ in iuramẽto ꝓmissorio cadit obligatio ecõuerso sup rem quã affirmauit aliquis iuramẽto tenet̃ eñ alijs facere verum esse illud qđ iurauit. alioqñ deest veritas iuramẽto. si aũt sit talis res q in eius potestate nõ fuit. deest iuramẽto discretõnis iudiciũ. nisi forte qđ ei erat possibile qñ iurauit reddat̃ ei impossibile p aliquẽ euentũ. si vo sit possibile fieri ꝫ nõ debeat. q: est p se malũ. vel q: est boni impedimẽtũ. tũc iuramento deest iusticia. ⁊ ideo iuramẽtũ nõ est obseruãdũ in eo casu in quo est pctm vel boni impedimentũ. ẽm eñ aug. vtrunqꝫ eoꝝ vergit in deteriorẽ exituꝫ. Sic ḡ dicendũ ꝙ quicũqꝫ iurat aliqđ se facturũ obligat̃ ad illud faciẽdũ ad hoc ꝙ veritas impleat̃. si tñ alij duo comites assint scꝫ iudiciũ ⁊ iusticia. hec tho. ibidẽ. Omnino eñ seruãdũ ẽ iuramentuꝫ quod seruari põt sine interitu salutis eterne. extra eo. si vo aliquis. Beda tñ verius loquit̃. xxij. q. iiij. si aliqd vbi ẽm rođ. innuit a cõtrario sensu qđ iuramentũ est seruãdum qđ nõ vergit in peiorẽ exitũ. et ẽm illud dictũ bede debet intelligi illud. c. ꝙ iuramẽtũ seruari dꝫ qđ seruari põt sine interitu salutis eterne. vt idẽ sit interitus salutis eterne qđ peior exitus ne videatur obseruandũ esse si quis iurauerit se facturꝫ aliqđ veniale. cũ veniale fieri possit sine interitu salutis eterne. hec Rođ. Quid si quis ꝓpter hoc ꝙ iurauit ꝙ superflue comederet vel ociosa verba diceret. superflue comedit vľ ociose locutus fuit. Re° hug. notauit. xxij. q. iiij. si aliquid. ꝙ mortaliter peccat. q: facit ↄtra illud in malis ꝓmissis rescinde fidem. xxij. q. iiij. in malis. Rođ. vo dicit ꝙ nõ peccat nisi venialiter. q: illud. c. si in malis. si intelligat̃ extendi ad venialia q̃tũ ad illa nõ est pceptum ꝫ ↄsiliũ. ⁊ hoc mihi magis placet. Utrum iuramentũ factũ p deũ sit magis obligatoriũ. q̃ factum p euãgeliũ vel ecõuerso. Rñdeo ẽm ray. q iurat p deũ multũ obligat̃. q vo p deũ ⁊ euãgelia magis obligatur. q vo his addit scõꝝ reliq̃as magis obligat̃. ⁊ ita crescente solennitate obligatio crescit. hec Ray. Si vo vn° iurat per deũ alius p euãgeliũ. Jo. crisost. dicere videt̃ ꝙ maius est iurare p deũ. Uñ dicit ↄtra quosdã q ↄtrariũ credebãt. o stulti scripture ꝓpter deũ sunt facte nõ deus ꝓpter scripturas. xxij. q. j. si aliqua causa. et hoc est verũ ceteris pibꝫ ẽm Boñ. iij. di. xxxix. q. circa lr̃am. q. ij. q: quãto illud p qđ iurat̃ ẽ sanctius tãto iuramentũ magis obligat. scilicet ceteris paribus. ⁊ ẽm Innocen. extra eo. et si xp̃us. ibi est maior ↄtemptus i periurio. et idem vult Tho. scđa scđe. q. lxxxix. ar. x. ca. ij. Solet tamen dici communiter a doctoribus vt dicit Ray. ꝙ si vtrunqꝫ iuramentum eque solenniter fiat eque obligat. Si vo alterũ ſolẽniter fiat. alterũ vo nõ ſolẽniter magis obligat q̃ ad eccleſiã ſolemnit̃ factũ ⁊ ꝓ eius tranſgreſſione dꝫ iniũgi penitẽtia maioꝛ. ſ; q̃tũ ad deũ eque obligat vtrũqꝫ. ex̃. q̃ clerurſus. hec Ra. Si dicat̃ ꝙ quãto iuramẽtũ eſt ſolẽnius tãtomagis obligat ſ; cũ maioꝛi ſolennitate ſolet fieri iuramẽtũ qđ fit ꝑ euãgeliũ q̃ꝫ qđ fit ꝑ deũ. ğ magis obligat. Rñdet bona. ibidẽ. c. ſcđm. ꝙ nõ tm̃ fit iuramẽtũ ꝑ euãgelium ſ; ꝑ dei euãgeliũ ita ꝙ nõ tm̃ iuratio fit ad deũ habitualit̃ rõne ſui effectus ſ; etiã actualit̃ in ſe ⁊ ad hũanitatẽ aſſumptã ⁊ ad veritatẽ ꝓpalatã. ⁊ ideo tale iuramẽtũ rõnabilit̃ dꝫ fieri cũ maiori ſolennitate ⁊ magis hꝫ obligare. Uel poteſt dici ꝙ hoc accidit ꝑ ſolennitatẽ ſupadditã q̃ in foꝛma illa ab oĩbꝫ obſuat̃. Unde ex̃ eo. ⁊ ſi xp̃s. dicit Inno. ꝙ in iuramentis q̃ ius p̃cipit vt eſt iuramẽtũ teſtis ⁊ de calũnia: ſꝑ eſt iurãdũ ſup ſancta dei euãgelia. ex̃ de iura. calũ. c. fi. ⁊. xj. q. j. teſtimoniũ. ⁊ idẽ eſt de oĩbꝫ alijs iuramẽtis q̃ a iure vel iudice vel ꝑtibꝫ neccrio deferũt̃. Idẽ eſt etiã ſi qui ꝓmiſerint aliqđ iurare. nulla forma diſtincta. et idẽ dicit hoſtieñ. ſup. c. et ſi xp̃us.

Utrum iuramentũ doloſum ſit obligatoꝛiũ. R. hic eſt duplex modꝰ dicẽdi. Unus eſt ꝓbabilis ſm̃ boñ. iij. di. xxxix. q. iij. ar. j. c. ſ. ꝙ obligatio iuramenti ẽ volũtaria ſic obligatio voti et mr̃imonij ⁊ ideo ſicut mr̃imoniũ nõ eſt veruꝫ niſi ſit ibi interioꝛ ꝯſenſus. nec votũ eſt obligatoꝛiũ niſi ſit intẽtio obligãdi. ſic nec ipm̃ iuramentũ doloſuꝫ dicendũ eſt ſimplicit̃ obligatoꝛiũ in q̃ qs ſic iurat. vt ꝑ illa vba obligare ſe ñ intẽdat. Duplex enĩ eſt foꝛ. ſ. foꝛ eccleſie ⁊ foꝛ ꝯſcie. ſm̃ foꝛ eccleſie iuramentũ tale ẽ obligatoꝛiũ. eccia enĩ iudicat de his q̃ exteriꝰ obligare pñt. Uñ cũ vba obligatõeꝫ exp̃mãt: iudicat ſic iurãtẽ obligari ad illud qđ inſinuat. In foro aũt dei q̃ iudicat ſm̃ ſecreta ꝯſcie ⁊ ſm̃ veritatẽ. iſte nõ obligat̃. q2 ſe noluit obligare. Uñ greg. xxvij. moꝛal. ⁊ habet̃. xxij. q. v. humane. dicit. ꝙ vba deſeruiũt intẽtioni. ⁊ deus talia vba iudicat: q̃lia ex intimis ꝓferunt̃. Quia tñ doloſe iurauit ⁊ nomẽ dei inuanũ aſſumpſit: ſtatim in ipo actu ꝑiuriũ ꝯmiſit. nec repoꝛtat comodũ de malicia. nec in foro eccleſie. imo coget̃ ab ea iuramentũ tenere nec in foro dei. q2 ex illo iuramẽto apud deũ iudicat̃ dignꝰ pena eterna. ⁊ ſi veniat ad pniam iniũgi dꝫ ei magna pena. ⁊ ſaniũ ꝯſiliũ eſt ⁊ decens ꝙ imponat̃ ſibi ꝙ iuramẽtũ in q̃ ꝓximũ decipe intendebat impleat. hec boñ. ibidẽ. Cauere dꝫ etiã indemnitati ꝓximi quẽ doloſe iurando decepit. vt dic̃ richar. iij. di. xxxix. q. ij. ar. j. c.

Sed obijcit̃ qđ Yſi. ij. li. de ſummo bo. c. xxxj. et habet̃. xxij. q. v. quacunqꝫ arte vboꝝ qs iurat deus ſic accipit ſicut ille cui iurat̃ intelligit. ğ ⁊c. R. ſm̃ boñ. iij. diſ. xxxix. q. iij. ar. j. c. j. hec dicit yſi. nõ q2 ipe deus ad hoc reputet hoĩem obligatũ. ſ; q2 ex hoc ꝙ ille non intẽdit iurare ſicut ille intẽdebat recipe. deꝰ q̃ hoc reqrebat ex veritate et iuſticia. reputat ipm̃ obligatũ ad penã. vl' põt ille ſermo cauſaliter intelligi vt dicat̃ ꝙ deus ſic accipit. q2 ſic vult accipi ab ipa eccleſia et vult etiã iudicari. Alius modꝰ dicẽdi eſt. ꝙ iuramẽtũ doloſuꝫ ſimpl'r obligat. q2 ⁊ ſi doloſus intendat aliũ decipe intẽdit tñ obligatoꝛia vba dicẽ. ⁊ dũ illa dic̃ ſpõte obligat̃. Nec aliq̃ mõ ꝑ dolũ coꝛdis excuſat̃. q2 tñ nõ tm̃ recipiens. ſ; etiã deus accipit vba in ſenſu quẽ faciũt. ⁊ ideo non tm̃ q̃tũ ad homĩes ſ; etiã q̃tũ ad deũ obligãt. Pro hac opinione eſt illud. c. quãcũqꝫ. ⁊ ꝙ fraus ⁊ dolus nemini debent patrocinari. extra de reſcrip. ſedes. ⁊ de dolo et ꝯtuma. ex litteris Preterea in vbis ꝯſiſtit ꝯtractus in q̃bꝫ vnus hõ alteri obligat̃. ⁊ ſi nõ obligaret̃ qs ex verbis cũ intẽtio nulli pateat nllus ſciret vtrũ quis ſibi obligatꝰ eſſet. ğ fruſtratoꝛij eẽnt contractꝰ qđ dicẽ eſt incõueniẽs. Et huius ſnĩe eſt Ray. ⁊ rođ. Uñ dicit Ray. e. ti. in fi. ꝙ ſi iurãs vel recipiens iuramẽtuꝫ habeat dolũ ſꝑ dꝫ accipi iuramẽtũ ſm̃ intentõem illius q̃ nõ hꝫ dolũ vel artẽ. xxij. q. v. §. ſi ğ. ⁊. c. q̃ ꝑiurare. ⁊. §. ex his. ⁊ idẽ dicit hoſtieñ. Et ſm̃ Rođ. hoc debet intelligi de dolo malo. q2 ſi qs a me iuramentũ extoꝛq̃at violent̃ qđ p̃ſtare nõ teneoꝛ. ille peccat extoꝛquẽdo. ⁊ ſi ego ad eludẽdã maliciã eiꝰ vbis duplicibꝫ vtar intelligẽs in alio ſenſu q̃ꝫ ipe: nõ credo peccare. hec Rođ. Diſtinguit aũt Gratianus in dicto. §. ex his ſic. aut vterqꝫ ſcꝫ iurãs ⁊ iuramẽtũ recipiẽs hꝫ purã intẽtõꝫ. ⁊ tunc ſunt accipienda vba ſm̃ ꝙ melius aptari poſſunt intentioni vtriuſqꝫ. Aut vterqꝫ habet dolũ. ⁊ tũc fieri dꝫ interptatio vboꝝ ſm̃ ꝯmunẽ intelligẽtiam nõ ſm̃ vtilitatẽ iurãtis vel recipiẽtis. ſ; publici ſtatus ne res pereat. extra de ſponſa. ex l'ris. Aut alter tm̃ habet dolum. ⁊ tunc fieri debet interp̃tatio ꝓ eo qui nõ habet dolum. vt in. c. quacunqꝫ. Quod autẽ dicunt tenentes opinionẽ primã ſcꝫ ꝙ obligatio voti ⁊ iuramẽti ꝓcedit ſm̃ eundẽ modũ. dicũt tenẽtes opinionẽ ſcđam non eſſe verũ. q2 votũ ꝓprie fit deo. ſed iuramẽtũ homi. ⁊ ideo obligatio ꝯtrahit̃ alit̃ in vno q̃ꝫ in alio. q2 in voto ꝯtrahit̃ ꝑ intentõem quã deus videt. ſ; in iuramẽto ꝑ deliberatã vboꝝ atteſtatõem. in mr̃imonio vo ꝑ ꝯſenſuꝫ vbis exp̃ſſum. ex̃ de ſpõſa. cũ locũ. ⁊ ideo nõ eſt ſimile. Et circa hoc ſcꝫ mr̃imoniũ diſtinguẽdũ eſt de foro. ſ. ꝙ duplex eſt foruꝫ. ſ. dei et eccl'ie. Si vo querat̃ qñ ſunt vba duplicia ita ꝙ dolꝰ nõ interuenit cuiꝰ intentõni ſtandũ ſit. Dicẽdũ ſm̃ boñ. iij. diſ. xxxix. q. iij. ar. j. in fi. articuli. ꝙ vba illa multiplicia ſi magis ꝓtendũt vnũ ſenſum. illi intentõni ſtandũ eſt q̃ illũ intellexit. Si vo indifferent̃ ſe hñt ad vtrũqꝫ cũ neutrũ ꝓbari poſſit ſtandũ eſt iudicio bonoꝝ viroꝝ q̃ penſatis ꝯiecturis ⁊ ratõibꝫ ꝯdeſcẽdere debent ſanioꝛi et puriori intentõni. hec boñ. ibidẽ. Petrꝰ aũt dic̃ iij. di. xxxix. q. ij. ar. viij. c. ꝙ qñ vbũ ẽ mlt'iplex. aut iurans iurat fraudulent̃ ⁊ tũc ſtãdũ ẽ intellectui recipiẽtis ne ex hoc dolo illius decipiat̃. Aut iurãs iurat ſimpl'r ⁊ tũc ſtanduꝫ eſt intellectui eiꝰ. ⁊ illud vult Tho. iij. di. xxxix. ar. iij. q̃ſtiuncula. iij.

Quid de vxoꝛe ſuſpecta de adulterio qđ ipa ꝯmiſit. nũquid poſtq̃ꝫ de pctõ confeſſa fuit ⁊ penituit iurare põt ꝙ de adulterio in culpa nõ ſit ꝓpter vitandũ ſcandalũ viri q̃ nõ põt aliter placari niſi hoc iuret ⁊ ad hoc eaꝫ cogit. Rñdet Rođ. ꝙ potius dꝫ oĩa mala tolerare q̃ꝫ hmõi temerariũ iuramentũ ſubire cũ nõdũ poſſit eſſe certa ꝙ hmõi culpa ſit ei remiſſa vt extra de pur. ca. accepimus. Si tñ talis mulier ꝯpulſa iuſto metu iuraret ſub vbis duplicibꝫ q̃ ꝯtinent verũ in vno ſenſu ⁊ in illo ſenſu intelligeret licet vir aliter intelligeret foꝛte non peccaret ſi ꝑ cautelã hmõi maliciã eius excluderet.

Utrum iuramentũ incautũ ſit obligatoꝛiũ. R. ſm̃ Richar. iij. diſt. xxxix. q. ij. ar. iij. c. iuramentũ poteſt eſſe incautũ. aut ratiõe eius qđ eſt iuratuꝫ. aut rõne modi iurandi. Si ſcđo modo hoc duplicit̃. aut q2 nõ eſt factũ cũ deliberatõne. et ſic nõ obligat de neceſſitate ſ; de ꝯgruitate tm̃. ſi ſit licitũ illud qđ eſt iuratũ. Rođ. aũt dic̃ ꝙ in hoc caſu ſufficit ad hoc ꝙ ſit obligatus. ꝙ intẽdat inducẽ deũ teſtẽ. Aut q2 nõ eſt factũ cũ debita reuerentia. et ſic peccat hõ iurando q̃ obligat̃ ad obſeruandũ qđ iurauit ſi licitũ eſt qđ iurauit. Iuramentũ aũt incautum rõne eius qđ iuratũ eſt. eſt omẽ illud iuramentũ cuius iuratũ derogat charitati. ⁊ nullũ tale iuramẽtũ obligat iurantem ad obſeruandũ qđ iurat. ⁊ q2 oĩa diuina p̃cepta ⁊ ꝯſilia oꝛdinant̃ ad charitatẽ. q2 vt dicit̃. j. thi. j. finis p̃cepti ẽ charitas nullũ iuramentũ eſt obligatoꝛiũ qđ derogat alicui p̃cepto diuino ſeu ꝯſilio. Quia etiã qđlibet pctm̃ moꝛtale derogat alicui precepto diuino. quia eſt ꝯtra aliqđ diuinũ p̃ceptũ. ⁊ etiã quodlibet peccatum veniale derogat alicui p̃cepto diuino inq̃ꝫtũ eſt quedã obliquatio a rectitudine diuinoꝝ p̃ceptoꝝ. ⁊ diſpoſitio ad moꝛtale pctm̃. ideo nullũ iuramẽtũ de faciẽdo peccatũ aliqđ moꝛtale vel veniale eſt obligatoꝛiũ. xxij. q. iiij. diffinitio. ⁊. c. ſi qs. Quia etiã diuina ꝯſilia ſunt de bonis operibus ſuperogatõis ⁊ ꝑfectõis. iđ nullũ iuramẽtũ de nõ faciẽdo aliqđ bonũ ſuperogatõnis vel de faciẽdo ꝯtrariũ bonis operibus ſuperogatõis obligat. nec etiam iuramentũ de nõ faciendo ea que melius eſt facere q̃ꝫ nõ facere. vel de faciendo ea que melius eſt nõ facere q̃ꝫ facere. ideo iurãs ꝙ nõ tenebit aliquẽ in ſuo ſeruitio quẽ al'r eſſet melius retinere q̃ꝫ nõ retinẽ. vel ꝙ non loquetur cum ꝓximo cum quo al'r melius eſſet loq̃ q̃ꝫ nõ loqui. vel ꝙ nõ faciet ſibi ꝯſolatõem vel ſubuentõnem temporaleꝫ vel ſpiritualẽ quod al'r melius eſſet facere q̃ꝫ nõ facere. vel ꝙ nõ viſitabit infirmũ in domo ſua quem al'r melius eſſet viſitare in domo q̃ꝫ nõ viſitare. ⁊ ſic de ſimilibꝫ nõ obligat̃ ad obſeruãdũ qđ iurauit. Quia etiã ſtatus religionis ⁊ p̃latõis ſunt ſtatꝰ ꝑfectõis. ideo q̃ iurat nunq̃ꝫ ſe intraturũ religionẽ vl' nõ recepturũ p̃latõem nõ obligat̃ ad obſuandũ qđ iurauit. Et idẽ ſentit tho. iij. di. xxxix. ar. iij. q̃ſtiũcula. ꝓ o. dicẽs ꝙ tal' ꝑiuriũ incurrit ꝓpt defectũ iudicij. ⁊ iđ qñ facit qđ ẽ meliꝰ nõ ẽ ꝑiuriũ ſ; ꝑiurio ꝯtrariũ. Idẽ dic̃ rođ. de oĩbꝫ enĩ talibꝫ iuramẽtis intelligit̃ illđ qđ habet̃. xxij. q. iiij. ⁊ recitat magiſter ſententiarum li. iij. diſt. xxxviij. c. in malis ꝓ miſſis reſcinde fidem: in turpi voto muta decretum. quod incaute vouiſti nõ facias. et eadē. q. ſi aliq̄ forte incautius nos iuraſſe ꝯtigerit qđ ſeruatū vergat in peiorē exitū: illud ſalubriori ꝯſilio mutandū nouerimus. Contrariū ſentit hoſtiē. e. ti. §. ex q̄bus cauſis. v. qđ. Propter tñ reuerentiā diui nominis inuocati. ⁊ ad punitionē temeritatis ſic iurātiū. ⁊ ꝓpter reuerentiā eoꝝ q̄ preſunt nõ dꝫ auctoritate ꝓpria venire ꝯtra quodlibꝫ iuramentū incautū. ſ; p aliquib; recurrere debet ad aliquē ſuperiorē ſuū q̄ a tali iuramēto dꝫ abſoluere ip̄m vel declarare eū nõ obligatū. maxime qñ pōt oriri dubiū vtrū obſeruatū vergat in peiorē exitū q̄ nõ obſeruatū. Contra tñ q̄dlibet iuramentū qđ derogat charitati vel eius ꝑfectioni. vel diſpēſationib; ad eā pōt homo venire ꝓpria auctoritate in caſu neceſſitatis. Sed obijcit̄ ꝯtra predicta. q. xxij. q. iiij. innocens. §. fi. dicit̄ ꝙ illicitū iuramētū obſeruari ꝓhibet̄. nõ eſt intelligendū generaliter. videt̄ etiā ibidem ſentire gratianus ꝙ iuramentū de nõ ſumendo veſtem religionis nulla auctoritate ꝓhibet̄ ſeruari. Preterea diſt. lxxxv. florentinū. Videtur gratianus velle ꝙ ſi quis tactis ſacroſanctis euāgelijs iuret ſe nõ recepturū epatū ⁊ poſtea eligat̄ eſt repellendus qđ nõ videt̄ verū niſi tale iuramētū eſſet ſeruādū. Rñ. ad hec tria. ad primū dicendū ꝙ ibi nõ debet teneri gratianus. Ad ſcđm dicendū ꝙ licet tale iuramētū nulla auctoritate ꝓhibeat̄ obſeruari. nõ tñ precipit̄ ſeruari. et ideo nõ ſeq̄tur ꝙ homo p tale iuramentū obliget̄. Ad terciū dicendū ꝙ ille q̄ iurat ſe nunq̄ recepturū epatū nõ repellit̄ ab epatu. q2 tale iuramentū obliget ſed q2 ſic ſolenniter iurādo: cū iuramentū illicitū fuerit grauiter peccauerit. ⁊ ꝓpter hmōi pctm̄ repellitur. Obijcitur iterū ꝯ̄ ꝑdicta. q2 Joſue. ix. habet̄ ꝙ ioſue gabaonitis iurauit ꝙ nõ occideret eos qđ iuramentū videt̄ eſſe illicitū. q2 deus ꝑcepat ei ne cū hoīb; illiꝰ terre fedus iniret Exo. xxiij. ⁊ tñ Joſue iuramentū ſeruauit. Ad qđ dicēdū ꝙ deus nõ ꝑceperat filijs iſrl' occidē habitatores illius terre niſi eſſent incorrigibiles. cuiuſmodi nõ fuerūt gabaonite. ꝑ. ſubiugauerūt eos ſeruituti q̄ eſt mors ciuilis. hec oīa richar. iij. diſt. xxxix. q. ij. ar. iij. c. ad argumenta. Utrū iuramentū coactum ſit obligatoriū. Rñ. bar. ⁊ tan. ⁊ quidā alij dixerūt ꝙ nulla coactio vel nullus metus excuſat in iuramēto aſſertorio niſi forte a tanto. q2 potius debet quis oīa mala ſuſtinere q̄ maluꝫ aſſerere. i. falſum iurare. xxxij. q. v. ita ne. In iuramento vo ꝓmiſſorio excuſat ab obligatione metus. nõ quidē leuis ſ; grauis ſiue iuſtus. ſ. q̄ cadere pōt in ꝯſtantē virū. et hec diſtinctiō ꝓbari videt̄. ff. qđ metus cā. q̄ in carcerē. Alanus vo diſtinxit ꝙ ſi habeat animū adimplēdi obligat̄ aliter nõ. ar. extra de baptiſmo. maiores. circa fi. Alij vt boñ. iij. di. xxxix. q. iij. ar. ij. c. ⁊ petrus. iij. di. xxxix. q. ij. ar. vj. c. diſtinguūt duplex forū. ſ. eccleſie et ꝯſcientie. ita ꝙ obligatio iuramenti coacti econtrario hꝫ ſe obligationi iuramēti doloſi reſpectu huiꝰ duplicis fori. Nā in foro eccleſie iuramentū coactū nõ eſt obligatoriū. hoc eſt verū vt dicit petrus ibidem. qñ ē grauis metus Secus ē ſi leuis. tñ q2 eccleſia ꝑſumit ꝙ ille q̄ coacte iurauit nõ iurauit volūtate implēdi iuramētū. ſ; potius euadēdi periculū. tñ q2 ille q̄ iurare ꝯpellit cū malicioſe ⁊ doloſe ꝓceſſerit nullū ius acquiſiuit. nec de malicia comodū reportare dꝫ. vñ nullū ius hꝫ petendi. In foro aūt dei iuramētū coactū obligatoriū eſt: q2 cū deus reſpiciat volūtatē interiorē ⁊ volūtas nõ poſſit cogi coactione ſufficiente ſ; inducente. ⁊ ita volūtas coacta volūtas ſit. vt etiā dic aug. ⁊ habet̄. xv. q. j. merito. quare iudicat deus talē hoīem obligari: et ideo in foro ꝯſcīe ſm theologos ꝯſulendū eſt ei qui ſic iurauit niſi relaxatio interueniat iuramētum implere. ⁊ hoc dico. ſi iuramentum fuit reſpectu rei licite. Alij vo vt hoſtieñ. ray. Joħ. ber. extra de his que vi. abbas. eo. ti. ad aures. dicunt indiſtincte ꝙ iuramentū metu etiā graui extortū eſt obligatoriū. Unde ſi quis metu graui coactus iurauerit rē ſuā tradere. vel etiā rē ſuam iam ab eo traditā nõ repetere tale iuramentū tenet mero iure cū ſeruari poſſit ſine interitu ſalutis eterne. ex̄ eo. de iureiur. ſi vo. Si quis ſ; in hoc caſu ꝯtra iuramētū ſuū rē ſuā repeteret repellet̄ ſm hoſtieñ. niſi abſolutus a papa fuiſſet. vt extra de elec. venerabilē. §. penul. vbi idē etiā papa eū a iuramento p vim vel p metū extorto de rebus nõ repetendis abſoluit. ex̄ eo. de iureiuran. verū. Abſoluerūt aūt aliqñ romani pontifices ab hmōi iuramentis hoīes nõ quaſi decernētes ea nõ eſſe obligatoria. ſ; hmōi obligatōnem relaxantes ex iuſta cauſa.

Sed nunq̄d iſte qui metu ꝯpulſus iurauit dare poterit petentē repellere. Rñ. quidā vt bar. dicūt ꝙ pōt eū repellere per exceptiōem qđ metus cā. ff. de eo ꝙ me. cau. metū. §. ſ; qđ pretor. ⁊ ſm bar. ſ. c. abbas. ſubuenit̄ paſſo metuꝫ niſi ſua culpa inciderit metū. ff. e. ſi m̄l'eir. Alij dicūt vt Jo. ray. et roƀ. ꝙ exceptiōe vtendo peccat. quia ꝯ̄ iuramentū licitū venire laborat. Predicta vo lex debet intelligi q̄tum ad factum. q2 iudex exceptionē recipiet in violenti odiū. Addit aūt ray. ꝙ hoc qđ dictū eſt. ſ. ꝙ vtendo exceptiōne peccat eſt verum niſi qñ iurabat ſe ſoluturū. intendiſſꝫ ꝯtrariū. ſ. ſe nõ ſoluturū. tūc enī peccauit mortaliter ita iurādo. ſ; bene poteſt vti exceptiōe ſine peccato. timendū eſt tñ ſcandaluꝫ et malū exēplum eius intentionem neſcientiū. Et ſic ray. videt̄ ſentire ꝙ ſi iurat ſe facturū aliq̄d ſi nõ intendat ſe obligare nõ eſt obligatus ex illo iuramēto licet mortaliter peccet in iurando ſic. Roƀ. vo credit ꝙ ex quo quis inducit deū in teſtē alicuius rei licite faciende q̄cq̄d intēdat vl' quicq̄d ꝓponat ſeruare tenet̄. Quod ſ; remedium iſte iurās habebit ꝯtra eū q̄ ip̄m iurare coegit. Rñ. habebit remediū illud qđ habet iurans vſuras ſoluere ꝯtra eum cui hoc iuratur. de quo vide. ſ. ti. de vſuris. articulo de pena vſurarij que eſt ab aduerſario. Unde ſm hoſtieñ. ſi q̄s ꝓpter iuſtū metū iurauerit beneficiū reſignare tenebit̄ illud reſignare. tñ beneficio reſignato poteſt reſcriptū impetrare ⁊ ip̄m repetere p actiōem qđ metus cā. que in rem dat̄ licet ſit ꝑſonal' ſic intelligi pōt illud extra de his que vi. abbas. Si aūt iurauit nõ repetere. et iterū ſibi ꝯferat̄ poteſt recipe ⁊ ex ſecūda receptiōne agere. extra de renunc. cū inter p. Poterit etiā abſolutus p papā petere ex inſtitutiōe ꝑma ſic intelligi pōt dictuꝫ. c. cum inter. et ex̄ de iureiuran. ſi vo. Si aūt iurauit non venire ꝯtra ſacramentum. i. abſolutionē nõ petere. poteſt adhuc eccleſie denunciare. ⁊ eccleſia ad eius denūciatōem ip̄m ꝓprio motu abſoluere. ex̄ d̄ iureiuran. quēadmodū. in fi. Si vo iurauerit nõ denunciare nõ valet vt patet ibidē. quod eſt verū quo ad penā ꝑagendā. ſed ſi is qui iurauit nõ denūciare: hoc faciat zelo recupande rei magis q̄ ſalutis primi zelo videtur ſanū eſſe ꝯſiliū ꝙ nõ denunciet. q2 deieraret. ſm hoc intellige illud ex̄ de iureiuran. c. j. ⁊ c. debitores. hec hoſtieñ. ti. d̄ his que vi. In hoc tñ caſu ſm Inno. ep̄us cognoſcet priuſq̄ abſoluat iurantē an fuerit iuſtus metus. Ad hoc nota ꝙ iuramentū ꝑſtitū ſup dānis nõ repetēdis nõ obligat q̄n expēſe repeti poſſent. q2 aliud eſt damnū aliud eſt expenſe. ex̄ de iureiuran. ad noſtram. excipiunt̄ aūt nouē caſus in quib; nõ valet licet interueniat ſacramētū metu extortū. ꝑmo in matrimonijs q̄ debent eſſe libera in ꝯtrahendo. ex̄ de ſpōſa. cū locū. ſecundus in ꝓmiſſione dotis eadē ratōne. ff. e. de his q̄ me. cā. ſi mulier. §. ſi dos. tercius in alienatione rei eccleſiaſtice. ex̄ de re. ec. nõ alie. ſi q̄s ꝑſbiteroꝝ. q̄rtus in iuriſdictiōe proroganda ff. de iudi. l. ij. quintꝰ in voto. ex̄ eo. c. j. ⁊ de voto. licet. ſextꝰ in auctoritate tutoris. ff. de aucto. ⁊ ꝯſenſu. tu. l. j. in fi. ſeptimꝰ vbi q̄s p metū facit teſtamentū. ff. de teſt. l. qui teſtamēto in fi. octauus in ſentēne platone. xj. q. iij. iniuſtū. nonus in ꝓcuratoris ꝯſtitutiōe. ar. ex̄ de ꝓcura. accedēs. Oēs hos caſꝰ ponit hoſt. ti. d̄ his q̄ vi metꝰ. c. fi. Et ber. ex̄. e. ſup. c. abbas Abbas ponit ſex. Jo. vo tm̄ ponit q̄tuor: q̄s etiā ponit Ray. ſ. tres ꝑmos ⁊ q̄ntū. Roƀ. ac credit ꝙ iuramētū i caſu ꝑmo ⁊ ſcđo ⁊ q̄nto obligat lꝫ eccīa ad obſeruatōꝫ nõ cogat. Utrū iuramētū ab ydolat̄ factū p ydola ſit obligatoriū. Rñ. ſm ray. ꝙ ſic. ſi illud qđ ꝓmiſit ſit licitū. cū enī infidel' iurauerit peccatū in mō iurādi ꝯmiſit. ſ; ſi illud ſeruat in hoc bene facit. et ſi nõ ſeruat: pctm̄ peccato addit. xp̄ianus vo ſi nõ pōt aliā fidē dictis eiꝰ adhibere ⁊ expedit ei ab illo cautionē hr̄e. licet ille peccet iurādo. iſte tñ nõ peccat recipiēdo. ⁊ exemplū huius habet̄ de laban Geñ. xxxj. et de abimelech geñ. xxj. ſi tñ abimelech p deos ſuos iurauit ſicut laban p deos ſochoth. xxij. q. j. mouet te. ibi ei mouet aug. iſtas q̄ōnes et ſoluit. Ad idē facit illud. extra eo. ⁊ ſi xp̄s. Preterea ſi talis infidelis p deū verum iuraret iuramento facilius obuiaret licet magis peccaret. His ꝯcordat thomas ſcđa ſcđe. q. xcviij. ar. iiij. c. iiij. dicit tamen ꝙ non licet infidelem inducere ad iurandum per falſos deos. Et idē dicit petrus. iij. di. xxxix. q. ij. ar. iiij. c. euom Inno. supra eo. c. et si xp̄s.

Equitˀ videre de octauo scꝫ ex quibꝰ reddatˀ iuramētum illicitū. Circa qd̄ nota fm̄ hostieñ. ⁊ goff. ꝙ illa ex quibꝰ iuramentū redditˀ illicitū his versibꝰ ꝯtinētur. Si iusiurandū illicitū discerne notando. Quis. cui. qd. ꝑ quod. ad quod. cur. quomō. qñ. Quis. qꝛ ex ꝑsona iurātis iudicatˀ illicitū iuramentū. vt patet ex supradictis in. iiij. ar. §. debet etiā ibi esse iudiciū. Item nullus religiosus vel religiosa vel clericus in quacunqꝫ causa siue ciuili siue criminali cogi debet iuramentū calūnie ꝓstare in ꝓpria ꝑsona. sed pōt hoc alijs ydoneis ꝓcuratoribꝰ delegare si sue ecclesie nouerint expedire. Unde nullus clericus nisi de licentia episcopi. nec ep̄us nisi de licentia pape iurare debet. extra. de iura. calū. c. j. hodie tn̄ quilibet clericus in ꝓpria causa iurare debet in ꝓpria ꝑsona. extra. de iura. calum. ceterū. Ep̄us etiam hodie si vult potest tractare causam suam in ꝑsona ꝓpria. et tunc iurabit de calūnia presentibꝰ euāgelijs sed nō tanget ea. Silr̄ dicēdo in testimonio iurat ep̄s sed nō tangit euāgeliū. ex. eo. ti. cū in causa. ⁊ hoc ꝓpter reuerentiā dignitatis. qñ tn̄ abiurat heresim vel scisma tangit euāgeliuꝫ. aliter non. j. q. vij. quotiens cordis. Item licet clericus in iuramento requirere debeat ep̄m sepe tn̄ hoc nō seruatˀ. nec ꝓpter hoc viciatur iudiciū. vt extra. de iura. calum. c. j. in glo. Nō est etiā necesse ꝙ ep̄s in iuramēto requirat papam. vt ibi. c. cuꝫ in causa. Cum. clericus etiā cū layco iurare nō debet super sancta dei euāgelia. xxij. q. v. nullus. ideo nec testimoniū dicet. xj. q. j. testimoniū. hoc intellige nisi de licentia prelati. extra de iura. calum. c. j. Uel dic ꝙ nec iuramentū fidelitatis extrahere debet redigēdo suam ecclesiā in seruitutē qd̄ si faciat sup eo potest accusari. extra. de accus. veniens. qꝛ nec ꝓ spūalibꝰ fieri debet homagiū aliter symonia cōmitti videtˀ. extra. de simo. ex diligenti. nisi sit rō cui ꝯmittatˀ administratio. ex. eo. nullus. imo nec his homagiū faciet licet faciat fidelitatē. ex. de re. iu. c. fi. hoc intellige nisi clericus teneat tpalia a rege ratōne q̄rū dicitˀ inferior. vt ex. de maio. ⁊ obe. solite. Quid. nam ratōne rei sup qua iuratˀ. iuramentū est aliqñ illicitū. vt patet ex supradictis. Naꝫ si sup re turpi vel illicita vel iniusta interuenerit iuramentū nō valet. ar. extra. de pac. c. vlti. ⁊ sic nō valet iuramētū ꝙ in notorijs seruetˀ ꝑ omīa ordo iuris. qꝛ posset ꝯtingere ꝙ remanerent maleficia impunita. extra. e. de iureiuran. ad nostram. iij. Nec valet si vir iuret non habitare cum vxore vel econuerso. nisi vellent ambo ꝯtinentiā ꝓfiteri extra. eo. tua nos. nec valet si fiat iuramentū in detrimentuꝫ ecclesie. extra eo. sicut nostris. Nec si fiat in detrimentuꝫ vel diminutiōem regni. vt si rex in sua coronatiōe iuret nihil alienare in preiudiciū regni. ⁊ postea faciat immoderatas alienationes in detrimentū regni nō obstante iuramento secūdo ꝯtrario primo. poterit quod est alienatū repetere. vt ex. e. intellecto. quisqꝫ ꝗ iurauerit se facturꝫ aliquid quo secuto salus corporalis vel spūalis adimatˀ. vel nō facturꝫ aliquid sine q̄ vtraqꝫ salus vel altera recuparari vel ꝯseruari nō possit. seruare ꝓhibetˀ. ⁊ habes multa exempla. xxij. q. iiij. §. fi. v. iuramentum itaqꝫ multipliciter. ⁊ v. quisqꝫ ergo. hec hostieñ. Et cōuenit cū eo ber. extra eo. si vo. dicit tn̄ ibideꝫ ꝙ hoc intelligit si directe vergat in interitū. qꝛ si occasionaliter seruandū est. vt si quis gallicus iurat se moraturū rome in augusto. occasione talis iuramenti vita corporalis posset adimi si tunc rome moraretˀ. iuramentū tn̄ seruare debet. Per quid. de hoc habitum est supra. Ad quid. qꝛ finis ad quē tenditˀ reddit illicitū sacrm̄. vt si quis iuret vt eligatˀ. viij. q. iij. artaldus arelatensis ep̄s. qꝛ cuius finis bonus est ⁊c. Cur. qꝛ si causa turpis sit ⁊ iuramentū illicitū est. vt si iuramus i aliquo delicto. societate ⁊ tale iuramentū est deferendū. ex. de pact. c. vlti. ideo ꝯiuratiōes ⁊ ꝯspiratiōnes reprobant fm̄ quosdā si sint occulte. qꝛ tales sunt indistincte illicite. extra. de sen. ⁊ re iudi. c. j. si vo publice ⁊ sup licita re sunt licite. j. q. j. ꝯcussiones. sed si sup re illicita nō tenerentˀ. xj. q. j. si qui clerici. Io. an. distingit tn̄ vtruꝫ fiant sup re licita vel illicita. Quō. qꝛ ex modo iurādi censetˀ illicituꝫ. vt si desit aliquis illoꝝ triū comituꝫ de quibꝰ est supradictū. Et nota ꝙ iuramentū temerariuꝫ et inconsulte calore iracūdie factum nō est seruandū. vt dicitˀ de dauid qui iurauit nabal. xxij. q. iiij. ꝙ dauid. nō enī pecco in frangendo tale votum. sed peccaui qꝛ temere vouī vel iuraui xxxiij. q. v. vna sola. Incaute etiam iurat qui iurat illud qd̄ nō credit esse peccatū cū sit. xxij. q. iiij. tribus. Quando. tp̄s enī reddit iuramentū illicitū. vt si iuretˀ diebꝰ dn̄icis nisi pro pace ⁊ alijs pijs causis. vt ex. de ferijs. ca. j. vel in. xl. xxij. q. v. decreuit. huic tn̄ iuri obuiat ꝯtraria ꝯsuetudo hoc ab initio Nam ⁊ si iuretˀ tali tempore puto iuramentū seruandum vt dictū est supra. eo. ti. ar. iij. q. virū liceat iurare ꝑ creaturas. circa medium solutionis. Item honestū est vt iuramenta fiant a ieiunis. xxij. q. v. honestum.

Irca nonū notandū fm̄ hostieñ. et ber. extra eo. quēadmodū. ꝙ iuramentū ꝓmissoriū habet ꝯditiōnes tacitas. vt faciam hoc si maiori. i. pape placuerit. qꝛ in omī iuramēto ꝓmissorio autoritas pape siue superioris intelligitˀ excepta. vt extra eo. venientes. §. j. ad fi. de papa nō est dubiū quin ex causa possit remittere vel relaxare iuramentū ad tp̄s vel imppetuum. extra. eo. si vo. verum de imperatore etiaꝫ videtˀ ar. ff. ad munip. imperatores. vbi principes gratiaꝫ fecerūt iurisiurandi cuidam qui iurauerat se nō recepturū honorē. Et in omī fidelitate imperator specialiter debet excipi vt ī ꝯsti. feudoꝝ. imperialem. in fi. ꝗ illud facit ꝯtra. qꝛ dat intelligere ꝙ nisi specialiter excipiatˀ. exceptus nō videtur. sed ꝓ hac via est illud extra. de rescrip. ꝯstitutus. Item si deo placuerit si deus dederit. xxij. q. ij. beatus. §. j. Itē si res in eodem statu ꝑmanserit. Nam si tibi sane mentis. iurem gladiū reddere qñcūqꝫ peteres furia adueniēte nō debeo ip̄m tibi reddere ne interficias te vel aliū. xxij. q. ij. ne quis. Item si mihi fidē seruaueris. extra. e. puenit. ij. ideo si mulier ꝯtra fidem sponsaliū vel matrimonij venerit licet iurauerim eam tenere semper ꝓ vxore vel ducere eam possum nō obstante iuramēto venire ꝯtra. extra. e. quemadmodū. Itē si iurē ad certū tp̄s tibi pecuniā reddere spe numeratiōnis subauditˀ si mihi pecuniam numeraueris. vt. C. de nō nu. pecu. indubitati. Item si iurem ad certuꝫ tempus aliquid soluere tibi. subauditˀ nisi iudex ꝑcipiat ꝯtrariū. ar. extra. de censi. significauit. Nā ius superioris sp videtˀ exceptū. vt extra. eo. venientes. §. j. ad fi. ⁊ multo fortius ius canonicū intelligitˀ saluū in iuramento. ex. eo. ad nostram. iij. Item si iurem tibi tanqꝫ regi vel ep̄o te deposito obligatus nō remaneo. Idem videtˀ si iurem tibi tanqꝫ ep̄o soluere pecuniā post depositiōem nō remaneo obligatꝰ qd̄ credo verum si pecunia in vtilitatē ecclesie fuerit ꝯuersa. extra. de elecō. venerabilem. in fi. ⁊. xv. q. vj. alius. Item si iurem stare mandatis tuis ꝓ offensa tibi vel tuis facta subauditˀ nisi precipias quid immoderatū. iniustū. illicituꝫ. impossibile vel inhonestuꝫ. qꝛ in huiōi nō est parendū. Unū nō extenditˀ tunc iuramentū nisi ad ea de quibꝰ est cogitatuꝫ. vel de quibus merito debuit cogitari. Unde si ꝑcipias tale qd̄ qd̄ fm̄ ꝯmunem ꝑsumptiōem nō iurassem si hoc sciuissem. nō videor obligatus. vt extra. eo. veniens. ⁊. c. quintavallis. Nō tn̄ sufficit ꝙ dicam nō cogitaui ꝙ hoc ꝑciperes mihi. qꝛ si pena nō excedit culpā teneor seruare. si aūt excedit redigetˀ ad arbitriū boni viri. vt. ff. ꝓ socio. si societatem. hec Inno. et host. extra. e. quāto. sed ꝯtra extra. e. quēadmodū. §. illud autem. nisi generaliter iurauerit. Sed intellige illud de eo ꝙ non iurassem in spāli vt extra. de rescript. sedes. vel illud qñ apparet ꝙ in hoc nō intellexit iurās. alˀs ꝯcordaret iuri ꝯmuni ex ꝑsumptiōe. vt extra eo. quintavallis. ⁊. c. veniens. Iteꝫ si facultas se obtulerit. alˀs nō imputabitˀ. vt ex. e. querelam. necessitas ergo vel impossibilitas excusat hoīem. ideo nō videtˀ deierasse q ex causa ꝯcessa deserit iuramentū. vt ex. de furtis. si quis ꝑ necessitatē. ꝗ si volūtarie veniret ꝯtra tūc imputabitur. ex. de ꝯsti. c. ij. verum cū presumatˀ soluendo q iurauit dare ad certū terminū reddere. ꝯsulo ei vt ante diem veniens corā iudice cedat bonis. vt ex de solu. odoardus. Quid si quis iurauit tenere obstagia. nec habet in loco quid comedat vel vnde soluat. Rn̄det hostieñ. ꝙ si nō erat soluendo tp̄e obligatiōnis tenetˀ obstagia seruare. qꝛ videtˀ ad hoc se obligasse vnde victum manibꝰ querat vel hostiatim vadat. ar. extra de sen. excō. cū voluntate. §. ꝑdicatores. si aūt soluēdo erat ⁊ factus est nō soluēdo. aut pōt mendicare sine verecundia. vt si sit vilis ⁊ abiectus. ⁊ sic ideꝫ vt priꝰ. ar. dis. xciij. dyaconi. j. sic potest intelligi illud extra. de sent. excō. ea noscitˀ. §. alios.

Aut est homo nobilis ⁊ in dignitate constitutus. ⁊ tali est subueniendum beneficio iuris ex. c. q̄relam. ⁊ c. breui. ar. ex. de renū. ad supplicatōꝫ. Item faciam hoc si ꝯmode potero ex. de elec. q꞉ ꝓpi. Item si iures mihi reddē vinū vel bladum subauditꝰ eiusdem bonitatis. nō ꝗ vinū nouum ꝓ veteri reddes. ff. de vbo obli. triticum. Item si iurē tibi dare filiam meam vel sororem in vxorem. dꝫ sic intelligi. i. bona fide laborare vt habeas eam ex. de spon. ex lr̄is. ij. Item si iuro alicui soluē pecuniam die tercia subauditꝰ nisi ꝑ eum fuero absolutus. vñ his cui iuro me pt̄ absoluē vel terminum ꝓlongare. ⁊ hoc est expssum ex. e. c. j. Item si iuro alicui fidelitatem vel ꝙ non sim ꝯ eum. obligor ad hec ꝙ nō ꝓcureꝫ ꝙ vitam vel membꝝ vel suam terram ꝑdat. porro si offenderit me vel mihi ꝓpinquiores vel eccl'iam meam. vel ꝯmunitatem meaꝫ potero me ⁊ illos defendē. q꞉ ꝓpinquiores videntꝰ excepti esse vt ex. e. petitō. i tex. ⁊ glo. Porro qd ꝯtineatꝰ in iuramēto fidelitatis. pꝫ ex. e. ego. ⁊ xxij. q. v. de forma. hec hosti. Item si iuramentū suari non possit sine interitu salutis eīne. vel si sit ꝯ leges vel bonos mores suari non dꝫ. ar. ex. e. quintauallis. ⁊ e. tua. ij. bern. ex. e. quemadmodū. in glo. ⁊ sic pꝫ. Item ꝓpositū vel ꝑmissum vel iuramentū nō infringit q̄ illud in meliꝰ ꝯmutat. ex. e. ꝑuenit. ij. sic etē non dē deierare q̄ ex cā iusta deserit iuramentū. ex. de voto. licꝫ. ⁊ c. scripture. ⁊ xxij. q. iiij. mulier. ⁊ c. ꝑuenit. in glo. Item qn̄ p̄lati vel canonici vel pt̄ates vel rectores vel officiales locoꝝ vel ciuitatū iurāt statuta ⁊ ꝯsuetudines eccl'iaꝝ vl' locoꝝ vl' ciuitatū scp̄ta vel nō scp̄ta. hmōi iuramenta sub tali generalitate ꝓ̄stita extenduntꝰ tm̄ ad licita. ⁊ eccl'astice libertati nō ꝯtra. li. vj. e. ꝯtingit. vbi sic distiguit Jo. an. s. ꝙ aut iurat q̄s expsse statuta illicita inhonesta ⁊ impossibilia. s. de iure vel de facto. aut generalitꝰ iurat suare ꝯsuetudines ⁊ statuta illicita ⁊ illa se obseruatuꝝ in mente gerebat. ⁊ in hmōi duobus casibꝰ eoipso est largo modo ꝑiurus. ex. e. sicut nr̄is. Aut nesciebat nec illud in mēte gerebat. ⁊ tunc nō peccauit ⁊ tm̄ ad licita obligatꝰ. Item si liberta iurauit non nubē. intelligi debet de illicitis nuptijs. ff. de iurepa. adigere. §. fi. ⁊ ex. e. veniens. in glo. ij. in fi. Item qui iurat residentiam facere in eccl'ia si ꝓ negocio eccl'ie fit absens non incurrit ꝑiurium ex. de cle. non resi. ex ꝑte. ij. immo etiam si ꝓ negocio ꝓprio sit absens non est ꝑiurus. ex. e. petitio. In hoc enī iuramēto factum ꝓpium intelligitꝰ exceptum. q꞉ in sermone generali ꝑsona loquens intelligitꝰ excepta. C. de solu. inquilino. ⁊ in dicto. c. ex ꝑte in glo. in fi.

Equitꝰ videre de decimo. s. de quibusdaꝫ dubijs circa iuramentum. ⁊ hec sunt plura. Primo vtꝝ debitor teneatꝰ ꝓpter vim iuramenti quo se astrinxit soluere debitum excōmunicato. de hoc dic vt. ī. vij. li. vbi agetꝰ de excōmunicatōne. ti. xj. ar. iiij. Quid si quis iurauit alicui ꝙ si iuuaret eum in spoliando alium ꝑtiretꝰ spolia secū. Nunquid tenetꝰ seruare illud iuramentuꝫ. Rn̄det Jo. an. ꝙ non q꞉ magis peccat cum socio ꝑtiendo q̄ sibi totum retinendo. q꞉ alijs soluere nō possumus qd alijs debemꝰ. ex. e. cū te. Nec obstat illud. xxij. q. iiij. §. ecce. vbi dē. ꝙ grauiꝰ peccat si non fuerit particeps cum socio. q꞉ hoc dē referendo ad erroneam ꝯscientiam alicuius qui se teneri credit ex tali iuramento. ⁊ ideo si non satisfaciat ꝯscientie mortaliter peccat. hec Jo. in dicto. §. Quid si femina ꝯiugata dedit fidē adultero. Rn̄. mala ē fidem seruando sibi. sed peior est non suando. alibi ꝯcūbendo ꝗ si castitatem ꝯiugalem suaret bn̄ faceret. nec tunc fidē frangētꝰ. vtꝫ in illo. §. ecce. ⁊ duobꝰ. c. se. Quid si q̄s iuret se non ferre testimonium ꝯ aliquem Re. hmōi iuramentum est temerarium ⁊ illicitum ⁊ non astringit. vnde ꝑ hoc non repel'litꝰ a testimonio. ex. de testi. intimauit. Pone. aliquis in minoribꝰ ꝯstitutus iurat ꝙ non celebrabit missam nisi ꝓus fiat miles ⁊ postea fiat presbiter. ⁊ anteq̄ celebret facit se fieri militeꝫ. Nunqd peccat. Rn̄det hostien. ex. de spon. ꝯmissuꝫ. ꝙ in hoc peccauit. s. ꝙ in sua ꝓmotione iuramentum hoc fecit. q꞉ licet iuramentum ab initio licitum fuerit. tm̄ exquo fuit in sacris illicitū esse cepit. tm̄ ex eo ꝙ ꝓmotus impleuit iuramentum non accuso euꝫ. ar. ex. de spon. ꝯmissum. Quid si p̄latus abiuret ius instituendi vel aliud simile. Rn̄det bern. ex. d insti. cum venissent. talis illo iure non debet vti. nec tm̄ ꝓpter hoc p̄iudicatꝰ dignitati. q꞉ tunc eccl'ia pt̄ vti illo iure. ⁊ sic pt̄ seruare iuramētum sine p̄iudicio eccl'ie ⁊ sine interitu salutis eterne. Quid de iudice qui scit accusatum ad penam capitis vel quācūqꝫ aliam coram se immunem penitus a culpa q̄ sibi imponitꝰ. ⁊ tm̄ videt testes ꝑatos ad iurādum falsum. nūquid recipiet. aut si recepit iam. nunquid ꝑ illos ꝯdemnabit scientē innocentem. Re. iudicare ꝑtinet ad iudicem ſm ꝙ fungitꝰ publica pt̄ate. ⁊ ideo informari debet in iudicio: non ſm ꝙ ipe nouit tanq̄ ꝑsona p̄uata ꝗ ſm illud qd innotescit sibi tanq̄ ꝑsone publice. hoc at̄ innotescit sibi ⁊ in ꝯmuni ⁊ ꝑticulari. In ꝯmuni qdem ꝑ leges publicas vel dīnas vel humanas ꝯ quas nullas ꝓbationes admittere debet in aliquo in ꝑticulari ꝑ instrumēta ⁊ testes ⁊ alia hmōi legitima documēta q̄ magis sequi debet in iudicādo q̄ illud qd ipe nouit vt ꝑsona p̄uata. ex hoc tm̄ iuuari pt̄ vt diligentiꝰ discuciat ꝓbationes inductas vt possit eaꝝ inuestigare defectum ꝙ si non possit eas deiure repellere debet vt dictum ē eas in iudicando sequi. Unde Aug. sup ps̄. Iudex bonus nihil ex arbitrio suo facit. ꝗ ſm leges ⁊ iura ꝓnunciat. Uñ ſm Rich. quol'. iij. q. xxv. tenetꝰ esse valde solicitus fouere ꝑtem illam quam in ꝯscientia sua scit esse veram ne pereat ꝓpter defectum testium vel aduocatoꝝ vel debile patrocinium. ⁊ si fuerit ad hoc deuentum vt contra eū fiant ꝓbatōes ita efficaces in foro exteriori ꝙ non possunt repelli. laborare debet ante sententiam diffinitiuaꝫ ꝑ omnes vias si quas inuenit licitas ꝙ innocens ꝯuictus liberetꝰ. Si vo nullam viam talem potest inuenire causam alij si pt̄ sine scandalo debet ꝯmittere ſm hugo. ⁊ ala. ⁊ rich. ibidem. hoc etiaꝫ ꝯsulit ray. Et si non pt̄ credit rich. ibidem. ꝙ debet ſm allegata sententiare que in foro exteriori iudicantꝰ valere. ⁊ hoc declarari potest ꝑ multa iura. ex. de offici. ordi. si sacerdos. ⁊ c. nos in quenq̄. ⁊ duobꝰ. c. se. ⁊ ij. q. j. deus omps̄. pt̄ etiam hoc ꝓbari ꝑ rationem. iudex enī magis tenetꝰ eē solicitꝰ ꝓ salute boni ꝯmunis q̄ ꝓ salute ꝑsone singularis. maxime cum ipe inq̄tum iudex sit ꝑsona publica ⁊ ꝓ defensione boni ꝯmunis statuatꝰ. Est etiam bonum ꝯmune sic nobiliꝰ bono singularis ꝑsone ſm ꝙ trahi pt̄ ex sententia phi. j. eth. c. j. ꝗ si iudex sententiaret ꝓ aliquo conuicto in iudicio quem tm̄ vt ꝑsona p̄uata scit innocentē esse. licet hoc eēt ad bonū illiꝰ. eēt tm̄ ad malū ꝯmūitatis. q꞉ ꝓpl's scandalizaretꝰ ⁊ via innocentes opp̄mēdi ⁊ noxios dimittendi apiretꝰ. qn̄ enī iniquus iudex ꝑ odiū vel ꝑ munera vellet innocēteꝫ punire. diceret ꝙ in ꝯsciā sua sciret eū reum esse ⁊ qn̄ aliꝰ ꝓpt̄ amorem p̄uatū vellet noxiū dimittē. diceret ꝙ in ꝯsciā sua sciret eū innocentē esse. ⁊ sic via malefaciendi iudicibꝰ iniq̄s eēt apta. Alij tm̄ dixert̄ ꝙ si iudex aliquē ꝯuictū in iudicio ī ꝯsciā sua sciat eē innocentē. cām ⁊ veritatem quam sup hoc nouit dꝫ ad supiorem remittere. ⁊ si supior nulli sit subiectꝰ ⁊ sciat illum innocentem esse. dꝫ eum absoluere. vel saltem s ne sniam ferat sine isti p̄cipiat. alleuiabitur eius ꝯsciā ſm Ray. Rob. vo credit ꝙ iudex eum quem nouit innocentē nullo mō dꝫ ad mortem vel mutilatoꝫ ꝯdemnare vel ꝯdemnandum exponere. etiam si supior ei p̄cipiat. ⁊ si hoc faciat mortalitꝰ peccat. ⁊ potius dꝫ omnia mala sustinere q̄ hoc facere. Scdm etiam aliquos ꝓtestari dꝫ se hr̄e ꝯsciam ꝯdemnandi ipm. q꞉ scit eum innocentem. ⁊ hoc indicijs certis oñdat vt ꝯmunitas nō scandalizetꝰ. ⁊ sic euꝫ absoluat a iudicō suo relinq̄ns eis pt̄atem vt cāꝫ deferant ad supiorem si volunt siue agatꝰ de ꝑsona siue de rebꝰ. Sed p̄dicta snīa videtꝰ esse ꝯ allegata ꝓ̄ma. q꞉ si obligaretꝰ iudex inferior vt comes ad transferendam suam iudiciariam potestatem in supiorē vt in regem. in casu illo posset sibi p̄iudicari in casibꝰ illis. q꞉ si ter vel q̄ter hoc faceret rex dicere posset se esse in possessione iudicandi ⁊ puniendi homines illius ꝯmunitatis. eiꝰ iudicio p̄termisso. Pret. licet iudex q̄ non habet supiorem nisi deum non sit subditꝰ legibꝰ quas ipe condidit. ſm ipas tamen eum iudicare decet ne ꝓpl'm scandalizet. Pret. punire ꝯuictum in iudicio non tm̄ est de lege positiua sed etiam de lege diuina cui iudex quilibet est subiectus. Et ideo secunda opinione dimissa sine p̄iudicio ⁊ assertione temeraria videtꝰ standum ſm Rich. quol'. iij. q. xxv. opinionem ꝓ̄me que multis iurib⁹ eſt munita. Sed obiicit̃ q᷑ ſup illud Ro. xiiij. omne qḋ non eſt ex fide pcc̄m eſt. dic glo. illud qḋ eſt ꝯ fidem .i. ꝯ ꝯſciam vt credam⁹ illud malum eſſe. pcc̄m eſt. Rñ. ꝙ ſi iudex ꝓcedat in iudicio ſm iura non facit ꝯ ꝯſciaꝫ ſꝫ ſm ꝯſciam niſi habeat ꝯſciam erroneam. Quid faciēt in caſu ṗdicto officiales ⁊ executores q̇ ſciunt teſtes falſum iurare ⁊ tñ cogunt̃ a iudice innocentem occid᷑e vel alio mō punire. Rñ. ſm ray. ⁊ roð. non dñt obedire ſi ꝓcerto hoc ſciant. Secus eſt ſi dubitant. q᷑ nunc excuſant̃ ꝓpt̃ obedientie bonum. xj. q. iij. qḋ ſꝫ. Scḋm aũt Rich. vbi s̃ ⁊ Alexã. an. iij. ti. j. c. de q̈nto p̄cepto. q. j. ar. iij. i fi. ⁊ Tho. ſcḋa ſecunde. q. lxiiij. ar. vj. c. iij. miniſtri iudicis ꝯdemnantis innocentem ſi ſñia intolerabilem errorem vel iniuſticiam ꝯtineat. non dñt obedire. al's excuſarent̃ carnifices q̇ occidūt martires. ſi vo iniuſticiam manifeſtam non ꝯtineat nō peccant p̄ceptum exeq̄ntes q᷑ ipi ſuperiores ſñiam diſcutere non hñt nec ipi innocentem interficiunt. ſꝫ iudex cui miniſterium ṗbent. Quid aget q̇ iurauit alicui ꝙ celabit homicidium qḋ ipe ꝓcurat. Rñ. j. li. ij. ti. lxx. ar. iij. q. iiij. Quid de dño q̇ facit ꝓpl'm vel famulū ſuum vl' hoies ſuos iurare ꝙ ei dicet ſi q̄s viderint vel ſcierint vel audierit ſurripuiſſe aliqḋ de reb⁹ ſuis vel dampnificaſſe eum in aliq̄. Rñ. roð. diſtiguens ꝙ ſi ille cui eſt iuratum eſt truculẽt⁹ ⁊ ſerus ꝓbabilit̃ credit̃ aut ſup hoc merito ſuſpectus hẽ ille q̇ iurauit ſiue ꝑ alios ꝓbare poſſit ſiue non. illud qḋ de talib⁹ vidit: nō tenetur reuelare nec ꝑ iuramento ſuare. q᷑ illicitum fuit qḋ iurauit. cum ꝑ ꝯſeq̄ns ille q̇ iurauit iuraſſet ꝙ ei cooparet̃ in peccando. vel ſi ꝯmitt̃et et ſup hoc diſcrimini vnde nō debuit ab initio hm̄oi iuramentum p̄ſtare. ſꝫ pon⁹ omnia mala tolerare. Si aũt ille cui iuratum eſt: credat̃ manſuet⁹ ⁊ iuſt⁹ ⁊ non niſi rationabilit̃ ꝓceſſur⁹. diſtingue q᷑ ſi res hm̄oi de q̄b⁹ iurauit deputate ſunt cuſtodie iurantis. ſine pcc̄o iuramentum p̄ſtare pt̃ ⁊ obſuare dꝫ. Unde ſi ipe viderit furem aſportantem res eius cuſtodie ꝯmendatas. licꝫ ipe ſolus videat pt̃ clamare ⁊ furem manifeſtare. ⁊ pt⁹ furem ire ne ſi i hoc negligens fuerit teneat̃ dampnū reſtituere. nec reputabit̃ talis ṗditor criminis ſic̃ nec reputat̃ q̇ ſuam iniuriam aut dampnū ꝓſeq̄t̃ coram iudice licꝫ qḋ intendit non poſſit ꝓbar̃. Si aũt non tenet̃ ad cuſtodiam illaꝝ reꝝ. tunc ſi ꝑ alios ꝓbare poſſit ꝙ ipe de talib⁹ ſcit dño reuelet. Si vo ꝓbare nō pt̃ non dꝫ reuelare. ar. ij. q. j. ſi peccauerit. ⁊ ij. q. vij. pleriqꝫ. niſi talib⁹ ꝑſonis q̄ pñt ꝓdeſſe ⁊ nō obeſſe. ar. xxij. q. v. hoc videt̃. Sed ⁊ ſi qñ iurauit intendit ſe obligare ad reuelandum occulta q̄ ꝓbare non poſſit. non fuit licitū iuramētum nec obligatorium. ſꝫ talit̃ iurando peccauit. Quid de duob⁹ hñtib⁹ ꝯñem menſurā quam deferre ꝯſueuerāt venditorib⁹ bladi. ⁊ inde mercedē accipe. q̇ iurauerīt ꝙ decetero ñ portarent eam. ⁊ ex hoc multi dampnificati ſunt. q᷑ venditores bladi ex hac occaſione ſibi de mēſura alia ꝓuiderunt nūqd ꝯ tale iuramentū venire pñt. Rñt. roð. ꝙ hoc non pñt aucte ꝓpa niſi ad tantā inopiaꝫ venerint ꝙ nullaten⁹ hẽnt vnde al's viuerent. etiaꝫ de elemoſinis. Eps tñ ſine tanta neceſſitate poſſet hm̄oi iuramentum in meli⁹ ꝯmutare cum nulli ſit vtile ⁊ aliq̄b⁹ ſit dampnoſum. Nunqd vno eoꝝ peierāte pt̃ alt̃ ꝯ iuramentū venire. Rñt. roð. ꝙ ſi alt̃ ṗdictoꝝ iurauit vel iurare intendit ſub ꝯditione. ſ. ꝙ nō portaret hm̄oi menſuram ſi alt̃ non portaret. tunc altero iuramentū non ſuante. nec iſte tenet̃ ſuare. ſi aũt abſolute iurauit: in omnē euentum ſuare tenet̃ q̄cq̄d alt̃ faciat. Si vo neſciat quō iurauerit vel q̄d intenderit. diſtingue. ꝙ ſi emolumentū menſure ſit ipis duob⁹ ꝯñe a q̄cunqꝫ illoꝝ peteret̃. vno peierante nihilomin⁹ alt̃ ſuare tenet̃ iuramētum cū nullum ex hoc ei fiat ṗiudicium. Si aũt ſoli⁹ portantis menſurā ſit emolumentum eſt benigne interp̄tandū ꝙ fidē non ſuanti. fidem ſe ſuatuꝝ non ꝓmiſit cū ſuo dampno ⁊ alteri⁹ lucro. vñ nō tenet̃ ſuare altero non ſuante. Hoſti. et ⁊ Inno. ⁊ bern̄. ex̃. e. ꝯuenit. ij. dicunt ꝙ ſi duo aliqḋ ſibiinuicem iurēt. vno illoꝝ nō ſuante alt̃ ſuare nō tenet̃. ex̃. e. ſic̃. iij. in fi. ⁊ hoc niſi illud ꝓmiſſum ſit ad dei honorem. xxxij. q. v. ꝙ deo.

Eſto ꝙ multitudo aliq̄ iuret ſe facturā aliqḋ vl' nō facturam. nunqd duob⁹ vel trib⁹ ꝯuenientib⁹ pñt reliq̄ ꝯuenire. Rñ. ſm roð. ſi ſimplicit̃ ⁊ abſolute ⁊ in oēm euentū ſit iuratum quilibet tenet̃ ſeruare qḋ iurauit quicq̄d faciant alij. ſi aũt ſub ꝯditione vel ob cām ſit iuratum. nullus tenet̃ niſi exñte ꝯditōe vel cã ꝓpt̃ quam eſt iuratū. ar. xxij. q. iiij. non ſolū. ex̃ de ꝯdi. appo. verꝫ. ⁊ ex̃ de iureiurā. ꝯuenit. ij. ⁊ hoc intellige vbi tota obligatio ponebat̃ in euentū ꝯditōnis q᷑ .ſ. iurans non intendebat ſe obligare niſi exñte vel veniēte ꝯditione. al's ſi intendebat ſe obligare non tm̄ ꝓpt̃ illam ꝯditionē. ſꝫ etiam ꝓpt̃ aliam cām tenet̃ impl᷑e licꝫ non extet ꝯditio illa. vt ſi q̄s iuret ad ſcēm iacobum ire vt frēm ſuum videat ⁊ pcc̄a ſua redimat licꝫ ſciat frēm ſuum deceſſiſſe nihilomin⁹ tenet̃ ꝓpt̃ aliam cāꝫ. Et idem intellige q̄ñcunqꝫ q̄s iurat ex duab⁹ vel plurib⁹ ꝯditōib⁹ vel cauſis ⁊ nihilominus intendit ſe obligare qualibet eaꝝ extante. Et hoc intellige ſuandum fore in foro eccl'ie non in foro penitentie. vbi iudicat̃ de intentione. Quid ſi quilibet de illa multitudine iurauit aliqḋ ſe facturꝫ vel non facturꝫ ſi alij ſuarent nunqd duob⁹ vel trib⁹ illud non ſuantib⁹ poterunt alij ꝯtrauenire. Rñt. roð. ꝙ in foro penitentiali recurrendum eſt ad intentionem iurantium. ⁊ ſm eam erit iudicandum. ſ. quō ſit intelligenda ꝯditio illa. ſ. ſi alij ſuent vtꝝ. ſ. ſi omnes alij ſeruent vel aliqui. Quid ſi neſciat̃ vtꝝ illa conditio intellecta fuerit de omnib⁹ vel tm̄ de aliquib⁹. vel ſi dubitet̃ vtrum ſit iuramentum ſub conditione vel ſimpliciter. Reſpondet roð. ꝙ ſi iuramentum ſpectet tm̄ ad ꝯmodum iurantium ⁊ medietas multitudinis vel maior pars non ſuet iuramentum ceteri non tenent̃. quia iam non extat conditio ſub qua eſt iuratum. q᷑ qḋ facit medietas aut maior pars. facere dr̃ vniuerſitas. Si aũt medietas vel maior ps adhuc ſuet. ⁊ hoc vergat in dampnum ſuantium ⁊ lucꝝ non ſuantium benigne inťpretandum eſt ꝙ aliq̄b⁹ non ſuantib⁹ alij non tenent̃ ſuare ſic̃ dictum eſt ſup̄ in caſu de menſura ꝯmuni. q᷑ non eſt veriſimile ꝙ aliq̄s iurantium voluerit ꝯditioneꝫ ſuam facere deteriorem ⁊ alioꝝ meliorē. Si aũt ſuantes iuramentum ex hoc nullum incōmodum patiant̃. non eſt tutum eis ꝯuenire. ſꝫ denunciet̃ ṗlato vt cogat vel iurantes ſibiinuicem iuramentum remittere vel non ſuantes ſuare. Si aũt qḋ eſt iuratum ſpectet ad dei cultum vel pietatem vl' religionem. aut ſi tale qḋ ſit iuratum qḋ ſine iuramento teneret̃ facere omnes tenent̃ etiam ſi alij non ſuent. Si aũt dubitet̃ vtꝝ iuratum ſit ſimplicit̃ ⁊ abſolute vel ſub ꝯditōe Aut ſi neſciam de quot alijs intelligant ꝯditionem illam. ſ. ſi alij ſuarent. teneri debet certum ⁊ dimitti incertū. ⁊ inťpr̃andum eſt ꝙ iurantes ſunt obligati ꝑ hm̄oi iuramentuꝫ niſi maior ps iurantium tranſgreſſa fuerit illud. tunc enim q̄ſi iam ꝯditio non exiſtit.

Equit̃ videre de. xj. ſ. de diſpenſatione ⁊ relaxatōne ſiue abſolutione iuramenti. Circa qḋ ſciendum ꝙ ſm bern̄. ex̃. e. q̈nto. papa pt̃ quemlibet abſoluere a iuramento ex iuſta cauſa. puta ꝓpt̃ intolerabile ſcandaluꝫ vel ſi ꝓroget̃ in multos malum exemplum. claue tñ diſcretionis p̄cedente. hui⁹ ſnie fuit tan. xv. q. vj. auctoritatem. vbi plen⁹ de hoc. Dicit etiam bern̄. ex̃. e. penult. ꝙ declaratio ſiue inťpr̃atio iuramenti ꝑtinet ad papam ſiue dubitet̃ de ipſo qualit̃ ſit ſuandum. ex̃. e. q̈nto. ſiue dubitet̃ vtrum ſit licitum vel illicitum. ex̃ de ele. venerabilem. Roð aũt dic̃ ꝙ non tm̄ papa ſꝫ etiam eps iuramenta licita ſicut ⁊ vota poteſt in melius commutare. maxime cum iurat̃ quod nulli eſt vtile ⁊ alicui eſt dampnoſum vt ſi quis iuret ꝙ non loquatur martino vel non comedat cum eo. vel non intrabit domum eius. vel non recipiet aliquid ab eo. vel non ſeruiet ei niſi iurauerit hoc vt vitet occaſionem peccandi quam ſolet incurrere quis ex familiaritate alicuius ꝑſone. Nec obſtat illud. ex̃ de ele. venerabilem. vbi dicitur ꝙ ⁊ ſi iuramentum fuerit illicitum papa conſuli debuit eo ꝙ ad papaꝫ pertinet decernere an iuramentum illud fuerit licitum vel illicitum. quia loquit̃ de regno alemanie quod qui habet eo ipſo imperator debet eſſe quod ſine approbatione pape non debet fieri. ⁊ forte circa magnas perſonas ⁊ ardua negocia ꝓpt̃ ſcādalū. ſolus papa pt̃ impon᷑e p̄t̃ ſuā i talib⁹ iuramētis. ⁊ forte et̃ in iuramento vniuerſitatis ꝓpt̃ ſcādalū non potest eps dispensare vel in aliud cõmutare licet hoc possit in iuramento psone puate. Pt et dici q qñ iuramentum ẽ dubium vel licitũ solus papa pt ipm relaxare sine aliq̃ pmutatõne. qr eius auctas excepta videt. eps vo ⁊ si non possit a iuramento simpl'r absoluere. pt tñ in melius pmutare. nec hoc est p iuramentũ venire. vel ipm infringe. ex. de iureiurã. puenit. ij. hec rod. Inno. at ⁊ host. ex. e. debitores dicunt q eps in iuramentis dispensat si sint dolo metu vel vi extorta. xv. q. vj. c. j. ⁊. ij. ex. e. cum pting at. imo etiam eps pt q̃nq ex cã in iuramentis licite factis vel pstitis dispensare. xv. q. vj. nos sanctorz. ⁊. c. iuratos. Tho. scda scde. q. lxxxix. ar. ix. c. iij. vo cca hoc distiguit. s. q illd qd pmittit sub iuramento aut est manifestũ pctm. ⁊ tunc nullo modo suari dz. Aut est boni maioris impedimentum vt cum qs iurat se non intraturz religionem. ⁊ tunc licet suare ⁊ non suare ⁊ in his duob casib nõ indiget dispẽsatõe Aut est dubium vtrum sit licitum vel illicitum. pficuum vel nociuum. simplicit vel in casu. ⁊ in hoc qlibet eps pt dispensare. Aut est manifeste licitum ⁊ vtile. ⁊ tunc videt hře locum dispensatio vel pmutatio si aliqd melius faciendum occurrat ad cõmunẽ vtilitatem qd maxime ptinere videt ad ptatem pape q curam hz vniuersalis eccřie. qr etiam ad papam ptinet in omnib general'r q̃ spectant ad dispensatõem rez ecclasticaz sup q̃s hz plenitudinẽ ptatis. sic et ad vnũquẽq ptinet irritare iuramentũ a suis subditis factum circa ea q̃ subdunt eius ptati. sic pt pr irritare iuramentum puelle ⁊ vir vxoris vt dr Nume. xxx. sic dicet. j. de voto.

Pone q aliqs iuramento teneat aliqd facere ⁊ petat dilatoz vel absolutoz. ⁊ obtineat ab eo cui tenet. q̃rit vtz sit ex toto absolut' a iuramento. ⁊ videt q non. qr deo reddendum est iuramentũ. ex. e. debitores. Rñ. sm ray. si iuramentum in fauorem dei fiat vt p illud hõ se obligare deo intendat non pt absolui ab homine nisi p pmutatõz in meli' sic infra dicet. de votis. Si tu dices q ille non intendit se obligare deo s tñ homini. Rñ. Rod. q nihilomin' ab homine non pt absolui exq̃ iurat se facturz aliqd in fauorem dei. sic si iurassem tibi q darem ticio. ix. sol. in fauorem eius non posses mihi remitte hmõi iuramentũ. Si at tale iuramentum sit factum in fauorẽ hominis. ⁊ ille sponte absoluerit. postea non tenet ⁊ idem est de dilatione solutõis faciende si iuratũ fuerit q fiat circa die. ex. de spon. preterea. j.

Numqd cum iurat vniuersitas aliq̃ siue cum iurant aliq̃ se facturos aliqd remittere pñt sibinuicem iuramentum hmõi. Rñ. ray. ⁊ rod. q si tale iuramentum ptineat ad dei fauorem vel cultum vel religionem vel pietatem sibi remittere non pñt. vt si duo iurent q vlt mare deo militare ibũt vel q religionem intrabunt. vel q dicent duo vel tria psalteria p inuicem. Vel si aliq̃ mechanici iurant q d suo lucro certam portionem dabunt in aliqs pios vsus. Si tñ aliq̃ iurent q vltra mare simul ibunt remitte sibi pñt q sil' non eant. s non pñt remitte sibi q̃n vadant. Qñ at iuramentũ respicit tpale pmodum. distingue. qr si sine iuramento facẽ tenent qd iurant. sibi remitte non pñt. qr ppt salutem animarz videt sic iuratum. vt si carnifices iurent q carnes infectas vel corruptas p sanis non vẽdent. Aut mercatores q ñ sophisticabũt merces suas. nec ppt eminũ cari' vendãt Si at nõ tenent suare qd iurãt nisi qr iurãt. tũc distingue q si obsuantia iuramenti spectat tñ ad pmodum vel incõmodum iurantiũ. ⁊ iurent de dando siue faciendo aliq̃ alteri ab altero pñt remitte sibi. Vt si qs iuret alij q faciat aliquam opam sibi ⁊ alius ei iuret q mercedem ei reddet. vel qñ socij iurant de cõicandis sibinuicem omnib suis lucris Si at non iurent sup aliq̃ faciendo vel non faciẽdo sibinuicem. s al's iurant se aliqd facturos non pñt remitte sibi vt in casu posito sup de hñtib pmunẽ mensurã. vel cũ iurant duo socij q non negociabunt tali vel tali mercatõne. vel q non ibunt ad nũdinas tales. Si vo iuramentum respiciat pmodũ vel incõmodum alienum. distingue. qr si obsuatõ iuramenti respiciat pmodum alienum non pñt remitte sibi Vt si aurifabri iurent q non vendent opa sua nisi de materia sic vel sic purgata. Si at obsuatio iuramenti sit damnosa alijs non est obligatorium. Vt si iurent sutores q nihil facient in nocte de ope artis sue. vel certis tpib anni. ppter raritatem carius vendant opa sua. vel qñ ciues alic' ciuitatis vineas hñtes iurant q non pmittant vinum alienum aliunde vendi in tritorio suo q̃diu vinum illi' territorij inueniet venale p pcio tali. Licet at hmõi iuramenta non obligent. qr illicitum est qd iurat cum sit pctm etiam sine iuramento talia aut facere vel suare corrupta intentione. tñ ppt reuerentiam sacri ⁊ scandalũ aliorz non expedit q hmõi iuramenta sibi remittant auctẽ ppa vel veniant p ea. s aucte epi sunt reuocanda vel potius non tenuisse denuncianda ⁊ pnia de ipsis est imponenda.

De periurio. Titulus. xix.

Ostea cõsiderãdum est de piurio ⁊ primo de eius multiplici acceptione ⁊ q̃le pctm eius sit veniale vel mortale. scdo de grauitate pcti eius p pparationem ad q̃dam alia pcta. Tercio de quibusdam dubijs circa materiaz istam. q̃rto de eius pena.

Circa primum sciendũ q piurium sm gof. ⁊ host. ti. de iureiurã. dr q̃druplicit. s. falsa iuratio. iuramẽti trãsgressio indiscreta iuratio. ⁊ mendaciũ firmatũ iuramẽto. pmo mõ piurium. s. put est falsa iuratio pt esse triplicit. aut qr ẽ falsitas ex pte iurati tñ. vt cum qs iurat falsum qd credit esse verz. Aut ex pte iurãtis tñ vt cum qs iurat verz qd credit esse falsum. Aut ex pte vtriusq. vt cuz qs iurat eẽ verz qd ẽ falsum ⁊ credit esse falsum. Et i his duob modis vltimis est mendacium firmatũ iuramento qd est q̃rtum mẽbz prime distinctõis. Vñ falsa iuratio put est pmũ mẽbz pme distinctõis erit solũ qñ falsitas est tñ ex pte iurati. pmo mõ falsa iuratio sm gof. ⁊ hosti. ⁊ berñ. ex. de iureiurã. tua. j. si ignorant fiat. ⁊ hita omni diligẽtia nullũ pctm inducit. xxij. q. ij. homines. nõ adhibita vo omni diligentia ẽ pctm veniale. di. xxxij. §. verz. in fi. Ray. vo dr q hmõi falsa iuratio si sit adhibita diligentia debita: est veniale. si vo pueniat ex ignorantia iuris vel facti crassa ⁊ supina. est mortale. xxij. q. v. q piurat. scdo vo ⁊ tercio mõ iuratio falsa si fiat iocose vel simulatorie sm gof. ẽ pctm veniale. xxij. q. ij. q ait. ⁊. c. vl. Scdm vo tho. vbi sup. c. sm pe. ⁊ Ray. est pctm mortale ppt reuerẽtiam dei. Si at fiat seriose ẽ pctm mortale sm gof. ⁊ Tho. scda scde. q. xcviij. ar. iij. c. xxij. q. ij. homines. Sed circa hunc modũ vltimũ rich. iij. di. xxxix. q. iij. ar. ij. c. distinguit sic. s. q ille q iurat aut deliberat de dicto pfirmando ⁊ de iuramento p qd est pfirmandũ. ⁊ piuret solẽnit in pñtia iudicis. ⁊ sic piurans non tñ mortalit peccat. s etiã si p tali piurio ferat sñia diffinitiua p euz in cã accusatõis est infamis. vj. q. j. infames. Aut delibẽat de dicto pfirmando ⁊ iuramento non tñ solẽnit piurat. ⁊ sic etiã iurãs mõrlit peccat cũ expsse faciat p dei pceptũ. Leui. xix. non iurabis in noie meo. Aut deliberat de dicto s non de iuramẽto ⁊ sic pt pting q hõ piuret sine mõrli pcto tñ ẽ ad mĩn' veniale gue. Aut de neutro delibẽat. s totu pfert ex surreptõe ⁊ sic piurãs peccat et veial'r. min' tñ q̃ i casu pcedenti. hec rich. ibidez. ⁊ pueniť cũ eo boñ. iij. di. xxxix. q. j. ar. iij. c. pcordat et san. tho. vbi. s. c. iij. Ulteri' addit rich. vbi sup. q illud qd ex surreptõe pcedit non ẽ pfecte voluntarium. ad hoc at q qs mõrlit peccet reqrit q pctm suum sit plene voluntariũ directe vel interptatiue. qd dico ppt illum q cũ deliberare possit ⁊ deliberare pteminit. si ex tali ptemptu ex surreptõe piurat: videt multis q nõ excuset a mõrli. secus est si omittit deliberare ex negligẽtia. Periuriũ vo scdo mõ dictum. s. qd est trãsgressio iuramẽti. si sit trãsgressio iuramẽti illicit sic est pctm in iurãdo s non in pueniẽdo. qñ et nullo mõ est suandum. xxij. q. iiij. c. j. ij. ⁊. iij. Si vo sit trãsgressio iuramẽti liciti ẽ mõrle pctm. vj. q. j. q̃cũq. Periuriũ tercio mõ. s. sm q est iuratio indiscreta. est sm gof. pctm veniale. dis. xxv. §. criminis. in fi. Berñ. vo ex. de iureiurã. tua. j. distinguit q si fiat ex deliberatõe ẽ pctm mõrle ex. e. sic ex lřis. Si vo iocose vel incaute est veniale. dis.

xxv. §. al's ea demum. ⁊ satis ꝯcordant cum bern. Boñ. iij di. xxxix. q. j. ar. iij. c. Rich. iij. dis. xxxix. q. iij. ar. ij. c. Tho. vbi. s. c. iij. ⁊ ray. Ad hec nō ſm boñ. vbi s. ar. ij. o. ꝙ ꝑiuriū est malū nō tm̄ in se ſ; et ſm se ita ꝙ nullo⁊ pt̄ fieri bn̄. Rō h⁹ est duplex. vna q: ꝑiuriū ꝑlexꝗ claudit in se mendaciū qḋ est ſm se malū. scḋa aūt rō est generalis. q: ois ꝑiurans summe veritati ꝯtumeliā facit dū eam ad e⁹ ꝯfirmatōz inducit. ad qḋ nō debēt assumi. ⁊ iō q: n̄ deordinat hoiem tm̄ ad ꝓxim. ſ; et ad deū inde ē ꝙ sꝑ est malum.

Sz nūqd si qs ꝑiuret ncc̄itate ꝯpulsus excusabit̄ a pc̄o. R̄c ꝙ ē ncc̄itas nature ⁊ ncc̄itas coactōis. Ncc̄itas nature n̄ hz legē. de ꝯse. di. j. sic. ⁊ ex̄ de ꝯsue. q̄nto. vn̄ ⁊ a tāto ⁊ a toto pt̄ excusare. ex̄. e. q̄relam. Necessitas vō coactōis non excusat a toto in his que ſm se sunt mala. sed excusat solum a tanto. quia voluntas sufficienter cogi non pt̄. ex̄ de his q̄ vi. sacris. ⁊ ꝯpcea. q: ꝑiuriū est ſm se malū q̄ntūcūqꝫ qs ad illud cogat̄. nō oino excusat̄. hec boñ. ibidē. o. ⁊ ꝯuenit cū eo Guil. naso. Petr⁹ aūt distinguit. iij. di. xxxix. q. j. ar. iij. c. ꝙ duplex est coactio. s. absoluta q̄ excusat a toto. ⁊ ꝯditōnata q̄ excusat a tanto. Prima cadit in corꝑe n̄ in aīa. iō act⁹ oino corꝑales pn̄t ꝑ coactōz excusari totalit̄ a pc̄o. secūda cadē pt̄ et in aīa. iō act⁹ aīe vel sol⁹ vel mediāte instrumēto corꝑeo excusari pn̄t a tāto nō a toto. ⁊ hmōi act⁹ sunt mendaciū ⁊ ꝑiuriū. ⁊ iō ꝑ coactōz pn̄t excusari a tāto non a toto. Et ꝯcor. guil. naso. ⁊ gof. in sum. ti. de his q̄ vi. ꝓbat̄ ꝑmū mēbꝝ p̄dicte distinctōis. xxxij. q. v. q̄si ꝑ totum. scḋm mēbꝝ ex̄ de his q̄ vi. sacris. Qḋ aūt dr̄ ex̄ de iureiur̄. verꝝ ꝙ illi q̄ venerūt ꝯ iuramentū vi vel metu p̄stitū ꝓ vita ⁊ rebꝫ s̄uādis n̄ sūt ꝑiuri ꝓpt̄ hoc puniēdi tāq̄ ꝓ crimie mor̄li. hoc iō dr̄ ſm Ric. iij. di. xxxix. q. iij. ar. ij. c. iij. ⁊ tho. scḋa scḋe. q. iij. c. j. nō q: n̄ peccēt mor̄lit̄ ſ; q: sunt puniēdi pena minori. q: vt dr̄ in glo. ibi met⁹ attenuat culpā. vt dr̄ in. c. sacris. vl' et ſm Rich. vbi sup. c. scḋm. illud intelligit̄ in iudicio fori.

Circa scḋm q̄runt̄ plura. s. vtrū ꝑiurium sit maius pc̄m q̄ homicidiū. R̄n̄. qdam dicūt ꝙ sic ꝓ eo ꝙ ꝑiuriū est ꝯ rōnis ordinem directe ⁊ imediate respicientē deum. Et homicidiū est ꝯ rōnis ordinē directe ⁊ imediate respicientē ꝓxim. ⁊ ꝓ eo ꝙ ꝑiuriū est ꝯ p̄ceptum ꝑme tabule. homicidiū vō est ꝯ p̄ceptū scḋe tabule. Sz ꝯ. ista est ꝙ eisdem rōibꝫ ꝯcludi posset ꝙ ḡui⁹ eēt in dn̄ica face᷑ op⁹ s̄uile q̄ homicidiū. Ideo alij dicūt vt Rich. iij. dis. xxxix. q. iiij. ar. j. c. ꝙ ḡui⁹ pc̄m est homicidiū q̄ ꝑiuriū. q: tanto pc̄m est ḡui⁹ q̄nto ꝯ̄riat̄ directe maiori v̄tuti ⁊ actui digniori. ſ; ꝑiuriū est directe ⁊ imediate ꝯ actū veritatis latrie vtꝫ ex supioribꝫ. homicidiū aūt est directe ⁊ imediate ꝯ charitatē rōe act⁹ secūdarij q̄ est ꝓxim diligē. Certū est aūt ꝙ nobilior v̄tus est charitas ꝙ latria. Nobilior et est act⁹ ꝓxim ex charitate diligē q̄ verꝫ ex legitima cā iurare. ḡui⁹ ḡ pc̄m est homicidiū q̄ ꝑiuriū. Utrꝫ ꝑiurium sit maius pc̄m q̄ adulteriū. R̄n̄. rich. vbi s. ar. ij. c. ꝙ sic. q: tanto pc̄m est ḡui⁹ q̄nto corrumpit ordinē digniorē si eq̄ ꝑfecte corrumpit ipm sic ordo min⁹ dignus corrūpit̄ ꝑ aliud pc̄m. certū est aūt ꝙ ille ordo est dignior q̄ dꝫ esse hois ad deū imediate ⁊ directe q̄ ille q̄ dꝫ esse ad ꝓxim ⁊ ad deū ꝓximo mediante. Prim⁹ aūt ordo corrumpit̄ ꝑ ꝑiuriū. scḋs corrūpit̄ ꝑ adulteriū nec ordo scḋs corrūpit̄ ꝑfecti⁹ ꝑ adulteriū q̄ ꝑm⁹ ꝑ ꝑiuriū. Adulterium eñ nō est ꝓpinquus maxime iniurie q̄ possit esse ꝯ deū imo ecōuerso. ꝑiuriū eñ est ꝓpinquus blasphemie q̄ est ꝯ deū ex ei⁹ odio q̄ adulteriū homicidio. Utrꝫ ꝑiuriū sit maius pc̄m q̄ furtum. R̄n̄. ptꝫ ex dictis ꝙ sic. cum ꝑiuriū sit maius pc̄m q̄ adulterium qḋ est maius q̄ furtum.

Circa tercium qḋ est de q̄busdam dubijs q̄runt̄ plura. s. vtrꝫ ncc̄itas excuset in iuramēto ꝓmissorio a ꝑiurio. vbi gr̄a. debitor iurauit ꝙ in certo t̄mino solueret. ſ; impedit⁹ solue᷑ non pt̄. R̄n̄. ſm ray. si tūc qn̄ iurabat credebat ꝙ solue᷑ n̄ posset. vel credebat ꝙ posset. ſ; fatue credebat. q: cām credēdi n̄ habebat. tūc in vtroqꝫ casu peierauit. q: in ꝑmo veritas in ꝯsciā deerat. in scḋo iudicium. Si vō credebat ab initio ꝙ solue᷑ posset. ⁊ ꝓbabilit̄ q̄tū ad hoc nō peierauit. ⁊ si postea posse suū fecit ⁊ in t̄mio solue᷑ non potuit nō est ꝓpt̄ hoc ꝑiur⁹ ex hac cā. ⁊ multomagis excusat̄ si pecuniā ꝑ̄ debito misit. ſ; pecunia casu in via ꝑdita fuerit. ex̄ de iureiur̄. q̄relam. Si tm̄ elapso termino solue᷑ posset ⁊ non solueret. peieraret. lapsus eñ termini nō sustulit obligatōz iuramenti. ex̄ de dolo ⁊ ꝯtu. cum dilecti. Pone ꝙ vniuersitas alic⁹ ciuitatis vel collegij obligauerit se iuramento ad aliqd. mortui sunt iurantes. q̄rit̄ vtrꝫ successores sint ꝑiuri si trāsgrediant̄. videt̄ ꝙ sic. q: omnes obligationes antecessoꝝ trāseūt ad successores. ex̄ de solu. c. j. ⁊ ex̄ de vsuris. tua. Item idē ꝑpl's est hodie q̄ fuit centū annis retro. vij. q. j. deniqꝫ. R̄n̄. non sunt ꝑiuri. obligatio eñ iuramenti ꝑsonalis est ex ꝑte iurātis. vn̄ non trāsit ad successores q̄tum ad ꝑiculū ꝑiurij tenent̄ tm̄ adimple᷑. ar. ex̄. e. veritatis ⁊ ꝑ iura supdicta. Sz ex ꝑte eius cui iurat̄ trāsgredit̄ ꝑsonaꝫ. vn̄ si qs p̄stet iuramentū fidelitatis p̄lato ⁊ successoribꝫ ei⁹. non tenet̄ illud p̄stari successori eius licꝫ sit successori obligat⁹ ad fidelitatem. sic antecessori hoc fallit ī liberto q̄ dꝫ infra annū face᷑ ꝓfessionem patrono nouo. xij. q. ij. sepe fit. hec Inno. ⁊ Ber. sup. c. veritatis. Pone aliqs iurauit se s̄uatuꝝ statuta in eccl'ia sua edita. postea fit ibi statutum nouū qḋ ipse ꝓmittit ꝑ idem iuramentū se s̄uatuꝝ. ⁊ illud postea frangit. est ne ꝑiur⁹. R̄n̄. licꝫ trāsgredi nō debeat qḋ ꝓmisit. non tm̄ tenet̄ ad illi⁹ obs̄uatōz ex debito p̄stiti iuramenti. ex̄. e. cleric⁹ q̄ iurauit. ⁊ ex hoc ptꝫ ſm bern. ibidē ꝙ iuramentū non extendit̄ nisi tm̄ ad ea de qbꝫ cogitatū ⁊ dictum fuit ⁊ non ad ea q̄ postea accidūt. ar. ex̄. e. ad nr̄aꝫ. hoc aūt intelligas sane qn̄. s. de statutis p̄teritis factum fuit iuramentū. alioqn si intendebat de statutis tam p̄teritis q̄ futuris. tenet̄ ad illud et si nullam postea fecit ꝓmissionem dum tm̄ sit licitū statutū. Quid de illo q̄ ꝯpulsus a dn̄o sciēt ꝑiurat. R̄n̄. ꝙ ambo sunt ꝑiuri. ⁊ mor̄lit̄ peccāt dn̄s q: p̄cepit miles vel s̄uus. q: plus dn̄m t̄palem q̄ deum vel aīam dilexit. xxij. q. v. q̄ ꝯpulsus. Quid de illo q̄ ꝓuocat ad iurandū eum quē sciēt vel ꝓbabilit̄ credit falsum iuratuꝝ vel exigit vel recipit ab eo sacr̄m veritati ꝯ̄riū ⁊ sciēt. R̄n̄. ſm Ric. iij. di. xxxix. q. iij. ar. iij. c. ⁊ boñ. iij. di. xxxix. q. ij. ar. iij. c. ⁊ Tho. scḋa scḋe. q. xcviij. ar. iiij. c. inducens alium ad iurandū. aut hoc facit ꝑsona publica ⁊ vt ꝑsona publica. ⁊ ſm ordinem iuris. ⁊ sic nō peccat. licꝫ eū falsum iuratuꝝ credat. q: facit illud ad qḋ ex officio tenet̄. vn̄ non taꝫ dꝫ dici illum ad iurandū cogē q̄ ꝑs aduersa q̄ petit hoc a iudice. Aut facit hoc ꝑsona ꝑuata vel et ꝑsona publica nō tm̄ hoc facit vt ꝑsona publica. vel et hoc facit vt ꝑsona publica tm̄ ꝯ ordinē iuris ⁊ sic ḡuit̄ peccat. ar. xxij. q. v. ille qui.

Quid si audiat aliqs alium iurare falsum ⁊ ipe scit ⁊ tacet. nunqd peccat videt̄ ꝙ sic. q: dr̄ Leui. v. anima q̄ audierit vocem iurātis falsum testisqꝫ fuerit. ꝙ aut ipe vidit aut conscius est. nisi indicauerit. portabit iniq̄tatem suam. ꝑ̄. non caret scrupulo societatis occulte q̄ manifesto facinori desinit obuiare. lxxxvj. di. facientis. Econtrario videt̄ ꝙ peccet manifestando. Naꝫ q̄ crimen occultum pandit non errorē corrigit ſ; ꝓdit. vt dic̄ Aug. ij. q. j. si peccauerit. ꝑ̄. si ꝓdiderit eum punief forte ille in corꝑe vel occidet̄ a iudice. vel et a parentibꝫ illius ꝯ quem volebat peierare. vel ipsemet ꝓditor de facili poterit mortis ꝑiculum incurre᷑. R̄n̄. Aug. hanc q̄stionem dicit esse valde difficilem ⁊ ꝑplexam. tm̄ sic soluit eā. s. ꝙ ex q̄ moyses in p̄dicta auc̄te leui. nō exp̄ssit cui hoc eēt indicandum sufficit isti vt se soluat ab hoc pc̄i vinculo si indicet talibꝫ q̄ magis possent ꝓdesse q̄ obesse ꝑiuro siue eum corrigendo siue deum ꝓ eo placando vt sunt sacerdotes vel honesti ⁊ discreti parentes. ⁊ ad hanc denunciatōz faciendam talibꝫ ꝑsonis tenet̄ q̄libet ſm omnes q̄ viderit aliquem vicinum ꝑcipitio. i. pc̄o ꝯmittēdo. xxij. q. v. hoc videt̄. ſ; ad denunciandum crimen iam ꝯmissum dicunt fere omnes doct. ꝙ tenent̄ p̄lati ex p̄cepto. Alij vō nō tenent̄ nisi ex ꝯsilio. ⁊ intelligas p̄latos large tam ecclesiasticos q̄ seculares etiam patremfamilias circa familiam suam. xxiij. q. iiij. duo ista. ⁊. e. q. v. non putes. ⁊ est. ar. xxiij. q. iiij. c. j. Hugo vō dic̄ indistincte omnibꝫ esse p̄ceptum a domino vbi ait. si peccauerit in te frater tuus ⁊c̄. Sed ad hoc pt̄ dici ꝙ ibi loq̄batur dominus Petro. ꝑ quod patet ꝙ p̄latis tm̄ dabat preceptuꝫ optimum ar. di. xxvj. deinde. opi. Hugo. est nimis rigida. vnde ꝑma magis placet ſm Ray.

Irca q̄rtum .ſ. de pena piurij ſciendum ꝙ ꝓ crimine piurij imponit̄ pnīa ſeptem annoꝝ. vj. q. j. ꝗcūqꝫ. qꝛ hec pnīa ꝓ ꝗlibꝫ mortali imponit̄. xxxiij. q. ij hocipſum. tn̄ inſpectis modis piurij ⁊ q̄litate ⁊ ceteris circūſtantijs vel magis vel minꝰ eſt aſpera pnīa imponēda. vt hētur j. li. v. ti. de canonibꝫ pnīalibꝫ hoc eſt in iudicio aīe. ſꝫ in iudicio corporis ſi accuſatꝰ criminali cā ꝯuincit̄ degdabit̄. diſ. xxv. §. criminis. ⁊ eſt infamis nec ad teſtimonium admittit̄ q̄ntūcūqꝫ pnīam egerit. vt ex̄ de teſti. teſtimoniū. ⁊. vj. q. j infames. ex q̄ em̄ ſemel eſt ꝓbatū ꝯ eum piuriū eē in modū exceptōis expellit̄ in alio iudicio. ⁊ patit̄ hanc penam ordinariam. qꝛ hoc crimē nimis freq̄ntabat̄. xxij. q. vi. ⁊ qꝛ ipꝫ crimen tāgit falſum teſtimoniū. ex̄ de teſti. ſic̄ nobis. hoc intellige de eo q̄ ſcient̄ deierauit ponendo falſam ꝓ vero vel econtra. vel veritatem celando. ex̄ de crimine falſi. c. j. vel veniēdo ꝯ illud qđ iuramēto firmauit niſi excuſet eū aliq̄ de ꝯditōnibꝫ tacitis ſibi annexis de q̄bꝫ habitum eſt ſup̄. ⁊ hoc q̄n iuramentū fuit licitum vel ſuandū. ſi aūt fuit temerariū aut fuit ſimplex aut colligatum. ſi ſimplex in foro iudiciali ſm̄ goſ. ꝑuat̄ beneficio. ex̄. e. tua. j. §. cetez. ſꝫ in foro pnīali imponit̄ pnīa tn̄ viiꝰ āni. xxij. q. iiij. facio. Vl'. dic ſm̄ hoſti. ꝙ non ꝑuat̄ in pmo caſu niſi q̄n ꝑ inq̄ſitōeꝫ de piurio ꝯſtat. ex̄. e. q̄relam. vbi vo piurium ē ſimplex ⁊ temerarium non ꝑuat̄ nec infamis efficit̄. ideoqꝫ non repellit̄ a teſtimonio. vt ex̄ de teſti. intimauit. nec a ꝓmouēdo. c. ex̄. e. de iureiurā. ſic̄ nr̄is. ſꝫ piurus ſupioꝛ cum ſit infamis non pt̄ ꝓmoueri. ex̄ de exceſ. pla. inē dilectos. Nam ⁊ repellit̄ ab obtinendo. ⁊ hꝫ locum hec pena. vbi clericꝰ duo ꝯtra ꝯiurauit cum piurium tunc vitari non poſſit. ex̄. e. q̄relaꝫ. Et eſt hoc crimē magis puniendū in epīs q̄ꝫ in inferioribꝫ. vt ex̄. e. cū q̄dam. rn̄. j. Si vo iuramentū temerariū ſit colligatū vt in ꝯiuratōnibꝫ vel ꝯſpiratōibꝫ illicitis. ſi clerici vel monachi ꝯmiſerint ſunt degdandi. ſi layci excōicādi. ⁊ fiūt infames ſm̄ cano. xj. q. j ꝯſpirationū. ⁊. c. ꝯiurationū. nec admittunt̄ in teſtimoniū. ex̄ de ſimo. ꝑ tuas. niſi agat̄ de generali ſtatu ecclie vbi q̄dē introgent̄. ⁊ ſi dicunt ꝯ eum ꝯ quem ꝯſpirauerīt dūmodo ꝑ alios legittime ꝓprobet̄. ſnīa valet. ſꝫ ⁊ ꝯ alios eoꝝ teſtimonijs ſtat̄. ex̄ de re iudi. c. j. ij. ⁊. vij. Sꝫ ⁊ ad detegenda ꝯſpiratōꝫ admittunt̄ ⁊ cogunt̄ vbi alij teſtes deficiūt. ex̄ de teſti. cogē. c. vi. ne tantū maleficium remaneat impunitū. Conſtitutio vo feudoꝝ punit ſingulos tales in vna libra auri vt in li. feu. de pace te. fir. ſer. l. hac edictali. §. ꝯuenticulas. Sed ſm̄ legē antiquā ꝓ pſone q̄litate ad furcam tollunt̄ aut beſtijs ſubijciunt̄. aut in inſulam deportant̄. ff. de penis. l. ſi q̄s aliq̄d. ⁊. l. aut facta. rn̄. j. Qui aūt tales recipiunt vel defendunt ꝯ dei iuſſionem penā ꝗuiſſimā patiunt̄. C. de ſeditiohs. l. j. ⁊. ij. Vtꝝ tn̄ piurꝰ ſit infamis. diuerſi diuerſimode dixerīt. Azon em̄ dixit ꝙ piurꝰ in iuramēto de pn̄ti vl' de pterito non eſt infamis. nec in iuramēto de futuro niſi veniat ꝯ duo. ſ. ꝯ iuramentū ⁊ pactionem. Ray. vo dic̄ ꝙ piurus in iuramento aſſertorio non ē infamis. ſꝫ in pmiſſorio ſic. Dis aūt reprobans goſ. ⁊ hoſti. dixerīt ꝙ piurꝰ ē infamis ſiue de pterito vel pn̄ti ſi ſcient̄ ⁊ prudent̄ ſb iuramento falſuꝫ aſſerat. ſiue iuramentū ſponte factum de dando vel faciendo volēs frangat. vj. q. j. infames. talis em̄ mōꝛlit̄ peccat ſꝫ eſt infamis infamia canonica. vj. q. j. illi q̄. Item piuriū eſt crimen. ex̄. e. q̄relam. ſꝫ eſt famoſum. di. xxv. §. nunc aūt. v. in ep̄la vo. Nec obſtat illud. ex̄ de oꝛ. cog. cum dilectus. in fi. qꝛ teſtes q̄ꝝ teſtimoniū reprobat̄ inē infames hīri non dn̄t. vt dꝫ ibi. vex eſt infamia legali q̄ generalit̄ non em̄ ipo facto ſꝫ ꝑ ſnīam irrogat̄. ſecus ē de canonica. vel dōm ꝙ teſtimonium teſtium reprobat̄. nec ex hoc ſolo de piurio ꝯuincunt̄. vt ſi negocio apta non ꝓferant vel cām ſui teſtimonij manifeſtam nō faciant. vel ꝑ plures ꝯtriū ꝓbat̄. hec hoſti. ⁊ goſ. Ad hoc nota ꝙ licꝫ deus non faciat dīam inē loq̄laꝫ ſimplicem ⁊ loq̄lam iuratam. vt hē. xxij. q. v. iuramenti. ecclīa tn̄ facit. qꝛ mendax ſimplex non patit̄ penam q̄ ad infamiaꝫ ⁊ repulſam a teſtimonio ⁊ a ꝓmotōe ſic̄ mendax iuratus. ⁊ hoc intellige ex q̄ eſt de crimine emendatꝰ. vt ex̄ de teſti. teſtimonium. minoꝛ etiam pena ei imponet̄. qꝛ minoꝛ eſt ibi cōtemptus. hec hoſti.

De voto. Titulus .xx.

Onſequēter cōſiderandum eſt de voto. ⁊ pmo de fine ꝓpt̄ quem dꝫ fieri. ſcđo de forma ſm̄ quā dꝫ fieri. tercio de q̄bꝫ dꝫ fieri. q̄rto q̄d eſt votuꝫ. q̄nto de ſpēbꝫ ⁊ diuiſis voti. ſexto q̄s pt̄ vouere. ſeptimo de voti obligatōe. octauo de caſibꝫ in q̄bꝫ pt̄ a voto recedi. nono de voti vtilitate. decimo ꝯ voti ꝯmutatōne. vndecimo de diſpenſatōe. duodecimo de p̄dicatōe crucis.

Circa pmū q̄runt̄ plura. ſ. vtꝝ teneat votum de re bona factum ꝓpt̄ malū finem. Rn̄. ꝙ non. ⁊ hoc patꝫ. Nam magis depēdet votū a ſuo fine q̄ꝫ a ſua mā. qꝛ ſm̄ phm̄. ij. metha. finis eſt cā cāꝝ. Sed votum factū de materia mala ꝓpt̄ finem bonū non tenet vt. j. oñdet̄. ſꝫ multomagis non tenet votum de materia bona factū ꝓpt̄ finem malū. Vn̄ tale votum vouens ꝗuit̄ peccat. puta ſi q̄s vouerīt ſe ieiunatuꝝ ſi occiderit ſuum inimicū. hec Rich. iiij. di. xxxviij. q. j. ar. j. c.

Vtꝝ teneat votum de re bona factum tn̄ ꝓpt̄ tpale bonū. puta ſi q̄s ꝓpt̄ corpis ſanitatem recupandā voueat ſe facturꝫ aliq̄đ bonum. Rn̄. ſi vouens bonum illud non aſſeq̄t̄ non tenet. Nam in tali voto implicat̄ huiōi ꝯditio. ſ. ſi illud aſſeq̄t̄. ⁊ votum ꝯditionale non tenet non exn̄te ꝯditōne vt. j. oñdet̄. Sed obijcit̄. qꝛ votum de re bona factum ꝓpt̄ finem malum non tenet vt dictum ē. ſꝫ bonum tpale eſt bonū ſpūalis finis malus. qꝛ finis indebitꝰ. ſꝫ ⁊c̄. Rn̄. minꝰ bonum n̄ eſt maioris boni finis ꝑ ſe. nec debitꝰ nec indebitus. qꝛ nunq̄ꝫ eſt finis eius ex intentione illiꝰ q̄ pncipalit̄ inſtituit ordinem in bonis. Non tn̄ ſeq̄t̄ ꝙ ſi ſtatuat̄ eius finis ex mala intentione vouentis qđ eſt ipm̄ eſſe finem eius ꝑ accidens qđ vere poſſit dici eſſe manifeſtū. hec Rich. vbi. ſ. ar. ij. o.

Vtꝝ q̄s vouere poſſit aliq̄đ ꝓpt̄ finem indiffn̄tem. Rn̄. ꝙ ſic ſumendo indiffn̄s reſpectu adeptōnis vite etne vt cum q̄s vouet aliq̄đ ꝓpt̄ aliq̄đ bonum tpale qđ hīre non eſt vtilius ei ad vitam eternam q̄ꝫ eo carē. ſumendo vo indiffn̄s ꝑ reſpectuꝫ ad voluntatem vouētis nullus aliq̄đ vouē pt̄ ꝓpt̄ finem indifferentē. impoſſibile eſt em̄ ꝙ aliq̄s intendat ſe obligare ad aliq̄đ ꝓ ꝯſecutione alicuiꝰ rei ad cuiꝰ adeptionem vel non adeptionem voluntas indifferenter ſe hꝫ. hec Rich. vbi. ſ. ar. iij. o.

Sequit̄ videre de ſcđo. ſ. de forma voti. Et circa hoc q̄runt̄ plura. ſ. vtꝝ de forma voti ſit ꝙ fiat dō. Rn̄. ꝙ ſic. ex̄. e. magne. §. j. Nam hō in voto obligat ſe ad faciendum aliq̄đ bonū. nulli aūt alij a deo pt̄ homo de iure ſe obligare totum. qꝛ ſibi ſoli ꝯuenit de iure ptās ſuper hoīem totum. ⁊ nullus pt̄ recipe de iure obligatōꝫ niſi ꝯueniat ei de iure ptās in illā rem. ⁊ iđ ſoli deo pt̄ fieri votum ꝓpe loq̄ndo de voto qꝛ tn̄ ſalus totiꝰ hoīs multū ꝓmouet̄ ꝑ oīoes ſctoꝝ ⁊ illud aliq̄ mō poſſumꝰ licꝫ nō plene. qđ impetre valemꝰ. iđ ſctis aliq̄ mō ꝯuenit ptās ſup hoīem totū. ⁊ iđ pt̄ fieri eis aliq̄ mō votū n̄ tn̄ hn̄s plene rōeꝫ voti. hec rich. iiij. di. xxxviij. q. ij. ar. j. c. Vtꝝ ꝯ formā voti ſit ꝙ fiat ex deliberatōe. Rn̄. ꝙ votū dr̄ a volendo. Vn̄ ſic̄ in nobis eſt duplex velle. ſ. plenū qđ eſt deliberatiuū ⁊ ſemiplenū qđ eſt velle ex ſurreptōe. ſic̄ ē duplex votū. q̄ddā hn̄s plenā rōem voti. q̄ddaꝫ n̄ hn̄s plenaꝫ rōꝫ voti. de rōe pmi eſt ꝙ ſit fcm̄ ex deliberatōe. nō aūt de rōe ſcđi. tale em̄ pt̄ fieri ex ſurreptōe ⁊ qꝛ nō hꝫ plenā rōꝫ voti. iđ nō obligat de neccio ſꝫ de ꝯgruo tn̄. ex̄. e. veniēns. ⁊ ex̄ de reg'a. ad nr̄aꝫ. ⁊ iđ venire ꝯ tale votū eē ꝓpa aucte non ē pcm̄ mōꝛle. vt. j. dicet̄. Nec intelligas ꝑ p̄dicta ꝙ actꝰ volēdi volūtatis cū deliberatōe ſit de eſſentia voti ſumēdo votū ꝓ obligatōne q̄ manet poſtq̄ꝫ trāſit actꝰ ille. ſꝫ ꝙ de eēntia voti ſic accepti ē ꝙ ſit fcm̄ ꝑ talē actū. ille tn̄ actꝰ ꝯuenient̄ dr̄ votū ſm̄ aliā eiꝰ ſignificatōꝫ. hec ric. vbi. ſ. ar. ij. c. Quid ſꝫ de votis mulieꝝ q̄ faciūt i ptu vl' in infirmitatibꝫ vl' anguſtijs ſuis vl' ſuoꝝ. aut etiam q̄ viri faciūt mori ex aliq̄ anguſtia vl' turbatōe. nunq̄d ea ſuare tenent̄. Rn̄. ſm̄ rođ. ſi habuerīt intentōꝫ obligādi ſe deo cogitantes de cā q̄ mouebat eos ad vouendū. ſ. infirmitate vl' piculo. ⁊ de fine. ſ. de euaſione piculi ꝓpt̄ qđ euitandū vouebant tenenda ſunt licꝫ ex tribulatōe vel turbatōe emiſſa ſint iuxt̄ illud pſ̄. reddam tibi vota mea q̄ di. la. m. ⁊ lo. eſt os me. in tribula. mea. ar. xvij. q. iiij. ſunt q̄ opes. Nec tuit hmōi vota ſine deliberatione ex q̄ vouentes ſunt inſana mẽte. Idem credo de iuramentis q̄ nō vgunt in deteriorẽ exitū.

Equit̄ videͤ de tercio. ſ. de q̄b᷒ votū fieri pt̄. Et circa hoc q̄runt̄ plura. ſ. vtꝝ votum fieri poſſit de re inutili ad ſalutē. Rn̄ꝰ ᷤm Rich. iiij. di. xxxviij. q. iij. ar. j. c. ꝙ ſic de facto. multi em̄ fatui qn̄ꝫ vouēt nō tm̄ inutilia ꝫ et̄ nociua ad ſalutem de iure vo nō pt̄ votum fieri nec de malo culpe. q: deꝰ reſpuit obligatōꝫ oblatam ſibi ꝯ ſeipm̄. Vn̄ Yſid. ⁊ h̄r. xxij. q. iiij. in malis ꝓmiſſis reſcinde fidem ⁊ in turpi voto muta decretum. nec de re inutili ad ſalutē ſꝫ rōe q̄ ē indr̄ns. q: de rōe obligatōis q̄ n̄ ē ad dei honorē nec ē vtil' ad offerētis ſalutē. n̄ curat. ⁊ iō talis obligatō n̄ tenet ipo iure. Et dixi ſꝫ rōe q̄ ē indr̄ns. q: ſi ſit d̄e indr̄ns qd̄ ꝑ aliquā circūſtantiā ꝑ ꝯparatōꝫ ad vouentē ſit ꝯferēs ad ſalutē ſic de illo pt̄ fieri votū lꝫ rōe generis ſit indr̄ns. Si obijcit̄ de Iepte q̄ ꝓpt̄ votū filiam ſuā interfecit Iudi. xj. ⁊ tm̄ Hebre. xj. numerat̄ int̄ eos q̄ ꝑ fidē vicerūt regna. Dicendū ꝙ ipe in vouēdo fuit incautꝰ ⁊ in reddēdo votū impiꝰ. ꝫ de illa impietate penituit. ⁊ iō ſc̄tis annumeratus fuit. hec Rich. ibidē. c. j. Vtꝝ votū fieri poſſit de omni bono vtili ad ſalutē. Rn̄ꝰ ᷤm Ric. vbi ſ̄. ar. ij. Votum aliud eſt ꝯīe. aliud ſingulare ſiue votū aliud ē nccītatis. aliud volūtatis. Cōe ē qd̄ oēs in baptiſmo faciūt cū diabolo ⁊ pompis eiꝰ renunciare ꝓmittūt. ⁊ tale fit de eis q̄ ſunt nccīa ad ſalutem. ibi tm̄ diminute inuenit̄ rō voti. q: votū ꝓprie eſt qd volūtariū ⁊ r̄ſpectu ꝑncipij a q̄ ꝓcedit. ⁊ r̄ſpectu eiꝰ qd̄ vouet̄. Singl'are eſt cū aliq̄s ꝓmittit ſe ſpōte facturꝫ aliqd̄ bonū ad qd̄ al's n̄ tenet̄ licꝫ teneat̄ ptꝰ votū. ⁊ tale votum fieri nō pt̄ de bono nccīo ad ſalutē. De his duob᷒ votis dr̄. xvij. q. j. c. j. ſunt q̄dam q̄ nō vouētes debemꝰ q̄dam q̄ nō vouētes nō debemꝰ. ꝫ poſtq̄ ea deo ꝓmiſimꝰ nccīo deo reddē ꝯſtringimur. Ad hoc nō ᷤm tho. ſc̄da ſc̄de. q. lxxxviij. ar. ij. c. iij. ꝙ maceratio ꝓprij corpis. puta ꝑ vigilias ⁊ ieiunia nō ē deo accepta niſi inq̄ntum ē opꝰ vtutis qd̄ q̄dam ē inq̄ntū fit cū debita diſcretōe vt. ſ. ꝯcupiā refrenet̄. ⁊ nō nimis grauet̄ ⁊ ſꝫ tali tenorē pōt hmōi ſꝫ voto cadē ꝓpt̄ qd̄ dr̄ Ro. xij. rōnabile obſequiū vr̄m. ꝫ q: in his q̄ ꝑtinēt ad ſeipm̄ hō defacili fallit̄ in iudicando. talia vota ꝯuenientiꝰ ᷤm arbitriū ſupioris ſunt ſ̄uāda vl' ꝑtermittēda. ita tm̄ ꝙ ſi ex obſ̄uatōne talis voti magnū ⁊ maius grauamē ſentiret ⁊ facultas ad ſupiorē recurrēdi nō adeſſet. hō tale votū ſ̄uare nō dꝫ. Itē vota hmōi ſtulta vt de n̄ pectinando caput in ſabbato. ⁊ hmōi ſunt ꝓponus deridenda q̄ ſ̄uanda. hec Tho. ibidem.

Equit̄ videͤ de q̄rto. ſ. qd ē votū. ⁊ circa hoc q̄rūt plura. ſ. vtꝝ votum ſit actus latrie ſiue religionis. Rn̄ꝰ ᷤm tho. ſc̄da ſc̄de. q. lxxxviij. ar. v. c. ſic dictū eſt ſup̄. omne opꝰ vtutis ad religionē ſiue ad latriā ꝑtinet ꝑ modū imperij ᷤm qd̄ ad dei reuerētiā ordinat̄ qd̄ ē ꝓpꝰ finis latrie. ordinare at̄ alios actꝰ in ſuū finē ꝑtinet ad vtutē imparantē. nō ad vtutes imparatas. ⁊ iō ipa ordinatio actuum cuiuſcūqꝫ vtutis in ſ̄uitiū dei ē ꝓpꝰ actꝰ latrie. manifeſtum eſt at̄ ex ꝑdictis ꝙ votū ē q̄dam ꝓmiſſio facta deo. ꝓmiſſio vo nihil aliud ē q̄ ordinatio q̄daꝫ eiꝰ qd̄ ꝓmittit̄ in eū cui ꝓmittit̄. vn̄ votū eſt ordinatio q̄dam eoꝝ q̄ q̄s vouet in diuinū cultū vel obſequiū. ⁊ ſic pꝫ ꝙ vouē eſt ꝓpꝰ actꝰ latrie.

Quid ē votū ᷤm diffinitōꝫ. rn̄ꝰ ᷤm ric. iiij. di. xxxviij. q. iij. ar. ij. c. ij. ex ꝑdictis d̄ voto pt̄ colligi tal' diffinitō voti. Votū ē ꝓpoſiti ſuperogāns bōi ꝓmiſſio dō ſc̄a ꝓpt̄ bonū finē ex delibēratōe firmata. ſuperogāns bōi dr̄ ad dr̄aꝫ voti qd̄ eſt de bono nccīo ad ſalutē in q̄ voto n̄ plene inuenit̄ rō voti. ꝓpoſiti. i. rei ꝓpoſite. dō facta dr̄ ad dr̄aꝫ ꝓmiſſionis hoi facte q̄ non hꝫ rōeꝫ voti ꝓprie dicti. ꝓpt̄ bonū finē dr̄ ad excludendum vota facta ꝓpt̄ finē malum. q̄ licꝫ ſint d̄ re bona nō tm̄ ꝓprie loq̄ndo ſunt vota. ex deliberatōne firmata dr̄ ad dr̄am votoꝝ q̄ fiunt ex ſurreptōe i q̄b᷒ non inuenit̄ plene rō voti vt ſup̄ dictū eſt. Aliq̄ at̄ ſupaddunt intentōꝫ obligādi ſe ad implendū ꝓmiſſum. dicētes ex nuda ꝓmiſſione et̄ ex deliberatōe facta non obligari ꝓmittentē. ſola em̄ deliberatio non firmat ꝓmiſſiōeꝫ. Predicta at̄ diffinitō ē cōis voto tā publico q̄ ꝑuato. ſiue ꝑ vocē ſenſibilē expſſō. ſiue ꝑ locutōꝫ interiorē tm̄. Illa at̄ diffinitio. votū eſt ꝯceptio melioris ꝓpoſiti animi deliberatione firmata. eſt diffinitio voti taciti qd̄ fit deo ꝑ locutionem interiorem tm̄. Diffinitio vo voti quam ponit mgr̄ ſniaꝝ li. iiij. diſ. xxxviij. ſ. votū eſt teſtificatio q̄dam ꝓmiſſionis ſpontanee q̄ deo ⁊ de his q̄ ſunt dei fieri dꝫ ꝯuenit voto ꝑ ſenſibilē locutōeꝫ expſſō ſiue ſolēni ſiue ꝑuato. hec rich. ibideꝫ. Ad hoc nota ꝙ votum ꝑ metū emiſſum ꝑ patientiam ⁊ ꝑſeuerantiaꝫ ſeq̄ntis tpis fit validum. ex̄ q̄ cle. vo. inſinuante.

Equit̄ videͤ de q̄nto. ſ. de ſpēb᷒ ⁊ differentijs voti. Circa qd̄ ſciendum ꝙ votū aliud ē nccītatis. aliud voluntatis q̄ patet ex dictis ſup̄ ar. iij. q. vtꝝ votū fieri poſſit de omni bono vtili ad ſalutē. Votum vo voluntatis ꝯīt ſolet diuidi in votum ſimplex ⁊ in votum ſolēne. Votū ſimplex eſt qd̄ ſimpl'r ⁊ ſine aliq̄ ſolēnitate emittit̄. Votū vo ſolēne ē ᷤm rod. cui certa notificatio vl' expſſio de iure vel de ꝯſuetudine introducta adhibet̄. puta in voto t're ſc̄te ſolēnitas adhibet̄ ꝑ ſuſceptōꝫ crucis. tm̄ ᷤm goſ. ⁊ hoſt. ſolū votū ꝯtinētie ſolēnizat̄. Pt̄ et̄ ᷤm rich. iiij. di. xxxviij. q. vij. ar. iij. c. dici ꝙ non tm̄ votū ꝯtinentie ꝫ et̄ votū religionis. ⁊ ꝑ ꝯn̄s votum ꝯtinētie ⁊ votū obediētie. ⁊ et̄ votū paupertatis ſolēnizat̄. q: votum religionis includit vota ꝑdicta. Solēnitas at̄ de q̄ loq̄t̄ Rod. eſt potꝰ q̄dam publicatio q̄ ꝓprie dicta ſolēnizatio. Huiꝰ at̄ fine eſt. Tho. ſc̄da ſc̄de q. lxxxviij. ar. vij. c. ij. q: non ꝑticularib᷒ actib᷒ ſiue opib᷒ ꝫ aſſumptioni noui ſtatꝰ ſolet ſolēnitas adhiberi. vt cum q̄s de nouo fit miles vel ꝯiungit̄. ⁊ iō cū q̄s vouet aliq̄ ꝑticularia opa. ſolēnitas tali voto nō ꝯgruit ꝫ tm̄ voto q̄ ſe total'r dei ſ̄uitio ſubijcit. qd̄ q̄dem votū q̄ſi vniuerſale multa opa ꝑticularia ꝯphendit. hec Tho. ibidē. Vn̄ ſciendū ꝙ ᷤm rich. vbi ſup̄ ꝓprie loq̄ndo dr̄a eſt int̄ votum publicum ⁊ ſolēne. q: q̄libet votū coram multis ⁊ in publico factū pt̄ dici publicum. ꝫ non q̄libet tale pt̄ dici ſolēne. non em̄ dr̄ votū ſolēne niſi qd̄ hꝫ in ſe aliqd̄ annexum vt in publicū debeat venire. ⁊ ꝑ qd̄ vouens ponit̄ in alteriꝰ hoīs ꝑtāte ⁊ tale ē votum in ſacri ordinis ſuſceptōne ꝑ quem ſuſcipiens ꝯſtituit̄ miniſter eccl'ie ad ſ̄uiendū deo publice ⁊ ponit̄ alit̄ q̄ an̄ ſub epi ꝑtāte. Vn̄ tale votum eſſet ſolēne et̄ ſi ꝑdictum ordineꝫ ab epo ſuſciperet in ſecreto. Profeſſio et̄ in religione facta in eiꝰ manu q̄ pt̄ eam recipe hꝫ aliq̄d annexum in ſe q̄ dꝫ in publicū venire. Vn̄ talis ꝓfeſſio ſolēnizat votū et̄ ſi in eiꝰ manu fieret q̄ pt̄ eam recipe in ſecreto. q: talem optꝫ ſingulareꝫ vitam dimitt̄e ⁊ in clauſtro cū alijs ſui ordinis ꝯuerſari. ⁊ ad hoc pt̄ ꝑ p̄latum cogi. q̄re at̄ tale votum dirimat matrimoniū iam ꝯtractum dicet̄. j. li. viij. c. xvj. q. j. Ex ꝑmiſſis at̄ dictis Ric. vbi ſ̄. videt̄ alit̄ poſſe diuidi votū q̄ diuiſum ſit ſupiꝰ. ſ. hoc modo. Votum aliud ē ſecretum vt illud qd̄ eſt vouēti ⁊ deo notū. Aliud publicū vt illud qd̄ eſt corā aliq̄b᷒ alijs ꝑſonis factum ſiue notificatū. Et publicū votum aliud ē non ſolēne. vt illud qd̄ eſt q̄ibuſcūqꝫ alijs ꝑſonis notificatū. aliud ſolēne vt illud qd̄ hꝫ in ſe aliqd̄ annexum vt i publicū debeat venire ⁊ ꝑ qd̄ vouēs ponit̄ in alteriꝰ ꝑtāte vt dictū ē ſup̄ ᷤm rich. vbi ſ̄. Vel poſſet dici ꝙ votū ſolēne ē cui ſolēnitas expſſa in iure adhibet̄. Sub voto at̄ ſimplici ᷤm ꝙ iura loquunt̄ de eo intelligo ꝯphendi votum ſecretum. ⁊ votū publicum non ſolēne. Item votū aliud puꝝ ⁊ abſolutū vt cū ſimplicit̄ emittit̄. aliud ꝯditionale vt qn̄ ꝯditio apponit̄. puta cū dr̄ voueo ieiunare ſi deꝰ ꝑſtiterit mihi filium. hec rich. Sꝫ ꝑ qd hꝫ votum ſolēnizari. Rn̄ꝰ ſup hoc diuerſi diuerſa ſcripſerūt q̄b᷒ ad p̄ns omiſſis dōm ē ᷤm hoſti. in ſum. ſua ti. q̄ cle. vel vo. mat. ꝯtra. po. circa fi. ⁊ ᷤm rich. vbi ſ̄. vꝫ ex ſupdi. ⁊ et̄ ᷤm tho. ſc̄da ſc̄de. q. lxxxviij. ar. vij. c. ⁊ pe. ꝙ votū ſolēnizat̄ tm̄ duob᷒ ſupdictis mōis. Vno mō ꝑ ſacri ordis ſuſceptōꝫ. vt ꝓbat̄ di. xxix. diaconi. Alio mō ꝑ ꝓfeſſionem. ex̄ de regu. ſtatuimꝰ. ⁊ xxvij. q. j. vt lex ꝯtinentie. ⁊ hoc curia tenet vt hoſti. dic. ⁊ hoc ē expſſum li. vj. e. qd̄ votuꝫ. ⁊ hoc intelligit̄ de ꝓfeſſione facta tacite vl' expſſe alicui de religionib᷒ approbatis ꝑ ap'licam ſedeꝫ. Eſt em̄ ꝓfeſſio duplex. vna vera ⁊ expſſa vt qn̄ vbis exꝑmit̄. vt xx. q. j. vidua. ⁊ ex̄ de ꝯuer. cōiu. dudum. Alia eſt tacita ⁊ preſumpta. ⁊ hec inducitur ᷤm Hoſti. ex mora temporis puta quia per annum ſtetit ſine reclamatione. extra de regularib᷒ ad apoſtolicā. vel ꝑ euidentia ſigna. puta quia quādo intrat renunciat ſeculo facit teſtamentū ac ſi mori deberet. ⁊

tranſfert omnia bona ſua in heredes ⁊ legatarios. ⁊ in pias cauſas ⁊ mutat habitū. vel habitū ſuſcipiēdo renunciat euidenter ſeculo et beneficio illius decretalis. ex̄ de regula. ſtatuimus. ⁊ illius: nō ſolū. vel abſolute aſſumit habitū ꝓfeſſoꝝ. vel ſi nō eſt diſtinctus habitus ꝓfeſſoꝝ ab habitu nouicioꝝ adminus legit et cantat ⁊ facit oīa ſicͭ ꝓfeſſus. ex̄ de regl'a. vidua. ⁊. c. ſtatuimus. ⁊. c. ꝯſuluit. ⁊. c. porrectū. et. xxvij. q. j. vidua. et dicit hoſtieñ. qḋ ſi aliqḋ predictoꝝ interueniat debꝫ inde fieri ſcriptura publica ne negari valeat. xxvij. q. j. oīs femine. in qua ꝓfiteatᷣ ſe velle religioſe viuere. xxvij. q. j. vidua. ſm Tan. ⁊ bern̄. Ex predictis habetᷣ ꝙ votū ſolennizatur etiā p habitus ꝓfeſſoꝝ ſuſceptiōem tanq̄ p ꝓſumptam ꝓfeſſionē. ex̄ de regula. ex pte. ⁊ ex̄ qui cle. vel vo. inſinuante. et hoc eſt verū ſm goff. et hoſti. qñ votū p̄cedit habitus ſuſceptionē. Si vo habitus ſuſceptio p̄cedit votū non ſolennizatᷣ. ex̄ qui cle. vel vo. ꝯſuluit. et ſic debet intelligi illud ex̄ de regula. ex pte. Sic etiā debet intelligi ꝙ habitus non facit monachum. ex̄ de regula. porrectū. i rñſione ad qōnē i ter. Vl' pōt etiā dici ſm hoſti. ꝙ hoc intelligitᷣ de habitu ꝓbationis. q̄ꝛ dꝫ eſſe drñtia inter habitū ꝓbatōnis ⁊ ꝓfeſſionis. vt in. c. ſtatuimus. in fi. Sed Ray. notat ꝙ habit⁹ ex̄ monaſteriū aſſumptus nō inducit ꝓfeſſionē preſumptaꝫ ſꝫ tm̄ ſimplex votū. et ſic intellexit decretales illas ꝯſulti. ⁊ porrectū. Si vo quis habitū ſuſcipiat in domo ꝓpria: ⁊ votū emittat in manu publice ꝑſone videtᷣ votū ſolenniżaſſe. ⁊ ſepatᷣ mrīmoniū poſtea ꝯtractū. ſic intellexit illud ex̄ q̄ cle. vel vo. inſinuante. ⁊ hoc ꝓpter ꝓfeſſionē quā fecit: nō ꝓpter habitū ſuſceptū alioqn ꝯtradicerent ꝑma iura. ſꝫ magis placet ipi hoſti. dictū goff. Nunc vo qui poſt. xiiij. annū religionis habitū aſſumpſerit ſi illuꝫ p annū geſtauerit extūc religionē aſſumptā ꝑſumitᷣ vere fuiſſe ꝓfeſſus: vbi ꝓfeſſoꝝ ⁊ nouicioꝝ habitus eſt diſtinctus. ſecus eſt de illo q̄ ante ꝯpletū annū. xiiij. aſſumpſiſſet. diſtinct⁹ aūt habitus intelligitᷣ eſſe ſiue ſint diſſimiles veſtes ſiue benedicantᷣ qñ ꝓfitentib⁹ ꝯceduntᷣ. ſiue aliquid aliud fiat p qḋ habitus nouicioꝝ a ꝓfeſſoꝝ habitu diſtinguatᷣ. hec oīa li. vj. de regula. is qui. puta ſm Joh. an. q̄ꝛ datᷣ a certis ꝑſonis vel certis dieb⁹ vel formis. nūc aūt. li. vj. de regula. eos q̄. dicitᷣ. ꝙ cum q̄ ꝯſtitutus in diſcretionis etate nouicioꝝ habitū i aliq̄ religione p annū portauerit hocipſo religionē illā decernimus eſſe ꝓfeſſum niſi hmōi habitus in coloꝛe ſciſſura vel forma ſit manifeſte diſtinctus ab habitu ꝓfeſſoꝝ. Nūq̄d votū ꝯtinentie ſolennizari pōt ſine religione vel ſacro ordine remanendo in ꝓpria domo ita ꝙ impediat matrimoniū ꝯtrahendū ⁊ dirimat iam ꝯtractū. Rñ ſm Rod. ad ſolennizatōem talis voti neceſſaria ſunt quatuor ſine q̄b⁹ nō erit hmōi votū ſolenne ꝯ̄uis fiat corā mundo. ſꝫ ꝯſenſus de pn̄ti in ꝑpetuā ꝯtinentiā vt dictū eſt. ⁊ notificatio eiuſdem ꝯſenſus facta publice ꝑſone. ſicut in matrimonio carnali neceſſaria eſt notificatio ꝯſenſus. Item traductio facta in manu publice ꝑſone. Itē approbatio ⁊ receptio facta p illā publicā ꝑſonā. q̄ꝛ q̄ntumcūq̄ꝫ voueat aliquis vel tradat ſe deo quātū in ſe eſt in hmōi mrīmoniū ſpūale: tñ niſi aſſit vicarius dei q̄ loco eius acceptet et recipiat hmōi votum ⁊ traditionem nō erit niſi votū ſimplex qḋ emittitᷣ a ſeculari in ſeculo remanente. hec Rod. Aliq̄ tñ dicūt ꝙ nō eſt votum ſolenne niſi alicui religioni ſe ſubijciat ⁊ habitū eius induat. Sed que eſt dicenda q̄ ad hoc ꝑſona publica. Rñ epūs. xxvij. q. j. viduitatis. vel eius vicarius q̄ ſup hac habeat eius mandatū generale vel ſpeciale. Item abbas vel abbatiſſa. extra qui cle. ꝯſuluit. Et ſimiliter quicūq̄ꝫ alius prelatus alicuius religionis ad quē hoc ſpectat ſm ſui ordinis ſtatuta. vel canonicus regularis vel etiaꝫ monachus ſ. ad hoc miſſus. ex̄ de dona. inter dilectos. ſec⁹ eſt ſi nō ſit ad hoc miſſus. ex̄ q̄ cle. veniens. Dicit etiā Inno. ex̄ de regula. ſup. c. porrectū. ꝙ ad hoc ſecularis clericus vel laycus ſufficeret de mandato abbatis. ⁊ idē eſt etiā ſi ſine mandato. nomine tamen eius fecit. ⁊ poſtea ratū habuit. ex̄ de ꝯuer. ꝯiu. dudū. ſꝫ anq̄ ratificet votū ſolenne nō erit. nec mrīmoniū poſtea ꝯtractū dirimit. Ex p̄dictis ſm Rich. ⁊ Rod. videtᷣ ꝙ nō ſit bñdictū ꝙ aliq̄s votū ſolēnizat ſi ſup altare voueat lꝫ i domo ſua ꝑmaneat q̄ꝛ ibi nō eſt perſona publica que illud recipiat.

Ad hec nō ꝙ hodie minorib⁹ ⁊ p̄dicatorib⁹ ⁊ ceteris ordinū mēdicantiū inhibetᷣ in vtute obediētie. ⁊ ſub pena excōicatōis ne ante ꝓbationis annum elapſum quenq̄ ad ꝓfeſſionem ordinis ſui. ſeu renunciatōꝫ ſeculi faciendā recipiant. Nec etiam aliq̄ten⁹ impediant. q̄ min⁹ infra illum annū ad religionem aliam quā maluerit tranſeat. vel ex̄ ad ſeculū oīno redeat niſi maioꝛ. xiiij. annis exñs ſit ꝓfeſſus tacite vel expſſe aut euidentē ꝯſtet illum voluiſſe vitam mutare qḋ tñ non ꝑſumitᷣ niſi clara ꝓbatōe vel ꝯpetētib⁹ indicijs oñdatᷣ. puta ſm Jo. an. ſi bñficio renūciauit. vel de bonis ſuis vbo ⁊ facto diſpoſuit vel alijs ſīlib⁹ modis. ꝙ ſi aliq̄s forte p̄dictoꝝ infra annum ꝓbatōis aliquem recepit receptus nullatenus illi ordini obligatᷣ. ⁊ recipiens a receptōe q̄rūlibet ad ꝓfeſſionem eiuſdem ordinis eſt ipo facto ſuſpenſus. ⁊ inſup pene q̄ fratrib⁹ ipi⁹ ordinis p culpis ḡuioꝛib⁹ ꝯſueuit infligi ē ſbiciendus li. vj. de reg. nō ſolum. ⁊. c. ꝯſtitutōꝫ. Et dicͭ hoſti. ꝙ ſupioꝛ q̄ non peccauit eum abſoluē poterit. ar. ex̄ de ſen. ex. nup. In ordinib⁹ aūt non mēdicātib⁹ ꝓfeſſio expſſe vel tacite fieri pt̄ licite infra annū. ſꝫ expſſe emiſſa etͥ ſeculari hitu non mutato illi religioni p̄ciſe obligat quam ꝓfitens ē ꝓfeſſus. tacite vo facta infra ꝓbatōis annū p ſuſceptōꝫ hit⁹ ꝓfeſſoꝝ non illi ſpālitᷣ c⁹ hitus ē ſuſcept⁹. ſꝫ generalitᷣ religioni alicui obligat: ſi ſit etatis apte. ⁊ ſi ſciens ⁊ volūtari⁹ ac triduo ꝑſeueret. li. vj. de regularib⁹ ꝯſtitutōꝫ. Ex his pꝫ ꝙ q̄tum ad obligatōꝫ ex tacita ꝓfeſſione infra annum non ē drīa intᷣ medicantes ⁊ non mendicantes. ſꝫ in expſſa ſic. q̄ꝛ hmōi ꝓfeſſio in non mendicantib⁹ obligat illi religioni. in mendicantib⁹ autem non obligat illi religioni. ſed religioni tm̄ in genere.

Equitᷣ videͤ de ſexto. ſ. q̄s poſſit vouē circa qḋ ſciēdum ꝙ votū vt dictum ē ſup eſt q̄dam ꝓmiſſio fcā deo. Nullus aūt p ꝓmiſſionem pt̄ ſe firmitᷣ obligare ad illud qḋ eſt in alteri⁹ ptāte. ſꝫ tm̄ ad illud qḋ eſt oīno in ptāte ſua. Sunt aūt ſex genera hoīm q̄ non ſunt omnimode in ptāte ſua: ſꝫ alteri⁹. ⁊ iō non hñt liberam facultatē vouēdi. ſ. religioſus. ep̄s. cleric⁹. ſecularis ſuus. filiuſfamilias. ⁊ vxoꝛ. Predicti tm̄ ſm tho. ſcd̄a ſcd̄e. q. lxxxviij. ar. viij. c. iiij. vouendo non peccant. q̄ꝛ ſbīntelligitᷣ in eoꝝ voto ſi placuerit ſupioꝛib⁹ ſuis. De p̄dictis aūt ſex generib⁹ p ordineꝫ ē dōm. De religioſo igitᷣ ē ſciendū ꝙ non pt̄ vouē aliq̄d ſine licentia plati ſui. vñ di. xx. q. iiij. monachum. nō licꝫ vouē ſine ꝯſenſu abbatis ſui. Si aūt vouerit frangendū erit. Rō hui⁹ eſt ſm tho. vbi ſ̄. c. iij. q̄ꝛ religioſus ē ſubdit⁹ plato q̄ntum ad ſuas opatōes ſm ꝓfeſſionē regule. ⁊ iō licꝫ ad horā aliq̄d facē poſſit qñ non occupatᷣ circa alia a plato. q̄ꝛ tñ nullū tp̄s eſt in q̄ non poſſit eum platus circa aliq̄d occupare. nullum votum eius eſt firmū. niſi ſit d̄ ꝯſenſu plati. ſm aūt Rich. iiij. di. xxxviij. q. iiij. ar. j. c. rō hͦ eſt. q̄ꝛ votum religionis eſt tante altitudinis ꝙ omnia alia ꝯmutari pñt in illud. vt. j. dicetᷣ. ⁊ iō eccl'ia ꝯſiderans hui⁹ voti altitudinem ⁊ humanam infirmitatem. voluit auctē dei nullum votum poſſe ſupaddi voto religionis ꝓpt̄ piculum tranſgreſſionis q̄ etͥ de cā iura ꝯſentire videntᷣ. ꝙ vota q̄ fecit hō añ ſui ꝓfeſſionem in religione. q̄ plat⁹ eum recipiens ignorauit. reuocare pt̄ poſtq̄ notuꝫ ſibi fuerit. qḋ ꝓbatᷣ p hoc ꝙ religioſus eſt p'us ſb plato q̄ vxoꝛ ſub viro. ⁊ vt di. xxxiij. q. v. noluit. ſi adhuc innupte mulieri ꝯceſſerat pt̄ vota ꝑſoluē ſi anq̄ ꝑſoluerit nupſerit. ⁊ eius viro hoc cognito non placuerit. ñ ꝑſoluat. ⁊ hoc omnino ſine pcc̄o ex hoc arguit glo. abbateꝫ reuocare poſſe votum monachi. qḋ emiſit añ monachatum ſm Rich. vbi ſup̄. c. iuxta finem. Scd̄m hoſti. aūt ſi talis ꝓmo tpale votum impleret. ⁊ poſtea religioneꝫ intraret tuti⁹ faceret. q̄ꝛ tunc vtrunq̄ꝫ impleret. ar. ex̄. c. ſ. de vo. ⁊ vo. re. p tuas. ⁊ melius de ſpon. ꝯmiſſum. Dicit aūt Inno. ſup. c. ſcripture. ꝙ ſi religioſus voueret dicere vnum pſalterium vel aliam oꝛonem votum ſuet. De ep̄o ſciendum ꝙ votum facere ſine licentia pape ꝓhibetur. per quod vinculum inter eum ⁊ ſuam eccl'iam diſſoluatᷣ. ex̄ de renun. niſi cum pridē. in fi. Nec etiam aliud per quod eccleſie ſue grauiter preiudicetur. ex̄ de iureiur. ſicut noſtris. Unde non poteſt etiam ſine pape licentia generale vel ſpeciale votum peregrinationis emittere. ꝓpter quam opoꝛteret eum diu a ſua eccleſia abſentari. extra eodem. magne. Si autem non opoꝛteret eum diu abeſſe. ſufficeret licentia archiepiſcopi.

vt dic̄ Roð. ⁊ idez vult Inno. ex̄. e. ſup. c. magne. Votum tn̄ abſtinētie ⁊ etiā ꝑpetue ꝑt̄ emitte. ar. viij. q. j. clemens. ⁊ ex̄. de teſtamentis. relatū. ij. ⁊ breuiē ꝑt̄ emitte q̄libet votū ꝑ qḋ ꝓbeat bonū exemplū. q: ad hoc tenet̄ ex̄. e. ſ. ð vo. magne. §. j. De ſeculari clerico ſciendū ꝙ ſi h̄z ſub epō aliqḋ bn̄ficiū debēs reſidentiam. non ꝑt̄ ſine licētia epi votuꝫ longe ꝑegrinatōis emitte. vt in. c. magne. ⁊ de ꝯſec. di. v. non opꝫ miſtrꝫ. Nec ē aliud votum ꝑ qḋ eum oporteat ſuaꝫ eccl'iam relinq̄re. ex̄. de renū. āmonet. excepto ꝙ ꝑt̄ emitte votum de intrando religionē ſine licētia epi. ſufficit eñ ſibi licentiam pete. xix. q. ij. due. ⁊ ē ſm aliq̄s de accipiēdo crucē. ex̄ de voto. ex multa: q: ad hoc licētiam eſſe vident̄ ꝑ papaꝫ illi q̄ pn̄t eſſe vtiles ire ſancte. Aliq̄ vō intelligunt ꝙ ꝑt̄ emitte votum trāſmarinū de licentia plati. vl' ſedis apl'ice. ar. ex̄ ð cle. non reſi. fraternitati. ⁊ ex̄. e. ſ. de vo. magne. §. ver. Aliḋ aūt votū caſtitatis ⁊ abſtinentie face ꝑt̄. ſic dictum eſt de epō. Ad hoc nota ꝙ ſic h̄r li. vj. de regl'a. bn̄ficium. beneficium ei⁹ q̄ intrat ordinē non ē alicui ꝯferendū infra ꝓbatōnis annum. niſi ipe ꝯſentiat: aut ꝯſtet ꝙ voluerit abſolute vitā mutare. ꝯſtet inquā clara ꝓbatōe: vel ꝯpetētibꝫ indicijs li. vj. c. ti. non ſolum. vel ꝓfeſſionē expꝛeſſam fecerit. ſbaudi ſm Jo. an. alicui de religionibꝫ approbatis. li. vj. de vo. c. vno. ſine ſcienē habitū ꝓfeſſoꝝ recepit. ſ. vbi eſt diſtinctō. Quid ſi minoꝛ. xiiij. annis ingrediat̄ ordinē. Rñt. Jo. an. ꝑ hoc qḋ dī infra ꝓbatōis ānū ꝙ bn̄ficiū tale ꝯferri n̄ ꝑt̄ an̄ finē ānī. xv. q: ān⁹. xv. ē annus ꝓbatōis in eo. li. vj. de regula. c. j. qḋ ē verꝫ: niſi ꝑ⁹. xv. annum aliqḋ ſequentium ibidem inueniat.

Sed nunqd ꝯſtituto i ꝓbatōe ꝑt̄ beneficiū ꝯferri. credit Jo. an. ꝙ non: q: iam fingit̄ religioſus q̄ ad ꝓuilegiū emunitatis. li. vj. de ſen. ex. religioſo. ij. reſpō. ⁊ hoc intelligit ð beneficio qḋ ꝑ regulares poſſideri non ꝑt̄. Ad epatū tn̄ tal' eligi ꝑt̄. li. vj. de elec. nullus. Sꝫ nunqd canonic⁹ eccl'ie cathedralis ingreſſus ordinem an̄ ꝓfeſſionē vocari dꝫ ad electionem epi ſi ſit in loco vicino de q̄ dꝫ al's vocari. Rñ. Jo. an. ꝙ non. ⁊ ad hoc facit optime ꝑ ſi'e de ꝓcuratoꝛe li. vj. de ꝓcura. c. ij. Sec⁹ eſt de patrono vel eo ad quem non iure collegij: ſꝫ iure ſingulari electio ꝑtinet. hec Jo. an. ſup. c. bn̄ficium. Quid fiet interim de bn̄ficio talis. Rñ. in fi. illi⁹ c. bn̄ficiū. ꝙ ille ꝑ aliū debebit deſuire. ſ. in diuinis officijs. ⁊ ēt in cura. ſi ſit bn̄ficium curatū aſſignata ſibi bn̄ficij euſdē ꝯgrua portione. ⁊ ſm Jo. an. ibidez. reliq̄ portio ꝯſuabit̄ vel in vtilitatem eccl'ie expendet̄ li. vj. de ele. q: ſepe. nec dꝫ illi dari. Sꝫ bar. brix. dic̄ ꝙ tan. tenebat ꝙ ille interim h̄ret fruct⁹. q: nondū eſt monach⁹ ⁊ ꝑt̄ reuerti. fatet̄ tn̄ ꝙ ꝯſuetudo in ꝯtrariū ſe h̄ꝫ. Mandabit̄ aūt ꝓdicta ꝓuiſio ꝑ epm executōni. li. vj. de ele. cum ex eo. §. porro. De ſuo ſciendū eſt ꝙ nō ꝑt̄ voue aliqd eoꝝ q̄ impediunt eū a ſuitio dn̄i ſui ſine illi⁹ voluntate. di. liiij. ex antiq̄s. ⁊. c. ſi ſuus ſciente. Quid ſi ſuus intrauerit religionē. Rn̄ ſi ſit ꝑſona nota vl' ē ignota q: neſcit̄ vtꝝ ſit liber vel ſuus recipi non dꝫ ad monachatum an̄ trienniū. Ita ꝙ ſi ſuus vel obligat⁹ rōcinijs. ſ. reipu. vl' colonis. i. originarius vl' aſcriptici⁹ q̄rat̄ a dn̄o ſuo: reddet̄ ei cum oībꝫ his q̄ attulerat. fide tn̄ accepta de ei⁹ impunitate. Si aūt infra trienniū nō fuerit req̄ſit⁹ poſtea q̄rere nō ꝑt̄ ar. xvij. q. ij. ſi q̄s incognit⁹. Longi⁹ tn̄ tps ꝯcedit̄ ſi nimiū diſtat. vtꝫ ibidem. Sed qñ incipiet illud triennium ꝯputari dixit hu. ꝙ a tpe ingreſſus ⁊ curret ꝯtinue i fauorem religionis. Laurenti⁹ aūt ⁊ Jo. ⁊ plures alij dicunt ꝙ a tpe ſcie dn̄i. ar. ꝓdicti. c. ſi q̄s incognitus. in fi. vbi dī. niſi ſit tam longe ꝙ inueniri non poſſit. Sed q̄re ſuus ignorante domino ꝓmotus in clericum repeti non ꝑt̄ infra annum. vt dicet̄. j. li. vj. ti. de ſuis non ordinandis: ſꝫ monachus ꝑt̄ repeti infra triennium. Rñ. Inno. ex̄ de ſuis non oꝛ. ſup. c. de ſuoꝝ. ꝙ rō hec eſt: q: clericus manet publice monachus ſecrete. Quid ſi receperint eum ad ꝓfeſſionē an̄ tps ꝓdictū. Rñ. Ray. ⁊ hoſt. ꝙ ille dꝫ in ordine remanere ⁊ monaſterium dꝫ ſatiſface dn̄o. q: fuit in culpa eū recipiendo. ar. di. liiij. ſi ſuus abſente. ⁊ hoc ſm roð. qñ bona fide monaſterium intrauerit credens ſe liberꝫ eſſe. al'r videt̄ reſtituendus domino ſi ipe. ſ. dn̄s velit. Vel dic etiam ſm ray. ⁊ hoſt. ꝙ ſi iſte incognitus erat ⁊ ſe liberꝫ eſſe aſſerebat. vel forte hoc per teſtes falſos ꝓbabat. ſi dn̄s noluerit ex gr̄a dimittere ſpoliabitur tanq̄ vilis et indignus habitu quem accepit furtiue: ⁊ reſtituet̄ dn̄o. ar. extra de ſeruis nō oꝛ. de ſeruoꝝ. Sed nunquid talis eſt monachus. videt̄ ꝙ nō. cū ſeruus inuito dn̄o nō debeat fieri monachus. xvj. q. j. qui vere. Reſpondeo ſm roð. quidā dicūt ꝙ nō pōt fieri monachus. ſꝫ hu. videt̄ velle ꝯtrariū. q: ſerui⁹ ꝯtinentiā vouere ⁊ ꝓprijs abrenunciare: et ſm regulā monachoꝝ viuere ſaluo iure dn̄i quod habet i corpoꝛe ſerui: ⁊ aīam deo obligare pōt inuito dn̄o. licet nō poſſit alijs ſubijcere corpus. ſꝫ ſubiectio corꝑis nō exiget̄ ad monachatū. q: in domo ꝓpria pōt q̄s eſſe ⁊ fieri monachus. ar. xxvij. q. j. de viduis. Quid ſi fuerit poſtea manumiſſus nunquid poſtea reuerti tenebit̄ ad monaſteriuꝫ vbi ꝓfeſſus fuit. Rñdeo ſm roð. dicūt quidā ꝙ nō. ſꝫ hug. innuit. xvij. q. ij. ſi quis incognitus. ꝙ hmōi ſeruus licꝫ dicat̄ ꝙ nō fuerit monachus. q: tn̄ quātū in eo fuit monachus fuit redire tenet̄. ſꝫ ꝯtrariū tenet̄ ex̄ de ꝯuer. ꝯiu. quidā intrauit. Equidē difficile eſt reſpondere dato ꝙ ſeruus nō poſſit fieri monachus. ſed dato ꝙ poſſit. ſicut ſentire videt̄ hug. facilis eſt reſponſio. q: aliud eſt de viro intrante monaſteriū inuita vxore: q: monachus nō pōt eſſe cū annexa ſit ꝯtinētia monachali regule. vñ reuocatus ab vxore de monaſterio nō tenet̄ ea mortua ad monaſteriū redire: quia nunq̄ fuit monachus: ſed ſeruus accepta libertate reuerti debet. q: fuit monachus. Quid de voto ꝑegrinationis facto a ſeruo. Rñdeo ſm hoſtien. nō poteſt ipm exequi inuito dn̄o niſi quando eſt neceſſaria. ex̄ de ſent. ex. relatū. in fi. Et dic hic de ſeruo ſicut dicet̄. j. de filiofamilias cum ſeruus ſit dn̄o aſtrictus tanq̄ patri filius. De filiofa. diſtinguendū eſt ſm Jo. Lau. Tan. Ray. hoſtien. ⁊ Inno. extra de regula. ſup. c. ad noſtrā. ꝙ ſi ſit ipubes ſe nō pōt alicui voto obligare ſine patris vel tutoris auctē. ex̄ de regula. ſi quis. ⁊ intellige maſculū impuberē vſq; ad. xiiij. annū. feminā vſq; ad. xij. annū ꝯpletū. Vnde ſi talis ſcꝫ impubes intrat religionē ꝑ ſe: pater vel tutoꝛ q̄ habꝫ eū in ꝑtāte poteſt eū reuocare: ſi infra annū ⁊ diem principi. i. pape: aut ꝓprio epiſcopo vel regi vel miſſo dn̄o. i. officiali querelā deponat. xx. q. ij. puella: ⁊ extra ð regl'a. c. ij. Sꝫ quare addit̄ dies ad annū. Rn̄ ſm Roð. quia ſic placuit iuris conditoꝛi. ſpoſtea vō nō audiet̄: niſi monaſteriū forte eſſet valde remotū. q: tūc indulgebit̄ maius tempus ſm goff. ar. xvij. q. ij. ſi quis incognitus. et ex̄ de ꝓcura. dilectus. ⁊ currit annus ꝓdictus a tēpore ſcie. ar. illius. c. ſi quis incognitus. ibi longe ſm goff. ⁊ melius ſm hoſtien. ex̄ de ꝯceſ. ꝓben. q: diuerſitat̄. ⁊ ex̄ de ſup. ne. ꝓla. licet. hec hoſtien. ⁊ goff. Si aūt talis nō reuocet: et ꝯpleto anno. xiiij. in anno ſequēti ſcꝫ. xv. ſue etatis profeſſionē faciat vel habitū ꝓfeſſoꝝ ſuſcipiat: vel ꝓfeſſionē priuo. ſ. ante. xiiij. annū ꝯpletū factā: expꝛeſſe ratā habeat irreuocabiliter obligat̄. alioq̄n exire pōt libere infra annū ſequentē ſcꝫ. xv. ꝙ ſi ꝯpleto. xiiij. anno ꝑ annū ſequētē. ſ. xv. integruꝫ in religione ꝑmāſerit: vbi habitus ꝓfeſſoꝛum ⁊ nouitioꝝ eſt diſtinctus: ꝓfeſſionē videtur tacite emiſiſſe: niſi ibidem nulla diſtinctio habitus habeat̄. puta q: ꝓfeſſi et nouitij ⁊ alij cōmunē cū eis vitam ducentes ſil'r penitus habitu induunt̄. libro. vj. de regula. c. j. ſ. is qui. Si aūt talis ſcꝫ impubes ponat̄ ab alio in monaſterio. ſ. patre vel tutore. aut ipe nō ꝯſentit. et tūc pōt egredi q̄ncūq; voluerit. vſq; ad etatē legitimā. xx. q. j. puelle. ⁊ ea. q. ij. puella. Aut ꝯſentit: ⁊ tunc licꝫ ꝯſenſus ille qui fuit ante tpus pubertatis nō teneat: tn̄ nō pōt exire ꝓuſq̄ veniat ad etatē legitimā. xxx. q. j. illḋ. ad inſtar carnalis matrimonij. extra de deſponſa. impub. de illis. j. ſꝫ q̄cito ꝑuenerit ad etatem legitimā poteſt egredi. xx. q. ij. puella. ⁊ extra de regula. ꝯſuluiſſimus. hec ray. et idem dicit hoſt. ⁊ ſm hoſtien. forte infra triduū poſtq̄ ad etatē legitimaꝫ venerit. extra de regula. ad noſtram. quia tūc etiā i cōtinēti egredi intelligit̄. ar. C. de iudi. l. i. ⁊ ex̄ de elec. in cauſis. Si vō tunc exire noluerit. ſꝫ potius manere ꝓelegerit: extunc irreuocabiliter obligat̄. q: ipo facto cum moꝛa tempoꝛis tacite ꝯſentire videt̄. ar. extra de ſponſa. ad id quod. hoc tamen intelligendū eſt quando oblatus ſiue poſitus ibi fuerit. xij. vl'. xiiij. anno. vt ſic ibidē ad minus ꝑ annū moram ꝯtraxerit. ar. ex̄ de regula. ſtatuimus. ⁊ expꝛeſſe ar. C. de iudic. ꝓperandum. Vnde quod dixit goff. ꝙ filius oblatus a patre quando ſtetit vſq; ad tpꝰ aptum ꝓfeſſioni debet interrogari vtrum habeat ratum ſuum introitum nõ eſt neceſſe ſm hoſti. qꝛ nec inuenit ꝙ talis ſit magis interrogandus q̃ ali⁹. Bern̄. tñ dič ex̄ de reg. ſignificañ. ꝙ hoc faciunt aliq̄ religioſi ⁊ bñ cã maioris certitudinis. Nota etiam ꝙ Inno. dič ex̄ de reg. ſup .c. ſane ꝙ ſi impubes de ꝯſenſu parentum vel tutoꝝ tacito vł expꝰſſo religionem intrauit non poterit eum poſtea reuocare. ex̄ de reg. ſignificatum. ⁊ ſi hꝫ tm̄ vnū parentem ille ſolus pt̄ eum offerre. ⁊ ſi hꝫ tutores alios q̃ parentes. parentes tñ inuitis tutoribꝫ eos offerre monaſterijs pñt. Credūt eſſe aliq̄ ꝙ ⁊ ſi auus habeat in p̄tate filium ⁊ nepotē. pr̄ inuito auo pt̄ eum offerre. ⁊ non ecõuerſo. ⁊ eſt rō. qꝛ in ſpūalibꝫ ius naturale poſitiuo ꝓfert̄. Qđ vo dictum eſt ꝙ impubes maſculus exire pt̄ intelligebat hug. qñ malicia non ſupplebat etatem. al's ſi diſcretus eſſet. exire non poſſet niſi ꝯdiceret. ⁊ idem videt̄ ſenſiſſe Ray. di. ꝙ ſic̄ in matrimonio carnali malicia ſupplet etatē. ita ⁊ in ſpūali. cū ei obligare ſe poſſit diabolo multomagis deo. vt ex̄ ó deli. pu. pueris. ⁊ de ꝯuer. ꝯiu. c. vex. ⁊ ex̄ de regu. ⁊ tranſ. c. cū vir. ⁊ ex̄. e. l. de voto c. ꝑ tuas. In hac ext̄ opi. fuit Inno. iij. ex̄ de reg. poſtulaſti. hec eñi decre. nõ eſt hodie in forma in q̄ eſſe ſolebat. vñ hodie ñ pt̄ obligari infra annū qn̄ exire poſſit. li. vj. e. ñ ſolū. ⁊ ē rō qꝛ ꝯtue ē inexptos hoies mõſterijs applicare. xix. q. iij. mõſterijs. ſm hoſti. illud tñ. c. nõ ſolū loq̄t tm̄ de ꝓdicatoribus ⁊ minoribꝫ. extendit̄ tñ ꝑ ca. ſeq̄ns ad omnes ordines mendicantes. Si tñ impubes doli capax ſponte intrauerit ꝯſulit ei ray. ad cautelam ꝙ non exeat. vł ſi exiuit ꝙ redeat niſi duxiſſet vxorem. non dicit tñ eum teneri niſi ſm diſtinctionem ꝑmiſſaꝫ. Ad hoc nota ſm ray. ꝙ ſi impubes doli capax emiſerit votum aliud q̃ ꝯtinentie. videt̄ ꝙ ſit obligatus niſi pat̄ ſtatim cum audierit reuocet. xxi. q. iiij. mulier. Et idem credit roꝺ. de voto ꝯtinentie circa ingreſſum religionis. qꝛ non poterit reuocari. niſi ſtatim reuocet̄. ⁊ hoc intellige tam de voto filij q̃ filie. licet numeri. xxx. fiat mentio tm̄ de filia. Et expone ſtatim. i. ipa die. ar. numeri. xxx. vbi di. ⁊ in alteꝝ diem diſtulerit ſniam. In tranſitu vo ad religionem dat̄ patri annus ⁊ dies. qꝛ ꝑ illuꝫ eximit̄ a p̄tate patris vel tutoris. nõ ſic aũt ꝑ alia vota. hec roꝺ. Quid ſi vouerit ſe ſuaturꝫ ꝯtinentiam vel ingreſſuꝝ religionem cum venerit ad etatem legitimam. vel cum pr̄ eius obierit nunqđ pr̄ votū illud reuocare vel irritare pt̄ ꝯdicendo. Rñ. roꝺ. ꝙ hoc non pt̄ ſm opi. hugo. ſ; ſm opi. q̄ eſt humanioꝛ pt̄. vñ nõ tenebit̄ illud ſuare. niſi iteꝝ voueat vel iuret̄. qꝛ obligatio ſemel extincta non reuiuiſcit. nec pr̄ nec tutoꝛ peccat in reuocando. qꝛ hoc ſibi ꝯcedit̄ a iure ⁊ a deo. hec roꝺ. ⁊ Inno. ſup. c. ſcpture. Nota etiam ꝙ licꝫ non obliget̄ qs ex voto qđ in minori fecit ſtatu. ſi tñ maioꝛ poſtea fact⁹. illđ ratum habuit qđ vouit. obligatus erit. ex̄. e. c. ij. in tex. ⁊ glo. ſm Bern̄. ⁊ Inno. dič etiam Inno. ex̄. e. ſup. c. ſcpture. ꝙ impubes ſi ſit doli capax. ⁊ fecerit votum abſtinentie vel ꝑegrinatōis. vel aliud dꝫ implere poſtq̃ patriam exiuerit p̄tatem. qꝛ ſe potuit obligare deo ſic̄ ⁊ dyabolo. ex̄ de deli. pu. c. j. cum hmōi tñ eſt facile diſpenſandū cū ſint inexꝑti.

De filio aũt familias adulto ſiue pubere ſciendū ꝙ pt̄ votum religionis vouer̄. Circa qđ nota ſm hoſti. ꝙ talis aut intrat ꝑ ſe religionē. ⁊ tunc exire pt̄ qñcunq; vult anteq̃ faciat ꝓfeſſionem tacitam vel expꝰſſam. poſtq̃ aũt fecerit eaꝫ expꝰſſam vel tacitam exire non pt̄. xx vij. q. j. puelle. ⁊. ij. q. ij. c. j. ⁊. ij. Et idem ſm ray. Si aũt intret oblat⁹ a p̄re. aut intrat̄ ſponte. aut inuit⁹. ſi ſponte. ſ. qꝛ non ꝯdicit tenet introit⁹ ⁊ obligat̄ fili⁹. non tñ irreuocabilit̄. ſic intellige illud ex̄ de regula. cum vir. Expectabit ḡ ⁊ expectabit̄ ꝑ annum ⁊ diem. Nam añ nõ pt̄ exire ſm hoſti. ex̄ de regu. ſignificatum. ⁊ completo anno ⁊ die ſi voluerit exire vel remanere poterit. ⁊ ſi remanere ꝯſenſerit decetero exire non poterit. vt in. c. ſignificatum. ⁊. e. ti. cum ſim⁹. ⁊. xx. q. j. illud. Si vo intret inuitus exire poteſt niſi ꝑ aliquam culpam ibi poneret̄ ad agendum penitentiam. ſ. in ꝑpetuum vel ad temp⁹. xx. q. j ſicut. ⁊. xxj. q. ij. placuit. ⁊ di. l. ſi ille. ⁊ intellige inuitum qui intrauit ꝓpter metum. qui cadere poteſt in conſtantem virum. extra quod me. cau. perlatum. ⁊. c. cum dilectus. ⁊ idem dicit Ray. Quod autem dicitur extra de regula. cum virum. ꝙ monachum facit aut paterna deuotio. aut ꝓpria profeſſio: intelligitur ſm hoſtieñ. et bern̄. ibidē ſequūti ratihabitione filij modo ſupradicto. et ſic exponit̄ ibi. aut ꝑet. Intelligi etiam poteſt occaſionaliter de paterna oblatione: ſiue deuotione: quia licet ad hoc nõ cogatur. honeſtum tamē eſt ꝙ filius in hoc obtemperet patri. Sed quid ſi nõ metu: ſed dolo inductus intrauit aliq̄s religionem nunqđ allegare pōt deceptōem et exire. Rñdeo ſm ray. ꝙ nõ: qꝛ nõ poteſt dicere ſe deceptum cuius cõditio eſt meliorata. nec alterius dolo: ſed ſue potius fatuitati aſcribat. extra qđ me. cau. cum dilectus ⁊ de ꝯuer. ꝯiuga. ex parte tua. Aut obtinet ꝯtrarium regulariter ꝙ dante dolo cauſam ꝯtractui: nõ tenet ꝯtract⁹. xv. q. vj. c. j. Scđm aũt hoſtieñ. talis nõ poteſt exire ex quo fecit ꝓfeſſionem. extra de ꝯuer. ꝯiu. veniens. et. c. dudū. Idem eſt ſi ex falſa cauſa fuit inductus ad hoc faciendum. extra de ꝯuer. cõiuga. ex parte. ij. qꝛ dolus in ſpiritualibꝫ nõ reſcindit ꝯtractū. extra quod me. cau. c. penul. hec hoſti. Votū aũt aliud a voto religionis ꝑ quod grauiter patrie poteſtati preiudicaretur. vel pater inde ſcandalizaret̄. nõ debet inuito patre filiuſſa. obſeruare: ꝓ eo ꝙ nõ eſt ſue voluntatis cū ſit obligatus patri iure patrie poteſtatis. ar. extra de ſenten. excõ. mulieres. ⁊ expreſſe dicit lex ꝙ nõ poteſt. ſicut nec impubes nec ſeruus. vt ff. de pollicita. l. ij. §. j. Quid ergo ſi vouerit elemoſynā dare de peculio ꝓfectitio. Rñdeo ꝯſideranda eſt ꝑſone patris qualitas: ⁊ elemoſyne quantitas. ⁊ ſm hoc videt̄ ꝙ poſſit elemoſynam reddere: niſi pater ꝯtradicat expreſſe. ⁊ idem intellige de vxore ⁊ mercenario modicā elemoſynam paupi dante. ar. ad hoc expreſſe. ff. de dona. filiuſſa. §. j. et. ij. hec etiā lex eſt ꝯſideranda non improbanda. ar. ex̄ de dona. ceterum. hec hoſtieñ.

Sed nunquid poteſt filiuſſa. emittere votum ꝑegrinationis longinque. Reſpondet hoſtieñ. ꝙ non. vt v. dex: qꝛ nimis ꝑiudicaret patrie poteſtati. Excipe ꝑegrinatōem voti tranſmarinum. ar. extra eo. ex multa. §. ꝙ aũt. Et cauſam neceſſariam: vt ſi ſit a papa abſoluendus. ar. ex̄ de ſen. ex. relatum. De vxore ſciendum ꝙ nõ poteſt vouere ſine licentia viri abſtinere ſiue ieiunare. ꝑegrinari ſiue religionem intrare: quinimmo ſi ante matrimoniū contractum abſtinentie votum emiſerit. non debet inuito viro illud adimplere. ſ; et ſi de licentia viri votū ab initio emiſerit: idē erit. qꝛ ſp̄ i hmōi debet obedire viro. lꝫ vir peccet illud qđ ꝯceſſit ꝓhibendo. xxxiij. q. v. noluit. ⁊. c. manifeſtū. Idē intelligunt quidā de viro vouente. qꝛ nõ ad imparia iudicant̄. xxxij. q. j. ſi quis vxor. j. Alij dicunt ꝙ in voto abſtinētie vir eſt ſupior: qꝛ caput. vt in. c. manifeſtū. preallegato: qđ eſt ꝯcedendū ſm hoſtieñ. niſi circa debitū reddendum ꝑiudicaret̄ vxori. tale eñi votū vir ſeruare nõ poſſet inuita vxore. qꝛ nulla exceptio obſtat in hoc caſu. ex̄ de cõiu. lepro. Qm̄ memini. §. ſi. ergo nec votū ꝑegrinationis facere pōt vnus ꝯiugum ſine ꝯſenſu alterius. ar. xxxiij. q. v. ꝙ deo vnde dicit bar. in q̄ōnibꝫ. ꝙ ſi quis ire romaꝫ vouit. ⁊ poſtea ꝯtraxit vxore ꝯtradicente ire non poterit. fallit tamen hoc in voto tranſmarino qđ preter volūtatē vxoris vir pōt emittere vt tñ ꝯſentiat dꝫ attētius ãmoneri. ex̄. e. l. de voto. ex multa. §. ꝙ aũt. ⁊ q̄ nõ vult remanere ſeq̄tur virū ſuū. ex̄. c. ꝙ ſuper his. §. fi. hec Hoſti. Ray. ⁊ Inno. ex̄ eo. ſcripture. Sed nunquid poſſint viri ſimilr̄ irritare iuramenta vxoꝝ facta ante matrimoniū ꝯtractū vel poſt. Rñdet Roꝺ. ꝙ nõ: niſi ſint de abſtinentia ſm ꝙ innuit glo. aug. numeri. xxx. Notauit etiam hug. xxxiij. q. v. noluit. ꝙ ſi ante matrimoniū ꝯtractum obligauit ſe mulier alicui homini: nõ poſſꝫ poſt ꝯtum matrimoniū vir eius deobligare eam ab illa obligatione. Idē credit Roꝺ. ꝙ ſi poſt ꝯtractum mr̄imoniuꝫ iuraret aliq̄d alicui qđ ipa poſſet ꝯtradicente viro facere: ipe nõ poſſet tale iuramētū irritare. al's credit ꝙ poſſet. Quid ſi voueat vxor ꝙ ñ ibit ad ꝯuiuiū vel aliq̄d aliud ex̄ domū ꝓpriā cum viro ſuo. Rñdet roꝺ. ꝙ vir hmōi votū: ſi tñ eſt votū vel etiā iuramentum reuocare pōt. Hug. tñ notauit. xxxiij. q. v. manifeſtū. ꝙ vir illa ſola vota vxoris pōt reuocare: q̄ ipa ſine ſcandalo viri imple̅ ñ pōt. vt ó ieiunãdo ad matutinas ſurgēdo. ⁊ i camiſia ó nocte iacēdo. alia aũt ñ pt̄ reuocare. nec vxor tñt̄ e⁹ reuocatōi obedire. vt ſi voueāt ꝙ aliq̄d de ꝓpo daret ſi paſernalia hẽet: vł ſi voueāt mł'ta pr̄ nr̄. vel mł'tos ꝑs. ſingul' diebꝫ vł noctibus dicere. vel ꝙ decetero debitum nõ exigeret. vel ſimilia.

De voto aũt ꝯtinentie virum alter coniugum eam vouere poſt ⁊ ſine licētia alterius ꝯiugis dicet̃. j. li. viij. ti. de bono fidei. ar. ij. ⁊ ti. de bono ſacri. ar. ij. ⁊ ti. de impedimento voti ꝯtinentie. ⁊ ti. de impedimento ordinis.

Sequitur videre de ſeptimo. ſ. de obligatione voti. ⁊ circa hoc querūt̃ plura. ſ. vtrum om̄e votū licitū ſit obligatoriū vouentis ad implendum illud qđ vouit. R̷. ꝙ ſic. vnde deut. xxiij. Cum votū voueris dn̄o deo tuo nō tardabis reddere. q2 requiret illud dn̄s deus tu⁹. et extra de voto. licet. dicit̃. ꝙ vſqz adeo ſolutio eſt neceſſaria poſt votum vt ſine ſalutis ꝓprie diſpendio nō liceat alicui reſiſtere. Rō huius ē. q2 oīs ꝓmiſſio licita facta cū intentōe obligādi ſe: ⁊ cū deliberatōe ſi acceptet̃ ab eo cui fit obligat ꝓmittentē. nō tm̄ ex ꝑcepto legis diuine. ſ3 etiā legis nature. ſ3 votū licitū eſt huiōi ꝓmiſſio. ⁊ oīem talē ꝓmiſſionē recipit deus. ergo ⁊c̃. hec Richar. iiij. di. xxxviij. q. v. ar. j. c. Notandū autē ſm tho. iiij. di. xxxviij. q. j. ar. iij. q. j. c. j. ꝙ qn̄qz votū fieri impediret ſi pn̄s eēt obligatōē3 voto etiā facto aufert. vnde ſi aliquid vouet̃ ⁊ poſtea fiat impoſſibile quātū ad hoc obligatio tollit̃. vt ſi aliquis diues vouet eccliam edificare ꝙ poſtea ſuperueniente paupertate nō poſſet facere: nō obligat̃ niſi ad illud qđ pōt. Sz nūqđ vouēs votū licitū tenet̃ ſtatim ſoluere ipm. R̄n. ſm tho. ſcđa ſcđe. q. lxxxviij. ar. iij. c. iij. obligatio voti cauſat̃ ex ꝓpria volūtate ⁊ intentōe. vn̄ deut. xxiij. qđ ſemel egreſſum ē de labijs tuis obſeruabis et facies ſicut ꝓmiſiſti dn̄o deo tuo. et ꝓpria volūtate locutus es ex ore tuo. ⁊ iō ſi de intentōe ⁊ volūtate vouentis ſit obligare ſe ad ſtatim ſoluendū: ſtatim ſoluere tenetur. ſi aūt ad certū tp̄s vel ſub certa ꝯditōe: nō tenet̃ ſtatim ſoluere. ſ3 nec tardare debet vltra ꝙ intendit obligare ſe deo. dicit̃ enī ibidē. cū votū voueris dn̄o deo tuo: nō tardabis reddere. q2 reqret dn̄s de⁹ tu⁹ illico: et ſi moratus fueris tibi reputabit̃ in peccatū. Et ſm rođ. cū aliquis vouet ſine ꝯditōe vl̃ tp̄is ꝑfixione tenet̃ ſtatim illud exequi cū poteſt niſi in vouēdo habuerit aliud in mente. dat̃ tn̄ et tp̄s ad arbitriū boni viri ad diſponendum de rebus ſuis. Porro ſm tho. iiij. di. xxxviij. q. j. ar. iij. q. j. c. vij. ſi is q̄ vouerat religionē intrare ex mora circa rerū diſpoſitionē3 ꝓbabiliter timet ꝑpetuū impedimentū: tenet̃ vlterius nō differre.

Quid de eo q̄ vouit ſe intraturū religionem que non vult eū recipe. R̄n. ſm richar. iiij. diſ. xxxviij. q. v. ar. j. c. ij. tal̃ aut determinat ſuā intentōē3 ad vnā religionē tm̄: aut nō. ſi ſic. nō tenet̃ aliquā religionē intrare ſi illa noluerit eū recipere. q2 qđ vouit nō poteſt iplere. Si nō. tenet̃ ſe tot religionibꝫ offerre ꝙ vnā inueniat ſi poteſt q̄ velit eū recipe. niſi ſit talis de qua ꝓbabiliter credit̃ ꝙ ſi de ea cogitaſſet nullo modo intrare conſenſiſſet. hec Richar. ibidem. Et ſi nullam inueniat que eum recipiat ſit ſub obediētia epi. et ſit monach⁹ ei⁹ ſm Inno. Si aūt dubitet quā intētōē3 habuerit ſm tho. ſup. iiij. ſen. ⁊ i ſumma viā tutiorē eligē d3. Quid ſi aliqs vouit infra certū tminū aliquā religionē igredi: ⁊ ē recept⁹ ⁊ poſtea ꝑlat⁹ nō vult eū recipe. R̷. ſm bern. ex̃ e. ꝑ tuas. nō eſt tranſgreſſor voti. q2 ꝑ eū nō ſtetit. ſ3 ꝑlat⁹ ille cogi pōt ꝙ ipm induat ex quo recepit eū. niſi aliqđ rōnabile obſiſtat ar. ex̃ de regula. c. vlti. Quid ſi ꝯuerſi tranſeāt ad eccleſiā regularē. R̄n. intelligit̃ eos vouiſſe ⁊ ꝓprijs renunciaſſe. ⁊ ſi habitū huiōi portēt ꝑ annū ſolēnizāt votū. ſi aūt tranſeāt ad eccleſiam ſecularē nō intelligit̃ eos vouiſſe ſm Io. xxvij. q. j. vt lex. Eſto ꝙ aliquis vouerit religionē intrare: ⁊ anteꝙ intret in epm̄ eligat̃: nūqđ tenet̃ religionē intrare. videt̃ ꝙ nō: q2 ſi ꝓfeſſus eſſet in religione poſſet ꝓpter epatum religionē dimittē. xviij. q. j. c. j. R̄n. ꝙ nihilominus tenet̃ intrare. ex̃. de voto. ꝑ tuas. nec eſt ſimile. de ꝓfeſſo. q2 tranſgreſſor voti eſt in peccato mortali. ⁊ electio talis eſt irritāda. quia ad ſacrorū adminiſtratōem eligit̃. a quorū ꝑceptōe tp̄e electōis erat ꝑuatus: ſ3 ꝓfeſſus in religiōe epatum recipiens non defraudat religionē. quia ab ea nō recedit. oportet enī eū ferre hitū eius ex̃ de vi. ⁊ hone. cle. clerici officia. nō debet etiā a priori ꝓpoſito recedere. xviij. q. j. de monachis: qđ eſt intelligendum ſm glo. ibidē. q̄ ad ea que ſunt de ſubſtātia monachatus. cuiuſmodi ſunt. habitū religionis ferre. ꝯtinentiā ſeruare. ꝓpriū nō habē. nō enī epiſcopi ſunt dn̄iarū dn̄i: ſ3 diſpenſatores. Ad tp̄us aūt et ex cauſa poteſt habitū aliū deſup ferre. xvj. q. vij. noua. in glo. et ex̃ de vita et ho. cle. deus. Nō debet etiam epatum ſine ꝑlati licentia incipe. xviij. q. ij. quā ſit. in tex. ⁊ in glo. Vtrum votum tenet̃ ſiue obligaret ſi aliqs nō intrare religionem vouet. R̄n. ſm hoſti. ꝙ tenet̃ ſuare votum licet fuerit indiſcretum. niſi poſtea inſpiret̃ ſibi a dn̄o ꝯtrariū. illect⁹ ſ3 non intret. ij. q. iij. ꝯſtituit. ⁊ ex̃. de puer. ꝯiu. dudū ex reuelatōe vō ſecure intret. ex̃. de diuor. gaudem⁹. Et ſm has duas vias dic ꝓcede rōes ꝓ ⁊ ꝯ ex iuribꝫ ſūptas. ⁊ hec ſol⁹ ſatis approbat̃. xxij. q. ij. beñ. ⁊ ex̃ d iureiur. c. ij. ⁊. iij. Goan⁹ vō iſtam qōem ſolue videt̃ di. ꝙ ſi qs a parentibꝫ coactus vel clericat⁹ tonſurā vel religionis veſtem ſuſcipiat: ſi neutrū ſe facturū iuramēto firmauerit. licz hoc iuramentum aliqbꝫ videat̃ reꝓhenſibile. q2 opus caritatis iuramento ſe non facturū ꝓmiſit: nulla auctē ſuare ꝓhibet̃. ⁊ ſi nunꝙ hoc vel illud facit. non tn̄ illo min⁹ ſalutē ꝓmereri valet. cum nōnulli i laicali habitu ſcīſſimi ⁊ deo dilecti inueniāt̃. xxij. q. iiij. §. vi. qn̄ ſi. ⁊ di. lxj. c. ij. hec de hoſti. Scđm aūt rich. q̄l. iij. q. xxix. c. ille q̄ iurauit vel vouit ſe nunꝙ intrare religionem nō eſt obligat⁹ ad nō intrādū. ꝯſtat enī ꝙ xp̄c ꝯſuluit opa ꝑfectōis ⁊ ſuperogatōis. intrare aūt religionem ē ſupererogatōis. ſ3 cadit ſb ꝯſilio xp̄i. ſ3 cum ipe nō ſit ſibi ꝯtr⁹. ꝓmiſſum ei⁹ ꝯſilio ꝯtrariū non valet eſſe firmū. Preterea due ſūt ptes iuſticie. ſ. declinare a malo ⁊ facere bonum. ſ3 ꝯ iuſticiā eſt omne iuramentū qđ eſt ꝯtrariū declinationi mali ⁊ opatōi boni. ſ3 illicitū eſt iurare ſe aliqđ bonū non facturū. cum ſ3 intrare religionē ſit valde bonū. illicitū eſt iurare ſe nunꝙ intrare religionē. Sed obijcit̃. ꝙ iuramentū de re licita eſt ſuandū. ſ3 non intrare religionē eſt res licita. ſ3 ⁊c̃. R̄n. ꝙ imo iuramentū de re licita non ē ſuandū qn̄ excludit bonū: qđ ſub ꝯſilio cadit. Si obijciat̃ illud qđ ſup̄ dictū ē. ſ. de G. a tiano. ꝙ tale iuramentū non ꝓhibet̃ ſuari. dōm eſt ꝙ ibi non bn̄ ſenſit. vel pt̃ dici iuriali⁹ ꝙ nō dic ꝙ illud iuramentum obliget. ſ3 intēdit ꝙ nō ꝓhibet̃ ſuari. q2 q̄ ſic iurat nō ꝓhibet̃ in ſeculo remanē. hec rich. vbi. ſ. c. j. ⁊. ij. Vtrum vouens intrare religionē: ⁊ poſtea intrans cū intentōe exeundi impleat votū ſuum. R̄n. ſm rich. iiij. di. xxxviij. q. viij. ar. iij. c. vouens intrare religionē. aut actualit̃ ꝓponit in religione remanē. ita tn̄ ꝙ ꝓpoſitū illud non cadit ſub voto. ſ3 tm̄ ipm ꝯcomitat̃. Aut actualit̃ ꝓponit eam expiri. vt ſi ſibi placuerit ibi remaneat. ⁊ ſi diſplicuerit exeat. Aut de nullo iſtorū actualit̃ cogitat. ſ3 hoc tm̄ vouet. q2 videt̃ ſibi aīe ſue eſſe bonū. Aut dū vouet intrare h3 actualit̃ ꝓpoſitū exeundi poſtꝙ intrauerit. Si p⁹ mō vouit. aut qn̄ intrat h3 abſolute ꝓpoſitum exeundi. ⁊ nunꝙ dandi opam vt mutet̃ ſuum ꝓpoſitū. aut h3 ꝓpoſitum exeundi. tn̄ cum voluntate dandi opam vt mutet̃ ꝓpoſitū ſuum. p⁹ mō intrans non implet votum ſuū ſm iudiciū. q2 talis h3 ex malignitate ꝓpoſitū exeundi. in his aūt q̄ dn̄o offerunt̃ deus magis penſat intentōē3 ꝙ factum. ſcđo mō intrans implet votū. q2 non h3 abſolute nec ex malitia ꝓpoſitū exeundi. ſ3 magis ex infirmitate. ſil̃r dici pt̃ ſi vouerit intrare. ſcđo mō vl̃ tertio. ſi aūt vouerit q̄rto mō ſic intelligi pt̃ tripliciter. vno mō ꝙ ita vouet intrare vt exeat alio mō ꝙ vouet introitū ⁊ exitū. tertio ꝙ non vouet niſi introitū. ⁊ votū comitat̃ exeundi ꝓpoſitū. ⁊ q̄libet illorū trium modorū vouēs peccat ⁊ non tenet votū. q2 eſt temerarium. vtz intuenti. patet ſ3 ꝙ vouens intrare religionē eo mō q̄ tenet votum. non implet votū ſm diuinū iudicium. nec abſoluit̃ ab obligatione facta deo. ſi intret cū ꝓpoſito exeundi abſolute ⁊ cum voluntate non dandi opam vt mutet̃ ꝓpoſitū ſuum. Vtrum ex nuda ꝓmiſſione oriat̃ obligatō. R̄n. ſm rich. iiij. di. xxxviij. q. iij. ar. iij. c. Nuda ꝓmiſſio dr̄ q̄ non eſt firmata fidei impoſitione. nec iuramento. Aut ſ3 eſt cū intentione obligandi. ⁊ tunc obligat. aut nō eſt cū intentōe obligādi ſe. ⁊ tūc non obligat in foro ꝯſcie de neceſſitate ſalutis. vt qdam dicūt. Ad qđ facere videt̃ illud ex̃. e. ſ. de voto. literaturā vbi dr̄ de q̄dā q̄ pauore mortis ꝑterrit⁹ dixit. nō diu ſ3 morabor ꝓponens in aīo ꝙ religionē intraret ꝙ ſi pl⁹ i voto nō pceſſit. ei⁹ trāſgreſſor dici nō poterit. ſi nō impleat qđ dixit. ⁊ dr̄ ibidē i glo. ꝙ nō dixit hoc aīo ſe obligādi. ⁊ ideo ſe obligat. niſi q̄ ſe obligādi aīm h3. Ad hoc etiā facit. ff. de ac. ⁊ ob. obligationū. licz enī ex iure nate ꝓmittēs obliget̃ adiplēdū qđ ꝓmittit. niſi tn̄ obligat̃ ſe intēderit. illa obligatio nō eſt neceſſitatis ſ3 honeſtatis ⁊ ꝯgruitatis. ⁊ iō ꝯtrauenīēs nō peccat mortalit̄ ſ; venialit̄. ⁊ hoc rōnabile vr̄. q: mlti ex deliberatōe dicūt aliq̄ bona ſe facturos q̄ hoc ñ dicerēt ſi ꝑ hoc ſe obligatos ad faciendū illud tanq̄ necc̄riū crederēt. Aliq̄ tñ dicūt ꝙ q̄libet ꝓmiſſio ex deliberatōe facta: ñ obligat ꝓmittentē obligatione necc̄ria ad faciendū qḋ ꝓmittit ſi ſalutē ꝯſequi velit xij. q. ij. quicūqꝫ ſuffragio. ⁊ e. q. v. q: Johes. et. xxij. q. v. iuramenti. Rodol. vo ti. de voto notat ꝙ ſine preiudicio credit ꝙ ſolū ꝓpoſitū nō obligat. nec eſt mortale ꝯtrauenire. niſi addat̄ ꝓmiſſio vel votū expſſuꝫ vel tacitū ſiue preſumptum

Utrū votū interꝓtatiuū obliget. Re. ſm tho. iiij. diſ. xxxviij. q. j. ar. iij. q. j. c. v. ꝙ ſic. vñ ſi quis pᵒ tp̄s ꝓbationis ī monaſterio remanſerit: obligat̄ ex voto interꝓtatiuo: niſi forte ꝓpter aliquā cauſam fuerit ſibi terminus ꝓrelatus. vel in tali loco ꝯſueuit ꝓrelari. tūc aūt faciētes hm̄oi votū tenent̄ ad tria principalia vota religionis. ſ; ad alias obſeruātias. q̄rū trāſgreſſio ex diſſimlatōe prelatoꝝ inducit̄: obligari nō videt̄: p̄cipue ſi ſint ſimplices: talia ſufficient diſcernē neſciētes. hec tho. ibidē. Utrū ex ingreſſu religionis obliget̄ q̄s ad remanendū ibi. Re. ꝙ nō. imo greg. ixᵒ. ſtatuit ꝙ nouicij in ꝓbatione poſiti pn̄t ad ſtatū priorē redire libere infra annū. niſi in tribꝫ caſibꝫ. p̄mus eſt ſi acceſſerūt habitū ꝓfeſſoꝝ. ſcd̄us ſi ꝓfeſſionē fecerūt. tercius ſi euidēt appareat ꝙ tales voluerint vitā mutare. ⁊ in religione deo ꝑpetuo ſeruire. extra ď regula. ſtatuimus. Sed quō apparet ꝙ vitā q̄s mutare velit. Rn̄det ibidē glo. ꝙ hoc apparet ſi expſſe ſeculo renunciet. vel ſi aliq̄d dicat vel faciat ꝑ qḋ eius volūtas appareat. de hoc vide illud qḋ hoſti. dicit ſ. e. ti. ar. v. q. ſ; ꝑ q̄d habꝫ ⁊c. Et nota ꝙ illa decretalis ex̄ de regula. ꝯſului: que fuit grego. vj. hodie nō videt̄ habere locū. vt ibi dı̄ glo. ꝓpter dictā decretalē. ſtatuimus q̄ fuit poſterior. ⁊ fuit Inno. iiij. Sꝫ q̄lit̄ ſcietur ꝙ fuerint in ꝓbatione. Rn̄det Ray. ꝙ hoc ſciet̄. vel q: ꝓteſtati ſunt ſe velle eſſe in ꝓbatione. vel q: acceperūt habitū nouicioꝝ. qḋ hꝫ locū in religionibꝫ illis in q̄bꝫ habitus nouicioꝝ ē diſtinctus ab habitu ꝓfeſſoꝝ. vel q: eſt ordo talis: qui nō ꝯſueuit aliquē ad ꝓfeſſionē recipē: niſi habita ꝓbatione. Ubi aūt habitꝰ nō eſt diſtinctus ſm ꝙ habet̄ ī illo. c. ſtatuimꝰ ſ̄pallegato. dūt tp̄e ꝓfeſſionis bn̄dici veſtes q̄ ꝓfitentibꝫ ꝯcedūtur. vt habitꝰ nouicioꝝ a ꝓfeſſoꝝ habitu diſcernat̄. Quid ſi in aliq̄ ſ̄pdictoꝝ triū caſuū redeat ad ſeculū ⁊ ꝯtrahat mr̄imoniū. Rn̄det Roſ. ꝙ in caſu p̄mo ⁊ ſcd̄o nō tenebit mr̄imoniū: nec etiā in tercio. ſi talis ſimplr̄ renunciauit ſeculo ꝓmittēs ſe decetero victurū in religione tale votū vel ꝓmiſſionē approbante ꝓlato religiōis illiꝰ. tūc eīm votū ſolēnizaſſet. ſ; ſi tm̄ habitū nouicij reciperet ⁊ volūtatē manifeſtaret votum ſimpliciter eſſet: qḋ tm̄ mr̄imoniū ꝯhēdū impediret. Utꝝ votū ſub ꝯditōe factū q̄ ꝯditō nō implet̄ ꝓpter culpā vouētis ſit obligatoriū. Re. ſm Richar. iiij. diſt. xxxviij. q. v. ar. iij. c. ꝙ ſic. ad qḋ facit illud qḋ dı̄ ex̄ ď ſponſa. ſicut ex lr̄is. de q̄dā q̄ mulierē quandā ſe ducturꝰ in ꝯiugē. infra certū terminū iurauit. nec ꝑ viꝝ ſ; ꝑ mulierē ſtetit ꝙ ipe iuramentū nō impleuit. qḋ viro nō eſt imputādū. imo ꝓ ꝯpleta ꝯditione ē habenda. Idē ſ; eſt q̄tū ad equiualentiā ad hoc vt teneat ꝓmiſſio implere ꝯditōem appoſitā ⁊ nō ſtare ꝑ illū q̄ dꝫ eā implere q̄ minus impleat̄. ſ; q̄ ꝓmittēs impedit eius impletōem illo q̄ debebat implere ꝑato: ꝑ ꝓmittentē ⁊ nō ꝑ aliū ſtat ne impleat̄. habenda eſt ſ; ꝓ impleta. cū ſ; ſua ꝓmiſſio teneret ſi ꝯditō impleret̄: nihilominꝰ etiā tenet q̄n ꝑ eius culpā ſtat ꝙ nō implet̄. vñ cū aliq̄s deo vouet aliqḋ ſp̄ale obſequiū ſi a pc̄o a q̄ temptat̄ ꝑſeruauerit eū: ſi incidat illud pc̄m nihilominus tenet̄ implere votuꝫ. q: ꝙ deus eū nō ꝑſeruauerit ab illo pc̄o: ſtetit ꝑ eū nō ꝑ deū q̄ illū a pc̄o illo ꝑſeruaſſet ſi ille voluiſſet

Eſto ꝙ aliq̄s horrēs ꝯmittē aliqḋ magnū ſcelus: qḋ nunq̄ intendit ꝯmittē: voueat ꝙ ſi ꝯmittat intrabit aliquā religionē quā nō vult: ſ; horret intrare: ⁊ poſtea illud ſcelus ꝯmittat: nunq̄d tenet̄ intrare religionē. Rn̄det Richar. vbi ſ. ꝙ ſic. q: votū ſub ꝯditōe factū de re bona et ꝓpter finē bonum ē obligatoriū exn̄te ꝯditōne. ſiue illa ꝯditio ſit bona ſiue mala.

Utrū votum de nō vouēdo aliq̄d niſi illud qḋ vouet̄: exꝑmat̄ v̄bo vel dicto vel ſcripto: ſit obligatoriū. Re. ꝙ ſic. ita ꝙ ſi poſtea voueat ⁊ votum ſuū verbo vel ſcripto nō expmat peccat. Naꝫ tale votū eſt bonū. q: ꝑ voti expſſionem in v̄bo vel ſcripto habet̄ de voto facto certior cognitio. ⁊ precauetur in vouendo ꝑcipitatio q̄ꝝ vtrūqꝫ eſt bonum. nihilominꝰ tñ videt̄ ꝙ teneat illud votum ſi al̄s ſit licitū. q: cum vouē ſit bonū. ⁊ a ſp̄ūſcto ꝯſulat̄ ꝑ pſ̄. vouete ⁊ red. do. deo nr̄o omnes q̄. ⁊c. Uotum vō de non vouēdo nō obligat. vñ votuꝫ de q̄ eſt ꝓpoſita qḋ non obligat ad nō vouendū ſ; obligat ad exꝑmendū ꝑ v̄bum vel ꝑ ſcriptū ſi ꝯtigerit emittē votum.

Utꝝ votū magis obliget q̄ iuramentū. Rñᵒ. ſm aliq̄s ꝙ ſic. q: obligatō voti cauſat̄ ex libero ꝯſenſu volūtatis hominis ⁊ fidelitate quā dꝫ deo. obligatio vō iuramēti ex libero ꝯſenſu hoīs ⁊ reuerētia: quā dꝫ deo in q̄ñ eſt veritas ꝑma. infidelitas aūt ſui ad dn̄m eſt g̃uior: offenſa q̄cunqꝫ alia irreuerentia quā ſuus dn̄o facē poſſit. ⁊ hm̄oi ſn̄ia eſt tho. Alij diſtinguūt de iuramento. q: aut ſit homini. aut ſit deo. p̄ᵒ mō non ita forcit̄ obligat ſic votū. q: obligatio q̄ ſit deo ī voto eſt fortior: obligatōe q̄ ſit hoī. ſcd̄o mō magis obligat iuramentū ceteris pꝫbꝫ. votū eīm nō importat niſi ꝓmiſſiōeꝫ deo factā ex deliberatōe facta cū intentōe ſe obligādi. hoc aūt totū importat iuramentū. ⁊ addit adductōꝫ ꝑſone veritatis in teſtimoniū ad maiorē ꝯfirmatōꝫ ꝓmiſſionis. hec rich. iiij di. xxxviij. q. v. ar. ij. c. Utꝝ heres teneat̄ adimplē votū illiꝰ cui ſucceſſit. Rñ. ſm ray. pr̄ non pt̄ iniungē filio neceſſitatē ꝑegrinandi. vt ex̄. e. licꝫ. vbi iniūctio patn̄a tenuit q: filiꝰ approbauit. pecuniariā vō ſatiſfactōem iniungē pt̄. ex̄ de vſ. tua. ⁊ ex̄ de ſolu. c. j. Tñ ſm hoſti. diſtigue. q: ſi heres hereditatem adierit votū eiꝰ cuiꝰ eſt heres tenet̄ implē ſi vires hēditatis patiant̄. maxime ſi ſuſcepit ſponte. vt ex̄. e. licet. Nam obligatōꝫ voti ꝯſtat ad heredē trāſire. ff. de pollicita. l. ij. in fi. Si vō non adierit non tenet̄. q: nec heres niſi ſponte ꝓmiſerit. ⁊ tūc ſi in omni caſu intendit ꝑſonam ſuam obligare. dꝫ implē. non tam ob ꝓmiſſionem factam a teſtatore q̄ ob ſuam. ſ; ſi tanq̄ heres ꝓmittebat ſꝑans hēditatem adire. poſtea tñ mutato ꝯſilio abſtinuit non tenet̄. ar. ex̄ de elec. venerabilē. §. fi. ⁊ ſic ēt intelligi pt̄ illud ex̄. e. ſ. de voto licꝫ. Sꝫ q̄cunqꝫ hereditatem adijt obligat̄. vt ꝓbatum eſt. ⁊ ar. ex̄ de ſoluꝰ. c. j. Inno. vō ſup. c. licꝫ ꝑallegato. dı̄c ꝙ q̄ votum trāſmarinum ꝯmittit ꝓ ſubſidio tr̄e ſancte ſi impediat̄ morte vel alit̄: cogit̄ aliū ꝯmittē q̄ votum ꝯpleat. ar. dicti. c. imo ſi alijs non ꝯmittat: heredes cogi pn̄t: vt vel illud ꝯpleant vel expenſas aut ſubſidium. qḋ pr̄ vel teſtator facturꝰ eſſet faciant. Secus eſt ſi vouet ꝓpt̄ deuotōꝫ vel aliā cām. q: tunc ſi ꝑſonalit̄ ire non pt̄: mittē non tenet̄. q: ſb̄ intelligit̄ ſi poteroꝰ. ⁊ hm̄oi.

Equit̄ vidē de. viij. ſ. de caſibꝫ in q̄bꝫ pt̄ a voto diſcedi. Circa qḋ ſm hoſti. nota ꝙ vbicūqꝫ voueo vel ꝓmitto aliq̄d non facē q̄ facto. vel aliq̄d non facere. q̄ nō facto ſalus corꝑalis vel ſp̄ualis amittit̄. vel pc̄m mortale incurrit̄. non ē ſuandū votū vel iuramentum. vel pactum. neqꝫ ꝯſuetudo. neqꝫ lex. neqꝫ ꝑceptū. neqꝫ ēt aliqḋ vinculū firmitatis. xxij. q. iiij. c. fi. ⁊ c. int̄ cetera. ⁊ ex̄ de iureiurā. q̄rto in differentibꝫ aūt q̄ ſi fiant nō eſt pc̄m mo͛le. ⁊ ſi non fiant nullū eſt mo͛lis pc̄i ꝑiculum. tenet votuꝫ ⁊ eſt ſuandum. ar. ex̄. de no. op. nūc. cum ex iniūcto. §. ſuper eo. niſi aliud dicat̄ rōne ꝑſone. q̄ eſt inhabilis ad vouendū. de q̄ habitum eſt ſup̄ ar. de vouente. ⁊ dūmodo obligationi ꝑcedenti licite non ſit ꝯtrarium. ar. ex̄ de iureiuran. ca te. in fi. ⁊ c. veniens in fi. q: nec tunc deſacili ſine pc̄o poſſet exeq. ar. xxij. q. v. iuramenti. hec hoſti. vñ notauit hug. xxxij. q. fi. non ſolum. ꝙ ſi q̄s fecit votum de carnibꝫ non comedendis ⁊ infirmet̄ ita ꝙ a medicis dr̄ ꝙ eſt in ꝑiculo niſi carnibus veſcat̄. ⁊ ꝙ alit̄ non pt̄ euadē. de ꝑcepto maioris. ⁊ etiam ſine ꝑcepto pt̄ carnes comedere. q: eſt cā neceſſitatis. ⁊ ī hm̄oi voto ꝯditio tacita fuiſſe videt̄. niſi nc̄citas cogeret. ⁊ preceptum maioris acceſſet. Item ſm hoſti. ſi quis vouet dare certam menſuram annuatim. ⁊ non determinet. in arbitrio eius eſt ad quam menſuram det. ex̄ de cenſi. ex ꝑte ꝑ totum. Licet igit̄ votum ſit regulariter implendum in caſibꝫ tñ ab eo diſcedi pt̄. Et notauit hoſti. plures caſus: quoꝝ p̄mus eſt. ſi commutet̄ in melius. ex̄. e. ſcripture per totum. ⁊ de iureiuran. c. iij. in principio. alicui autem requiritur auctoritas ſuperioris. vt dicetur infra. ſcd̄s caſus eſt ſi non pceſſit ad actum. ex. e. li. ꝑ. in fine. tercius eſt ſi votum ꝯditionale fuit cuꝫ ꝯditio deficit. xxxij. q. viij. c. ſi. ſ. non ſolum. in fi. ⁊ eſt in ar. ſuꝑ illo. c. ⁊ hoc intelligas ſiue ſit ꝯditio ſpālis ⁊ expſſa. ex. de ꝯdi. appo. veꝝ ⁊. c. de illis. ſiue ſit tacita q̄ ex ſui natura ineſt voto. vt ſi potero. ſi vixero. ſi deus dederit. niſi deus aliter reuelauerit ſm goſ. ſi tn̄ aliquis voueat ex duabꝫ cauſis vel plꝛibꝫ. vl' ſb duabꝫ ꝯditōnibꝫ vel pluribꝫ. ⁊ nihilominus intendat ſe obligare q̄libet illaꝝ cauſaꝝ vel ꝯditionum exn̄te tenet votum implere. licꝫ deficiat vna illaꝝ vel plures. dummodo extet vna eaꝝ. vt dicunt Ray. ⁊ Hoſt. quartus eſt vbi vouens non habꝫ liberam facultatem vouendi. vt habitum eſt ſupra. ar. de vouēte. quintus eſt vbi ſuꝑioris auc̄te dilatum eſt vel redemptū vel mutatum. ſextus vbi votum ex ſui natura eſt illicitum vbi q̄deꝫ n̄ tm̄ a voto pt. imo dꝫ oino diſcedi. Notauit etiam Goſ. alium caſum. ſ. qn̄ cā ꝓpt quam votum eſt emiſſum ceſſat. ex. e. magne. in fi. licꝫ ſecus ſit in voto religionis qd ex cauſa falſa nō viciat. vt ex. de ꝯuer. ꝯiu. dudū. hoſti. vero dic̄ ꝙ etiam in alio voto non ceſſat votuꝫ ceſſante cā. licet redemptio facilius admittat. ⁊ hoc eſt qd dr̄ ex. e. magne. §. ſi. vt ꝓbat ibi ſpālit nos induxit. ⁊ ibi facilius ceſſare potuit. ceſſet ḡ idem ⁊ ſi ita non eſſet. nam facile erat. vt innuit ibi. facili. Et hoc intellige vbi fuit cauſa inductiua ſiue ꝯpulſiua. vel etiam finalis. ſꝫ hoc non expſſit. ff. de ver. ob. quicqd aſtringendę. ꝑ totuꝫ. ⁊ in ar. ſuꝑ ea. l. ⁊ ſic pt intelligi. ⁊ ſic etiā intellexit Ray. ex. de ꝯuer. ꝯiu. ex pte. j. §. j. Si vo expſſit hoc dicens ꝙ ſi talis cauſa deficeret obligari nolebat. patꝫ qd ceſſauit qn̄ ceſſauit cā. ex. de ap. cum ceſſante. ſic ⁊ ſi ꝯditio defeciſſet.

Eq̄r vidē de. ix. ſ. de vtilitate voti. ⁊ circa hoc q̄rūt plura. ſ. vtꝝ expediat homini vouē. Rn̄. ſm Ric. iiij. di. xxxviij. q. vj. ar. j. c. vouens aut vouet bona quoꝝ obſuatio videt ꝓbabilit ꝓꝑtionata infirmitati ſue ſpūali. aut improportionata. Primo modo expedit homini vouere. qꝛ ꝑ hoc amplius firmat voluntatem ſuaꝫ in bono: ⁊ excludit a ſe ꝑ magna pte libertatem malefaciendi. ⁊ facit actū virtutis latrie. ⁊ iō vouēdo meret ꝓpt qd monet pſ. vouete ⁊ reddite dño deo nr̄o. Scdo mō n̄ expedit nec lꝫ. tale em̄ votum non hēt diſcretoꝝ ꝯmittere. cū ꝑ hoc vouens magis videt ſe illaq̄are q̄ augere ſecuritateꝫ de ſua ſalute. q̄libet tn̄ reputare dꝫ obſuantiam voti religionis eſſe ꝓportionatam ſue infirmitati ſpūali: niſi ꝑ certam experientiam ꝯſtet de ꝯrio ſibi. Et ꝓpt bona exempla q̄ religioſus vident ⁊ audiunt ⁊ ꝓpt maiores ꝯſolationes ſpūales: qs ex dei benignitate ob fauorem religionis ⁊ ſancta ſocietate recipiunt obſuantia aliq̄ꝝ bonoꝝ eſt ꝓportionata alicui in religione exn̄ti q̄ non eſſet ꝓportionata eidem in ſeculo remanenti. Sꝫ obijcit qꝛ ḡuius pctm ceteris pibꝫ eſt pctm religioſi q̄ laici. Vn̄ dic̄ anſ. li. de ſilitu. ꝙ ſi penitere religioſus noluerit maiori damnationi ſubiacebit. ḡ vouere non expedit. Rn̄. ꝙ licet ex voto pctm aggrauet. tn̄ in benefaciendo etiaꝫ magis meret. vt in ſe. q. oñdet. ⁊ ex. de pc̄o penitens maioreꝫ miſcdiam q̄ penitens in ſeculo ꝯſequet ſm anſ. in li. pdi. hec Rich. vbi ſuꝑ. c. iij. Utrum idem opus bonum factum cum voto ſit magis meritorium q̄ factum ſine voto. Rn̄. ſm rich. iiij. di. xxxviij. q. vj. ar. ij. c. ꝙ ſic: deus enim cum acceptet opus ꝓpt opantem. tantomagis acceptat opus q̄to eſt ab homine ad eius ſuicium magis eſt ſpālius dedicatum. ceteris aūt pibꝫ ſpālius dedicat homo ad dei ſuitium ꝑ votum q̄ ſine voto. Pret. vt dic̄ anſ. de ſilitu. ſic obſequium eius q dño totam arborem cum fructu offert eſt acceptiꝰ dño q̄ obſequium eiꝰ q dat dño de fructu arboris. q̄tum vult non tn̄ dat arborem. ſic ſuitium religioſi eſt gratius deo q̄ hominis ſecularis.

Eq̄rit videre de. x. ſ. de mutatione voti. ⁊ circa hoc querunt plura. ſ. vtrum votum ꝯmutari poſſit. Rn̄. ſm Rich. iiij. di. xxxviij. q. viij. ar. j. c. vt habitum eſt ſuꝑ. votoꝝ q̄dam ſunt neceſſitatis. ⁊ hec redimi vel ꝯmutari non pn̄t. qꝛ non pn̄t omitti ſine pc̄o. ar. xvij. q. j. Sunt q̄dam. Alia ſunt vota volūtatis. ⁊ talia fere oia redimi ⁊ ꝯmutari pn̄t. fere dixi ꝓpt vota religionis ⁊ ꝯtinētie de qbꝫ ſpālit q̄ret. j. ſ. in ſe. ar. ſic em̄ dic̄ bern. d pcep. ⁊ d. ſpē. iiij. c. iniquum foret ſi ſtatutum ꝑ ſola caritate ꝯ caritatem tenēt. votum aūt fieri dꝫ ex caritate ⁊ ꝑ caritate. vnde eiꝰ obligatio tenē ꝯ caritatē non dꝫ. ꝯ caritatē aūt tenēt ſi illō in meliꝰ ꝯmutari nō licēt. Votū ḡ ꝯmutari pt in meliꝰ bonū. ex. c. magne. circa fi. Hoc aūt fieri nō dꝫ ꝓpa auc̄te ipiꝰ vouentis. qꝛ nullus dꝫ eſſe iudex in ſua cauſa ⁊ ſic dr̄ leui. vlt. Aial qd imolari pt dño ſi qs vouerit ſcm̄ erit: ⁊ mutari nō poterit. ſꝫ auc̄te iuris. votum tpale ꝯmutari pt in ꝑpetuā obſuantiā religionis. vt dicet in ſe. q. ⁊ votū religionis laxioris in artiorē. ꝓus tn̄ licētia ſui p̄lati petita ſiue obtenta ſiue n̄. ex. de regula. ſane. ⁊. c. lꝫ. ꝑ totū in pn̄. Jura vo q ꝯtrarium dicē videnē intelligi dn̄t de eo q cā leuitatis ⁊ nō petita licētia trāſit ad ordinē aliqm. ſi tn̄ licētia nō petita trāſit. redire nō tenet ad bonū inferiꝰ qd reliq̄t. vt ber. dic̄ li. de pce. ⁊ diſpē. c. xxxvj. Nec hoc ē ꝯ pdicta. qꝛ mlta fieri ꝓhibēt q tenēt poſtq̄ ſcta ſt. hec ric. vbi. ſ. c. iij. ⁊ ꝯuenit cū eo ber. ex. de regl a. licꝫ. Si tn̄ trāſeat cā leuitatis licētia eſt petita: reuocari pt ſm hoſti. xix. q. iij. mādamꝰ. ⁊. c. ſtatuiꝰ. ⁊ ex. de etate ⁊ q. ⁊ ordie pfi. ⁊ ea i glo. intelleximꝰ. Vel intellige eſt. ſm hoſti. ꝙ leuitas p̄ſumit qn̄ licētia n̄ petit. vt ibidem. ſecꝰ ē ſi petat. vt dr̄ i. c. licꝫ. Vn̄ ꝙ dic̄. c. ſtatuimꝰ p̄allegato ſine pmiſſiōe pris ſbaudi petita: licꝫ n̄ obtēta. Quid ſi dubitet vtꝝ ſit laxior vl' artior religio ad quā trāſire petit ⁊ vtꝝ velit hoc ex temeritate vl' ex diuina iſpiratōe. Rn̄. ſm hoſt. ⁊ rod. hoc ē ſuꝑioris arbitrio relinq̄ndū. i. ne. ſ. ſathanas ſe trāſformet i angelū lucis. ex. de reg. licꝫ. ſtatim ptꝰ medium.

Quid ſi ſuꝑior arbitret iniq̄. Rn̄. ſm hoſti. ab ſuꝑioreꝫ ſuꝑioris ē recurrēdū. ex. de ele. ne ꝓ defectu. circa medium.

Quid ſi qs regularis ipetrāuit ab abbate ſuo licētiā trāſeundi ad religionē artiorē: ⁊ poſtea penituꝫ eū. Nunq̄d abbas ille tenet recipe eū reuertētē. Rn̄. ſm rod. ſi ille n̄ pt inuenire religionē artiorē vbi recipiat. aut ſuſtinē n̄ pt eiꝰ auſteritatē poſtq̄ cā ꝓbauit: tenet eū recipe ſi reuertat an̄ ſcām ꝓfeſſiōꝫ nec repelli ꝓtextu ꝓoris licētie vl' renūciatōnis ſi renūciauit mōſterio ꝓꝰ. cū ſcā ſit ex cā. ſ. trāſeūdi ad religionē artiorē ⁊ cā n̄ ſit ſecuta: alr̄ recipe eū n̄ tenet. Quid ſi petiuit licētiā trāſeūdi: ⁊ abbas dixit ꝙ deliberaret. ⁊ anq̄ reſideat peniteat eū ⁊ dic̄ ꝙ n̄ vult trāſire. abbas tn̄ poſtea licētiat eū. nūqd exire tenet. Rn̄. ſm rod. ꝙ n̄. ex q n̄ ꝯcurrūt volūtates petētis ⁊ licētiātis. Nōuit eſt hu. ꝙ n̄ ſufficit licētia p̄lati ſine licētia ꝯuētꝰ cū i alienatōe pdij. qd minꝰ valet q̄ hō req̄rat ꝯſenſus. c. Sꝫ rod. credit ꝙ vbi petit licētiā trāſeūdi ad religiōꝫ artiorē ſufficit licētia ſoliꝰ abbatis. Ad laxiorē aūt religionēꝫ trāſire n̄ pt eſt de ꝯſenſu abbatis ⁊ ꝯuētꝰ. qꝛ ē ꝯ ius. Qn̄ aūt abbas ⁊ ꝯuētꝰ licētiāt aliquē ſimplr̄. ⁊ ille renūciat ſimplicit mōſterio ſuo ex odio forte vel rancore vel alia cā n̄ valet qd agit. qꝛ hoc n̄ ē niſi ei dare licentiā euagādi. Vota aūt ꝑegrinatōis ⁊ abſtinentie ⁊ hmōi ꝯmutari pn̄t auc̄te epi. iura em̄ hoc poſſe ab e[illegible]is nō excludūt. ar. ex. e. c. j. in tex. ⁊ glo. Inferiores vo p̄lati epis nullū votū ꝯmutare pn̄t. niſi fuerit eis ſpālit ꝯmiſſum ſiue ꝯceſſuꝫ p̄ter p̄latos religioſos q diſpēſare pn̄t in votis ſubditoꝝ ſuoꝝ. Vota aūt ꝯtinētie ⁊ religionis ⁊ trāſmarinū ꝯmutari nō pn̄t auc̄te epi. ſꝫ ſolus papa diſpēſare pt i illis. ex. e. ex multa. in pn̄. vbi papa reſidet pme q̄ſtioni. §. j. ⁊. c. veniēs. ⁊ q̄tuor. c. ſe. Et ideꝫ ē ſm hoſti. de voto crucis cuiuſlibꝫ. xxiij. q. j. q̄tiens. Rōꝰ ē ſm Rich. iiij. di. xxxviij. q. ix. ar. ij. c. qꝛ non ē diſpēſandū in votis illis niſi ꝓpt ꝯmunē ecclie vtilitatē: vel aliquā magnā necītatē. ⁊ iō ꝯmutatō eoꝝ merito reſuat pape q curā hꝫ totiꝰ vniuerſalis ecclie. Nunqd votū de ieiunādo in ſabbato ſp eſt ꝯmutādū. Rn̄det rod. ꝙ nō opꝫ hmōi votū reuocare: vel ꝯmutare. pt tn̄ in meliꝰ ꝯmutari. Nam ⁊ ſm canonē veterē. de ꝯſec. di. iij. Sabbato. ieiunandū eſt in die ſabbati. q tn̄ canō vel loq̄tur de ꝯſilio. vel ē abrogatus.

Quid de voto feriandi in ſabbato. Rn̄. Rod. ꝙ non eſt ſimplicit irritandū: vel necīo ꝯmutādū niſi vouēs ſuſpectꝰ ſit ꝙ iudaizare velit. Quid ſi qs vnum diſſa vota. Rn̄. Tho. iiij. di. xxxviij. q. xj. ar. iiij. q. iiij. c. ꝙ ſi vnū ē alteri ꝯpoſſibile dꝫ vtrūq; ſuare: niſi forte ſibi ꝯmutet votū p̄cedens: in meliꝰ ſeq̄ns. Si vo votū ſit incōpoſſibile alteri dꝫ maius ſeruare: ⁊ de minori ad arbitrium p̄lati ſatiſfacere.

Utꝝ qlibꝫ votū ꝯmutari poſſit i votū religiōis. Rn̄. vo lens facere profeſſionem in religione ſi actualiter ſeu habitualiter remanere velit obligat᷑ ad vota que fecerit in ſeculo non cõmutant̃ in votũ religionis. tamẽ poſtq̃ ad noticiã plati devenerit: eũ ab illis votis abſoluere poterit. maxīe ſi ignorabat ipſũ eē ligatũ illis votis tpe pfeſſiõis. ſi aũt actualiter ſeu habitualiter intẽdat ſe non teneri ãplius votis illis. ſed ſolo voto ſue religionis abſoluitur ab illis per votũ religionis propter eius altitudinẽ et pfectionẽ extra .e. ſcripture. Unde iſta cõmutatio ſit auctoritate iuris. ſi tñ rex vnius vel imperator voverit ꝙ vſqȝ ad certũ tẽpus ĩ terra ſancta militabit vl' vn᷒ alius magn᷒ dñs exiſtens dux totius exercitus cruce ſignatorũ. ⁊ de c᷒ abſentia deſolaretur exercitus: vellet religionẽ intrare. In hoc caſu videret̃ ſm hoſti. ⁊ Roð. papa cõſulend᷒ certũ ẽ tñ ꝙ perſona mediocris abſolueret̃ a voto tranſmarino per religionis ingreſſum ⁊ pfeſſionem i. e. . cũ. n. votũ religionis ſit perpetuũ eſt magis voto peregrinationis terre ſancte: quod eſt temporale. vt habet̃ ex̄. e. c. pallegato. Scripture ſiue reus. Reus fracti voti non habet̃ qui tẽporale obſequiũ noſcitur in ppetuã religionis obſuãtiã cõmutare. Si dicat̃ ꝙ p votũ aſſumptionis crucis ĩ ſubſidium terre ſancte cõſeq̃t̃ homo remiſſionem omniũ peccatorũ. et ita videtur eē vtilius voto religionis. § ⁊c̃. Poteſt ſm Tho. ſcða ſcðe. q. lxxxix. ar. iij. c. iij. rationabiliter dici ꝙ etiam per ingreſſum religionis conſequetur quis remiſſionem omniũ peccatorũ. ſi enim aliquibus elemoſinis factis homo põt ſtatim ſatiſfacere de peccatis ſuis ſm illð Dañ. iiij. Peccata tua elemoſinis redime. multomagis in ſatiſfactionem p omnib᷒ peccatis ſufficit ꝙ hõ ſe totaliter diuinis mancipet obſequijs per ingreſſum religionis que excedit omne gen᷒ ſatiſfactionis etiã penitẽtie publice vt habet̃. xxxiij. q. ij. ad monere te cum lachry. vnde in vitis patrũ legit̃ ꝙ eandem gratiã cõſequuntur intrantes religiõez quã cõſequuntur baptizati. ſi tñ ñ abſoluerent̃ ab omni reatu pene: nihilominus ingreſſus religionis eſt vtilior illa q̃tum ad promotionem in bonum que preponderat abſolutioni a pena. Quid ſi quis ſuſcepit votum implendum p matre. Nũquid p igreſſũ religiõis põt aboliri. Rñ. ſm Tho. ĩ q̃dã q. de quol. ꝙ ex q̃ igreſſus religiõis ñ ſufficit p ſe. ſufficit eē p mr̃e vl' eē ſi vult abbas illð votũ pt̃ iplẽ. Quid ſi aliqs cruce ſignat᷒ vel alius vouit ꝙ expenderet vel mitteret ĩ ſubſidium terre ſancte centũ marcas. ⁊ poſtea ingredit̃ religionem. nunquid eſt liberatus oĩo. Re. ſm roð. ꝙ ſic. quo ad laborẽ peregrinationis. non quo ad pecuniam predictam. quia nullus ſine licentia ſpeciali pape põt cõmutare vota terre ſancte nec ipſo iure mutantur per ingreſſum religionis: niſi quo ad laborem peregrinationis. Quid ſi quis vouerit dare centum libras pauperib᷒ vel alicui certe perſone vel eccleſie vl' facere eccleſiam vel domũ alicui religionis. nũquid huiuſmodi votum cõmutari poterit in votũ religionis. Rñdet roð. ꝙ aut ex tali promiſſione vel voto eſt alicui vel aliquib᷒ actio acquiſita. aut nõ. ſi ſic non liberatur per ingreſſum religionis niſi cõſentirent illi quib᷒ donauit vel promiſit. ſi non. liberatur: ſi intendat illud minus bonũ cõmutare ĩ hoc maius dũ tamen hoc fiat auctoritate epi ſui ſm roð. vid᷒ tamẽ ꝙ ad hoc ſufficiat autoritas iuris ex̄. e. ſcripture. Sed quõ vota debent redimi vel cõmutari. Re. ad hoc ꝙ illud fiat licite ⁊ canonice requiritur autoritas ſuperioris. vt dictũ eſt. ⁊ cauſa rõnabilis q̃ ſubſit. debet aũt ſupior ibi attendere tria. ſ. quid liceat ſm equitatem. qđ deceat ſm honeſtatem ⁊ quid expediat ſm vtilitatem ſiue neceſſitatem. ex̄. e. magne. § j. vñ debet ꝯſiderare qualitatem pſone: ⁊ cãm et q̃litatem. ⁊ q̃ntitatẽ ꝯmutationis. vt ex hoc colligat an cõmutatio ſit melior ⁊ deo acceptabilior. Debet etiam conſiderare cãm ꝓpter quã votũ eſt emiſſum. nã ea ceſſante ceſſat facilius ⁊ effectus. vt in. c. magne ĩ fi. vltĩa. ſ. linea. In voto ergo peregrinationis ſic fieri debet redemptio: vt expenſe q̃ fierẽt ĩ eũdo morãdo ⁊ redeundo ĩ alias pias cãs dent̃ et labor itineris ieiunioꝝ vigiliarũ ⁊ orationũ laboribus ꝯpẽſet. vt ĩ. c. magne. § penul. ad fi. ⁊. c. ſup his. hec hoſti. et ray. Oblatiõnẽ etiã quã vouẽs in eccleſia illa ad quam ire vouerat facturus eſſet ſm Ray. ad ipſã mittere debet. In voto vero abſtinẽtie debet haberi rõ aſperitatis ieiunioꝝ panis ⁊ aque ⁊ affluentia vouẽtis. ex̄. e. c. j. ⁊. c. magne. § penul. ĩ fi. vnde aliquis paup parua pecunia vl' oratione ſi nihil habaret votũ redimere poſſet vbi regi vel comiti magna non ſufficeret. ar. ex̄. de maledic. c. ij. hec hoſti. Nã pauperi operario cõceditur redimere ieiunia ſexte ferie denario vno. di. lxxxij. preſbiter. In voto aũt tranſmarino ꝯſiderari debet intentio vouentis. ſ. vtrũ intẽderet peregrinari vel bellare. Si eĩ intẽdebat peregrinari et ſit habilis ad eũdum q̃uis inhabilis ad pugnandũ nõ redimat. Si vero intendebat pugnare ⁊ ſit inhabilis ad pugnãdũ redimat. niſi forte cõſilio ſtrenuus ſit: vel forte ſecum pugnatores ducere poſſet. talis eĩ non ẽ oĩo impotens. ex̄. e. ꝙ ſuper his. § penultimo. ⁊ fina. ⁊. c. ex multa. § Secũdo queſiuiſti. et. § fi. in fi. vel niſi ſit agricola vel artifex qui ſit ibi vtilis. licet non multi taliũ ibi ſint oportuni propter paruitatẽ poſſeſſionũ ⁊ paucitatez inhabitantiũ. vt in. c. ꝙ ſuper his. j. reſ͞ſio. Sed inter illos qui habent ĩpedimentuȝ tẽporale. vt his dilatio cõcedat̃. vel perpetuũ. vt ab his redemptio recipiat̃ ẽ ſubtilit̃ diſtinguẽdũ. vt ĩ. c. ꝙ ſup his. § j. In clericis etiã vouentib᷒ cõſiderari debet ſi clericus cruceſignat᷒ ſit ibi vtil' ⁊ neceſſ. vl' ꝯſilio: vl' pdicatiõis officio: vel qa deputat᷒ ẽ alicuius magnatis ſuitio. vl' q: ſecũ milites bellatores ducere põt. et tũc ñ recip̃ ẽ redẽptio. Si vo nõ ſit ibi oportun᷒ tũc recipit̃. vt ex̄. e. ex multa. § fi. ⁊. c. poſtulaſti. Nã ad pugnandum pſonaliter ẽ inhabilis. vt pȝ. di. l. clericũ qui paganũ. ſȝ et aliquotiens poteſt votũ redimere etiã ſi bellatores põt ducere. vt ſi ſit nimis ſenex fragilis ⁊ confractus. ex̄. eo. magne. § verum etatis. circa medium. ⁊ ex̄. de renunc. niſi cũ pridem. § alia vero cauſa eſt. Oportet etiã cõſiderare vtrũ ex facilitate animi iuuenilis votum ſit emiſſum. q: tunc eſt remittendum remiſſione cõpetenti recepta. ex̄. eo. veniẽs. Nec debet ptermitti ꝙ licȝ votũ hieroſolimitanũ ſit magni fauoris vt patet ex̄. e. ex multa. § penul. ꝙ aũt. ſi tñ propter abſentiaz vnius pſone periculũ immineret toti terre ſiue ꝓuincie: ꝯſulte votum remittit̃: vel differt̃: nec votũ tranſgreditur: qui auctoritate ſedis apoſtolice illud diſtulit adimplere. ex̄. e. nõ eſt. hec hoſti. Quid ſi publica meretrix quã multi ſequunt̃ votum emiſerit tranſmarinũ. nunq̃d redimere poterit illud. Rñ. ſm hoſti. niſi corrigatur: nec ipſa nec bellatores q̃ ſequũtur eã ex amore corrupto debent admitti: nec ei᷒ votũ approbari. qa nec oblatio ſua dȝ recipi. vt dicet̃. j. li. vj. ti. de prochijs

Equit̃ vidẽ de vindecio. ſ. de diſpenſatiõe voti. ⁊ circa hoc queritur. vtrum omne votũ ſit diſpẽſabile. Rñ. Hu. et eius ſequaces dixerũt ꝙ diſpenſatio põt dupliciter ſumi. vno mõ pro relaxatiõe iuris: et ſic nullo modo votum eſt diſpenſabile. quia ꝙ per votum deo factũ ab eo qui ẽ libere poteſtatis in vouendo vouens ſit obligatus. hoc eſt de iure diuino. papa autẽ ius diuinum relaxare non poteſt. xxv. q. j. ſunt quidam dicentes. Alio modo pro iuris declaratiõe. ⁊ hoc modo aliqua ſunt diſpenſabilia. vt ea que poſſunt ĩ melius commutari. quia papa poteſt interpretari ⁊ declarare ius diuinum. Aliqua vero non ſunt diſpenſabilia: vt ea que dignaȝ recompenſationem habere non poſſunt: vt votum cõtinẽtie ⁊ religionis. huius ſñie ẽ etiã Ray. Boñ. etiã. iiij. diſtin. xxxviij. q. ij. ar. iij. c. huic opi. fauere vr̃. Et ſi dicat̃ ꝙ poſſibile ẽ ꝙ in matrimonio pax eccleſie detur que eſt vtilitas cõis que eſt preferẽda priuate. § ⁊c̃. Rñdet̃ ſm eũ ꝙ vouens debȝ eſſe magis ſolicitus de ſalute ſua q̃ alioꝝ. ⁊ pterea neſcitur vtrũ ex matrimonio pax daret̃: et certũ dimitti non debȝ p incerto. Pro hac etiã opi. eſt exemplum beati Mathei apl'i qui conſentire noluit ꝙ effigenia virgo deo dedicata regi nuberet qui ſe fieri xpianũ cum omni populo promittebat quinpoti᷒ mortẽ ſuſtinuit. Tho. ſcða ſcðe. q. lxxxviij. ar. xj. c. ĩ fine aũt diſtinxit de voto continentie. ſcilicet ꝙ eccleſia diſpenſare poteſt in ipſo ſolemnizato per ſacri ordinis ſuſceptionem: pro eo ꝙ debitũ cõtinentie non eſt annexum eſſentialiter ſacro ordini ſȝ ex ſtatuto eccleſie. ſed non põt diſpenſare in voto cõtinentie ſolemnizato per religionis profeſſionem. quia debitum continẽtie eſſentialiter eſt ſtatui religionis annexũ: per quã homo ſe mancipat totaliter dei ſuitio: qð ñ põt ſil' ſtare cũ matrimoĩo in q̃ icubit neceſſitas ꝓcurãdi vxorẽ placẽ. ⁊ ea q̃ ad hoc reqrũt̃ ar. ad hoc ex̄. de ſta. mo. cũ ad monaſteriũ ĩ fi. vbi dr̃ ꝙ cuſtodia caſtitatis eſt annexa regule monachali. Si obijciat̃ ꝙ tale votũ põt eē impeditiuũ melioris boni. vt pacis vni᷒ magne regionis. dõm ꝙ periculis rerũ humanarũ ẽ obuiãdũ ꝑ reo humanas: nõ per hoc ꝙ res diuine ↄuertãť ĩ vſũ humanuȝ. religioſi aũt mortui ſunt ſeculo: ⁊ viuũt deo. Vnde nõ ſũt reuocãdi ad vitã humanã occaſiõe cuiuſcũq̄ euēť ſm tho. vbi ſ. c. j. Sed ↄtra hoc obijciť ſm Richar. iiij. di. xxviij. q. ix. ar. j. c. qȝ vt dictũ ē ſup̄ platus religioſus diſpēſare põt in votis ſbditoȝ ſuoȝ ſi qua ſuperaddunt neceſſarijs ad ſaluteȝ que ſunt ſuperogatõis. ḡ etiã papa põt hoc reſpectu oĩuȝ: cũ in eo ſub deo ſit plenitudo ptãtis. Videť ḡ dõm ꝙ omne votũ ꝓprie dictũ. ſ. qḋ ē de his que ſũt ſuperogatõis ē diſpenſabile. qȝ ĩ quolibet tali voto põt ĩueniri cã diſpenſatõis racionabilis. ſ. vel ꝓfectus maioris boni: vel vitatio mali. et hoc vel reſpectu reipublice vel reſpectu vouẽtis. Reformatõ eĩ pacis ĩter regna eſt maius bonũ ↄmũitati ꝙ̃ ↄtinentia vnius pſone. In tali ḡ caſu ſi perſona q̃ ↄtinẽtiã vouerat ꝑ obediẽtiã pape nubat: magis mereť obediẽdo ꝙ̃ ↄtinẽdo ꝙ̃tũ ad pmiũ ſbale. alr̃ obligatõ fcã ꝓpi charitatē. militaret ↄ charitatē. Preterea recta rõ vr̃ dictare aliquē eē loco dei ĩ tra q̃ piculis ↄmunitatũ ⁊ ꝑſonaȝ pēſatis ĩfirmitatibꝫ vtilitatibꝫ ⁊ dãnis: poſſit rõnabiliť obuiare. ⁊ dico rõnabiliť. qȝ vbi ñ eēt diſpēſandi rõnabilis cã ſi diſpēſareť nõ eēt diſpēſatõ: ſȝ diſſipatõ ſm ber. iij. de ↄſide. ad Eugeniũ. c. xiiij. et hec ē opi. richar. vbi ſ. ⁊ hoſti. ⁊ hug. cardinalis ſancte ſabine. quã hoſti. allegat ĩ hac qõe. ⁊ Inno. ex̄ de ſta. mo. ſup. c. cũ ad monaſteriũ. ⁊ Jo. theutonic⁹ q̃ dicit ꝙ vidit de fcto diſpēſari. Tho. ſcda ſcḋe. q. lxxxviij. ar. xj capi. ij. aũt dicit ꝙ diſpenſari poteſt in voto temporalis continentie. ſicut et in voto temporalis. abſtinentie. Sed contra dictam ſolutionē plura obijciũť. ⁊ pmo illud eccl'. xxvj. oĩs põderatõ nõ ē ↄdigna aĩe ↄtinẽtis. ḡ vr̃: ꝙ diſpēſari non poſſit ĩ voto ↄtinentie. Rñ. ſm glo. ibidē. aĩa ↄtinens. i. xp̄o deſpõſata ĩ ſpũali ſcia cõpať opibꝫ mundi: et ſapiẽ ſeculari. Vel ĩtelligiť ſm hu. cardinalē de ↄtinẽtia a peccatis. ⁊ hoc nõ ē ↄ pdicta. ſi. n. ĩtelligereť ꝙ ĩ nullo actu eēt maior rõ meriti ꝙ̃ in obſuantia cõtinẽtie falſus eēt itellect⁹ qȝ ĩ ſuſtinẽdo martiriũ ē maius meritũ. Vel ſm tho. vbi ſ. ĩ fi. illa auctoritas dȝ itelligi ꝙ̃tũ ad hoc ꝙ nec fecũditas carnis: nec aliq̇ corpale bonũ ē cõparãdũ ↄtinẽtie q̃ cõputať iter bona aĩe vt dicit Aug. li. de ſancta vginitate. vñ dicit ſignanter aĩe non carnis cõtinentis. Obijciť etiã qȝ ex̄ de ſta. mo. pallegato. c. cũ ad monaſterium dr̄: ꝙ abrenũciatõ ꝓprietatis ſicut ⁊ cuſtodia caſtitatis ē ita annexa regule monachali. vt nec ↄ eas papa valeat diſpēſare. ḡ ⁊c̄. Rñ. lȝ papa nõ poſſit facē ꝙ q̇s ſit monachus ⁊ nõ renũciet ꝓprietatē. qȝ hoc eēt facē ↄdictoria ſil'. põt tñ de monacho facē non monachũ ſi aſſit rõnabilis cã ſm ala. vel ſm hoſti. dõm cũ dicit ꝙ papa hoc non põt. verũ ē de iure cõi. põt tñ de plenitudie ptãtis. lȝ nõ deceat eũ. ſic etiam exponiť. ij. q. vij. paulus. vl' nõ põt ſine magna ⁊ euidẽti cã quã putet magis deo placē. ex̄. e. c. j. porro de plenitudie ptãtis. põt de iure ſup ius diſpenſare. ex̄ de cõceſ. pben. ꝓpoſuit circa finē. nõ peccat igiť ſȝ mereť monialis obediẽdo ĩ hoc dño pape: et cũ aĩa ſua ſaluari poſſit: ⁊ multe alie acq̇ranť. vt ſi q̇s rex ſaracenoȝ offert ſua ⁊ terre ſue ↄuerſionē ſi monialis aliq̃ dareť ſibi ĩ cõiugē. Obijciť iterũ ꝙ religiõis votũ nõ poſſit ĩ meli⁹ cõmutari. cũ oĩa alia vota cõmutari poſſint in ipſũ. vt dictũ ē ſ. ḡ ñ põt in eo diſpenſari. Rñ. ſm richar. iiij. di. xxxviij. q. ix. ar. j. c. v. ꝙ imo põt cõmutari ĩ maius bonũ cõe: lȝ nõ ĩ maius bonũ pũatũ. talis eĩ ↄditõis poſſet eē q̃ vouit ꝙ votũ illud cõmutari poſſet ĩ aliud bonũ magis expediẽs ſibi. licet nõ poſſȝ cõmutari ĩ maius expediẽs ſimplr̃. Ad hoc nõ ſm richar. vbi. ſ. c. vj. ꝙ ſicut nõ ē ĩcõueniẽs ꝙ ſi aliq̇s reſuſcitaretur a morte corporali aliqui eēnt nõ cõiuges. licet antea cõiuges fuiſſent. ita ſi aliq̇s ab illa morte q̃ dicť mors ꝑ ĩgreſſum religionis reſuſcitareť ꝑ hoc ꝙ de monacho fieret nõ monach⁹ ꝑ papã: nõ eſſet incõueniẽs ꝙ aliq̃ eēnt nõ cõiuges q̃ fuerãt ãtea cõiuges nõ carnaliť copulati. Vtrum votũ de nũꝙ̃ petendo a papa diſpenſatõȝ ĩ aliquo voto ſit obligatoriũ. Rñ. ſm richar. vbi. ſ. ar. iij. c. votũ ↄ ñ petẽdo illud qḋ ē vtile aĩe vouẽtis ñ ē obligatoriũ. ſȝ q̃ñq̄ eſt vtile aĩe ei⁹ q̃ vouit ꝙ diſpēſeť ſecuȝ ĩ voto. qȝ q̃ñq̄ ē ei nimis g̃ue ad obſuãdũ. ita ꝙ ꝓbabiliť timet trãſgreſſionis piculũ. ḡ votũ ↄ nũꝙ̃ petẽdo diſpenſatõeȝ pape ĩ aliquo. votũ ñ ē vl'r obligatoriũ In caſu tñ in quo vtilius eſſet aĩe vouẽtis diſpenſatõȝ nõ petere ꝙ̃ petē obligatus eēt ad nõ petendũ. qȝ ſi q̇s voueret aliquod qḋ ĩ vno caſu põt eſſe vtile ad ſalutem. ⁊ ĩ alio caſu inutile: votũ teneť ſuare in eo caſu in quo eſt vtile ad ſalutē. ⁊ non in illo in quo ē ad ſalutē inutile: niſi vouẽs ĩtẽderit ꝙ ĩ nullo caſu obligeť ſi nõ in omni obligať. Vtrum abbas retractare poſſit votũ qḋ fecit ſbditus de licencia ſua. Rñ. ſm richar. iiij. diſ. xxxviij. q. iiij. ar. iiij. d. ſi abbas licẽtiaȝ reuocet anteꝙ̃ ille faciat votũ. et poſt reuocationē voueat põt retractare. non tñ illud votũ ē irritũ. ſi aũt votũ fecerit añ reuocationem licẽtie tenet: donec cũ eo fuerit diſpenſatum. Sed nunquid idem abbas cum eo diſpenſare poterit: vr̃: quibuſdã ꝙ non: qȝ cuȝ ſubdito ſuo licentiam vouẽdi illud dederit ſibi preiudicauit: vt ĩ illo diſpēſare nõ poſſit. Alij dicũt ꝙ ſicut ex rationabili cã eũ licentiare potuit vt voueret. ita ex rationabili cã ſi occurreret diſpenſare poſtea poterit. Nã ⁊ idē papa in voto facto de ſua licentia põt diſpēſare poſtea. ſȝ ſm alios nõ vr̃: hoc ſil'e bonũ. quia papa ſb deo hȝ ſup oẽs pleitudinē poteſtatis. ñ ſic aũt abbas ſup oẽs monachos ſuos. vñ ſm richar. ibidē tuti⁹ ↄſiliũ eſſet ꝙ ille monach⁹ de voto ſic facto ſe ꝑ papã abſolui faceť. ⁊ ſi religioſus ille plures habeat platos ꝑ ordinē ſe habentes. ita ꝙ q̇cq̇d põt inferior põt ſupior ⁊ plus ſi vouit de licẽtia inferioris põt de illo voto abſolui a ſuperiori: ſȝ de voto facto de licẽtia ſuperioris abſolui nõ poteſt ab inferiori.

Sequiť vidē de duodecĩo. ſ. a quo debȝ crux pdicari: ⁊ ↄ q̇s. ⁊ circa hoc q̇rũť pl'a. ſ. ↄ quos põt ⁊ debet predicari. Rñ. ſm hoſti. ꝙ cõtra ſaracenos ⁊ hẽticos. vt pȝ ex̄ eo. ꝙ ſup his. ⁊. c. ſe. ⁊. c. fi. ⁊ ex̄ ↄ here. excõmunicam⁹. Sȝ nunquid pdicari põt crux cõtra ſciſmaticos ⁊ ĩobediẽtes ⁊ rebelles. Rñ. ſm hoſti. hoc nõ ē in iure expreſſum. ſȝ certe hoc non ſp requiri dȝ qȝ plura ſunt negocia ꝙ̃ vocabula. ff. de pſcrip. ver. l. iiij. ⁊ ideo iure deficiẽte de ſimilibꝫ ꝓcedi debȝ ad ſil'. ⁊. ex̄ de reſcrip. iter ceteras. ⁊ ex̄ de trãſ. pre. iñ corporalia ⁊ naturalibꝫ rõibꝫ ē vidẽdũ. ſi. n. crux tranſmarina ꝓ recuperatiõe terre merito pdicať. multo fortius ꝓ vnitate eccl'ie ſuanda crux ↄ ſciſmaticos predicabitur. xxiij. q. j. loquiť. ⁊. c. ſe. maius eĩ piculũ imminet in hoc ꝙ̃ ĩ illo. qȝ aĩa ē pcioſior rebus preterea ſi perſonaȝ offenſas attẽdam⁹ magis peccãt xp̄iani inobediẽtes ⁊ ſciſmatici qui ad fidē ſemel ſuſceptam redire preciſe debẽt cogi ꝙ̃ ſaraceni q̃ fidem recipe nõ cogũť inuiti. xxiij. q. v. ad fidē. ⁊ di. lv. de iudeis. preterea nullũ eſt ſciſma qḋ ſibi nõ ↄfingat aliquã hereſim. xxiij. q. j. ſciſma. Cuius auctoritate põt ſiue debet crux pdicari. Rñ. ſm hoſti. ꝙ auctoritate pape ad quē ē de fidei periculo ⁊ de cãis maioribus recurrẽdũ. ⁊ q̇ ē xp̄i vicari⁹ generalis. ex̄ de tranſla. pla. c. j. Sȝ nunq̇d auctoritate ep̄i crux põt pdicari. Rñ. ſm hoſti. ꝙ non pmo qȝ nec remiſſionē tãtã facē poſſet quãtã crux requirit: vt pȝ ex̄ e. ſ. de voto. c. fi. ſcḋo qȝ ad ſolum papam pertinet de fide reſpõdere: ⁊ eius periculis obuiare. xxiij. q. j. quotiẽs. tercio qȝ ad eũ ꝑtinet votũ crucis. ſi tñ ep̄s habeat tẽporalē iuriſdictionē in aliq̇s ex quo ſteterunt excõmunicati tempore cõpetẽti. tñ qȝ ē ep̄s ⁊ xp̄i vicari⁹. xxiij. q. j. militare. tñ qȝ ē dñs tpalis ipſos tanꝙ̃ infideles ⁊ res eoȝ ſaluo eo ꝙ nullus occidať nec mutileť. qḋ ſp excipere debet: exponere põt. et hoc dico ſi ꝓſequať iniuriã eccleſie ſue ſiue reipu. Secus eſt ſi intẽderet vlciſci iniuriam perſone proprie. ⁊ curiali⁹ et tutius faceť ſi ad papã recurreret. ar. C. de pigno. l. iij. Sed et tales auctoritate eccleſie vel principis ſine ſignatione crucis poſſũt impugnari cã iuſticie et obediẽtie. et fidei defendende. nõ cã cupiditatis vel vltiõis ꝓprie ſic intellige. xxiij. q. j. quid culpatur ⁊. ij. q. ij. c. j. ⁊. ij. hec hoſti. Quid ſi tales conuertant nunquid poſt eorum conuerſionem eis ſatiſfacere tenentur illi q̃ damna dederunt. Reſpõdeo ſm hoſti. ꝙ non: immo eſt imputandum duricie et culpe eorum. extra de homici. poſtulaſti. quia nec peccauerunt. xxiij. q. iiij. qui peccat. poteſt tamen illorum gratis qui voluerit miſereri. extra de hereticis vergentis, in fine.

De adiuratione Titulus viceſimus pm⁹

Einde conſiderādū eſt de adiuratione. et de hac querūt̄ plura ſcȝ vtrū liceat adiurare hoīes. R. adiurāo iurāmto ꝓmiſſorio per inuocatōnē diuini nominis: qđ ad cōfirmationē ſue ꝓmiſſiōis adducit firmiter ſeipm̄ determinat ad faciendum qđ ꝓmittit. ſicut aūt homo ſeipm̄ determinare pōt ad aliquid agendū vł patiendū. ita etiā pōt alios inducere: ſuperiores qđem depcādo: īferiores aūt iperādo. cū igit̄ hic vel ibi inuocat̄ nomē dei vel alicuius ſacre rei adiuratio đr eſſe. Vnde homines adiurare ē eos ꝑ inuocationē nominis dei: vł alterius ſacre rei obſecrando vel iperādo eos inclinare ad agendū aliquid vel patiendum. Eſt aūt homo dñs actuū ſuorū. non aūt agēdorū ab alio. et ideo ſibi neceſſitatem pōt imponere ꝑ īuocationē diuini nominis. nō aūt alijs niſi ſubditis quos pōt ex debito iuramēti preſtiti cōpellere. Si igit̄ aliqs ꝑ inuocationē diuini nominis vel alterius ſacre rei alicui non ſbdito ſibi adiurādo neceſſitatē agendi aliquid intendat apponere. ſicut imponit ſibi iurando. huiuſmōi adiuratio ē illicita. qa ſibi poteſtatē vſurpat in aliū quā nō hȝ. ⁊ ſic dicit Orig. ſup Math. ꝙ ſi nō licȝ iurare ſm̄ euangelium: nouū ē ꝙ nō licet adiurare alterum. ⁊ ideo manifeſtū ē ꝙ in euangelio ꝑnceps ſacerdotū adiurauit illicite iheſū ꝑ deū viuū. tm̄ ꝓpter aliquā neceſſitatē ſuperiores inferiores ſuos tali genere adiurationis poſſunt aſtringere. Si vo intendat tm̄ ꝑ reuerentiā diuini nominis. vel alterius ſacre rei aliqđ ab alio obtinē ſine neceſſitatis impoſitione huiuſmōi adiuratō licita ē reſpectu oīm. Vnde ⁊ deū obſecram⁹ ꝑ aliq̄ ſacra cū obteſtātes. apl's etiā fideles obſecrat ꝑ miſericordiā dei: vt patet ro. xij. qđ ꝑtinē vıđ ad adiurationem.

Vtrū liceat adiurare demones: R. ſicut dictū ē. duplex eſt adiurādi modus. vn⁹ ꝑ modū deꝓcationis vł īductōis ad reuerētiā alic⁹ ſacri: ſic nō licet demones adiurare. qȝ hoc vıđ ꝑtinē ad q̄ndā beniuolentiā vel amicitiā. qua nō licet ad demones vti: Alius eſt ꝑ modū ꝯpulſionis. ⁊ hoc mō licet nobis ad aliqđ vti. et ad aliqđ n̄. demōes eīm nobis ī hac vita aduerſant̄. non aūt eoꝝ actus noſtre diſpoſitioni ſubduntur. ſȝ diuine diſpoſitioni ⁊ ſanctorū angelorū: quia vt dicit Aug. iij. de trini. ſpiritus deſertor regit̄ per ſpiritū iuſtū. poſſum⁹ ḡ demones adiurādo per diuini nominis virtutē tāq̄ inimicos repellere: ne nobis noceāt corporaliter vel ſpiritualiter ſm̄ poteſtatem datā a chriſto. ſm̄ illud luc. x. Ecce dedi vobis poteſtatē cal'. cōtra ſer. ⁊ ſcor. et ſupra om. vir. ini. ⁊ nihil vobis no. Et mar. vlt. In nomie me. demo. ei. Nō tm̄ licet eos adiurare ad aliquid ab eis ad diſcendū vł ꝑ eos obtinēdum. ſicut faciunt nigromātici hoc enim ꝑtineret ad aliquā ſocietatem cū eis habēdā niſi forte ex ſpeciali inſtinctu vel reuelatōe diuina aliq̄ ſācti ad aliqs effect⁹ demonū opatōe vtant̄ ſicut legit̄ de beato iacobo ꝙ ꝑ demones fecit hermogenem adduci ad ſe.

Vtrū liceat adiurare irrationabiles creaturas. Rñ. ꝙ ſic vñ apl'i ſimon ⁊ iudas legūt̄ adiuraſſe dracones: ⁊ eis precepiſſe vt in deſertū locū abirēt. Ad cuius euidentiā ſciendū ꝙ creature irrationales ab alio aguntur ad ꝓprias operationes eadē aūt actio ē acti ⁊ agentis. ſicut mot⁹ ſagitte ē quedā operatio ſagittantis ⁊ iō operatio irrōnalis creature nō tm̄ ei attribuit̄: ſȝ ꝑncipaliter deo: c⁹ diſpoſitione oīa mouent̄: ꝑtinet etiā ad dyabolū qui permiſſione diuina vtitur irrōnabilibus creaturis ad nocēdū hoīb. Sic ergo adiuratō qua quis vtit̄ ad irrationalē creaturā pōt itelligi dupliciter: vno mō vt referat̄ ad eā ſm̄ ſe. ⁊ ſic eēt vana. qa n̄ intelligit eam. Alio mō vt referatur ad eum a quo agitur ⁊ mouet̄ ⁊ ſic dupliciter adiurat̄ irrōnalis creatura. ſ. vel ꝑmodū deꝓcatōis ad deum directe: qđ ꝑtinet ad eos q̄ per inuocationē dei miracula faciunt. vel ꝑ modū cōpulſionis que referē ad dyabolū qui vtit̄ irrationalib creaturis in noſtrū nocumētū. et talis modus eſt ī exorciſmo per quē poteſtas demonū excludit̄ ab irrationalib creaturis.

De tercio p̄cepto qđ ē de obſuātia ſabbati . Titul⁹. xxij

Onſequēter cōſiderādū ē đ tercō p̄cepto: qđ ē đ obſuātia ſabbati ⁊ ꝑmo de ipi⁹ ſabbati obſuatōe a deo p̄cepta. ſcđo gr̄a ipi⁹ de feſtorū aliorū obſuatōe ab eccl'ia idicta. Circa ꝑmū ꝑmo de vborū h⁹ p̄cepti expoſitōe. ſcđo de h⁹ p̄cepti q̄litate. ſ. vtrū ſit morale vł cerimoniale. tercō de obſuātie ſabbati ceſſatōe: ⁊ dñice ſucceſſiōe. q̄rto a qb operib debebat ī ſabbato: ⁊ nūc ī dñica dȝ hō vacare. q̄nto vtȝ laborare ī alijs dieb ſit ī p̄cepto. ſic q̄eſcē ī die. vij. vł ꝙ. Circa ḡ ꝑmū ſciēdū ē ꝙ vba qb tradit̄ terciū p̄ceptū exo. xx. ſūt hec. ſ. memēto vt diē ſabbati ſanctifices ſex dieb opaberis ⁊ facies oīa opa tua. ſeptīo aut die ſabbatū dñi dei tui ē. n̄ facias oē op⁹ tuū. ⁊ fili⁹ tu⁹ ⁊ filia tua: et ſ̄uus tu⁹ ⁊ ancilla tua. iumētū tuū ⁊ aduena q̄ ē intra portas tuas. In p̄dictis vbis ponūt̄ tres clauſule quaꝝ ꝑma p̄cipit ſācificatōȝ. cū đr memēto vt diē ſabbati ſanctifices. ſcđa ī ſex dieb opatiōȝ. ibi ſex dieb ⁊c̄. tercia īterdicit in ſabbato omnē opatiōeȝ ibi. nō facies. ⁊c̄. Notū ḡ ad primā clauſulā dicit memēto. circa qđ nō ꝙ huic p̄cepto ⁊ nō alijs addit̄ verbū cōmemorationis ſm̄ Alex. an. iij. t. ſ. in expoſitōe p̄cepti. iij. in ꝑncipio. qȝ ī p̄cedēti ſcriptura fuerat ipis iudeis de ſabbati obſuātia mētio facta gen̄. ij. ⁊ exo. xvj. vel ſm̄ richa. iij. diſtinc. xxxvij. q. ij. ar. v. ī ſi. qȝ hoc p̄ceptū ſil' erat morale ⁊ cerimoniale. cerimonialia aūt nō ſūt ita de lege nature ſicut moralia iō nec ita firmiter mēti impſſa. Seqtur vt diē ſabbati ſanctifices. ſanctificatō ſabbati eſt ad deū vacatio. ſanctū enī ſm̄ Orig. đr ſeparatū ab vſu cōi ad cultū dei. p̄ceptū ḡ ſanctificationis eſt vt cor a curis ſuperfluis ſepet̄: ⁊ diuino cultui mancipet̄. et hoc ē vacare deo. hoc aūt ſit tripl'r. ꝑmo generalit̄. ſ. dū nos a vitijs ſeperam⁹ ⁊ itētionē nr̄am ad ſabbatū. ī. requiem eternitatis hēm⁹. ſcđo ſpāl'r dū. ſ. tēporibus ſtatutis ⁊ ad hoc deputatis ſepantes nos etiā a licitis operib deo orando et meditando vacā⁹. ⁊ hoc ē ſācificatio ſabbati. tercō ſpecialiſſime ſicut ē ī viris cōtemplatiuis qui ab oīb mundanis ſe ſeparāt vt deo familiariter itēdāt. ꝑma ſcīficatio ē neceſſaria. ſcđa ē debita. tercia ꝑfecta. Notādū vo ꝙ vacatō q̄ ē ad deū itelligi pōt dupliciter. ſ. in habitu et in actu. ī habitu non recipit taxationē tpis q̄tū ad eos q̄ ſūt ī caritate: qȝ offerūt ī habitu deo totū tēpus vite ſue. tm̄ q̄tū ad ſuientes ex timore pene: taxat̄ tēpus. Vacatō vo ī actu recipit taxatōnē tēporis. qȝ de gētib ī hac vita mortali nō ē poſſibile ſp̄ actu deo vacare. Intelligēdū etiā ꝙ obſuātiā ſabbati pōt dupliciter itelligi. vno modo determiate vt dicat̄ dies ſabbati dies reqei. et ſic dies dñica: ⁊ etiā quelibet alia dies iſtituta ad vacādū deo pōt dici dies ſabbati. vñ deute. v. ponit̄ iterp̄tatō talis. Sabbatū ē. ī. requies dñi dei tui. ⁊ hoc mō ſp̄ etiā tpe gr̄e obſuat̄. Alio mō dies ſabbati dicit̄ dies determinata. ſ. ſeptia: exo. xxxv. Sex dieb facietis op⁹: ſeptia dies erit ſabbatū. ⁊ hoc mō licet eēt morale diſcipline. erat tm̄ figurale vñ tranſijt figura cōpleta. Poſtea ſbdit̄ ꝑ rōe motiua ſanctificatōis ſabbati: ſex eī dieb fecit deus celū et terrā: et in ſeptima die reqeuit. ī. nouas ſpēs facere ceſſauit. Aſſignat̄ aūt magis rō ī hoc p̄cepto ⁊ in ꝑmo q̄ ī alijs p̄ceptis: qȝ alia hñt rationē manifeſtā. et iō nō oportuit in eis rationē reddi: ſȝ ꝑmo p̄cepto et huic addit̄ aliquid cerimoniale vel determinatiuū p̄cepti moralis cōmunis. vt ī ꝑmo nō facies tibi ſculptile. ⁊c̄ in iſto determiat̄ dies ſabbati. iđo ⁊ vtrobiqȝ rō debuit aſſigri. Seqt̄ ſcđa clauſula ī q̄ p̄cipit̄ operari determiato tpe cōt̄ ocioſitatē. cū đr ſex dieb opaberis ⁊ facies oīa opa tua ſȝ ad opa dīſa tenent̄ hoīes diuerſi. Seqt̄ tercia clauſula ī qua īterdicit opatōȝ ī ſabbato. cū dicit̄. ſeptio aūt die ſabbatū dñi dei tui ē. n̄ facies oē op⁹ tuū ⁊ fi. t. ⁊ ſ̄. t. ⁊ an. t. ⁊ iu. t. et aduena q̄ ē itra portas tuas hoc aūt pōt itelligi dupliciter. vno mō litteraliter vt hō vacet a corporalib operib que vacationem ad deū impediūt in ſolemnitatib. vt negociatio ⁊ huiuſmodi. ⁊ ideo etiā de irrationalib p̄cipit̄ vt q̄eſcāt q̄ ſine ducatu hominis nō laborāt. alio mō ſpālıter vt per quietē iſtā quies a vitijs deſignet̄. Sic ḡ p̄ceptū hoc mirabiliter ad ſummā ordinat bonitatē. ꝑma eī clauſula p̄cipit ad deū ꝯuerſionē. ſcđa p̄cipit dei imitationē ꝑ opa miſericordie. luce. vj. Eſtote mi. ſic pr̄ vr̄ ce. miſe. ē. Nō eī ē illa bonitas ocioſa: imo diffundit radios ſue bñficētie ſup bonos ⁊ malos. Vñ videꝫ qui ſolem ſuū oriri facit ſuper bonos ⁊ ma. tercia iniūgit omnis maliue vitationē qua precipit̃ a vicijs quietudo: Sed quare magis precipit̃ obſuatio ſabbati in ſpāli ꝙ̃ aliarū ſolennitatū? Rñ. omnes ſolennitates veteris legis ſunt i ſtitute in cōmemorationē alicuius diuini beneficij: vel preteriti cōmemorati. vel futuri prefigurati. inter oīa autē beneficia dei memorāda primū et pcipuū ē beneficiū creationis et memorat̃ in ſanctificatione ſabbati. vnde exo. xx. pro ratione huius pcepti dicit̃. ſex diebꝫ fecit deus celū ⁊ terrā ⁊c̃. Inter oīa vo beneficia prefiguranda pcipuū ⁊ finale erat quies mentis i deo: vel in preſenti per gratiā vel i futuro ꝑ glo͛am: que figurabat̃ per obſuantiā ſabbati. vt dicit̃ Iſa. lviij. Si auerteris a ſabbato pedē tuū: vocaberis ſabbatū dn̄i delicatū: ⁊ ſanctuꝫ dn̄i glorioſū. Hec eī beneficia pmo ⁊ principalit̃ ſunt in mente fidelium. Alie vo ſolennitates celebrabãt̃ ꝓpt̃ aliqua beneficia particularia temporaliter trāſeuntia: vt paſca ꝓpter beneficia preterite liberatōis de egypto ⁊ propter futuraꝫ paſſionē xp̄i que tēporaliter tranſiuit inducens nos in quietem ſabbati ſpūalis. et ideo inter. x. pcepta fit mētio de ſolo ſabbato.

Irca ſcđm ſciendū ꝙ hoc pceptū litteraliter intellectū ē partim morale ⁊ partim cerimoniale. morale quidē inq̄ntū homini precipitur ꝙ deputet aliquod tempus vite ſue ad vacandū diuinis. ineſt eī homini inclinatō naturalis ad hoc ꝙ cuilibet rei neceſſarie deputet aliquod tēpꝰ vt corporali refectioni dormitationi: et alijs huiuſmodi. vnde etiam ſpirituali refectioni qua mens hominis reficitur in deo ſm dictamē rōis naturalis aliquod tēpus deputat homo. ⁊ ſic habere tēpus aliquod ad vacandū. diuinis: cadit ſꝰ morali pcepto Eſt autē cerimoniale inq̄ntū i hoc pcepto determinat̃ ad hoc. ſpeciale tempꝰ. ſ. dies. ſeptima. i ſignū memoratiuū generalꝭ beneficij. ſ. productionis mundi ſex eī diebꝫ deus mundū fecit ⁊ in die ſeptima requieuit. Spiritualit̃ autē intellectū ē cerimoniale. Nā allegorice ſignificat xp̄i quietē in ſepulchro que fuit in ſeptīa die. Moralit̃ aūt ſignificat ceſſationē ab oī actu pcti ⁊ quietē mētis i deo. ⁊ ſm hoc ē q̄dāmodo pceptū generale. Anagogice vo ſignificat quietē diuine fruitionis i pr̄ia futurā in etate. vij. ſm eī aug. li. lxxxiij. q. q. lviij. ⁊. q. xij. contra fau. pma etas generis humani fuit ab adā vſqꝫ ad noe. ſcđa a noe vſqꝫ ad Abrahā. tcia inde vſqꝫ ad dauid. q̄rta a dauid vſqꝫ ad trāſmigrationē babilonis. q̄nta inde vſqꝫ ad aduētū dn̄i. ſexta inde vſqꝫ ad finē ſeculi. ſeptīa in requie beatorū. Et qꝛ hoc pceptū quo ad aliq̄d ē morale. q̄o ad aliq̄d eſt cerimoniale. ideo q̄nqꝫ ponit̃ inter precepta moralia. quādoqꝫ inter cerimonialia.

Irca terciuꝫ ſciendum ꝙ obſeruatō diei ſabbati debuit ceſſare. ſignificabat eī obſeruatō ſabbati futurā quietē dn̄i i ſepulchro die ſeptīa: et requiē beatorū i celo ꝑ xp̄i meritū futuram etate ſeptīa. ⁊ ideo adueniente veritate debuit illa figura ceſſare. ⁊ etiā ꝓpter excluſionē erroris ne forſan ex hoc aliquis crederet ꝙ adhuc obligatio ad cerimonias veteris legis maneret. vn̄ grego. de cōſ. diſ. iij. peruenit. dicit peruenit ad me quoſdā peruerſi ſpūs hoīes. prauā inter vos aliq̄ et ſācte fidei aduerſa ſeminaſſe. ita vt i die ſabbati prohiberēt aliquid operari. ⁊c̃. Et apl'us ad col. ij. Nemo vos iudicet in cibo ⁊ potu ſiue in pte diei feſti. aut neomenie. aut ſabbatorū que ſunt vmbra futurorū. corpus aūt xp̄i. i. veritas huius vmbre eſt xp̄s. i. pertīet ad xp̄m. vel ſignificat corpus xp̄i quod. ſ. ſumpſit de virgine: vel qđ eſt eccleſia. Multū etiā diſputat ſup hoc apl's hebre. iij. ⁊. iiij. Magis aūt debuit ſabbatū cōmutari in primā diē ſeptimane ꝙ̃ in aliam diē. tum. ꝓpter memoriā nr̄e creationis. qꝛ illa die creauit deus celū et terrā: tū in memoriā noſtre redemptionis preterite ⁊ reſurrectōis future: reſurrectio eī xp̄i manifeſtatio fuit nr̄e redēptōis ⁊ exēplar nr̄e future ⁊ glorioſe reſurrectōnis. et quia die illa xp̄s reſurrexit vocata ē dies illa dies dominica propter xp̄i reuerentiā. ⁊ ſue reſurrectōnis memoriā. que vocabat̃ pus dies ſolis. vt habetur. C. de ferijs. lege. ij. De huiuſmodi autem diei. ſ. dn̄ice excellētia ⁊ celebratōne habet̃ de cōſecra. di. iij. ſabbato. ⁊. c. ieiunia. ⁊ di. lxxv. ꝙ die dn̄ico. Uocabat̃ autem prima dies ſeptimane dies ſolis priꝰ. qꝛ vt dicūt quidā in prima hora illius diei dn̄at̃ ſol. ⁊ in pma ſcđe ferie luna. ⁊ in pma tercie mars. ⁊ in prima quarte mercurius. et in pma q̄nte iupiter. ⁊ in pma ſexte venus. ⁊ in pma ſabbati ſaturnus Succeſſit ergo in noua lege obſeruatio dn̄ice diei obſeruatōi ſabbati. nō tñ ex vi pcepti legis ſꝫ ex ꝯſtitutiōe eccleſie ⁊ cōſuetudine populi xp̄iani predictis de cauſis. Non eſt autē figuralis obſeruatio diei dn̄ice. ſicut fuit obſeruatō ſabbati in veteri lege. ⁊ iō nō ē ita arta prohibitio operandi i dn̄ico ſicut fuit arta in ſabbato. vnde quedā opa in dominico cōceduntur que in ſabbato prohibebantur. vt decoctio cibo rū et huiuſmodi. ⁊ etiā in quibuſdam operibꝫ ꝓhibitis facilius diſpenſat̃ ꝓpter neceſſitatē in noua lege ꝙ̃ in veteri. qꝛ figura pertinet ad proteſtatiōēꝫ veritatis quā nec i modico opꝫ pterire. opa aūt ſm ſe cōſiderata mutari pn̄t ꝓ loco et tempore.

Irca quartū quod ē a quibus operibꝫ erat ceſſanduꝫ in ſabbato. ſciēdū ꝙ i obſeruantia ſabbati duo ſunt ꝯſiderāda. quoꝝ vnū ē ſicut finis. et hoc eſt vt homo vacet rebꝫ diuinis. quod ſignificatur ibi. memento vt diē ſabbati ſan. Illa eī in lege ſanctificari dicunt̃ q̄ diuino cultui applicāt̃ aliud eſt ceſſatio operū que ſignificat̃ ibi. ſeptima die dn̄i dei tui nō fac omne opus tuū. Sed d̄ quo opere intelligat̃ Leui. xxiij. exponit̃. omne inquit opus ſuile non fa. in eo. Opꝰ aūt ſeruile a ſeruitute dicit̃. Eſt aūt triplex ſuitus. vna ē ſuitꝰ dei. ⁊ ſm hoc opus ſuile dici poſſet opus latrie. qđ pertīet ad dei ſuiciū. Alia eſt qua hō ſuit peccato ſm illud Io. viij. qui facit pctm̄ ſuus ē pcti. ⁊ ſm hoc omne opꝰ pcti đr ſuile. tcia ē q̄ hō ſuit hoī. eſt aūt vnus hō ſuus alteriꝰ nō ſm mētē. ſed ſm corpus. et iō ſm hoc opa ſuilia dicūt̃ opera corporalia. i q̄bꝫ vnus hō alteri ſuit. Opꝰ aūt ſuile pmo mō dictū nō ꝓhibet̃ in die ſabbati: qꝛ hoc eēt cōtrariū fini obſuatōis ſabbati. ⁊ ſimilit̃ etiā nulliꝰ actus ſpiritualis exercitiū ē cōtra obſuantiā ſabbati. puta ſi quis doceat vbo vel ſcripto. vnde numeri xxviij. dicit glo. ꝙ fabri et huiuſmōi artifices ociāt̃ i die ſabbati. lector aūt diuine legis vel doctor ab opere ſuo nō deſiſtit nec tñ ꝯtaminat̃ ſabbatū. Opꝰ aūt ſuile ſcđo mō vl' tercio dictū ꝯriat̃ obſuātie ſabbati inq̄ntū ipedit applicatōꝫ hoīs ad diuina. ⁊ qꝛ magis impedit̃ hō a diuinis ꝑ opꝰ pcti ꝙ̃ ꝑ opꝰ licitū: lꝫ ſit corpale. iō ꝯ pceptū hoc magis agit q̄ peccat i die feſto ꝙ̃ ſi aliq̄đ opꝰ corporale licitū facit. vn̄ aug. li. de. x. cordis dic̃. meliꝰ faceret iudeꝰ i agro ſuo aliq̄d vtile ꝙ̃ i theatro ſeditionis aſſiſtēt. nō tñ peccās venialit̃ i ſabbato ꝯ hoc pceptū facit: qꝛ veniale ſanctitatē nō excludit. Opa aūt corpalia inq̄ntū ſuilia dicunt̃: inq̄ntū ꝓprie ptinēt ad ſuiētes. inq̄ntū aūt ſunt cōmunia ſuis ⁊ liberis nō dicit̃ ſuilia. q̄libꝫ aūt tā ſuus ꝙ̃ liber tenet̃ i neceſſarijs ꝓuidere nō tm̄ ſibi. ſꝫ etiā ꝓximo pcipue in ptinentibꝫ ad ſalutem corporaleꝫ. ſm illud pu͛er. xxiiij. Erue eos q̄ ducunt̃ ad mortē. ſecūdario aūt in dānis rex vitandis. ſm illud deut. xxij. Nō videbis bouēꝫ aut ouē fratris tui errantē. et pteribis. ſꝫ reduces frī tuo. ⁊ iō opꝰ corpale ptinēs ſiue ad ſalutē corpis proprij vl' ꝓximi: ſiue ad vitādū dānū imminēs exterioris rei: nō ē ꝯtra obſuatōꝫ ſabbati. vn̄ dn̄s Io. vij. mihi indignamini. quia totum hominēꝫ ſaluū feci in ſabbato. ⁊ Math. xij. Quis erit ex vobis homo qui habet vnā ouem: et ceciderit ſabbato in vouea: nōne tenebit ⁊ leuabit eā ar. extra de ferijs. lꝫ. ⁊. xxiij. q. viij. ſi nulla. ⁊ de cōſec. diſ. j. ſic nō alij. hec tho. ſcđa ſcđe. q. cxxij. ar. iiij. c. iij. Utrū aūt in diebus dn̄icis vacandum ſit ab omni opere ſeruili. patet ex reſponſiōe. q. pcedentis. quia idem dicēdū ē de dn̄ica qđ dictū ē de ſabbato. pōt tñ ſm Richar. iij. di. xxxvij. q. ij. ar. iiij. c. cōſiderari ⁊ notari per aliū moduꝫ ꝙ̃ s. ſit habitū quid ē opꝰ ſeruile. Sciendum ꝫ ſm ipſuꝫ ꝙ opus ſeruile opponit̃ opi liberali. quorū vtrunqꝫ inq̄ntū huiuſmodi penſari debet maxime ex proximo ⁊ pmo fine. ita ꝙ ratione proximi ⁊ proprij finis: non quidem finis accidentalis quem conſtituit intentio agentis. ſed eſſentialis quem principalius reſpicit q̄ntum eſt ex parte ſua iudicari debet opus ſeruile ſimpliciter vel liberale. ⁊ ratione finis proximi quem conſtituit intentio agēns debet formaliter iudicari opus ſeruile vel liberale per reſpectum ad agentem. vt eī vult phs. v. ethi. c. iiij. ſi quis luxurietur. vt lucret̃ auarꝰ. ſi aūt vt delectet̃ luxurioſus videbit̃. Certū eſt autem ꝙ corpus debet ſeruiliter anime ſubdi ⁊ aīa deſuper ſedere ſicut libera. illa ergo opera que tanq̄ finem propriuꝫ ⁊ proximum reſpiciunt temporale bonum corporis ipſius operantis ſunt ſeruilia: etiam ſi materialiter eſſent ſpiritualia Vnde ſi quis in corde ſuo meditetur aliquid ſcientiale ordinatum: vt ad proximū ⁊ ꝓpriū finē ad tēporale lucrum: illud opus ē magis ẜuile ꝙ liberale. Siſr ſi quis aliqđ opus faciat. quod eſt materialiter ẜuile: et illud ordinet vt ad finem ꝓximū ⁊ ꝓpꝛium. ad bonū ſpūale ipſius aīe magis eſt liberale ꝙ ẜuile ſaltē ꝑ reſpectū ad agentē. vt ſcribere aliquid nō propter tēporale lucrū: ſꝫ ꝓpter edificationē aīaꝝ et ꝓpter diuinuꝫ cultū. qđ ↄfirmari pōt ex̄ de ferijs. cōqueſtus. ⁊ de ſta. mo. cū ad monaſteriū. Cū ḡ ſit vacādū ī dn̄icis diebꝫ ab oī ope corporali ordinato ſicut ad ꝓximū ⁊ ꝓpꝛium finem ad tēporale bonū ꝓpꝛij corporis vacādū ē illis diebꝫ ab omī ope: qđ mālr ⁊ finaliter ſeu formaliter eſt ẜuile ſimpliciter ⁊ per reſpectū ad agentē. Ab operibꝫ aūt que ſunt materialiter libera: et formaliter ẜuilia: vt cū aduocatꝰ ſtudet ⁊ cogitat de his que cras vult ꝓponē ꝓpter lucrū temporale. ⁊ ruſticus de aratione terre ſue quā in craſtina die vult arare. non ita aſtringit̄ homo abſtinē in diebꝫ predictis: ſicut ab operibꝫ que materialiter ⁊ formaliter ſunt ẜuilia. qꝛ facilius ē abſtinere ab his ꝙ ab illis: vnde per tales actus non peccat homo mortaliter niſi per hoc excludat̄ vacatio illa: quā neceſſario debet cultui diuino. Ab operibꝫ aūt que ſunt ẜuilia materialiter ⁊ non formaliter per reſpectum ad agentē: non tenetur homo neceſſario ceſſare in dominicis. vnde. ff. de ferijs. l. penul. ſ. diuus traianꝰ. dicit lex. ea q̄ ad militarē diſciplinā pertinent etiā feriatis diebꝫ peragēda. vt addit apparatꝰ. et ſic ſcholares legere ⁊ ſcribere poſſunt Et rō eſt: quia talia opera ꝙtū ad ſuum finem ꝓximū vł ꝓpꝛium ſunt liberalia. hec Richar. ibidem.

Circa quintū quod eſt vtrū laborare in alijs diebꝫ ſit in ꝓcepto ſicut requieſcere in die ſeptīo. Sciendū primo ꝙ triplex eſt labor. ſ. debitꝰ ↄceſſus. ⁊ prohibitus. Debitus ē duplex. vnꝰ excludēs ocium aīe inimicū. et ad hūc tenentur omnes: quia omnes tenent̄ ſe exercere in aliquo vtili ratione cuius excludāt a ſe temptationis ingreſſum. ſm illud eccł. xxxiij. Mitte illū in operationē ne vacet. multā. n. maliciā docuit ocioſitas. Alius ē introducēs fructū. ⁊ ille ē triplex. Vnus ꝑlatorū de cura ſbditorū. de quo. j. thi. v. qui bene preſūt pꝛſbiteri dupli. ho. digni habeant̄: maxie qui labo. ī verbo ⁊ doctrīa. Alius actiuorū: ⁊ hoc circa tēporalia vt habeant vn̄ viuant ⁊ alijs ſbueniāt. de quo ephe. iiij. magis autē laboret homo operādo manibꝫ quod bonuꝫ eſt. vt habeat vn̄ tribuat neceſſitatē patienti. et ad hunc tenent̄ fortes corpore: nec cogitur viuere ocioſe de bonis que debentur alijs. Aut circa ſpiritualia vt ē labor predicatoꝝ et preſbiterorū ſacramēta miniſtrantiū. et ſic cū apłs dixit. j. cor. iij. ego plātaui. ⁊c̄. ſbdidit. vnuſquiſq3 ꝓpꝛiā mercedē acci. ſm ſuū la. Tercius ē cōtemplatiuorū. in quibꝫ etſi quieſcat mens a ſtrepitu mundi: tn̄ inuigilat ſolicitando deo placēdi: ⁊ alijs gratiā impetrādi. ⁊ ſic dicit ſponſa Cañ. v. ego dormio et cor meū vigi. Nā in dormitiōe ē qeſ: ſꝫ in vigilia labor: de his laboribꝫ dr̄ ſap. iij. bonorū laborū glorioſus ē fructus. et p̄dictis laboribꝫ laborantes viuere poſſint de elemoſina: quia pro illis a quibꝫ accipiūt vtiliter laborāt. Conceſſus labor ē hominū mūdi circa occupatiōes tēporaliū: vt habeāt vn̄ viuāt. et ꝑ tēporalia acquirāt eterna. eccle. j. cognoui ꝙ ī eis eēt labor ⁊ afflictō. ſpūs. ꝓhibitus eſt labor curioſitatis ⁊ cupiditatis qui extinguit ſpiritualem quietē ī deo. de q̄ Diere. ix. vt inique agerēt laborauerūt.

De ferijs Titulus.xxiij.

Oſtea cum non tm̄ vacandū ſit in diebꝫ dn̄icis: ſꝫ etiā in aliquibꝫ alijs feſtis que ꝑ eccleſiā indicunt̄. idō ad maiorē inſtructionē ↄſiderādū ē hic de ferijs: et p̄mo vnde dicant̄: et qualiter diſtiguātur. ſcđo qn̄ feſta ⁊ alij dies incipiant̄ et finiant̄. tercio que in eis agi poſſint ⁊ que nō ſm iura. Sciedū igit̄ ꝙ ferie dicūt̄ quaſi foerie: quia preſtāt vacationē ab his que agi ſolent in foro. vł dicunt̄ ferie quaſi feſtiue: Feriarū alie ſunt tēporanee vt que dant̄ ꝓ fructibꝫ colligēdis. et ſūt duorū mēſiū: quorū vnꝰ dat̄ gr̄a meſſiū. alter gr̄a vindemiarū. ⁊ he ferie ſm diuerſas regiōes citius ⁊ tardius iducūt̄. ⁊ idō a ꝑſidibꝫ ꝑcipiūtur ex̄. e. Qm̄ ī pte. ⁊ ff. e. l. p̄ſides. ⁊ in his nō dꝫ fieri ꝓceſſus iudicialis: niſi ex cōſenſu partiū. ex̄. e. ↄqueſtꝰ. et dicit ibidē Hoſti. ꝙ in omni terra debent dari ferie ꝓ meſſibꝫ etiamſi non creſcit ibi ānona: qꝛ hoīes hn̄t ſibi cōmuniter de ḡno aliquo tēpore prouidē. ſꝫ pro vindemijs non dabūt̄ niſi vbi ſūt vinee: vel ſaltē vbi ē cōmuniter vſus vini. Alie ſunt repentine. ſ. quas princeps ſiue īperator īdicit. vel propter victoriā vel qꝛ duxit vxorē. vel quia filius ē ei natus. Et ſi alius indixerit carebūt noīe. ⁊ ꝑ ↄñs effectu. qđ patet. C. e. A nullo iudice preſumi debet. ⁊ dicunt̄ repentine qꝛ non ſunt certe. imo repente indicuntur. Alie ferie ſunt ſolēnes ſiue feſtiue: de quibꝫ principalit̄ hic itendimus. he aūt ferie feſtiue ſunt p̄cipue feſtiuitates ꝑ circulū āni. ſ. natiuitatis dn̄i. ſancti ſtephani. ſancti Jo. euan. ſanctorū ino. ſancti ſilueſtri. circūciſio dn̄i. epiph. purificatō ſancte marie. paſca cum tota ebdomada ſua. rogationes tribꝫ diebꝫ. iſti tn̄ tres dies nō obſ́uāntur de cōſuetudine ꝙtū ad manualē laborē. Aſcēſio dn̄i. dies pent. ſ. ipſa dies cū duobꝫ diebꝫ ſe. ſancti Jo. bap. xij. apłoꝝ. ⁊ marie pe. ⁊ pauli. ſancti laurētij. aſſumptōis beate marie. natiuitas eius ⁊ oīa feſta euſdē. vt dr̄ ex̄. e. ↄqueſtus. dedicatio ſancti michaelis. ⁊ hec oīa ꝓbant̄ de ↄſe. di. iij. ꝓnunciādū. dedicatio cuiuſlibet oratorij. feſtiuitas omniū ſctoꝝ. ſancti martini. et ille feſtiuitates quas epi ſinguli in ſuis epiſcopatibꝫ vł eccleſijs cum populo laudauerūt. que ſūt nō generaliter oībꝫ ſꝫ tn̄ vicinis circūſtantibꝫ indicende. qđ tn̄ intelligi debet de ſanctis canonizatis auctoritate eccleſie romane. qꝛ eps per ſe non poſſet aliquē ſanctū canonizare. ex̄ de reli. c. j. Relique vo feſtiuitates per ānū cogi nō dn̄t ad feriādū. nec ꝓhibent̄. vt ī. c. ꝓnūciādū. Itē ſtatuit euſebius papa feſtū inuentionis ſancte crucis ſolenniter celebrari. de ↄſec. diſ. iij. crucis. feſtū etiā exaltatōis crucis celebrari debet. de ānunciatōe vo nō fit ibi mētio. cū tn̄ ſit celebre feſtū. qꝛ forte tp̄e illius cōcilij nō erat illa ſolēnitas iſtituta. Ad hoc nota ꝙ ex̄ de ferijs. qm̄ in pte. §. preterea. vſq3 in fi. c. ꝙ feſtiuitas ſācte trini. ſm diuerſarū cōſuetudīes regionū a qbuſdā ↄſueuit ī octaua pēt. ⁊ ab alijs ī dn̄ica p̄ma añ aduētū dn̄i celebrari. Eccł'ia qdē romāa ī vſu nō hꝫ vt huiuſmōi celebret ſpālit̄ feſtiuitatē cū ſingulis diebꝫ. Glā pri. ⁊ fi. ⁊ ſ. ſ. ⁊ ↄſilia dicāt̄ ad laudē ꝑtinētia trinitatis. Item ꝑlatis eccł'iaꝝ p̄cipit̄ ꝙ feſtū corpis xpi. feria q̄nta pꝰ octa. pēte. annuatī ſolēnit̄ celebrēt. ⁊ ꝑ oēs eccł'ias faciāt ſolēnit̄ celebrari: ⁊ oībꝫ ve penitētibꝫ ⁊ ↄfeſſis q̄ matutinis euſdē feſti ī eccł'ia ī q̄ idē feſtū fiet vł miſſe vł p̄mis vł ſcđis veſpis interfuerit: ꝓ q̄libꝫ horaꝝ. cētū. dies. q̄ vo p̄me tcie ſexte none ⁊ ↄpletorio ꝓ q̄libꝫ haꝝ. xl. q̄ vo ꝑ octauas euſdē feſti matutis miſſe veſpis ꝓdictis horis interfuerit cētū dies. ꝑ octauas diebꝫ ſingulis de iniūctis penitētijs relaxāt̄. vij. ſ. li. hoc ē ī cle. ꝯ ſiliqis. ſi dn̄m.

Circa ſcđm ſciēdū ꝙ dies icipit ⁊ finit̄ diuerſ́ tēporibꝫ ⁊ horis ſm diuerſitatē eoꝝ de quibꝫ agit̄. Ad feriādū. n. regulariter incipit veſpera precedenti: et finit̄ ī ſe. veſpera. ex̄. e. omnes. c. p̄mo. initiū tn̄ et finis feſtorū ↄſiderari debet ſm qualitatē eorum et diuerſarū cōſuetudinē regionū. ⁊ ſicut magnitudo feſtorū exigit celebrari. ſic videt̄ ea debere prius icipere ⁊ tardius terminari. ex̄. e. qm̄. Quo vo ad ordinandum: icipit dies ī veſpera ⁊ finit̄ in mane ſequēti. vt patet di. lxxv. qđ a patribꝫ. Quo ad iudicādū aūt incipit ī ſolis ortu ⁊ finit̄ ī occaſu. cum. ſ. iudex iā ꝓ tribunali nō pōt honeſte ſedere. vt ex̄. de of. dele. ↄſuluit. Quo ad ſolnēdū vo icipit ī medietate noctis vniꝰ ⁊ finit̄ ī medietate noctis aliꝰ. vt. ff. eo. more romano. Quo ad treugas ẜuādas incipit in ſolis ortu ⁊ finit̄ in occaſu. vt ex̄ de pace ⁊ treu. c. p̄mo. Quo ad ieiunādū vo ſexta feria icipit pꝰ cenā die iouis ⁊ finit̄ in mane ſabbati. ⁊ idē de ieiunijs alijs. vt de cōſec. di. iij. de eſu. hec gof.

Circa terciū ſciēdū ꝙ ī diebꝫ feſtiuis dn̄t hoīes vacare hymnis pſalmis et cāticis ſpiritualibꝫ. de ↄſec. diſti. iij. ieiunia. Itē p̄dicatiōi ⁊ virtutibꝫ ⁊ regulari diſciplinē. ſꝫ ⁊ religioſi regulari obſ́uātie: tūc magis ꝙ ī diebꝫ alijs. ex̄. de vi. et hone. cle. cū decorē. ⁊ de ſta. mo. cū ad monaſteriū. ⁊ de ferijs. licet. Vt aūt iſtis hoīes meliꝰ poſſint vacare. debent vt dictū ē. ſ. abſtinere ab oī ẜuili opere. vt a mechanicis agricultiuris. et ab alijs ſecularibꝫ negocijs. ſ. mercaturis. placitis ſententijs. iudicijs. ſacramētis. niſi cauſa faciende pacis. ex̄ eo. omnes. ⁊ de ↄſecra. diſ. iij. rogatiōes. ⁊. xv. q. iiij. c. j. ⁊. ij. ⁊. c. iij. Vnde nec ſententia lata nec iudicialis ꝓcessus factus in festis ob dei reuerētiā seruādis etiā si partes ꝯsentiāt teneret: nisi necessitas cogat. vt si res esset tēpore peritura: vel pietas suadeat. vt si sit cā debiliū vel miserabiliū ꝑsonaꝝ. vt dicit bern. ꝛ hoc ī diebꝰ expressis. ex̄. e. ꝯquestus. ꝛ ex ꝑmunē ibi oīa festa supdicta. ꝛ septē dies dominice passiōis. non tñ ponūē ibi tres dies rogationū. Qꝫ autē dicit ex̄. e. oēs ꝙ sacramenta prestare nō dñt in diebꝰ huiusmodi. intelligēdū nisi pro pace vel alia necessitate. vel ſm ber. pro fide. pro obedientia. pro fama. ex̄. de elec. significasti. dicit hosti. ibidem in glo. ꝙ hoc etsi sit honestū: non tñ necessariuꝫ. vnde generalit̄ non ſuat̄. Itē nō debemꝰ in festis flectere genua nisi in tribꝰ casibꝰ. vnus ē cum epi cōsecratō vel clericorū ordinatō celebratur. Tunc enī consecrās ꝛ consecratus tñ genua flectere possunt ſm ꝙ modus cōsecrationis reqrit. scd̄us ē cū ex deuotione aliquis in secreto genua flectit. ex̄. e. qm̄. tercius ē cū ex deuotione flectit quis in eleuatōe corporis xp̄i qđ etiā de cōsuetudine obseruatur. hec ray. Possunt aūt omnibꝰ diebꝰ feriatis agi ea que sunt voluntarie iurisdictōis. vt adoptio. emācipatio. excōmunicatō. absolutō. vbi non requirit cāe cognitiones puta in criminibꝰ notorijs et manumissio. C. e. actus. §. ī his tamē. Itē ea que fieri necessitas vrget: vel pietas suadet. vt ex̄. e. ꝯquestus. vrget āt fieri necessitas agriculturā. piscationem vt cū multitudo piscū imergit̄. terre fossurā. mundationem vinearū. qđ intelligi debet. cū hec ita fieri non possunt ī alijs diebꝰ ne occasiōe momēti pereat cōmoditas concessa prouisiōe celesti. vt. C. eo. oēs iudices. §. ruri. hec gof. Vnde ſm rod. si iacētibꝰ segetibꝰ in agris. aut fenis in pratis tempestas immineat aut pluuia que corrumperet aut deteriorarēt multū talia a solo separata: dñi illaꝝ reꝝ nō sūt ꝓhibēdi eas remouere sed possunt indemnitati sue ꝓuidere. Carnifices etiā ꝛ pincerne qui ī festis ꝑparāt ea que comedī dñt ī crastino ī mercato vel in stationibꝰ suis. ꝛ ceteri q ꝑparāt victualia in festis si nō potuerūt in die precedenti ꝯmode preparare. aut ꝑparata sine periculo reseruare mortaliter nō peccant. Pro quāta autē necessitate liceat in festis operari potꝰ ē limitādū ad arbitriū boni viri ꝙ ꝑ aliquā doctrinā generalē. nō ē etiā dicēdū ꝙ ꝓpt modicū opꝰ hō mortalit̄ peccet. ꝫ quātū opus hō sine pctō facē possit. ē recurrēdū ad arbitriū boni viri. hec rod. Itē nō ſm ray. ꝙ ecclīa. i. ep̄s loci vel si cōmode nō pōt ep̄s adiri presbyter simplex discretus indulgere pōt illis q iustū hñt bellū: ꝛ artātur magna necessitate ꝙ pñt arare fructꝰ colligē. fossata facere. ꝛ alia huiusmodi ī diebꝰ dñicis ꝛ alijs festis ꝓpter piculū hostiū: preterꝙ in maioribꝰ festis. ꝛ hāc etiā si maior necessitas appareret ad victū necessariū acq̄rendū. ita tñ vt de illis studeāt ꝑ posse largiores elemosynas erogare. xxiij. q. viij. si nulla. ex̄. e. licet. hec Ray. ꝛ addit rod: ꝙ posset necessitas esse tanta. ꝛ tam notoria ꝙ auctoritate propria possent facere talia hec rod. Itē si vrget necessitas fieri questiones latronū. ꝛ maxime isauroꝝ per quod multoꝝ salus ꝓcuratur. vt. C. e. prouinciarū. Itē si vrget necessitas appellari. vnde nō quolibꝫ tēpore appellat̄. vt. C. e. l. j. per totū. In exercēda aūt appellatione similis est obseruantia feriarū solenniū ꝛ repentinaꝝ: qa in neutris appellatio exercetur. vt. C. e. l. j. tñ nō cōputantur omnes dies. vt. C. de appel. l. ij. Pietas vō suadet dari tutores ꝛ curatores pupillis ꝛ alijs miserabilibꝰ personis. vt. ff. e. l. j. §. Sꝫ excipiūt. Suadet et disciplinā popularē. ꝛ sil'r scholasticaꝫ ꝛ clericalē. vt. ff. e. Diuus. Suadet etiā pertinēcia ad pacē ꝛ cōcordiā. vt. C. e. l. fi. Sciēdū etiā ꝙ ī tēporibꝰ his in quibꝰ agi nō pōt si tamen actio sit peritura eatenus procedatur: vt litis cōtestatio vel executoris conuentio fiat. vt in. ff. eo. §. Sed excipiuntur. In duobꝰ autē mensibꝰ qui gratia fructuū ꝯcedunt̄ agi pōt ex cōsensu partiū. quod quidē nō ꝯtingit ī ferijs statutis ob honorē dei pncipis vel ciuitatis. vt. ff. e. si feriatis. et ex̄. e. c. fi. in fi. hec. goff. Sed nunquid ī festis laborari potest ad opus pauperū. puta agros eoꝝ arando vel quadrigando: vel alio mō. Rñ°. credo ꝙ sic si hoc fiet pure ꝓpter deū dūmodo non sit a prelatis prohibitū: et ꝯsuetudini loci ꝯtrarium. ita tamen ꝙ non ꝑ diem totam: nec vsqꝫ ad fatigationē magnam: nec etiā propter hoc omittatur audire missam. Cū his cōuenit Richar. iiij. di. xxxvij. q. ij. ar. iiij. vt pꝫ ex ꝑdictis. ꝛ rod. Nunqd mortalit̄ peccāt q ad mercata vadunt que in dñica vel alijs festis marie precipue fiunt. Rñdeo ſm rod. si quis faciat hoc aliquando pro sua necessitate non consuetudinarie. non peccat mortalit̄. si aūt ducat in cōsuetudineꝫ aut hoc facit ex improba cupiditate lucrandi. vt faciūt mercatores qui propter frequentata mercata ꝛ nūdinas vix aut nūꝙ ecclesias intrant: mortaliter peccant. mercata tamē que fiūt de victualibus cōpetentibus ipsis festis: non sunt illicita aut facile prohibenda. dū tamē propter hoc non dimittāt audire diuina officia. Quid de illis qui in vigilijs festorum feriādorum: mittunt equos vel alia ad ferenda necessaria in die festo. Respondet rod. ꝙ si ea que afferunt sunt necessaria ad diem festi ita ꝙ sine eis non possent ipsum cōmode transire: nec ante super his habendis sibi poterant prouidere. possunt excusare per necessitatem: al's non: maxime si faciant hoc in festo vt habeant sua vehicula et alia ad quotidiana opera exercenda per huiusmodi eī necessitatem sunt excusabiles vectores mercium ꝛ vinorū ad loca remota. cum sine graui incōmodo non possent in festis vacare abeundo et quadrigando. Quid de illis q a dominis suis operari coguntur in festis. Respondet rod. ꝙ si faciant hoc iusto metu inducti. videntur posse excusari. qui vō debent dominis suis vecturā bladorum ꝛ afferūt diebꝰ feriatis: vt diebꝰ alijs vacare ꝓprijs laboribꝰ liberiꝰ possint: non sunt excusabiles: nisi forte ad hoc arta necessitas eos cogat. Quid de scholaribꝰ. Respondet rod. ꝙ non licet eis diebꝰ feriādis aliquid grande ð quaterno in quaternū trāscribē. lectiones tamen suas: quas sine scriptura nō possent memorie cōmendare. vel ſmones quos stilo vel plumbo notauerunt pñt scribere. ꝛ etiā lectiones librorū quos audiunt emēdare. Quid de barbarijs ꝛ minutoribꝰ vel vectoribꝰ pegrinorū ī suis vehiculis. aut iumentis. aut de ferratoribꝰ equorū. Respōdet rod. ꝙ credit eos excusari posse. si faciant hoc principalit̄ ꝓpter necessitates eorū quibꝰ operas huiusmōi faciunt. Si vō talia faciāt pncipalit̄ ꝓpter questū: aut iprobā cupiditatē: non debent excusari. Illi autē qui faciūt in huiusmōi festis barbā sibi radi. aut equos ferrari sunt excusabiles si super his nō poterūt antea sibi cōmode ꝓuidere. Quid de viatoribꝰ ꝛ cursoribꝰ. Rñdet rod. ꝙ siue hec faciāt ꝑ pecunia. siue nō. nō audet eos ꝯdemnare. Maxime cum ſm legem cōcessum fuerit ire in sabbato. licet nō vltra mille passus: quod iter sabbati appellatur act. j. Quid de molendinis ad ventum vel ad aquā. Rñdet rod. ꝙ cum officiuꝫ huiusmodi molendinorū expleri possit sine magna opa hominis: credit ſuandā cōsuetudinem eē regionis nō ꝓhibitā a ꝑlatis circa feriationē a talibus in festis feriādis. de molendinis autē q trahuntur ꝑ iumenta. credit ꝙ equi quiescere debent diebꝰ feriandis ꝛ celebrādis. cū ſm legem non tñ hoīes: sed etiam iumenta sabbato sint vacare iussa exo. xx.

De q̄rto p̄cepto. qđ ē de parētibꝰ honorādis.
Titulus. xxiiij.

Onsequēter cōsiderandum ē de quarto precepto: quod ponitur Exodi. xx. sic. Honora patrem tuum ꝛ matrem tuā: vt sis longeuus super terram. deut. vō dicitur sic. Honora patrē tuum et matrem tuam sicut precepit tibi dominus: vt longo tempore viuas: et bene sit tibi. Hic ergo primo considerandum est de huiusmodi precepti iussione. Scd̄o de promissionis additōne Tercio de huius precepti obligatione. Circa primum queruntur plura scilicet quis dicitur pater et mater in hoc precepto. Respondeo pater dicitur multipliciter. scilicet creatione. vt deus. deut. xxxij. Nōne ipse est pater tuus qui possedit. fecit ꝛ creauit te. prelatione: vt prelatus. vt ibidem. Interroga patrem tuum ꝛ an. tibi. ꝛc̄. ꝛ propagatione ſm carnē. Omnibus his modis potest hic accipi pater. preceptum enim illud potest intelligi tripliciter. primo. ſm ꝙ dicitur esse a lege nature. scd̄o. ſm ꝙ ē legis scripte a deo īspirate. tercio. ſm ꝙ accipit̄ ſm allegoriā iproprie. primo modo intelligitur pater car nalis. natura enī nō nouit nisi patrem carnalem qui est principiū in esse nature. scḋo intelligit pater spūalis. lex enī scripta reputat patrem nō tm̄ illū qui est principiū in esse nature sed etiam illū qui est principiū ꝑ misteriū in esse gratie ſm illud. j. cor. iiij. In xpo ihu ꝑ euāgeliū ego vos genui. tercio modo est deus. Dicendū est ergo ꝙ hic ꝓprie ⁊ ꝑ se honorari precipit homo q̄ est principiū in esse nature: vel in esse gratie vnde dicit glo. sup illud. deut. v. Honora patrē scꝫ carnalem vel spūalem. Allegorice tñ et improprie deus. vnde glo. alia ibidē dicit deū ⁊ ecclesiā. Et similit ꝑ accidens. sicut enī in dilectione ꝓximi intelligit amor dei: sic in honore pris intelligitur honor dei: a quo oīs paternitas in celo ⁊ in terra nominat. ꝓprie aūt ⁊ ꝑ se honorari precipit deus in pmo precepto. hec Alex. an. iij. ti. j. c. de quarto pcepto. q. j. o. In quo cōsistit honor iste. R. in duobꝫ. s. in reuerentia et sustentatione. vt dicit glo. sup illud ephe. vj. honora patrē ⁊c. reuerentia cōsistit in tribꝫ scꝫ in affectu timendo patris offensam ex amore. Leui. xix. Vnusquisqꝫ patrē ⁊ matrē timeat. In effectu. scilꝫ obediendo. eph. vj. Filioli obedite parentibꝫ vestris. in signo. s. assurgendo. et hmōi. sic sumit honor ro. xiij. Cui honor ⁊c. honor est. vt pꝫ ꝑ glo. sustentatio etiā ꝯsistit in tribꝫ. s. in solatio verboꝝ. Hiero. Nemo patrē asperis verbis ledat. hoc filij loquant qḋ parentes delectat audire. In seruitio operū. eccl. iij. Qui timet dñm honorabit parētes. ⁊ quasi dñis seruiet his qui se genuerūt in opere et sermone. In exhibitione necessarioꝝ. vnde eph. vj. Honora prēm ⁊c. glo. Honorare patrē est ei reuerentiā exhibere: ⁊ necessaria ministrare. ⁊ hoc modo exponit dñs hoc preceptū math. xv. Debet aūt vterqꝫ honor predictis. s. reuerentie ⁊ sustentatōnis tam prī carnali ꝙ spūali. qz enī vterqꝫ est principiū. ideo debetur vtriqꝫ reuerētia. quia etiā vterqꝫ indiget. ideo vtriqꝫ debet sustentatio. preterea in patre carnali est specialis ratio reuerentie. s. ratō generationis. eccl. vij. Memēto quoniā nisi ꝑ illos nō fuisses ⁊ in patre spūali ꝑeminentia sublimitatis. Ro. xiij. Omnis anima ptātibꝫ sublimioribꝫ subdita sit. Item in patre carnali est specialis ratio sustentationis. ratio educatōis. eccl. vij. Retribue illis quomō ⁊ illi tibi. In patre vō spirituali dispēsatio instructionis. Gal. vj. Communicet aūt his qui cathezant verbo ei q̄ se cathetizat in oībus bonis. hec Alex. an. iij. ti. j. c. de quarto precepto. q. ij. ar. j. o. Potest etiam dici. ꝙ parentibꝫ inqn̄tum hmōi debet honor reuerentie: sed sustētatio et alia debent eis ratione alicuius accidentis. scilicet fatione indigentie vel alicuius hmōi. et quia qḋ est ꝑ se est prius eo quod est ꝑ accidens. Ideo specialiter precipit honoratō parentū: in qua sicut in quodā principali mandari intelligitur. ⁊ sustentatio ⁊ quicquid aliud parentibꝫ debet. hec tho. scḋa scḋe. q. cxxij. ar. v. c. iij. Nota etiā ſm tho. vbi s. ꝙ in pcepto isto intelligit mandari quicqḋ ꝑtinet ad reddendū debitū cuicunqꝫ ꝑsone. sicut secundariū includit in principali. Nota etiā ſm alex. an. vbi supra. q. ij. ar. ij. ꝙ ſm ꝓpriam ratōnē nō pcipit hic nisi honor eius q̄ pōt dici ꝓprie pater vl mater. i. pncipiū ꝑ generatōnē. s. carnalem vel spūalē. i. pris carnalis vel spūalis. s. prelati. ſm ꝯmunem tñ ratōem potest reduci ad hoc preceptum honor senis: qui dicit pater etate. sicut dī. j. Thi. v. Seniorē ne increpaueris: sꝫ obsecra vt patrem. Et honor regis qui pater dī miscḋia. eccl. iiij. In iudicando esto pu. misericors vt pater. Et honor socij ſm ꝙ superior estimat: et honor cuiqꝫ ꝑsone alij exhibendus. Cuius virtutis est actus honorare patrē. Rñdeo ꝙ est actus cuiusdā virtutis spālis que pietas dicit. ⁊ a Tullio ps iusticie ponitur. vt. j. in scḋo li. tangit. Cū enī ad ratōnem iusticie ꝑtineat ꝙ debitū alij reddat. vbi inuenit specialis ratō debiti alicui ꝑsone ibi est virtus specialis contenta sub iusticia. debet aūt aliquid alicui specialiter. qz est principiū ꝓducens ⁊ gubernans in esse. hoc aūt principiū pietas respicit inqn̄tum parentibꝫ et patrie: ⁊ his qui ad hoc ordinant officiū ⁊ cultum impendit. et sic patet ꝙ pietas est virtus specialis ad iusticiā reducibil ⁊ ꝙ ad eam ꝑtinet honorē parētibꝫ exhibere. Nō ꝙ Tullius dicit ꝙ hec vtus. s. pietas exhibet patribꝫ ⁊ patrie officium ⁊ cultum. vt officiū referat ad obsequium. cultus vō ad reuerentiā et honorē. qz vt aug. dicit. x. de ciui. dei. colere dicimur homines quos honorificatione vel recordatōne vel ꝑsentia frequentamus. Et quidem in cultu parentum intelligit cultus oīm ꝯsanguineoꝝ qui sic dicunt. qz ex eodem patre ꝓcesserūt. vt patet ꝑ phm. viij. ethicoꝝ. In cultu vō patrie intelligitur cultus conciuiū ⁊ oīm patrie amicoꝝ. ⁊ ideo ad hos principaliter pietas se extendit. Si ergo cultus et officium: vt dic tullius debent omnibꝫ sanguine iunctis ⁊ patrie beniuolis. nō tamen eque omnibꝫ: sed precipue parentibꝫ. Alijs aūt ſm ꝓpriā facultatē ⁊ decentiā ꝑsonarum. Ad hoc iterum nota ꝙ sicut dicit aug. x. de ciui. dei. more vulgi nomen pietatis etiam in operibꝫ misericordie frequentatur. quod ideo arbitror euenisse. quia hic precipue fieri deus mandat ea que sibi ꝓ sacrificijs placere testatur: ex qua etiam ꝯsuetudine factū est vt ipse deus pius dicat. Sed quare nō est datū preceptum de honore filiorum ⁊ aliorum hominū sicut de honore parentum. Rñ. ratio naturalis nō satis dictat ꝙ aliquid sit ꝓ alio faciendum: nisi cū homo aliquid debet. debitum aūt filij ad pres est maxime manifestum. et ideo non ponitur sub aliquo pcepto decalogi: vt aliquod beneficiū vel obsequiū alicui nisi parentibus impendatur. parentes autem nō videntur esse filijs debitores ꝓpter aliqua beneficia ab eis recepta. sꝫ potius ecōuerso filius qui est aliquid patris ⁊ patres amāt filios vt aliquid ipsoꝝ. vt dicit. viij. ethi. vnde eisdem rationibꝫ nō ponitur aliqua precepta pertinentia ad amorem filiorum: quibus non ponunt aliqua precepta ordinantia hominem ad seipm.

Quare inter precepta scḋe tabule primo ponit preceptum de parentibꝫ honorandis. Respondeo. ꝙ hoc est ratione principij cuius honor precipitur. vnde sicut in ordine ad deū primum preceptū est de honore principij: quod est deus in prima tabula. Ita in ordine ad ꝓximū primū preceptū est de honore principij: qḋ est homo in scḋa tabula. vnde sicut dicit hug. de sancto vic. vtrobiqꝫ principij dignitas honoratur.

Circa scḋm querunt plura. s. quare magis ꝓmittit ꝓmium in pmo precepto: et in qrto ꝙ in alijs preceptis. Respondeo. homines vt in pluribꝫ ad vtilitatē aliquā ordināt suos actus. ⁊ ideo in illis pceptis oportuit ꝓmissionē addere premij: ex qbꝫ nulla videbat vtilitas sequi: vel aliqua vtilitas impediri. qz vō parentes sunt iam in recedendo nō expectat vtilitas ab eis. ⁊ ideo huic pcepto addit ꝓmissio. Similiter ⁊ precepto pmo de ꝓhibitione ydolatrie. qz ꝑ hoc videbat apparens vtilitas impediri: quā hoīes credūt se ꝑ pactū cum demonibꝫ initū consequi posse. Quare longeuitas ꝓmittit ꝓ parentum honore. Rñ. ꝙ ꝯgruū est vt ei qui gratus est beneficio beneficiū ꝯseruet. Ingratus aūt beneficio priuari meret. beneficiū aūt vite corporalis post deum a parentibꝫ habemus. ⁊ ideo parētes honorās quasi beneficio gratus meret in vita ꝯseruari. que vō nō honorat tanqꝫ ingratus meret vita priuari. quia vō longeuitas nō alliceret nisi cum ꝓsperitate esset. ideo deut. quod exodū explanat longeuitatē ꝓmissam in exo. iunctam habere ꝓsperitatem determiat addens. et bene sit tibi. hoc ſm alex. an. iij. t. j. c. de quarto precepto. q. iij. ar. ij. o. qz vō bona vel mala presentia non cadūt sub merito vel demerito: nisi inqn̄tum ordinant ad futuram remuneratōem. Ideo qñqꝫ ſm occultam ratonē diuinoꝝ iudicioꝝ. que maxime remuneratōnem futuram respiciunt. aliqui filij pij ante parentes decedunt. aliqui vō impij post eos diutius viuunt. ſm Thomam scḋa secunde. q. cxxij. ar. v. c. iiij.

Circa tercium: quod est de obligatione huius pcepti: querunt plura. scꝫ in quibꝫ tenet filius patri obedire. Respondeo ſm gradus superioritatis est modus obeditionis. quia vt dicit Ro. xiij. oīs potestas a deo est. ⁊ omnis anima potestatibꝫ sublimioribꝫ subdita sit. est aūt superioritas ꝯstituta in spiritualibꝫ et temporalibꝫ dupliciter. s. qn̄tū ad regimen reipublice ⁊ ꝓprie familie. primo modo preest prelatus spiritualis. scḋo prelatus secularis. tercio pater carnalis. Sicut ergo determinatur obedientia prelati spūalis i spiritualibꝫ. ⁊ prelati secularis in temporalibus reipublice. sic obedientia patris in dispositione rei familiaris. et scḋm hoc potest dici ꝙ filius patrisfamilias tenetur obedire patri i omnibus probabiliter pertinentibus ad necessitatem vel vtilitatem rei familiaris. sic intelligi debet illud ad Collosenses. iij. Filij obedite parentibus vestris in omnibus. et simul modo intelligi debent auctoritates ꝯſimiles. Quod aūt dicit̃ deutro. xxi. ſi genuerit homo filium ꝯtumacem qui nō audiat patris ⁊ matris imperiū lapidib⁹ obruet eum oīs populus q̄modo debet intelligi oſtēditur in ſe. auctoritate: vbi dicit̃. monita patris audire contemnens: ⁊ comeſſatōibus vacans. atq̧ luxurie. vnde contemptus correptōis eſt peccatum et malicia conuerſatōis q̄ nō corrigitur per monita patris. vnde pꝫ ꝙ filius tenetur obedire patri in diſciplina bonorum moꝝ. quod intelligi debet de neceſſarijs ad ſalutem. hec Alexander an. iij. ti. j. c. de quarto p̄cepto. q. iiij. ar. iij. o. Nota ſ ꝙ filius q̄diu viuitur bonis patris: debet ei obedire ī exercitatōe actuū virtuoſoꝝ ſiue ſalubriū. In diſpenſatōne temporaliū ⁊ ſubminiſtratione obſequioꝝ: quando etiā viuit ſeorſum a patre: viuere debet ſm eius imperiū. ⁊ ſi expedit ſubminiſtrare obſequium: ſi tñ pater aliquid precipiat. qđ ſit ꝯtra ſalutis pfectū nō eſt ei obediendū ſm illud Luc. xiiij. q non odit patrē. ⁊c. Utrū honor ſit exhibendus ex hoc p̄cepto malo prelato. Et videt̃ ꝙ non. quia. j. Thi. v. Qui bene p̄ſunt ⁊c. gloſa. vt ei ſpūaliter obediāt: ⁊ exteriora exhibeāt: ſꝫ ille honor ñ determinat̃ niſi bene preſidenti. ergo ⁊c. Contra ibidem alia glo. Ille duplex honor exhibendus eſt omīb⁹ preſbiteris: ſed maxime his qui laborant verbo ⁊ doctrina. Rn̄ ſm Alexan. an. vbi ſupra ar. v. c. malo prelato honor debet̃ q̄diu ab eccleſia tolerat̃. Et licet male preſideat haberi debet vt bene preſidens quouſq; ab eccleſia deponatur. vnde non debent debita ei ſubtrahi a ſubditis. Et generaliter eſt dicendū ꝙ inferioꝝ nō eſt iudicare de epīs. vtrū ſcꝫ bene operent̃. Ro. xiiij. Tu quis es qui iudicas alienū ſeruū. tamen eos dn̄s iudicabit. Yſai. iij. ſtat ad iudicandū dn̄s. et ſequit̃ verbum ad prelatos. vos depaſti eſtis vineam meā ra. pa. eſt in do. veſtra. hec alexand. an. ibidem. Utrum filius accuſans patrem hereticum ſoluat hoc preceptum. Reſpondeo hereticus aut ſibi tm̄ officit: vt quando hereſis eſt occulta: aut etiam alios praua doctrina corrumpit. ⁊ hoc ſecundo modo tenet̃ filius accuſare patrem. ſed p̄mo mō nō tenetur. Ratio huius eſt: q2 honorē pr̄is celeſtis tenet̃ preferre honori patris carnalis. vnde pater carnal' qui dehonorat patrē celeſtē nō eſt ſuſtentandus: vnde in tali caſu tenet illud euangelicū. Qui honorat patrē aut matrē pl⁹ q̄ me: nō eſt me dignus. et in deut. in laudē leui. dicit̃. Qui dicūt patri ⁊ matri neſcio vos. hec Alexander an. vbi ſupra. ar. ij. in queſtiuncula. in fine. Utrum occaſione religiōis ſint pretermittenda pietatis officia in parentes. Rn̄deo religio et pietas ſunt due virtutes: nulla aūt virtus alij virtuti repugnat. quia ſm pħm in p̄dicamentis: bonū nō eſt bono cōtrariū. vnde non poteſt eſſe ꝙ pietas et religio ſe mutuo impediant. ad pietatē autem pertinet exhibere pentibus officium ⁊ cultum ſm debitum modum. nō eſt autē debitus modus vt homo plus intendat ad colendum patrem q̄ deū. ſed vt dicit ambro. ſup lucā. neceſſitudini generis: diuine religionis pietas antefert̃. Si ſ cultus pentū a cultu dei nos abſtrahēt: nō cultui pietatis parētū inſiſtere: eſſet ꝯtra deū. ideo in tali caſu p̄termittenda ſunt pietatis officia in parentes ꝓpter religiōis diuinū cultū. vnde in hoc caſu dicit Hiero. in ep̄la ad Heliodorū. Si pater in limine iaceat. ſi mater vbera q̄b⁹ te lactauit oſtendat: ꝑ calcatum perge patrem: ꝑ calcatam perge matrem ⁊ ſiccis oculis ad vexillū crucis euola. ſummū genus pietatis eſt in hac re eſſe crudelē. Sic etiam dn̄s dicit Luc. xiiij. Si quis venit ad me. ⁊ nō odit ⁊c. Si vo exhibēdo parentibus obſequia debita: nō abſtrahatur quis a cultu diuīo. hoc iam ad pietatem pertinebit. et ſic non oportebit ꝓpter religionem deſerere pietatē. ⁊ in hoc caſu dn̄s Math. xv. redarguit phariſeos ꝙ religionis intuitu honorē pentib⁹ debitū ſubtrahere docebant. Et ſic patet ꝙ ſi pentib⁹ noſtris carnalia obſequia noſtra ſint neceſſaria: vt ſine his ſuſtentari non poſſint nec nos ad aliquid contra deum inducant: eos intuitu religionis deſerere nō debemus. Si aūt ſine peccato eoꝝ obſequijs vacare nō poſſumus: vel etiā ſine obſequio noſtro ſuſtentari poſſint: licet eoꝝ obſequia omittere: vt amplius religioni vacemus. de hoc li. ij. ti. lxx. ij. c. Quid de religioſis in hoc caſu eſt dicendū. Reſpondeo aliter ⁊ aliter eſt de ꝯſtituto in ſeculo: ⁊ de ꝓfeſſo in religione. primus enī ſi pentes habet q ſine eo ſuſtētari nō poſſunt: nō debet eis relictis religionē intrare. q2 tranſgrederet̃ p̄ceptū de honoratōne parentū: licet q̄daꝫ dicant ꝙ etiā in hoc caſu licite poſſet eos deſerere deo committendo curam eoꝝ. ſed ſi quis recte ꝯſideret: hoc eſſet temptare deum: cum habens ex humano conſilio quid ageret: periculo ſub ſpe diuini auxilij parentes exponeret. Si vo ſine eo parentes poſſent vitam tranſigere: liceret ſibi parentibus relictis religionem intrare: quia filij nō tenent̃ ad ſuſtentatonē parentū niſi in neceſſitate vt dictum eſt. licet inquā eis intrare etiam ꝯtra ꝓhibitionem parētū. q2 quilibet ingenuus eſt liber q̄tum ad ptinentia ad diſpoſitōem ſui ſtatus: preſertim ī his que ſunt obſequij diuini. Et magis eſt obtemperandum pr̄i ſpūali vt viuam⁹ q̄ pentib⁹ carnis. hebre. xij. vn̄ dn̄s vt legit̃ math. viij. et luc. ix. reꝑhendit diſcip'm qui ſtatim nolebat eū ſequi intuitu ſepulture patris. poterat tñ ꝑ alios ſepeliri: vt dicit Criſo. Scđus aūt ſcꝫ ꝓfeſſus in religione: reputatur quaſi mūdo mortuus. vnde nō debet occaſione ſuſtentatōnis parentū exire clauſtrū in quo xp̄o ꝯſepelitur: ⁊ iteruꝫ ſe negocijs ſecularib⁹ implicare. Tenetur tamen ſalua ſui p̄lati obedientia: ⁊ ſue religionis ſtatu: pium ſtudium adhibere quomodo ſubueniatur parentib⁹ eius. hec tho. ſcđa ſcđe. q. ci. ar. iiij. c. iiij. ⁊ ſatis ꝯuenit cū eo alexan. an. iij. ti. j. c. de iiij. precepto. q. iiij. ar. ij. o. Preterea ſi talis nō ſit obligatus ad exhibitōem corꝑalē honoris parētū. ē tñ obligatus ad exhibitōem ſpūalem ſcꝫ in reuerendo. in ꝯſulando. orando. ad bonū inducēdo. ⁊ ſalutē anime ꝓcurādo. In exhibitōne enī ſpirituali maxime habet pfici hoc preceptū: in qua eſt ꝯfirmatio ad deū. hec alex. an. vbi ſupra. ar. j.

De q̄nto p̄cepto. ſ. non occides. Titulus. xxv.

Onſequenter cōſiderādū eſt de quinto p̄cepto: qđ eſt nō occides. Exo. xx. ⁊ p̄mo de ipo homicidio: qđ ibi ꝓhibet̃ explicite. ſcđo de alijs iniurijs q̄ ꝯmittūt̃ in pſonā ꝓximi ibidē ꝓhibitis implicite. vtꝫ math. v. Circa p̄mū p̄mo videndū eſt de breui huius p̄cepti expoſitōe. ſcđo ad maiorē inſtructōem de multiplici circa hoc dubitatione. Circa p̄mū ſciendū ꝙ hoc preceptū explicite ꝓhibet̃ homicidiū. Implicite vo oīs mot⁹ ire: ſic explicat dn̄s Math. v. Eſt aūt homicidiū hoīs ab hoīe facta occiſio. ꝓhibet̃ ſ hoīem occidi ab hoīe. ab hoīe inq̄ vt ab homīe: ſiue vt eſt hō. nō aūt ab hoīe vt a lege ſiue vt ē legis miniſter: dūmodo nō deſit iuſtus ordo. iuſta cā. iuſtus aīus. vn̄ nō ꝓhibet̃ occiſio iuſta: ſꝫ iniuſta. eſt aūt iniuſta: ſi deſit aliquod triū p̄dictoꝝ. deeſt aūt iuſta cā: cū aliq̄s ſine merito occidit̃. deeſt ordo iuſtus: cū occidit ille q nō eſt legis miniſter. deeſt iuſtus animus: cū iudex occidit libidine vindicte: nō amore iuſticie. Fit aūt homicidiū tripliciter. p̄mo voluntate: vt cū fit ex intentōne. ſcđo caſu: vt cū fit p̄ter intentōnem. ⁊ hoc pōt eſſe tripliciter. ſ. vel dando opaꝫ rei illicite: vel licite. ⁊ ad hoc adhibendo debitā diligentiā: vel nō adhibendo. In primo caſu ⁊ tercio nō excuſat̃ a toto: ſꝫ a tanto. In ſcđo excuſat̃ a toto. tercio fit homicidiū ex neceſſitate. ⁊ hoc aut necītate vitabili: vt cū fugere pōt: ⁊ nō vult ꝓpter verecundiā vel cauſaꝫ aliā. Aut ineuitabili: vt cū q̄s occidit aliū nō liuore vindicte: ſꝫ amore ꝯſeruatōis vite ⁊ anime: ne. ſ. ꝑdat vitā ⁊ aīaꝫ. ⁊ hoc cū moderamīe inculpate tutele. p̄mo mō excuſat̃ a tanto. ſecūdo modo ꝯcedit̃ imꝑfectis nō ꝑfectis. ⁊ excuſat̃ a toto ſm auguſ. li. de li. ar. ⁊ hec ad pn̄s de dr̄ntijs homicidij ſufficiant. q2 j. li. vj. ti. xiiij. de ipis plenius agetur.

Irca ſcđm querit̃ pl'a. ſ. vtrū occidere plātas ⁊ aīalia bruta ſit pcīm. vel ſit contra illud preceptū. Rn̄ ꝙ non. vt enī dicit aug. j. de ciui. dei. ꝙ dictū eſt. non occides: intelligit̃ de homine. nullus enī peccat ex hoc ꝙ vtit̃ aliqua re ad hoc ad quod eſt. ex ordinatōne autem dei plante ordinant̃ ad vſum animaliū. ⁊ aīalia ad vſum hominuꝫ. qđ fieri non poteſt ſine mortificatione eoꝝ. dicitur enī Geneſ. j. Ecce dedi vobis omnem herbā ⁊ vniuerſa ligna vt ſint vobis in eſcam: ⁊ cunctis animantib⁹. ⁊ Geñ. ix. dicitur. Omne qđ mouetur ⁊ viuit erit vobis in cibum. Nec obſtat ꝙ occidenti bouem vel ouem alterius: determiata ſtatuitur pona. Exo. xxij. quia talis peccat: non quia bouē occidit: ſed qꝛ homini dānū in ſua re facit. Unde nō ꝯtinet̄ ſub peccato homicidij: ſ; furti vel rapine. Utrū liceat occidere hoīem peccatorem. Rn̄. ꝙ ſic. Exo. xxij. Maleficos non patieris viuere. et Ro. xiij. Non ſine cauſa gladiū portat. dei enī miniſter eſt vindex in iram ei qui male agit. Sm̄ enī aug. in q̄onib; ſuper math. cum homo ab homine occidit̄. hoc fit aut cupiditate nocendi: ſicut fit ab hoſte. vel iniuſte aliqd auferendi: ſic fit a latrone. aut ordine obediendi: ſicut fit a iudice. aut neceſſitate ſubueniendi: ſicut fit a milite. In primo et ſecundo caſu nulli licet occidere. In tercio aūt et quarto licet. omīs enī ps eſt naturaliter ꝓpter totum. vnde videmus ꝙ ſi expediat ſaluti corporis humani p̄ciſio alicuius membri. ſ. quia eſt putridū ⁊ alioꝝ membroꝝ corruptiuū. laudabiliter precidit̄. quelibet aūt ꝑſona ſingularis ꝯparatur ad totā ꝯmūitatē: vt pars ad totum. et ideo ſi quis ſit ꝯmunitati ꝑiculoſus: ⁊ eius corruptiuus ꝓpter aliqḋ pcc̄m: iuſte occiditur: vt bonū ꝯmune conſeruetur. Si ꝗ maleficus occidat̄ amore obedientie ſeu iuſticie: nō peccat iudex ꝯdemnans: nec miniſter a iudice iuſſus occidens. peccant tn̄ vterqꝫ ſi faciant hoc iuris ordine nō ſeruato xxiij. q. iiij. §. penul. et. q. v. miles. Nec obſtat quod dn̄s Math. xiij. ꝓhibuit. Extirpari zizania que ſunt filij nequaꝫ vt ibidem dicit̄. quia hoc fecit vt parceret̄ tritico. i. bonis: qḋ fit qn̄ mali nō poſſunt occidi: quin ſimul occidant̄ ⁊ boni. vel quia latent inter bonos: vel qꝛ habent ſequaces multos: ita ꝙ ſine ꝑiculo bonoꝝ non poſſunt interfici. vt dicit aug. cōtra Parmenianū. qn̄ vo ex occaſione malorū nō iminet ꝑiculꝫ bonis: ſed magis tutela et ſalus: tunc mali licite poſſunt occidi. Utrum liceat ꝑſone p̄uate hominē peccatorē occidere Rn̄deo ꝙ nō. vnde aug. j. de ciui. dei. qui ſine aliqua publica adminiſtratione maleficū interfecerit: velut homicida reputabit̄. ſicut enī dictū eſt occidere malefactorē licet inq̄tū ordinatur ad ſalutē totius ꝯmūitatis. ⁊ ideo ad illos tm̄ ꝑtinet: quibus cura ꝯmittit̄ ꝯmūitatis ſeruande. Preterea dicit̄ in legenda beate Lucie. hō pōt eſſe miniſter mortis: nō vite. qꝛ omnis vita a ſolo deo: nec eā deus dare voluit ꝑ miniſterium alicuius. ſicut enī auferre rem alicuius ſine auctoritate ⁊ voluntate eius nunꝙ licet: ſic et multofortius occidere: qḋ eſt vitaꝫ auferre ſine dei voluntate ⁊ auctoritate nunꝙ licebit. deutero. xxxij. Ego occidam ⁊ ego vi. fa. ꝑcu. ⁊c̄. Ideoqꝫ q̄cunqꝫ non accipit poteſtatē: vel a diuina auctoritate que eſt i lege. vel ab eius volūtate ſcꝫ cognita ex inſpiratōne. ſi interficit ꝯtra illḋ p̄ceptū facit. Nec obſtat qḋ exo. xxxij. p̄cepit Moyſes. Occidat vnuſquiſqꝫ ꝓximū ſuum ꝓ peccato vituli ꝯflatilis: qꝛ fecerūt hoc ex dn̄i precepto. Utrūꝫ liceat clericis maleficos occidere. Rn̄. ꝙ nō. j. Thi. iij. Oportet ep̄m ſine crimine eē. nō violentū: nō ꝑcuſſorē. ⁊ bern̄. ad euge. li. iiij. de ꝯſideratōne dicit. Aggredē ſubditos: ſ; vbo nō ferro. Quid denuo vſurpare gladiū tentes: quem ſemel iuſſus es ponere in vaginaꝫ ſ. in petro cui dictum eſt. mitte gladiū tuū in vaginaꝫ. Ratio huius eſt: qꝛ hoc precepto nō occides ꝓhibet̄ quilibet occidē ſua auctoritate: qꝛ ꝗ miniſtris veteris teſtamenti erat auctoritas ꝯmiſſa. miniſtris vo noui teſtamenti nō eſt ꝯceſſa vt ꝑ ſe interficiant. ideo ex ꝯſequenti ꝓhibent̄ illo p̄cepto clerici interficere in cauſa iuſticie. Ratio aūt huius eſt: quia ipi ſunt clerici ad miniſteriū altaris in quo repn̄tat̄ paſſio xpi occiſi: q̄ cum ꝑcuteret̄ nō ꝑcutiebat. vt dicit̄. j. Pe. ij. miniſter aūt dꝫ ſuum dn̄m imitari ſm̄ illud eccli. x. ſm̄ iudicem populi: ſic ⁊ miniſtri eius. ⁊ ideo non ꝯpetit eis ꝙ ꝑcutiant vel occidant. Nec obſtat ꝙ pe. act. v. ananiam et ſaphiram interfeciſſe refert̄. quia hoc ꝓpria auctoritate nō fecit: ſed potius dei ſententiā de eoꝝ morte ꝓmulgauit. vel potꝰ eoꝝ mortē quā dyabolꝰ inferre debebat: predixit. ⁊ cauſam. ſ. culpam patefecit. Si obijciat̄ ꝙ imꝑator auctoritatēꝫ accepit a papa maleficos puniendi. dicendū. ꝙ a deo ꝑ papam ſuſcepit auctoritatem. vt ſit miniſter legis et iuſticie diuine. Sed ab ipa lege auctoritateꝫ habet vſus miniſterij iuſticie. vnde aug. in q̄onib; leui. Cuꝫ hō iuſte occiditur: lex occidit: nō tu. loquitur iudici ſeculari.

Si obijcit̄ ꝙ ille facit cuius auctoritate fit. vn̄ papa ⁊ epiſcopi q̄ p̄poſitos habent: ⁊ iudices in cauſa ſanguinis vident̄ occidere. dicendū ꝙ duplex eſt auctoritas. ſ. iubendi et innuendi. prima eſt penes imꝑatorē. ſcd̄a penes papaꝫ et presbiteros hec enī eſt predicatio diuine legis: ⁊ hortatio vt principes obediant ei. de prima auctoritate nō de ſcd̄a intelligi dꝫ qḋ ille facit cuius auctoritate fit. vnde bern̄. ad Euge. li. iiij. de ꝯſideratione oſn̄dit quomodo vterqꝫ gladius eſt eccleſie. ſ. materialis ⁊ ſpiritualis. ⁊ ꝙ ad eam ꝑtinet gladius materialis: non q̄tum ad vſum vel iuſſum: ſ; q̄tū ad nutū: qui inquit. materialem gladiū negat tuū: nō ſatis mihi videt̄ attendere vbuꝫ dn̄i dicentis. ꝯuerte gladiū tuū in vaginā. ꝗ ⁊ ipe forte tuo nutu ⁊ ſi non manu tua euaginandus. alioquin ſi nullo modo ad te ꝑtineret dicentib; apl'is. Ecce duo gladij hic nō rn̄diſſet dn̄s. ſatis eſt: ſ; nimis eſt. vterqꝫ ꝗ eſt eccleſie. ſ. materialꝭ ⁊ ſp̄ūalis. ſ; is ꝓ eccleſia. ille vo ab eccleſia exercēdus. ille ſacerdotis: is militis manu. ſ; ſane ad nutū ſacerdotis: ⁊ iuſſuꝫ imꝑatoris. Utrꝫ alicui liceat ſe occidere. Rn̄. ꝙ nō. vn̄ Augu. j. de ciui. dei. ꝙ dictū eſt nō occides: intelligit̄ de hoīe. nec ꝗ alterum: nec te. nec enī aliud ꝙ hominē occidit q̄ ſe occidit. eſt aūt hoc illicitū. p̄mo qꝛ peccat ꝯ ſeipm̄. facit enī ꝯ naturalem inclinatōem et legē: ⁊ etiā ꝯtra charitatē q̄ quilibet tenet̄ diligē ſeipm̄. et ideo ip̄ eſt pcc̄m mortale. ſcd̄o qꝛ peccat i deū ſicut q̄ ſeruū occidit alienū: peccat i eius dn̄m: ⁊ etiā vſurpat ſibi iudiciū diuinū. ꝑtinet enī ad deum ſolū mortis ⁊ vite iudiciū. ſm̄ illud deuteꝛ. xxxij. Ego occidā et ego vi. fa. ⁊c̄. Nec obſtat ꝙ Sampſon ſe cū hoſtib; occidit. vt habet̄ iudic. xvj. q̄ tamē numerat̄ inter ſanctos. heb. xj. quia vt dicit Aug. j. de ciui. dei. hoc ſibi ſpiritus dei latenter ſuggeſſit. ⁊ eandē rationē reddit de quibuſdā feminis ſanctis: quaꝝ memoria ab eccleſia celebrat̄. Nō obſtat etiā ꝙ razias qui ſe occidit laudatur: qꝛ ex hoc nō laudat̄: ſ; ꝓpter zelum legis qui oſtendit̄ ex hoc ꝙ ſe occidit: licet occidere nō debuerit. vt etiam dicit aug. j. de ciui. Nullus ſibi debet manus inijcē: vt effugiat hoſtes

Sed obijcit̄: qꝛ math. x. dicit̄. Qui ꝑdidit animā. ſ. ꝓpter me: ſal. fa. eam. ⁊ animā vocat ibi vitam: ſ; qui ſe occidit illo deſiderio. de quo dicit apoſtolus. Cupio diſſolui et eſſe cum xpo: perdit animā ſuam ꝓpter deū. ꝗ inueniet eā. Reſpōdeo ſm̄ ſanctos ibi aīa dicit̄ vita animalis: que debet vno modo interimi: alio modo ſaluari. ſm̄ enī platonē duplex eſt mors. vna nature. ſcꝫ cū anima egreditur. alia virtutuꝫ. ſcilicet cum per virtutes homo vicijs ⁊ voluptatib; morit̄. prima eſt expectanda. ſcd̄a procuranda. perdenda eſt enī vita animalis ſecunda morte nō prima. ſi tamen illa prima ꝓ xp̄o inferatur patienter eſt ſuſtinenda. Utrū liceat mulieri ſe occidere ne ab alio corrumpat̄. Rn̄deo ꝙ nō. quia non debet in ſe ꝯmittere crimen maximū. qḋ eſt ſuip̄ius occiſio: vt vitet minus crimen alienū. nō enī eſt crimen mulieris ꝑ violentiā violari ſi conſenſus nō aſſit. qꝛ nō coinquinat̄ corpus niſi de conſenſu mentis. vt Lucia dixit. fornicatio aūt vel adulteriū eſt etiam minus peccatū ꝙ homicidium: precipue ſuip̄ius. eſt etiā periculoſiſſimū peccatum occidere ſe. qꝛ nō reſtat tempus vt ꝑ penitentiā illud peccatū expietur. Utrum liceat alicui ſe defendendo aliquē occidere. Rn̄. ſm̄ Richar. iij. diſt. xxxvij. q. iij. ar. ij. c. ꝙ ſic. et hoc pꝫ primo auctoritate. dicit̄ enī exo. xxij Si effringens fur ſuffodiens fuerit inuentus: ⁊ accepto vulnere mortuus fuerit: ꝑcuſſor: nō reus erit ſanguinis. ſ; multomagis licet defendere vitā ꝓpriā ꝙ domū ſuā ꝗ ⁊c̄. hoc etiā ꝓbat̄ ꝑ. C. ad le. corne. de ſicca. l. ij. ⁊. iij. ⁊ ex̄ de homicidio. ſignificaſti. ij. vim enī vi repellere leges oēs ⁊ oīa iura ꝑmittunt. illud tn̄ fieri debet cū moderamīe inculpate tutele. vbi dicit glo. ſeruatur equū moderamen ſi tn̄ fiat illud: quo omnino violentia repelli nō poſſit. ſi ergo violentum interficias: ſi mortis ꝑiculū ab eo vitare nō poteris: ſine pena interficis. et poſt pauca ſubdit. iniuriam vo illataꝫ ꝑſone ex interuallo repellere nō licet. qꝛ ſic eſſet vindicta. ⁊ ſic intelligunt̄ iura que videntur ꝯtraria. ſcd̄o oſtendit̄ hoc ratione. om̄es in hoc ꝯueniūt. ꝙ qui interficit nocentē vt miniſter legis: nō eſt trāgreſſor precepti de nō occidendo. ſ; qui vult iniuſte aliū occidere: eſt nocens ſm̄ legē humanā: ⁊ etiā diuinā. qꝛ ꝓpter hoc eſt in mortali pcc̄o. et q̄ defendendo ſe talem occidit: eū occidit vt miniſter legis. qꝛ hoc lex ſibi concedit. vt allegatum eſt. ergo ⁊c̄. hec Richardus ibidem. Ad maiorem autem euidentiam conſiderandū eſt ſm̄ Thomam ſecunda ſecunde. queſtione. lxiiij. ar. vij. c. ꝙ nihil prohibet eſſe duos effectus vnius actꝰ quorum alter ſit tn̄ in intentione: alter vero ſit preter intentionē. morales aūt actus accipiūt specē ꝛ nomē ab eo qḋ intendiť: nō ab eo qḋ est ṗter intentōem: cū sit cā ꝑ accidēs. Ex actu igiť alicuius se defendentis. pōt sequi duplex effectus. s. ꝓprie vite ꜿseruatio ꝛ inuadētis occisio. Actus igiť hmōi ex hoc ꝙ intendiť ꜿtū ad ꝓmū. nō habet rōnem illiciti. cum sit naturale cuilibet. ꝙ se quātū pōt in esse ꜿseruet. Potest tamē aliquis actus ex bona intentōe ꝓueniēs illicitus reddi: si nō sit ꝓportionatus fini. ꝛ ideo si aliquis ad defendendū ꝓpriaȝ vitā maiori vtať violentia ꝙ̄ oportet: erit illicitū. si vo moderate: erit licitū. v patet ex supdictis. Sed quia homies nō licet occidere: nisi publica auctoritate ꝓpter bonū ꜿmūe. vt pȝ ex supius dictis. ideo illicitū est vt hō intendat hoīem occidere: vt se defendat: nisi ei qui publicā habet auctoritatē: qui intendēs hominē occidere ad sui defensionē hoc refert ad publicū bonū: vt patet in milite pugnāte contra hostes. et in ministro iudicis pugnāte contra latrones. hec tho. ibidē. Quidam tamen ꜿtrarium dicūt. scȝ ꝙ nō licet hominē occidere in defendendo se. q: vt dicit aug. ꝓmo de li. ar. loquēs de illis q hoc faciūt: tales nō sunt a peccato liberi apud legē diuinā qui ꝓ his rebus quas oportet contemni sunt humana cede polluti: sed ſm eius mentē ibidem corpus nostruȝ est inter res q̄s oportet ꜿtemni. hoc etiam idem videtur dicere in epistola ad publicolā. Preterea plus teneť quilibȝ diligere aīam ꝓximi ꝙ̄ corpus ꝓprium: ȝ volens aliū occidere iniuste. est in mortali peccato. ḡ si se defendēs occidat eū in tali statu: preponit salutem corporis sui saluti anime ꝓximi. huius opini. fuit hug. dist. l. §. si vo ira. Sed ad hoc respondet Richar. iij. dis. xxxvij. q. iij. ar. ij. c. ꝓmū ad oppositū. Ad auctoritatē eñi aug. diē ꝙ intelligi debet in casu in q̄ scȝ fugiēdo: vel adiutoriū inuocando posset hō saluari ꝛ nō vult ꝓpť verecūdiā: vel qn̄ ꝑ aliā viā cohibere possit malefactorē. vel quando iam accepto vulnere mortis insequiť: ꝛ occidit recedentē. Ad ratōeȝ dicit ꝙ nō ille qui interficit eū se defendēdo: sed potius ipse ē causa sue mortis ꝛ damnatōis: inq̄ntum scȝ illū aliū ad occidenduȝ eū q̄si interpretatiue cogit. vnde si ratio illa valeret: minus peccaret occidens nocētē ꝙ̄ innocentē. Sed qd de clericis: nunqd licet eis se defendendo aliquē occidere. R. aliqui dixerunt indistincte ꝙ hoc nulli ꝑsone priuate siue clerico siue layco licet: vt visum est supra. Alij vo indistincte dixerūt ꝙ hoc cuilibet licet. Quidam autem distinxerunt inter clericos et laycos dicentes. ꝙ hoc clericis nulla necessitate licet. huius opinionis videť fuisse lau?. ꝛ berñ. extra de homi. suscepimus. in glo. vbi diciť ꝙ clericus nō dȝ ꝓpter talia etiā ꜿtra saracenos armis se defendere. et spoliantē interficere. ar. xxiij. q. viij. c. ij. ꝛ. c. ꜿuenior. ꝛ extra eo. c. suscepimus. ꝛ ex̄ de voto. ex multa. ꝛ dis. l. clericus q paganum. laycus vo potest patriā ꝛ res suas defendere: ꝛ hostem etiā ꝑimere. ar. C. vn̄ vi. l. j. et. xxiij. q. ij. dominus deus. ſm aūt alexan. an. q: ex lege nature nō est distinctio clerici ꝛ layci. ꝛ illud ṗceptū est ex lege nature ideo si ꝓhibeanť clerici i casu layco ꜿcesso occidē: hoc nō erit ex ꝓhibitōe ṗcepti: ȝ ex institutōe ecclesie. vn̄ illa distinctio respicit ecclesie institutōem. Ad hoc nota ꝙ ſm legem reus homicidij nō erit: qui furē nocturnū occiderit: qḋ intelligitur si sine ꝑiculo rerū ꝛ ꝑsone ei parcē nō potuit: etiam si se telo nō defendat. vt tamen hoc cum clamore testificeť: secus est de diurno. Ratio est. q: de diurno discerni pōt ꝙ ad furanduȝ: nō ad occidendum venit. Idem tñ de nocturno intelligiť ꝛ diurno: si se cū armis defendat ꝛ ꝓ ꝑiculo ꝑsone. ex̄. c. si perfodiens. ꝛ. ff. ad. le. cor. de sicca. furem. Et ſm aliq̄s si diurnus velit me interficē possuȝ eū ꝑimere. ar. C. ad. l. cor. d sica. l. ij. iij. ꝛ. iiij. Rō etiā est. ꝙ si nocturnus cū reb9 recedat eū postea nō cognoscā: secus est de diurno. vnde eū postea accusare potero. ideo nō tamfacile occidi pōt. Utrū aliq̄s hominē casualiť occidēs: incurrat homicidij reatū. R. ſm philos. ij. phyꝝ. casus est causa agens ṗter intentōnem: ꝛ ideo ea q̄ sunt casualia simpl'r loq̄ndo nō sunt intenta neq3 voluntaria. ꝛ q: omne peccatū est voluntariū ſm aug. ꜿsequēs est ꝙ casualia inq̄ntū hmōi nō sunt peccata. ꜿtingit tamen illud qḋ nō est actu ꝛ ꝑ se volitū vel intentū: esse ꝑ accidēs volitū ꝛ intentū. ſm ꝙ cā ꝑ accidens diciť remouēs ꝓhibens. vn̄ qn̄ q̄s nō remouet ea ex quib9 sequiť homicidiū: si debeat remouere diciť q̄damodo homicidiū voluntariū. hoc aūt ꜿtingit dupliciter. Uno mō qn̄ dat operā rei illicite. Alio mō quādo nō adhibet debitā curā. ꝛ ideo ſm iura si aliquis det rei licite operā ꝛ debitā adhibet curam: ꝛ inde sequať homicidiū: nō incurret homicidij reatū. Si vo det rei illicite operā: vel etiā dans rei licite operā: ꝛ nō adhibet debitā curā: si sequať inde homicidiū: nō euadit homicidij reatū. di. l. sepe. Utrum hoc ṗcepto ꝓhibeať occisio hoīs quolibet modo dicta. Rn̄. ꝙ hic ꝓhibeť ꝓprie occisio corpalis. improp̄e vo ꝛ ex ꜿn̄tia ꝛ interpretatiue occisio spiritualis. si eñi mors aīe peior est morte corpis qui ergo ꝓhibet inferre mortem corpis: multomagis anime. Nō tñ ꝓprie pōt dici mors spūalis sine aīe ab aliquo inferri alicui. quia non ꝑ causam ȝ tñ ꝑ occasionē. quia culpa non potest esse in aliquo nisi eo volēte. licet ei aliquis possit occasionē vbo vel facto prebere. De his que ꝑtinēt ad homicidiū: maxie de differentijs homicidij: ꝛ irregularitate: ꝛ alijs penis quas quis incurrit require. j. li. vj. titulo. xiiij.

De iniurijs corpalib9 alijs ab homicidio. Titul9. xxvj.

Postea ꜿsiderandū est de alijs iniurijs q̄ ꜿmittūť in ꝑsonaȝ ꝓximi. q̄ etiā implicite ꝓhibēť cū dī. nō occides. vȝ Math. v. ꝛ circa hoc q̄rūť plura scȝ vtrū in aliq̄ casu liceat aliqueȝ mutilare mēbro. R. ꝙ sic. hoc eñi licet publice potestati ꝓpť aliqḋ maleficiū. exo. xxj. oculū ꝑ oculo. lȝ etiā priuate ꝑsone ex volūtate eius cuius est membrum: vel etiā eius qui gerit curam ipi9 precidere membrum putridum ꝓpter salutem ꝓprij corporis ꜿseruandam. aliter vo nunq̄ licet vnde etiam in nullo casu licet precidere membrum ꝓpter quodcūq3 peccatum vitandū quia saluti spūali semꝑ potest aliter subueniri ꝙ̄ ꝑ abscisionē membri. q: peccatum subiacet voluntati. vnde Crisosto. sup illud math. xix. Sunt eunuchi qui se castra. ꝓpter reg. ce. exponēs dicit. i. nō mēbroꝝ abscisione: ȝ malaꝝ cogitationū interemptōe. est eñi obnoxius maledictōni q mēbꝝ abscidit. etenī que sunt homicidaꝝ talis ꝑsumit: et postea subdit. nec ita cōcupiscētia fit mansuetior. ȝ molestior. aliūde eñi fontem habet sperma quod in nobis est: ꝛ precipue a ꝓposito incontinentē ꝛ mente negligente. nec ita ꜿprimit abscisio mēbri temptationes vt frenū cogitatōis. Utrū liceat patrib9 vberare filios. aut dn̄is seruos. Rn̄. inferre nocumentū alicui nō licet ꝑ modū pene: nisi ꝓpter iusticiam. Nullus aūt iuste punit aliquem: nisi sit eius dispensatōni subiectus. ꝛ ideo vberare aliquē nō licȝ nisi hn̄ti potestatē aliquā sup eū qui verberatur ꝛ quia filius subdiť potestati patris: ꝛ seruus potestati domini. ideo licite verberare pōt pr̄ filiū: ꝛ dn̄s seruū causa correctionis ꝛ discipline. ideo dī ꝓuer. xiij. Qui parcit virge odit filiū suū. ꝛ ecci. xxxiij. Seruo maliuolo tortura ꝛ compedes. ꝑ hoc aūt ꝙ ap'ls dicit eph. vj. Pr̄es nolite ad iracundiaȝ ꝓuocare filios: nō ꝓhibeť patribus quin verberent filios causa discipline: sed ne affligāt eos verberib9 immoderate. qḋ autem subdiť. j. ibidē. ꝛ vos dn̄i eadem facite seruis remittētes minas. dupliciter pōt intelligi. vno mō vt remisse minis vtātur: quod ꝑtinet ad moderationē discipline. Alio mō ꝙ nō sp impleant qḋ sunt ꜿminati. qḋ ꝑtinet ad hoc ꝙ iudiciū q quis ꜿminatus est penā q̄nq3 temperēť ꝑ remissionis misericordiaȝ. Sed obijciť. quia phs dicit. x. eth. ꝙ sermo paternus habet solā monitōeȝ: nō aūt coactōeȝ: ȝ verberatō est quedā coactio. ḡ nō lȝ parentib9 filios vberare. Rn̄. maior ptās dȝ habē maiorē coactōem. sic aūt ciuitas est ꝑfecta ꜿmunitas: ita princeps ciuitatis hȝ ꝑfectā ptātem cohercendi. ꝛ iō pōt infligē penas irreꝑabiles. s. occisionis vel mutilatōnis. pr̄ aūt et dn̄s q ꝑsunt familie domestice q est ꜿn̄itas impfecta ptātem habȝ imꝑfectam cohercēdi ſm penas leuiores q nō inferūt irreꝑabile nocumētū: cuiusmodi ē vberatō. Utrū liceat aliquē incarcerare. Rn̄. ꝙ sic. s. ſm ordinē iusticie aut in penā aut cautelā alicuius mali vitandi. vn̄ leuit. xxiiij. dī. ꝙ qdā ꝓpter pctm blasphemie incarceratus fuit. simpl'r aūt aliquē includē vel ligare ꝑtinet tñ ad eū q dispōnē hȝ vl'r de actib9 ꝛ ei9 vita. q: ꝑ hoc impediť ei a bonis agēdis. cuilibȝ tñ lȝ hoīem detinere ad horā ab aliq̄ illicito ope mox ꝑpetrādo. puta ne de alto se ꝑijciat: vel alterꝫ feriat. Aggrauat̃ aũt peccatũ hmõi iniuriarũ: ex hoc ꝙ inferunt̃ in ꝑsonas ꝯiunctas. Sed cui competit actio iniuriarũ: et ꝯtra quos: et in q̃ntum. Rñdeo ꝙ actio dat̃ iniuriã passo. patit̃ aũt quis in seipso ⁊ in filio quẽ habet in potestate. Institu. de iniurijs. patit̃. ⁊ simili ratõe ep̃us in clericis. ⁊ abbas i monachis. ⁊ dñs i seruis. vt ibidem. §. se. seruus aũt ⁊ vir in vxore: que si sit filiafamilias dat̃ actio tribus. s. ipi et viro et patri. nec vna actio ꝯsumit ꝑ aliã. vt patꝫ ff. eo. de iniurijs. l. j. §. vlti. Si tñ iniuria fiat viro actio nõ dat̃ vxori. qꝛ equũ est vxores a viris defendi: nõ ecõuerso. vt in rubrica palle. Insti. §. patit̃. ⁊ ff. e. l. ij. dat̃ etiã hec actio sponso si fiat iniuria sponse. ff. e. l. Item apud labeonẽ querit̃. §. sponsum q̃ꝫ. qđ intelligit̃ de sponso in p̃ñti. dat̃ etiã heredi. ob iniuriã illatã cadaueri eius cuiꝰ est heres. vl' si fama eius sit lacessita. ff. e. l. j. dat̃ etiã actio nõ solũ ꝯtra ꝑcussorẽ ꝫ etiã ꝯtra eũ qui ꝓcurauit ꝙ ꝑcuteret̃. ff. e. l. nõ solum. §. j. Postq̃ꝫ aũt ꝯstiterit in iudicio de iniuria. si sit facienda ꝯdemnatio pecuniaria: iudex defert iuramentũ iniuriã passo. ꝙ iuret quãtũ de suo dedisse vellet anteq̃ꝫ talẽ iniuriã sustineret. Et qꝛ si in mose iuraret: iudex prius taxabit certã quantitatem pecunie infra quã iurabit. In quo ꝯsiderabit qualitatẽ iniuriã passi. s̄m enĩ gradum dignitatis ⁊ honestatis vite: crescit ⁊ minuit̃ estimatio iniurie. Insti. e. §. pena. Sed postea q̃ꝫ iuratũ fuerit. non licebit in minori quãtitate condemnare. C. de iudi. rem nõ nouã. et in auten. hodie. in. l. post iusiur.

De duello. Titulus .xxvij.

Einde quia ex duello sepe ꝓuenit homicidiũ ideo de duello est hic dicendũ. ⁊ p̃mo de ipo. scđo de pena eius. Circa primũ querunt̃ plura. i. qđ est duellũ. Re. duellũ est singularis pugna q̃ fit ad ꝓbatõem rei alicuius. ita vt q̃ fecit ꝓbatiõ offert: si vicerit ꝓbasse credat̃. si non vicerit etiã in ꝓbatione defecisse putet̃. Dicit̃ aũt duellũ quasi duorꝫ bellũ. dr̃ etiam monomachia quasi vnica ⁊ singularis pugna. dr̃ etiã in plerisq3 ꝑubꝫ iudiciũ: eo ꝙ ibi iudiciũ dei expectet̃. Vtrũ duellu sit licitũ. Re. ꝙ nõ etiã inter laycos. qꝛ ibi deus temptat̃. ⁊ temptatꝫ est deutro. vj. et Math. iiij. Nõ temptabis dñm deũ tuũ. ⁊ xx. ij. q. ij. querit̃. Nec obstat ꝙ dauid pugnauit cũ Golia. ij. q. v. monomachia. qꝛ ꝑuilegia paucorꝫ nõ faciũt legẽ ꝯmunẽ xxvj. q. ij. nõ exemplo. reprobat̃ etiã duellũ s̄m lege romanã vt. C. de act. ⁊ ob. negãtes. et de gladiatoribꝫ. l. j. li. xj. Lex tñ lumbarda ⁊ municipalis i multis casibꝫ duellũ admittit. et ꝯstitutio Frederici de pace tenẽda. in libro feudorꝫ. Fredericꝰ. §. si quis hoiem. dicit. si q̃s hoiem inter pacem ꝯstitutã occiderit se ꝑ duellũ defendẽ põt ꝙ ad sui corpis tuitionẽ eũ occidit. Sꝫ s̄m hostieñ. in aliq̃ casu nõ debet admitti: vt dictũ est qꝛ est ꝓbatio deceptoria. et ideo nõ trãsit in rem iudicatã sententia. immo dꝫ retractari veritate cõperta. vt ex̃ de pur. vul. c. ij. §. vlti. Nec obstat ꝙ crimen lese maiestatis dr̃ crimẽ ꝑduellionis. ff. ad. l. iul'. maie. l. vlti. qꝛ nõ ideo dr̃ crimen ꝑduelli ꝙ ꝑ duellũ possit ꝓbari. sicut quidã male intellexerunt. sed qꝛ ꝑduelles dicunt̃ hostes. ideo illud crimẽ dr̃ crimen ꝑduellionis. i. crimen hostis: vel host. le. ff. de verb. signi. quos nos hostes ⁊c̃. Sed cũ inualuerit ꝯsuetudo ꝯtraria fere vbiq3 terrarꝫ. nũq̃d talis ꝯsuetudo excusabit a mortali pc̃o. Re. dicunt quidã ꝙ sic. inducẽtes illud ambro. xxxij. q. iiij. obijciũtur. Jacob quattuor vxores ꝙ qñ mos erat crimen nõ erat. ꝫ illud fuit diuina reuelatione ꝯcessum: q̃ qñq3 dr̃ mos: qñq3 fas. extra de diuor. gaudemus. §. qui vº pagani. circa finẽ. Alij distinguũt dicentes. ꝙ si quis duellũ offerat vel oblatũ sponte suscipiat. mortaliter peccat. Si vº fit iudice cogente delatũ: cũ aliter ꝑiculũ corpis vel rerꝫ euadere nõ possit excusat̃ ex̃ de homi. interfecisti. et hec opi. est tolerabilior q̃ꝫ p̃ma s̄m Ray. ⁊ goff. nõ tñ admittũt eam. Tercij dicũt cũ ala. quibꝫ ꝯsentiũt ray. et goff. et hostieñ. ex̃ eo. c. j. ꝙ ille qui iudice cogẽte inuitus duellũ init pctꝫ ⁊ ꝯmittit: excusat̃ a tanto: non a toto. minuꝰ enĩ ille pc̃m attenuat: nõ oĩno euacuat. ex̃ qđ me. cã. sacris. circa fi. potiꝰ enĩ dꝫ oĩa mala pati q̃ꝫ pc̃o mortali ꝯsentire. xxxij. q. v. ita ne. grauius tñ peccat offerẽs spõte q̃ꝫ suscipiens: iudex deferẽs siue auctoritatẽ p̃bens assessores et aduocati: ⁊ q̃uis alij ad hoc ꝯsiliũ auxiliũ vel fauorẽ dantes ꝑsbiteri etiã benedictiõnem s̄m ꝯsuetudinem aliquorũ locorꝫ prebentes. Roꝰ. tñ dicit ꝙ scđa opi. videt̃ eẽ rõnabilis. et maxime vbi innocens accusat̃ de crimine ad mortẽ: qui si duellũ oblatũ recuset statim suspendit̃. durũ enĩ videt̃ dicere ꝙ tal' teneat̃ se potius sustinere suspẽdi q̃ꝫ in duello se mori. Et forte distinguendũ est s̄m eundẽ ꝙ in cã criminali lꝫ duellũ suscipere nõ offerre. In cã vº ciuili de tpalibꝫ non licet offerre nec suscipe: cũ in tpalibꝫ debeat quis potius oẽ dampnũ sustinere q̃ꝫ duellũ sic suscipe. Sꝫ tñ si licet layco res suas cũ armis defendere: ⁊ eas defendendo raptorẽ occidere si nõ potest aliter defendere vt aliqui volũt: nõ apparet ratõ quare ꝓ defensione rerꝫ suarꝫ laycus nõ possit suscipe duellũ sibi oblatũ: vel potius illatũ a iudice. ⁊ hec opi. ẽ benignior. et etiã ꝓbabilior videt̃ s̄m Roꝰ. tñ ꝯ eum est ꝙ duellũ ꝓhibitũ est. vt patuit in questione p̃cedẽn. Clericus aũt s̄m oẽs in nulla cã ⁊ nullo mõ ꝑ se vel ꝑ aliũ põt duellũ offerre: vel etiã oblatũ suscipẽ. ꝫ ecclesia siue ep̃s debet eũ efficaciter defendere. qꝛ est de iurisdictiõe sua. ex̃ de fo. ꝯpe. c. j. ⁊ ij. Quid si clericus ꝯ facit. s. offerendo vel suscipiẽdo. Rñ. de rigore iuris dꝫ deponi. ex̃ e. de cle. pug. in duel. c. j. vt statim dicet̃.

Circa scđm sciendũ ꝙ pena pugnãtiũ est ꝙ si sint clerici debent deponi. vt dictum est. Si tñ nec mors nec mutilatio interuenerit ꝑ ep̃m suũ cũ eis poterit dispẽsari. ex̃ eo. c. j. ⁊ ij. Si tñ p̃sbiter vel alius clericus in duello oblato vel suscepto ab eo ꝑtem digiti ꝑdidisset. nõ tñ tantam q̃n sine scandalo possit solenniter celebrare q̃ntũcũq3 sit grauis excessus: ep̃s eius cũ tali post pactã penitentiã poterit dispensare. ex̃. e. c. j. Sed etsi homicidiũ interuenerit: põt s̄m ꝙ notat goff. adhuc secũ in beneficio dispensari. ex̃ eo. c. ij. in fine.

Quod aũt dicit̃ alibi cũ homicida dispensari non posse. vt di. l. miror. et in pluribꝫ alijs iuribꝫ i officio locũ habet. Nã cũ alijs dispensat̃ in bñficio: ⁊ nõ in officio. vt di. l. studeat. s̄m tñ ꝙ notat hostieñ. in bñficio curã aĩarꝫ hñte cũ tali nõ dispensabit inferior papa. Contra vº laycos q̃modo sit in talibus ꝓcedendũ require. j. lib. ij. ti. de scandalo. Ad hoc nota sicut nõt goff. ⁊ ray. si ꝯtingeret aliquẽ in duello mori: imputaret̃ oĩbꝫ q̃ dedissent ad hoc ꝯsiliũ: auxiliũ vel fauorẽ. ⁊ eẽnt oẽs tales irregulares. xvij. q. iiij. oẽs. Quid de clericis illis q̃ reliq̃as afferũt pugilibꝫ ad iurandũ: nũq̃d fiũt irregulares: si sequtur homicidiu in illo duello. Rñ. ray. videt̃ innuere ꝙ sic. vt in illa. q. Sed cũ inualuerit ⁊c̃. Tales enĩ vident̃ coadiuuare ad hoc ꝙ fiat duellũ. sicut et illi q̃ dant benedictõem. hoc tñ s̄m roꝰ. durum videt̃: dicere tñ ꝯtrariũ nõ ẽ tutũ. Quid de ep̃is et capl'is ⁊ abbatibꝫ q̃ coguntur in curijs regum duellum subire: aut res ecclesiasticas amittere.

Quid etiã de hmõi ꝑsonis habentibꝫ iurisdictiõẽ tpalem: ꝑ quorꝫ curijs duella ordinãtur. Rñdet Roꝰ. ꝙ si ꝑ se vel ꝑ alios de spãli mãdato eorꝫ duellũ offerat̃: vel suscipiat̃: vel etiam p̃stent auctoritatẽ specialẽ ad hoc faciendũ: mortaliter peccant. et fiũt irregulares si mors inde sequtur. Si vº hoc fiat ꝑ laycos q̃ curã gerũt rerꝫ ipsorꝫ sine spãli eorꝫ mandato. licꝫ peccent mortaliter sustinẽdo ⁊ dissimulando talia fieri in curijs suis: siue suorꝫ balliuorꝫ: cũ ipi sciãt. nõ tñ ex hoc fiũt irregulares: exquo sup hoc nõ prestant auctoritatẽ: licꝫ suis balliuis p̃cipiãt ꝙ in tali vel in tali causa iusticiã faciant. qꝛ in huiusmodi generali mandato nihil mandari intelligit̃ de duellis. Si vº rex vel princeps alius ꝑsonã ecclesiasticã velit cogere ad duellũ aut ꝓpter recusatõem duelli ei bona ecclesie vl' sua auferre: debent episcopi sanuncẽ materialiter adiuuare: ⁊ dñi potius oĩa mala tolerare q̃ꝫ ꝯsentire. potest etiam dici in publicis predicationibꝫ: modeste tñ et q̃si compatiendo ꝙ q̃ hoc faciunt in statu salutis nõ sunt. Et hoc maxime vbi creduntur iuris ignorantia laborare: que nõ est tolerabilis in ecclesiasticis viris siue ꝑsonis. hec aũt que dicta sunt de duello. debent intelligi etiã de iudicio ferri candentis: ⁊ aque frigide: ⁊ alijs hmõi. hec Roꝰ.

De torneamentis. Titulus .xxviij.

Ostea considerādū eſt de torneamentis: quibꝫ etiā q̄nq̧ ſequitur homicidiū. dicunt̄ aūt torneamēta quedā nundine vel ferie: nō inter hoſtes: ſ3 inſtar hoſtilis pugne facte. ⁊ dicunt̄ nundine: q2 ad ea de diuerſis ptibꝫ ⁊ cauſa lucri ſicut ad nundinas ꝯueniūtur. dicunt̄ etiā ferie a feriando: q2 tūc milites ab alijs operibus vacāt. Querit̄ aūt vtrū torneamētū ſit licitū. R3. aliqui dixerūt ſimpliciter ꝙ nō. ꝓ eo ꝙ fit ad oſtentatōem: ⁊ eſt ibi vite diſcrimen. et ideo quicq̄d inde ſeq̄tur vt mutilatio et mors talibus ſic pugnantibꝫ imputat̄. Et ſi dicat̄. ꝙ ꝯceſſu3 fuit filijs iſrahel vt diſcerēt artem certandi cū hoſtibꝫ. Judic. iij. dicit ꝙ hoc nō fuit eis ꝯceſſum niſi vrgente neceſſitate. nec ꝯ ſeinuicem: ſ3 ꝯtra eos quos expugnare debebāt. ſc3 cananeos Et ſi dicat̄ ꝙ bellare in caſu eſt licitū. ſ3 et diſcere bellare: qḋ fit ꝑ exercitiū eſt licitū. dicit ꝙ licitū eſſet ſi debito modo: ⁊ ſine ſalutis ꝑiculo fieret: ſed ſic nō fit in torneando. Alij diſtinguūt. ꝙ tale exercitiū fieri poteſt cū moderamine ꝯflictus: et ſine diſcrimīe ſalutis. ſi adhibeat̄ debita cautela: ⁊ in p̄paratione: et in executione. ⁊ tunc aut fit ad oſtentatōem potētie ſiue vane glorie: vel ꝓpter queſtū auaricie. ⁊ tunc ſimpliciter ē illicitū. aut fit ꝓpter experientiam ꝓprie fortitudinis ⁊ vſus armoꝝ: et bellice induſtrie: vt habeat̄ ydoneitas bellandi ꝓ fide ⁊ pace eccleſie. ⁊ tunc eſt licitū. Sic ergo ſi hoc fieret cu3 bono moderamīe ⁊ bona intētione: ⁊ ꝓpter eccleſiā nō eſſet ꝓhibitū: nec eſſet peccatum. ſed eſſet vtile ꝓ defenſione reipublice ⁊ ideo non eſt ꝓhibitū ciuili iure. qḋ patet. ff. de alea. ſolent. vbi ꝯcedunt̄ ludi in quibꝫ virtus corꝑalis exercet̄. Prohibet̄ aūt ſm̄ ius canonicū ꝓpter abuſum ludentiū: ꝓpter quē ſepe ꝯuenit inde mors hominū ⁊ ꝑiculū aīaꝝ. obligat tamen eos ꝓhibitio quacunq̧ torneent intentōne: quia ſtatutu3 eſt generale. extra de torneamē. c. j. Pena torneantium eſt ſm̄ canones ꝙ torneans ſi quem etiā caſu occiderit homicidij reus ⁊ irregularis erit. quia eīm talis ludus eſt ꝓhibitus tā ꝙ multum ꝑiculoſus: quicq̄d ex eo ſequit̄ ludēti totaliter imputat̄. ar. extra de p̄ſump. c. j. nec ab hac pena neceſſitas imminens in torneando excuſabit. quia ad hanc neceſſitate3 ſponte ⁊ ex ꝓpoſito ſe ingeſſit. ⁊ ideo imputet ſibi. ar. ff. quod me. cau. ſi mulier. R3 ꝑmo. Ille aūt qui in torneando occidit̄ carere debet eccleſiaſtica ſepultura. licet ſi mortuꝰ fuerit: vel letale vulnus acceperit: ei penitenti penitentia nō negat̄. extra. eo. c. j. in fi. nec ꝑ ꝯſequens viaticum. ar. diſt. l. penitentes. et extra. de peni. quod in te. et ſic quod plus eſt ꝯceditur: et quod minus eſt negat̄: quod eſt hic ſpeciale vt hoc terrore deſiſtant milites ab hoc ludo. Hanc aūt penā patiunt̄ illi ſoli qui illuc animo torneandi veniūt: ⁊ ibidē decedūt. et ſubaudi. vel letale vulnus accipiūt. Si aūt aliquis curioſitate videndi torneamenta: vel cauſa repetēdi debita: vel alia ſimili cauſa vadēs illuc: mortuus ibi fortuito caſu fuerit. nō negabit̄ ei eccleſiaſtica ſepultura: maxime ſi xp̄i corpus receperit: ⁊ vnctꝰ oleo ſacro fuerit. extra eo. c. ij. Ideo vo dicit̄ ibi maxime. quia ſufficiūt ibi certa ſigna penitentie. extra de ſen. exꝯ. a nobis. ij. In clerico tamen q̄ ad videndū torneamentū iuit: ⁊ ibi deceſſit: forte locū habebit pena decreti. xxiij. q. vlti. Quicūq3 clericus. que eſt ꝙ licet ſepeliat̄. pro eo tamen nec oratio nec oblatio fiat ſm̄ hoſtieñ. Quid de militibꝫ qui illuc animo pugnandi accedūt. nō tamen oſtendūt. aliqui tamen ab alijs occiſi ſunt: nunq̄d tales ad ordines ꝓmoueri poterūt. Rñ. ꝙ non ſm̄ goff. ray. et hoſtieñ. quia ad rem damnatā ⁊ ꝓhibitā acceſſerūt. et idem dicūt de illo qui intereſt bello illicito. impeditur eīm talis ꝓpter culpa3 precedētem. xv. q. j. c. fi. ⁊ de pe. diſ. j. ſi quis cum telo. Poteſt tamē vt dicit ray. cū talibꝫ diſpenſare ep̄us: dummō nec mors nec mutilatio membri fuerit ſubſecuta. ar. etiā de cle. pug. in duello. c. j. et. ij. Et intelligit rod. ſi nō fuerit ꝑ illos. l3 fuerit ꝑ alios ſubſecuta. Quid de his que milites vel alij lucrant̄ in torneamētis: nūq̄d poſſunt ea retinere. Rñ. ſm̄ Richar. quolib3. ij. q. xxix. ⁊ ſcḋm Rod. Si quis ꝯtra lege3 torneamentoꝝ aliquid lucratus fuerit: ſi ſcit a quo habuerit: tunc ei reſtituet: vel ꝓ eo pauperibus dabit: ſi habet vnde poſſit. ſi autē ſm̄ legem torneamentoꝝ nō tenet̄ ei reddere a q̄ habuit. ſ3 in foro p̄nie induci debet ꝙ illud in vſus pios eroget. ſi aūt hanc penitentiā ſuſcipe nolit: nō debet ad eam cogi: ſ3 alia penitentia debet ei imponi: et abſolutio impendi.

De bello. Titulus. xxix.

Einde q2 ī bellis plura ſiūt homicidia: ꝯſequēter de ipſis ſunt aliq̄ hic notanda. quedā eīm querūt̄ de eiſdē infra li. ij. in ti. de charitate ꝓ eo ꝙ determinat̄ ibi de pace: que eſt effectus charitatis. cui ſc3 paci opponit̄ bellū. Querit̄ aūt ibi vtrū bellare ſemper ſit peccatū. ⁊ vtru3 epiſcopis et clericis liceat bella facere. et vtrum liceat inſidijs vti in bellis. et vtrum liceat bellare in feſtis. His ergo queſtionibus hic premiſſis primo videndum eſt quod bellu3 pōt dici iuſtū. ſcḋo vtrum liceat ſe defendere. Circa p̄mū ſciendū breuiter ꝙ ſicut dicit̄ infra ibidem in ſolutione prime queſtionis: iuſte bellare licet. Ad hoc aūt ꝙ ſit bellū iuſtū tria requirūtur. ſ. auctoritas principis. cauſa iuſta. ⁊ intentio recta: vt ꝓbat̄ ibidē. Suppoſitis ergo his que dicunt̄ ibi: addendū eſt ad maiorē inſtructōem de hac materia ꝙ ſicut no. Hoſtieñ. in ſumma ti. de treuga et pace. multiplex eſt bellū. vnū qḋ eſt inter fideles ⁊ infideles: et hoc eſt iuſtū ratōne fideliū: ⁊ nō reſpectu infideliū: extra de here. excōmunicamus. Aliud bellum eſt inter fideles hincinde: et hoc fit aut auctoritate iuris: aut iudicis: aut ꝓpria voluntate ſi fiat auctoritate iudicis legitimi nō errantis. puta q2 ille cōtra quos dat auctoritatē: ei ſubſunt īmediate. ⁊ habet ius exercendi in eos merū imperiū: nec eſt iudex in cauſa ꝓpria: nec errat: dici poteſt iuſtū. ff. quod me. cau. continet. Igit̄ ꝯtra ſuos ſubditos nō dabit actōem: q2 actor ſequit̄ foꝝ rei: niſi forte in defectu iudicis iniuriantis: ius reddere nolentis. vt. xxiij. q. ij. c. ij. Ideo et q̄ nō habet merū imperium hanc actōem dare nō poteſt. ff. de iuriſdi. om. iudi. l. iij. nullus etiā in cauſa ꝓpria poteſt eſſe iudex. xxiij. q. j. §. j. Nō excuſabit aūt error iudicis impugnantem ſaltem a toto. extra de tempo. ordi. dilectꝰ. §. cum igit̄. Maxime ſi ꝓbabilis eſſet: comperto tamen errore ſatiſfieri debet. extra de fri. et ma. fraternitatis. §. q̄uis. eſt tñ ꝓ auctoritate iudiciaria p̄ſumendū niſi appareret contrarium extra de renun. in preſentia. Igit̄ qui auctoritate iudicis talis ſc3 legitimi ⁊ nō errantis aliū impugnat: iuſte impugnat. Impugnatus aūt iniuſte ſe defendit. q2 tantomagis apparet de cōtumacia ⁊ rebellione p̄ſumptuoſa. ar. de pe. diſt. vj. §. j. ad finem. Idem eſt ſi fiat auctoritate iuris vbicūq3 ꝯcedit̄ a iure quo ad eum cui ius ꝯcedit: ſicut eſt ponere exemplū in aſſaſſinis quos ſi quis receptauerit eſt hodie a populo romano ꝑpetuo diffidatus. ita ꝙ poſſunt occupari eius bona. ita ꝙ nulla requirat̄ alia diffidentia li. vj. de homi. ꝓ humani. §. ſi. Exēplū etiā in. C. qñ liceat vnicuiq3 ſine iu. ſe. vin. l. j. Ide3 in ꝓpria vel vicini repellēda iniuria. Si aūt nō interueniat auctoritas iuris vel iudicis hincinde eſt iniuſtū quo ad pugnantes. Juſtum aūt quo ad defendētes. ff. de iuſti. et iure. vt vi3 atq3 iniuriā. Eſt ergo bellum iuſtum ſm̄ hoſtieñ. ibidem. qḋ edicto publico principis gerit̄ ꝓ rebꝫ repetendis: aut ꝓpulſandoꝝ hoſtiū cauſa. xxiij. q. ij. iuſtū. ⁊ §. cu3 ergo. Et breuiter qui auctoritate iudicis ꝓprij recte ſuꝑueniente gladiu3 accipit ſiue iubentis ſiue ꝯſentiētis iuſte bellat. xxiij. q. iij. §. ecce Qui ſ3 auctoritate ꝓpria gladiū accipit ē gladio feriendus. vt xxiij. q. j. §. j. Et qui ſine iuſſu principis bellū ingerit tenetur lege iulia maieſtatis. ff. ad. le. iulꝰ. maie. l. iij. licet imminente neceſſitate ſufficiat auctoritas magiſtri officioꝝ. vt ar. C. de fabricenſibꝫ. l. l. ſi. li. xj. Ad hoc nota ſm̄ hoſt. ibidē ꝙ qñ eſt bellū iuſtū: nō tñ heretici: ſed omnes capiunt̄ ⁊ ſpoliant̄. ⁊ ſpolians fit dñs rei. xxiij. q. v. dicat. ⁊ diſt. j. ius naturale. ⁊. ff. de acq. re. do. l. naturalē. §. vlti. Si tñ aliquis ſb aliquo militet: tota preda eſt dñi. ſed dñs tenet̄ eam equaliter diuidere. vt. xxiij. q. j. militare. fit aūt hec diuiſio ſm̄ qualitatē ꝑſonaꝝ. Quod aūt dicit̄ in dicta. l. naturalem. ꝙ ea q̄ capimus in bello noſtra ſunt. verū eſt ꝙ ſunt accipientis. tenet̄ tñ illa dño dare: vt ea diuidat ſm̄ ꝑſonaꝝ merita ſm̄ Jo. Inſup nota. ꝙ deficiente iuſticia ciuitas vel dñs terre ſi negligēs fu erit reddere iuſticiā pōt impeti. xxiij. q. ij. dn̄s deus. ⁊ aduerſarius depdari: vt in li. de feu. de inueſtitura quam Titius accepit a Sempronio. §. finali: quod intelligi debet gladio ſpūali pmiſſo. extra. de iudi. cum non ab homine. Ex premiſſis elici pōt ſm hoſti. ibidē ꝙ ē bellū ſeptuplex. pmū. ſ. qd̄ ē īter fideles ⁊ infideles: pōt dici romanū: qꝛ roma ē caput ⁊ mater fidei nr̄e. ⁊ hoc ē iuſtū. Scd̄ʒ ē int̄ fideles pugnātes auc̄te iudicū. ⁊ pt̄ dici iudiciale: ⁊ eſt iuſtū. Terciū ē qd̄ faciunt fideles iudici cōtumaces. ⁊ ē iniuſtū. ⁊ pōt dici pſumptuoſum. Quartū ē quod faciunt fideles auc̄te iuris. ⁊ pōt dici licitū. Quintū eſt quod faciūt fideles ꝯ auctoritatē iuris. ⁊ hoc ē iniuſtū. ⁊ pōt dici temerariū. Sextū ē quod faciūt fideles auc̄te ꝓpria alios impugnātes. ⁊ hoc eſt iniuſtū. ⁊ pōt dici voluntarium. Septimū ē quod faciūt fideles auc̄te iuris ſe defendendo ꝯtra eos q̄ volūtarie impugnāt. ⁊ hoc ē iuſtū. ⁊ pōt dici neceſſarium. In bello ḡ romano. iudiciali. licito. ⁊ neceſſario n̄ tenet̄ q̇s ad reſtitutionē. In pſumptuoſo vo. temerario ⁊ voluntario tenet̄ quilibet ad reſtitutōʒ. ſm hoc intellige illud ex̄ de iureiur. ſicut ⁊. ſ. Si cōſtiterit. Quid ḡ de comitibus ⁊ alijs dn̄is qui ſine auctoritate pncipis arma ſumunt ⁊ ſuam faciunt: ⁊ vaſallos ꝓprios exheredant? Rn̄. Hoſti. nō dubitat quin ad reſtitutōʒ teneant̄: niſi ſeruēt ordinē iuris. qui eſt ſcʒ ꝙ ſi vaſallus iuri ſtare velit audiat̄. ſi contumax eſt impugnetur: quod fieri pōt iuris auctoritate: vel iudice pcipiente. C. de epi. ⁊ cleri. ſi qui in hoc genus. ſi ergo eſt dominus qui immediate ſubeſt principi: conqueratur de vaſallo proprio: ⁊ non dicat ius ſibi: ſed vel auctoritate principis gladium aſſumat: vel ad dyoceſanū vaſalli recurrat. Ad cuius monitionē ſi noluerit obedire excōmunicabitur ratione peccati. extra. de iudi. nouit. ⁊ ſi per annum excōmunicatus ſteterit: extunc dyoceſanus euʒ ⁊ res eius exponere poterit. ar. xj. q. iij. rurſus ⁊ ca. quiſquis. debet em̄ ſeculare brachiū recurrere ad eccleſiaſticum. ſicut fit ecōuerſo. extra. de iudi. cū nō ab homine. §. fi. Quid ſi barones ſubditi comitis: vel ducis habēt guerram contra eum: vel etiam comes contra regem: vel econuerſo. cuius principis auctoritas eſt reqrenda. Reſpōdit Ro. ꝙ princeps qui nullū habet ſupiorēʒ ſiue ſit rex ſiue imperator poteſt auctoritate propria ſi ſubſit cauſa iuſta mouere bellum tam contra ſubditos q̄ꝫ contra extraneos. Poteſt etiam ſuis ſubditis concedere auctoritatē bellandi tam contra principem extraneum q̄ꝫ contra ſubditos eius ſi cauſa ſubſit. ⁊ expedire viderit. ſed nō contra ſubditos ꝓprios: q̄ꝫdiu pōt iniuriantē iuſtificare: vel q̄ꝫdiu vult corā eo: vel coram ſuo iudice iuri ſtare: ſ. ſit iudex inter hmōi pncipē ⁊ iniuriātē. Si autē nō poſſʒ reū iuſtificare: aut ſi ille nō vult iuri ſtare: nō tm̄ princeps hmōi ſʒ etiā ille pnceps q̄ ſup ſe ſupiorē habet mouē pōt bellū ꝯ hmōi iniuriantē: ſi ſubſit ei mediate vel immediate: ⁊ paſſo bellādi ꝯ eū licētiā dare. Si aūt iniuriās nō ſubſit immediate vel mediate principi ſuper ſe ſuperiorem habenti: pnceps ille dare non poteſt auctoritatem ſubdito ſuo mouendi arma contra eum. Sed auctoritas principis ſuperioris eſt requirēda: maxime ſi iniurians ille pertineat mediate vel immediate ad iuriſdictionem illius principis ſuperioris. Cum ergo vaſallus comitis habet guerram contra comitem: auctoritas regis eſt requirenda. Si autem comes contra regē: ⁊ rex noluit eis ius exhibere per pares curie humiliter requiſit9: ſi ius ſuum armis defendant cum moderamine inculpate tutele nō peccant. Auctoritate tamen propria regem non poterunt impugnare. papa tamen facta de regis exceſſu denunciatione: ſi rex nollet a peccato deſiſtere: poſſet eum excōmunicare: ⁊ creſcente contumacia: auctoritatem mouendi contra eum arma dare. Cum autē rex hʒ cām guerre ꝯ imꝑatorē: vel ecōuerſo: nō credit ꝙ vterqʒ vel alteruter tenet̄ ius ſuū pſequi in forma iudicij: cū neut̄ illoꝝ habeat ſup ſe ſupiorē. peccaret tamē mouendo bella iniuriam paſſus: ſi iniuriator ſatiſfactionem offert ad arbitrium bonorum viroꝝ: de plano: ⁊ ſine ſtrepitu iudicioꝝ. Ad hoc nota ſm Hoſti. ⁊ Inno. ex̄. d reſti. ſpo. ſup ca. olim cauſam. ⁊ de iureiur. ſicut. ⁊. ſ. Qꝛ bellū aliqñ dicit̄ ꝓprie. ⁊ ſic ſolus princeps qui ſupiorē non habet pōt indicere bellū etiā contra eos qui nō ſunt de iuriſdictōe ſua: ſed alterius principis. ⁊ tunc pōt capere perſonas ⁊ res hoſtis: ⁊ etiam aliorum iniuſte iuuentiū eum: ⁊ capti fiunt capientium ſerui. Aliquando bellum dicit̄ large. ⁊ ſic quiſquis prelatus habens iuriſdictionem temporalē ꝯ ſubditos inobedientes licite mouet arma. xv. q. vj. auctoritatem. ⁊ ca. nos ſanctorū. ſicut etiam talis licite mouet bellum p tuendo iure eccleſie: q̄ etiam poteſt intereſſe: licet non debeat perſonaliter pugnare. xxiij. q. iij. Maximianus. ⁊ eadem. q. viij. igitur. ⁊ in his caſibus non dicitur ꝓprie belluʒ fieri. ſed melius executio iuriſdictionis vel iuſticie. ff. de rei ven. Si res. Item quando q̇s vim vi repellit incontinenti: nec in his capti fiunt ſerui. dicūt tamen aliqui ꝙ ſi belluʒ non eſt indictum contra aliquem. ſʒ aliquo dictorum modoꝝ proceditur contra eum: tunc niſi forte de munitionibus eoꝝ lederet̄ ille qui pcedit contra eum: nō poſſet capere res vel pſonas auxiliatoꝝ eius: niſi primo proferret ſententiam contra eos. ij. q. j. nos in quenq̄. Et ſi nō eſt de ſua iuriſdictione: ſed alterius debet coram ſuo iudice iuſticiā de eo petere. xxiij. q. ij. dn̄s. Si vo iudicem non habeat corā quo poſſit ſuā iuſticiā obtinē: licet ſibi recupare ſua ꝓpria auctoritate. C. d iudeis. iudei. ⁊. l. nullus. certū eſt tm̄ ꝙ ſi pſonas vel res eoꝝ ī bello capiat: dum ſuā iuriſdictionē exercet pōt pſonas punire: ⁊ res tenere. qꝛ in eius territorio deliquerunt: ⁊ eius iuriſdictionē impediūt. Itē dicūt q̇dā ibidem. ꝙ vbi quis p alium rē ſuam: ⁊ ius ſuū ꝯſequi non pōt. licʒ auctoritate ſupioris arma moue ⁊ bellū indicere p ſuis recupandis. vel etiam ſurripe ſua vel equalens. ſine tm̄ alioꝝ ſcādalo ⁊ piculo accipe. xxiij. q. ij. c. ij. tamē ſi ſup ſe principē hʒ: facit hoc auctoritate ſua. vt ea. q. c. j. hec Inno. ⁊ Hoſti. Quid ſi q̇s ꝯ aliquem bellum mouit: ⁊ cām iuſtā mouēdi hʒ. qꝛ p damnis ſibi illatis. nō tm̄ intentōeʒ rectā nec auc̄tem habuit. Nunqd talis tenebit̄ reſtituere quicquid ī illo bello acq̄ſiuit. Rn̄det Ro. ꝙ non ī foro penitentiali: niſi cepit vel dānificauerit aduerſariū plus q̄ꝫ ille iniuſte de ſuo habuerat: vel eum damnificauerat. d hoc vide infra li. iij. ti. de pace. ar. vj. q. j.

Quid ſi cleric9 dn̄m ſuū ī guerra iuſta comitet̄: ⁊ de ea aliquid ꝯſequat̄. nūquid iſtud reſtitue tenet̄? Rn̄. ſm Ro. ꝙ ſi datū ſit ei ab illis quib9 licuit rape: pōt illud retinere. ſi aūt ipſe rapuit cum rapiendo peccauerit: induci debet ī foro penitentiali ſi poteſt ꝙ illud reſtituat ei cui abſtulit: ſi ſcit quis ille ſit. ſinaūt ꝙ det paupibus. hmōi em̄ cleric9 rē illaʒ rapiēdo non fecit ſuam. qꝛ ſicut dn̄s ei9 nō potuit ei dare auc̄tē bellandi. ita nec rapiendi. tn̄ rē taliter raptā pōt de ꝯſenſu dn̄i ſui retinere. dū tn̄ illā ꝯceſſerit ſibi adhuc guerra durante. qꝛ tunc perinde eſt ac ſi eam ſibi dediſſet.

Equit̄ de ſcdo. ſ. vtꝝ liceat vim vel iniuriā repellere? videt̄ em̄ ꝙ nō. p illud Math. v. dico vobis nō reſiſtere malo. Rn̄. ad q̄ſtōʒ hāc valēt illa q̄ dicta ſunt ſ. ſcʒ ti. de homicidio. q. vtꝝ alicui liceat ſe defendēdo aliquē occidere. ⁊. q. ſe. ſ. vtꝝ liceat clericis. Et ſic ibi ſunt tres opi. ita ⁊ hic. q̇dā em̄ vt hu. dicūt ꝙ nulli lʒ vim repellē repcutiēdo: ſʒ tm̄ defendēdo. puta opponēdo baculū vel aliqd̄ tale. Alij dicunt ꝙ laycis nō clericis licet repcutere. vt lau. ⁊ ber. Tercij dicūt ꝙ hoc etiā lʒ clericis. diſtiguūt tn̄ ꝙ vis aut īfert̄ pſone aut reb9. ſi pſone: tunc ē vis repellēda pius q̄ꝫ ſit illata. qꝛ ſm legē licet occidere inſidiantē ⁊ occidere volentē. qd̄ intelligit̄: niſi manus eius aliter euadē n̄ poſſit. ff. ad. l. aquil. l. iij. in pncipio. ⁊. v. Si aūt ſit vis illata: aut pcuſſus videt eum q̄ pcuſſit paratū repcutere: ⁊ tunc licet eum repcutere: aut videt eum quieſcere vel diſcedere: tūc non licet ſibi eum pcutere. qꝛ hoc nō eſſet ſibi iniuriā repellere: ſed vltōeʒ expetere. cōtra illud ca. ſeditionarios. diſ. xlvj. requirit̄ ḡ ꝙ pcutiat ſe defendendo nō vlciſcēdo. xxiij. q. j. quid culpat̄. ⁊ idē dicit Inno. ex̄. de reſti. ſpo. olim cām. ⁊ Gof. ti. de homicidio. ⁊ ber. e. ti. ſignificaſti nobis. ⁊ ꝙ ſe defendat cū moderamine. ex̄. d reſti. ſpo. olim cām. ī fi. moderamē intelligit̄ vt ſi vis cū armis inferat̄: cum armis repellatur. alit̄ vo ſine armis. ff. de vi ⁊ vi ar. l. j. §. vim vi repellere. ⁊ vt nō magis ledat̄ aduerſarius: maxime a ꝓpoſito q̄ꝫ exigat illata violentia ſm Ro. debet tamen circa hoc conſiderari qualitas pſone: vt interdum paruus vel debilis cum armis ſe defendat: ſi cōtra ſe eleuato pugno magn9 vel fortis veniat. ar. iij. q. vij. §. tria nā. v. ſi vo in vno adiutorio. Si quis tamē defendēdo ſe moderamē excedat. nō tamen a ꝓpoſito nō tenetur ad aliquam ſatiſfactionem niſi ad cautelam. ff. ad. l. aquil. ſi ex plagis. §. tabernarius. Si autem excedat a propoſito tenet̃. Hãc opi. modo premiſſo Ray. recitat: ⁊ approbat: et conuenit cum eo Hoſt. dicit tamen Ray. ꝙ licet ille qui ſe defendendo contra clericũ exceſſerit non a ꝓpoſito: non incidat i excõmunicationem. tutius tamen credit ꝙ teneatur ad ſatiſfactionem aliquam de exceſſu. vel etiam ꝙtum ad penitentiam ⁊ irregularitatẽ: ſi forte ꝓpter ſuam ꝑcuſſionem mors ſecuta fuit. Si tamen ex ꝓpoſito exceſſiſſet ad maiorem ſatiſfactionem ⁊ penitentiam teneretur. extra. de ſen. excõ. cum non ab homine. ⁊ c. perpẽdim⁹. ⁊ de reſti. ſpo. olim cãz. ⁊ de homicidio ſignificaſti. §. vlt̃. Si autem vis inferat̃ rebus repellere licet vim illatam: ⁊ inferendam: et potiſſime illatam. dum tamen fiat incontinẽti. i. ꝙcito ſcit vim illatam: ꝑus ꝙ̃ diuertat ad contrarium actũ. Idẽ Ber. vt i. c. ꝑallega. ⁊. ff. de ver. ob. continuus. i prin. Et eſt ſcḋm Roḋ. ⁊ Ber. extra. de homicidio. ſignificaſti. ⁊ Hoſt. extra. de ſen. excõ. ſuper decretalẽ Inno. dilecto. Cõtinuatõ iſta intelligenda eſt ſcḋm negocij qualitatem: prout exigit ad preparationem maiorẽ vel minorem temporis tractum. Actus vo contrarius intelligit̃ ſi diſſimulet iniuriã: ⁊ deponat aĩm proſequendi rem ſuã alijs occupationibꝫ dando operã. Quid ſi forte dum ille cui vis infert̃ vult hoſtẽ expellere de ſua poſſeſſione quam occupauerat iniuſte ⁊ male: aliꝗ occidant̃ vel vulnerentur? Rñ. credit Ray. ꝙ tenetur ſcḋm modum ſupra poſitum in defenſione ꝑſone. vbi. ſ. diſtinctum eſt. vtrũ defendens ſe excedat a ꝓpoſito: ⁊ per eadem iura. ⁊ ſatis cõuenit cũ eo Inno. ⁊ Hoſt. extra. de reſti. ſpo. olim cãm. ⁊ hoc intellige ſcḋm Ray. de imꝑfectis. ꝑfectis aũt repcutere nõ licet. quod oſtendit dñs dicens Math. v. Si qs te ꝑcuſſerit i vnam maxillam: prebe ei ⁊ aliam. ⁊ ad Ro. xij. Non vos defendentes chariſſimi: ſed date locum ire. ⁊ ſimilia. Si autem queratur q̄ ſunt iſti perfecti? Reſpondet Roḋ. ꝙ hoc debet intelligi de ſolis illis q̄ ꝑ votum vel preceptum vel ſtatutũ obligati ſunt ad non repercutiendũ quales fuerunt apoſtoli ⁊ diſcipuli in eccleſia ꝑmitiua: q̄ tenebant̃ ex ꝯſtitutõe dñi nõ repcutere. cũ ꝑ ſanguinẽ martyrũ erat eccleſia fecũdãda. Ad hoc nota ꝙ ſcḋm Ray. ⁊ Roḋ. ⁊ Inno. de reſti. ſpo. ſup. c. olim cãm. ꝙ ꝓ rebꝫ repetẽdis ⁊ defenſione patrie põt moueri bellum ſine auctoritate ꝑncipis vel eccleſie: qꝛ cuilibet licet de iure naturali vi vi repellẽ icõtinẽti: ⁊ cũ moderaĩe iculpate tutele. di. j. ius naturale. ⁊ extra. de ſen. excom. ſi vo. ⁊ dicũt Inno. ⁊ Roḋ. vbi ſupra. ꝙ hic dĩ bellum vti armis ad defendendũ: non ad impugnandũ. Et dicit Roḋ. ꝙ nomĩe rerum cõpꝛehenditur non tñ res corporales: ſed etiam iniurie ꝑ q̄bus etiam illatis põt moueri bellũ ad conſequẽdã ſatiſfactõez: non libidine vindicte: ſed zelo iuſticie. vel ꝙtum ad intereſſe. Alex. autem au. iij. ti. ij. c. de legibus punitionis. q. ij. o. ad queſtõz ꝑncipalez rñdens i tercio ſumme ſue ſic diſtiguit ꝙ iniuria q̄ infert̃ aut ẽ ꝑſonalis ⁊ ꝑuata vel publica. ſi ſit publica ꝓpulſanda ẽ iuſſu ꝑncipis: ⁊ manu militis. ad Ro. xiij. Non enĩ ſine cauſa portat gladiũ. dei enĩ miſter ẽ vindex i iram ei qui male agit. dicitur de principe: cui etiã ꝓpter hoc determinat̃ tributũ Math. xxij. Reddite que ſunt ceſaris ce. ⁊c. ⁊ ipſis militibus ſtipendia Luc. iij. Eſtote contenti ſtipen. veſtris. ſed non niſi propter defenſionẽ reipub. que fieri non poteſt ſine repulſa hoſtilis iniurie. Si autem ſit iniuria ꝑſonalis. de illa intelligit̃ illud Math. v. Dico vobis nõ reſiſtẽ malo. ſ; cũ diſtinctiõe. qꝛ iniuria ꝑſonalis repelli põt tripliciter. ſ. vno mõ impediendo ſicut apoſtol⁹ Act. xxiij. Procurauit milites a tribuno vt ſeruaret̃ illeſus. ſic ꝫ omnibus iniuriã repellẽ. nec ꝓhibetur hoc Math. v. hoc enĩ nõ dĩ ꝓprie reſiſtẽ. Alio mõ verbis arguendo. ⁊ ſic dñs percuſſus alapa ꝑcuſſorem repꝛehendit: nec alterã ꝓbuit Ioh. xviij. ſic etiã licet omnibꝫ. vnde dicit etiaz glo. ibidem. oſtẽdit dñs patiẽtie pcepta non oſtentatõe corporis: ſ; ꝑparatione cordis eſſe faciẽda. ⁊ ſic intelligit̃ illud Math. v. Si qs te ꝑcuſſerit i dexteram maxillã ꝑbe ei ⁊ alterã. i. ſis parat⁹ aliã patienter ſuſtinere. Tercio modo repugnando. ⁊ hoc dupliciter. Vno modo neceſſitate cogente. vt cum leſio aliter vitari nõ poteſt. ⁊ hoc aũt ſine armis. ⁊ ſic permittitur clericis ⁊ laycis. ⁊ hoc flagrante maleficio cum moderamine inculpate tutele. ⁊ incontinenti. ⁊ ſic itelligitur illa lex canonizata. vim vi repellere licet in inſtanti. quia nequaꝙ̃ facto interuallo. Aut cum armis. ⁊ hoc modo permittitur laycis: nõ clericis. ⁊ hoc cum circumſtantijs predictis. non eſſet autem moderamen ſi inferretur vis ſine armis: ⁊ repelleretur cũ armis. Alio modo vlciſcendi libidine: ſic nulli licet. ſic intelligit̃ illud Ro. xij Non voſmetipſos defendẽtes chariſſimi ⁊c ſimilia. Sic ꝗ̃ iniuriam repellere impediendo vel verbis arguendo licꝫ oĩbus repellere vo repugnãdo neceſſitate cogente ſine armis licet clericis ⁊ laycis repugnando. Sed cum armis licet laycis: non clericis. repellere autẽ libidine vindicte neutris licet. ⁊ ex his patet quomodo hoc quod dĩ. Non reſiſtere malo. differenter intellectum eſt de conſilio. ⁊ de precepto: predicta ſufficiant ad pñs de bellis. Nam de homicidijs que eueniunt de bellis habet̃. j. li. vj. ti. xiij. ꝙtum ad irregularitatẽ q̄ ꝓuenit ex eis. de rapinis vo que fiunt i bellis ⁊ i guerris habet̃. j. cum agetur de ſeptimo precepto.

De treugis. Titulus. xxx.

Oſtea cõſiderandum ẽ de treuga q̄ ſolet fieri tꝑe guerre. Eſt aũt treuga ſecuritas ꝑſtita ꝑſonis ⁊ rebꝫ ad tꝑs: diſcordia nõdũ finita. pax aũt eſt diſcordie finis. Treugaꝝ due ſunt ſpẽs: vna conuẽtionalis. alia canonica. ꝯuẽtionalis formã recipit ex ꝯuentione. vt. ff. depoſiti. l. j. §. ſi ꝯuenit. Illo aũt tꝑe qd ẽ i cõuentõe ẽ hoſti fides ſeruãda: etiã infideli. vt. xxiij. q. j. noli. qd ẽ verũ ſi etiã infidel' fidẽ ſeruet fideli. al's nõ. vt ex̃. de iureiur. ꝑuenit. vñ illi q̄ tꝑe treuge ſaracenis bona ſua rapiũt: ad reſtitutõz tenet̃. hñt etiã puniri a principe cui⁹ treugas frangũt niſi eſſent perſone eccleſiaſtice. Canonica treuga eſt q̄ ꝑter omnẽ conuẽtõez certis diebus ⁊ tꝑibus eſt ſeruanda. certis diebꝫ ſcꝫ a quarta feria poſt ſolis occaſum vſqꝫ ad ſecundã i ſol' ortu. ⁊ ſic debet ſeruari treuga feria q̈nta ꝓpter aſcẽſionẽ dñi. feria ſexta ꝓpter paſſionẽ. ſabbato. qꝛ eſt dies requiei. ⁊ dominica ꝓpter reſurrectõz. Eſt etiã ſeruanda certis tꝑibus. ſ. ab aduẽtu dñi vſqꝫ ad octauã ephye. ⁊ a. lxx. vſqꝫ ad octauã paſce. vt ex̃. e. c. j. Sꝫ de quo bello intelligit̃ ꝑdictis tꝑibus ⁊ diebꝫ eẽ ab eo ceſſandũ. ſ. iuſto vel iniuſto. Rñdet Hoſt. ꝙ põt intelligi de vtroqꝫ. de iuſto qdẽ: qꝛ ⁊ ſi ab eo nullo tꝑe ſit ceſſandũ minus tñ eſt tunc inſiſtendũ. de iniuſto vo. qꝛ ⁊ ſi nũꝙ̃ ſit faciendũ. minus tñ tunc vt ſic: ⁊ ſi hoĩes non pñt i totũ corrigi tñ refrenentur vtcũqꝫ. Ad has treugas ſeruandas concurrit triplex funiculus. ſ. excõicatio dyoceſanoꝝ. confirmatio epõrum vicinoꝝ. ⁊ mutuũ conſiliũ a coepĩs impendendũ. ex̃. e. c. j. Sed querit̃ vtrũ epi ſint tranſgreſſores ſi hoc non ſeruẽt? Rñdet Hoſt. ꝙ nõ. qꝛ hec nõ ſunt vtentiũ moribꝫ approbata. iiij. di. §. leges. ⁊ idẽ ſentiunt Ber. ⁊ Hoſt. i ſum. ⁊ cõiter magiſtri alij. ſed Hoſt. i apparatu ex̃. e. c. j. dicit ꝙ epũs q̄ preceptũ hoc nõ ſeruat: mortaliter peccat. quod patet ꝑ hoc qd dĩ i dicto. c. ordinis ſui ꝑiculo ſubiaceat ꝑiculo. i. excõicationi ſcḋm Ber. ⁊ Hoſt. vel periculo. i. depoſitionis ſcḋm Hoſti. que quidem pena non infligitur niſi pro peccato mortali. xj. q. iij nemo epoꝝ. dictũ enĩ. c. cõtinet pceptũ ⁊ ſic imponit neceſſitatem: nec conſuetudo contraria i talibus excuſat. extra de conſue. c. fi. ⁊ di. iiij. §. leges: intelligit̃ de ſtatutis pcep. orijs: ſed i ſimplicibus. Sciẽdũ etiã ꝙ ſunt aliq̄ ꝑſone certe qbꝫ perpetuo treuge canonice debent̃. vt ſunt pꝛſbyteri. monachi. conuerſi. peregrini. mercatores. ruſtici eũtes ⁊ redeũtes. ⁊ i agricultura exiſtentes. aĩalia que arant: ⁊ q̄ ad agꝝ ſemia portãt. extra. e. c. ij. rompete oratoria viſitantes. xxiij. q. iij. Si qs romipetas. Nota inſuꝑ ꝙ ꝑlatus maxime epũs pri⁹ de plano ⁊ ſine coactõne. poſtea vo iudiciaria ꝑtate debet diſcordantes ad concordiã reuocare. vt diſ. xc. c. j. ⁊ litigantes reconciliare. ff. de offi. preſi. illicitas. Sed obijcit̃ quia ſi ſic inter litigantes manebunt crimina impunita. quod eſt contra legem ff. ad. l. aquil'. ſi ita vulneratus. Ad quod dicẽdũ ſcḋm Hoſt. ꝙ dictũ ꝑus locũ hꝫ i cauſis ciuilibꝫ i actõe iniuriaꝝ quã qlibet remittẽ põt ſi iniuria eccleſiã non attingat. xxxiij. q. iiij. ſi is q. ⁊ ſi ſit facta non faciẽda. ff. de pactis. ſi vnus. §. pacta. Itẽ hoc intelligit̃ de ciuilibꝫ actõibus eo ſaluo ꝙ i quibuſdaz caſibus compoſitionis remedium non habet locum. extra. de pactis. c. fi. Itẽ hoc intelligitur vbi de crimĩe ciuilẽ agit̃. licet eſt q̇s neget crimē. remittere pōt tamen̄ a ciuili actōe: imo etiam ab accuſatiōe deſiſtere. extra de accu. veniēs. Sȝ videt̄ ꝙ epūs iniuriā eccleſie poſſit remittere. qꝛ ē pr̄ eccleſie. di. xcv. eſto. pr̄ aūt iniuriā illatā filio pōt remittere. ex̄ đ iureiur̄. ⁊ ſi xpc. Rn̄det Goſ. ꝙ ⁊ ſi epūs dicat̄ pater eccleſie. ē tn̄ eius ꝓcurator. extra. de do. c. fraternitatem.

De ſexto precepto. ſ. Non mechaberis. Titulus. xxxi.

Onſequēter cōſiderandū ē de p̄cepto ſexto. quod ē. Nō mechaberis. Circa qđ nota ꝙ hoc p̄cepto non tm̄ ꝓhibet̄ adulteriū ſicut ſonat verbuȝ mechādi. Mechari eñ ē adulterari: ⁊ oīs mechus adulter eſt. imo ſicut dicit Aug. ꝓhibet̄ oīs illicitus coitus: ⁊ illoꝝ membroꝝ omnis illicitus vſus. Omnē aūt illicitū concubitū determinat ꝑ ſeptē drīas. ſ. fornicatōȝ. meretriciū. adulteriū. ſtuprū. ſacrilegiū. inceſtū. ⁊ pc̄m ſodomiticū. Poſſet etiā addi octaua drīa: q̄ poſſet ꝑ circūlocutōȝ nominari libidinoſus coitus ꝯiugal̄. hec aūt poſſunt ſic diffiniri. Fornicatio ē inordinatꝰ concubitꝰ quo ſolutus ſolutā nāli vſu cognoſcit. ⁊ intelligit̄ ſolutꝰ ⁊ ſoluta quolibet vinculo. ſ. cōiugij conſanguinitatis. ordinis. religionis ſeu voti ꝯtinētie. naturalis vo vſus dr̄ ad drīam illius q̄ eſt contra naturā. Meretriciū vo dr̄ duobus modis: queādmodū ⁊ meretrix. Meretrix eñ dr̄ vno modo: que vagam libidinē ſequit̄. ⁊ ſm hūc modum meretriciū ē vage libidinis inſectatio. vaga autē libido dr̄ ad drīam fornicatōis ī qua eſt libido determiāta reſpectu vnius ꝑſone. vt cū vna extra matrimoniū adheret viro. extra matrimoniū dico: vel quodlibet alioꝝ p̄dictoꝝ vinculoꝝ. alio modo dr̄ meretrix cuius publice venalis eſt turpitudo. ⁊ ſm hunc modū meretriciū eſt mulieris ſolute publice venalis cōcubitus. Adulteriū vo ē inordinatus cōcubitus: quo cōiugalis thorus violat̄. Unde adulteriū dr̄ quaſi acceſſus ad alienū thoꝝ. Stuprum vo eſt inordinatus cōcubitus quo virginalis integritas corrumpit̄. Sacrilegiū vo ſm nomē ſuū nō appropriat̄ alicui differentie luxurie. Sacrilegiuȝ eñ eſt leſio ſacre rei. tamē ꝓut cōtrahit̄ ad differentiā luxurie dr̄ ſacrilegium. tamen ꝓprius ⁊ melius diceret̄ ſacrilegus concubitus: ordinatus cōcubitus: quo cōtinētia deo ſacrata ledit̄ ſiue violat̄. Conſecratā dico continentiā ī monialibus ⁊ religioſis. ⁊ his q̄ receperūt ſacros ordines: vel emiſerūt continētie votū. oīm eñ taliū concubitus ſacrilegium ē. Inceſtus vo ē inordinatus coitus quo vinculū cōſanguinitatis: vel affinitatis vł paternitatis corrumpit̄. Peccatū vo ſodomiticū eſt inordinatus coitus quo naturalis vſus ī illum ꝑuertit̄ q̄ eſt cōtra naturā. Libidinoſus coitus cōiugal̄ multipliciter accipit̄. ideo notandū ſm ꝙ diſtinguūt magiſtri ꝙ coitus cōiugalis alius ē licitus: alius fragilis: alius impetuoſus. Licitus eſt triplex ſcȝ vel cā ſuſcitande ꝓlis ad cultū dei. vel cauſa reddendi debitum. vel cā fornicatōis vitāde. p̄mus ē theuſebie virtutis. ſcȝ pietatis. q̄ ordinat ad cultū dei. ſcđs iuſticie. tercius cautele. ⁊ ī his dicūt nullū eē pc̄m. Fragilis vo determinat̄ q̄ ex fragilitate ꝓuenit: ⁊ ī vxore fragilē delectatōȝ querit. qꝛ nō cauſa ꝓlis: nec cā reddēdi debitū: nec cā vitāde fornicatōis: ſed cauſa delectatōis talis ī cōiuge. ⁊ ī hoc diſtinguūt̄. qꝛ amor illius delectatōis aut p̄ponit̄ deo. aut poſtponit̄. Si p̄ponit̄: conſtat ꝙ mortale peccatū ē. hoc ē ſi diligat̄ plus q̄ deus. ſimiliter et concubitus ꝓueniens ex tali amore: mortale peccatum eſt. Si vo poſtponat̄ deo. ita ꝙ deus ſꝑ plus diligat̄: veniale eſt: ⁊ ꝯcubitus ꝓueniens ex tali amore venialis ē. ⁊ hoc ꝓpter grāā ſacramenti. Impetuoſus eſt q̄ ex ſola libidine ꝓueniens: metam honeſtatis ⁊ rationis trāſcēdit. ⁊ ideo ſꝑ eſt mortale. ⁊ fit quinqȝ modis. Primo cum fit cauſa ſatiande libidinis ꝑ meretricias blanditias. Secundo cum fit contra naturalem modum. Tercio cum fit tempore prohibito. Quarto cum fit ī loco prohibito. Quinto cum acceditur ad pregnanteȝ partui vicinam. vel que eſt in fluxu menſtruo. Hec ad preſens ſufficiant de luxuria ⁊ ſpeciebus ſiue differentijs eius. quia de his agetur plenius infra ī li° ſe. ti. de luxuria. ⁊ ī libro octauo ſpecialiter de adulterio.

De. vij. p̄cepto. ſ. n̄ furtū facies. vbi p̄mo đ rapina. Ti. xxxij.

Onſequēter cōſiderādū ē de. vij. p̄cepto: quod ē. Nō furtuȝ facies. circa quod ſciēdū ꝙ furtū tripliciter ſumit̄ ſm Alex. in. iij. ti. j. c. de. vij. p̄cepto q. j. ar. j. c. ſ. ꝓprie. communiter. ⁊ interpretatiue. Proprie dr̄ contrectatio rei aliene ignorante dn̄o cōtra ſuā voluntatē: nec oportet aliud addere vt dicat̄ (ſicut qdā volūt) rei aliene mobilis. qꝛ intelligitur nomie contrectatōis. res eñ immobilis cōtrectari nō poteſt. ⁊ hoc modo diſtinguit̄ ab vſura ⁊ rapina. Rapina eñ eſt contrectatio rei aliene ſciente domino contra eius voluntateȝ. vſura vo eſt contrectatio rei aliene ſciente domino contra eius voluntatem abſolutaȝ: ſed nō contra omnimodam voluntatem. Communiter dicitur furtum omnis illicita vſurpatio rei aliene. ſm ꝙ dicit Aug. ī li° q. Exo. xxij. ꝙ nomine furti intelligitur omnis illicita vſurpatio rei aliene. non eñ rapinam permiſit qui furtum prohibuit: ſed aperte totum intelligere voluit quicquid illicite rerū proximi aufertur. ⁊ ſm hoc nomine furti intelligitur rapina ⁊ vſura. Interpretatiue vo dicitur furtuȝ omnis illicita poſſeſſio rerum. Aug. ad Macedonem. Nonne omnes qui ſibi videntur gaudere licite conq̄ſitis: eiſqȝ vti neſciunt: alienum poſſidere conuincunt̄. hoc eñ recte alienū non eſt: quod iure poſſidetur. hoc autem iure quod iuſte: ⁊ hoc iuſte quod bene quicquid ergo male poſſidetur: alienum eſt. male aūt poſſidet q̄ male vtitur. Ambro. nemo dicat ꝓprium quod cōmune eſt plus q̄ ſufficit ad ſumptus: violenter obtentum eſt. Cū igit̄ furtū dicat̄ tripliciter vt viſum ē: dicēdū ē de eo ſm oīs tres modos. ⁊ iō ad plenā ꝓſecutiōem huiꝰ matie p̄mo ꝯſiderandū eſt de rapina que eſt grauius peccatū furto ꝓprie ſumpto. Secūdo de furto ꝓprie ſumpto. Tercio de ſacrilegio: qđ ē quedā ſpecies furti ꝓprie dicti. vt videbit̄. Quarto de furto interpretatiuo. Circa p̄mū ſciēdū p̄mo ꝙ raptor dr̄ dupliciter. eſt eñ raptor reꝝ. ⁊ raptor hoīm: ⁊ p̄cipue feminaꝝ. ⁊ dr̄ ꝓprie rapina reꝝ. ⁊ raptꝰ mulieꝝ: maxime virginū. ſȝ ad p̄ſens nihil de raptu mulieꝝ: ſed tm̄ đ rapina rerum. hoc aūt cōmittit̄ cum q̄s per violentiam: vi ⁊ aperte res alienas rapit vndecunqȝ: excepto ſacro loco vel re eccleſiaſtica: quia tunc cōmittitur ſacrilegium. De rapina autem rerum dicendum eſt. primo vtrū ſit peccatum. ſecundo de pena eius. tercio de rapina q̄ fit ī naufragijs. quarto de rapina que fit ī pedagijs. quīto de rapina que fit ī queſtis. ⁊ tallijs. ⁊ ſimilibus. ſexto de rapina q̄ fit ī guerris. ſeptimo de his qui ſequūt̄ vel inducūt alios ad rapiēdū. octauo de his qui accipiunt de rebus raptis. nono de his qui emunt de rebus raptis. decimo de his q̄ eccleſias incendūt. vł ī eis etiā aliq̄d rapiunt. vndecimo đ reſtitutōe raptoꝝ. Circa p̄mū querunt̄ plura. ſ. vtrum rapina fieri poſſit ſine peccato? Reſpondeo ꝙ nō. vn̄ de Iſa. lxj. Ego dominus diligēs iudicium ⁊ odio habens rapinam in holocauſtum: quod non diceret ſi rapina peccatum non eſſet. Rapina eñ quandā coactionem dicit per quam contra iuſticiam aufertur alicui qđ eſt ſuum. In ſocietate autem hominū nullus coactionem habet: niſi ꝑ publicam poteſtatē. ⁊ ideo q̄cunqȝ ꝑ violentiaȝ aliq̄d aufert homi ſi ſit perſona priuata non vtens poteſtate publica: illicite agit ⁊ rapinam cōmittit. vt pȝ de latronibꝰ. p̄ncipibus vo publica poteſtas cōmittit̄: vt ſint cuſtodes iuſticie. ⁊ ideo nō licet eis vti violentia ⁊ coactōe niſi ſm tenorē iuſticie. ⁊ hoc vel ꝯtra hoſtes pugnādo. vel cōtra ciues puniendo malefactores. ⁊ quod aufert̄ ꝑ talem violentiā: nō habet rationem rapine: cū nō ſit ꝯtra iuſticiā. Si vo ꝯtra iuſticiā alicui res eius ꝑ publicā poteſtatē abſtulerint: illicite agūt ⁊ rapinā committunt. vnde reſtituere tenent̄. Utrꝫ furtuȝ ⁊ rapina ſint peccata ſpecie differentia? Reſpōdeo ꝙ ſic. vnde phūs. v. eth. diſtinguit inter ea ponēs furtum occultū. rapinā vo violentaȝ. licet eñ habeant eundē finē remotū. ſ. habere aliena. habent tamē diuerſos fines ꝓximos. qꝛ raptor vult habere ꝑ poteſtatem ꝓpriam. fur ꝑ aſtutiam. vnde vtrūqȝ habet ratōeȝ peccati. ex hoc ꝙ eſt acceptio rei aliene inuolūtaria ex ꝑte eiꝰ cui ſubtrahit̄. ſed ī furto ē inuolūtaria per ignorantiam. in rapina per violentiam. vt dr̄. iij. eth. Utrꝫ rapina ſit pc̄m granius furto? Reſpondeo ꝙ ſic duplici rõne. Primo q: directius opponit̄ violentia que eſt in rapina voluntario q̄ ignorãtia que ē i furto. Scđo q: ꝑ rapinam nõ tm̄ infert̄ alicui dannū i rebus. ſed etiam vergit i quandã ignominiaꝫ ſiue iniuriã ꝑſone que preponderat fraudi vel dolo que pertinent ad furtū. Vnde ⁊ rapina grauius punitur q̄ furtum. vt infra patebit.

Nec obſtat predictis ꝙ homines magis verecundantur đ furto q̄ de rapina quia homines ſenſibus inherentes magis gloriantur de virtute exteriori que patet in rapina: q̄ de virtute interiori que tollitur ꝑ peccatum. ⁊ ideo minus verecundantur de rapina q̄ de furto.

Circa ſcđm ſciendū ꝙ pena raptoris rerum ſm leges eſt ꝙ infra annū punitur i quadrupluꝫ re ipſa i quadruplo computata. poſt annum vo in ſimplum. ff. vi bo. rapto. l. j. ⁊. ij. ⁊ hoc ſi agatur contra eum ciuiliter. id eſt ad penam pecuniariam. ſi autem criminaliter. i. ad penã corporis: tunc diſtinguit̄ inter vim ꝑuatam. i. ſine armis. ⁊ vim publicam. i. cum armis. Ꝓpter p̄mã reus deponitur ab ordinatione rerum ſuarum. q: perdit factionem teſtamenti ⁊ terciam partē bonorum ſuorum. Ꝓpter ſecundam mittit̄ i exiliuꝫ. inſti. de publi. iudicijs. §. item lex iulia. vnde vſus. Vis ꝑuata rerum deponit ab ordine rerum. Sed deportat̄ ſi vis armata ꝓbatur. Scđm vo canones excõmunicat̄ ab epo: i cuiꝰ dioceſi rapinam cõmiſit. extra. e. c. j. ⁊. ij. contrahit̄ eñ forum ratione delicti. extra. de fo. compe. licet. nec abſoluitur niſi prius emendet. extra. e. de raptoribus. c. j. Si autem nolit cum poſſit ſatiſfacere: vel ſatiſfaciendi plenam ſecuritatem dare: denegat̄ ei beneficiuꝫ penitentie. Si vo vſqꝫ ad obitū i obſtinatiõe fuerit. ⁊ tunc emendatiõem vel emendandi ſecuritatē ꝓſtiterit penitētiam ⁊ viaticū ⁊ eccleſiaſticã ſepulturã habebit. Si vo i morte ſatiſfacere non poterit contritus viaticum habebit. ⁊ eccleſiaſtica ſepultura carebit. ex̄. e. c. ſuꝑ eo. ⁊ hoc ad terroreꝫ alioꝝ: vel ad confuſionem cognatorum. vt per hoc inducãtur ad ſatiſfaciendum. Et intelligit hoc Hoſt. ſi ſepe ſit ammonitus. Si vo ſuper hoc nunq̄ fuerit ammonitus vel ſi fuerit: ſed modico tp̄e contumax: fuerit abſolutus per p̄ſbyterū proprium: ſepeliendus erit. ⁊ heredes cogentur ꝑ cenſuram eccleſiaſticam ſatiſfacere ſm facultatem defuncti. ex̄. e. i fi. ⁊ idē eſt ſi conſtitutus in morte ſatiſfacere promiſit ſi conualeſceret ⁊ ante ſatiſfactionem deceſſit. vt ibidē. Si etiã i vita ſatiſfacere non poſſet: non negaretur ei pnīa ſm Hoſt. ſi ſe emendare ꝓmitteret ſi ad pinguiorem fortunam veniret. Clerici q̄ contra predicta fecerint. puta ſi contumacibus penitentiam i vita dederint: vel penitentes i morte q̄ diu ſteterunt contumaces. ⁊ tunc erunt inopes. ſepeliuerint vel elemoſynas eorum acceperint: vel rapinas eorum participauerit: beneficio eccleſiaſtico careant: ⁊ ordinis ſui dannū irrecuperabiliter patiant̄. extra e. ſuper eo. §. vlt̄. ⁊ ſm glo. ibidem. ⁊ ſm Ioā. loquitur de raptoribꝫ notorijs: non de occultis. Ad hoc nota ꝙ conſimiliter punitur predo ſicut raptor. predo eñ dicitur vnomodo qui alios iniuſte predatur. vt qui ſpoliat viatores. Alio modo dicitur miles qui querit vltra ſtipendium ſibi taxatum. xxiij. q. j. militare. ⁊ vtriuſqꝫ horum eſt pena que ⁊ raptoris. cum vterqꝫ poſſit dici raptor: vt predo contineatur ſub raptore. ſicut ſpecies ſub genere. xv. q. j. ſane. Poteſt etiam ſcđm Goffre. ⁊ Hoſt. predo dici prelatus: qui vt procurationeꝫ vel ſeruitium aliquod impendat legato: vel alij: plus exigit a ſubditis q̄ ſoluat querens predam potius q̄ ſubſidium in ſubiectis. extra. de cen. caꝰ prohibemus. ⁊ caꝰ eccleſijs. ⁊ extra. de immunitate eccle. q: plerıqꝫ. Iudex etiam ſm Hoſt. qui iurgium alienum reputat predam ſuam. dr̄ predo. C. ad. l. iul'. repetundarum. l. omnes iudices.

Circa terciū querit̄ quid de pīcipibus vl' alijs qui đ longa conſuetudine ſpoliant naufragantes? Rñdeo. tenentur reſtituere quicquid de ipſo naufragio habuerunt: ſiue illud ſit captuꝫ de ipſo naufragio: ſiue de mari: ſiue de litore. ff. de incen. rui. nau. ſi quis ex naufragio. nec excuſatur a peccato mortali quicunqꝫ recipit niſi ea intentione receperit: vt ei reſtitueret cuius erat. nec aliquis excuſatur aliq̄ conſuetudine vel ſtatuto vel precepto. quia hoc eſt contra dei preceptum Leuit̄. xix. Diliges proximum tuum ſicut teipſum. ⁊ Thob. iiij. quecunqꝫ oderis tibi fieri ⁊c̄. Epūs vo vel quilibet alius prelatus vel clericus qui tanti criminis particeps vel conſentaneus eſſet: deponi deberet. ar. de accuſa. cum dilecti. Laycus vo niſi ammonitus ſatiſfecerit anathematizari debet ar. xxiiij. q. iij. illi qui. ⁊ extra. de treugis. innouamꝰ. Scđm vo leges tenentur infra annum in quadruplum. poſt annum vo in ſimplum. ff. de incen. rui. nau. l. j. §. j. hoc autem intelligas niſi ſint talia nauigia que exerceant piratam prauitatē. ⁊ tyrannidem. vel ſint chriſtiano nomini inimica. vt in conſtitu. Frederici. ad decus. §. nauigia. Quid de principibus illis qui conueniunt cum nautis ꝙ eis debet annuatim ꝓ ſingulis nauibus per eorum terminos tranſeuntibus certam pecunie ſummam pro tali abuſu quando? Rñdet Ioā. ꝙ cum deberent gratis q̄tare q̄cq̄d hac de cã acceperūt tenent̄ reſtituere q: non conueniunt cū eis naute de illa ſponſione ſimpl'r ſpõte: ſed ne ſuſtineant grauiora.

Circa q̄rtū quod ē de pedagijs notat Hoſt. ti. de cenſi. ꝙ exactiões pedagioꝝ ⁊ ſalmarioꝝ ⁊ guidagioꝝ ſunt reprobate niſi ab imperatore vel rege: vel lateranenſi concilio ſint conceſſe. vt. ff. de publicanis. l. nec vectigalia. vel al's ex longiſſimã conſuetudine: cuius non extat memoria debite introducta. extra. de ver. ſig. ſuper quibuſdam. §. p̄terea ⁊. ff. de aqua quot. ⁊ eſti. l. hoc iure. §. ductus. ⁊. ff. đ aq̄ plu. l. j. §. vlt̄. ⁊ q̄ alias ipſas recipit niſi ammonitus ſatiſfaciat ē ſm cañ. excõmunicandus. extra. de cenſi. innouamus. ꝫ ſm leges ē ꝑpetuo exilio dãnãdꝰ. C. noua vecti. inſtitui nõ poſſe l. j. ij. iij. ⁊ quod dictū ē ꝙ a rege põt concedi pedagiū intelligit ipſe Hoſt. tm̄ de rege romanoꝝ. Querit aūt Hoſt. i ſpeciali de rege francie vtrum habeat poteſtatem pedagia cõcedēdi. ⁊ q̄dem ſm aliquos papa reſpondiſſe videtur i cõſimili q̄ſtione ꝙ ſic. extra q̄ fi. ſunt le. per venerabileꝫ. Ipſi aūt Hoſt. videt̄ ꝙ non niſi papa dederit ei eandem poteſtatem que data eſt ⁊ imperatori. ar. ff. de ori. iur̄. l. ij. §. deide q: difficile. ⁊ hi poſſunt hoc concedere in preiudicium ſuorum tm̄ nõ extraneorum. niſi forte extraneos dicas factos ſuos ratione territorij quod eſt verius ſm Hoſt. Inno. autem extra. de cenſi. innouamus. dic̄ ſimpl'r ꝙ reges poſſunt imponere pedagia noua peccant tm̄ ſi faciunt hoc ſine iuſta cauſa. Idem dicit Ber. ibidem. ⁊ tñ ipſe Bern. extra. de ver. ſig. ſuꝑ q̄buſdam. dicit ꝙ ſolus pīceps poteſt hoc ſtatuere: non ciuitas. C. noua vecti. inſti. nõ poſſe. l. ij. ⁊. iij. Ad hoc nota ſm Ber. ſuꝑ caꝰ ſuper q̄buſdam. ꝙ pedagia dicuntur que dant̄ a tranſeuntibus i locis a pīcipe conſtitutis. Guidagia dicuntur que dãtur ꝓ ducatu per terram alicuius vt quis eat ſecurus. Salmaria q̄ dantur pro ſale. ſ. vt permittantur ſal emere vel vēdē. Sꝫ nunq̄d hoc ſine cauſa concedere poteſt? Rñſ. Ray. innuit ꝙ non. imo requiritur cauſa. puta pro defenſione ſtrate publice contra predones in terra. vel piratas in aqua. vel pro defenſione fidei ⁊ patrie. contra paganos vel hereticos: vel alia cauſa conſimili iuſta: in quibus caſibus ſi is qui recipit illud: faciat ꝓpter quod inſtitutum eſt. licite ⁊ ſine periculo conſcientie recipit illud. Idem eſt ſi non facit: quia eſt pax i terra. ſed firmiter proponit ꝙ hoc faceret ſi neceſſitas immineret. ar. xij. q. ij. vobis eñ. ad fi. ⁊. ff. loca. ⁊ cõduct. l. ex conducto. §. ſi vno ⁊ hoc intelligit Ray. ſiue ſit nouum ſiue antiquum. facit tamen hanc differētiã. ſ. ꝙ nouū nullatenus eſt recipienduꝫ: niſi conſtet de cauſa ꝓpter quam eſt impoſitum. Antiquum vo recipi põt: licet non poſſit cauſa manifeſte ſciri: dūmodo conſcia poſſit ꝓbabiliter formari ꝙ ꝓpter vnam de cauſis p̄dictis ⁊ ab illo q̄ conſtituere potuit conſtitutum fuit. aliter ē rapina ⁊ reſtituere tenetur. ⁊ ſic induxit antiquitas. extra. de cenſi. ꝑuenit. ⁊. . cum apoſtolus. §. prohibemus. Hoſt. vo credit ꝙ ſi a pīcipe concedatur etiaꝫ cã nõ expſſa. vel ſi cõſuetudo hoc approbet cuius non extat memoria ſine ſcrupulo recipi poteſt is tamen qui recipit illud tenetur ſaluare ſoluentem infra ſuum diſtrictum in perſonis ⁊ rebus ſm poſſe ſuum. q: ꝓpter hmõi ſolui conſueuit pedagiū: ⁊ ſi hoc nõ faciat grauiter peccat: q: etiam ſine pedagio ad hoc teneretur. non tamē ob hoc tenetur ad reſtitutionem pedagij: niſi conſtet ꝙ hac cauſa conceſſum fuit. licet quod plus eſt ad ſatiſfactiõem integrã teneat̄. ſi i defectu iuſticie inueniat̄. xxiij. q. ij. dñs deus. ⁊. q. v. adminiſtratores. ⁊. C. de appel. ſi appellatiõeꝫ. Si eñ ſententia Ray. eſſet vera: vix aut nunq̄ ſaluaretur aliq̄s recipientium pedagia ſm̄ Hoſti. Quid ſi mercatores alicuius loci faciūt pactū de certa pecunia ſoluēda ꝓ beſtia alicui dn̄o terre. ita ꝙ eos defendat. Rn̄det Hoſti. ꝙ tūc hȝ locū opi. Ray. ar. ex. de ꝯdi. app. Verum. ſi tamē dn̄s metū intulerit iniuſte recipit: ⁊ oīno reſtituere tenet̄. ff. quod me. cā. metuȝ. §. ſed lȝ. nō tamē tenet hoc pactū niſi iter eos inter quos ē habitū. ff. de pactis. ſi vnꝰ §. ante omnia. ꝙ ſi talis non faciat illud quod ꝓmiſit: nec illi mercatores ei idē ſeruare tenent̄. extra. de iureiur. peruenit ij. Quid ſi qs portare faciat neceſſaria ad vſum vite ſue et familie. nunqd ꝓ eis tenetur pedagium dare? ⁊ videtur ꝙ ſic qꝛ ita tenet conſuetudo. Sed ſm̄ Hoſti. conſuetudo talis ē irrationabilis. ⁊ ſic non eſt tenenda. extra. de conſue. c. fi. ⁊ cōuenit cū eo Ber. extra. ꝺ ver. ſig. ſuꝑ qbuſdā. nec obſtat. ff. ꝺ publi. ſi publicanus. §. fi. qꝛ illud intelligitur de his que cauſa mercemonij deferunt̄. vt ſequit̄. nā i his tribuit ius cōſuetudo: cuiꝰ non extat memoria. C. de vecti. ⁊ commiſ. ad fi. et ſi quis cōtrauenerit ſm̄ leges decapitari debet: vt dicit lex ibidez expreſſe. l. vniuerſi ꝓuinciales. dicit tamen lex antiqua ꝙ preſes hec publicano ſignificare debet per lr̄as manu publica ſcriptas: rex quantitateȝ continentes. ⁊ ſi plus portaretur illud cōmittit̄. ff. de pub. ⁊ vec. ſi publicanus. §. j. Sed nūqd laycus ſine peccato pedagium exigere pōt a clerico: cū hoc ius habeat a principe layco? Rn̄det Hoſti. ꝙ nō. qꝛ nullꝰ laycus ꝑtatē habet i eccleſiaſticis rebꝫ. ex. de cōſti. eccl'ia. ⁊ multominus i ꝑſonis. Nunqd xp̄iani tenent̄ pedagiū ſoluere ſaracenis? Rn̄deo. Ray. dicit ꝙ ſic: dum tamen ipſos tranſeuntes defendant. nā ⁊ hoſti eſt fides ſeruanda. xxiij. q. iiij. innocens. ⁊ xxiij. q. j. noli. ⁊ hoc dūmodo illuc tp̄e guerre non vadant: nec merces ꝓhibitas deferāt. al's ſi hoc facerēt vt punirentur: i quo deliquiſſent eis iniūgendū eſſet. vt ponerēt illud. ſ. pedagium i redemptōem captiuoꝝ: vel i ſubſidium fidei xp̄iane: vel ipſimet in eodem ſubſidio expēderent ſi ad hoc idonei eſſent. Vel aliter extra ꝺ voto. magne. circa fi. ⁊ c. qđ ſuper his ſm̄ Ray. Si tamen nolūt hāc penitēciam recipere non credit Roð. ꝙ ſint ad eā cogendi. ꝑcipue dūmodo velint al's penitere. Scđm aūt Hoſt. xp̄iani non tenent̄ ad illaȝ ſolutōem. qꝛ xp̄iani nō ſubſunt ſaracenis. ſi tamen volūt habere cōmoditateȝ terre ſaracenoꝝ oportet ꝙ ſoluāt: qꝛ nec al's eoꝝ tranſitum ſuſtinerent. Roð. vō dicit ꝙ xp̄iani tenent̄ ad illud ratione pacti: ſi interuenit: ⁊ etiam ratione ſtatuti. cum eni̅ ſaraceni ſint in poteſtate ſtatuendi ⁊ dominādi i terris qs tenent non ſunt ſpoliandi alicuius priuate perſone auctoritate. vnde non ſunt ſpoliandi ſiue defraudandi pedagijs per aliquē xp̄ianū tranſeuntē ꝑ terrā eoꝝ. Ad hoc nō ſm̄ Ray. ⁊ Hoſt. ꝙ vbicunqꝫ quis exigit iniuſtū pedagium ⁊ vbicūqꝫ qs tranſiens negat iuſtum: vel fraudat ipſum: tenetur quilibet reſtituere ei a quo extorſit: vel quem fraudauit: vl' heredi eius ſi inueniat̄. aut erit i pias cauſas cū conſilio eccleſie erogandum. xiiij. q. vj. ſi res aliena. Item dicit Ray. ꝙ ſi recipiens pedagiū non ſeruet illud quod debet. vel etiā ſi nō recipiat iuſte: trāſeuntes nō tenent̄ illud dare: ⁊ ſi ꝑ mendaciū illud ſubtrahāt furtiue licet peccēt ſaltē venialiter: i mēdacio tamen reſtituere nō tenentur. Item dicit Roð. ꝙ ſi qs furtī pedagium aſportauerit: vel ꝯmiſerit furtū vel aliud ſimile ſuper quibus eſt pena ſtatuta non debet ſibi iniūgi in foro penitentiali ꝙ ſoluat hmōi penam: niſi tunc demū cū i foro iudiciali fuerit condemnatus: ſȝ ſufficit ꝙ intereſſe ſoluat. Et ſi intulit iniuriā ad arbitriū boni viri ſatiſfaciat.

Sequit̄ videre de qnto. ſ. de qſtis ⁊ tallijs ⁊ ſimilibꝫ: qs dn̄i exigunt a ſubditis. Sciēdū ḡ ſm̄ Ray. ti. de rapto. ⁊ Hoſt. ti. de imu. eccle. ꝙ regulariṫ dn̄s petere nō debet a ſubditis: niſi ea de qbꝫ inter euȝ vel eiꝰ anceſſores: vel ipſos: vel eoꝝ anteceſſores plane: bona fide: ſine dolo ⁊ coactōe ꝯuenit. de his ſolēt fieri inſtrumēta oia ergo ab initio impoſita. dū tamen non ſint turpia vel contra deū: poſſunt peti ⁊ debēt ſolui: qꝛ quilibet in traditione rei ſue legē quam vult ponere poteſt. extra de pac. antigonus. ⁊ qcqđ ſubditus ꝺ his ſcȝ que ſunt certa ſine dn̄i voluntate ſubtraheret: diminueret vel celaret ſciēter ſicut fur reſtituere teneret̄. ⁊ idē intellige ſm̄ Roð. ſi non extet inſtrumentum. eſt tamen annuā ⁊ certa tallia a tp̄e cuius non extat memoria: ⁊ ſcitur vel ꝓbabiliter creditur ꝙ ab initio fuerit impoſita iuſta de cauſa. ita tamen ſm̄ Ray. ꝙ ⁊ ipſe dn̄s cōpleat ſi qđ ex illa cauſa vel inſtitutione complere debeat. Ubi tamen ponit̄ in inſtrumento indefinite collecta tallia. ⁊ hmōi debet intelligi ꝙ debet etiā moderate petere inſpectis oneribus ⁊ facultatibus ſubditoꝝ. ex. de cē. cuȝ apoſtolꝰ. ⁊ idē credit Roð. ſi ꝯtineat̄ i iſtrumēto. vł etiā ſi ſit conſuetudo talis ſine ſcripto ꝙ talia facē poſſit ad placitū ſuū. Et ſi de hoc dn̄s habeat conſciam inducat̄ ad reſtitutōem faciendam. Si aūt accepit dn̄s vltra conuēta ⁊ ſtatuta inter eū et ſubditos eiꝰ: aliqua ſponte oblata. nulla fraude adhibita: vel minis: vel coactiōe indirecta reſtituere nō tenetur. j. q. ij. placuit. ⁊ c. q̄pio. Exactio indirecta eſſꝫ ſi eis iuſticiam negaret vel eos non defenderet ſm̄ ꝙ deberet. vt ſic ab eis aliquid extorqueret: vel eis inſinuari faceret: ꝙ ab ipſis aliquid habere vellet. Si tamen ex aliquibus circumſtantijs appareret reſtitutio impoſſibilis vel multum difficilis. ſatis videtur ꝙ conſuli poſſet his dominis ꝙ in recompenſationem remitterent ſubditis cōmuniter cum conſenſu eorum: ⁊ libera voluntate aliquā ſeruitutem vel annuam ꝑſtationem imppetuū vel ad tempus. ita ꝙ videret̄ eis pleniſſime ſatiſfactū. vel etiā ꝙ facerent i remiſſionē peccatoꝝ illoꝝ qbus tenebant̄ aliquod hoſpitale: vel aliquod opus ſimile pietatis. cū ꝯſenſu tn̄ eorundem vbi poteſt requiri. Et hoc debet intelligi niſi iuſta cauſa ipm̄ dominū ad talem exactionē faciendā inducat. Sunt eni̅ qdaȝ cauſe iuſte. vna ꝓ defenſione patrie cū. ſ. inuadit̄ ab hoſtibus iniuſte. ex. ꝺ imu. eccle. peruenit. Alia eſt ſi dn̄s vult ire i exercitum indictum ab eccleſia: vel a ꝓncipe cōtra hereticos vel paganos: nec de ſuo ſine graui damno expenſas facere poſſet. Tercia eſt ſi dominus in guerra vel in bello iuſto ex ꝑte eius ſit ab hoſtibus captus: nec de ſuo redemptionē ſine graui dāno ſoluere poſſit. Quarta ſi vult ad ꝓncipem ire ꝓ priuilegio ſpecialis ꝓtectionis ꝓ ſe ⁊ ſuis ſubditis obtinendo: nec pōt de ſuo facē expēſas ſine graui dāno. Pro his cauſis ⁊ alijs ſimilibus emergētibꝫ: dn̄s a ſubditis auxiliū petere pōt. dū tn̄ ſemper moderate: ⁊ non cū eoꝝ grauamine: ⁊ cuȝ charitate: non ex violentia petat. x. q. iij. vnio. circa me. ⁊ extra. de cenſi. cuȝ apoſtolus. §. prohibemus ſm̄ Ray. ſm̄ etiam Roð. cauſe ꝓter predictas alicubi viſitate ⁊ approbate ſunt quando dominꝰ filium militem facit: vel filiam nuptui tradit: vel feudum ſuū releuat: vel nouum comparat. hmōi eni̅ reſpiciunt cōmodū ſubditorum: qꝛ ex talibus dn̄s fit potentior vel ditior: ac per hoc parcē poteſt ſubditis plus q̄ ante. Et ideo videt̄ ꝙ ꝓ talibus poſſit accipē a ſubditis: vbi eſt cōſuetū vel cōſtitutū. dū tamē accipiat moderate ſm̄ Roð. Si autē dominus velit ad aleas ludere: vel vltra vires ad vanitatē in veſtibus. hoſpitibus. ⁊ ſimilibus expendere: non debet ꝓpter hmōi exigere: quod ſi fecerit tenetur reſtituere. Et ideȝ eſt ſi captus i bello iniuſto exigat totam redemptionem vel partem quam hoſtibꝫ ſoluit ſm̄ ray. Rich. vo. ij. di. xliiij. q. iij. ar. j. c. circa tallias quas imponūt dn̄i de nouo ſubditis ſuis diſtīguit ſic. ſ. ꝙ ſubditi aut ſunt ſerui: aut liberi. ſi ſerui: dn̄i ſimpliciter pn̄t eis de nouo tallias imponere: etiā ſi nō vergāt niſi i bonū dn̄orum ipſorū ⁊ ſerui tenent̄ eis obedire. qꝛ ſeruus ⁊ res eius ſunt poſſeſſio dn̄i. vn̄ phs. j. pollit̄. dicit ꝙ ſeruus ē res poſſeſſa. ⁊ ideo ſi fugiant dn̄m debēt reſtitui ſibi. extra de ſeruis nō ordi. de ſeruoꝝ. Si aūt ſint liberi ita ꝙ dn̄s dn̄etur pollitice: aut dominꝰ ille ē rex: vel ꝓnceps. aut dn̄s inferior. Si p̄mo mō pōt auctoritate ſua ꝓ vtilitate boni cōis de nouo tallias ſuis ſbditis imponē ꝯpenſata ſubditoꝝ facultate ⁊ negocij: qđ ē ꝓ bono cōi qualitate ⁊ quantitate. ff. de pub. ⁊ vecti. vectigalia: qđ debꝫ itelligi niſi facultates ſufficiant regi vel principi pro boni cōmunis ꝓmotione ⁊ defenſione. Si autem ille tallie in nullo ſint ad vtilitatem boni communis: nec rex: nec princeps temporalis poteſt eas de nouo imponere. Et ſi eas imponit ſubditi non tenentur obedire: qꝛ poteſtatis ſue limites exit. Si autem ſit inferior nō poteſt de nouo ſubditis tallias imponere. Et ſi imponit cum exeat limites poteſtatis ſue ſubditi non tenentur obedire. maxime quando ſine conſenſu regis vel principis imponuntur. ⁊ hoc eſt expreſſum. extra. de cēſi. innouamus. Et ſi qs contrafecerit ⁊ ammonitus non deſtiterit donec ſatiſfecerit cōmunione careat xp̄iana. vt ibidem dicitur. ⁊ extra. de ver. ſigni. ſuper quibuſdam. ⁊ C. noua vecti. inſti. non poſſe. l. ij. iij. ⁊ iiij. Sed ꝯ ſuper illud Math. xvij. ḡ liberi ſunt filij dicit glo. ꝙ liberi sunt filij regis in omni regno. multomagis sunt liberi filij illius regis sub quo sunt omnia regna ergo videtur ꝙ xpiani. ⁊c. Rn̄. filios regni vocat xpianos illos q̄ reliquerunt oīa tēporalia ꝓpter Xp̄m. tales em̄ nō tenēt ad aliquas exactōnes temporales. Pro altera pte obijcitur illud j. Pe. ij. serui estote subditi dn̄is non tm̄ bonis ⁊ modestis sed etiā discolis. ꝗ ⁊c. Rn̄. aut loquit̄ de subditis seruis. aut si loquitur ď subditis liberis: intelligendū est ꝙ debent eis ēē subditi ī his ad que potestas eorum se extendit s̄m Richar. ij dist. xliiij. q. iij. ar. j. ca. ij. Sciendū etiaʒ s̄m Rich. vbi ꝯ. c. ꝙ aliquādo tallie que de nouo iponunt̄ sunt directe ad vtilitatē boni cōis. puta qñ fiunt pro defensione fidei: vel regni. vel pro refectione pontium vel viarum. qn̄qꝫ autem indirecte ⁊ non ita aperte. vt cum aliqua iniuria infert̄ regi extra suuʒ regnū. puta q: ab aduersarijs detinet̄ captiuus eiꝰ frater. filiꝰ vel ꝓpinquus. vel aliqua terra que ď nouo est deuoluta ad regem possidetur violenter ab aduersarijs de facto. ⁊ rex imponit subditis tallias per quas ius suum recuperare possit. tūc ille redundant in bonum subditorum. quia cum rex viriliter impugnat aduersarios terram sibi de iure debitam eripiendo vel fratrem suum vel consanguineum iniuste detentum liberando: ex hoc ipse magis honoratur ⁊ ab aduersarijs timetur ⁊ per consequens eius subditi fideles gaudent: ⁊ sua bona securius possident. ⁊ in maiori habentur honore: ⁊ sunt i meliori conditione. Unde in tali casu si ad hoc non sufficiāt facultates regis: pōt a subditis etiā liberis accipe auxiliū moderatum cōpensata negocij qualitate: ⁊ vtilitate. ⁊ subditoꝝ facultate. videtur tamē ꝙ negocio expedito si regis facultates abūdāter augeant̄: ⁊ alique cōitates nimis notabilit̄ sunt grauate rex eis subuenire debet s̄m exigentiam ⁊ ꝓportōem sicut ei subuenerunt i sua necessitate. cuʒ em̄ caput egrotat ei mēbra alia subministrant. ⁊ simil'r econuerso caput alijs mēbris. Sciēdū etiā ꝙ q: facultates regum sunt eis date ꝓpter promotionē ⁊ defensionem cōis vtilitatis: si facultates regis sufficiant ꝓ defēsione regni vel fidei. non debet etiam i illo casu subditos talliare. nō tm̄ est dicendū facultates regis sufficē quādo non pōt regnū vl' fidē defēdē. nisi ita se ďpauperet ꝙ nihil sibi remāeat i thesauro quo se iuuare posset: si iterum infra breue tempus ab alijs aduersarijs inuaderetur. maxime si multos habeat insidiatores. tali enim regi necessarius est thesaurus pecunie: q: aduersarij scientes eum sic esse munitum: magis timent eum ⁊ ex consequenti magis pacifice possidet regnum suum. licet multoplus valēt sibi thesaurizare amorem subditoruʒ q̄ argentum ⁊ auruʒ. hec Rich. quolibet. iij. q. xxviij. c. Quid ꝗ de militibus ill' q̄ cum violentia faciunt i castris suis tallias semel ⁊ bis: ⁊ quotiens videtur eis nūc plus nūc minus? Rn̄det Host. ꝙ tales sunt predones ⁊ raptores: ⁊ tenent̄ ad restitutōnem: nec aliqua consuetudo siue abusus excusat eos cum em̄ incerta sit consuetudo quam allegant: q: nunc plus. nunc minus non habet locum ꝯsuetudo: maxime si cū violentia fiat. ar. i aut̄. de iudi. §. furtiue quoqꝫ res. Quid si fiat statutuʒ ꝙ detur aliqd certum? Respondet Host. ꝙ valet si fiat de cōmuni consensu ipsorū subditoꝝ. Quid si det̄ alicui ꝓuilegium ꝙ non teneat̄ ad dandum collectam i illis casibus i quibus alij cōmuniter astringunt̄? Rn̄det Host. ꝙ non valet etiam si cōsentiant vicini. C. de decuri. vacuatis. li. x.

Quid ď dn̄is ill' q̄ vtuntur tali consuetudine i hominibus suis. ꝙ de mobilibus eoꝝ capiunt quantum ⁊ quando volūt. ⁊ cum suspicant̄ eos velle transire ad aliuʒ locū omnino spoliant eos? Rn̄det Rob. ꝙ si certum sit ꝙ ab initio fuerit impositū onꝰ tale terre sine malicia ⁊ fraude: videt̄ tolerare posse ꝙ intantū vtant̄ hm̄ōi constitutione ꝙ non grauent subditos vltra modum aut stantes aut recedētes. ⁊ ꝙ de iꝰ non tenent̄ ad restitutōem taliter acceptoꝝ. Si autem non sit certū: aut si credatur ꝙ non fuerit ab initio legitime istitutū. hm̄ōi spoliatōes ipso genere facte sunt male: ⁊ facientes eas tenētur ad restitutōem. In hoc tamen casu ⁊ similibus q̄ tolerant̄ ab ecclesia ꝓ eo ꝙ pōt esse ibi dubitatio aliqua de iure vel facto: nō est absolutio simpl'r denegāda: ꝫ est facienda. tamē cum quadem dubitatōe sic. Absoluo te de hoc inquantum possum: sed timeo vel credo ꝙ non sufficiat tibi ad salutem: nisi te aliter habueris in hoc casu. hec Rob. Quid de illis qui emunt preposituras seculares vbi non sunt redditus: sed sole exactōnes ⁊ munera ⁊ seruitia que recipiunt huiusmodi prepositi: nunquid talia restituere tenentur. ⁊ sic coguntur a dominis huiusmodi officia exercere: nunquid tenentur potius omnia sua dimittere q̄ in hoc obedire? Et quid de dominis qui vendūt huiusmodi preposituras? Respondet Rob. ꝙ si non possunt huiusmodi officia exercere sine peccato mortali debēt potius omnia mala tolerare q̄ ea assumere: ⁊ peccant mortalit̄: quotiens accipiunt munera propter faciendam gratiam alicui i ꝑiudiciuʒ alterius. aut si minis ⁊ terroribus aliquid extorqueant. aut si quosdam grauent: vt alij timentes eis seruiant ne talia patiantur: tenentur ad restitutionem omnium talium si possint: nec sunt aliter absoluendi. Domi vo q̄ preposituras vendunt: aut alios ad emendum cogunt: grauiter peccant. cū gratis eas cōmittere deberēt: ex quo non sunt ibi iusti redditꝰ aut ꝓuentus: ⁊ tenentur ad interesse illis q̄ ꝑ hm̄ōi preposituras sunt taliter spoliati. ⁊ hoc est veꝝ de illis ꝑpositis qui reddunt iura. De bedellis autem minoribus quoꝝ officiuʒ est tm̄ citare vel exequi iudicata vel mandata maiorum: tenendū est quod dī infra de officialibus. ti. lxxviij. ar. vj. Sed nūquid dn̄is licet accipe mutuum ab hm̄ōi officialibus. vt ipsi dū sunt i officijs tātūdē accipiāt a subditis? Rn̄deo s̄m Tho. i qdā epistola si tales hoc pacto mutuēt vt accipiāt officium: tale pactum ē vsurarium. vnde tenentur resignare officiū taliter acquisitum. Si aūt det̄ eis gratis officium. ⁊ postea recipiatur ab eis mutuum: hoc sine peccato fieri posset. Quid de hominibus alicuius militis: q̄ cum haberent vsuarium i quodam nemore: dominus suus illud abstulit eis: nunqd tenetur restituere? Si qs etiam eis aliqd auferat: nunqd sufficit si ille satisfaciat dn̄o eoruʒ cum ille dn̄s hac vtatur consuetudine. s. ꝙ de bonis eorum accipiat quantū ⁊ quando vult? Respondet Rob. ꝙ si sint vere serui: totū hoc fieri potest. si autē sint serui de corpore quales sunt i frācia qdam serui ecclesiaꝝ ⁊ quorundā nobiliū: dn̄s hoc facere nō pōt: ⁊ multomagis hoc nō pōt si non sint al's serui: nisi intantū ꝙ dn̄s eorum potest de consuetudine quantum ⁊ quādo vult de bonis eoꝝ cape. ⁊ in hm̄ōi restringi debet talis abusus potiꝰ q̄ relaxari. Quid ď militibus: nunqd retinere possunt emendas quas leuant s̄m consuetudinem suam ⁊ assisias terre ab ill' inter q̄s iudicant ⁊ ab illis q̄ i forestis suis defensis delinquunt: cuʒ pena sit mlt' maior damno illato? Rn̄. s̄m Rob. tam milites q̄ persone ecclesiastice emēdas quas leuant s̄m consuetudinem legitimaʒ: ⁊ iudicium regis possunt retinere sine peccato quando subest causa: ⁊ seruatur iuris ordo. nec ē corrupta intentio: vt scꝫ faciant hoc nō ꝓpter auariciam: sed ꝓpter iusticiaʒ. Nec obstat ꝙ pena sit maior damno. q: pene hm̄ōi non tm̄ ꝓpt interesse: sed etiam ꝓpter arcenda crimina sunt statute. sunt tamē tēperāde pēsatis negocioꝝ ⁊ ꝑsonaꝝ circūstātijs: q: culpa ē ꝓseq totam culpam. vñ nō debēt habene militibus laxari: maxime i hac parte i ꝯsilio aie. securius tñ esset hm̄ōi penas i pios vsus ꝯuertere: inquātū. s. excedunt damnū illatū.

Sequitur videre de sexto. s. de rapinis: ⁊ de damnis q̄ fiunt i guerris. ⁊ circa hoc queruntur plura. s. quid de dominis illis qui guerras adinuicem habentes vtriusqꝫ pauperes ⁊ rusticos alterius spoliant. capiunt. incarcerāt. ⁊ cruciatibus vel redimere se cogunt: vel miserabiliter expirare? Respondet Ray. ti. de rapto. ⁊ Host. ti. de pe. ⁊ re. ꝙ miles habens iustum bellum contra alium militē: licite facit suum qcquid ab hoste capit vel ab auxiliatoribus eius siue a subditis suis: siue ab alijs quousqꝫ s̄m conscientiam sit ei satisfactum de omni damno dato iniusto ⁊ labore ⁊ operis suis et suorum hominum: vel donec ipse hostis offerat ius: vel velit satisfacere sibi. di. j. ius gentium. ⁊. xxiij. q. vij. si de rebus. subditos autem illos qui deum plus q̄ homies timentes: nolunt dn̄o suo i bello illicito impendere auxilium: consilium vel fauoreʒ: nullatenus debent i aliquo damnificare. pena em̄ actores suos debet tenere: nec est vlterius ꝓtrahenda q̄ culpa ext̄ de his que fi. a ma. par. ca. cuenit. ⁊. j. q. iij. c. j. ⁊. j. q. iiij. §. Ite ꝓ peccato. Quid si habens iustū bellū fecerit incēdia vel effracturas: vel extirpauerit arbores vl' vineas i terra propria sui aduersarij: vel hominū eius: nunqd pro his tenebūt i aliquo? Respōdet Rob. ꝙ de illis dāmis nō tenebūt q̄ bona fide intulit: aut a quibus abſtinere commode non potuit ſm induſtriam ⁊ conſuetudinem bona fide pugnantiū. Si autem animo craſſandi ⁊ malitioſe ea intulit: cum al's poſſet ꝯmode ſibi ꝯſulere tenebiť ⁊ ꝯpenſabunť illos amina cum dānis datis ſibi ⁊ hominibus ſuis vſqꝫ ad concurrentes quantitates. ⁊ de eo quod ſuper excreuerit tenebitur ſatiſfacere illis quos damnificauit. Quid de eo qui mouit iniuſte bellū nunquid tenebitur de omnibus dānis a ſe vel ſuis illatis aduerſario ſuo ⁊ hominibus eius? Reſpōdet Roḋ. ꝙ ſic. Nunquid etiam talis tenebitur hominibus ꝓprijs de damnis illatis eis ab aduerſario ſuo ⁊ hominibus eius dum ille aduerſarius iuſte rebellat. Reſpondet Roḋ. ꝙ ſic: niſi etiam homines eius mala fide iuuerint eum. tunc eīm non habent contra eum actionem. cum nullus ex culpa ſua conſequi debeat actionem. hoc eſt verum ſm aliquos in foro contentioſo. Si tamen iuuerint eum ad hoc inducti eius conſilio vel timore: vł coactione: vel quolibet alio modo al's non facturi: tenetur eis ad reſtitutionem in foro penitentiali. quia qui dat occaſionem damni: damnum dediſſe videtur. Nobilis autem ille qui iuſte pugnat ſm Roḋ. non tenetur hominibus ſuis de damnis que paſſi ſunt ab aduerſarijs: cum ⁊ ipſi ⁊ ſe ⁊ ſua pro domino ſuo exponere teneantur: non tenetur inquā niſi fuerit cum culpa eos negligenter defendēdo. De hac materia dicit Innocen. extra. de iureiur. ſuper. c. ſicut. ⁊ infra. ꝙ vocati ad iuſtū bellum habent actionē mandati contra vocantem: niſi ex debito teneantur: vel niſi ex cauſa pietatis vel humanitatis vel parentele faciant. xxiij. q. iij. non inferenda. Vocati vo ad bellum iniuſtum: nunꝙ habent contra vocantem actionem mandati: vel aliam ad impendia vel damna contingentia occaſione dicte vocationis vel mandati. quia in re turpi non contrahitur obligatio. ff. mandati. ſi mandauero tibi. §. q̇ eden.

Quid ſi duo nobiles componant ſuper guerra ſua: nunqd poſſunt componere vel tranſire ſuper damnis datis hominibus ſuis nulla reſtitutione facta illis? Reſpondet Roḋ. ꝙ ſic ſi fiat hoc de conſenſu damnificatorum. al's ille qui bellū mouit iniuſte non poteſt per ſuam compoſitionē preiudicare hominibus ſuis quin ipſe de proprio teneatur eis ſatiſfacere de damnis ſuis: niſi ⁊ ipſi pariter cum eo fuerint in culpa. vt dictum eſt. in quo caſu ⁊ ſi non tenetur eis in aliquo in foro cōtentioſo pro eo ꝙ participauerunt ei in crimine ſcienter. in foro tamen penitentiali ſi hoc fecerunt ad ſuam perſuaſionem. aliter non facturi tenetur. Qui autem habuit iuſtum bellum non debet cum aduerſario componere cuꝫ preiudicio hominū ſuorum: ſed vel ipſe debet eis reddere damna ipſis illata: vel procurare ꝙ ab aduerſario reddantur. hoc tamen intellige de illis damnis que paſſi ſunt in incendijs ⁊ rapinis rerum ſuarum. De expenſis autem quas fecerunt ad exercitū veniendo vel ibi morando: ſatis ſolent domini componere vel diſſiłare ꝓpria auctoritate. quod etiam de priuatis damnis concedi pōt: ſi ipſi domi̅ viderint ex cauſa ꝓbabili ea potius remittēda eē ꝙ̄ cōmodo pacis carere: ⁊ pericula bellorum incurrere. Et cū in hoc caſu domini gerant vtiliter negocium ſubditoꝝ taliť cōponendo: ſubditi debent ratum habere. Sed ⁊ ſi ab initio cōtradicant ne compoſitio fiat: niſi refuſis ſibi damnis ſi ex iuſta cauſa domi̅ viderint expedire: poſſunt a bellando deſiſtere licet forte non poſſent damna illata quitare. quia ſicut penes principes eſt auctoritas bellum mouendi. ita ⁊ auctoritas deſiſtendi. hec Roḋ. Predictis concordat Hoſt. d. ꝙ ſi inter duos milites vel principes fuerit guerra iniuſta: ⁊ hincinde dāna multa illata: ⁊ poſtea pax inter eos ſit facta: ⁊ damna hincinde data remiſſa: non videtur hec remiſſio ad homines ⁊ valitores vtriuſqꝫ extendenda: niſi de conſenſu eorundem ſit facta. ar. C. ď tranſac. l. j. ⁊ ext̄ de maio. ⁊ obe. c. ſi. vel niſi forſan aliter pax haberi non poſſit. ibi q̇dem vtiliter pacis geriť negociū vtriuſqꝫ partis. ⁊ ſic intelligi pōt. ff. de pac. cōuentionū. aliter non poſſum ius remittere hoīs mei: cum nec poſſim ab eo tantundem extorquere ſine rapina.

Equiť vide de ſeptio. ſ. de ill' q̇ ſequunť raptores ad pdā capiēdā: vel ipos maiores ad rapiēdū inducunt Et dicit Ray. ꝙ ſequētes ſcilicet raptores: vel ignorāter. poſtea tn̄ ſcienter eos ad rapiēdū iuuātes: ⁊ ipos ad hoc q̄quo mō inducentes ſi ſciāt vel credāt illos ꝓpter eoꝝ ſequelā ſine corporale auxilium vel inductiōem ſuam feciſſe rapinam aliter non facturos: quilibet talis inſolidū teneť. i. de toto dāno: al's non teneť niſi de his que inde habuerunt: ⁊ de oīni dāno quod ipſi vel aliq̇ de familia ſua fecerunt directe vel occaſiōaliter. ar. ad hāc diſtinctiōem. ex̄. de ſen. ⁊ re. iudi. c. j. ⁊. ij. ⁊ de eta. ⁊ qualita. iñā. ⁊ de ſen. ex. inter alia. hec Rich. ⁊ cōuenit cū eo Hoſti. ti. de pe. ⁊ re. Et addit ibidem ꝙ ſi credant ꝙ etiam ſine adiutorio ſuo: vel inſtigatōe damnum feciſſent. non tamē tn̄ teneť ad illud quod ꝓbabiliter credunt eos plꝰ feciſſe ꝓpter ſuum auxilium vel inſtigatōnem. Quod autē dixit de his q̇ teneť inſolidū: intelligas etiā de his q̇ defendunt ipſos raptores in errore ſuo: ⁊ recipiunt eos ī caſtris ſuis. ſcꝫ ꝙ tenentur inſolidum quando ꝓpter defenſionem vel receptionem hmōi: impediuntur damnificati recuperare damna. Idē etiam intellige de illis quorum noīe fit rapina: ſi ipſi prius ꝙ̄ rapina fieret eam fieri mandauerunt: vel quod nomine eoruꝫ geſtum eſt. poſtea ratum habuerunt. xj. q. iij. q̇ cōſentit. ⁊ duobus. c. ſe. ⁊ extra. de reſti. cum ad ſedem. hec Ray. ⁊ idem dicit Hoſt. Quid ſi principalis vel etiam vnus eoruꝫ q̇ tenetur inſolidum ſatiſfecit de toto damno: nunquid ceteri liberātur quo ad ipſum damnū vel intereſſe? Rñdet Ray. ꝙ liberanť q: bona fides non patitur vt ideꝫ bis exigať. ff. de re. iuris. bona fides. Et ſm Roḋ. intereſſe comp̄hēdit hic ⁊ expenſas ⁊ incommoda que q̇s incurrit occaſione damni ſibi illati Ille autem cui ſatiſfit: tenetur ſatiſfacienti cedere actionem ſibi contra alios competentem quo ad iudicium anime: non vt ab vno petat inſolidum: ſed a ſingulis pro rata: excepto principali. i. niſi is qui ſatiſfacit inſolidum eſſet principalis. nō tenetur aūt quo ad iudiciū contentioſum. q: quis fronte pōt petere ceſſionem q̇ punitur ex contumacia ſua. ff. de admi. tu. ſi plures. ij. hec Ray. ſm aūt Hoſt. quod dicit Ray. de ceſſione facienda i. iudicio anime: non videtur multum vale: cum ex ea agi non poſſit: niſi de voluntate confitentis publicetur. ſed nec ex hoc agi poterit in foro contentioſo ob legem predictam ſiue tamen ſit facta ceſſio ſiue non. alij qui nihil ſoluerunt ad reuelandum eum q̇ ſatiſfecit inſolidum: ſunt pro ſuis partibꝫ efficaciter inducendi: quia ſoluens geſſit vtiliter eorum negocium. ḡ teneť id quod fecit ratum habere: ⁊ ei ſatiſfacere. ar. ff. de neg. geſ. cum pecuniam. ⁊. l. pomponius. ī fi. ⁊. l. ſe. hec Hoſt. Nota ſm Tho. ſcḋa ſcḋe. q. lxij. ar. vj. c. iij. ſi principał ī facto ſoluit: oēs alij q̇. ſ. fuerūt ab eo inducti ad dānū faciēduꝫ ſunt liberati. Si vo alius ſoluit: illi q̇ ſunt ꝑncipales ī facto: ⁊ illi ad q̇s res ꝑuenit: illi reſtituere teneť. Nota etiaꝫ ſm Innoč. extra. de homici. ſicut dignum. ꝙ ſi ſpoliatus liberaliter raptori dimitteret: tunc credo conſiliariuꝫ eſſe liberatum. quia liberatus eſt ille qui principalior tenebatur: ⁊ qui res habuit. Sed ſi conſiliarius eſſet abſolutus a ſpoliato: non crederem alios liberatos ad quos res ille peruenerūt niſi eos expreſſe intenderit liberare: nec etiam eum qui rapinam fecit ſi de rapina nihil habuerit: quia naturaliter: ⁊ etiaꝫ de iure diuino conueniens eſt ꝙ ſublato principali tollatur acceſſorium: ſed non econuerſo. extra. de ꝯſti. tranſlato. imo etiam ſi liberaliter liberareť raptor ꝑncipalis: non ꝓpter hoc liberaretur conſiliarius a reſtitutione: ſi q̇d peruenit ad euꝫ de rapina: niſi alius pro eo ſatiſfeciſſet. Nam ⁊ ī hoc caſu ī anime conſilio dicēdū ē ꝯſiliario ꝙ ſatiſfaciat illi principali q̇ pro eo ſatiſfecit: non autem offenſo: quia iam ei ē ſatiſfactū. Secꝰ aūt fieret ī iudicio. hec Inno. Intelligendū aūt ꝙ vno ſatiſfaciente ceteri non liberanť quo ad penam: imo poteſt ab eis exigi pena quadrupli. ſcꝫ in iudicio: vt dictum eſt ſupra de pena raptoris: ⁊ pena vnius non liberat alium. xij. q. ij. cuꝫ deuotiſſimā. Quid ſi plures fuerunt raptores quaſi pares: quia nullus alium induxit ad eundum: nec erat alter alterius dominus: ſed q̇libet pro ſe iuit? Reſpondeo. Ray. diſtinguit. quia aut ſimul vadunt: aut non. ſi ſic: q̇libet teneť inſolidū. ⁊ hoc intelligit Roḋ. cum vnus ſine alijs non auderet. vel non poſſet damnum inferre. ar. ad hoc ex̄. de homič. ſicut dignum: al's quilibet tenetur tn̄ pro illa parte damni quam intulit. Si aūt non iuerunt ſimul: ſed q̇libet faciebat ſeparatim ꝑ ſe damnū: nō ꝓuocans alios ad damnificandū: q̇libet teneť ꝓ eo quod fecit. Vel forte in vtroqꝫ caſu tolerari poſſet ꝙ q̇libet de his que habuit ſatiſfaceret: ⁊ alios pro poſſe ad ſatiſ faciendũ inducere. Sed primũ dictum eſt tutius ſm Ray. ⁊ Hoſt. dicunt tamen Hoſt. ⁊ Inno. ſup c. ſicut dignum. ꝙ i hoc eſtimatõ eſt habenda: vt qui eſt magis ſtrenuus: ⁊ q̃ maiorem incuſſit timorem: etiã plus hoſtibus teneatur. Volunt etiam ibidem ꝙ cum aliq̃ vadunt cum raptoribus vel furibꝫ ⁊ non cooperant̃ eis ad aliquod damnum faciendum. nõ videntur i aliquo teneri: ſi nihil receperit de rebus ablatis. caueant tamen conſcientie. q: ſi parati erant eos contra ſpoliãdos defendere: ⁊ ꝓpter ſuam pñtiam ⁊ ſociorũ ſuoꝝ non audebant dãnificantibus eos reſiſtere: nõ poſſunt eẽ liberi a reſtitutiõe Si etiam aliq̃ vadunt cum eis nõ aĩo obeſſendi: vel defendendi: nõ excuſantur niſi hoc notificẽt aduerſarijs: qui al's forte res ſuas defendere non audent. idẽ eñi ẽ ac ſi iuuarẽt. hoc ſm Inno. ⁊ Hoſt. De hac mã vide. j. ti. de furtis.

Equitur videre de octauo. ſ. de illis qui nec iuuant: nec conſentiunt ad rapiendum. de raptis tamẽ accipiunt: ⁊ q̃dez tenentur reſtituere. ſ; diuerſis modis. Diſtinguit eñi Ray. ꝙ q̃ dono accipiunt p̃ſe tenent̃ ad reſtitutionẽ: quod ẽ veꝝ ſm Hoſt. ſiue accipiant ſcienter ſiue ignorãter: ſi veritatẽ poſtea percipiunt. ff. ſi cer. pe. ſi ⁊ me ⁊ titiũ. niſi forſan hec cõſumpſiſſent añq̃ veritatẽ intelligerẽt. C. de rei ven. certum eſt. Qui vo edunt. bibunt vel i vſus neceſſarios expendũt: vt vxor ⁊ ceteri de familia tenent̃ de omnibus q̃ ſic expendunt: niſi i caſu. ſ. cum agũt cãm ſpoliatoꝝ monendo ⁊ inducendo ꝓ poſſe raptorem ad reſtituendũ. tũc eñi non tenent̃ etiam ſi reſtitutõ non ſequat̃. non tenent̃ inquã de his que expenderunt ꝓ tempore quo circa eius emẽdationẽ laborauerũt non eñi credit Roſ. ꝙ vxor ⁊ familia de rebꝫ raptis viuẽ poſſint ꝑ totum annũ ꝓpter vnam ammonitiõem. vel ꝓpter duas Vnde ſatis videt̃ ꝙ religioſi euntes ad raptores vt iducãt eos ad reſtituenduꝫ: excuſent̃ ſi comedant apud eos: p̃cipue ſi cõmode inuenire nõ poſſunt apud alios. ꝓbant̃ hec extra. de accu. ex p̃te. ⁊ ẽ expreſſum li. vj. de ſen. excõ. cũ voluntate. §. p̃dicatores. ⁊ hoc intelligas cum moderamĩe. ſ. ſi ꝓbabiliter habeat̃ ſpes de correctione eius. ⁊ ſi etiam ꝓpter expẽſas eoꝝ nõ ſubtrahat̃ raptori reſtituendi facultas i toto. vel ĩ magna parte. ar. ij. q. vj. anteriorum. §. illud. Quid faciet vxor vel familia raptoris ſi non habet̃ ſpes de eius correctõne: vel videt virum ad inopiam vergere. ⁊ quaſi fieri non ſoluendo? Rñ. ſm Ray. diſtinguo. ꝙ aut ibi ſunt aliqua iuſta a nõ iuſtis diſtincta: aut nihil eſt ibi niſi de rapina: aut ſunt mixta. In primo caſu poteſt expẽdere de iuſtis. In ſcdo caſu nullo mõ comedat inde: ſ; aliunde ſibi victũ ꝓcuret. vel ab amicis vel cõſanguineis ſuis: vel laborãdo manibꝫ ꝓprijs: vel alio mõ hõeſto. Diſtiguit vo i hoc caſu Roſ. ſ. ꝙ de ipſa re rapta eadẽ numero nõ licet aliq̃d expendere niſi i caſu vltime neceſſitatis. de re vo empta de re rapta poterit comedere etiã ſine caſu vltime neceſſitatis: cum ꝓpoſito reſtituendi. vel faciat ſm ꝙ dicetur in ſe. q. In tercio vo caſu idem dicendũ ẽ ſm Ray. quod dictuꝫ ẽ i ſcdo. ſ. ſi ita ſint mixta ꝙ non poſſunt diſcerni: vel licꝫ poſſunt diſcerni. vir tamen non ꝑmittit eam accipe niſi de rebꝫ raptis. ſm vo Roſ. i caſu quo ſunt ita mixta iuſta cum iiuſtis ꝙ nõ pñt diſcerni: poterit licite neceſſaria ſumere ſi vir ſit ſoluẽdo. dũ tamẽ habeat i mente viuẽ de licite acq̃ſitis. ſi autem non ẽ ſoluendo. idẽ dicendũ ẽ quod dictũ ẽ i ſcdo caſu. ſ. quãdo nihil ẽ ibi niſi de rapina. Quid faciet vxor vel familia ſi nihil inueniet niſi de rapina: nũquid morietur fame? Rñ. ꝙ non. ſed ſm ꝙ notat Ray. ſubeſt ei triplex auxiliũ. Vnum ẽ vt recuperet dotẽ ſi poteſt. põt eñi recuperari dos etiam conſtante matrimonio quãdo vir ad inopiã vgit. C. de iu. do. l. vbi adhuc matrimonio. i ſi. Scdm ẽ ꝙ denũciet amicis ei⁹: vel decano. vel archidiacono: vel epo. vel alijs qui poſſint vel velit ꝓdeſſe q̃ ꝑſuadeant ei: vel etiam ſi ꝓbari poteſt compellant eum vt paſcat eam de iuſto. ij. q. j. ſi peccauerit. ⁊ extra de iureiur. quẽadmodum: vel tradat ei dotem: vel partẽ dotis: vel cõmittat alicui perſone honeſte que de honeſto lucro prouideat ſibi. extra. de pig. ex litteris. ⁊ de dona. propter nuptias. ⁊ de dote reſti. poſt diſt. per noſtras. Tercium eſt ꝙ ſi eſſet adeo in arto poſita ꝙ nec inueniret quid comederet etiam elemoſynas. nec vlterius ſine periculo pati poſſet neceſſitatem famis: tũc poſſet etiam de raptis rebus ipſis ſumere neceſſaria ſibi. quia neceſſitas non habet legem. de conſe. diſ. j. ſicut. quicquid tamẽ ſic expenderit doleat i aĩo ⁊ ꝓponat firmiẽ reſtituẽ q̃cito poterit q̃cq̃d inde expẽderit. In omĩ tñ caſu p̃dicto tenet̃ vxor viro reddẽ debitũ ⁊ ecõuerſo. niſi ſubſit aliud ipedimẽtũ. xxxiij q. v. ſi dicat. Recolligẽdo ſ; breuiter p̃dicta põt dici ꝙ de bonis vſurarij. raptoris ⁊ furis etiã ſi nihil habeãt de iuſto põt q̃s licite ꝑcipe i pluribꝫ caſibꝫ ⁊ p̃mo ſi cãm expoliatoꝝ agat. ſcꝫ ꝓcurãdo fideliẽ ꝙ eis reſtitutõ fiat. Scdo ſi recõpẽſet. puta ſi eis i licitis ⁊ hoẽſtis ſeruiat. Tercio ſi ſe recõpẽſaturꝫ ꝓponat: ⁊ ſe habituꝝ facultatem ad hoc ꝓbabiliẽ credat. Quarto ſi neceſſitas cogat. puta q: al's nõ põt cõmode hr̃e vñ viuat vt accidit paupibꝫ mẽdicãtibꝫ ⁊ hoc etiaꝫ mõ excuſari pñt filij ⁊ filie exñtes i domo patꝝ: q̃ al's viuere non poſſunt. ⁊ ſimiliter vxores. Quito ſi eos tales eſſe neſciat.

Equit̃ videre de nono. ſ. de ill' q̃ emunt de rebus raptis. Circa quod ſciendũ ꝙ Ray. diſtiguit. ꝙ aut raptas eẽ ſciebãt. vl' ꝓbabiliẽ credebãt. aut de iuſto eſſe putabãt. aut nihil de hoc. ſ. veꝝ eſſent rapte: vel nõ cogitabãt. In p̃mis duobꝫ caſibus ſubdiſtigue. q: aut emit q̃s mala fide. i. cupiditate acq̃rendi ſibi. aut bona fide voluntate reſtituendi domino rei. In primo caſu tenetur indiſtincte reſtituere q̃cq̃d de illa poſtea fiet ab eo: vel ab alio. ⁊ eſt ratio quia committit furtum contrectando rem alienaꝫ inuito domino. ⁊ fur ſemper eſt in mora. Vnde nec precium quod dedit ab eo cuius eſt res repetere poterit: nec expenſas ſi quas ibi fecit. tenet̃ etiam reſtituere omnem vtilitatem quaꝫ ex illa re habuit. non liberatur etiam ſi reſtituat rem illam deteriorem q̃ ad eum peruenit. ⁊ ſi aliquo tẽpore medio fuerit res melior q̃ fuerat tpe emptionis. vel etiaꝫ q̃ fuerit tempore quo poſtea vendidit eã alij: ei⁹ quod plurimi fuerit: eſtimatõ facienda erit. ff. de fur. q̃uis res furtiua. hoc intellige qñ res nõ habet̃ ſ; ſi res habetur: credo ꝙ ſufficiat ꝙ reſtituat̃ eque bona: ſicut erat qñ fuit ablata. ⁊ quod dictum eſt de p̃mo emptore intelligi debet de ſecundo. ⁊ omnibus alijs ſequentibus: q̃ cũ mala fide rem illã emunt. ſ. ꝙ ſemꝑ tenent̃ reſtituere rem illam quocũq; modo ꝑierit ſm maiorem eſtimationem totius tẽporis medij. Si tamen raptor plene reſtituit rei eſtimationem cum toto intereſſe: ceteri q̃ emerunt vel dono acceperunt liberant̃ q̃tum ad reſtitutionẽ faciendã dño rei. Credit tñ Ray. ꝙ q̃cq̃d inde ex lucro habuerunt. ſ. ante reſtitutionẽ factam: ſiue totum ſiue res fuit ſibi gratis data: ſiue quod ſupereſt deducto precio ꝓ re illa dato: ſi fuit empta debet cum conſilio eccleſie i vſus pauperuꝫ erogari. Sed hoc facere ſm Hoſt. ⁊ Roſ. non eſt neceſſariũ ſed eſt conſilium. quia ille penes quem res illa eſt: iam intelligitur eam ex voluntate domini poſſidere. ſ. ex quo ſibi ſatiſfactũ eſt plene. ar. ff. de euic. ſi ſeruus. §. vlt. ⁊ l. ſi mancipium. §. duplo. debet tamẽ q̃libet talis agere penitentiã de furto qd̃ cõmiſit. xiiij. q. v. qui habetis. Sed nunq̃d ſatiſfaciens poterit ſibi conſulere de p̃cio ſoluto aduerſus venditoreꝫ? Reſpõdet Ray. ꝙ non: niſi quando emit: expreſſe ſibi cautiõem fecerit. obſtat eñi eius turpitudo. x. q. ij. §. hoc ius. i fine. Si vo emit q̃s rem raptam vel furtiuam bona fide. ſ. intentiõe reſtituendi domino: poteſt ab eo repetere illud quod ꝓ ipſa re bona fide dedit: ⁊ etiam q̃cq̃d pro eius conſeruatione expendit: niſi forte cum re illa aliqua lucratus fuiſſet: de quibus illas expẽſas recompenſare poſſet. Et breuiter quicquid adeſt ſibi ex illa re: vt pẽſio merces fructus vel ſimile tenetur reſtituere. q̃cquid vo ſibi abeſt vt precium ⁊ expenſe moderate poteſt repetere: vel cum eo quod ex ipſa re ſibi aduenit vſq; ad quantitatem concurrentem compenſare. Dicit etiam Hoſt. ꝙ põt repetere omnia p̃dicta etiam ſi res ſine ſua culpa pereat vl' ꝑdat̃. ratõ eſt q: geſſit negocium vtiliter domĩ rei. ꝓbant̃ hec extra. de accu. ex parte. ⁊ li. vj. de ſen. ex. cũ volũtate. §. p̃dicatores. ſ; ſm Hoſt. licet i iudicio aĩe ei de ſua conſcia credatur. i iudicio tamen contentioſo ei non crederet̃: niſi publice hoc ꝓteſtaretur. C. de fur. l. ij. ⁊ extra. de elec. q: ꝓpter. §. finali. Sed q̃d ſi ille q̃ bona fide emit fecit perquiri diligenter cui⁹ res eẽt vt ipſam ei reſtitueret: ⁊ inuenire non potuit. Reſpondeo q̃cq̃d res illa valet vltra illud quod iſti emptori debet̃ cũ auctoritate eccleſie i pias cauſas ꝓ anima eius cuius res fuit erogetur. Et conſulit Ray. ꝙ hoc fiat publice. vt omĩs ſuſpitõ euitet̃. ⁊ ſic erit liberatus. q: etiam i hoc geſſit vtiliter negocium ei⁹. ar. ad hoc. xij. q. ij. q̃tuor circa fi. Et dic̃ Hoſti. ꝙ ſi pauper eſſet: poſſet a prelato ſibi relinq̄: ſicut alij paupi. In alijs aūt caſibus. ſ. ſi ſciebant aut credebāt eſſe de iuſto q̄ꝺ emebāt vel forte habebant animū indifferentem. i. ſuper hoc nil cogitantem excuſantur: ſed diuerſimode. Naȝ qui ſciebant vel ꝓbabiliter credebant eſſe de iuſto ſimpliciter non tenentur ī aliquo. ſ. durante bona fide. qui vō temere credebant vel ignorabant ignorantia craſſa ⁊ ſupina vel propter fatuaȝ ſimplicitatem: vel ſuper hoc nil cogitabant: reſtituere tenentur. Et dicit Rob̄. ꝙ ignorantia dicitur craſſa ⁊ ſupina per ſimilitudinem hominis craſſi vel ſupini: qui non videt ea que ſunt apud pedes eius vel prope. Ad hanc autem diuerſitatē plenius diſcernendam diſtingue ſm Ray. cum Aug. ꝙ raptor aut erat dominus: ⁊ tūc tenet̄ illud quod dictum eſt ſupra i. q. illa. ſ. q̄d de dn̄is illis q̄ guerrā ⁊c̄. Aut erat ſubditus: ⁊ tunc diſtingue q: ſubditus q̄ mouet bellum pro domino ſibi mandante. aut ſcit bellum eſſe iuſtum: aut iniuſtum. aut dubitat. In primo caſu nō tenetur reſtituere ea que accepit ab hoſtibus: niſi ſm edictum domini: nec peccat niſi corruptam intentionem habeat. ſ. per cupiditatem ⁊ odium vel ſimilia. In ſecundo vō caſu. ſ. dum ſcit vel ꝓbabiliter credit bellum eſſe iniuſtum tenet̄ q: tenetur plus timere deum q̄ hominē. In tercio nō tenetur quia excuſatur ꝓpter bonuȝ obediencie. licet forte peccet dominus contra deum male precipiendo. xxiij. q. i. quid culpatur. Vn̄ ſm Rob̄. ſi vaſallus ducis vel comitis ab eo vocetur ad mouendum bellum contra hoſtem ſuum: contra quē non liceȝ auctoritate ꝓpria mouere bellum: excuſatur ſi dubitet vtrum dominus eius ſuper hoc auctoritatē habeat a rege ⁊ ſic d̄ alijs cauſis ex quibus bellum eſt iuſtuȝ vel iniuſtū. ſm enī Hoſti. talis excuſatur ꝓpter bonum obediencie: ſi inquiſiuit quantū potuit: ⁊ peritiores conſuluit: ⁊ ſemper dubius remanſit. alioq̄n affectator ignorantie: ſicut nec expers ſcie puniretur. ext. de clande. deſpon. cuȝ inhibitō. §. ſi quis vō. nec excuſatur timore perdendi feudum: vel incurrendi aliquod temporale dānuȝ. xxxij. q. v. ita ne. licet metus culpam attenuet quo ad penitentiam iniungendam circa orationes ⁊ ieiunia. extra quod me. cau. ſacris. ⁊ cum auctoritas iuris vel iudicis requiratur ad hoc ꝙ bellum ſit iuſtum dici poteſt ꝙ vbi habetur auctoritas iudicis: ſi iudex errauerit. ad pugnantis tamen conſcientiam ſufficit. Et in hoc caſu poteſt habere locum dicta diſtinctio in foro penitenciali: ſecus eſt in contentioſo vbi error detergeretur tempore ſuo. hec Hoſt. Sed nunquid ſic excuſantur amici vel cognati bellantes qui non ſunt eius ſubditi ⁊ milites extranei ſtipendiarij ſi credant bellum eſſe iuſtum? Reſpondeo ſm Rob̄. non excuſat eos bonum obediencie ſicut ſubditos: nec committere ſe debent diſcrimini: vt iuuent aliquem ī preiudicium alterius. xxiij. q. v. denīq;. Sic ergo procede circa emptorem ſm Ray. ꝙ. ſ. ſi ſcit venditorem iuſte: ⁊ ex iuſto bello habuiſſe: licite poteſt emere nec tenet̄ reſtituē. q̄ vō de iuſto bello eſſe neſciebat: ſed ꝓbabiliter credebat: quia omnes eius vicini: vel maior pars. vel ad min⁹ ſapientes ita credebant: non tenetur hac bona fide durante. ſed ſi poſtea ſciat rem de rapina fuiſſe debet reſtituere. ſcȝ ⁊ rem ⁊ fructus eius extantes. de conſumptis enim bona fide non tenetur. ⁊ ſi per ſententiam iudicis reſtituit precium a venditore etiam inuito ſi vult repetere poterit. xij. q. ij. vulterane. Si vō ſimpliciter. ſcilicet ſine auctoritate iudicis: venditor ſibi tenetur in foro penitenciali ad intereſſe. ſed ad hoc iudicio contentioſo non poterit cogi. ff. de euic. ſi rem. ⁊ extra. de emp. ⁊ ven. ſi vēditor. Qui vō emerunt de rapina ignoranter ignorantia iuris: que in tali caſu non excuſat: vel etiam ignorantia facti craſſa ⁊ ſupina. quia ſcilicet omnes vicinos vel pro maiori parte: vl' etiam pauciores. ſed ſapientiores audierunt dicentes bellum illud eſſe iniuſtum ⁊ contra deum. vel forte quia eccleſia prohibebat: vel excommunicabat publice auctores ⁊ principes vel participes ipſius belli tenentur ad reſtitutionem. xij. q. ij. q̄ ⁊ humanis. ⁊ ex. d̄ ordi. ab epō. req̄ſiuit.

Sequitur videre de decimo. ſcilicet de his qui in eccleſijs aliquid rapiunt: vel ipſas eccleſias ledunt. queritur ergo primo quid d̄ illis qui rapiunt in eccleſijs aut de bonis clericorum. aut eccleſiarum que ſunt ī terra eius contra quem iuſte geritur bellum: nunquid raptores talium reſtituere tenentur? Reſpondet Rob̄. ꝙ ſic. niſi fecerint hoc auctoritate prelati eccleſiaſtici. Quid de illis qui confugiūt ad eccleſias imminentibus hoſtibus: ⁊ ibi capiuntur ab eis: nunquid eos ibi capiētes debent ipſos dimittere liberos? Reſpondet Rob̄. ꝙ ſic. niſi eccleſiam incaſtellauerint: aut inde hoſtes impugnauerint: tunc enim cum violent emunitatem eccleſie: non debent emunitate eccleſie gaudere. Idem etiam credit ſi ibi reponāt victualia ſua: de quibus in impugnatione hoſtiuȝ ſuſtentantur. ſcilicet ꝙ ſi rapiantur ab aduerſarijs iuſte bellantibus reſtituere non tenentur. ⁊ forte etiam rapiēdo non peccant. Quid de illis qui incendunt eccleſias ī bello iuſto: nunquid tenentur d̄ damno dato? Reſpondet Rob̄. ꝙ ſi non ſint incaſtellate: ⁊ hoc ex propoſito fiat tenentur. Si autem ſint incaſtellate: aut ſi non ex propoſito: ſed a caſu incendantur. dum ſcilicet illi iuſte bellantes operam rei licite pſtant: quia ſcilicet hoſtium machinas. villam vel caſtrum incendunt: quod al's expugnare commode non poſſunt: non tenentur.

Sequitur videre de vndecimo. ſcilicet de aliquibus ptinentibus ad reſtitutionem raptorum. et queruntur plura. ſcilicet quid ſi huiuſmodi perſone. ſcilicet que reſtituere tenentur reſtituendo rem vel eius emendationem: adeo pauperes remaneant. ꝙ forte cum filijs ⁊ familia nō habent aliquid vnde viuant? Reſpondet Raymūd⁹. ꝙ ſi poteſt ſcire eum vel eius ſucceſſores cuius res fuit: oſtendat ei reſtituendi voluntatem: ⁊ ſuam neceſſitatē. ⁊ poteſt petere q̄tationem vel dilatōem. Et ſi iſti bene contriti: vel veraciter volenti etiam modicum illud quod habet reſtituere: niſi aliter poſſit anime ſue conſulere: ſpoliatus totum vel partem remiſerit liberatus erit. Si autem quitationem vel dilationem nō poſſit impetrare: debet totum ſuum poſſe facere. vendendo. ſ. omnia bona ſua: etiam ſi oporteat eum ⁊ eius familiam mendicare: vt dicit Rob̄. Si vō non poſſit ſcire debet ī pias cauſas illud cum conſilio eccleſie erogare. ⁊ poteſt ei dilatō dari. ⁊ pe vel totum remitti: ſi expediat ad neceſſariam eius ſuſtentationem ſicut alterius pauperis ſm Ray. ⁊ Rob̄. De hoc etiaȝ vide infra. li. iij. ti. de vſu. ar. viij. de teſti. vſurarum. q. quid ſi is. Quid d̄ ill' qui ſi vellent ſuperfluas expenſas dimittere poſſent rapta reſtituere? Quid etiam de illis qui omnia bona ſua reſignant in manu penitentiarij promittentes ꝙ tātum facient dānificatis ꝙ erunt contenti: putantes hoc de modico ſe facere poſſe. quia illi ſe credunt totum amiſiſſe? Quid etiam de illis qui non reſignarent in manu penitentiarij: niſi crederent eis totum vel partem dari quando neſciunt cui debet reſtitui: nunq̄d tales ſunt ī ſtatu ſalutis? Reſpōdet Rob̄. ꝙ non. oportet enī ꝙ fide bona ⁊ ſine fraude raptor faciat quicquid poteſt: vt damnificatis ſi nouit eos ſatiſfaciat: ⁊ ſi non nouit pauperibus tribuat. aliter abſolui non debet a penitentiario ſi conſtet ſibi de eius impenitentia vel intentione praua. Non eſt tamen neceſſe ſm Rob̄. ꝙ fiat huiuſmodi reſignatio ī manu penitentiarij: dummodo ſit paratus hoc facere ad arbitrium eius vel alterius boni viri. Sed ⁊ de hoc vide infra. libro. iij. ti. de vſu. in. viij. ar. q. cuius auctoritate male ablata ⁊c̄. Ad hoc nota ꝙ Rich. iiij. di. xv. q. v. ar. iij. c. v. ⁊ Sco. iiij. di. xv. q. ij. c. vj. ſic diſtinguūt de illo q̄ damnuȝ intulit: ⁊ nihil habet preter neceſſaria ſibi. ſcȝ ꝙ talis aut habet aliquid vltra neceſſaria ad ſuſtentationem nature: licet ſit ei neceſſarium ad victuȝ vel decentiam ſui ſtatus ⁊ perſone: aut non. ſi ſic tenetur reſtituere. non enī licet alicui viuere de aliena re cum honore ſeculari. Nec etiaȝ valet tantum ſtatus ſolemnis alicuius perſone quantumcunq; neceſſarie reipublice quem teneret per non reſtitutionem quantum valet iuſticia ⁊ fidelitas eius ⁊ iuſticia communis per reſtitutionem. Si autem non habeat vltra neceſſaria ſuſtentationi nature. tunc damnificatus vel non indiget ad ſuſtentationem nature re ſibi ablata: vel indiget. Si non indiget: non tenetur ei reſtituere. quia neceſſitas facit omnia communia. ff. ad. l. rodiā. l. Si laborantem naue. §. cum in eadem. ī tex. ⁊ glo. Si autem indiget: tunc aut prius factus eſt indigens illa re ad ſuſtentationeȝ nature ille qui abſtulit aut prius ille cui eſt ablata. aut vterq; eodem tempore. Si primo modo. non tenetur reſtituere. quia a tempore quo res illa facta eſt ſibi neceſſaria ſuſtentationi nature. ius fuit ei acquiſitum ī re illa. cum tunc damnificato nõ eſſet neceſſaria. Scḋo aũt ⁊ tercio modo poteſt dici ſine preiudicio ꝙ tenetur reſtituere. quia res illa ſemper fuit dampnificati de iure. Quid ſi in primo caſu detentor veniat poſt extremam neceſſitatem ad fortunam pinguiorem: nũquid tunc reſtituere tenetur? Reſpondet Scotꝰ vbi ſupra ꝙ ſic. q: obligatio illa ad reſtitutionem rei ablate vel equiualentis: procedit a prima occupatõne illius rei que fuit iniuſta añ neceſſitatem extremam. Et ideo illa obligatio per neceſſitatez extremam non eſt extincta. ſed tñ ſopita. Si vo nunꝙ̃ occupaſſet rem illam ante neceſſitatem extremam: tunc ſimpliciter iuſte occupaſſet eam tanꝙ̃ rem ſuam: nec teneretur ad reſtitutionem aliquam. Quid ſi periculum imminet ſpoliato: ⁊ ille qui tenetur induci non poteſt ad ſatiſfaciendũ ſtatim: nec ſpoliatus ad dandũ aliquã dilatõem? Reſpondet Hoſt. ꝙ p̃ſbẏter diſcretus informare poteſt conſciam ſuam ex eo ꝙ intẽdit vtiliter gerere negocia creditoris vt ſi videt ꝙ nõ põt aliter imppetuuz recupare vel nõ ita cõmode: põt recepta ſufficienti cautõe dilatõem concedẽ. ⁊ ſub hac ꝯditõe. ſ. ſi hoc fecerit peccatorem abſoluere: vt ſic ⁊ creditor quod ei debeẽ recuperet: ⁊ peccator non deſpet. ar. ff. de ſolu. ſoluere.

De furto ꝓprie ſumpto. Titulus. xxxiij.

Einde cõſiderandũ ẽ de furto ꝓprio ſumpto. Et pmo qd ẽ: et vnde dicaẽ. Scḋo de ſpeciebꝰ ſiue differẽtijs eius. Tercio vtꝝ ſit: ⁊ quale ſit peccatũ furti. Quarto ꝺ̃ eius pena. Quito ꝺ̃ eius reſtitutiõe. Circa ad pmũ ſciendũ ꝙ furtũ ꝓprie ſumptũ eſt fraudoloſa aliene rei contrectatio inuito domino que fit animo lucrandi. ſ. grã rei vel poſſeſſiõis eius vel vſus. ff. e. l. j. Bene autem dicitur contrectatio: quia ſine ea non eſt ꝓprie furtũ licet interueniat voluntas verbum vel ſcriptura. vt. ff. eo. l. j. Unde ſi qs concupiſcat illicite rem alienam ſine contrectatõe facit ꝯ aliud p̃ceptũ. ſ. nõ cõcupiſces ⁊c. Fraudoloſa vo additur. q: ſi qs credebat rẽ ſuã eſſe: ac ꝑ hoc licere ſibi eam furripere nõ ꝯmittit furtũ. Inſti. vi bo. rap. §. q: tñ. ⁊. §. ſe. Inuito dño id apponiẽ. q: ſi credit dñm ꝑmiſſuru: ⁊ iuſta cã ſubſit hoc credẽdi: nõ teneẽ reus furti: etiã ſi dñs nõ erat ꝑmiſſurꝰ. Si aũt iuſta cã nõ ſbſit hoc credẽdi teneẽ. ff. e. ſi is q rez. Si vo face credebat inuito dño: ⁊ tñ dñs velit furtũ facit ꝗ̃tũ ad interiõꝫ: mortaliꝗꝫ peccat. nõ tñ teneẽ ad reſtitutõꝫ: nec dñs petere põt obſtãte ſibi eius voluntate. ff. e. inter oẽs. §. pnl'. Rei aliene ideo adiungiẽ: quia non cõmittitur furtum i re pleniſſime ꝓpria: pleniſſime dixi. q: ſi alius haberet ius in re illa: vt ſocius vel creditor: vel alius ſilꝛis etiam dñs rem illam furtiue ſurripiens alicui tali furtum faceret. ⁊ teneretur actione furti: ſed res non eſſet furtiua. ff. e. ſi res. §. j. ⁊. l. ſi is q rez. ⁊. l. ſi ſocius. Animo lucrandi ponitur ibi. q: ſi qs alicuius ancillam meretricez rapuerit vel celauerit: non lucri: ſed libidinis cã: non facit furtum: licet alꝛs grauiter peccet. ff. e. verꝝ. Grã rei vel poſſeſſionis eius: vel vſus ponunẽ ibi. q: nõ ſoluz cõmitti furtum q lucri facere vult ſic furtiue rei dominium: ſed etiã q rei poſſeſſionẽ vel vſum. di. l. q ſacrum. ⁊. ff. e. qui iumenta. Dicitur autem furtum a furuo. i. nigro: vel obſcuro: eo ꝙ clam vel obſcure ⁊ pleruꝗꝫ de nocte fiat. ff. e. l. j. poteſt etiam dici a furno i quo fur pleruꝗꝫ latet. Ex premiſſis patet ꝙ qui accipit equum vel rem aliam commodatam vſꝗꝫ ad locum certum: ſi cum illa re vltra locum certum ꝓcedat: furtũ committit: niſi in caſu poſito ſupra in verſu illo. ſcꝫ inuito domino ⁊c. Sed quid ſi aliquis rem ſibi conceſſam ad vtendum alij commodauerit: nunquid cõmittit furtum vtiꝗꝫ: q: non eſt ſibi conceſſa ad vſum illũ. Preterea videtur hoc facere grã ſui lucri. ſpecies eñi ẽ lucri ex alieno beneficio ſibi debitorẽ acqrere. Sil'r ⁊ creditor furtum cõmittit ſi vtatur pignore ſibi obligato. ff. e. ſi pignore i pn. ⁊ breuiẽ i oĩ ꝯtrectatõe rei aliene contra domini voluntatem committiẽ furtum. vñ circa hoc inhereas verbis diffinitionis.

Irca ſcḋm articulũ ſciẽdũ ꝙ furtoꝝ aliud ẽ mãifeſtũ vt illud cũ q fur deꝑhẽdiẽ añꝙ̃ ad locũ veniat deſtinatũ. Intelligiẽ aũt locꝰ deſtinatꝰ ille in quo eodẽ die diſpõnebat manere. Aliud ẽ nõ manifeſtum: vt illud cum quo fur non deprehenditur. ff. e. l. ij. ⁊. iij. Item furtoꝝ quedam retinent nomen generale. quedam vo habent ratõne materie ſpecialis nomen ſpeciale. ⁊ horum eſt quadruplex differentia. quia furtum rei ſacre dicitur ſacrilegium. furtum rei publice diẽ peculatꝰ. xvij. q. iiij. qd igitur. ⁊. ff. ad. l. iul'. peculia. l. j. furtum ex grege diẽ abigeatus. ff. de abigeis. §. j. furtum hoĩs diẽ plagium: vt cum quis hominem liberum vendit vel emit: donat vel accipit: vel permutat. ff. ad. l. fauiaz de plag. l. j. ⁊ idẽ ſi alienum ſeruum vel ancillam ſollicitauerit: vel exportauerit. ſ. furtiue ad aliam regionẽ. C. e. l. j.

Irca terciũ articulũ q̃rũẽ plura. ſ. vtꝝ furtũ ſꝑ ſit peccatũ? Rñ ꝙ ſic. vñ Exo. xx. Nõ furtũ facies. habet aũt furtũ ratõꝫ pcti ꝓpter duo. pmo rõne contrarietatis ad iuſticiaz que reddit vnicuiꝗꝫ quod ſuum eſt. Opponiẽ eñi iuſticie inquantũ eſt acceptio rei aliene. Scḋo ratione doli quem fur committit occulte rem alienam vſurpando. vnde patet ꝙ omne furtum eſt peccatum. Sciendum tamen ꝙ accipere aliena auctoritate iudicis hoc decernẽtis: non eſt furtum q: iam fit ibi debitum per hoc quod eſt ſibi ſententialiter adiudicatum. vnde nullo modo fuit furtũ quãdo filij Iſrahel tulerunt ſpolia egyptiorum ad domini iuſſum pro eo ꝙ egyptij eos affligebant ſine cauſa. ideo ſignanter diẽ Sap. x. Iuſti tulerunt ſpolia impiorum. Utrum furtum ſit peccatuz mortale? Reſpondeo ꝙ ſic: cum ſit contrariuz charitati: ẜm quã eſt vita ſpũalis. ad charitatem eñi ꝑtinet vt proximo velimus ⁊ operemur bonum. per furtum autem infertur ei i rebus dãnũ. vñ Zach. v. Omnis fur iudicabitur. nullus aũt cõdemnatur ẜm dei iudicium: niſi pro mortali peccato. Nota tamen ꝙ accipiẽs furtiue minima vt vnam acum vel pennam p̃ſumere põt hoc non eſſe contra dei voluntatẽ: ⁊ pro tanto põt excuſari a mortali pctõ. ſi tñ hẽat aĩm furãdi ⁊ iferẽdi ꝓximo nocumẽtũ: etiã i hmõi põt eẽ pctm mortale. ſic etiaz i ſolo cogitatu ꝑ ꝯſenſuz. hec Tho. ſcḋa ſcḋe. q. lxvj. ar. v. ⁊. vj. ñ ei qd furto ſblatu ẽ: ſꝫ mẽs furãtis attẽditur. xiiij. q. vj. c. vlt.

Utrũ alicui liceat furari ꝓpẽ neceſſitatẽ? Rñ ea q ſunt iuris hũani derogare ñ pñt iuri nãli vel diuino. ẜm aũt ordinẽ nãlem ex dei puidẽtia iſtitutũ: res iferiores ſunt ordiate ad hoc vt ex eis ſbueniaẽ hoim neceſſitati. ⁊ iõ ꝓpter rez diuiſiõꝫ ⁊ appropatiõꝫ ex hũano iure ꝓcedẽtẽ: nõ ipediẽ qn ex eis ſit hoim neceſſitati ſubueniẽdũ. ⁊ iõ res qs ſupabundant hñt aliq debenẽ pauperꝝ ſuſtentationi. vnde Ambro. ⁊ habeẽ di. xlvij. ſicut hi q ꝑ infamiam. Eſurientium panis ẽ quẽ detines: nudoꝝ indumentum eſt quod recludis: miſerorum redemptio ⁊ abſolutiõ ẽ pecunia quã i terra etiam fodis. Sꝫ q: multi neceſſitatẽ patiuẽ ⁊ non poteſt ex eadẽ re omnibus ſubueniri: committitur arbitrio vniuſcuiuſꝗꝫ diſpenſatio rerum ſuarum. vt ex eis neceſſitatez patientibus ſubueniat. Si tamen adeo ſit vrgens ⁊ euidens neceſſitas. vt manifeſtum ſit inſtanti neceſſitati de rebus occurrentibus ſubueniẽdũ eſſe. puta cum imminet periculum perſone. nec aliter ſubueniri poteſt. tunc licet ex rebus alienis ſiue manifeſte ſiue occulte ſublatis ſue neceſſitati ſubuenire: nec hoc habet ꝓprie rationem furti: vel rapine. tum q: illud naturale ius ⁊ diuinum exigit: vt dictum eſt. tum quia neceſſitas omnia cõmunia facit. ar. di. xlij. §. j. ⁊. xij. q. j. dilectiſſimus. tum quia dominus rei tunc ei ſubuenire teneretur ſi preſens eſſet. diſ. lxxxvj. paſce. vnde talis licite potuit ⁊ debuit credere dominum permiſſuꝝ. ⁊ ita non ꝯmiſit furtum tum quia neceſſitas legem non habet. de conſe. di. j. ſicut. Si aũt ſit neceſſitas: ſed nõ tanta: peccat. ſed peccatum neceſſitas attenuat. ⁊ in tali caſu loquitur. extra. ꝺ̃ fur. ſi quis. Si qs inquit per neceſſitatem famis aut nuditatis furatus fuerit veſtem vel pecus: peniteat ebdomadas tres. Quid ſi qs rem vſurario vel auaro furatur vel rapiat vt inde elemoſynaz faciat? Reſpondeo ẜm Ray. talis furtum vel rapinam cõmittit: quia non ſunt facienda mala vt eueniant queꝗꝫ bona xxx. q. j. noſſe. ⁊. xxxij. q. iiij. ſicut non ſunt. Sed videtur ꝙ ille non faciat furtuz. quia non facit hoc animo lucrandi: ſed non eſt ita: quia ſpecies lucri eſt ex alieno largiri. vt habitum eſt ſupra articulo primo. In caſu tamen in quo imminet periculum perſone: nec poteſt alicui ſubueniri. poteſt etiam aliquis ſcḋm Thomam occulte rem alienam accipere vt ſub veniat primo ſic indigenti. Quid ſi qs furetur vt reſtituat domino: ⁊ hoc faciat. Reſpondeo. ſm Hoſt. talis videtur excuſatus. ar. ff. depoſi. bona fides. Nam etiam vtiliter gerit negocium ſuis. ergo cogitur ratum habere. ff. de nego. ge. ß an vltro. §. j. Nunquid peccat qui rem ſuam apud alium depoſitam vel iniuſte detentam accipit furtiue? Rñ. ſm Tho. i ſumma. q. de furto ꝙ primus peccat: q: depoſitarium grauat q: tenetur reſtituere et innoxium ſe oſtendere. Vñ ſi accipiens tenetur eum indemnem ſeruare. Scđs vo peccat ꝯtra cōmunem iuſticiam: dum vſurpat ſibi rei ſue iudicium: iuris ordine pretermiſſo. ⁊ ideo tenetur dño ſatiſfacere ⁊ operam dare: vt ſedetur ſcandalum proximorum. ſi tamen ſit ortū. nō autem tenetur aliqd reſtituere: q: non grauat detētorē. Quid ſi aliqs xp̄ianos furetur captiuos a paganis detētos: vt liberati reſtituat eos? Reſpondeo. credit Ray. ꝙ talis non tenet̄ hominem talem reſtituere: ⁊ maxime ſi pagani circūciderant eum in contemptuȝ fidei xp̄iane. dixit eñ dominus ad Joſue viij. xxiij. q. ij. dominus deus. ꝙ conſtitueret ſibi dominus retrorſuȝ inſidias. i. bellatores inſidiātes hoſtibꝰ: vt dicit Aug. cum quis mouet bellum iuſtum. vtrum aperte an ex inſidijs nihil ad iuſticiam intereſt. ⁊ Grego. cōtra hoſtes fidei. nō tm̄ aperte. ſed etiam a dorſo laborandum eſt. xxiij. q. viij. vt p̄dē Preterea. qd intēdit ille niſi aīam liberare a peccato idolatrie. ⁊ occaſionem peccandi infideli ſubtrahere. ergo operat̄ ſalutē aīe vtriuſqȝ. neutra ergo iuſticia habet querelā. Sed videtur obuiare dictum Aug. ſ. ꝙ fides etiam hoſti ſeruanda ē. xxiij q. j. noli. Ad quod reſpondet Ray. ꝙ illud ē verum quādo fides ē hoſti ꝓmiſſa. ſ. tēpore treuge. ⁊ ſic videtur velle ꝙ xp̄iani poſſunt furari xp̄ianos detentos a paganis tempore guerre. non autem tempore treuge. Quid ſi qs furetur tempore treuge? Reſpondet Ray. ꝙ ſi paganus illuȝ ceperat ⁊ detinebat. q: ſibi dampnum intulerat: ⁊ q: fideȝ ſibi fregerat: ille qui furatus eſt eum ſibi tenetur reſtituere: nō hoīem ꝓpter aīe periculum: ß dampnū ab illo ſibi illatū: vel ꝓ intereſſe ꝓbabiliter eſtimato moderatū redemptiōis p̄cium: ⁊ hoc ſi non ꝯpulit captiuū illū ad circūciſionē vel idolatriaȝ: vel ad aliud mortale peccatū. Si eñ ad aliquod tale ipm̄ cōpulſiſſet furans. eū penitꝰ liberaſſet. ar. di. liiij. nulla. ꝙtum aūt ad hoīem quē furatus fuit nullo modo peccauit: ſi rectā intētōeȝ habuit. imo potius meruit: dūmodo alꝭs ſatiſfaciat vt dictū ē ꝓus. Sȝ qd ſi pagani i bello ceperīt xp̄ianos: nunqd tpe treuge poſtea facte licebit eos furari? Reſpondit Ray. ꝙ ſi treuga ita generaliter ſit facta vt non liceat alterutris inuicem aliquid auferre vel ſurripere: nec violenter: nec alio modo nō licebit eos furari. ſi aūt fuerit conuētio facta tm̄ de violentia non inferēda: licite xp̄iani poſſunt furari non tm̄ huiuſmodi captiuos: ß etiam caſtra que de terra xp̄ianorum occupauerunt: latēter intrādo: ⁊ ſine violētia occupādo: nec ſup his ad reſtitutōeȝ aliquā tenebuntur. Sed qd ſi pagani redeāt ad recupanduȝ hmōi caſtra: ⁊ violēter repellant̄: nunqd erit fracta treuga? Reſpōdet Rod. ꝙ non. q: quādo conuentō fuit facta de violētia nō inferēda: ⁊ non fuerunt fraudes ⁊ furta excluſa fuit intelligēdum de violentia non inferēda i ingreſſu poſſeſſionis. nō aūt de illa que fit pro re iaȝ obtenta defendenda: niſi ⁊ de illa expſſa mentio ſit facta. Quid ſi xp̄ianus captiuus furetur aliqd ſaraceno q̇ detinet eū? Rñ. ſm Ray. ti. de furtis. ⁊ Hoſt. ti. de pe. ⁊ re. ſi fuit captus tempore treuge: q: eam frangebat: ⁊ ſic fuit i culpa: ⁊ non imminebat neceſſitas famis: tenet̄ ad reſtitutōem. Si autem iniuſte detinebat̄: vel tpe belli captus fuerat: vel neceſſitas famis imminebat: cum talem ſaracenꝰ paſcere teneat̄ ad reſtitutōem non tenetur. Et dicit Rod. ꝙ tūc fit compenſatō rei ſic ſurrepte cum iniuria detētōis illiꝰ xp̄iani iniuſte. Preterea. cuȝ hmōi ſaracenꝰ ſit hoſtis: nō refert q̄ noceatur eidē. ar. C. de ꝯmer. ⁊ merca. l. ij.

Irca quartum articulum q̇ eſt de pena furti ſciendū ꝙ ſm. l. hec ē varia ſm ꝙ agit̄ varie de ipſo. quādoqȝ eñ agit̄ criminaliter. i. ad corporis penam. quandoqȝ ciuiliter. i. ad penam pecuniariam. Jn primo caſu nō debet fur ſuſpēdi: vel demēbrari: vel exoculari: ß aliter caſtigari. puta ꝑ fuſtigatōem: vel exilium. vel alio modo: put videbit̄ iudici: quod ē verum de fure ſimplici. Si autem ſit plus q̄ fur: puta quia aggreditur violenter cum armis vel ſine armis in domo vel in itinere: vel in mari: ſubijcietur legalibus penis. vt in autent. vt nulli iudicis. §. vlt. collatōe. ix. Sunt autem pene ille. ſcilicet ꝙ fures capite puniantur: vel ſuſpendantur: ſi ſepius huiuſmodi cōmiſerunt: ⁊ famoſi ſunt. ceteri autem i metallum dampnantur: vel etiam i inſulam relegantur. vt. ff. de penis. l. capitalium. §. graſſatores. ⁊. §. famoſos. Dicit autem Rod. ꝙ licet fur ſm iura ſcripta non ſit ſuſpendendus. contrarium tamen i multis locis de conſuetudine ſeruatur. et poteſt addi ꝙ hec conſuetudo eſt ſatis rationabilis. tū ꝓpter conſeruatōem cōmunis pacis ⁊ q̇etis: tum ꝓpter incorrigibilitateȝ: vt i pluribus malicie tal'. Jn ſcđo vo caſu. ſ. cū agit̄ ciuilit̄ pena furti manifeſti ē q̇druplū: nō manifeſti vo duplum ex̄. e. c. ij. ⁊ Inſti. de obli. que naſ. ex delic. §. pena. ⁊ hoc ꝯpetit ⁊ peti pōt poſt annū. Inſti. de ꝑpe. ⁊ tem. ac. §. furti. Agit̄ q̄ ꝯ furē vt viſuȝ ē ciuilit̄ ⁊ criminalit̄. ⁊ ecōuerſo. ff. ꝺ fur. l. ſi. ꝯ vo rē ſurreptā agit̄ condictōe furtiua. Nā actō furti penam habet legitimā: condictō rē ipſam. vñ nōn vna conſumit̄ per aliā. ff. de condi. fur. ſi ꝓ fure. §. furti. ſm aūt canonē ſi furtū ſit occultū: ⁊ fur ſit ſponte confeſſus poſt reſtitutōeȝ. ſi tamen eā facere poſſit ſubaudi ſm Hoſt. ⁊ poſt peractam penitentiam vel parteȝ penitentie: recte ad ſacros ordines promouetur. ex̄ e. ex lr̄is. Si quis tamen i ipſo peccato dep̄hēſus fuerit interfectꝰ cū cōſtet eū deceſſiſſe i peccato mortali: non orabit̄ ꝓ eo ſecus ē ſi ante mortem ſit confeſſus. q: tunc cōmunio negatur extra. e. c. ij. accuſatus autem ⁊ confeſſus vel conuictus deponit̄: ⁊ i monaſterio detrudit̄. extra. de penis tue. Tenetur autem reus furti non tm̄ is q̇ furat̄: ſed etiam is q̇ furi conſiliū vel opeȝ dedit. conſiliū dat q̇ ſuadet. impellit ⁊ inſtruit aliquē ad furandum. opem fert qui miniſterium ⁊ adiutorium p̄bet ad rem ſurripiendam Inſti. e. de obli. que ex delic. naſ. §. interdum. ⁊ tenet̄ furti non manifeſti. ff. e. l. is q̇ opem. non tamen tenetur qs de conſilio niſi ſit ſecutū. ff. e. ſi is. §. cui ſi tu. Jtē ille q̇ cum fure partit̄ eſt fur. ex̄. e. q̇ cum fure. Datur autem actō furti contra furem etiam ſi ſit impubes: dummodo ſit doli capax. ff. e. impuberem. Sed qd de eo q̇ ſcit furē vel rem furtiuam: nunqd tenetur eum vel eam indicare: interrogatus ab eo cuius ē: vel a iudice. ⁊ videt̄ ꝙ ſic. ar. C. de fur. ciuile eſt. Sed contra. quia non tenetur indicare ſine iudicio. id ē ſine ſalario. non eñ turpiter accipit. ff. de preſcrip. ver. l. ſolēt q̇. §. ſolet. cui ſnīe dicunt ſtandū legis doctores. d. ꝙ nullo ſpāli iure cogit̄ qs indicare furē. ar. i. l. p̄dicta. ⁊. ff. de off. pſi. l. iij. Poteſt etiā dici ſm Hoſt. ꝙ i foro iudiciali ſiue canonico ſiue ciuili refert. vtr̄ nolit indicare ꝓpter lucꝝ qꝺ inde ſentit: vel q: ꝑticipauit: vel q: pecuniaȝ a fure recepit ne idicaret. ⁊ tūc tenet̄ ſicut fur. ⁊ hoc ē qꝺ notat decre. ex̄. e. q̇ cū fure partit̄. talis eñ accipit etiā ſm legē. ff. de ꝯdi. ob tur. cām. ſi qs a ſeruo meo. Aut nō vult indicare ꝓpter amicitiā et humanitatē quam habet cum fure. ⁊ tunc non eſt cogendus: ß ē i eius ꝑtate an velit amicitiā vēdere ꝓ pecunia. ⁊ tal' nō turpit̄ accipit. vt ibidē. l. idē ē. turpit̄ aūt acciperet ſi tenet̄ idicare. vt ibidē l. vlt. et ex̄. ꝺ ymo. nemo. licȝ aūt tal' nō accipiat turpiter. tm̄ inhoneſte petit hac ꝺ cauſa. ff. de varijs ⁊ extra. cog. l. j. i primo ß caſu doloſe nō vult indicare. ⁊ iō ē cogendus: ⁊ ſi qd eſt datum ꝑ actionem de dolo repetitur. Jn ſecūdo licitum eſt. ⁊ iō non repetitur: ſed hoc eſt quod diſtinguit lex. ff. de preſcꝑ. v. ſolent q̇. §. ſolet. ⁊ ſic parcitur amicitie. ff. de recep. l. ij. ſed in iudicio anime reus iudicat̄. ⁊ ſic loq̇tur ex̄. e. q̇ cum fure. Jllud autem non eſt reprobandum. ſ. ꝙ iudex eum ex officio cogat. ſed licet quis non cogatur furem indicare. cogitur tamen contra eum teſtificari. de quo dic vt. j. ti. de falſo teſtimonio. ar. iiij. Si qs autem furi vel ſocio eius aliquid dederit vt ei rem ſuam reddat vel indicet: repetitur per condictionem. ſ. furtiuam. ff. de condi. ob turpē cām. l. iiij. i fi. hec Hoſt. Nota ꝙ ille q̇ ſcit vbi eſt res rapta vel furtiua: ⁊ non indicat cum de hoc inquirit̄ ab eo peccat. vnde Hiero. nō tm̄ fur: ſed etiaȝ ille reus tenetur: qui furti conſcius querente poſſeſſore. id eſt domino non indicat. ex̄. de fur. qui cum fure. talis tamen ſm Tho. ſcđa ſcđe. q. lxij. ar. vij. c. ⁊ Rod. reſtituere non tenet̄: niſi ad hoc ex officio teneatur. Quid ſi ex re furtiua vt ancilla: partus ſit editus: nunquid erit furtiuus: ⁊ tenebit̄ actione furti ille apud quem eſt editus? Reſpōdit Hoſt. ꝙ ſi aliquis ancillā pregnātē ſurripiat: ⁊ apud eū pariat: vel nō preꝑmanſit: ⁊ apud eum cõcipiat ⁊ pariat: part⁹ ē furtiuus: et ille apud quẽ ē editus: tenet actõe furti. Si aũt pariat apud aliũ bonefidei poſſeſſorem: licet partus ſit furtiuus: ille tñ non tenetur actõne furti: quod intelligas de vacca furtiua. licet contradicat. ff. de vſuca. ſi aliena. §. j. q: illud corrigitur ſm Azo. ff. e. qui vas. §. ſi ancilla. ⁊ i his caſibus. ſ. qñdo parit apud furem: vel concipit apud furē: ⁊ parit apud bonefidei poſſeſſorem: certum eſt partum vel fetum vſucapi non poſſe. Si autem concipiat ⁊ pariat apud bonefidei poſſeſſorē: non ē furtiuus: nec datur actio furti. Sed nunqd bonefidei poſſeſſor impedit vſucapere? Reſpondeo ſi ſciat matrē alienā anteꝗ̃ conciperet: impeditur: ſi poſtq̃ cõcepit ſimpliciter ſciuit alienam non furtiuā: ⁊ ſic ignorat viciũ rei: non impedit vſucapere. ff. de vſucap. ſequit. §. de illo. ſed ſi anteq̃ pariat ſciat furtiuam: impeditur vſucapere. ſi võ hoc ſciuerit poſt partū impeditur vſucapio: niſi dñm certificauerit ſe habere ancillā ⁊ partum eius. Si tamen hoc faciat põt ⁊ debet denũciare domino ꝙ veniat ⁊ agat ꝯtra eũ ſi ius habet. q: ē paratus rñdere. ⁊ hoc valde notādū ē. ſ. ꝙ poſterior ſcīa de ꝑtu ipedit h̔ vſucapionē. q: in partu cõmittit furtū: cū i ipſum non habeat titulum. licet haberet i matrem. ff. ꝓ ſuo ſi ancillā: ſecus eſt ſi hēat i ipm titulū ſm Azo. hec hoſt. Quid de vxore filijs ⁊ ſeruis ſi ſurripiant occulte de reb⁹ viri parētū ⁊ dñoꝝ? Rñdeo ꝯmittūt furtū. ſed vir nõ aget cõtra vxorē. nec ecõuerſo actõe furti ꝯſtāte mrīmonio: ſꝫ actõe i factū. q tñ opē ferūt vxori ad furādū i viro: furti tenet. ff. e. ſi q̇s vx. pr̄ võ agit ꝯ filiū ſi hēat caſtrēſe peculiū: al's nõ. ff. e. nec cū filio. Idē ē ſi pr̄ ſurripiat aliqd filio de caſtrēſi pecu. Seru⁹ aũt põt verberib⁹ caſtigari: ſꝫ nõ i iudicio conueniri: niſi cõtrectet poſt manumiſſionē. C. an ſeruus ex ſuo facto. l. vlt. Seruiētes võ ſiue mercenarij cõueniri non pñt actione furti ꝓpter vilia. quia talia furta non ſunt publice vindicanda. ff. e. ſi libert⁹. hec Hoſt. ⁊ goſ.

Quid de muliere que habēs ꝓdigū viꝝ celat aliqd de reb⁹ cõmunib⁹ ꝯ ꝓhibitõez viri? Rñdet Roỏ. ti. de ſecularib⁹: vbi agit de elemoſyna ꝙ ſi vxor hoc bona fide faciat. ſ. vt ſibi ⁊ viro de his q̃ celauit ꝓ tpe ꝓuideat: non peccat: nec tenet obedire viro ꝑcipienti ꝙ ei omnia tradat: q: ei oīa tradendo: daret quaſi gladium furioſo.

Irca qntū articulū q ē de reſtitutõe furti queruntur plura. ſ. vtꝝ dāmificās aliū iniuſte i exterioꝛib⁹ bonis ꝑ furtū: vel alio mõ teneat ad reſtitutõez? Rñ. ꝙ ſic. vñ Aug. ad Macedonium. ⁊ habet. xiiij. q. vj. c. j. ſi res aliena ꝓpter quā peccatū eſt cū reddi poſſit: non reddit: pnīa nõ agitur: ſed ſimulat. hec Aug. Non ſolum autē ille q ē executor damnificatõis iniuſte. ſed etiam omnes ꝑticipes i illo crimine tenet reſtituere. ꝑticipare aūt i crimīe ꝯtingit. ix. modis q i his verſib⁹ ꝯtinet. Juſſio ꝯſiliū ꝯſenſus palpo recurſus. Participans mutus non obſtans non manifeſtans. Juſſio. vt cum dñs iubet ſeruo vel ſubdito vt furet. xj. q. iij. iulianus. et. c. ſi is q preeſt fecerit. Conſiliū dupliciter impendit furi. Vno mõ ipo facto: vt cū q̇s ſcalā furi ſuppõit. ff. de fur. i furti actõne. §. recte. ⁊ talis ſm leges tenet furti nõ manifeſti. vt ibidē. is q opē. Alio mõ ſolo verbo. ⁊ talis ſm leges (vt qdā dicunt) de furto nõ tenet. Inſtit. de obli. q ex delictis naſcūt. §. certe q nullam. vbi dī. Qui nullam operā ad furtū adhibuit ſed tm̄ conſiliū dedit: non tenet furti. ſed hoc ē verū niſi furtū fuerit ſubſecutū. tūc eñ etiā ſm leges tenet. ff. eo. ſi is cui. § ſi tu. ſm etiā ius canonicū ⁊ diuinū tenetur: quia ſm canões in foro penitentiali maleficia voluntate ⁊ ꝓpoſito diſtinguuntur. extra. de ſen. exc͠o. cum volūtate i ꝑncipio Math. xij. Ex verbis tuis condemnaberis. Conſenſus. ſ. expreſſus. q: facientē ⁊ ꝯſentientē par pena ꝯſtringit. ij. q. j. notū ſit. ⁊ dic roỏ. ꝙ intelligit de conſenſu cooperationis. Palpo. i. adulator. q ſcꝫ laudat aliquē de furto vel rapina: vel detrahit alicui apud furem vel raptorem. dicendo ꝙ grauiter eū offendit: ⁊ ſic incitat eū ad furandum vel rapiendū ſibi. ar. inſti. de obli. que ex deli. naſ. §. vnde illō. v. ſolicitauerit. Recurſus ſiue receptās ſcꝫ furē. cum furto in domo ſua. vel etiā q defendit furem recurrentem ad eum ne cogatur reſtituere rem furtiuā. talis eñ eque punitur ſicut fur. ff. de recep. l. ij. Participans. i. partem accipiens in furto. extra. e. qui cum fure. Mutus. ſ. q vidēs aliquid: vel ſciens aliquem paratū furari vel rapere tacet doloſe. cum tamen impedire ſolo verbo poſſet ſine ſuo periculo. contra illud Prouer. xxiiij. Erue eos qui ducuntur ad mortem. ⁊ qui tra. ad interitum libera. ne ceſſes. hoc tamen nõ tenetur reſtituere: niſi ex officio teneatur reclamare. Non obſtans ſcilicet facto cum ſine ſuo periculo reſiſtere poſſit. quia non caret ſcrupulo ſocietatis occulte qui maīfeſto facinori deſinit obuiare. diſ. lxxxvj. facientis. vbi dicitur: culpam procul dubio facientis habet qui quod poteſt corrigere negligit emēdare. ⁊ hoc locum tm̄ habꝫ in his quibus incumbit ex ſuo officio prohibere. ar. extra. de ſen. excom. quante p̄ſump. Nõ manifeſtans. qui ſcꝫ ſcit vbi eſt res furtiua: ⁊ non indicat. ſꝫ celat ſcienter: ⁊ maxime cum interrogatur a iudice vel ab eo cuius eſt: ſi ſciat furem vel rem acceptam furtiue: cum tamē ſciat ſe poſſe veritatem ſine vllo ſuo periculo reſpondere. talis eñ ſm canones eſt reus furti. extra. e. qui cum fure. ⁊. xj q. iij. quiſquis: niſi forte cum fur alicui presbytero reuelaret ſecrete ſe furtū commiſiſſe. tunc enim presbyter non deberet eum indicare. extra. de exceſſi. ꝑla. dilectus filius. de hoc tamen latius eſt habitū ſupra. ar. p̄cedenti. q. ſed quid de eo qui ſcit. Diſtinguitur autem communiter de quolibet p̄edictorum hoc modo. ſ. ꝙ aut ſine ipſo damnum ſecutum fuiſſet: aut non. ſi ſic: non tenetur inſolidum: ſed ſolum intantum quantum habuit inde. ſi nõ: tenetur ad totalem reſtitutionem damni dati. q: q dat occaſionem damni: damnū dediſſe videtur. ff. ad. l. aquil. q occidit. §. i hac quoqꝫ actõe. ⁊ ext. de iniur. ⁊ dam. da. ſi culpa. quidā tamē hoc ꝯcedunt tm̄ de eo q dat occaſionem damni. ⁊ habet dominiū vel auctoritatē ſuper eum q iniuſte intulit damnū cū al's ille nõ intuliſſet. vnde dicunt ꝙ ſi non habeat dominiū vel auctoritatem ſup eū cui p̄cepit vel dedit ꝯſiliū vel auxiliū: nõ tenet inſolidū: lꝫ al's nõ feciſſet. ar. xxiij. q. iiij. forte. ⁊. c. iſta duo noīa. ꝑmū tñ dictū tuti⁹ videt ſm Ric. iiij. di. xv. q. v. ar. iiij. c. ⁊ Sco. iiij. diſ. xv. q. ij. ar. iiij. Vno tñ totū reſtituēte alij nõ tenet dāmificato reſtituere. ſꝫ illi q fuerunt ꝑncipales i facto. ⁊ illi ad q̄s res ꝑuenit: reſtituere tenent illis qui reſtituerūt pro rata portõis q eos cõtinget ſm Sco. vbi. ſ. Ric. vbi. ſ. ⁊ ꝯmunit omes.

Quid ſi res furtiua caſu fortuito ꝑeat: nunqd fur poſtea tenebitur reſtituere eā? Rñdeo ꝙ ſic. q: fuit ſꝑ i mora reſtituendi: ⁊ ideo non liberatur interitu rei ſicut non violētus. C. eo. ſubtracto. ⁊. C. qđ me. cā. l. j. ⁊ hoc eſt verū niſi res interierit poſtq̃ eam fur dño loco ⁊ tempore congruis reſtituendā obtulit: ⁊ eam recipere noluit. iam eñ morā purgauit. C. de condi. fur. l. vlt. ⁊. ff. e. ti. l. j. in re furtiua. Reſtituet autem fur rem furtiuam cū fructibus perceptis. ⁊ q percipi potuiſſent a ꝑmo poſſeſſore. ex. de reſti. ſpo. grauis. ff. de rei ve. ſi nauis. §. generalit. ⁊ ſi res perijt fiet eſtimatio ei⁹ ꝓ illo tempore i quo plus valuit a tempore furti. ff. e. l. j. i re furtiua. §. ſi ex cā. ⁊ ſimili modo fiet ſi res ſit deteriorata. ⁊ hec eadem intellige de re rapta ſcdm Ray. Quid ſi fur rem furtiuā ſumptibus ſuis meliorauit: nunquid expenſas repetet vel retinebit? Rñdet Ray. ⁊ Hoſt. ⁊ Goſ. ꝙ non. imo etiā nec is qui mala fide emit. extra. de re. ec. non alie. ad audiētiam. xvj. q. iij. §. põt. v. vniuerſos. ⁊. x. c. ij. §. hoc ius porrectū i fi. niſi de euictõe ſibi ꝓſpexerit. vt tunc contra vēditorem regreſſum habere poſſit. C. de euic. ſi fundū. bone autem fidei poſſeſſor expenſas repetit. extra. de i inte. reſti. requiſiuit. xij. q. ij. vlterane. Dicit autem Roỏ. ꝙ hoc. ſ. ꝙ fur nõ poteſt petere vel retinere expenſas quas fecit in melioratione rei: eſt verum ſi agatur in foro iudiciali. Sed rigor ille non eſt obſeruandus i foro penitentiali. quia exquo plene ſatiſfactum eſt damnificatori: iniquum eſt illum locupletari cum alterius detrimento.

Quid ſi furtum ſit commiſſum i vſu rei: ⁊ non i ipſa re? Rñ. ꝙ fur etiā poſt reſtitutõē rei tenet ad eſtimatõnem illius vſus. aliter eñ nõ eſſet purgatum furtum. xiiij. q. vj. ſi res.

Quid de herede furis? Rñ. tenet inſolidū ſi ſolus fuerit heres. ſi autē fuerint plures heredes: qlibet tenetur ꝓ illa parte pro qua heres extitit. ff. de condi. fur. i cõditõe. ſi tamē res furtiua tota ad vnū eoꝝ peruenerit: ille tenebit in totū. ff. cõmo. l. iij. §. heres. Quid de vxore que furtum fecit añ matrimonium: vel poſt per ſe: vel cū viro ſuo: nunqd licebit ei de rebus cõībus ſibi ⁊ viro ſatiſfacere? Rñdet Roỏ. ꝙ vbi ſ' con ſuetudine regionis cõicant ſibi credita et debita ex contractu vel maleficio ſi res furtiua quam mulier ſurripuit an̄ matrimonium: vel poſt. ſola: vel cum viro. vel quam vir ſolꝰ ſurripuit ante matrimonium: vel poſt. extet adhuc in eorum poteſtate vxoꝛ eam reſtituere poteſt vero dn̄o: ⁊ etiā contradicente viro. Si autem res ſit conſumpta. vel ſi ſolus vir furatus ſit eam: ⁊ mulier participauit conſentiendo vel comedēdo ſpōtanea vel inuita: poteſt vxoꝛ ſi vir non contradicat viri negocium gerēdo ⁊ ſeipſam liberando eſtimatōꝫ rei ꝯſumpte vero dn̄o latenter reſtituere de cōibus bonis ſi aliter nō pōt: nec erit furtum: q꞉ non ē contrectatio fraudulenta: nec aīo lucrandi. Viro aūt ꝓhibēte: facere non debet hm̄ōi reſtitutōꝫ: cū ipſa non habeat reꝝ adminiſtratōnem: ſed vir. Si tñ ī hoc caſu faceret latēter reſtitutōem bona fide de cōibus bonis nō eſſet ei penitētia quaſi ꝓ mortali iniungenda. Joh. xiiij. q. v. c. vltimo

Quid ſi aliqs rem furtiuaꝫ emit ignoꝛāter ⁊ ī bona fide ⁊ ī foro publico ⁊ publice: nunqd pōt ſalteꝫ ꝑcium quod dedit a dn̄o petere cum deꝓhēdit rē furtiuam eē: vel rē retinē: donec ei ſit ꝑcium ꝑſolutum? Rn̄: ꝙ non. C. e. ī ciuilem: nec ſe defendere pōt occaſione alicuius ſtatuti ſup hoc editi: cum ſit contra deum. poterit tamen a venditoꝛe petere ꝑciuꝫ. xij. q. ij. vulterane. poterit etiam expēſas retinere quas exiſtēs bonefidei fecit ꝓ rei conſeruatione vel melioꝛatione: ⁊ non tenetur ꝺ fructibus ꝑceptis ⁊ cōſumptis durante bona fide. de extātibꝫ tñ tenet ad reſtitutōꝫ ex quo incepit habere malā fidem. extra de ī inte. reſti. requiſiuit. ⁊ extra. de re. ec. non alie. ad noſtrā Nō tenebit etiam ſi durante bona fide res periꝫt: vel eaꝫ alienauit. In vtroqꝫ eñ hoꝝ caſuū nō tenet ꝓpter bonā fidē. ⁊ in ꝑmo etiā. q꞉ nō erat ī moꝛa. ⁊ ī ſcḋo. q꞉ nō deſijt dolo poſſidē ⁊ q꞉ ꝑcium ex re furtiua redactum non eſt furtiuum. ff. e. qui vas. §. vlt. ⁊ extra. de ꝓbe. in. mu. cū facta. c. j. ⁊. ij. ar. a ꝯtrario ſenſu. In ſumma ꝑ nota ꝙ male fidei poſſeſſoꝛ re perdita vel in alium tranſlata: tenetur ad verum rei ꝑcium cuꝫ circūſtantijs poſitis ſupꝛa ī. q. illa. ſ. qd ſi res. Poſſeſſoꝛ vo bone fidei tenet reſtituere ſi habet. ſi auteꝫ nō habet de lucro tenetur intantū inquantū eſt locupletioꝛ factus: ⁊ non plus. q꞉ non tenet de conſumptis. ff. de pe. he. ſi poſſeſſoꝛ. §. reſtituere. ⁊ ī. l. ⁊ non tm̄. ⁊. l. ſi rem. hec Ray. ⁊ Roḋ. Emptoꝛ autē bonefidei eē videt: q aut ignoꝛauit rem alienam eē. aut putauit venditoꝛē vēdendi poteſtatē habere. ff. ꝺ v. ſig. bonefidei. Cui ē reſtitutō faciēda? Rn̄: ſm Ray. ei cui res fuit ſurrepta: dūmodo ſua interſit ex cā honeſta rem nō eē ſurreptam. vt quia habebat ī re ius pignoꝛis: vel vſum: vel ſimile. ff. e. ī cuius. ſi eñ ⁊ ipſe eēt fur: non ſibi ſꝫ dn̄o eſſet reſtituenda: vel ei cui ꝑmo fur ſurripuerat ſi ſua intererat. vt dictum ē. ex cauſa honeſta rem non ſurripi. caute tamen fiat per medium penitentialeꝫ. vel alteram ꝑſonam religioſam tacito nomine furis. hec Ray. Ad hec nota ꝙ qñ res alicui cuius nō īntereſt ſubtracta ꝑuenit ad aliqueꝫ: q vo dn̄o reſtituit illam debet ei cui res ē ſubtracta ſignificare per ſe vel per alium tacito nomine ſuo ꝙ liberatus eſt a delicto illo. ſi tamen reſtituat ei cui ſubtraxit licet grauiter peccet eo ꝙ non reddit ei q ius habet ī re. liberatur tamen ita ꝙ ei reſtituere non tenetur cuius ē: quia non tenetur ei niſi ratione rei: ⁊ non ratione alicuius iniurie quam intulerit ſibi. ⁊ ideo deobligat quādo reſtituit eā ī ſtatum priſtinum: ī quo eam repit. Et quod dictum eſt de reſtitutōe faciēda ſpolians: intelligēdum ē etiam de heredibꝫ eoꝝdē. moꝛtuis eñ ſpolians regulariter debet fieri reſtitutō heredibꝫ ſuis ſi poſſunt inueniri. ⁊ hoc ē verum ſm Roḋ. quādo ſpoliatꝰ fecit teſtamentum: ⁊ certā ſummā legauit. ſi autem mandauit ī teſtamento diſtribui per executoꝛes quicquid ad eum ſpectabat de mobilibus ⁊ debitis debet fieri reſtitutio eius executoribus pꝛo rata: ⁊ liberis eius pꝛo rata. ⁊ vxoꝛi eius pꝛo rata: ſi vxoꝛ vel liberi debent habere in rebus illis aliquam portionē Si vo contempſit teſtari debet inſoliduꝫ fieri illi qui debꝫ ſuccedere ſibi. ⁊ idem eſt ſi moꝛte ꝑuentus nō potuit teſtari. niſi foꝛte loci conſuetudo habeat ꝙ ꝓ taliter decedente teſtamentum eccleſia faciat. tunc enim ad conſilium eccleſie fiet reſtitutio ꝓ aīa eius. hec Roḋ. Si vo non inueniūtur ſpoliati: vel etiam ignoꝛant: tunc ſm Ray. cum conſilio et auctoꝛitate eccleſie ſiue penitentialis diſtribuat ī pias cauſas: ⁊ hoc in illa villa: vel ſi villa neſciat ī illa dioceſi vbi eſt facta rapina. ar. op. extra. de rapto. ca. ij. Et dicit Roḋ. ꝙ opoꝛtet ꝙ talis reſtitutō fiat ī eadē villa: ſi cōmode fieri poſſꝫ. alꝰs ſi ſit multū remota vl' ex alia iuſta cauſa ſufficit ꝙ alibi fiat. Quid ꝺ pecunia vel re alia iudeo vel vſurario furtim ſublata: vel etiam inuēta ab aliquo: nunqd liberabitur eam illis reſtituēdo: a qbus ille iudeꝰ vel vſurariꝰ accepit vſuras? Rn̄det Roḋ. ꝙ ſic maxime qñ ī le iudeus vel vſurariꝰ nihil hꝫ niſi de vſura. Diſtinguendū tñ ē circa pecuniam: vel etiā rē aliā furtiuā. ꝙ ſi ſit adhuc ī illa ſpecie ī qua fuit ſublata apud furē potius debꝫ reſtitui iudeo vel vſurario: ne fur alijs eam reſtituendo adhuc ꝑſeueret ī culpa furti rē alienā cōtrectādo ſm eos q dicunt ꝙ ī vſura transfertur dn̄iū. Si aūt ſit conſumpta: tūc locuꝫ habet quod dictum ē. ſ. ꝙ fur liberare ſe pōt reſtituēdo ill' q dederūt vſuras illi iudeo vel vſurario. Scḋm vo eos q dicūt ꝙ in vſura non transfertur dominium: non habet predicta diſtinctō locum. Et ſm aliquos etiam ſi in vſura tranſferat dominiū. tamē q꞉ competit repetitio: ⁊ ad reſtituenduꝫ cogi pōt. īmo plenius ius habet ī re vſuraria ille qui ſoluit vſuram ꝙ vſurarius. ⁊ ꝑ conſequēs ei potius reſtitui debet. In omnibꝫ tñ caſibus ꝑdictis liberabit fur reſtituendo iudeo vel vſurario cui ſurripuit. Quid de eo qui furatus ē decimas quas laycus ꝑcipiebat iniuſte vſurpādo ius eccleſie. cui reſtituet. ſcꝫ layco vel eccleſie? Reſpondet Roḋ. ꝙ ſiue iſti ſiue illi reſtituat liberatus erit melius autem ē ſi non timeatur ſcandalū vl' ꝑiculum reſtituentis ꝙ reſtituat eccleſie gerendo negociū militis. qḋ ipſe cū ſit vtiliter geſtū: tenet habere ratū. debet tñ denunciare illi layco per ſe: vel ſaltē ꝑ alium ꝙ itātū ē liberatꝰ.

De ſacrilegio, put ē ſpecies furti. Titulus. xxxiiij.

Poſtea cōſiderandū eſt de ſacrilegio: quod eſt ſpēs furti ꝓprie dicti: vt habitū ē ſup. Circa qḋ ꝑmo videndū ē qd ē ſacrilegiū: ⁊ vnde dī. ⁊ an ſit ſpeciale peccatū. ſcḋo qbꝰ modis ꝯmittit. tercio q pena eius. Quantum ad ꝑmū ſciendū ꝙ ſacrilegiū ē ſacre rei violatio: vel eiuſdē vſurpatio. ⁊ dī hec violatio cōiter quecūqꝫ irreuerentia vel dehonoꝛatio. Vnde dicitur ſacrilegium quaſi ſacriledium: quia ledit ſacrum. vl' dī ſacrilegium ab eo ꝙ quis legit. ī. furatur ſacrum. dī autem aliquid ſacrum: q꞉ oꝛdinat ad dei cultum. ⁊ ex hoc ꝙ aliqd deputat ad dei cultum fit qddam diuinum. ⁊ ſic ei ꝗdā reuerentia debet: que ī deū refert. ⁊ iō omne illud quod ad irreuerētiā ſacraꝝ reꝝ ꝑtinet: ad iniuriā dei ꝑtinet: ⁊ ratiōnē ſacrilegij habet. Eſt autē ſacrilegium ſpāle peccatū. habꝫ eñ ſpāle ratōem defoꝛmitatis. q꞉ ſ. res ſacra ꝑ aliquā irreuerētiā violat. Vnde ⁊ qñqꝫ inuenit ab alijs ſeparatum. vt ſi iudex rapiat aliquem de loco ſacro: quē alibi licite capere poſſet.

Circa ſcḋm ſciēdū ꝙ ſacrilegiū ꝯmittit qñqꝫ rōne pſōne. vt cū qs vberat clericū vel ꝑſonā religioſaꝫ. xvij. q. iiij. qſqs. qñqꝫ rōne loci. vt cū emunitas eccl'ie vel cimiterij violat. qñqꝫ ratione rei. vt cuꝫ res ſacra vl' ſacro vſui deputata violat: ſiue vſurpat: ⁊ hoc pōt eē tripl'r. ſ. auferēdo ſacꝝ de ſacro. ſ. loco. vel nō ſacꝝ de ſacro. vel ſacꝝ de nō ſacro xvij. q. iiij. §. ſacrilegium. ⁊ eodē ꝑreal'. c. qſqs. large tamē dī ſacrilegium q articulos fidei vel precepta dei neſciendo vel negligendo violat ⁊ offendit. xvij. q. iiij. ꝯſtituit. Itē q de iudicio ꝑncipis diſputat vel iudicat reuocando. ſ. illud ī dubium. vt dicitur ibidem. ſecus eſt ſi ꝓpter diſcuſſionem vel euidentiam maioꝛē fiat hoc. ⁊ hoc ē verū niſi conſtaret euidenter iudicium illud eē contra deū. rō hec ē: q꞉ ſm phm. j. eth. cōmune bonum gētis ē quoddā diuinū. ⁊ iō antiqꝰ rectoꝛes reipublice diuini vocabant: quaſi diuine ꝓuidētie miniſtri. ⁊ ſic ꝑ quādam nominis extenſionem: illud qḋ ꝑtinet ad irreuerentiam ꝑncipis. ſ. diſputare de iudicio eiꝰ: an opoꝛteat illud ſequi ſm qndā ſil'itudinē ſacrilegiū dī. Itē q cōmittunt officia publica iudeis ſunt ſacrilegi. xvij. q. iiij. ꝯſtituit. rō hꝰ ē. q꞉ ꝑpl's xpianus ꝑ fidē ⁊ ſacra ſanctificatꝰ ē. ſm illud. j. Coꝛ. vj. ſꝫ abluti eſtis: ſꝫ ſctificati eſtis. ⁊ ita illō qḋ fit ī iniuriā ꝑpl'i xpianū. ſ. q꞉ īfideles ei ꝑficiant ꝑtinet ad irreuerētiā rei ſacre. vñ dī ſacrilegiū. Itē qcūqꝫ rē eccl'ie datā retinuerit vel accepit ꝯ voluntatē eiꝰ. xvij. q. iiij. §. q aūt. ⁊. c. nemi. ⁊. xij. q. ij. nulli. Itē trāſgreſſoꝛ iuris publici: qḋ ɔſiſtit circa ſacra. ⁊ ſacerdotes: ⁊ admiſtratoꝛes. de quo habeť diſ. j. ius publicū. Diſtiguūť autem ſpecies ſacrilegij ſm̄ diuerſam ratonē ſanctitatis reꝝ ſacraꝝ quibꝰ irreuerentia exhibeť. attribuitur aūt ſanctitas ⁊ ⁊ ꝑſonis ſacris ⁊ diuino cultui dedicatis: ⁊ locis ſacris: ⁊ quibuſdam alijs ſacris. Oꝛdinať aūt loci ſanctitas ad ſanctitatē hoīs q̄ cultū exhibet ī loco ſacro. ij. mach. v. Nō ꝓpter locuꝫ gentē: ſꝫ ꝓpter gentē locū elegit dn̄s. Et iḋ ſacrilegiū quo peccať ī ꝑſonam ſacraꝫ eſt grauius. ſunt tamē ī v traqꝫ ſpecie diuerſi gradus ſm̄ differentiam ꝑſonaꝝ ⁊ locoꝝ ſacoꝝ. Similiter ⁊ tercia ſpēs q̄ circa alia ſacra ɔmittiť hꝫ diuerſos gradꝰ ſm̄ differentiā reꝝ ſacraꝝ: int̄ q̄s ſummū tenent locū ſacra q̇bus hō ſanctificať: quoꝝ p̄cipuū ē eucharistia ɔtinēs ipſum xp̄m. ⁊ iḋ ſacrilegiuꝫ qḋ ɔ eā cōmittiť ē grauiſſimū. Scḋm vō locū poſt ſacra tenent vaſa ɔſecrata ad ſacroꝝ ſuſceptōem ⁊ ip̄e imagines: ⁊ ſanctoꝝ reliquie ī quibꝰ ſancti quodammodo veneranť vel dehonoꝛanť. Deinde ꝑtinentia ad oꝛnamenta eccleſie ⁊ miſtroꝝ. deinde deputata ad ſuſtētatōꝫ miſtroruꝫ ſiue ſint mobilia: ſiue imobilia. Quicūqꝫ aūt ɔ aliquod p̄dictoꝝ peccat. ſacrilegium cōmittit. Ad hoc nota ꝙ om̄e peccatū quod ſacra ꝑſona cōmittit. mālit ⁊ q̄ ꝑ accidens eſt ſacrilegiū. Vn̄ dicit Hiero. ꝙ nuge ī oꝛe ſacerdotis ſunt ſacrilegiuꝫ vel blaſphemia. foꝛmaliter aūt ⁊ ꝓpꝛie illud ſolum pc̄m ſacre ꝑſone eſt ſacrilegiū: quod agiť directe cōtra ſc̄titatē eius. Vt ſi v̄go deo dicata foꝛniceť. eadē etiā ratō eſt de alijs.

Circa terciū articulū q̄ ē de pena ſacrilegij ſciēdū ꝙ pena eius ſm̄ leges ē decapitatio ſi perſone eccleſiaſtice atrox iniuria fiat. C. de epi. ⁊ cle. ſi q̄s ī hoc. alꝛ's iudicis arbitrio reſeruať ꝓ qualitate ꝑſone rei tempoꝛis ⁊ loci. diuerſimode moderanda. ff. ad. l. iul. pecu. l. j. §. j. ⁊. l. ſacrilegij. Scḋm aūt canones eſt duplex pena. ſ. ſpūalis ⁊ pecuniaria. Spiritualis preter penitentiam eſt excommunicatio. cū diſtinctione tamen: q: pro ſacrilegio ī perſonam eccleſiaſticam commiſſo eſt maioꝛ excōmunicatio ipſo iure. pro ſacrilegio vō ī rebus commiſſo eſt minoꝛ excōmunicatō preter quoſdaꝫ caſus ī quibus eſt excōmunicatio maioꝛ. Vt cum q̄s eccleſiā incendit vel frangit. de quo plenius habeť. ī. libꝛo. vij. Cōueniens em̄ ē ꝙ q̄ ſacris iniuriať a ſacris arceať: qḋ ſit ꝑ excōicatōem. q: tn̄ ꝑ hanc penam multi non ſufficiēter a peccādo arceňt. ideo ſm̄ leges adhibetur decapitatio. ⁊ ſm̄ canones pena pecuniaria. vt ſic a ſacrilegijs reuocēťur. Qualis vō ⁊ q̄nta ſit pecunia ꝑſoluēda ꝓ ſacrilegio cōmiſſo ſiue in perſona: ſiue ī rebꝰ habetur. xvij. q. iiij. ſi quis in atrio. ⁊ ſi quis contumax. ⁊ ſi quis inuentus. ſi quis deinceps. ī quibus q̄dem capitulis diuerſe pene ponuntur: ⁊ diuerſimode. que quidē cōtrarietas ſoluitur ꝑ hoc ꝙ ſunt diuerſe pene ſm̄ diuerſas cōſuetudines diuerſaꝝ eccleſiaꝝ. Uel poteſt dici ꝙ pena arbitrio iudicis imponetur.

De furto interpretatiuo. Titulus. xxxv.

Einde cōſiderandū ē d̄ furto interp̄tatiuo. Et p̄mo d̄ illo qḋ ɔmittūt aliq̄ diuites layci. ſcḋo de illo quod ɔmittūt aliq̄ clerici. tercio d̄ illo: qḋ cōmittūt alique ꝑſone male accipiēdo a clericis. q̄rto de illo qḋ ɔmittiť ꝓ peccato carnis. Circa p̄mū queriť vtꝝ diuites q̄ nolūt ī neceſſitate paupibus ſubuenire: debeāt īterp̄tari fures ⁊ raptoꝛes? Rn̄det Alex. an. iij. n. j. c. de. vij. p̄cepto. q. v. ar. j. o. ꝙ ſic. licet em̄ ſubtractio beneficij inquātum ex eius defectu paup ꝑit: ſit ɔtra illud p̄ceptū. nō occides. tn̄ inq̄ntū nō cōicāť ī neccitate bona paupi: ē ɔ illud. ſ. nō furtū facies. di em̄ eccle. iiij. Fili elemoſinā pau. ne defrau. ⁊ ſequitur. redde illi debitum ſuum. ergo diuites debent elemoſynas dare pauperibus. Si ergo non reddant ī neceſſitate: cuꝫ tunc ſit tempus reddēdi debitum. q̇d aliud ſunt niſi raptoꝛes vtpote rē alienam. ſ. pauperibus violenter detinentes. Nō eī vt dicit Ambꝛo. eſt minoꝛis criminis q̄ habenti tollere: cū poſſis ⁊ abundās ſis indigētibus denegare. Et iteꝝ idē. Nemo ꝓpꝛiuꝫ dicat quod cōmune eſt plus q̄ ſufficit ad ſumptus violenter detentum eſt. Ex p̄dictis patet ꝙ diuites q̄ retinent ſuperflua: ⁊ vltra ſumptus neceſſaria: cum ſciant ⁊ videant pauperes indigere: rapinam cōmittunt. hec tamē intellige ſalua neceſſitate ſcḋm ſtatum perſone. plura em̄ ſunt neceſſaria regi q̄ comiti: ⁊ comiti q̄ militi. Neceſſarium eſt enim regi theſaurizare. vt inſurgentibus hoſtibus contra regnum habeat vnde poſſit militibus pro defenſione regni ſtipendia miniſtrare.

Circa ſcḋm queriť q̇d de eccleſiarum prelatis: ⁊ alijs clericis: qui bona eccleſie pauperibus debita dāt meretricibus. cōſanguineis. potentibus. diuitibꝰ. ⁊ ſimilibus: nunq̇d tales ſint cenſendi raptoꝛes. Rn̄. ſi cōferant ꝑſonis inhoneſtis nō ꝓpter ſuſtētatōꝫ nature: ſꝫ ꝓpter laſciuiam carnis. ⁊ ſi etiā ɔferāt ɔſanguineis ꝓpter affectū cognatōnis. vt. ſ. eos ditēt vltra ſtatum ſue conditionis ⁊ ſui generis. ita vt cū ſint nati de humili genere poſſint cū magnatibꝰ matrimoniū cōtrahere. Itē ſi ɔferāt potētibꝰ ⁊ diuitibꝰ nō ꝓpter aliquā cauſam licitam ⁊ honeſtā: ſꝫ ꝓpter ſeculi fauoꝛē ⁊ pompā raptoꝛes ſunt. ⁊ ꝑ conſequēs teneňt oīa reſtituere q̄ talit̄ contulerunt. Peccāt aūt tripliciter. Pꝛimo bona eccleſiaſtica indebito mō ſeruādo. ſi eī laycus ſeruās res ꝓpꝛias vltra ſumptꝰ ſuos: cū ſciat paupes indigē: violētiā ⁊ rapinā dr̄ cōmittere: vt dictum eſt. multomagis clericus ī caſu conſiĺi conſeruās bona eccleſiaſtica que ſunt ſpāliter pauperibus debita. q: vt dicit Hiero. ad Damaſum papā. Quicq̇d habent clerici pauperum eſt. Scḋo bona eccleſie male expēdēdo. vnde Ber. ad quēdā canonicū. Cōcediť tibi vt altari ſeruias: de altari viuas: nō vt frena deaurata ⁊ ſimilia emas. ſꝫ quicq̇d p̄ter neceſſarium victū ⁊ veſtitū de altari retines: tuū nō ē: rapina ē: ſacrilegium eſt. Ad idē. xij. q. ij. ⁊ ſi illi. Tercio ꝑſonis indignis conferēdo. Aug. ⁊ habeť di. lxxxvj. Donare res ſuas hiſtrionibus viciū eſt imane. i. magnū. ⁊ iteꝝ idē. c. di. Qui venatoꝛibꝰ ⁊ hiſtrionibꝰ ⁊ meretricibus donāt: nō attendunt illi naturā operis dei: ſed nequitiā opis humani. de hoc ideꝫ xvj. q. j. decime. Nota ratōꝫ dicti Hiero. d. ꝙ q̄cq̇d habēt clerici paupeꝝ ē: quod hu. notat. xij. q. j. expedit. ꝙ ꝓpꝛietas reꝝ eccleſiaſticaꝝ ē eccleſie vel dei nō clericoꝝ. ⁊ ꝙ clerici percipiendo fructus ſuaꝝ prebendaꝝ non faciunt eos ſuos quo ad ꝓpꝛietatem: ⁊ ꝙ non licet eos expendere niſi ī vſus domeſticos: ⁊ cās pietatis. Sūt aūt res eccleſie paupeꝝ: vt exponūt q̄dam non q̄tum ad ꝓpꝛietatē ⁊ dominiū: ſed q̄tum ad debitum. i. q: eis debentur. Sed nunq̇d p̄dictā reſtitutōꝫ facere teneňt de bonis patrimonialibꝰ ſi hn̄t ea. aut ſufficit ꝙ ea reſtituāt d̄ fructibꝰ eccleſie quos habēt: vel habituri ſunt. Rn̄det Rod. ⁊ Hoſti. ꝙ cū q̄cquid ſupereſt vſibus eoꝝ de ꝓuentibus eccleſiaꝝ paupibꝰ debeať: nō ſufficit facere reſtitutōeꝫ de talibus ſi habent bona patrimonialia. vel aliunde q̄ de eccleſia acquiſita: niſi quatenus ſibi ſubtraherent d̄ neceſſarijs vel quatenus expendiſſent circa vtilitatē eccleſie de bonis patrimonialibus: aut aliunde q̄ ꝑ eccleſiam acq̇ſitis. Quid de illis qui bona eccleſie ī neceſſarijs expendūt. eccleſie tamē nō deſeruiunt: nunq̇d ſunt raptoꝛes cenſendi? Rn̄det Alex. an. iij. n. j. c. de ſeptimo p̄cepto. q. v. ar. ij. q̄ſtiūcula. iij. ꝙ ſic rō huius ē: q: ad hoc eis eccleſie bn̄ficia danť: vt ī eccleſia dei laboꝛēt. ſi ḡ non laboꝛant habere nō debēt. qui em̄ nō laboꝛat non manducet. ſi em̄ agricole dareť pecunia vt ī agro laboraret: ⁊ ipſe acciperet: non tamen laboraret: nōne fur ⁊ latro eſſet ſic etiā videť de iſtis. Preterea dicit Hiero. ꝙ eccleſiā fraudare ē ſacrilegiū. ad hoc em̄ bn̄ficia danť eis vt ſeruiāt eccleſie. tales em̄ ſunt ſacrilegi ⁊ raptoꝛes. Quid de p̄lato vel clerico adminiſtratonē habēte: ⁊ male adminiſtrante: nunq̇d tenetur eccleſiā indemnē reddere? Rn̄. ſm̄ Ray. ⁊ Hoſti. ꝙ ſic: vel ſi ip̄e nō fecerit teneť ad hoc eiꝰ heredes. ſi ip̄e forte aliqua de rebus eccleſie expēdit ī melioꝛatōꝫ ꝓpꝛij patrimonij. vel etiam ſi ꝓpter nimiā diligentiā ī reꝝ ꝓpꝛiaꝝ neglexit res eccleſie: ⁊ ita diminute ſunt alique: vel amiſſe ꝓpter ſuā culpā. Sꝫ ſm̄ Hoſti. de culpa ſeu negligētia ſui ꝓcuratoꝛis: vicariꝰ teneri videť ex. de offi. archi. ea que. vbi etiā dicūt Ber. ⁊ Hoſt. ꝙ p̄latꝰ teneť de bonis eccleſie amiſſis dolo ⁊ culpa lata ⁊ leui. Siĺr et ecōuerſo ſm̄ Ray. ⁊ Hoſt. ſi de rebꝰ ꝓpꝛijs expēdit aliq̄ ī vtilitatē eccĺe ip̄e vel heredes eiꝰ cū hoc cōſtiterit: recupare de rebꝰ eccĺe pōt. vt hincinde ɔpēſatio debita fiat. ar. ad hoc. ij. q. vij latoꝛ: ī fi. ⁊. xij. q. iiij. c. j. ⁊. ij. Hoc tn̄ ſm̄ Hoſt. itellige q̇ndo ē leſio grauis: vel etiã quo ad alienatõem vel diminutõez rerum immobiliũ: vel mancipiorum eccleſie. vel etiã ſuoꝝ redditui. nõ eñ ꝓhibetur p̄latus quo minus poſſit de fructibus ⁊ redditibus eccleſie perceptis. quos ſuos facit aliqua erogare: ſi tñ i hoc excederet rephendi poſſet.

Circa terciũ querit̃ qd de focarijs ⁊ hmõi turpibꝫ perſonis: ⁊ alijs ſup̄dictis que ſic ditant̃ vel paſcunt̃ de rebus eccleſie: nunqd ⁊ ipi tenent̃ ad reſtitutõẽ? Rñdet Ray. ꝙ ſic. q2 nõ remittit̃ pctm niſi reſtituat̃ ablatũ. xiiij q. vj. ſi res aliena: ſed differẽter. Naz turpes ꝑſone iniuſticie reddere tenent̃ ſi poſſunt: niſi forte fuerit eis datum cã elemoſyne: cũ eſſent i ſumma neceſſitate. qḋ debuit fieri di. lxxxvj. non ſatis. ⁊. paſce. Diuites vo ⁊ potentes ſimiliter tenent̃ ad reſtitutionẽ ſi receperint per fraudes: vel minas: vel per indebitam importunitatem: vl' al's ſine cauſa iuſta. Cleric' tamẽ vel p̄latus excuſaretur i tali caſu ſi dedit vt ſuaz redimeret vexatõem: a qua non poterat aliter liberari. extra. de ſymo. dilectus filius. d. Si vo non data ad hoc opa. ſed caſu fortuito ꝓpter aliquã cauſam neceſſariã ⁊ honeſtã venerunt: ⁊ impediti ad ꝓpria redire non potuerũt: nec inuenerũt aliqd ad emendum: vel non habebãt vnde emerẽt. tunc ſi ꝓcurati fuerũt tẽperate cauſa hoſpitalitatis ⁊ elemoſyne: nõ tenet̃ aliqs ad reſtitutõem. ar. xj. q. iij. quoniã multos. ⁊ di. xlij. quieſcamus. Idẽ dicẽdũ ē ſi erant bene meriti honeſti ⁊ ſpũales viri: ꝑſertim q2 iã ipenderant eccleſie ſeruitium ſuũ defendẽdo eã contra predones ⁊ tyrãnos. vel preſtãdo ſibi patrociniũ i cauſa: vel dando ſibi d rebus ꝓprijs: vel alijs ſimilibꝫ modis. talibꝫ eñ tenet̃ eccleſia rependere vicẽ. xij. q. ij. qcunq3 ſuffragio. et ca. eccleſiaſticis. Quod aũt p̄dictũ ē ꝙ ꝑſone ſupradicte reſtituere tenent̃ ea que taliter a clericis ceperũt: veꝝ eſt ſi clericus q̃ dedit ꝑ hmõi donatõem factus ſit nõ ſoluẽdo tenentur tamen de eo quod habuerunt per fraudem vl' iniuriam: vl' violẽtiam: vel huiuſmodi etiã ſi cleric' ſit ſoluendo. Quid de illis qui dono forte alicuius ſeruitij p̄cedẽtis occaſione: accipiunt imperpetuum vel ad vitam ſuam vſufructũ alicuius poſſeſſionis ab eccleſijs vel mõaſterijs? Reſpõdeo ſm Ray. ti. de vſu. Si aliqs aduocatus gratis ſeruiuit monaſterio vl' eccleſie: vel etiam aliqs diues gratis mutuauit pecuniã ſuam licite recipe põt hmõi gratis. i. ex dilectõne: licet ſit exorta ex p̄dicto ſeruitio. xij. q. ij. qcunq3. ⁊ c. eccleſiaſticis. ⁊ c. charitatẽ. Idẽ dicedũ eſt ſi adhuc nullo impenſo ſeruitio tales donũ a monaſterio receperunt. dũmodo ſtudeãt de cõpetẽti ſeruitio fideliter reſpõdere. ne al's videant̃ bona paupibus debita cõſumere: ꝓpter quod ſtrictius iudicat̃ de rebus eccleſie lic3 gratis receptis q̃ de rebus prelatoꝝ. Sed cui p̄dicta reſtitutio fiet? Rñdet Ray. ꝙ auctoritate iudicis penitẽtialis fieri debet eccleſie: cui ſic iniurioſe ablatũ eſt. ita ꝙ non illi eidem qui dedit cum turpiter dedit. tunc eñ non ſibi: ſed ſucceſſori eius poterit fieri: vel i vtilitatem eccleſie cõuerti: vel ſi penitẽtiario videbitur expedire eiuſdem loci paupibus elargiri. ar. xvij. q. iiij. ſi qs i atrio. ⁊ ex. de offi. or. cum vos. ⁊ ſm Ro. vltimũ ē melius. Cũ pauperes indigent: ⁊ eccleſia ſatis abundat. aliter melius eſt ꝙ in vtilitatem eccleſie pauperis conuertatur.

Inſuper nota ꝙ prelatus dupliciter aliqd poteſt eccleſie ſurripere. vno modo ſurripiendo rem deputatam alteri: nõ ſibi vt rem capituli: ⁊ tunc reſtitui debet ei cui' ẽ. Alio mõ rem eccleſie ſue deputatã: trãſferẽdo i dominiũ alteri'. vt. ſ. cõſanguinei vel amici: ⁊ tunc talis res reſtitui debet eccleſie: vt cõuertat̃ i vtilitatẽ eius: vel cuſtodiat̃ ſucceſſori. Quod aũt dicit Ray. de auctoritate iudicis penitentialis eſt verum ſm Ro. ſi ſup talibus diſponẽdis habeat poteſtatẽ.

Circa quartuz queritur quid de muliere que pecuniam recepit pro carnali opere? Reſpondet Ro. ꝙ ſi recepit a clerico ſeculari de rebus ꝓprijs non tenet̃ reſtituere etiaz ſi ſit monialis: ſed acq̃ritur monaſterio eius illud quod accepit. honeſtius tamen ē ꝙ monaſteriuz illud nõ retineat. ſed eroget i pios vſus. Si aũt accepit a clerico ſeculari de rebus eccleſie debet fieri reſtitutio ſm ꝙ dictum eſt i precedenti q̃ſtõe: niſi epũs velit diſpenſare cum muliere: que recepit ꝙ retineat illud ſi eſt ſeculares: aut cum monaſterio ſi ē regularis. Si autem recedit a perſona regulari de rebus monaſterij: quod preſumendum eſt niſi de contrario conſtet: aut recepit ab habente adminiſtrationem: aut a ſimplici clauſtrali. In primo caſu debet fieri reſtitutio monaſterio: vel priorali: vel adminiſtratori: de cuius bonis datum ē: ⁊ poteſt fieri reſtitutio eidem perſone que dedit ſi adhuc remanet i adminiſtratõne illa. maxime ſi creditur correctus: al's tutius eſt ꝙ ei nõ reddatur: ſed fiat quod dictum eſt ſupra. ſi tamen tali nõ correcto facta ſit reſtitutõ liberata eſt que accepit. Si autez amotus ſit ab adminiſtratione illa: aut ſi eſt ſimplex clauſtralis qui dedit: fieri debet reſtitutio monaſterio vel prioratui: vel adminiſtratori: nec liberabitur ſi ſoluerit illi qui dedit niſi tunc demũ cum conuerſum fuerit i vtilitatem eccleſie monaſterij prioratus vel adminiſtratõnis: nec retineri poterit a monaſterio illius mulieris regularis: illud quod accepit a regulari alterius loci: niſi de conſenſu abbatis ⁊ conuentus ſi donuz fuerit magnum: aut abbatis ſolius ſi fuerit paruum: vel etiam mediocre. Quod autem dictum eſt de rebus taliter datis a regularibus perſonis intellige etiam de rebus datis a perſonis ſecularibus etiam laycis qui non ſunt ſui iuris. vt cum ſeruus ⁊ filiuſfamilias quando dant talibus de rebus etiam peculiaribus: niſi rerum illarum habeant ita liberam adminiſtrationem ꝙ quaſi paterfamilias: de eiſdem diſponere poſſint. Itẽ quod dictum eſt de moniali reſpectu viri regularis tenendum eſt econuerſo quando vir regularis recepit aliquid de muliere regulari. Uir autem ſecularis quod a muliere cõiugata recepit ꝓ carnali copula: debet reſtituere viro: ſi illa de rebꝫ dotalibus vel communibus dedit. ſi autem dedit de parafernalibꝫ aut ſi mulier ſoluta ſui iuris dedit aliquid amaſio de rebus ꝓprijs: licet ſit honeſtum ꝙ expendat illud in pias cauſas: non tamen tenetur niſi velit: poterit etiam ei reſtituere quod dedit quod videtur melius ſi peniteat vel egeat. Nunquid perſona regularis reſtituere poteſt auctoritate propria quod accepit pro carnali opere: vel quod habuit de furto vel rapina? Reſpondet Ro. ꝙ ſi cuiq3 competit repetitio rei date: diſtinguendum eſt ꝙ ſi adhuc extat res data penes eum cui data ē ⁊ non audet: vel timet: vel non poteſt impetrare ꝙ fiat reſtitutio per prelatum collegij: reſtituat auctoritate propria ſcḋm formam ſupradictam etiaz contradicente prelato. quia magis eſt deo obediendum q̃ hominibus. Si autem non extat quia tam inanis eſt actõ quam excludit inopia debitoris. Si autẽ non eſt conſumpta penitus: ſed eſt conuerſa in vtilitatem monaſterij: vel habet aliquid quod comparauit ex re ſibi data ſi non poteſt vel non audet vel timet impetrare ꝙ fiat reſtitutõ per prelatum: gerat bona fide negocium monaſterij reſtituendo cui debetur: vt dictum eſt. vel ſi fuit datum de bonis eccleſie ſecularis impetrando diſpenſationem epiſcopi ꝙ poſſit a monaſterio detineri: vel in pios vſus erogari. non tamen cõtradicente prelato faciat hoc propter bonum obedientie: niſi res illa ſit comparata de pecunia eccleſie vel perſone in hoc priuilegiate. ſcilicet ꝙ rem emptam de ſua pecunia poſſit vendicare: vt eſt miles ⁊ pupillus. i quo caſu. ſ. contradicente prelato eã reſtituere poteſt: ſi eam habeat. vt dictũ eſt de ea re que adhuc extat penes illam perſonam que accepit.

De octauo precepto. vbi primo de mendacio. Ti. xxxvj.

Conſequenter cõſiderandum eſt de octauo precepto: quo dicitur Exo. xx. ⁊ Deutrono. v. Non loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium. In quo quidem ſm Auguſtinum libro de mendacio. omne genus mendacij prohibetur. Scḋm eñ. Alex. an. iij. ti. j. c. de octauo precepto. ar. v. c. j. teſtimonium large dicitur omnis ſermo qui atteſtatur de animo dicẽtis. Et ſic dicit Aug'. libro de mendacio. Quiſquis aliqd annunciat: teſtimoniuz perhibet animo ſuo. ⁊ ſm hoc omne mẽdacium eſt falſum teſtimonium. Stricte vo dr̃ teſtimonium ſermo apud iudicem: vt non erret in iudicando. vel etiã apud eum qui docetur in doctrina ſalutis: nec erret in fide. vt dicit Aug. i e. li.' ⁊ ſic patet ꝙ i hoc precepto prohibet̃ mendacium ⁊ hoc explicatur Leuit. xix. vbi dicitur ſic. Non mentiemini nec decipiat vnuſquiſq3 proximum ſuum. Prohibetur etiã i hoc ꝓcepto falſitas: vt dicūt ibi glo. ⁊ Iſidoꝛ⁹. ⁊ hoc eſt veruꝫ ſcḋm Alex. vbi ſupꝛa. ar. iij. c. de falſitate apte dicētis que attēditur i mendacio. Sed nunqd ꝓhibetᷣ taciturnitas veritatis: cum veritas requiritur. Rn̄det Alex. vbi ſupꝛa. ar. iiij. ꝙ ſic. quia in iſta negatiua. ſ. Non loqueris ꝯ ⁊c. includitur affirmatiua: qua ꝓcipitᷣ obſeruātia veritatis ad ꝓximū. Negatiua tm̄ obligat ſemꝑ ⁊ ad ſemꝑ. ⁊ affirmatiua ſemꝑ: ſꝫ nō ad ſemꝑ: ſed ꝓ tempoꝛe ⁊ cauſa. cā ergo facit taciturnitatē veritatis eſſe culpabilē. xj. q. iij. quiſqs. ⁊ eſt Aug. ad Caſulanum. ⁊ Chꝛyſ. dicit ꝙ non tm̄ eſt ꝓditoꝛ veritatis qui palam mentitᷣ: ſed etiā qui non libere pꝛonunciat veritatē quā libere ꝓnunciare opoꝛtet. aut q̄ libere veritatē nō defendit quā libere defendere cōuenit. Cauſa etiā ⁊ opoꝛtunitas facit taciturnitatē eſſe licitā. vnde Aug. li. de mēdacio. Licet ꝑdicatoꝛi celare quicqd ſibi ꝓ tēpoꝛe videtᷣ. mentiri aūt nunꝗ̄. de hoc vide ꝭ. i ſe. ti. ar. v. Quia igitur vt pꝫ ex ꝑdictis mendaciū ꝓhibetur i hoc ꝓcepto. ideo pꝛimo dicendū eſt de ipſo mendacio: qḋ eſt cōmunius. Scḋo de teſtimonio falſo: quod ē peſſima ſpecies mendacij: vt dicit glo. Uidendū ē ꝫ ꝑmo qḋ eſt mendacium. Scḋo i quo differūt hec tria. ſ. mētiri. dicere falſuꝫ. ⁊ mēdaciū. Tercio quot ſunt ſpēs ſiue differētie mendacij. Quarto. vtꝝ mendaciuꝫ ſit peccatū: ⁊ quando ē peccatū moꝛtale: ⁊ qn̄ eſt veniale. Quīto de qbuſdā dubitabilibus circa mēdaciū.

Circa ꝑmū igitᷣ ſciendū ꝙ mendaciū ſcḋm Aug. lib. de mendacio eſt falſa vocis ſignificatio cū intentione fallendi. xxij. q. ij. §. ille ergo. Ad cuius intelligentiam ſciendū ꝙ dictū exterius ꝓlatū habet duplicē ꝯparatōꝫ. vnaꝫ ad reꝫ ſignificatā. ⁊ ſic dᷤ ſermo verus. cū. ſ. res adequatᷣ ſermoni: vel etiam fallax: cū. ſ. nō adequatᷣ: alterā cōparatōeꝫ hꝫ ad intentōꝫ dicētis. ⁊ ſic dᷤ ſermo verax: cū. ſ. intētio adequatᷣ ſermoni. ꝫ mendaciū nominat dictū ꝑ cōparationem ⁊ ad rem. ⁊ ad dicentem. ideo ad completā mendacij ratōem duplex falſitas concurrit. vna ꝑ cōparationē ad rem. altera ꝑ comparationem ad loquentis intentionē. ⁊ hec duplex falſitas tangitur i dicta diffinitione mendacij. ꝑma falſitas i mendacio tenet rationē materialis. ſcḋa ratōꝫ foꝛmalis. ⁊ ab illa ſcḋa dᷤ qs mendax. Sed videtᷣ ꝙ dicta notificatō nō cōueniat mēdacio officioſo ⁊ iocoſo. qꝛ i neutro hoꝝ intēdit quis fallere: ſed i officioſo intendit ꝓdeſſe. in iocoſo delectari. ꝫ ⁊c. Rn̄. ꝙ in dicta notificatione verbū fallendi non tm̄ impoꝛtat decipe: ſed etiaꝫ falſum dicere. ⁊ hoc eſt omni mendacio cōmune. falſuꝫ em̄ dicere exterius quodammodo fallere eſt dū hō dicit illud quod pōt hoīem ad falſitatē deducere: ⁊ ꝑ cōſequēs fallere ⁊ decipe. Vnde mendaciū iocoſum ⁊ officioſum ex ipſo genere opis rationem habet fallendi: licet ex intentione dicentis non dicatur ad fallendum.

Circa ſcḋm ſciendū ꝙ mētiri iuxta ethymologiā vocabuli ē cōtra mentē ire. i. dicere vel facere aliquid contra illud qḋ ē i conſcia. Aug. aūt ſtrict⁹ ſumit mētiri ꝓut. ſ. ē i ſermone. d. Qui mētitᷣ ꝯ illud quod aīo ſentit: loquitᷣ volūtate fallēdi. xxij. q. ij. is aūt. Dicē falſum eſt dicere aliqḋ eſſe ita quod nō ē ita: nō diſtincto vtꝝ intendat dicere verum vel falſum. Mendaciū vō compꝛehendit vtrūqꝫ. ē em̄ mēdaciū (vt dictū eſt) falſa ſignificatō vocis. ecce falſum dicē cuꝫ intentōne fallendi. ecce mētiri. Ex his pꝫ ꝙ hec duo. ſ. falſum dicere ⁊ mētiri ſe hn̄t vt excedētia ⁊ exceſſa: qꝛ nō oīs q̄ mentitur dicit falſum. imo aliquādo dicit veꝝ: licet intēdat dicē falſum. ⁊ ecōuerſo nō omnis q̄ dicit falſum mentitᷣ. imo aliquādo credit dicere veꝝ. licet dicat falſuꝫ. ergo q̄ mentitᷣ ſemꝑ fallit volūtate. licꝫ qn̄qꝫ fallatᷣ i facti veritate. ⁊ ideo ſemꝑ peccat qꝛ ream linguam nō facit niſi mens rea. xxij. q. ij. homines. i fi. qui vō dicit falſum non ſemꝑ peccat. aliquando em̄ dicit falſum cū intentione: ⁊ tunc ē peccatū ⁊ mēdaciū. aliqn̄ dicit falſum. ⁊ credit dicere veꝝ. ⁊ tunc ſi adhibuit debitā diligentiam nō peccat. ſi aūt peccat venialiter. vt i. c. hoīes pall. q̄ aūt dicit mendaciū ſꝑ peccat. vt. iiij. q. j. i fine.

Circa tercium ſciendum ꝙ ſpecies ſiue differētie mendaciorum ſcḋm Aug. li. de mendacio. ⁊ habetur. xxij. q. ij. pꝛimum. ſunt octo. Pꝛimū eſt mendacium i doctrina religionis. ⁊ ſcḋm Alex. an. ij. ti. ij. c. ꝯ mēdacio. ar. vij. queſtiuncula. v. religio ſumitur hic cōmuniter ſcḋm ꝙ nos religat ad tenēdum non tm̄ ea que ſunt circa fidem: ſed etiaꝫ ea que ſunt circa moꝛes bonos. In his enim duobus conſiſtit ſumma xp̄iane religionis. Secundum vt aliquem ledat iniuſte: quod ſcꝫ eſt tale vt nulli pꝛoſit. ⁊ alicui obſit vt mendacium detractionis ⁊ falſi teſtis in cauſa criminali. Tercium ē quod vni pꝛodeſt: ⁊ alteri obeſt. vt teſtimoniū i cauſa pecuniaria. Quartū ē quod fit ſola mentiendi fallendiqꝫ libidine. vt cum qs delectatᷣ i aſtutia mendacia componendi. ⁊ ſicut dictū eſt ſupꝛa libido fallendi: non dᷤ hic libido decipiendi: ſed dicitur libido falſum dicendi: ⁊ dicitur hic mendacium fieri ſola libidine mentiendi. quia cum libido dicatᷣ a libendo: nihil habet hic mendacium neqꝫ in ſe: neqꝫ in cauſa. extra illuꝫ i quo eſt libido. ſcꝫ mentientem: ꝓpter quod etiam Aug⁹. vocat ipſum mendacium merum: non ſic de alijs mendacijs: qꝛ habent cauſam extra mentientem. ſ. nocendi vł iuuandi: vł placendi. Nota etiam hic ꝙ libido poteſt dici dupliciter. vno modo ſtricte ⁊ ꝓꝓꝛie ſcḋm ꝙ dicit Aug. ꝙ libido eſt appetit⁹ animi: quo aliquod tempoꝛale pꝛeponitur bono eterno: ⁊ ſic nō eſt radix niſi moꝛtalium peccatoꝛum. ⁊ ſic non ſumitur i q̄rto mendacio. Secundo modo dᷤ cōmuniter. ſcꝫ pꝛout eſt radix non tm̄ moꝛtalium: ſed etiam venialium. vnde cum dicatur a libendo ſicut libere quod eſt liberi arbitrij: pōt inoꝛdinate moueri ad moꝛtale ⁊ veniale: ita ⁊ hic libido poteſt eſſe radix vtriuſqꝫ. Et ſic cadit libido i ratione huius mendacij. hec Alex. iij. ti. j. c. de octauo pꝛecepto. ar. vj. o. ⁊. ij. ti. ij. c. de mēdacio. ar. vij. queſtiuncula. iiij. ⁊ Boñ. iij. diſ. xxxviij. ar. v. Quintum eſt quod fit placendi cupiditate: vt mendaciū adulationis. Sextuꝫ eſt quod nulli obeſt ⁊ alicui pꝛodeſt. ſ. ne ſibi pecunia auferatur. Septimū eſt qḋ nulli obeſt ⁊ alicui ꝓdeſt: vt. ſ. moꝛteꝫ euadat. Octauū qḋ nulli obeſt: ⁊ ad hoc ꝓdeſt ne caſtitas violetur. Eſt ⁊ alia diuiſio mendacij bꝛeuioꝛ. ſ. i mendacium pernicioſum. iocoſum ⁊ officioſum. ⁊ colligitur ex verbis Aug. ſuper illud pſ. Perdes omnes qui loquuntur mendacium. ⁊ habetur. xxij. q. ij. ne quis. Et hec ſecunda diuiſio mendacij eſt ſcḋm Ray. ⁊ Hoſt. plenioꝛ ꝙ̄ pꝛima. qꝛ ſcḋm eos mendacium pernicioſum compꝛehendit ſub ſe pꝛimas quinqꝫ differentias pꝛime diuiſionis. mendaciuꝫ vō officioſum compꝛehendit reliquas tres. ſic ſcḋm ipſum mēdacium iocoſum i ſecunda diuiſione ſupadditur mēbris pꝛime diuiſionis. ſcḋm auteꝫ omnes theologos: quoꝝ ſcripta vidi. ſ. ſcḋm Alex. an. vbi ſupꝛa. ar. v. c. Boñ. vbi ſup. Rich. iij. diſ. xxxviij. ar. iij. ⁊ Pe. non ſupadditur diuiſioni pꝛime: ſed cōtinetur in ea. ⁊ compꝛehendit ſub ſe q̄rtū ⁊ q̄ntū membꝝ eius. ⁊ hoc verius credo. vnde vna illaꝝ nō excedit aliā. nec econuerſo. ⁊ vna illaꝝ includitᷣ i altera. ⁊ ecōuerſo. Hoc autem ſic patet. mendacium em̄ habet ꝓ foꝛmali complemēto: vt dictum eſt ſupꝛa intentionem fallendi. ⁊ ideo ſcḋm intentōꝫ dicentis habꝫ mendacium in ſpecies diuerſificari. intēdit em̄ aut pꝛodeſſe: ⁊ ſic eſt mendaciū officioſum. aut delectari. ⁊ ſic eſt iocoſuꝫ. aut ledere. ⁊ ſic eſt pernicioſum. Pernicioſum aūt cōtinet tria pꝛima mēbꝛa pꝛime diuiſionis. ſcḋm ꝙ aliqs poteſt ledere vel i ſpūalibus. ⁊ ſic eſt pꝛimū membꝛū pꝛime diuiſionis. vel in tempoꝛalibus. ⁊ hoc aut vt alicui obſit ⁊ nulli ꝓſit. ⁊ ſic eſt ſecundū membꝝ. aut vt alicui obſit. ⁊ alicui ꝓſit. ⁊ ſic ē tercium. Iocoſum vō continet duo mēbꝛa pꝛime diuiſiōis. ſ. q̄rtū ⁊ q̄ntū. intendit em̄ mentiens delectari. ⁊ hoc vel ſeipſum ad ſolatiū ꝓuocādo. ⁊ ſic ē q̄rtū. ſ. mendaciū ſimpliciter iocoſum. vel audientes. ⁊ ſic ē quintum. Mēdaciuꝫ aūt officioſuꝫ ꝯtinet tria vltima mēbꝛa. intēdit em̄ mētiēs ꝓdeſſe alteri: vel i rebꝫ. ⁊ ſic ē ſextū membꝝ. vel i coꝛpoꝛe: ⁊ ſic ē ſeptimū. vel i aīa. ⁊ ſic ē octauū. ⁊ ſic patet ꝓpoſitū. Sꝫ nunqd eſt mendaciuꝫ ſi qs non impleat quod ꝓmiſit? Rn̄. q̄ aliqd ꝓmittit ſi animuꝫ habeat faciendi quod ꝓmittit. non mentitur: quia non loquitᷣ contra id quod gerit in mente. Si vō non faciat quod ꝓmittit: videtur infideliter agere ꝑ hoc ꝙ animū mutat. poteſt tamen ex duobus excuſari. Uno modo ſi ꝓmiſit illud quod eſt illicitum manifeſte. ⁊ tunc ꝓmittendo peccauit. Vnde mutando voluntatem bene facit. Alio modo ſi ſint mutate cōditōes ꝑſonarum ⁊ negocioꝝ. vt em̄ dicit Seneca li. de offi. ad hoc ꝙ qs facere teneatur quod pꝛomiſit requiritur ꝙ omnia maneant imutata. alꝛs nec fuit mendax i pꝛomittendo. qꝛ quod ꝓmiſit habebat in aīo ſub cōditionibꝫ debitis. nec etiam eſt infidelis nō implendo: quia eedem conditiones non extant. Vnde

⁊ aplus non eſt mentitus. quia corinthium non iuit quo ſe iturū ꝓmiſit. vt dı̄. ij. coꝛ. xj. ⁊ hoc ꝓpt̄ impedimentum qḋ ſupuenit. hec Tho. ſcḋa ſcḋe. q. cx. ar. iij. c. v. Ad hec nota ꝙ mendaciū dı̄ ſumi tripliciṫ. ſ. ꝓpꝛie ⁊ ſic eſt falſa vocis ſignificatio cū intentōne fallendi. ⁊ ꝯmuniṫ accipiṫ ꝓ peccato duplicitatis. ſ. cum aliud eſt in mēte. ⁊ aliud doloſe ſumiṫ in ope ſm̄ illud pš. Mendaces filij hominum in ſtateris. tercio ſumiṫ ꝯmuniſſime. ⁊ ſic dı̄c glo. ſuper illud pš. Quia delectaſti me. ꝙ om̄e pctm̄ mendacium eſt. qꝛ eſt ꝯ legem ⁊ veritatem. qḋ dı̄ ꝓ tanto. qꝛ a vero bono elōgat. ⁊ veram delectatōem quam ꝓmittit: non dat. ⁊ ſic etiam ſumiṫ Ioh. viij. Dyabolus eſt mendax ⁊ pr̄ eius. i. mendacij. i. pctī. ſm̄ glo. ⁊ in pſal. Omnis homo mendax. i. peccans. hec Alex. an. iij. ti. j. c. de octauo p̄cepto. ar. vj. c. p̄mum ad oppoſitum.

Circa q̄rtum articulum q̄runṫ plura. ſ. Vtꝝ mendacium ſit ſm̄ ſe malum ⁊ pctm̄. Rn̄ꝰ ꝙ ſic. Vn̄ nullo pacto. nullo fine. nulla diſpenſatōne humana vel diuina pt̄ fieri bene. ⁊ hec Aug. dı̄c expſſe li. de mendacio. ⁊ nitiṫ multipliciṫ ꝓbare. ⁊ in hoc ꝯuenerunt ꝯmuniṫ doctores. vt dı̄c Bon̄. iij. di. xxxviij. ar. ij. c. Ratio huiꝰ eſt qꝛ dupliciter dı̄ aliqḋ eſſe malum. ſ. aut ex genere actus. vt cum actꝰ ſup materiam indebitam tranſit. aut ex malicia intentōnis. pt̄ aṫ actus tranſire ſup materiam dupliciṫ. ſ. reſpectu dei. ⁊ reſpectu ꝓximi. ſi reſpectu dei. ſic eſt malum in ſe. ⁊ ſm̄ ſe. neqꝫ vllo modo pt̄ fieri bene. vt eſt deum odire. Si reſpectu ꝓximi. vt eſt nocere ꝓximo. ſic eſt malum in ſe. non tn̄ ſm̄ ſe. Vnde pt̄ aliq̄n fieri bene. qꝛ pt̄ ibi recta intentio ſuꝑuenire. Si aṫ aliqḋ eſt malum ex malitia intentionis. tunc ſiue ſit reſpectu dei. ſiue ꝓximi ſimpliciṫ eſt maluꝫ. ⁊ nullo fine pt̄ fieri bene. qꝛ dı̄c ꝑuationem debiti finis. tale aṫ eſt mēdacium. qꝛ non tm̄ dı̄c malum ex hoc ꝙ tranſit ſup indebitam materiam. ſꝫ etiam qꝛ hꝫ intentionis malitiaꝫ. Vtꝝ omne mendacium ſit mortale pctm̄. Rn̄ꝰ ꝙ non. ſꝫ aliqḋ ē mortale. aliqḋ eſt veniale. mendacium eñ eſſe pctm̄ mortale dupliciṫ pt̄ intelligi. ſ. aut ꝑ ſe. ſ. rōne ſue ſpēi. aut ꝑ accidens. ſ. rōne alicuiꝰ circūſtantie. Primo modo illud mendacium eſt pctm̄ mortale. ꝙ eſt ſm̄ ſuam ſpēm ꝯ charitatem. vt eſt mendacium in doctrina religionis. ⁊ mendacium qḋ eſt in nocumentum ꝓximi. ſiue ꝓſit alicui alij. ſiue nulli. ⁊ ſic tres p̄me dr̄e q̄ ꝯtinenṫ ſub mendacio ꝑnicioſo ſunt peccata mortalia rōne ſue ſpēi. ⁊ de hmōi intelligiṫ illud pſal. Perdes omnes q̄ lo. men. ⁊ illud ſap. j. Os qḋ mentiṫ occidit animam. Illud aṫ mendacium qḋ ſm̄ ſuam ſpēm nō eſt ꝯ charitatem. non eſt ſm̄ ſuam ſpēm pctm̄ mortale. ſꝫ veniale. vt mendacium in quo non ſup. ſꝫ infra deum intendiṫ aliq̄ leuis delectatio. vel etiam vtilitas ꝓximi. ⁊ ſic mendacium ꝯtinens duas dr̄as mendacij. ſ. q̄rtam ⁊ q̄ntam. ⁊ mendacium officioſum ꝯtinens tres vltimas dr̄as. nō ſunt ſm̄ ſuam ſpēm pcta mortalia. ſꝫ venialia. Vnde Augꝰ. ſup illud pš. Perdes omnes qui lo. men. duo inq̄t ſunt genera mendacioꝝ. in q̄bꝫ non eſt magna culpa. ſꝫ nō ſunt ſine culpa. ſ. cum aut iocamur. aut ꝓximo ꝯſulendo mentimur. ſecundo modo. ſ. ꝑ accidens etiam mendacium iocoſum. ⁊ officioſum. pōt eſſe mortale. ⁊ hoc ꝯtingere pt̄ quadrupliciṫ. Primo rōne nocumenti. vt cum mentiens videret ꝓbabiliṫ ex ſuo mendacio alicui imminere aliqḋ notabile nocumentum. licet illud mendacium non eſſet ad hoc ordinatū. Alio modo rōne nimie libidinis ſiue ꝯplacentie. ſeu delectatōnis. quod contingit in mendacio iocoſo. puta ſm̄ Roƀ. cum aliq̄s ſuam vel alterius complacentiam. ſiue delectationem in ſuo mendacio. dilectioni dei ⁊ mandatoꝝ eius preponeret. tunc in tali mendacio mortaliṫ peccaret. Vn̄ Augꝰ. nullum pctm̄ adeo eſt veniale ꝙ non fiat criminale: dum placet. ſecus eſt ſi delectatio illa eſſet ſub deo. ar. xxv. di. §. criminis. tercio rōne ꝯtemptus etiam in mendacio iocoſo. vt cum q̄s ꝑ indifferentiam. ⁊ ꝓ nihilo hꝫ dicē tota die mendacia iocoſa. ſicᷓ vera. ſicᷓ faciunt mimi. ⁊ ioculatores. ⁊ ſiles ſm̄ hoſti. ar. e. di. §. alꝰ. ſecus eſt de alijs q̄bꝫ hoc accidit forte raro. vel ex euentu. Vnde ſi ray. ⁊ hoſti. q̄n dixerunt q̄rtum ⁊ q̄ntum genus mendacij eſſe ꝑnicioſa. ⁊ mortalia pcta. intellexerunt hoc modo. ſ. rōne alicuiꝰ circūſtantie. puta contemptus vel libidinis. vel nocumenti. vel ſcandali. benedixerūt. Si autem intellexerunt rōne ſue ſpēi. ꝯtrium ſentire videnṫ alex. an. iij. ti. ij. c. ꝯ mēdacio ar. iiij. o. Bon̄. iij. di. xxxviij ar. iij. c. Rich. iij. di. xxxviij. ar. iij. c. ⁊ Tho. ſcḋa ſcḋe. q. cx. ar. iiij. c. quibꝫ in hac materia magis aſſentiendum puto. q̄rto rōne ſcandali. ſcandalum aṫ ex multis cauſis ꝯtingere pt̄. ⁊ ꝯtingit freq̄nter rōne circūſtantie ꝑſone. vt cū mētiens eſt ꝑfectus. ⁊ q̄ ad vite ſtatum. ⁊ q̄ ad reputatōneꝫ hominum. In tali eñ ſi ꝯſcia dictet ſibi ꝓbabiliṫ ꝙ ex ſuo mēdacio ſequeṫ ſcandalum. mendacium eſt pctm̄ mortale. ſecꝰ eſt ſi ſit ꝑfectus. non tn̄ in opinione hominum. licet enim in tali ſit grauiꝰ pctm̄ q̄ in homine imꝑfecto. non tn̄ ē mortale. qꝛ non ſubiacet ſcandalum. Et ſic intelligi pt̄ qḋ dı̄c Aug. ſup illud pš. ꝑdes omnes q̄ lo. men. ſi q̄s inq̄t non vult hominem ꝑire ad mortem veꝝ taceat. ſꝫ falſum non dicat. ne ꝑ corpe alterius animam ſuam occidat. Et ſimiliṫ illud qḋ idem dı̄c li. ꝯ mendaciū. ſ. ꝙ ꝑfectoꝝ eſt p̄ceptum. nō tm̄ non mentiri. ſed nec velle mentiri. Et hec q̄ dicta ſunt in hac ſolutione ꝯſonant verbis. Bon̄. Rich. ⁊ Tho. vbi ſup̄. Notandum aṫ circa quintum genus mendacij. ſ. mendacium adulationis ſm̄ ray. ꝙ tripliciṫ q̄s adulaṫ. ſ. attribuendo alicui bonum qḋ non hꝫ approbando malum qḋ hꝫ. ⁊ ſupextollendo bonum qḋ hꝫ. Primo modo ⁊ ſcḋo credit Ray. eſſe pctm̄ mortale. ſꝫ ſcḋo modo grauius. xxij. q. ij. p̄mum. ⁊ di. xlvj. ſunt nonnulli. ⁊ di. xxxviij. c. nullus. tercio modo credit veniale. di. xxv. §. alias ea demum. Quidam tn̄ dicunt in p̄mo mō eē veniale. hec Ray. ſm̄ vo Hoſti. p̄mo modo pt̄ dici mortale in mimis ⁊ ſimilibꝫ. in alijs vo q̄bꝫ hoc accidit forte raro vel ex euentu eſt veniale.

Quia vo de mendacio in homine ꝑfecto ſunt diuerſe ſententie. ideo vt melius ſatiſfiat lectori referam eas ſuccincte. Dicunt eñ q̄dam ꝙ mendacia illa q̄ ſunt venialia in imꝑfectis: vt mendacium iocoſum ⁊ officioſum. ſunt etiam venialia in ꝑfectis. magis tamen grauia. Alij dicunt ꝙ mendacia officioſa ſunt ſemꝑ i ꝑfectis mortalia. iocoſa vo ſunt venialia. ꝓ eo ꝙ homo mendacia officioſa ex animo dicit. ⁊ ꝑ ea fallere intendit. non autem ꝑ iocoſa. hec autem. ſ. mendacia iocoſa eſſe venialia in ꝑfectis intelligendum videtur ſm̄ Ray. ⁊ Hoſti. quando ille cui dicunṫ iocoſa mendacia ſcit dici cauſa iocandi. ſic videṫ Aug. dicere illud. xxij q. ij. ne quis. ⁊ quando indicendo ea non eſt ꝯtemptus. vel libido nimia. Dicituꝛ autem hic ꝑfectus ſm̄ Ray. ⁊ hoſti. vir clauſtralis ſiue religioſus q̄ ex toto renunciauit mundo ⁊ multomagis ſm̄ hoſti. ep̄us q̄ ſic p̄cellit in dignitate. ita p̄eminꝫ dꝫ alijs in religione ⁊ ſanctitate. Vel etiam vir ꝑfectus dı̄ ſm̄ hug. ⁊ Io. vt hoſti. refert ille q̄ ſic decederet ſtatim ad patriam euolaret. Prima opi. magis placet ray. ⁊ qui tenent eam rn̄dent ad vba Aug. vt dı̄c Bon̄. iij. di. xxxviij. ar. iiij. c. ꝙ Aug. non intendit dicere ꝙ p̄dicta mēdacia ſint ꝑfectis viris pcta mortalia. ſꝫ ꝙ ſunt in eis grauiora ⁊ magis indecentia. qꝛ mentiendo ſe ⁊ alios ad mortem diſponunt. ſcḋa vo opi. magis ꝯſonat vbis Aug. q̄ videṫ expſſe dicē ſup illud pš. ꝑdes omnes q̄ lo. mē. ꝙ mendacium officioſum eſt viris ꝑfectis mortale pctm̄. ipe eñ ꝓpter magnum veritatis zelum maxime deteſtatus eſt mendacium. ⁊ iō illud ſaltem a viris ꝑfectis voluit elongare. vt veritas in aliq̄bꝫ ſedem ſolidam inueniret ſm̄ Bon̄. vbi ſup̄ in ſi. ar. ⁊ hec ſcḋa opinio eſt tutioꝛ ſm̄ hoſti. ar. di. v. ad eꝰ tenet etiam eam frat Guil. de mara loq̄ns indiſtincte de viris ꝑfectis. videṫ etiam ei magis adherere Bon̄. diſtinguit tn̄ rōnabiliṫ de viris ꝑfectis. vt iam ſtatim patebit. ſm̄ eñ ꝙ ipe dı̄c homo non obligaṫ ſpālit ad aliqḋ vltra alios. niſi rōne voti emiſſi. vel officij ꝯmiſſi. vel ſcandali imminētis. vel ꝯſcie dictantis. ſi ḡ viri ꝑfecti ſunt obligati ad non mentiendum aliq̄ genere mendacij. cum non ſint obligati ad hoc ex p̄cepto. nec ex voto. nec ex officio ꝯmiſſo erunt obligati ꝓpt̄ ſcandalum. ⁊ ꝯſcie vinculum. Et iō diſtinguendum eſt ꝙ q̄dam ſunt ꝑfecti publici. q̄dam occulti. p̄mis adhibeṫ fides ⁊ inq̄ ꝯſuatoribꝫ veritatis. Et qꝛ mendaciū deꝑhenſum facit vt hō non credat alteri. ſi ipi mentirenṫ. iam nec eis crederenṫ. nec aliq̄bꝫ alijs. ⁊ ſic veritati ꝑiudicareṫ. ⁊ alijs occaſio ſcandali dareṫ. ⁊ iō tales dn̄t hēe ꝯſciam ꝙ ꝑ nulla re dicant mendacium ꝓpt vitandum ſcādalum ⁊ veritatis ꝯtemptum. qm̄ ꝗ dicunt mōꝛlr̄ peccant. tū qꝛ faciūt ꝯ ꝯſciam. tū qꝛ alios actiue ſcandalizant. non ſic aūt ſcandalizant de imꝑfectis. vel de ꝑfectis occultis. idō tales non ſic obligant ad omne mēdaciū euitandū. Sꝫ ꝯ ſuꝑ illō Ro. xiiij Omne qđ non eſt ex fide eſt pctm̄. dic̄ glo. omne qđ fit ꝯ ꝯſciam edificat ad gehennam. ꝗ omne mendaciū fit ꝯ ꝯſciam ꝗ ⁊c̄. Rn̄ ad gehennam edificat ꝑ cām pctm̄ mōꝛle. ꝗ ꝑ occaſionem ſiue diſpoſitōꝫ veniale. vñ eſt mendaciū veniale edificat ad gehennam diſpoſitiue. Vel eſt ſm̄ pe. iij. di. xxxviij. qcq̄d fit ꝯ ꝯſciam faciendi ex nccītate edificat ad gehēnam. nō aūt qcq̄d fit ꝯ ꝯſciaꝫ faciendi ex honeſtate. Ad hec nō ſm̄ Alex. iij. ꝑ. ſ. c. de viij. p̄cepto. ar. vj. c. in ꝛ̄nſione ad obiecta. ꝙ cum Aug. dic̄ ſuꝑ illud ꝑdes o. q̄ lo. mē. ꝙ vir ꝑfect⁹ mentiri non dꝫ ꝑ ꝯſuanda alteri⁹ vita. ne ꝑdat aīam ſuam. non intendit dicē ꝙ ꝑfect⁹ qcunqꝫ mendacō mentiat̄ mōꝛlr̄ peccet. ꝗ ꝙ ſꝑ vitare mendaciū dꝫ. ne ꝑ vita alic⁹ ſuāda diſcrimen ꝯmittat in aīam ſuaꝫ. ꝓpt veniale eīn cui⁹ veniet ad mōꝛle. vñ cum dic̄. dum vitam alteri⁹ ſuat. ſuꝑ. mendacio veniali: aīam ſuam ꝑdat. i. aliqñ ꝑdē ꝯtingat mēdacio moꝛtali. ꝑ. qꝛ neſcit̄ vtꝝ mendaciū ꝓueniat ex radice mala ſiue libidine. i. amoꝛe moꝛtali vel veniali. idō dic̄ ne foꝛte ⁊c̄. vñ non aſſerit ꝓpt hoc ꝙ ꝑdat aīam ſuaꝫ. Eſt aūt libido mōꝛlis appetit⁹ animi q̄ bonis eīnis q̄libet tp̄alia ꝑponunt̄. vt vult Aug. li. ꝯ mendaciū. libido v° venialis eſt appetit⁹ ſenſualitatis vł rōis q̄ aliqđ tp̄ale nimis diligit̄. tñ ſb deo. hec alex. vbi ſ. Sꝫ nunqd omne mendaciū eſt ꝓhibitū in hoc p̄cepto. ſ. non loq̄ris falſum teſtimonium. Rn̄ ꝙ ſic loq̄ndo de mendacio qđ ꝓuenit ex libidine mōꝛli. non aūt mendaciū ꝓueniens ex libidine veniali. ſic nec in alijs p̄ceptis ꝓhibet̄ culpa venialis. Et qđ dic̄ Aug. li. de mendacio ꝙ in nullo caſu eſt mentiendum. intelligit̄ qꝛ eſt malū ſm̄ ſe. ⁊ mendacium mōꝛle ſeꝑat a veritate diuina. veniale aūt ad ſeꝑatōeꝫ diſponit. hec Alex. an. vbi ſ. Querit̄ eſt qđ gen⁹ mendacioꝝ ſit grauius pctm̄. Rn̄ ſm̄ ꝙ beat⁹ Aug. dic̄. grad⁹ mendacioꝝ ſeqt̄ ordinem. ita ꝙ p̄mum eſt magnū. ⁊ vltimū eſt minimū. Rō hui⁹ eſt. qꝛ ſm̄ ꝙ vult phs li. top. ſi magnum in vno gen̄e excedit maxim in alio gen̄e ⁊ ſimplicit̄ hoc genus excedit illud. vñ ad hoc ꝙ aliqđ gen⁹ excedat alteꝝ. nō opꝫ ꝙ ſingula hui⁹ excedant ſingula alteri⁹ generis. ꝗ ꝙ ſummū in vno gen̄e excedat ſummū in alio gen̄e. exemplū pt̄ poni de equo ⁊ aſino. qm̄ ꝗ int̄ mendacia omnia. illud eſt maxim q̄ q̄s intendit nocē in ſpūalibꝫ. idō p̄mum genus mendacij qđ fit in doctrina religionis cum ad hoc ordinet̄ eſt int̄ omnia mendacia ſummū. qꝛ v° non pt̄ aliq̄s ꝑ cā maioꝛi mētiri q̄ ꝑ ꝯſuatōne ſpūalis boni. vel bono ſpūali anneri. idō illud mendacium eſt leuiſſimū. qđ fit ꝑ ꝯſuanda coꝛpis caſtitate. vel aliq̄ ſili. ⁊ ſic gradatim aſcendēdo ⁊ deſcendendo eſt videre in alijs. vñ valde rōnabilit̄ Aug. ſpēs mēdacioꝝ ⁊ gradus ordinauit.

Circa quintum ar. plura querunt̄. ſ. vtꝝ ſancti patres mentiti fuerint in aliq̄bꝫ dictis ſuis q̄ referunt̄ in ſacra ſcṗtura. Rn̄ in ſacra ſcriptura vt dic̄ Aug. inducunt̄ aliquoꝝ geſta q̄ſi exempla ꝑfecte virtutis. de quibus non eſt eſtimandum eos mentitos fuiſſe. ſi q̄ tñ in eoꝝ dictis mendacia videant̄ intelligi dñt eſſe dicta figuraliter ⁊ ꝓphice. Qđ eīn dixit Abraham Gen̄. xxij. ſe ad ſuum cū puero reuerſuꝝ non fuit mendacium. qꝛ ſm̄ Alcuinū etſi intendebat filium immolare. credebat tñ vt dic̄ apl'ꝰ ꝙ dñs eum ſuſcitaret. ſciebat eīn ꝙ firma erat ꝓmiſſio q̄ dictum fuerat ei. In Yſaac vocabit̄ tibi ſemen. Vel cum dixit. reuertemur. ſubintelligit̄. ſi dñs voluerit. Non eſt etiam mentit⁹ abꝛaham gene. xij. ⁊ xx. d. ꝙ Sara eēt ſoroꝛ ſua. qꝛ vt dic̄ Aug. in q̄ſtionibꝫ ſuꝑ gen̄. hoc dicens. veritatem voluit celare. non mendaciū dicere. ſoroꝛ eīn ſua dicebat̄. qꝛ filia fratris eius erat. vñ ipſe dixit gen̄. xx. Vere ſoroꝛ mea eſt filia patris mei. ⁊ non mrīs mee. qꝛ. ſ. ei attinebat ex p̄te patris. Yſaac etiam dicens Gen̄. xxvj. de Rebecca vxoꝛe ſua ꝙ ſoroꝛ eius eſſet. non fuit mentitus. qꝛ erat eius ſoroꝛ ⁊ vxoꝛ. Jacob etiam dicens Gen̄. xxvij. ſe eſſe Eſau p̄mogenitum Yſaac, non eſt mentitus. qꝛ hoc dixit miſtice. ꝑ eo ꝙ p̄mogenita eius debebant̄ ſibi de iure. ⁊ ſic Jacob erat Eſau primogenitus. non in ꝑſona quidem. ſed in iure primogeniture. Vſus aūt fuit hoc modo loq̄ndi ꝑ ſpm̄ ꝓphie ad deſignandum miſterium. ꝙ. ſ. ꝑpl's minoꝛ. ſ. gentilium ſubſtituend⁹ erat in locum p̄mogeniti. ſ. ꝑpl'i iudeoꝝ. vel etiam ad deſignandum ꝙ ꝑpl's ab eo deſcendens erat p̄ferendus q̄tum ad deum. ꝑpl'o ab Eſau deſcendente. Yſaac v° dixit hoc Jacob fraudulent̄ egiſſe. qꝛ eſtimabat. vnde nec ipſe mentitus fuit. Joſeph etiam Gen̄. xlij. dicens fratribꝫ ſuis. exploꝛatores eſtis. non fuit mentitus. qꝛ hoc non dixit aſſerendo. ꝗ potius tēptando. ſiue intꝛogando. Non fuit etiam mentit⁹ Gen̄. xliiij. dicens ꝙ habebat ſciam augurandi. qꝛ ibi ſumit̄ augurium ꝯmunit̄ ꝑ futuroꝝ p̄uiſione. Vel pt̄ dici ꝙ hoc dixit intꝛogatiue exp̄mens opinioneꝫ ꝑpl'i quam de ipo habebat. Vel etiam ſm̄ Augu. v. ſuꝑ gen̄. Joſeph dixit illa non ſerio. ꝗ ioco. ⁊ idō non eſt habendum ꝑ mendacio. mendacia eīn a mendacibꝫ ſerioſe dicunt̄. qđ dꝫ intelligi ſm̄ ꝙ mendacium dr̄ falſa vocis ſignificatio cum intentione fallendi. Quidam v° laudant̄ in ſcripturis non ꝓpt ꝑfectam virtutem ꝗ ꝓpter quandam virtutis indolem. qꝛ. ſ. in eis apparebat aliq̄s affectus laudabilis: ex q̄ mouebant̄ ad aliq̄ indebita facienda. ⁊ ſic Judith laudat̄. non qꝛ fuit Holoferni mentita. ꝗ ꝓpt affectum quem habuit ad ſalutem ꝑpl'i. ꝓ q̄ ſe ꝑiculis expoſuit. licet etiam dici poſſit ꝙ eius vba ſunt ſm̄ aliquem intellectum miſticum vera. vñ ſm̄ glo. ibidem non dixit illa adulatoꝛie mētiendo. ꝗ futura ꝓphice p̄dicādo.

Vtrum obſtetrices peccauerint moꝛtalit̄ vel venialiter in mendacio ſuo. de q̄ dr̄ Exo. j. ꝙ dixerunt. non ſunt hebꝛee mulieres ſic egiptie ⁊c̄. in q̄ ſunt mentite ſm̄ glo. ⁊ ſanctos videt̄ eīn ꝙ moꝛtalit̄. qꝛ dic̄ ibi glo. Grego. ꝙ benignitatis eaꝝ merces. q̄ in eīna vita remunerari poterat ꝑ mendacij culpam in mercedem tp̄alem eſt ꝯmutata. Nihil aūt hanc cōmutationem facit niſi pctm̄ moꝛtale. ꝗ ⁊c̄. Contra hoc eſt glo. alia ibidem dicens. Leuioꝛis eſt culpe ſi q̄s quam mētiat̄ p̄ſtando beneficium. Item videt̄ ꝙ circa hoc Hiero. ſit ꝯtrarius Grego. di. ſuꝑ Yſa. vſus finem. ꝙ dñs eis p̄parauit domos ſpūales. ⁊ ſic videtur ꝙ non retribuerit eis in p̄nti. Rn̄ꝰ hic eſt multiplex modus dicendi. Vnus eſt ꝙ obſtetrices mentite fuerunt ꝑ ꝯſuatione vite pueroꝝ. ⁊ vite ꝓp̄ie. ⁊ reſpectu vite pueroꝝ. mendaciū illud fuit ex pietate. ⁊ pctm̄ veniale. qꝛ erat mēdacium officioſum. reſpectu v° vite ꝓp̄e quam magis diligebant q̄ veritatē. fuit ex libidinoſo amoꝛe vite ſue. ⁊ eo tp̄e q̄ veritas erat ꝯfitenda. ſ. qñ interrogate fuerūt in iudicio a iudice. ⁊ ſm̄ hoc fuit pctm̄ moꝛtale. ⁊ abſtulit eis mercedem quam p̄us meruerant puulos dei timoꝛe ſuando. ⁊ ſm̄ hoc loquunt̄ diuerſimode ſancti. ⁊ huic opi. magis videt̄ adherere Alex. an. ij. ti. ij. c. de mendacio. ar. vj. q. ij. Sed ille modus dicendi eſt ſm̄ Boñ. iij. di. xxxviij. q. circa lrām. q. j. calumniabilis. qꝛ durum videt̄ dicere ꝙ aliq̄s dicens aliqđ leue mendacium ꝑ ſalute coꝛpis ſui moꝛtalit̄ peccet. Dicunt etiam aliq̄. vt dic̄ Rich. iij. diſ. xxxviij. in expoſitione lr̄e ꝙ obſtetrices. qꝛ req̄ſite in iudicō a iudice. vbi q̄libet tenet̄ non negare veritatem. mentite fuerunt. idō mentiendo moꝛtalit̄ peccaſſent. niſi fuiſſet opus miſericoꝛdie. cui⁹ inq̄ſitio ad Pharaonem non ptinebat. qꝛ nō eſt data aliq̄ p̄tas hominum ad agendum aliq̄d ꝯ deum. Ali⁹ aūt modus dđi eſt ꝙ in obſtetricibꝫ illis eſt duo ꝯſiderare. ſ. beneficium pietatis p̄cedens. ⁊ mendaciū ſubſeq̄ns. ⁊ p̄mū fuit ex pietate q̄dam naturali. qđ q̄dem nō erat vite eīne meritoꝛium de ꝯdigno. qꝛ non erant in charitate. ꝗ de ꝯgruo. qꝛ diſponebat eas ad charitatē. ꝗ mendacium ſubſeq̄ns diſpoſuit ad ꝯtrarium. ⁊ idō pietas p̄cedens fuit tempalit̄ remunerata ꝓpter mendacium. qđ ad grām ſiue charitatem viam impediuit. qđ q̄dem facere poteſt veniale. ⁊ hoc vult dicere Greg. cū dicat. Benignitatis eaꝝ merces que in eīna vita remunerari poterat. poterat inq̄ potētia remota. ꝗ potētia diſpoſita ⁊ ꝓpinqua. ⁊ ex hoc nulla ē contrauerſia int̄ Gregoꝛium ⁊ Auguſtinum. nec etiam inter eos ⁊ Hiero. quia ipſe nō vult dicere ꝙ obſtetrices habuerint domos ſpūales ꝑ gratie aſſecutionem. ſed ꝙ quodammodo p̄epate fuerint ad grām ꝑ timoꝛē ⁊ pietatē. Et huic modo dđi adheret Boñ. vbi ſuꝑ. Hunc etiam modū ponit Alex. vbi ſ. terci⁹ mod⁹ vđi ē ſm Tho. ſcda ſcđe. q. cx. ar. iiij. c. iij. ſ. ꝙ obſtetrices q̄ ad effectū ꝑcedentē meruerūt remūeratōʒ ēternā. vñ hiero. expoīt ꝙ dñs edificauit eis domos ſpūales. ſʒ q̄ ad actū mēdacij non meruerūt remuneratōeʒ ēternā. ſʒ forte aliquā tꝑalem. cuiꝰ merito non repugnabat deformitas illiꝰ mendacij. ſʒ ē merito remuneratōis ēterne. ⁊ ſic intelligi dñt vba Greg. di. ꝙ merces benignitatis earꝫ q̄ potuit eis in ēterna vita retribui ꝑmiſſa culpa mendacij. ī remuneratōʒ tꝑalem ē declinata. Non eñ intelligit ꝙ ꝑ illud mendaciū amiſerint remuneratōʒ ēternam quaʒ iam meruerant ex affectu ꝑcedenti. ſm vo Alex. iij. ti. j. c. de octauo ꝑcepto. ar. vj. c. vij. ad oppoſitum. ſi mendacium obſtetricuʒ ꝓceſſit ex libidine mōrli. puta ſi diligebant vitam tꝑalem hebreoꝝ ſuꝑ deum fuit mortale. ⁊ in hoc caſu loquit̄ Greg. ſi vo ꝓceſſit ex veniali libidine. i. amore ſb deo: fuit veniale. ⁊ ſic loquit̄ Hiero. ſupponens eas ex pietate fuiſſe mentitas. ſb deo tñ vitam illoꝝ dilexiſſe. ⁊ iō vitam ēternam meruiſſe. Eſto ꝙ aliqs videat ſibi ꝑiculum imminere amittendi caſtitatem. nunqd licebit ei mentiri ꝓpt̄ illud ꝑiculum euitandū. Ad hoc rñdet Alex. an. ij. t. ij. c. de mēdatio. ar. vij. q. ij. ⁊ Boñ. iij. di. xxxviij. ar. vj. in rñſione ad ꝑmam qōem. ꝙ ille qui eſt in tali ꝑiculo ꝯſtitutꝰ. aut eſt ꝑfectus amator ꝯtinentie. aut imꝑfectus. ſi eſt ꝑfectus ita ꝙ poſſit ꝯfidē de ꝯtinentia mentis. non dʒ mentiri ꝑ vitanda corruptōe carnis. q: ſic dixit bt̄a Lucia. Si me inuitā violaueris. caſtitas mihi duplicabit̄ ad coronam. in tali eñ eſſe poſſet illa paſſio ſine culpa. Si aūt eſt iꝑfectꝰ rōnabilit̄ timē dʒ ne ſuccūberet ſi ad ſtatū illum veniret. ⁊ iō ei ꝯcedit̄ euadē ꝑiculum maioris pc̄ti ꝑ minꝰ pc̄tm. vñ ſaniꝰ ꝯſilium eſt tali falſum aliqđ dicē q̄ꝫ illam paſſionē ſuſtinē. Et hoc eſt qđ dic̄ Aug. li. de mēdacō. pc̄ta illa q̄ ita ꝯmittunt̄ in homine. vt eum faciant immūdum. ⁊ in pc̄tis nr̄is vitare debemꝰ. ac ꝑ hoc nec pc̄ta dīa ſunt. q: iō ſunt vt immūdicia euitet̄. ꝙ intelligi dʒ non ꝙ non ſint pc̄ta ſimplicit̄. ſʒ ꝙ non ſint grauia. Et ſic dictum eſt de viro imꝑfecto reſpectu ſui. ſic etiam dcm̄ eſt de viro imꝑfecto reſpectu alteriꝰ imꝑfecti ſm Boñ. vbi ſuꝑ. Vtꝝ liceat alicui dicē mēdacium. vt ad fideʒ vel religionē alliciat ꝓxim. Rñt. Boñ. vbi ſuꝑ. rñſione ad ſcdam qōeʒ ꝙ non. q: non indiget deꝰ mēdacio nr̄o. nec dʒ aliqs credē ꝙ aliqs ꝯuertat̄ ꝑ falſi ſuggeſtionem. ſʒ potiꝰ ꝑ ſpūſſcti inſpiratōeʒ. q: vt dic̄ Greg. inuanum laborat lingua doctoris. niſi intꝰ opet̄ grā ſaluatoris

Vtꝝ ꝑdicator ⁊ doctor theologie ſemꝑ mōrlit̄ peccet mentiendo. cum faciat ꝯ doctrinam ſuam. q̄ eſt doctrina veritatis Rñt. pe. iij. di. xxxviij. ꝙ non. ḡuiꝰ tñ peccat ſi ſcandalum vel ꝯtemptꝰ doctrine ſit annexum. tunc ē n̄ ſi ſciens hoc mēnt̄ mōrlit̄ peccat. Si dicat̄ ꝙ faciat ꝯ doctrinam dcm̄ ꝙ facē ꝯ illud qđ homo docet faciendū ex nc̄citate pc̄tm eſt mortale ſʒ non ꝯ illud qđ docet ex ꝯſilio vel vtilitate. Vtꝝ liceat alicui mentiri ꝑ ꝯſuada alteriꝰ vita. Rñ. pe. iij. di. xxxviij ꝙ non. nec ēt imꝑfecto. licʒ eñ imꝑfecto veritatē celare. ſʒ n̄ falſitatem dicē ſm Aug. ar. ꝓ eo. xxij. q. ij. ꝑmū. ⁊ di. xiiij ꝙ ait. q̄ ſunt capitula Aug. ⁊. xxij. q. ij. omne. qđ eſt capitulū Xſtō. Imꝑfectꝰ ſʒ de q̄ſito ad mortē dʒ celare veritatē. ſ. ſophiſtice vel figuratiue q̄rentes deludendo. vel oīno tacendo. vel expſſe ſe non indicaturꝫ aſſerendo. ſʒ nō dʒ falſum dicere. Si vo ex eo ꝙ non mentit̄ ꝯiecturam accipiunt. non tñ ipſe ꝓdit. Si dicat̄ ꝙ Aug. dic̄ ꝙ hoc non ꝯuenit ꝑfectis xxij. q. ij. ne qs. ſʒ a ꝯrio ſenſu ꝯuenit imꝑfectis. Rñ ꝙ dic̄ illud non ꝯuenire ꝑfectis. non q: ꝯueniat alijs ſʒ q: minꝰ cōuenit eis. vñ Aug. li. de menda. De q̄ſito inqt ad mortem ſi neſcio. me neſcire fatendum eſt. ſi ſcio. n̄ eſt dcm̄ neſcio. ſi aūt ſit neſcio dcm̄ dices. ſcio vbi eſt. nun ꝟ aūt demonſtrabo. ſm aūt hoſti. t. de pe. pt̄ rñderi. ſi talem q̄ris curre illuc cito. ita tñ ꝙ ſibi oñdat̄ alia via q̄ꝫ fugiens teneat. vel aliꝰ locus q̄ꝫ vbi latet. vel ſic multi domum iſtam intrant ⁊ exeunt quos non video. nec ſcio vbi ſit. i. in quo angulo domus. vel ſic. non vidi eum diu eſt. poſſum eñ intelligere illud diu ſicut volo. vel ſic. non eſt hic. i. in loco vbi ſum.

De falſo teſtimonio ⁊ teſtibꝰ. Titu. xxxvij.

Oſtea cōſiderādūʒ eſt de falſo teſtimonio. ⁊ ꝑmo de pc̄to eius. ſcđo de pena eius. tercio q̄lit̄ teſtis in teſtificando ſe hr̄e dʒ. q̄rto an teſtes ſint cogendi. ⁊ q̄lit̄ ⁊ qñ. q̄nto vtꝝ teſtes peccent ſe ſubtrahendo a teſtimonio. ſexto. vtꝝ liceat eis pecuniam recipe ꝓferendo teſtimonio. ſeptimo q̄ ꝓñt eſſe teſtes ⁊ q̄ non. octauo q̄t teſtes reqrunt̄. cetera de teſtibꝰ relinq̄ iuris peritis grā breuitatis. Circa ꝑmū ſciendū ꝙ falſū teſtimoniū ſꝑ eſt pc̄tm mōrle. hʒ eñ deformitatē. tū ex ꝑiurio. q: teſtes nō admittunt̄: niſi iurati. ⁊ ex hoc eſt ſemꝑ mōrle pc̄tm ex ſuo genere. ſic̄ ⁊ q̄libet alia iniuſticia. tū ex falſitate ſm ꝙ oīne mendacium non tñ ex hoc hʒ ꝙ ſemꝑ ſit mortale. vñ falſuʒ teſtimoniū in iudicio ꝓlatum ad iuſticiam impediendaʒ. nō hʒ rōem pc̄ti mōrlis ex mendacio: ſʒ ex ꝑiurio. Nō etiaʒ ꝙ in teſtimonio non dʒ homo aſſerē ꝑ certo q̄ſi ſciens illud de q̄ non eſt certꝰ. ſʒ dubiū dʒ ſub dubio ꝓferre. ⁊ illud de q̄ eſt certꝰ ꝑ certo dʒ aſſerē. Si qs tñ ſolicite recogitās eſtimet ſe certum eſſe de hoc. qđ eſt falſum. nō peccat mortalit̄ aſſerēdo illud. q: non dixit falſum teſtimoniū ꝑ ſe ex intentōe ſʒ ꝑ accidens ꝯ illud qđ intendit.

Circa ſcđm ſciendū ꝙ ſic dic̄ Aug. teſtis falſus tribus eſt obnoxiꝰ. ſ. deo. cuiꝰ ꝑceptū ꝯtemnit. iudici: quem mentiendo fallit. ⁊ ꝓximo quē ledit. ex̄ de cri. fal. c. j. ꝓpt̄ ꝑmū ſeptēnis pn̄ia ſibi tanq̄ ꝑiuro dʒ imponi. l. vj. q. j. qcūqꝫ. ꝓpt̄ ſcđm infamabit̄. xxij. q. v. ſi qs ꝯuictꝰ vel vberibꝰ caſtigabit̄. v. q. v. illi q̄. vel exordiare poterit puniri. vt. C. de teſti. l. nullum. ꝓpt̄ tercium ſm modū leſionis ꝯdemnabit̄. ar. C. ꝯ pe. iudi. q̄ male iudi. l. ij.

Circa tercium ſciendū ꝙ teſtis dʒ ꝑſona cōis eſſe. ⁊ dʒ iurare tactis ſacro ſctis euangelijs. puram ⁊ meram veritatem quam nouit de facto ſuꝑ q̄ inducit̄ dicere. nulla adiecta falſitate. iij. q. ix. hortamur. ⁊. iiij. q. iiij. nullus vnq̄ꝫ. ⁊. xxiij. q. v. non ſane. ep̄us tñ non tangit euangelia: licet coram eo ponant̄. pt̄ etiam ei iuramentum remitti de ꝑtium voluntate. ſm ray. ar. ex̄ de iureiurā. cum qđam. ⁊. C. de iureiur̄. l. j.

Circa q̄rtum ſic diſtingue ſm gof. ſ. ꝙ aut reqrit̄ teſtimoniū in cā ciuili. aut in criminali. ſi in ciuili tūc generalit̄ q̄libet ſciens veritatem dʒ cogi ꝑhibē teſtimonium veritati. C. de teſti. ſi qñ. ⁊. xxiij. q. ij. quanq̄ꝫ. ſi ī criminali: aut agit̄ de crimine ciuilit̄. ⁊ ſic ēt ſunt cogendi. ex̄. de teſti. co. ꝑterea. ⁊. c. cū ꝯ. Aut crimīalit̄. ⁊ tūc aut agit̄ de crimine falſi. ⁊ ſic ēt ſunt cogēdi. vt in. c. cum ꝯ. Aut de alio crimine. ⁊ tunc generalit̄ non ſunt cogendi. ex̄ de teſti. co. dilectoꝝ. ꝑterq̄ꝫ ſi ꝑ alios veritas non pt̄ liq̄re. vt in. c. quanq̄ꝫ ꝑallegato. Vel niſi ſe ſubtrahant grā. odio vel timore ex̄ de teſti. co. t. j. Sunt aūt cogendi ꝑ cenſuram eccl'iaſticam. vʒ ex forma lr̄aꝝ pape ꝑ clauſulam illam. ſ. teſtes aūt. ⁊c. q̄ ſi non ponat̄ ibi. vt ſolet fieri qñ in eis ſit mentio de crimine. nihilominꝰ iudex ad iura ſe referat. ⁊ teſtes cogat. vel non cogat ſm ſupdicta. Conſuetudo tñ curie romane ē ꝙ in cauſis de facto vbi agit̄ de crimine. nullum teſtē cogat q̄litcūqꝫ de eo agat̄. ⁊ ideʒ ſuat in lr̄is non apponēdo clauſulam ꝑdictam. Notat ēt ray. ti. de rapto. ꝙ qñ qs ꝓpt̄ defectum ꝓbationum rem ſuam amittēt. tunc ꝑſone ꝓuilegiate vt ꝑſbiteri cogendi ſunt iurati teſtificari. xxiij. q. ij. quanq̄ꝫ. non tñ in cauſa ſanguinis.

Circa q̄ntū ſciendū ſm gof. ꝙ illi q̄ ſubtrahunt ſuum teſtimoniū illi rei. q̄ non niſi ꝑ eos ꝓbari pt̄. mōrlit̄ peccant. ⁊ iō cogendi ſunt ſatiſfacē. ſic̄ de alijs mōrlibꝰ. vj. q. j. illi q̄. ⁊ maxīe peccat q̄ metu alteriꝰ celat veꝝ. vñ Aug. xj. q. iij. qſqs metu cuiuſqꝫ ꝑtatis veritatē occultat. irā dei ſuꝑ ſe ꝓuocat. q: magis timet hoieʒ q̄ꝫ deū. ⁊ ptꝰ pauca. vtqꝫ reus ē. ⁊ q̄ celat veꝝ. ⁊ q̄ mendaciū dic̄. q: iſte non vult ꝓdeſſe. ⁊ iſte vult obeſſe. Tho. vo ſcda ſcđe. q. vij. ar. j. c. circa hoc ſic diſtiguit. ſ. ꝙ qñ reqrit̄ teſtimoniū aliciꝰ. aut reqrit̄ auc̄te ſuꝑioris cui tenet̄ obedire ī his q̄ ꝑtinēt ad iuſticiam. ⁊ ſic tenet̄ ferre teſtimoniū in his in q̄bꝰ ſm ordinē teſtimoniū exigit̄ iuris. vt in manifeſtis. ⁊ in his de q̄bꝰ in famia preceſſit. in alijs vo nō tenet̄. Aut requirit̄. non tñ auctē ſupioris. ⁊ tūc ſi teſtimoniū reqrit̄ ꝓ liberatōne hōis ab iniuſta morte ſiue pena q̄cunq3 vel falſa infamia. ſiue et̄ ab aliq̄ dāno tenet̄ teſtificari. etſi et̄ teſtimoniū ei⁹ ñ reqrit̄. tenet̄ facē qḋ i ſe ē. vt denūciet veritatē alicui q̄ poſſit ad hec ꝓceſſe ſm illud puer. xxiiij. erue eos q̄ ducunt̄ ad mortē. ⁊ Ro. j. Digni ſunt morte ⁊c̄. glo. ꝯſentire eſt tacē. cū poſſis arguere. Sup his vo q̄ ptinēt ad ꝯdemnatōez alic⁹ non tenet̄ aliq̄s teſtificari. niſi cū a ſupiori cogit̄ ſm ordinē iuris. q2 ſi circa hoc veritas occultet̄. nulli ſpāle dānū ex hoc naſcit̄ ⁊ ſi piculū immineat accuſatori. ñ eſt curādū. q2 ſe ſpōte ingeſſit in hoc piculū. alia vo rō eſt de reo. cui piculū imminet ipo nolēte. Sz nunqd licz hōi teſtimoniū ferre de ꝯmiſſis in ſecreto ſibi. Rñ. q nō. de ꝯmiſſis. ſ. ſibi i ſecreto p ꝯfeſſionē ſi nouit ea tñ p viā ꝯfeſſionis. q2 vinculū ſacri ē mai⁹ hōis pcepto. circa vo ea q̄ ꝯmittunt̄ hōi ſb ſecreto alr̄ q̄ p ꝯfeſſionē. ſic diſtinguit Tho. ſcḋa ſcḋe. q. lxx. ar. j. c. ij. ſ. q ſi ſunt talia q̄ ſtatim vt nouit ea manifeſtare tenet̄. vt ſi ptineāt ad corruptōz multitudis ſpūalē vel corpalē. vel et̄ graue dānū alic⁹ pſone. tūc p ſecreti ꝯmiſſum obligari nō pt̄. qn de his teſtificet̄ vel ea denūciet. q2 alit̄ fidē frāgēt quā alteri dz. ſi vo ſunt talia q̄ qs pdē nō tenet̄: bñ pt̄ obligari ad celandum ex hoc q ſibi ꝯmittunt̄. ⁊ tūc nullo mō tenet̄ ea pdē et̄ ex pcepto ſupioris. q2 celare ea tenet̄ de iure nature. ſup qḋ ñ ē plat⁹. hec Tho. ibidē. de hoc tñ vide i li. ſe. t. lxvij. Quid ſi q̄ iurēt teſtimoniū ñ phibē. Rñ. credit gof. iuramētū eſſe temerariū qñ ñ niſi p eos pt̄ de veritate liq̄re. tūc ei poſſent et̄ ꝯtra auctē ꝯuenire. xxij. q. iiij. in malis. ⁊ hoc qñ eſt certum mortale ex hoc puenire pctm. ſec⁹ eſt ſi dubitaret̄. tūc enī cēt pius ſupioris auctas reqrenda. ex̄ de elec. venerabilem. Quid ſi vn⁹ interfuit negocio. ⁊ cū ſciat nō poſſe pbari per vnū. iurauit ñ phibē teſtimoniū veritati. credit gof. hoc iuramentū eſſe temerariū. q2 etſi vn⁹ nō faciat pbatōz plenā. facit tñ ſemiplenā. ⁊ fit delatio iuramēti vt p illud pbatio cōpleat̄. C. de reb⁹ cre. in bone fidei. Quid ſi aduerſari⁹ ſbtrahat teſtes. Rñ. oſtendit ſe vouere litem iniquam. ex̄ de teſti. conſtitutus. ⁊ expiri debet in ſe iudicis auctatē eluſā3.

Irca ſextum ſciendum q teſtis nihil dz recipe p teſtimonio ferēdo. q2 ſicut nō dz eē ſñia venalis. ita nec teſtimoniū. xiiij. q. v. nō ſane. expenſas tñ recipe pt̄ a pducēte eū. iiij. q. iij. §. venturis. Quid ſi teſtis corrupt⁹ dicat teſtimoniū falſum. Rñ. teſtimoniū nullū eſt. ⁊ q2 venale. ⁊ q2 falſū. ⁊ pter penā falſi tenet̄ in iudicō aie illi quē ſuo teſtimonio leſit ad oē intereſſe. ar. ex̄ de teſti. ſicut. Pecunia vo data ñ reſtituet̄ ei q̄ turpit̄ dedit. q2 ei obſtat ꝓpa turpitudo. vt in. c. ñ ſane. ſz ei in c⁹ iniuriā data vidt̄. j. q. j. iubem⁹. Quid ſi pecunia ſit data ſimplr̄ vt teſtimoniū ferret̄. dici pt̄ in hoc caſu ſm gof. q ille q̄ dedit eā repetē pt̄. ſi nō dedit eā aīo vt teſtē corrūperet. ſz vt ſibi iuſtitiam ꝯſuaret. ar. ex̄ de ſimo. dilect⁹. ⁊. xiiij. q. v. non ſane.

Eqt̄ videre de. vij. ſ. q̄ pñt eſſe teſtes ⁊ q̄ nō. Circa q ſciendū q in teſtib⁹ potiſſime. vij. ſunt ꝯſiderāda. vñ Vſus. Conditio ſex⁹ etas diſcretō fama. Et fortuna fides: in teſtib⁹ iſta requires. Conditio. q2 ſi ē ſu⁹ a teſtimonio repellit̄. iiij. q. iij. §. itē in criminali. vſ. itē liberi. Diſtinguit̄ tñ. q2 ſu⁹ aut ē manumiſſus. ⁊ tūc recipi pt̄ i teſtimoniū eoꝝ q̄ vidit tpe ſuitutis. Aut ē manēs ſu⁹. ⁊ tūc aut interrogat̄ de his q̄ ptinēt ad dñm ſuū. aut de alijs. in p° caſu ñ admittit̄. ſ. nec p dño. nec ꝯ dñm. niſi in criminib⁹ exceptis. ſ. adulterij. fraudati cenſus. ⁊ leſe maieſtatis. rogari tñ in facto ſuo pñt. vt in dicto. §. itē ſui. Quidā at̄ dicūt alios caſus duos. ſ. cū vir vxorē dr̄ occidiſſe ſm legē iul. de ſicarijs. ⁊ cū agit̄ de occiſo dño. In his vo q̄ ptinēt ad aliū q̄ ad ei⁹ dñm admittit̄ ſu⁹ in defectū teſtiū. vt in dicto vſ. item ſui. Sex⁹ q2 mulier ñ admittit̄ ad teſtimoniū cum agit̄ de crimine criminalit̄. admittit̄ tñ cū agit̄ de crimine ciuilit̄ et̄ ꝯ clericos. ex̄. e. qm̄. ⁊ i crimine excepto. vt i ſimo. ex̄ de ſimo. tanta. ⁊ i cā inq̄ſitōis ⁊ denūciatōis ⁊ exceptōis. ex̄. e. tam lr̄is. ⁊. c. ſup. e. ⁊ in cā ciuili pterq̄ in teſtamētis. iiij. q. ij. §. ſi teſtes. ⁊ in cā mr̄imoniali. vt in. c. tam lr̄is. ⁊ ex̄ de ver. ſigni. forus. in glo. Etas q2 maſculus minor. xiiij. annoꝝ. ⁊ femina minor. xij. annoꝝ. non admittit̄ in ciuilib⁹. iiij. q. iij. c. j. In criminalib⁹ at̄ minor. xx. annoꝝ. iiij. q. iij. §. itē in criminali. in v. itē teſtiū. Poteſt tñ pubes xiiij. annoꝝ teſtificari in criminib⁹ exceptis. vt in nece dñi occiſi. ⁊ leſe maieſtatis. ff. ad Sil. l. ij. ⁊. iiij. q. iij. c. j. i glo. ſz ⁊ pubes teſtificari pt̄ de his que vidit in etate pupillari ⁊ maxime de his que vidit cum erat proximus pubertati. ff. .e. l. j. Diſcretio. quia ⁊ furioſus ⁊ mente capt⁹ repellit̄ ſicut ab officio iudicādi. iij. q. vij. §. tria. Fama. ex̄. e. de teſti. teſtimoniū. Nota ſm abbatē in cā criminali repellit̄ qs ꝓpt̄ infamiā iuris vel facti. in ciuili vo nō repellit̄ ꝓpt̄ infamiam facti. vt in. c. teſtimoniū. Quid ſi pduxi ꝯ te teſtez infamē. ⁊ eundē poſtea pducis ꝯ me. nunqd eū repellē poſſum. Rñ. q non. ſ. rōe eoꝝ q̄ pius ꝯmiſit q pducerē eum. ſz rōe poſtea ꝯmiſſoꝝ ſm Guil. durandi. Fortuna. q2 paup repellit̄ q̄ de facili cā lucri mentit̄. iiij. q. iij. itē in criminali. vſ. teſtes. ſm tñ Jo. ſi caret ſuſpitōe: bñ admittit̄. Inſti. de ſuſpe. tu. §. vl. Fides. q2 infidelis ñ admittit̄ ꝯ fidelem. ex̄ de here. c. j. Licz at̄ pdicta. vij. potiſſime ſint in teſtib⁹ ꝯſideranda. ſunt tñ ꝯſiderāda ⁊ alia. ſ. viij. ſi ſit inimic⁹. q2 talis repellit̄ a denūciatōe ⁊ accuſatōe ⁊ teſtimonio. ex̄. de accu. cum oporteat. ⁊ ab inq̄ſitōe. q2 inimic⁹ non pt̄ eſſe inq̄ſitor ibidē. c. ad petitōz ⁊ a iudicio. ex̄ de reſti. ſpo. itez cū qs. Relinq̄t at̄ arbitrio iudicis q̄ inimicitie a pdictis repellant .ff. de q̄ſtib⁹. l. j. §. q̄ſtiōi. Et qdem ſm Guil. et̄ leues inimicitie a pdictis repellunt pterq̄ a teſtimonio. q2 teſtē non oīno repellūt. ſz debilitant. in aut. de teſti. §. ſi vo. col. vij. ix. nullus admittit̄ in cā de re ꝓpria. iiij. q. iij. §. itē in criminali. Nota ſm gof. nullus admittit̄ in cā ſua pncipalit̄ vel ſecūdario. C. e. l. oib⁹. vñ venditor in cā rei vendite non admittit̄ p emptore. q2 ꝓpria venditoris cā videt̄. nec debitor in cā pignoris p creditore. ff. de appel. l. ab executore. Fallit hoc in legatarijs ⁊ ꝯmiſſarijs q̄ ferunt teſtimoniū in cā teſtamēti. cum agit̄ de hereditate. non de legatis ⁊ fideicōmiſſis. Fallit et̄ hoc i collegijs ⁊ coregularib⁹. Monachi enī ⁊ clerici i cauſis moſterij ſui ⁊ eccl'ie ſue pñt teſtificari. ita tñ q ſtatuant vnum vel duos pcuratores ad agendum ⁊ rñdendum. ⁊ illi duo nō pñt eſſe teſtes in cā illa. ſz alij pñt. ex̄. e. inſup. Silr̄ planus pt̄ eſſe teſtis. ita tñ q ponat alium pcuratorē. q2 non pt̄ eſſe ſilr̄ actor ⁊ teſtis ſm hoſti. Silr̄ yconomo. vel vicedño agente p reb⁹ eccl'ie. pt̄ ep̄s teſtis eſſe. hec hoſti. ex̄. eo. inſup. Inno. vo ꝯdicit. x. obſcuri ⁊ ignoti. tales enī non admittunt̄ niſi cū tormentis. in aut. e. l. ſancimus. ſm gof. xj. executores negocioꝝ. vt pcuratores. curatores tutores. ⁊ ſindici non admittunt̄ in cā in q̄ ſunt executores. ex̄. e. inſup. xij. ſocij criminis. ex̄. e. veniens. ſz intellige q ſocij criminis ⁊ muneris ñ admittūt̄ ad teſtificādū ſz ad accuſādum ſic. ſocij vo criminis ñ muneris admittūt̄ ad vtrūq3 i criminib⁹ exceptis. ⁊ ad detegendā ꝯſpiratōz. ex̄ de teſti. co. c. vl.

xiij. nō admittit̄ qs in cā ꝓpria. q2 cā cōis duoꝝ ē vtriuſq3 .ff. de ritu nup. illud. xiiij. pr̄ non pt̄ eſſe teſtis in cā filij. nec ecōuerſo. niſi in caſib⁹. pñt ei pr̄ ⁊ mr̄ teſtificari p filio i cā mr̄imoniali. vt dicet̄. ī. li. viij. ⁊ in cā de etate ⁊ cognatōe ⁊ natiuitate. ff. de pba. l. et̄. ⁊ in cā religionis. xx. q. iij. pñs ⁊ in cā teſtamentaria. Inſti. de teſta. §. in teſtib⁹. Omnes at̄ alij ꝯſanguinei pr̄pter pr̄em ⁊ mr̄ez admittunt̄ in cā ciuili. ſiue ſint ꝓpinq̄ ſiue remoti. q2 nō inuenit̄ phibitū. ff. e. l. j. In criminali at̄ cā ꝯ frēm. vel p frē nō admittit̄ frat̄. niſi in crimine heresis. ex̄. de pſump. lr̄as Ber. vo ex̄. e. in lr̄is diſtinguit de ꝯſanguineis. q aut ꝓpt̄ affectōz pſumunt̄ ꝯ eos. ſic nō admittunt̄. aut ñ pſumunt̄ ⁊ ſic admittūt̄. ſi tales apparēt q̄ veritatē gr̄e pponāt. iiij. q. iij. §. itē eos teſtes. xv. nō admittunt̄ domeſtici vel familiares. nā in criminali cā ñ licz accuſatores teſtes de domo ꝓpria ducē. iij. q. v. c. j. ⁊ dicūt̄ ꝓpe domeſtici vel familiares q̄b⁹ ipare pt̄ rōe ptrie vel ptatis dñice. iiij q. iij. §. itē i criminali. vt vxor. colon⁹. ſu⁹. libert⁹. aſcripti⁹. mercenari⁹. fili⁹ i ptate pr̄is ⁊ oēs hitātes i domo. Nō tñ ſz hoſt. q ſi aliq̄s fuit colon⁹ me⁹. vl' mercenari⁹ ⁊ mō ñ ē. tal' de ꝯſuetudine admittit̄. vt p me teſtet̄. niſi ipm in fraudem eieciſſez a me. vt p me teſtificaret̄. Itē ſm guil. vxor p viro vel qlibet domeſtic⁹ p domeſtico. nō teſtificat̄. niſi aduerſarius velit. q2 hoc eſt introductum in ei⁹ fauorē. ar. C. de leg. quod fauore. ſicut aduocatus alterius partis ab alia parte poteſt in teſtem admitti. ex̄. c. romana. ⁊ patron⁹. ⁊ gener. ⁊ nurus q̄ ſunt de familia. C. de ṽbo. ſig. l. ſi. in pn̄. Familiares dicunt̄ ꝯſanguinei. affines. amici. iiij. q. iij. §. item teſtium. non tn̄ q̄libet amic⁹ repellit̄. ſʒ tm̄ ille q̄ eſt maxima familiaritate ꝯiunct⁹. ff. de ver. ſig. late. nec q̄libet affinis. ſʒ q̄ ex nupcijs affinitatem ꝯtraxit. ex̄ de eo q̄ co. diſcretōnē. Admittunt̄ tn̄ qn̄qʒ domeſtici in cā criminali. qn̄ʒ in ciuili. In criminali ṽo in duobꝫ caſibꝫ. Primo cum canonici platum ſuum accuſant. ij. q. vij. lator. Scd̄o cū accuſat̄ mrimonium ꝓpt̄ ꝯſanguinitatē. xxv. q. vj. c. j. Nota ſi mōch⁹ vel clericus accuſet aliquem de collegio pt̄ alios mōchos in teſtes inducē. q: nō ꝑputant̄ magis domeſtici accuſantis q̄ accuſati. ſi ṽo accuſet extraneū. tūc non pt̄. xiiij. q. ij. ſup prudentiam. Admittunt̄ et̄ qn̄ʒ domeſtici in cā ciuili. i. in legatario. vel fideicōmiſſario. q̄ licʒ ſit domeſtic⁹. pt̄ et̄ teſtificari in cā teſtamenti cū agit̄ de hr̄editate. Inſti. de teſta. §. legatari⁹. Item in his q̄ fiunt in ca. q: illa nō facile ꝓbant̄. niſi ꝑ canonicos. ex̄. c. veniens. ij. Itē in his q̄ fiūt ī domo. C. de repu. ꝯſenſu. Itē in cā eccl'ie ſue. in q̄ ⁊ mōchi ⁊ clerici pn̄t teſtificari. ex̄. c. inſup. Canonic⁹ aūt nō tn̄ pt̄ eſſe teſtis in cā eccl'ie ſue. ſʒ et̄ pt̄ eſſe teſtis ꝯconomici ſui in cā ꝓpa. non tn̄ ꝯ ſuum ꝯconomicū. ſʒ etiam ꝯ aliū. q: non ē domeſtic⁹ hmōi ſʒ eccl'ie tm̄ ſm Jo. xiiij. q. ij. ſup prudē. xvj. n̄ admittūt̄ illi q̄ cognoſcunt ꝑſonas litigantes. qn̄. ſ. agit̄ de ꝯtractibꝫ ar. in auct̄. c. §. j. ⁊ ex̄. c. cū cām in glo. xvij. excoicati ⁊ ſuſpenſi. ex̄ de ac. olim. qd̄ eſt verꝫ ꝯ ſuſpēſ ab hoīe ſm hoſti. ibidē. xviij. piurij. ex̄. c. ſicͭ nobis. xix. n̄ admittunt̄ ad teſtificandum criminoſi. ſi ſint de crimine ꝯuicti. vel ꝯfeſſi. vel et̄ ſi adhuc pn̄t ꝯuici. ex̄. c. ſup eo. ſm aūt leges tm̄ ꝯdemnati repellunt̄. Sʒ nunq̄d teſtis cui crimē obijcit̄ excipere pt̄ ꝙ excipiens ſit criminoſus. Rn̄. ꝙ non. q: excipiens ꝓſequit̄ ius ſuū ſe defendendo. ⁊ nullus ꝓhibet̄ a defenſione iuris ſui. et̄ ſi excoicat⁹ eſſet. ex̄. c. teſtimoniū. in glo. Hoſti. aūt dic̄ ꝙ ſi excipiens ſit excoicat⁹. vel talis cui forus eſt interdictus repelli pt̄. Nota ꝙ criminoſus aut non ē emendat⁹ de crimine. ⁊ ſic repellit̄ a teſtimonio in omni cā. ꝑterq̄ in cā inq̄ſitōis. qn̄. ſ. fit inq̄ſitio tam in capite q̄ in mēbris. tūc eñ recipit̄. q: ea q̄ domi fiunt ꝑ domeſticos ꝓbari dn̄t. ex̄. c. veniens. vn̄ ſufficiunt teſtes q̄leſcūqʒ ſint. niſi ſint corrupti vel inimici. ex̄ de ſen. ⁊ re iu. cū. i. ⁊. a. ſʒ ſi extranei teſtes adducerent̄. tunc req̄reret̄ ꝙ nō eſſent criminoſi. hec goſ. ⁊ Jo. ij. q. j. de⁹ omps. Bar. dic̄ ꝙ non admittunt̄ crimīoſi. niſi ſint de crimine emendati. vel niſi in criminibꝫ exceptis. ſ. ſi ille ꝯ quem fit inq̄ſitio. fuit antea de illo crimine infamat⁹. hec Bar. in. c. deus omps. Aut eſt emendat⁹ de crimine. ⁊ tunc aut eum infamia comitat̄ aut non. ſi non. admittit̄ in cā ciuili. niſi ſit piurus q̄tūcunqʒ peniteat. ⁊ idem eſt in cā criminali ſi agat̄ ciuilit̄. ſi aūt criminalit̄ repellit̄ niſi in criminibꝫ exceptis. ſ. ſi ꝓbet ſe ꝑ ꝑſbiterꝝ pn̄iam egiſſe. ſʒ ī alijs criminibꝫ repellit̄ ſiue ſit ꝯuict⁹ de crimine in alio iudicio. ſiue poſſit ꝯuinci. vel et̄ ſi ḡuata eius opinio ſit ꝑ eo ꝙ qn̄ʒ fuit ſic repulſus. In crimine tn̄ hereſis admittit̄ et̄ piurus. ſi aūt eum infamia comitet̄. vt ſi fuit ꝯdemnat⁹ de furto nomīe ſuo. q: non pt̄ facē iudex ꝙ talis infamia non ſeq̄t̄. ff. de furtis. non poterit. ſic repellit̄ in q̄libet cā. niſi fuerit ꝓus ī integꝝ reſtitut⁹. ex̄. c. teſtimonium. xx. layci. layci eñ non pn̄t accuſare clericū. neqʒ teſtificari ꝯ eū in cā crimīali. Nō tn̄ ꝙ aut agit̄ de crimine ciuilit̄ aut criminalit̄. ſi ciuilit̄. ſ. ī modū exceptōis ſic admittunt̄ layci ꝯ clericum tam ad accuſandum q̄ ad teſtificandū. aut criminalit̄ ⁊ tunc nō admittunt̄ ꝯ clericū ad accuſandū. nec ad teſtificandū ī criminibꝫ n̄ exceptis. niſi ſuā vel ſuoꝝ iniuriā ꝓſeq̄nt̄. In exceptis ṽo ſi accuſent zelo malo n̄ admittūt̄. ſi ṽo zelo bono admittit̄ Clic⁹ aūt ꝯ quē agit̄ de crimīe excepto. aut fuit ātea īfamat⁹ de illo crimine ⁊ tūc admittunt̄ etiā viles ꝑſone ⁊ criminoſi ⁊ ad accuſandū ⁊ teſtificandū ꝑter inimicos ⁊ ꝯſpiratores ⁊ ꝑncipes criminis. ſpāle tn̄ eſt in crimīe ſimonie ⁊ leſe maieſtatis. in qbꝫ admittunt̄ ꝑncipes criminis ad accuſandū. ſʒ non ad teſtificandū. di. lxxix. ſi qs ꝓpt̄ qd̄ hug. intelligit de ſocio criminis: non muneris. qn̄. ſ. reo nō ꝓceſſit ad accū q: pecuniam non dedit nec recepit. qd̄ Jo. non credit. q: ſimonie crimē ꝓcedit inſtar leſe maieſtatis. aut eſt bone fame ſic non admittunt̄ layci niſi bone fame. Clerici ṽo ꝯ clericos admittunt̄. niſi ſint criminoſi. vel et̄ irregulares. nō eñ pn̄t ꝑſbiteros accuſare. vel ꝯ eos teſtificari. q̄ ad ſacerdotiū eligi ꝓhibent̄. ij. q. vij. ipi qd̄ eſt verꝫ ſm Jo. in cā criminali. non ciuili. vn̄ bigamus non pt̄ accuſare clericum criminalit̄. ſʒ ciuilit̄ tm̄. Sil'r nec q̄ membꝝ amiſit aliq̄ caſu pt̄ accuſare clericum ordinis ſuꝑioris. ſʒ clericū euſdē ordinis vel inferioris accuſare pt̄. ij. q. vij. cleric⁹. ⁊ hec ſunt vera de accuſatōne. ſecus eſt de denunciatōe. ex̄. c. cum nūci⁹. in glo.

xxj. accuſati de crimine. Accuſat⁹ eñ de crimine pendente accuſatione non pt̄ teſtificari in cā criminali. nec aliquē accuſare. niſi forte criminibꝫ exceptis. nec et̄ pt̄ ad ordines ꝓmoueri. ex̄. c. ca. vi. ſʒ in ciuili pt̄ admitti p⁹ ſn̄iam. etiam ſi ſit appellatum. q: adhuc eſt integer ei⁹ ſtatus vt iterꝝ honoribus fungat̄. ff. de appel. intpo. nihil Inno. l. vna. vbi dic̄ ꝙ appellatione intpoſita ſiue ea recepta ſit. ſiue nō. medio tpe nihil nouari oportet. xxij. ꝯſpiratores hi eñ non admittunt̄ in teſtimoniū ꝯ illum ꝯ quem ꝯſpirauerīt. ſʒ ꝯ alios ſic ex̄ de ſen. ⁊ re iudi. cū. i. ⁊. a. §. ij. xxiij. iudices aduocati aſſeſſores appellantis in cā ꝑncipali. tales eñ non pn̄t eſſe teſtes in cā appellatōnis. li. vj. c. romana ⁊c̄. xxiiij. mediatores. in ꝯtcibꝫ eñ nō admittit̄ mediator. niſi de ꝯſenſu ꝑtium. in aut̄. c. qm̄ ṽo. xxv. ſtatu liberi. i. qbꝫ libertas eſt ſb ꝯditōne relicta cum ſint ſui. C. de ſtatu libe. ſtatu liberi.

xxvj. Liberti. hi eñ non pn̄t teſtificari ꝯ patronum ⁊ filium eius. vel ꝓ patrono. ff. de fideico. li. pau. hoc fallit tn̄ in q̄buſdam criminibꝫ. xxvij. q̄ fuerūt in cuſtodia publica ꝓ aliq̄ crimine. niſi ꝓus ſe purgauerint. iiij. q. iij. c. j.

xxviij. hermofroditi. in his eñ q̄litas ſexus incaleſcēts oñdit an poſſint teſtificari in cauſ criminalibꝫ ⁊ in vltimis voluntatibꝫ in qbꝫ mulier non recipit̄. iiij. q. iij. §. Itē hermofrodita. ſʒ ſi qs vtat̄ vtroqʒ membro. vt accidit qn̄ʒ de facto. tūc eps faciat eum eligē q̄ membro velit vti. ⁊ iurare ꝙ decetero non vtet̄ alio membro ſm hoſti. xxix. vaſalli n̄ pn̄t ꝯ dn̄os vel ꝓ dn̄is teſtificari in cā criminali. ar. ex̄ de offi. deleg. cām q̄ int̄ Guil. dic̄ ꝙ imo pn̄t. licʒ non poſſint eē iudices. Alij diſtingunt ꝙ vaſallus aut eſt obligat⁹ ad certa ſuitia. ⁊ non ad iuramentū. ⁊ tunc pt̄. vtʒ de illo q̄ tenēt decimas ab eccl'ia in feudum. ex̄ de deci. q̄uis. Aut ad pſtādum ſacr̄m fidelitatis. ⁊ tunc nō pt̄. q: hmōi ſacr̄m repſentat q̄ndaʒ ſpēm ſuitutis. ar. ex̄ de re. iur̄. indignū. xxx. ḡtioſi. i. adulatores. iij. q. v. ſil'r. xxxj. ſocius oim bonoꝝ ar. C. c. l. omnibꝫ. pt̄ tn̄ ꝓ pte ſocij ſui. non ꝓ ſua teſtis eſſe ita ꝙ ei nullum emolumentum acq̄rat̄. ar. ex̄ de ꝓbē. dilect⁹ hec in ſi. Ad hec nota ꝙ q̄ repellit̄ ab accuſando. repellit̄ etiam a teſtificando. iiij. q. ij. ⁊. iij c. j. hec tn̄ regula fallit. Primo in ciuilibꝫ. q: clerici q̄ ſunt irregulares. non ſuo crimine vt bigami ⁊ mutilati admittunt̄ ad teſtificandum in ciuilibꝫ ꝯ clericū non ad accuſandum. In criminibꝫ ṽo neutꝝ pn̄t. ſcd̄o in mulieribꝫ q̄ repellunt̄ ab accuſando. niſi in exceptis criminibꝫ. ⁊ tn̄ admittunt̄ ad teſtificādum. niſi in vltimis voluntatibꝫ. tercio in criminibꝫ ꝓuatis. in his eñ nō pt̄ accuſare cui⁹ non intereſt. ⁊ tn̄ pt̄ teſtificari. Item q̄cunqʒ admittit̄ ad accuſandum. admittit̄ et̄ ad teſtificandū. iiij. q. ij. ⁊. iij. c. j. ar. a ꝯtrio. hec regula fallit. Primo in criminibus non exceptis. qn̄ qs ꝓſeq̄t̄ iniuriaʒ ſuam vel ſuoꝝ. tūc eū q̄libet pt̄ accuſare et̄ infamis. ⁊ tn̄ infamis n̄ pt̄ teſtificari iij. q. v. ꝯſimili⁹. ſcd̄o ī criminibꝫ exceptis vbi admittit̄ layc⁹ infamis ad accuſatōꝫ clīci infamis. ar. ex̄. de ſimo. tanta. ſʒ n̄ ad teſtificādū. niſi ꝑ ſuptōe aliq̄ ꝓcedente. ar. ex̄ de reg. iu. cū in ꝯtemplatōne. hec Jo. j. q. j. ſi qs eps. ⁊. iiij. q. ij. ſup. c. teſtes in ſumma. Item oēs q̄ ſunt ſuſpecti in iudicando. ſuſpecti et̄ ſunt ī teſtificādo q: teſtes ſine ſuſpitōe ⁊ infamia debent eſſe. ij. q. vij. teſtes. omnes tn̄ q̄ ꝯ iure pn̄t repelli. ſunt admittendi. ſi is ꝯ quē ꝓducunt̄ eoꝝ teſtimonio fuerit vſus in alio iudicio. niſi docuerit aliq̄d de nouo legitimū poſtea emerſiſſe. iiij. q. iij. §. Item in criminali. Vꝫ. inē ſi. ꝗs teſtibꝫ

Sequit̄ videre de octauo. ſ. q̄t teſtes req̄runt̄. Circa qd̄ ſciendū ꝙ regularit̄ duo ad min⁹ ſunt neceſſarij. ex̄. c. veniens. in fi. vn̄ ſi non potes ꝓbare tuā intentōem. niſi ꝑ vnum teſtem cede actionem tuam ex cā donationis alicui amico tuo. ⁊ ille agens pt̄ te ⁊ illum pducē in teſtes. ar. ex. e. inſup. qñqꝫ tñ credit vni. ⁊ pmo in matrimonio in fauorem mr̄imonij. qñqꝫ credit᷑ vni in reſtitutōe in integꝝ. ex. de reſti. in inte. ex lr̄is. ſcđo in reuocatōe mandati facta ꝓcuratori. ex. de ꝓcu. ex inſinuatōe. tercio qñ ptes ꝯſentiunt. ar. C. de fideico. l. fi. q̄rto in papa cui ſoli credit᷑. xx. q. j. ꝗcunqꝫ. q̄nto q̄tum ad ꝑſumptōꝫ. licꝫ eñ vn⁹ teſtis non faciat plenam ꝓbatōꝫ. facit tñ ꝑſumptōꝫ. di. lxxxvj. tanta. ſexto qñ q̄rit᷑ de ꝯſciā alic⁹. ex. e. taꝫ lr̄is. §. fi. ſeptimo qñ fama vel alia adminicula aſſunt. ex. eo. preterea. §. j. ⁊ in fi. ⁊ Hoſti. ex. e. licꝫ. octauo de reb⁹ ablatis alicui violent᷑ credit᷑ ei ꝑ ꝓpium iuramentum. ex. de his q̄ vi. ſup. e. nono qñ nō ꝑiudicat᷑ alicui. vt ꝯ baptiſmo alic⁹. de ꝯſe. di. iiij. cuꝫ itaqꝫ. In hoc tñ caſu credēdum eſt tm̄ xp̄iano ſi tñ ꝑiudicaret alicui de baptiſmo alic⁹. non crederet᷑ vni. vt ſi qđ legatum eēt alicui ſi baptiſatus eſſet. tūc eñ ꝑiudicaret᷑ heredi ſm̄ Jo. Idem eſt de ꝯſecratōne eccl'ie. decimo qñ qs vult ꝓbare ſe pniam egiſſe. credit᷑ ei⁹ ꝯfeſſori. ex. de ſimo. nemo. ⁊ pt dic̄ in generali. q̄ ille ꝯfeſſus ē ſecū ⁊ credit eū penituiſſe ꝯ oib⁹ pctīs. vndecimo credit᷑ vni teſti ꝯ aliquo q̄ hūit ſigna pnīe. duodecio in cā denūciatōis vbi ꝑſona denūciās cū vno teſte ſufficit ad ꝓbandum charitatiuam monitōꝫ. ex. e. in omni. tredecio vbi agr̄ ad īpediendū mr̄imoniū. ex. de ſpō. preterea. decioq̄rto ī cā teſtamētaria. cū teſtat᷑ vni fidē voluit adhibē. ff. ꝯ dote ꝑle. Theopōpus. q̄ndecio qñ qs hūit ꝓbabilē cāꝫ ignorātie. vt ſi vberauit clericum q̄ non habebat tonſurā. ſi iurauerit ſe ignoraſſe eū clericū. credit᷑ ei. ex. de ſen. exco. ſi vo. ij. Item qñqꝫ non ſufficiunt duo. ⁊ pmo cum accuſat᷑ cardinalis. ij. q. iiij. ꝑſul. ſcđo in teſtamentis. codicillis. ⁊ donationib⁹ cā mortis. vt patebit. j. in ti. ſuis. tercio in ꝓbatōe ꝯfeſſionis. ꝑfecte ſolutōnis qñqꝫ req̄runt᷑ ſaltem non rogati. licꝫ ſufficerent duo rogati. q̄rto cum qs debitum qđ ꝯtinet᷑ in ſcp̄tis vult ꝓbare ſe totum. vel eius ptem ſoluiſſe. hoc eñ non pt facere niſi ꝑ teſtes q̄nqꝫ idoneos q̄ interfuerīt C. eo. l. teſtium.

De iudicib⁹ ⁊ eoꝝ officialib⁹. Titulus. xxxviij.

Einde conſiderandum eſt de falſitate q̄ ꝯmittit᷑ ꝯ ꝓximū in iudicio ꝑ alios q̄ ꝑ teſtes. Et pmo de falſitate iudicum. ſcđo aduocatoꝝ. tercio accuſatoꝝ. q̄rto reoꝝ. ſiue eoꝝ q̄ accuſant᷑. De p̄dictis oīb⁹ tractat pleniſſime Alex. an. iij. t. ij. pte. j. o. ꝫ ego de ipis ponaꝫ ꝫ aliq̄ breuit᷑ magis nc̄ia in toto ꝯſcie. relinq̄ns alia iuriſptis gr̄a breuitatis. Circa pmum primo dōm eſt de multiplici iudicio ⁊ ſuſpitione. ⁊ q̄lr vel q̄ iudicio iudex poſſit iudicare. ſcđo qđ iuris de ſnīe iniq̄ latōe. tercio quid iuris de pecunia recepta a iudice. q̄rto de iudicis idoneitate. q̄nto de iudicandi modo ſiue q̄litate. ſexto de officialium iudicis dolo ⁊ cupiditate.

Circa pmum nota ſm̄ Aug. in omel. de pnīa. ⁊ eſt in glo. j. coꝛ. v. ſup illo vbo. Quis frat nominat᷑ ⁊c̄. Dic icdt apl'us dōo. Noluit hominem ab homine iudicari ex arbitrio ſuſpitionis. vel ex ordinario vſurpatoqꝫ iudicio. ꝫ poti⁹ ſm̄ legem dei ⁊ ordinem eccl'ie. ſiue vltro ꝯfeſſum. ſiue accuſatum. ⁊ ꝯuictum. ſm̄ hoc igit᷑ eſt duplex iudicium. ſ. iudiciū ſm̄ legem dei ordinatum. ⁊ iudicium temerariū. pmum ꝯcedit᷑ homini. ⁊ eſt duplex. ſ. iudicium diſcretōis ⁊ correptōis. Iudicium diſcretōnis ꝯcedit᷑ omni homini in manifeſtis ⁊ certis. iudicium vo correptōis ꝯcedit᷑ p̄latis in ꝯuictis vel ꝯfeſſis. de q̄ in pſ. Erudimini q̄ iudicatis terram. Iudicium vo temerariū vlr interdicit᷑ homini eſt aūt iudiciū temerarium ex pte iudicantis ⁊ ex pte rei iudicate. Ex pte iudicantis triplicit᷑. pmo ꝑ vſurpatōeꝫ. ſic dic̄ glo. ſup illō Math. vij. Nolite iudicare. glo. temerarie Iudicium eñ temerariū eſt qñ illi q̄b⁹ non eſt ꝯmiſſum iudicant. Ro. xiiij. Tu q̄ es q̄ iudicas aliū. ſuū. ſcđo ꝓpt indignitatem. Ro. ij. In q̄ alteꝝ iudicas. teipm ꝯdemnas eadeꝫ eñ agis q̄ iudicas. tercio ꝓpt ignorantiam. Dan. xiij. Sic fatui filij iſrl' non iudicantes. neqꝫ qđ veꝝ eſt cogſcentes, ꝯdemnaſtis filiam iſrl'. primum hoꝝ eſt temerarium ꝓpter defectum ꝑtatis. ſcđm ꝓpt defectū bonitatis. tercium ꝓpt defectum ſcie. Eſt aūt ꝑtās de eſſentia iudicij. bonitas aūt ⁊ ſcia ſunt de ꝯgruitate ⁊ idoneitate eius. Silr ex pte rei iudicate eſt iudicium temerariū triplicit᷑. Primo qñ iudicat᷑ ꝑſona q̄tum ad futuꝝ euentum. vnde ſup illud Math. vij. Nolite iudicare ⁊c̄. dic̄ glo. neſcim⁹ q̄lis eſt futurus. q̄ nunc apparet malus. de cui⁹ correctōne deſꝑare: temerariū eſt iudicium. ſcđo cum iudicat᷑ intentio incerta. vñ ſup illud Mat. vij. nolite iudicare. glo. ſunt q̄dam incerta q̄ animo fiunt. de q̄b⁹ iudicare temerarium eſt. tercio cum iudicat᷑ factum occultum. ſ. iudicanti. ſm̄ quem modū dr̄. j. coꝛ. iiij. Nolite aū tp̄s iudicare quoaduſqꝫ ve. dñs ⁊c̄. Q̄tum aūt ad circūſtantiam iudicij dr̄ iudicium non tm̄ temerariū. ꝫ etiam iniuſtum ex ꝑuerſitate animi. ſ. ordinis ⁊ cauſe. ſic etiam iudicium dr̄ iuſtum ex alō cā ⁊ ordine. Ex p̄dictis pꝫ q̄ iudex iudicare ñ dꝫ aliquē de occultis. neqꝫ de icertis. nec de his q̄ ñ ꝑtinēt ad ipm. al's peccat ꝯ ꝓxim. Triplex nāqꝫ eſt gdus ſuſpitōis ſm̄ tho. ſcđa ſcđe. q. lx. ar. iij. c. Primus eſt cum qs ex leuib⁹ indicijs de bonitate alic⁹ incipit dubitare. ⁊ hoc eſt pctm veniale: ⁊ leue. ꝑtinet eñ ad tēptatōꝫ humanam. ſine q̄ nō ducit᷑ iſta vita. vt hꝫ in glo. ſup illō. j. coꝛ. iiij. Nolite ante tp̄s iudicare. Scđs eſt cum qs ex leuib⁹ indicijs ꝓ certo maliciam alterius eſtimat. ⁊ hoc ſi ſit de aliq̄ graui. eſt pctm mōrle. inq̄tum non eſt ſine ꝯtemptu ꝓximi. vñ glo. ſubdit ibidem. ⁊ ſi ſuſpitōnes vitare non poſſumus. q: homines ſumus. iudicia tñ. i. diffinitiuas ſnīas ꝯtinere debemus. Terci⁹ eſt cum aliqs iudex ex ſuſpitōne ꝓcedit ad aliquem ꝯdemnandum. ⁊ hoc directe ꝑtinet ad iniuſticiam vñ eſt pctm mortale. Item ſm̄ Alex. an. ij. ti. ij. c. de ſuſpitōne. ar. vij. c. eſt ſuſpitio triplex. ſ. temeraria. ꝓbabilis. ⁊ violenta. Temeraria eſt qñ pauca ſunt ſigna mali. ⁊ multa boni. ⁊ ex tali ſuſpitōne iudicare. i. ꝯdemnare. eſt pctm mōrle. Probabilis eſt qñ ſunt multa ſigna mali. ⁊ pauca boni. ⁊ ex tali ſuſpitōne iudicare eſt pctm. ꝫ non ita graue. veniale tñ eſt dum ſtat in ſuſpitione. ſi vo ꝑueniat ad firmam aſſertionem cum ꝑtinatia. ꝑſumit᷑ eſſe mortale. Violenta eſt qñ apparent omnia ſigna mali ⁊ nulla boni. ⁊ tunc non eſt peccatum. De ꝑſumptiōe aūt q̄re. j. li. viij. ti. de ſig. ver. Ex p̄dictis pꝫ q̄ licꝫ homini iudicare hominem. iudicio q̄dem ſm̄ legem dei ⁊ eccl'ie ordinatōꝫ ordinato. non aūt iudicio vſurpato. neqꝫ iudicio ſuſpitioſo. niſi ſm̄ ſuſpitōnem violentam.

Si obijciat᷑ q̄ moyſes videt᷑ vſurpaſſe iudicium occidēdo egiptium. dōm q̄ hoc videt᷑ feciſſe q̄ſi acceptus auctoritatem ex dīna inſpiratōe vt videt᷑ ꝑ hoc qđ dr̄ Act. vij. q̄ ꝑcuſſo egiptio eſtimabat Moyſes intelligere frēs ſuos q̄ deus ꝑ manus eius daret ſalutē ꝓpl'o iſrl'. Vel pt dici q̄ Moyſes ibi defendendo hebreum exceſſit modum debitum. ſic innuit Ambro. li. de offi. ⁊ Aug. ꝯ fauſtum. ⁊ in q̄b⁹ exo. vbi etiam vult q̄ licet illud factum moyſi fuerit vicioſum. fuit tamen virtutis future ſignum. quia liberaturus erat populum.

Circa ſecundum queritur quid ſi iudex dolo malo ſententiam ferat iniquam. Reſpondeo ſm̄ Raymū. ti. de rep. ⁊ Hoſti. in ſum. ſi hoc faciat timore vl' amore. ſiue odio ſiue cupiditate. ſiue aliqua alia cauſa tenetur preciſe leſo ad omne intereſſe. niſi poſſet induci ille pro quo ſententiam tulit ad integram reſtitutionem. C. de pena iudicis qui male iudicat. l. nouo iure. xj. q. iij. quatuor. ⁊ ſm̄ leges multas alias penas ſuſtinere debet. imponi etiam debet ei preter reſtitutionem penitentia tanq̄ ꝓ grauiſſimo crimine. xj. q. iij. quicunqꝫ. Quid ſi iudex iniquā tulit ſententiam ꝑ imprudentiam. Reſpondeo ſm̄ Ray. ⁊ Hoſtieñ. tenetur leſo ſm̄ leges inquantum equum ⁊ bonum videbitur religioni iudicantis. ff. de extraordi. cog. l. fi. in iudicio tamen anime tenetur ad reſtitutionem. in culpa enim fuit. cum ſe inſufficientem ſciuit vel ſcire debuit. ⁊ tamen cauſam iudicare preſumpſit. ⁊ idem eſt ſi erat ſufficiens quo ad ſcientiam. ſi ſtudere voluiſſet. ſed quia negligens fuit. ⁊ ſtudere noluit quem condemnare debuit abſol nit. ⁊ ecõuerſo. ⁊ ꝓcede hic ſm̄ di. poſitam. ſ. ti. de clerico ꝑcuſſoꝛe. ar. de homicidio caſuali in pn̄. Mitius tñ eſt agendum cum iſto ꝙ̄ cum illo q̄ fecit doloſe. ſm̄ tñ Roẟ. ratio ſupdicta. ſ. ꝙ in culpa fuit. q2 ſe inſufficientem ſciuit vel ſcire debuit. non hꝫ locum niſi in iudice oꝛdinario q̄ dꝫ eſſe ſufficiens ad ſuum officium delegatus aūt ſepe ex certa ſciẽtia delegantis eſt ignarus iuris. dummodo ſit bonus homo. ⁊ ꝙ talis ad reſtitutõꝫ teneret̃ ſi neceſſitate obedientie iudicaret. ⁊ bona fide de ꝯſilio ꝑitoꝝ iniquam ſn̄iam ferret. irrationabile eſſet. niſi inꝗrendo ꝯſilium culpabilis. aut negligens fuiſſet. tunc eñ ad reſtitutõneꝫ teneret̃.

Jrca tercium q̄rit̃ q̄d ſi iudex accepit pecuniam vt ferret ſn̄iam. Rn̄. ſm̄ ray. ⁊ hoſti. ibidem. aut accepit pecuniam vt iudicaret iniq̄. aut vt bene. aut ſimplicit̃. Jn pͥmo caſu ſi tulit ſn̄iam iniquam. tenet̃ ſic dictuꝫ eſt ſup̄ in illo q̄ iudicauit dolo. pecuniam aūt acceptam ſiue tulerit ſn̄iam iniquam ſiue iuſtam ſiue nullam. tenet̃ indiſtincte reſtituere. non ei q̄ dedit cum turpit̃ dederit. ſ. ꝫ ei in cuꝰ iniuriam recepit. j. q. j. iubemus. ⁊ l. iul'. repetundaꝝ. ar. xvij. q. iiij. ſi q̄s in atrio. Jn ſcd̄o ⁊ tercio caſu ſil'r tenet̃ reſtituere. q2 cum ex officio teneret̃ iudicare bene ⁊ ḡtis turpiter accepit. Et idem dñm eſt ſi pecuniam accepit. vt non iudicaret. j. q. j. iubemus. ⁊ l. iul'. repetundaꝝ. ⁊ ex̄ de ſimo. nemo. ⁊. xj. q. iij. non licet. Sed cui reſtituet. Rn̄. illi q̄ dedit ſi bona intentione dedit. ſ. vt ius ⁊ ꝗtem ſibi ſeruaret. xiiij. q. v. non ſane. ⁊ ex̄ de ſimo. dilectus filius. j. Si vo dedit vt ſibi iudicis animum ſub recti ſpē inclinaret ⁊ ita indirecte ⁊ tacite intendebat eum coꝛrumpe. ſi hoc ſcit iudex ñ illi q̄ dedit. ꝫ paupib3. vel ei in cuꝰ iniuriam data fuit. reſtituere dꝫ. vt in ca. p̄allegato. non ſane. vt dictum eſt ſup̄ de eo qui dedit vt iniq̄ iudicaret. Quid ſi nullo modo iudex ſn̄iam ferre voluit. ⁊ ideo paup̄ aliquis vel alius ius ſuum amittit. Rn̄. ſm̄ ray. ⁊ hoſti. iudex tenet̃. ⁊ facit litem ſuaꝫ. i. tenet̃ reſtituere ⁊ dꝫ eſtimatõꝫ litis leſo ꝓpt̃ maliciam vel negligentiam eius. xxiij. q. ij. dñs deus. ⁊. c. q. v. adminiſtratoꝛes. Nunquid iudices pn̄t a ptib3 aliquid recipe? Rn̄. non licet iudici vendere iudiciū iuſtum. ꝙ̄uis iuriſperitis liceat vendere iuſtum ꝯſilium. ⁊ aduocato iuſtum patrocinium. xj. q. iij. non licet. ⁊. xiiij. q. v. non ſane. Unde iudices oꝛdinarij non debent aliq̄d petere etiam expenſas. cum ꝓpt̃ iuſticiam tenendam ſuas habeãt dignitates ⁊ redditus aſſignatos. di. lxxxvj. non ſatis. ⁊. xxiij. q. j. militaꝛe. Judices vo p̄lati q̄b3 papa cãs delegat. ñ videt̃ ſm̄ hoſti. ꝙ etiam expenſas petere poſſint. ſi tñ ſua ſtipendia ſufficiant ſibi. q2 de his viuere debent. vt in. c. militare p̄allegato. niſi foꝛte opoꝛteat eos domum exire. q2 tūc ꝗtenus plus expendunt ꝙ̄ expenderet domi. petere poſſent. x. q. iij. cauendū eſt ſane. Et ſic intellige ꝙ alij dicunt eos expenſas indiſtincte petere poſſe. ⁊ iura q̄ ꝓ ſe inducunt. ſ. ꝙ nemo tenet̃ ꝓprijs ſtipendijs militare. xxviij. q. j. iam nunc. in fi. ⁊ ex̄ de pſcrip. cum ex officij. Nam ⁊ ſi q̄s de mandato pͥncipis ad aliam eat ꝓuinciam expendeꝛe dꝫ ea q̄ domi expenderet. in auten. de mandato pͥn. §. illud. col'. iij. ꝫ ſi litigantes ſint paupes. nihil habebit. vt dī ibidem. §. ſit q̄ꝫ tibi. Si etiam oꝛdinarius dat delegatum expenſas facere debet. ex̄ de offi. oꝛ. in¬ cetera. hn̄tes eñ ſtipendia eccl'iaſtica dicere non pn̄t ꝙ militent ſtipendijs ꝓprijs. ex̄ de dona. c. ij. ſi tñ equos. vel aliquid aliud occaſione hmõi cauſe pderent q̄d domi non amiſiſſent credo ꝙ petere poſſent. ar. ff. de incendio. ruina. naufragio. l. j. §. ex incendio. ⁊ ſi vltra hoc iudices petunt. tanꝙ̄ indebitum repeti pt̃. ar. ex̄ de cenſi. pcuratoꝛes. ⁊ ſententia lata occaſione iſta: non tenet. ar. ex̄ de exceſſi. p̄latoꝝ. Cum ad q̄rundam. Qua eñ fronte pn̄t expenſas petere. ñ rõne iniẽſſe. q2 hoc domi expendiſſent. nec rõne laboꝛis. q2 pape debent obedire. nec rõne iudicij. q2 non dꝫ eſſe venale. Nec peti debent expenſe niſi occaſione negocij de q̄ querit̃ facte. ex̄ de pcu. cum ꝑ cauſa. vñ ſi plus expendant ꝙ̄ domi expendiſſent. illud petant. vt dictum eſt. duꝫ tñ expenſe ſint moderate reſpectu pſone. ex̄ de cēſi. pcuratoꝛes. ⁊. xj. q. iij illud. hec hoſti. Poſſunt tñ iudices exenia moderata ſiue modica ſponte oblata recipere. vt eſculentum ⁊ poculentuꝫ ⁊ hmõi. que ſtatim conſummunt̃ vl' non extendunt̃ ad munerum quantitatem. di. xviij. de eulogijs. non tñ credo ꝙ a litigatoꝛib3 debeant recipe etiam ſponte oblata ꝓpter ſuſpicionem vitandam. niſi ꝯſideratis circūſtancijs poſitis. j. de ſimo. hec Ray. Poteſt tñ iudex aliqua petere ratõe aſſeſſoꝝ ſi petat bona fide. vt q2 erat ei piculoſum iudicare ſine ꝯſilio. q2 minus diſcretus erat. ar. di. xxxvij. §. fi. ſecus eſt ſi erat ſufficient̃ ad hoc diſcretus. vel nihil aſſeſſoꝛi dederit. vel nullum habuit. vel inde ptem ſibi aliquam accepit. q2 tunc fraudulent̃ petit ſm̄ ray. ⁊ hoſti. Conſulit igit̃ hoſti. ꝙ iudex aſſeſſoꝛem habeat de ꝯſenſu ptium. ⁊ cum eo ꝯueniat. ⁊ ſi non ꝯſentiant. ꝫ eius opinioni ſtare volunt imputent ſibi. ipſi eñ non eſt piculum dummodo iudicet ſm̄ ꝯſcientiā iuris. ꝫ clerici nedum a malo. imo ab omī ſpē mali dn̄t abſtinere. ſic intellige ex̄ de offi. oꝛ. in¬ cetera. quicquid alij dicant. Verum eſt tñ ꝙ quicquid ſit de iure. de facto obtinet ꝙ tam delegati ꝙ̄ oꝛdinarij. tam p̄lati ꝙ̄ pͥuati. ex quo tanꝙ̄ delegati cognoſcunt. expenſas omnes hēre volunt ex ſua ꝯſuetudine p̄ua. vel potius coꝛruptela. Q2 aūt p̄latus nihil a clerico ſuo petere debeat. pbat̃. xj. q. j. ſi q̄s cum clerico. hec hoſti. n. de vi. ⁊ ho. de.

Jrca quartum querit̃ vtrum p̄latus malus iuſte iudicare poſſit ſubditos ſuos. Et videt̃ ꝙ non. q2 iudicium eius eſt temerarium ꝓpter eius indignitatem. vt dictum eſt ſup̄ in pͥncipio huius ti. p̄. Ambro. dicit ſup illud pſ̄. Beati immaculati. Jlle inquit iudicet q̄ non agit ea q̄ putat in alio punienda. ne cum de alio iudicat. in ſe ſententiam ferat. Contra Math. xxiij. dicit xp̄c de malis p̄latis iudeoꝛum. Quecunq3 dixerint vobis facite ⁊c̄. Rn̄deo ſm̄ Alex. in. iij. t. ij. c. de iudicib3. ar. iij. c. Eſt iudicare de officio poteſtatis. ⁊ eſt iudicare de ydoneitate ⁊ merito pſtantis. pͥmo modo iudicare poteſt p̄latꝰ malus. ſcd̄o modo nō niſi bonus. pͥmum ſine ſcd̄o eſt damnabile iudicanti. ſalubre tñ eſt ſubdito obtempanti. vnde mali p̄lati dum ab eccl'ia tolerant̃ effugere iudicium. non eſt licitum. obtempare eſt pficuum. ⁊ ſm̄ has duas vias diuerſimode loquuntur auctes diuerſe. Ad hoc nota ſm̄ Tho. ſcd̄a ſcd̄e. q. lx. ar. ij. c. iij. ꝙ illi q̄ ſunt in grauioꝛib3 pctīs iudicare non debent eos q̄ ſunt in eiſdem pctīs. vel minoꝛib3. vt dic̄ Criſ. ſup illud Math. vij. Nolite iudicaꝛe: ⁊ p̄cipue ſi ſint publica: q2 ex hoc ſuos ſcandaliſant. ſi vo ſint occulta. ⁊ incumbat ex officio neceſſitas iudicandi. pt̃ cum humilitate ⁊ amoꝛe vel arguere vel iudicare. vñ Aug. li. de ſmo. do. Si inuenimus nos in eodem vicio eſſe ingemiſcamꝰ. nec tñ id homo ſic ſe ꝯdemnat vt nouum pctm̄ ꝯmittat. ꝫ ꝯdemnans aliū oñdit ſe ſimilit̃ ꝯdemnabilem eſſe ꝓpt̃ idem. vel ſimile pctm̄. vt Tho. ibidem. Sed nunq̄d inferioꝛ pt̃ iudicare ſupioꝛem. Rn̄. iudicare dī dupliciter. ſ. ꝓpͥe. vt iudicare ex ptāte ſiue auc̄te. ⁊ ꝯmunit̃ extenſo vocabulo ad arguere coꝛripe ⁊ monere. Arguere ꝓpͥe eſt ſupioꝝ r̄ſpectu inferioꝝ. vñ apl's ait Thimo. Argue cum omni impio. coꝛripere eſt reſpectu parium. Math. xviij. Si peccauerit in te frat̃ tuus coꝛripe eum int̃ te ⁊ ipm̄ ſolum. monere vo eſt inferioꝝ reſpectu ſupioꝝ. vñ Bern. ad eugenium. moneo te. non arguo. dicendum igit̃ ꝙ iudicare ꝓpͥe. ſ. ex auc̄te merita examinando arguendo ⁊ puniendo. non eſt inferioꝝ. ꝫ iudicare ꝯmunit̃ ſumptum. ſ. monendo ex charitate eſt bonoꝝ ſbditoꝝ reſpectu maloꝝ ſupioꝝ. vel p̄latoꝝ.

Jrca quintum querunt̃ plura. ſ. vtꝝ debeat iudex iudicare ſm̄ veritatem quam ipe nouit. vel ſm̄ allegata. de hoc reqre ſup̄ ti. de iuramēto. ar. x. q. vij.

Nunq̄d iudex pt̃ ꝯ aliqueꝫ pcedere ſine accuſatoꝛe. Rn̄. iudex eſt interp̄s iuſticie. iuſticia vo non eſt ad ſeipm̄ ꝫ ad alteꝝ. ⁊ ideo opoꝛtet ꝙ iudex int̃ aliq̄s diiudicet. hoc autem fit cum vnus eſt actoꝛ ⁊ alt̃ reus. Si ꝫ non ſit accuſatoꝛ legitimus non fanget̃ reus. ex̄ de accu. c. j. q̄nq3 tñ infamia tenet locū accuſatoꝛis. Unde ſup illud Gen. iiij. Vox ſangui. ⁊c̄. dicit glo. Euidentia patrati ſceleris accuſatoꝛe non eget. ꝓpter quod ꝓpter infamiam purgatio indicit̃. ex̄. c. veniens. in fi. vel ſalt̃ ex officio ſuo a ſupioꝛi inquirit̃. ex̄. c. qualiter. Jn denunciatione autem quia non intendit̃ peccãtis punitio. ſed coꝛrectio. ideo nihil contra eum agit̃ cuius peccatum denunciat̃. ſed ꝓ eo. ⁊ ideo non eſt ibi neceſſariꝰ accuſator. Nunquid iudex poteſt penam diminuere vel augere. Rñ. ſm̃ Hoſti. ex̃ de rap. in archiepatu. licet iudici ex cauſa penam vnam in aliam ꝯmutare qñ ſcandalum nõ imminet ⁊ vbi ꝓcedit ex officio. ff. de his q̃ no. infa. quid ḡ. Secus qñ cauſa non ſubeſt. vel qñ ab alio accuſat̃. q: tūc nec melioꝛ nec durioꝛ infligi pt̃. vt. C. ne ſanctum bap. ite. l. iij. in fi. Sepe tñ fit contrarium de facto. hec ponit idem hoſti. in ſumma ti. de accu. Ber. võ ex̃ de offi. dele. de cauſ ⁊ de accuſationib⁹ ſup his diſtinguit ſic. ſ. ꝙ pena aut eſt exp̃ſſa in iure: aut non. ſi ſic: tunc iudex delegatus non pt̃ illaꝫ diminuere. nec ab ea pt̃ appellari. ſi tñ diuerſe pene ſint exp̃ſſe in iure. minoꝛ imponat̃. de pe. di. j. pene. vel erit locus gratificationi. ex̃ de iurepatro. cum aũt. vel illa imponatur que magis timet̃. ex̃ vt lite non ꝯte. qm̃. in fi. Iudex aũt oꝛdinarius ſi ſup crimine diſpenſari pt̃ eam põt minuere. ex̃. de iudi. ac ſi clerici. Si aũt non pt̃ diſpenſare. non poteſt eam minuere. Si autem pena non ſit exp̃ſſa in iure. tunc relinquit̃ arbitrio iudicis. vt in. c. de cauſis. ⁊ ab hac appellari pt̃. Unde ſi excederet reduci deberet ad arbitrium boni viri. ex̃ de iureiur. q̄nta. ⁊. c. veniens. hec Ber. Ad hoc nota ꝙ multiplex eſt pena q̃ peti poteſt. ſ. canonica vel legalis. xvj. q. j. ſtatuimus. Conſuetudinalis. ex̃ de offi. oꝛ. dilect⁹ Contumatie. vbi pecunia peti põt. dummodo non excedat modum. C. de modo mulctarum. illuſtres. Et auaricia vitetur. vt. ſ. pecunia paupib⁹ det̃. pars autem a pte non accipiat vltra ſuum intereſſe. ex̃ de do. ⁊ contu. c. j. licet lex hanc totam pmittat peti. ff. de col'. bonoꝝ. l. ij. niſi vbi petit̃ ſatiſfactio iniurie. ex̃ de iniu. olim. Iudicialis. ⁊ hec etiam petit̃ vt cum q̄s obligat ſe ad ꝓbandum ſub pena. x. li. ex̃ de ele. cum dilectus. Arbitraria. ⁊ hec petit̃ ab eo qui non ſuat arbitrium. ex̃ de arbi. dilecti. Conuentionalis ex̃ iudicium appoſita. ⁊ hec peti pt̃ quatenus intereſt. ff. de ac. emp. ⁊ ven. pdia. niſi apponat̃ in fraudem. vt ibidem. l. papinian⁹. hec Hoſti. in ca. dilecti. Quid fiet de penis exactis ꝑ iudices eccl'iaſticos. Rñdet goſ. ti. de pe. ꝙ pene exacte ratione delicti. damnum vel iniuriam eccleſie contingentis applicari debent eccl'ie damnum vel iniuriam paſſe. ex̃ de penis. c. ij. Si vo damnum vel iniuria reſpiciat aliquem priuatum applicabit̃ ei pena ſiue canonica. ſiue a iudice irrogata ſiue conuentionalis. Nunquid licet iudici penam relaxare. Rñdeo ꝙ non. Deut. xix. dicit̃ de homicida. monet̃ nec miſereberis eius ⁊ hoc duplici rõne. pmo ex pte accuſatoris ad cuius ius ptinet qñq3 vt reus puniat̃. ſcdo ex pte reipu. cum fungit̃ poteſtate. ad cuius bonum ptinet ꝙ malefactores puniant̃. ſicut membrum putridum abſcindit̃. ne aliq̃ pars coꝛpis coꝛrumpat̃ vel ledat̃. Quantum ad pmum non differt inter iudices inferioꝛes ⁊ ſummum. q: quilib3 iudex tenet̃ vnicuiq3 reddere ius ſuum. Sed q̃tum ad ſcdm differt. q: iudex inferioꝛ non h3 poteſtatem abſoluendi reum a pena ꝯ leges impoſitas ſibi a ſupioꝛe. ſ3 iudex ſummus. ſ. pꝛinceps cui eſt plenarie commiſſa poteſtas publica. ſi paſſus iniuriam velit remittere. pt̃ licite reum abſoluere. ſi hoc vtilitati publice viderit non obſtare. nec obſtat p̃dictis illud Iaco. ij. Iudicium ſine miſcdia fiet ei qui non facit miſericoꝛdiam. q: hoc habet locum in his q̃ iudicis arbitrio relinquunt̃. in illis ei intelligit̃ illud Eccl'. vij. Noli eſſe nimis iuſt⁹. vbi Aug. erga penitẽtes miſericoꝛdes eſſe monemur non autem h3 locum in his q̃ ꝑ legem diuinam vel humanam determinant̃.

Irca ſextum arti. q̃ eſt de officialib⁹ iudicis ſciendū ſm̃ Ray. ti. de rap. ꝙ ipſi indiſtincte ſi iudicem dolo induxerint ad male iudicandum. tenent̃ ſm̃ diſtinctionem poſitam ſup̃ ti. de rap. Si vo iudex ꝑ impꝛudẽtiam aſſeſſoꝛis male iudicauit. excuſat⁹ erit: ſi ſimplex erat. ⁊ ꝯſciam bonam habuit. nec in culpa fuit eligendo talem aſſeſſoꝛem. q: ꝯmuniter bonus ⁊ ſufficiens credebat̃. magis ſ3 fuit aſſeſſoꝛ in culpa. q: ꝑcipue eligit̃ ꝓpt̃ ſciam: non ſic iudex. ⁊ ideo p̃ciſe tenet̃ leſo. ff. qd quiſq3 iuris. l. ij. Si aũt officiales inferioꝛes vt nuncij inſulani. vel ſimiles habeant certos redditus aſſignatos ſibi. non licet eis aliq̃d a litigantib⁹. vel etiam alijs ſubditis extoꝛq̃re. ſic ſup̃ dictum eſt de iudice oꝛdinario. Si vo non hñt: diſtingue ſm̃ Alex. an. iij ti. ij. c. de ꝑſonis aſſiſtentib⁹ iudicio ar. ij. c. ꝙ ſm̃ ꝯſuetudinem ⁊ moꝛem terre recipe pñt. ſ3 ꝑ vim vel immoderatam improbitatem recipere non pñt. Hec diſtinctio ꝑ vba Aug. ad Macedo. ꝓbat̃ ⁊ hẽ. xiiij. q. v. non ſane. dicit tñ Hoſti. ꝙ dicti officiales. ſ. inferioꝛes etſi certum habeant ſalariū. ſi tñ ſm̃ moꝛem terre. non ꝑ vim vel ꝑ immoderatam improbitatem extoꝛquent aliq̃d paruū vt obulum. vel denariū vel aliud q̃d certum. non tenent̃ illud reſtituere. ſ3 inde pñt el'ynam facere. aſſeſſoꝛ aũt ſi certum h3 ſalarium. ⁊ extoꝛq̃ret vltra tenetur. ar. extra de vi. ⁊ ho. clerici. cum ab omni. hec Hoſti. eodem ti.

De aduocatis. Titulus. xxix.

Einde conſiderandum eſt de aduocatis. ⁊ pꝛimo que debent in aduocando ſuare. ſecundo qui poſſunt. ⁊ qui non aduocare. Circa pmū ſciendum ꝙ ipſi tenent̃ in aduocationib⁹ quatuoꝛ obſeruare. Pꝛimum eſt ꝙ examinẽt cauſe qualitatem. ⁊ ſi viderint eam iuſtam. ſi voluerint eam aſſumant. ſi vo iniuſtam rẽnuant. Unde diligenter cauere dñt. ne cauſam aſſumant iniuſtam vel deſperatam. ⁊ ſi foꝛte ea3 ignoranter ab initio acceperint. ⁊ in ꝓceſſu talem cognouerint. ceſſent vel clientulo ſuo ꝯſulant ꝙ cedat vel componat ſine aduerſarij damno. ⁊ ſm̃ goſ. ſalarium illud receptum reſtituant. C. de iudi. rem non nouam. tamen vt dicit Hoſti. illa lex non dicit de ſalario hoc quod dicit goſ. q: tunc ñ haberet aduocatus aliquid ꝓ laboꝛe quem foꝛte ſubijt bona fide. Si vo neq̃ aduocatus clientulum ſuum inducat ſcienter ad mouendum vel defendendum cãm iniquam. ad damna ⁊ expenſas ei tenetur. ar. C. de admini. tu. non eſt ignotum. tenet̃ etiam ſi ꝓpt̃ ſuam impꝛudentiam. vel negligentiam cãm amiſerit. ff. de offi. p̃ſi. illicitas. §. ſicuti. ⁊ multofoꝛtius ſi ꝓpt̃ infidelitatem ⁊ ꝓditionem. q: tunc eſt dign⁹ maioꝛi pena. ff. de pe. ſi q̄s. tenet̃ etiam q̃licunq3 vitio ſuo cãm amiſerit. ar. ff. de euic. empto. ſec⁹ eſt ſi ex q̃litate cauſe. vel defectu ꝓbationum. q: vicium eſt materie nõ artificis. ff. ad le. aliqui. ſi ſuus ſuum. §. ſi calicem. Scdm qd obſuare dñt aduocati eſt vt ſuent in aduocando tria. pmo moꝛeſtiam. vt non ꝑcacit̃. nec ꝯuiciando vel vociferando ꝓponant. C. e. q̄ſq̄s vult eſſe cauſidicus. ⁊ hoc niſi q̃tenus litis vtilitas expoſcit. ſcdo veritatem. ſ. vt non mentiant̃. nec falſa iura allegent. nec falſa inſtrumenta. nec falſos teſtes. nec falſas rõnes vel ꝓbationes inducant. nec cauillatõib⁹ ſe iuuẽt nec dilatões non nccias petant. iij. q. vij. hec tria. vſ. q̄s aũt ex ling. aduocato tñ defendendi iuſtam cãm licꝫ prudent occultare ea q̃b⁹ impediri poſſet eius ꝓceſſus. non tñ licet ei vti aliq̃ falſitate. tercio legalitatẽ. ⁊ de ꝯtingẽtib⁹ nihil omittant. Tercium qd obſuare dñt eſt vt petãt ſalarium moderatum. ſiue ab initio cum faciunt pactū. ſiue ex pꝰ facto. ſi ab initio non fuit determinatū q̃ntum eſſet. d3 aũt attẽdi moderamen ſalarij ſm̃ q̃tuoꝛ. q̃ꝝ pmum eſt magnitudo cauſe. ſcdm laboꝛ aduocatõis. terciū ſcia facundia ⁊ honeſtas aduocantis. q̃rtum ꝯſuetudo regionis. Et ſm̃ hoꝝ q̃tuoꝛ ꝯſideratões pt̃ ⁊ d3 maius ⁊ min⁹ taxari. iij. q. vij. §. tria. vſ. apud vrbem. Quartum qd obſuare dñt aduocati eſt vt neq3 ꝯueniant ab initio de ſalario cum q̃ui damno litigatoris. ⁊ ꝑcipue de q̃ta pte litis. iij. q. vij. §. arcent̃. q̄nimo etiã tales ab aduocando arcent̃. vt ibidẽ. nec etiã pꝰ litem inceptã nullū ineant pactū cū clientulo ſuo. vt in. §. tria. vſ. ꝑterea ſ3 pꝰ pactam cãm de ſalario caueri pt̃. ff. de var. ⁊ extoꝛ. cog. l. j. §. ſi cui. hoc etiam intrepide tenendū eſt ꝙ adhibitis circũſtantijs p̃dictis. licite pt̃ ſine pctõ petere ſalarium aduocatus. xj. q. iij. non licet. ⁊ qd ibi dic̃ Aug. ꝙ licꝫ iuriſꝑito vendere iuſtum conſilium. Intelligit Ray. qñ laboꝛat in libris voluendo. ⁊ ſtudendo. ⁊ acta reſpiciẽdo. ⁊ foꝛte cū alijs peritis diſputando. al's vbi ſine laboꝛe reſpondere poteſt. credit ꝙ nihil recipere debet. immo quod gratis accepit a deo debet dare gratis pro eo. ſm̃ illud. Gratis accepiſtis gratis dare: quod non intelligit Hoſtienſ. ſi conſilium petens ſit diues. quia etſi non laborat modo. laborauit tñ ſtudendo et diſcendo. Si vo aduocatus ſalariū extorſit vnde extorquere nō debuit. vel pluſq̄ debuit. reſtituere tenet᷑. ſi tamen ſine fraude et dolo eius aliqua ſibi a clientulo ſuo ſponte oblata recipiat. nō tenetur ad reſtitutionē. Et idē dicendū eſt de iuriſcōſulto. xiiij. q. v. non ſane. in fine. et ea. q. vj. Si reus. Tenetur etiam aduocatus reſtituere omnia que iniuſte amiſerūt illi ꝯtra quos patrociniū preſtabat ꝓpter pertinaciam eius. hec Ray. vnde dicit Hoſtienſ. ti. de pen. ꝙ ſi aduocatus ꝑ ſuam cauillatōem abſtulit ſuo aduerſario bonam cauſam: vel grauauit eū in aliquo petendo dilatōem ſuperfluam: vel allegādo falſe ꝯtra ꝯſcientiā: vel faciendo poſitōem duplicem. vl' cauilloſam: vel ꝑ inſtructōem falſi teſtis: vel inducendo clientulū ſuū ad negandū veritatē: tenet᷑ in ſolidū quo ad verū ineſſe. Item aduocatus ſm ray. tenetur ō ſua ſcientia elemoſynā facere: ⁊ aduocare ꝓ miſerabilibꝫ ꝑſonis q̄ ꝓpter defectum aduocati quē ꝯducere nō poſſunt cauſas amittunt ⁊ grauantur iniuſte. xj. q. iij. pauper. adinſtar medici qui gratis tenetur languido paupi curam et ꝯſiliū impartiri. mortē enī ꝓbat languētibꝫ infrigere: qui hanc cū poſſit nō excludit. diſ. lxxxiij. in principio. hec Ray. patrocinari enī cauſe paupis: opus eſt miſericordie. Vn̄ de hoc idem dōm eſt. qđ. j. de alijs opibus miſericordie ſuo loco dicet᷑. Et ideo dicendū eſt ꝙ tenetur. ſ. in caſu: puta ſm tho. ſcda ſcđe. q. lxxj. ar. j. c. cū aliquis occurrit aduocato maxime ſibi ꝯiūctus: tantā ad pñs neceſſitatē patiens ꝙ in ꝓmptu nō appareat: quō aliē ei ſubuenire poſſit: al's nō tenet᷑. ita ꝙ peccet nō faciendo. ꝫ ſi ſine tali neceſſitate ſubueniat laudabiliter facit. Et idem dicendum eſt de medico q̄tum ad curatōem pauperis.

Circa ſcdm ſciendum ꝙ repellūtur ab aduocādo monachi ⁊ canonici regulares: ⁊ quilibet alij religioſi tā in foro ſeculari q̄ eccleſiaſtico. tales enī peccāt aduocando: niſi ꝓ monaſterio ſuo. nihilominus imperante ſuo ꝑlato. extra eo. c. ij. Item clerici in ſacris ordinibus etiam nō beneficiati. et clerici in minoribus ſi ſint beneficiati aduocare prohibentur coram iudice ſeculari niſi in cauſa propria. vel pro ſua eccleſia: vel pro coniunctis: ⁊ miſerabilibus perſonis qui ꝓprias cauſas adminiſtrare non poſſunt. extra eo. c. j. ⁊ li. vj. c. cum ſacerdotis. ⁊ ita poſſunt hoc vrgente neceſſitate: vel cauſa elemoſyne. Clerici vo in minoribꝫ. et nō beneficiati poſſunt aduocare: ⁊ ſalariū recipe etiā in foro ſeculari: ſicut poſſunt etiā iuſtā negociatōem: ſi ſint pauperes exercere. extra ne cle. c. j. vtriſqꝫ vo licet aduocare in foro eccleſiaſtico. ar. a ꝯtrario ſenſu. extra eo. c. j. Epi vo nec in cauſa ꝓpria nec in cauſa eccleſie poſſunt aduocare: ſed aduocati habebunt ſm Goff. v. q. iij. quia epi. quod intelligit Hoſtienſ. coram iudice ſeculari: quia corā eccleſiaſtico poteſt ſi placet ſibi: ⁊ ꝑ ꝓcuratorem ⁊ ꝑ ſe litigare. ſic intelligit᷑ extra de iura. calum. c. fi. Nota tñ ꝙ predicte ꝑſone aduocare poſſunt ī caſibꝫ premiſſis: ita tamen ꝙ diuinū officium: cui intereſſe tenent᷑ nō impediat᷑. ar. diſt. xxj. cleros et clericos. Nota etiam ꝙ clerici in cauſa criminali nō poſſunt allegare coram iudice ſeculari. diſ. lj. aliquantos. niſi ad hoc vt ſupplicent pro reis. xxiij. q. v. c. j. Nō etiā ꝙ cleric⁹ nō debet aſſumere cauſam ꝓ extraneis ꝯtra eccleſiam in qua beneficiū obtinet. et ſi ꝯtra eam aduocatus vel ꝓcurator eſſe pſumat. poteſt tanq̄ ingratus hoc beneficio ſpoliari. extra eo. cum ſacerdotis. §. clericus. ⁊ idem eſt ꝯtra ſuū epm. ex̄ de exceſſ. plato. grauem.

Sed nunquid epus reputabit᷑ extraneus reſpectu eccleſie epiſcopalis. aut vnus de canonicis reſpectu epiſcopi ⁊ capituli. Rńdet Rof. ꝙ non: cum pene ſint reſtringende: non ampliande. ⁊ hoc quando litigatur de iure: quod illi habent: inq̄tum ſunt canonici. vel epus illius eccleſie. ſecus eſt forte ſi vnus de canonicis ageret ꝯtra epm vel capl'm petendo aliqđ iure hereditario. ⁊ alius canonicus eius eſſet in illa cauſa aduocatus: vl' procurator. Item dicit Inno. extra eo. ſup. c. fi. ꝙ etiā laicus ſi beneficiū habeat ab eccleſia: priuari debet beneficio ſi contra eccleſiam aduocat. Quid ſi due eccleſie in quibꝫ quis eſt beneficiatus agant adinuicem ꝯtra ſe. Conſulit Hoſtienſ. ꝙ neutri noceat: ſed concordiā tractet. ar. extra eo. c. fi. Si tñ ſit prelatus alterius: videtur ꝙ poſſit agere contra reliquam: et etiā ius ſuorum ꝯtra ꝓpriā eccleſiā defendē ſi monita noluit emēdare. Et hoc innuit hoc qđ dictū ē ſup ꝓ extraneis. dicunt᷑ enī ſui hi ꝯ quos non pt̄ ſm leges teſtificari. ex̄ de teſti. eo. c. j. Appellatio aūt ſuoꝝ eſt largior q̄ domeſticoꝝ. di. xlvij. §. neceſſe. ꝓpe fi. ibi. q̄ ſuos ⁊c. lex aūt dic̄ ꝙ ꝓ filijs. parentibꝫ. vxore. ꝯſanguineis ⁊ affinibꝫ ex trāſuerſo vſqꝫ ad q̄rtum gradum pt̄ patrocinium impartiri. C. de. aduo. diuerſo. iudi. l. petitoꝝ. §. licentia. Quid ſi epus ⁊ capitulum litigent. Rńdet Hoſti. ꝙ debet adherere epo ſi credat ꝙ iniuria ſibi fiat. ar. ex̄ de verb. ſig. cum clerici. al's adherebit capitulo. ar. ex̄ de iureiur. petitō. ſi aūt dubitet. de pace tractet. In hoc tñ caſu videt᷑ ꝙ debeat potius eſſe cum capitulo. ne remaneat indefenſum. ar. ex̄ de iureiur. breui. niſi forte epus ꝑcipiat ꝯtrarium cui eſt indubio obediendum. In facto tñ ꝓprio hoc ꝑcipere non dꝫ. Nunqđ aliqs cogi pt̄ vt ꝓ miſerabilibꝫ ꝑſonis ſit ꝯ eccl'iam a q̄ beneficium habꝫ. Rñ. hoſti. ꝙ ſic. ſi alius haberi nō pt̄. dummodo eccl'ia habeat alium ita bonum q̄ foueat iuſticiam eius. al's ſecus ē. ar. ex̄ de teſti. cum in officijs. ſic ⁊ q̄libet in defectu ꝓbatōis cogit᷑ dicere veritatem. Nec obſtat ſi iuramentum defenſionis ſiue fidelitatis ipſi eccl'ie fecerit. q: tacite hanc ꝯditionē habuit. ſ. niſi ſupior ꝯtrarium ei ꝑcepit. ar. ex̄ de iureiur. venientes. §. ver q: ⁊ c. venientes. Quid ſi qs cum epo cāꝫ habens aduocatum non inuenit. nunqđ epus ei aduocatū ꝯ ſe dabit. Rńdet Hoſti. ꝙ ſic. niſi deum offendere velit. ꝫ aduocatus non debet ei ꝯ ꝯſciam obedire. Item repellit᷑ ab aduocando quis q̄nqꝫ iudicis officio. q: vtit᷑ ſimul officio aduocati ⁊ aſſeſſoris. q: in eadem cauſa non pōt quis duo officia exercere. iiij. q. iiij. c. j. ⁊. ij. Item q̄nqꝫ repellit᷑ qs. quia iudex videns ex vna pte aduocatos rudes. ⁊ ex altera prudentes eque vult diſtribuere. ⁊ vnum coꝝ parti indigēti. cui denegat ſuum patrocinium dare. C. e. de poſtu. ꝓuidendum. ⁊. iij. q. vij. §. tria. ⁊. §. ſi qs vo. debꝫ enī iudex aduocatum dare feminis. pupillis. debilibꝫ. ⁊ illis q̄ non ſunt ſane mentis. vel q̄ ꝓpt᷑ potentiam aduerſarij aduocatos inuenire non pñt. ff. de offi. ꝓcō. nec quicq̄. §. ſi. ꝑ totum. nec tunc gratis dare debet. ꝫ ſalaria a pte ꝯuento. vel ſtatuto a iudice moderato quodammodo ſupdicto. ff. de vari. ⁊ ex̄oꝝ. cogni. l. j. hec q̄dem ſm Hoſti. moderamine adhibito ſalaē circa clericos ꝙ ſi paup ſit his cui dat᷑. gratis aduocet. ⁊ a deo remuneratōem expectet. ſi aūt aduocatus a iudice iuſſus alicui patrocinium neget ſine excuſatōne euidenti nō aduocet. C. e. ꝓuidendum. l. iudicat᷑ ſibi officium aduocatōis.

Item repellit᷑ qs ſi pecuniam ob non aduocandum accepit. ff. ad le. iul'. repetunda. l. iij. §. lex. iulia re. Item hereticus. pagan⁹. ⁊ excōmunicat⁹. iij. q. j. c. j. ⁊ ex̄ de here. vgentis. ⁊. c. excōmunicamus. ⁊ de pe. di. j. nemo. vel in foro. vbi etiam habemus ꝙ iudex peccat ⁊ puniri debꝫ q̄ ſcienter tales admittit. Item q̄ leges audiunt pſb⁹. ex̄ de puil'. ſup ſpecula. Item qui habens ꝑſonatum leges audiuit. ⁊ infra duos menſes non reſipuit. ex̄ ne clerici. vel mo. ſup ſpecula. Sunt etiam alie ꝑſone pter ꝑdictas ꝓhibite de quibꝫ. iij. q. vij. §. tria. ꝫ pene nominate ſpecialius ptinent ad iudicium anime. Ad hoc nota ſm Hoſti. ꝙ in caſu in q̄ aduocatus non eſt ꝑſona ydonea. vt religioſus vel in ſacris ꝯſtitutus in caſibꝫ non ꝯceſſis. ſi al's diligenter officiuꝫ ſuum exequatur. nec ſit in culpa omiſſionis cauſe. non tenetur illud qđ ꝓ ſalario recepit reſtituere ei qui dedit. cum ſua non interſit. ꝫ al's eſt ei iniungendum ꝙ eroget in pias cauſas. ar. xiiij. q. v. non ſane. ſ. c. vl. ⁊. xij. q. ij. gloria epi. Si vo immoderatam quantitatem recepit. tunc illud quod nimis recepit reſtituere tenet᷑ illi a q̄ extorſit.

De accuſatoribꝫ. Titulus. xl.

Oſtea conſiderandum eſt de accuſatoribꝫ. ⁊ pmo quid eſt accuſare. ſecundo vtrum quis teneatur accuſare. tercio de temerarie accuſationis detectōne. q̄rto quos quis poteſt accuſare. quinto quid iuris eſt de eo q̄ pecuniā recepit ꝓ accuſatōne.

Irca primum ſciendum ꝙ accuſare ꝓprie eſt alteriꝰ crimen deferre ad penam canonicam vel legalē. Cōmuniter vō dicit̄ accuſare etiā denunciare crimen alterius ad penitentiam ꝑagendā. Utrūqȝ hoꝝ ſi fiat ex charitate eſt licitum et ſanctum: q: ſiue plectendo ſiue ignoſcēdo hoc bene agit̄ vt vita hominū corrigatur. xxiij. q. v. prodeſt. ſi autem ex malignitate illicitum eſt: et etiam mortale peccatū. q: primo modo intendit̄ vel fratris correctio: vt in denunciatione: vel bonum reipublice: vt in accuſatione. ſecūdo vō modo intenditur proximi leſio. dicuntur etiā accuſatores large detractores et ſimiles ſm Ray.

Irca ſecundū ſciendum ꝙ accuſatio principaliter ordinatur ad bonū reipublice: quod quidem ꝓcuratur ꝑ punitionem peccantium: ad quam agitur in accuſatione. et ideo ſicut quis tenetur bonum ꝓcurare: vel etiam vitare malum reipublice. ſic etiā tenetur accuſare. Unde ſm Tho. ſcḋa ſcḋe. q. lxviij. ar. j. c. ſi crimen ſit tale ꝙ vergat in detrimentū reipublice tenetur homo accuſare: dummodo poſſit illud ſufficienter ꝓbare. hoc enim incumbit accuſatori: vt cum peccatum alicuius vergit in corruptionem multitudinis corporalem vel ſpūalem. Si vō non redundat in multitudinem: vel etiam ſi ſufficienter illud probare non poſſit: nō tenetur illud accuſare: quia nullus ad hoc tenetur: quod nō poteſt debito modo perficere. hec tho. ibidem. alˀs eſſet fratris ꝓditor. ij. q. j. ſi peccauerit. et. v. q. j. c. ij. ſecretoꝝ enī ſolus deus eſt cognitor ⁊ iudex. Et preter penitentiam grauis eſt pena ꝯtra tales inſtituta. quia ſcȝ debent excōmunicari. di. xlvj accuſatores fratrum. poteſt tamen ſi eſt occultum dicere ꝑſonis talibꝫ in ſecreto que poſſint prodeſſe: et nō obeſſe. Qḋ autem in caſu predicto homo teneatur accuſare eſt ar. Leui. v. vbi ſic dicitur. Si peccauerit anima et audierit vocem iurantis: teſtiſqȝ fuerit ꝙ aut ipſe vidit: aut conſcius eſt: niſi indicauerit portabit iniquitatem ſuam. Ex quo vt dicit augꝰ. videt̄ homo peccare ſi ſcit aliquem falſum iurare: ⁊ tacet. ergo tenetur accuſare. Preterea dicit auguſtinus in regula ſua. Si frater tuus vulnus habet in corpore qḋ velit occultare: cum timet ſecari: nonne crudeliter ſileres: ⁊ miſericorditer indicares. quanto ꝗ magis debes vulnus anime indicare: ne deterius putreſcat in corde. Sed obijcit̄: quia ex dicta auctoritate Leui. videtur. ꝙ qui audit peierantem debet eum accuſare etiam ſi ſolus ſciat: cuius cōtrarium habitum eſt ſupra. Ad quod reſpondet aug. ibidem. ꝙ a tali peccato ſe exuit qui talibus indicat: qui poſſunt ꝓiuro magis prodeſſe q̄ obeſſe. ſcilicet corrigendo: vel orando. Utrum vō homo teneatur crimen alterius denunciare. Reſpondeo ſupra ti. de periurio ar. iij. q. Quid ſi aliquis audiat alium iurare ⁊c.

Irca terciū nota ꝙ ſicut habetur. ij. q. iij. §. notādū. accuſatorū temeritas tripliciter detegit̄. aut enī calūniātur aut preuaricātur: aut tergiuerſantur. Eſt aūt calumniari falſa crimina intendere ſiue imponere. ſubaudi ſcienter ⁊ animo calumniandi. ex̄ de calū. c. ij. contingit enī q̄nqȝ ꝙ aliquis accuſat aliquē ex animi leuitate. ſ. q: nimis facile credit quod audit: ⁊ hoc eſt temerariū. q̄nqȝ vō ꝯtingit hoc ex iuſto errore. hec aūt omnia prudens ⁊ iuſtus iudex debet diſcernere. Tanta autem et talis pena imponenda eſt accuſatori calumnioſo: quanta et qualis eſt imponenda accuſato ſi conuincatur. ff. de calum. l. fi. Preuaricari eſt vera crimina abſcondere. ſ. fraudulenter. vt cum accuſator ꝯtra crimina de quibus accuſauit cum reo colludens ꝓprias ꝓbationes diſſimulat: ⁊ falſas accuſationes admittit. vnde dicitur ꝑuaricator: quaſi primi ſiue precedentis. ſ. inten̄ varicator. q: ſcȝ partem aduerſam adiuuat ꝓdita ſua cauſa. Tergiuerſari eſt animo ab accuſatione deſiſtere. animū ſcȝ accuſandi deponendo: nō qualitercūqȝ ſed inordinate. In hoc enim ꝙ ab inceptis deſiſtit quaſi tergū vertit. poteſt enī aliqs ab accuſatione deſiſtere dupliciter. Uno mō ſi in ipſo ꝓceſſu accuſationis cognouerit eſſe falſum illud de quo accuſabat: et ſic pari conſenſu accuſator et reus ſe mutuo abſoluunt. Alio mō ſi princeps ad quē ꝑtinet cura boni ꝯmūis: qḋ ꝑ accuſatōem intendit̄ abſoluerit accuſatorē. Si vō deſiſtat inordinate: puta ꝓpter ꝯuentōem aliquā cum aduerſario. facit iniuriā reipublice. ⁊ ideo hoc ei remitti non poteſt ꝑ accuſatum ſꝫ ꝑ principē: ꝗ curam reipu. gerit. patȝ ꝗ ex dictis ꝙ contingit peccare in accuſatione. vel q: iniuſte ꝯ accuſatum agit̄. vel q: reſpublica ledit̄. dum. ſ. pctī punitio impedit̄. primum fit calūniando ſcḋm fit ꝑuaricando vel tergiuerſando. Nota etiam ꝙ accuſatori calūnioſo debet̄ pena duplex. vna ē pena talionis. vt dictum eſt ſup̄. ſi tn̄ iudex cognouerit eum accuſaſſe. non omnino nocendi. ſꝫ ex leuitate animi. vel ex cauſa erroris iuſti non imponit penam talionis. ſcḋa eſt pena infamie. ⁊ q̄nqȝ princeps remittit penam. ⁊ non abolet infamiam. q̄nqȝ etiam infamiam abolet.

Irca q̄rtum queruntur plura. ſ. vtrum ſubditi poſſint accuſare ſuos p̄latos. Rn̄ſ ꝙ ſic. clericus enī accuſare pt̄ epm. ij. q. vij. lator. ⁊. c. p̄ſumūt. ⁊ monachus abbatem ſiue p̄orem vbi non eſt abbas. ⁊ cum non habeat ꝓꝑium dȝ ei de bonis monaſterij ꝓuideri. ex̄ de accu. ex pte. ſi tn̄ loculos habeat dȝ ei hoc auxilium denegari. ex̄ de offi. ordi. q̄to. ⁊ multomagis eſt ſubueniendum ſeculari. ſi egeat ſiue ſit clericꝰ. ſiue laycus de bonis ꝯmunibꝫ. ſiue in qbꝫ p̄ſumit̄ ius hr̄e. C. de ordi. cog. l. fi. hoc etiam volūt multa alia iura ſm hoſti. Nec obſtat illud. c. ij. q. vij. ipſi apl'i. ⁊. c. teſtes ꝑ totum. ex qbꝫ hr̄ ꝙ non audit̄ minor ordine volens accuſare maiorem. q: ſm hoſti. corrigunt̄ ꝑ illa p̄allegata ca. ſ. lator: p̄ſumunt. Diſtinguēdum tn̄ eſt ꝙ ꝓhibita eſt accuſatio p̄latoꝝ ab ignotis. ⁊ etiam a notis criminoſis ⁊ infamibꝫ. non aūt a notis bonis ex affectu charitatis. q̄ diſtinctio elicit̄. ij. q. vij. q̄rendum. ⁊. §. his auctoritatibꝫ. ⁊. c. p̄ſumunt. ⁊ ſm hanc diſtinctōeȝ intelligi dn̄t omnes canones. qbꝫ ꝓhiberi videt̄ accuſatio p̄latoꝝ. non eſt etiam ꝓhibita accuſatio p̄latoꝝ ⁊ a criminoſis ⁊ infamibꝫ in caſu. ſ. cum ipſi p̄lati exorbitauerint in fide. ij. q. vij. §. opponit̄. Sciendum etiam ꝙ aliq̄ p̄lati non pn̄t accuſari ꝓpter excellentiam dignitatis. vt papa ⁊ imꝑator. q: ſunt ſup̄ ius ⁊ legibꝫ ſoluti. papa enī non habet ſuꝑiorem niſi deum. ix. q. iij nemo alioꝝ. niſi in crimine hereſis. di. iiij. ſi papa. Numquid monachus accuſare pt̄ alium q̄ abbatem vel priorem ſuum. Rn̄deo ꝙ non. ex̄ de accu. ex pte. qḋ intelligit̄ ꝯ voluntatem abbatis. ſꝫ de voluntate abbatis admittit̄ vtilitate monaſterij exigente. ar. de poſtula. ex pte. alˀs ſm canones. niſi monaſterij inſit. abbatis licentia non ſufficit. cuȝ ſit mortuus mundo. xvj. q. j. placuit ꝯmuni nr̄o ꝯſilio. licȝ denunciare poſſit ad pn̄iam non tn̄ fratres. ſꝫ etiam quemlibet fidelem. etiam abbate ꝯdicente. Ad hoc enī tenet̄ qlibȝ ſm hug. q: generalit̄ dictum eſt. Si peccauerit in te frater tuus ⁊c. Ad hoc. xj. q. iij. Julianus. ⁊ extra de iureiuran. quemadmodum. §. fi. Alij vō vt Ala. ⁊ gof. Naſon. intelligunt ꝙ monachus pt̄ alium accuſare de voluntate abbatis etiam ſi monaſterij nō inſit. ij. q. vij. cum paſtoris. Hoſti. aūt eſt p̄me opi. Numqd layci pn̄t clericos accuſare. Rn̄ſ Bar. ⁊ melandus dixerunt ꝙ layci bone fame admittunt̄ ad accuſatōeȝ clericoꝝ. ⁊ iura q̄ contradicere vident̄. vt. ij. q. vij. c. j. ⁊. ij. ⁊ plura alia intelligunt̄ de laycis criminoſ. ſꝫ eis apte ꝯdicit ex̄ de teſti. decetero. niſi ī criminibꝫ exceptis vt dictum eſt ſup̄. In illis enī dicunt qdam ꝙ omnes layci etiam criminoſi ⁊ infames admittunt̄ ad accuſandum ⁊ teſtificandum etiam meretrix. ex̄ de ſimo. tanta. ⁊c. Alij dicunt ꝙ nullus laycus admittit̄ ꝯ clericos etiā in criminibꝫ exceptis. niſi eoꝝ opinio ſit ꝓuata. vel ſi qs ſuam vel ſuoꝝ iniuriam ꝓſequat̄. ⁊ ſic ſentit Gof. q: generalit̄ layci ꝓhibētur clericos accuſare. ij. q. vij. ipſi apl'i. ⁊. c. teſtes. ꝑ totum. Et ſi q̄rat̄ in q̄ ꝗ ſunt excepta crimina. Rn̄ſ. q: infames admittunt̄ ꝯ laycos non infamatos. ⁊ ꝯ clericos non infamatos. ij. q. j. In p̄mis admittunt̄ etiam in teſtes ꝯ laycos interuenientibꝫ etiam alijs adminiculis. ex̄ de ſimo. licet heli. ⁊. c. ꝑ tuas. j. Tancredus vō viam mediam tenens dixit ꝙ omnes layci bone fame. ⁊ bone vite in criminibꝫ exceptis admittunt̄ ⁊ non in alijs niſi ſuam vel ſuoꝝ iniuriam ꝓſequant̄. vel niſi in caſu. ex̄ de ſuis nō or. nullus. alˀr hec crimina non viderent̄ excepta. Layci vō criminoſi vel infames non admittunt̄. niſi etiam clerici fuerint male fame. q: tunc admittunt̄: niſi ſint inimici. vt colligit̄ ex̄ de accu. cum P. mantonella. ⁊ ex̄ de ſimo. tanta. ⁊. c. ꝑ tuas. excipiunt̄ etiā participes criminis. ex̄ de teſti. veniens. Jo. tamen dicit ꝙ layci bone fame pn̄t accuſare ſuum ꝑlatum. qꝛ ſua intereſt hr̄e bonuꝫ ꝑlatū. ar. ij. q. vij. clericos. ⁊ q. iiij. illud tn̄. ſ̄m etiam eundem ꝯmunior eſt opinio ꝙ non pn̄t. niſi ſuaꝫ vel ſuoꝝ iniuriam ꝓſequant̄. hec Hoſti.

Irca quintum nota ꝙ ſi aliq̄s accuſator pecuniam accepit ob accuſandum vel non accuſandum crimē ꝯcuſſionis ꝯmiſit. ⁊ tenet̄ reſtituere ei q̄ dedit ſi nō turpit̄ dedit. alꝰ ei in cuiꝰ iniuriaꝫ data fuit. j. q. j. iubemꝰ. ⁊ c. ſe. ſ̄m Ray.

De accuſatis. Titulus. xlj.

Einde cōſiderādum eſt de reis ſiue accuſatis ſiue iudicandis. ⁊ ꝑ̄q̄ ſunt iudicandi. ſcdo vtꝝ iudicādis liceat effugere iudicium damnationis.

Circa ꝑmum q̄runt̄ plura. ſ. vtꝝ generalit̄ mali ſint iudicandi ſiue puniendi. Rꝰ ꝙ vniuerſalit̄ mali ſunt corrigendi ꝑ ammonitōꝫ ſ̄m illud Math. xviij. Si peccauerit in te frat̄ tuus ⁊c̄. ſ; non ſunt vniuerſalit̄ puniendi ꝑ ꝯdemnatōꝫ ⁊c̄. Non eīn ſunt aliq̄ ꝯdemnandi niſi ꝯcurrentibꝫ tribꝫ. ſ. iuriſdictione. ꝯuictione. ⁊ pace ſiue vnitate eccl'ie. de ꝑmis duobꝫ pꝫ ex ꝑdictis ſup̄ ti. de iudicibꝫ. i ꝑn̄. de tercio. ſ. de pace eccl'ie. dic̄ Aug. ꝯ epl'am. Parmeniani q̄n̄ cuiuſq; crimē notum eſt. ⁊ omnibꝫ execrabile apparet. ſi non tales habeat defenſores ꝑ q̄s poſſit ſciſma ꝯtingere. nō dormiat ſeueritas diſcipline. Utrum abſens poſſit cōdemnari. Rn̄ꝰ ꝙ non. niſi ſit abſens ex ꝯtumacia q̄les fuerunt Dathan ⁊ Abyron q̄ vocati a moyſe noluerūt venire. Numeri. xvj. Abſens vo ex iuſta cā non pt̄ legitime ꝯdēnari. vn̄ Seuerinꝰ papa. iij. q. ix. abſens nemo iudicet̄. c. j ⁊ c. abſens. ij. quia hoc diuine ⁊ humane leges ꝓhibent.

Utrum multitudo peccans ſit punienda. ⁊ videt̄ ꝙ non Math. xiij. De zizanijs dicit̄ ſuꝫ vis imꝰ ⁊ colli. ea. Rn̄. dominus ꝙ non. ne forte eradicetis ſimul ⁊ triticum. ſinite vtraq; creſce̅. ⁊c̄. ibi dicit glo. non eſt excōmunicanda multitudo nec ꝑnceps ꝑpl'i. Item Aug. ad Bonifacium vbi per graues diſſenſionum ſciſſuras non huius aut illius hominis eſt ꝑiculum. ſ; ſtrages iacent ꝑpl'oꝝ. detrahendum eſt ſeueritati. vt maioribꝫ malis ſanandis ſincera charitas ſubueniat. Contra Exo. xxvij. Moyſes ꝓpter ydolatriam ꝑcepit occidi multitudinem. vſq; ad. xxiij. milia hominuꝫ. ꝑ. iiij. Reguꝫ. j. Helias zelo iuſticie igne celeſti duos quinquagenarios cū ſuis. l. ꝯdemnauit. ꝑ. Deu. vij. ꝑcipit̄ filijs iſrl'. vt. vij. gentes q̄ erant in terris ꝓmiſſionis ꝑcuterēt vſq; ad interfectiōneꝫ. ḡ ⁊c̄. Rn̄ꝰ ſ̄m Aug. li. ꝯ fauſtum. crimina ſunt punienda q̄n̄ ſalua pace eccl'ie fieri pt̄. In q̄ tn̄ diſcretio eſt adhibenda. Aliq̄n̄ eīn delinq̄ntium multitudo diu ꝑ patiam eſt expectanda. aliq̄n̄ eſt in paucis punienda. vt eoꝝ exemplo ceteri terreant̄. ⁊ ad pn̄iam ꝓuocent̄. ſic Moyſes ⁊ Helias ydolatriam in paucis puniuerunt. vt alij ꝑterriti eam dimitterent. Ad illud qd̄ dr̄ Deu. vij. de gentibꝫ. dic̄ Greg. Ibi patient̄ toleranda ſunt mali. vbi aliq̄ inueniunt̄ boni. qd̄ qꝛ n̄ erat in gentibꝫ illis. vl'r diuino iudicio ſunt delete. Per pdicta pꝫ rn̄ſio de zizanijs. Illud eīn non eſt faciendum vbi timet̄. ne ſimul eradicet̄ triticum. ſ̄m eī Aug. q̄n̄ multitudo eſt in ſcelē. nec ſalua pace eccl'ie mali pn̄t puniri. dn̄t potius tolerari. Utꝝ iudex punire debeat reos in ſe delinq̄ntes. Rn̄ꝰ ꝙ ſic intuitu honoris diuini. ſiue officij ſui. non aūt intuitu ꝓpie iniurie. vnde beatus Petrus ꝯtumelias illatas ſibi cum gaudio ſuſcipiebat. pcc̄a vo q̄ ꝯmittebant̄ in deum acerbe puniebat vtꝫ in Anania ⁊ Saphira Act. v. Apl'us etiam ꝑ totam epl'am ſuam ad coꝛ. pia monitōe ꝑ ꝯtemptū delinq̄ntes in ipm ad amorē ſui reuocat. Elymam vo magum q̄ ceteros a fide retrahebat cecitate ꝑcuſſit Act. xiij. ꝙ aūt Helias ignem poſtulauit de celo. non cuius meriti eſſet apud deum oſtendere voluit. ſ; ꝙ ille deus verus eſſet queꝫ colebat. Beatus etiam Siluerius papa iniuriantes ſibi anathematizauit. ſed hoc intuitu dei ⁊ eccleſie. cuius paſtor erat fecit.

Irca ſcdm querunt̄ plura. ſ. vtrū q̄s mortaliter peccet negādo veritatē ꝑ quā ꝯdemnaret̄. Rꝰ tho. dic̄ ꝙ ſic ſcda ſcde. q. lxix. ar. j. c. qꝛ quicūq; facit ꝯ debitū iuſticie mortalit̄ peccat. ad debitū aūt iuſticie ꝑtinet ꝙ aliq̄s obediat ſuo ſupiori i his ad q̄ ius ſue ꝑlatōis extēdit̄. ⁊ iō accuſatus ex debito tenet̄ iudici q̄ eſt ſupior eiꝰ exponē veritatem quā ab eo ſ̄m formā iuris exigit. ⁊ iō ſi eā ꝯfiteri noluerit: vl' mēdacit̄ negauerit mortal'r peccat. Si vo iudex hoc exigat. qd̄ n̄ pōt ſ̄m ordinē iuris nō tenet̄ ei rn̄dē. ſ; pōt ꝑ appellatōꝫ vel alit̄ licite ſubterfugere. nō tn̄ lꝫ ei mendacium dicē. Nec obſtat ꝑdictis illud Chri. Nō tibi dico. vt te ꝓdas in publicū: neq; apud aliū accuſes. qꝛ i caſu ꝑdicto nō ꝓdit̄ a ſe: ſ; ab alio: dū ei rn̄dendi nēcitas imponit̄ a ſupiori ſuo. Si dicat̄ ꝙ ibi videt̄ eſſe mendaciū officioſuꝫ: qd̄ eſt veniale pcc̄m. qꝛ hō ibi mentit̄ vt liberet ſeipm. dcēm ꝙ imo ē ibi aliq̄d de ꝑnicioſo admixtū. qꝛ iudici debitū. ſ. ꝯfeſſionē veritatis negat ⁊ accuſator puniet̄. ſi i ꝓbatōe deficiat. Utrū liceat accuſato ſe calūnioſe defendē. Rn̄det tho. ſcda ſcde. q. lxix. ar. ij. c. ꝙ n̄ vn̄ etiā in cā criminali iuramētū de calūnia eſt ꝑſtanduꝫ. ex de iura. calū. inherentes. Nō etiā ꝙ aliud eſt veritatē tacere aliud eſt falſitatē ꝓponē. ꝑmū licꝫ i aliq̄ caſu. nō eīn tenet̄ q̄s oēm vitatē ꝯfiteri: ſ; tm̄ illā quā pōt. ⁊ debet ab eo requirē iudex ſ̄m ordinē iuris. puta cū ſup aliq̄ crimine preceſſit infamia vel apparuerint aliq̄ expſſa indicia. vel etiā ꝑceſſit ꝓbatō ſemiplena. ſcdm aūt. ſ. falſitatē ꝓponē in nullo caſu alicui lꝫ. Sic ḡ accuſato licet ſe defendē: vitatē illam quā ꝯfiteri nō tenet̄ occultādo ꝑ aliq̄s ꝯgruos ⁊ licitos modos. puta ꝙ nō rn̄deat ad que rn̄dere nō tenet̄. hoc aūt nō eſt ſe calūnioſe defendere: ſ; prudent̄ euadē. nō aūt licet ei vel falſum dicē. vel veꝝ illud qd̄ ꝯfiteri tenet̄ tacere: neq; etiā aliquā fraudē vel doluꝫ adhibibere. qꝛ fraus et dolus vim mendacij hn̄t. et hoc eſt ſe calūnioſe defendē. vn̄ nō lꝫ reo in caſu ſanguinis corrūpe ſuuꝫ aduerſariū. peccat eīn accuſator ſi colludat cū reo q̄ eſt noxiꝰ qd̄ pꝫ ex hoc ꝙ penā incurrit legibꝫ ꝯſtitutā. ij. q. iij. c. j. ⁊ c ij. et. c. iij. c. iiij. vn̄ cū inducē aliquē ad pcc̄m ſit pcc̄m: pꝫ ꝙ etiā reus peccat cū aduerſario colludēdo: ꝙuis huic pcc̄o lex ciuil' nō adhibeat penā: qꝛ multa ſ̄m leges humanas relinquunt̄ impunita: q̄ ſ̄m dei iudiciū ſunt pcc̄a. hec Tho. vbi ſ̄.

Utrū liceat reo ꝑ appellatōeꝫ iudiciū declinare. Rn̄dꝫ tho. vbi ſ̄. ar. iij. c. ꝙ ſic: ſi appellat ex ꝯfidentia iuſte cāe: qꝛ. ſ. iniuſte ḡuat̄ a iudice. vt habet̄. ij. q. vj. c. j. et ſe. hoc eīn eſt prudent̄ euadē. vn̄ apl's ad Ceſarē appellauit act. xxv. Nō autē licet appellare cā more afferēde: ne ꝯ eū iuſta ſn̄ia ꝓferat̄. hoc eīn eſt ſe calumnioſe defendē. qd̄ nō licet vt dictū eſt. Utrū ꝯdemnato ad mortē liceat ſe defendē ſi poſſit. Rn̄det tho. vbi ſ̄. ar. iiij. c. ꝙ nō. ſi ſit iuſte ꝯdemnatꝰ. Un̄ ro. xiij. Qui poteſtati reſiſtit: dei ordinationi reſiſtit: ⁊ ꝑ ꝯn̄s ſibi damnatōem acq̄rit. lꝫ eīn iudici eū reſiſtentē impugnare. Un̄ patꝫ ꝙ ex parte rei ſit bellū iniuſtū. et ideo indubitant̄ peccat. Si aūt ſit ꝯdemnatꝰ iniuſte lꝫ ei ſe defendē. tale eīn iudiciū eſt ſil'e violentie latronū ſ̄m illud ezech. xxij. Principes eiꝰ i medio eiꝰ q̄ſi lupi rapientes ꝑdā ad effundendū ſanguinē. ⁊ iō lꝫ i tali caſu reſiſtē: niſi forte ꝓpt̄ vitādū ſcandalū cū ex hoc aliq̄ ḡuis turbatō timet̄. lꝫ aūt ei effugē ſi poſſit: et ſi ſit iuſte ꝯdēnatꝰ. tenet̄ tn̄ nō reſiſtere agēti. qn̄ patiat̄ qd̄ iuſtū ē eū pati. ſic et̄ ſi q̄s iuſte eſſet ꝯdēnatꝰ mori fame: nō peccaret ſi cibū ſibi occultū datum edēt. qꝛ nō ſumere eſſet ſe occidere. hec Tho. ſcda ſcde. q. lxix. ar. iiij. c. ⁊ c. ij.

De falſarijs. Titulus. xlij.

Um dictū ſit i ꝑcedēntibꝫ de falſitate quā ꝯmittūt aliq̄ in foro iudiciali: pōt hic ſubijci de falſitate quam aliqui faciūt circa litteras domini pape. qua ſcilicet pena ſunt puniēdi ſ̄m canones. alia de hac materia relinquantur iuriſperitis. Sciendū itaq; ꝙ ſ̄m canones. pena taliū eſt multiplex. Nam ille qui per ſe vl' ꝑ aliū ſl'itatē exercꝫ: ipo iure cū oībꝫ fautoribꝫ ⁊ defenſoribꝫ ſuis ē anathematis vincl'o inodatꝰ. Idem eſt de his qui scientẽ vtunt̃ falsis lr̃is aplicis. ſ; tales infra. xx. dies a tpe cognitiõis penam euitant excoĩcatõis. hoc dico de vtentib. nõ falsantib. vt ex̃. e. ad falsarioꝝ. Quid ſ; si qs p. xxx. dies lr̃as tenuit. ex quo falsas lr̃as nouit. ⁊ postea ꝓduxit in iudicio. ⁊ cum redargueret̃ de falsitate incontinenti destruxit vel renũciauit. Rñ. ꝓculdubio excoĩcatꝰ est. ſ; tñ si occultũ est eũ eccl'ia nõ vitabit. Currunt ſ; eidẽ. xx. dies a tpe ꝯsciẽ occulte q̃ ad deũ. ſ; q̃ ad eccl'iam a tpe ꝯsciẽ publicate. ad qđ accedit illud ex̃ de simo. suam nobis. ⁊ c. tua nos in fi. ⁊ ex̃ de sen. ex. a nobis. ij. Qđ aũt dixi ꝙ infra. xx. dies vitat̃ pena. vt ex̃. e. de cri. fal'. dura. intellexit gof. de lr̃is q̃s qs ꝑ aliũ impetrauit. Nam si ꝑ seipm. vel si ꝯscius fuit vel debuit esse statim penã incurrit̃. vt ex̃. e. ad falsarioꝝ. De falsario aũt dñi pape distingue vtꝝ de falsitate dubitet̃. vel certuz sit. si dubitet̃. tũc est falsariꝰ capiendus. ⁊ in carcerẽ mittendus. ⁊ sup pena est summꝰ pontifex ꝯsulendus. vt di. xix. i memoriam. sic intellige illud ex̃. c. sup eo. ⁊ ex̃ de rescp. c. ij. Si aũt ꝓ certo sciret̃ ꝙ esset falsariꝰ non ꝑ suspitiõeꝫ. ſ; ꝑ rei euidentiam. si clericꝰ sit. degradandus est. ⁊ ptati seculari tradendus ſm ꝯstitutiões legitimas puniendus. ꝑ quam ⁊ layci ꝯuicti legitime puniunt̃. vt ex̃. e. c. s. de cri. fal. ad falsarioꝝ. Clerici aũt ipo iure i hoc casu officijs ⁊ bñficijs ꝑpetuo sunt ꝓuati. vt ibidẽ. ⁊ hoc intelligit̃ de illo q ꝑ se vel ꝑ aliũ falsauit. Sed si qs sciens vtit̃ lr̃is ab alio falsatis non est ipo iure ꝓuatus si clericꝰ sit. ſ; officio ⁊ bñficio spoliandus. i. suspendẽdus. subaudi ⁊ nihilominꝰ excoĩcatꝰ quousq; digne satisfecerit. Laycꝰ aũt ꝑ eandẽ sniam excoĩcationis ipo iure illatam satisfacẽ cogit̃ ꝯpetent. ⁊ intelligas in vtroq; ad arbitrium pape. q: nec ꝑ aliũ restitui poterit. nec absolui. sic intelligas ex̃. e. ad falsarioꝝ. §. q vo. in p̃n. ⁊ c. dura. §. vl. ar. ex̃. de pbẽ. q̃uc. §. vl. vel pt dici ꝙ q̃uis papa absol'onẽ sibi retinuerit non tñ satisfactõẽ cum dicat in illis ⁊ in illis .s. clericis ⁊ laycis maliciam q̃uiꝰ q̃ negligentiã puniendã. Qđ aũt dici de pena imponenda in vtentib lr̃is ab alio falsatis. ⁊ de malicia q̃uiꝰ q̃ negligentia punienda et de his q falsas lr̃as impetrãt statut̃ obseruandũ. vt ex̃. e. ad falsariorum. de hac materia reqre. ĩ. li. vij. ti. ij. casu vo. xxiij. Si qs aũt clericus lr̃as regis falsauerit caracterisatur in facie. p̃mo a suis ordinib degradatꝰ ꝓuinciã abiurabit. ⁊ sic abire ꝑmittet̃. vt ex̃. e. de cri. fal. ad audientiam. ⁊ idẽ intelligo de falsario cuiuslibet ꝓncipis secularis. q: de sitib idem ẽ iudicium. ex̃ de transla. inter corpalia. §. f. in fi. ⁊ de rescp. inter ceteras. ⁊ de sta. mo. sup q̃dam. in fi. Falsariꝰ vo epi deponit̃ ⁊ monasterio detrudit̃. vt di. l. si eps aut ꝑsbr. vel dic ꝙ est ab officio ⁊ beneficio suspẽdendus. vel suspensus nũciandus. sic ⁊ falsarius capituli. donec indulgentiam sedis aplice mereat̃. vt ex̃. de testi. tam lr̃is. §. vlti. vel meliꝰ dictum Dam. intelligit̃ qñ in modum accusatõis ꝯuincit̃ criminalit̃ accusatus. qñ aũt qs in modũ inq̃sitionis est ꝯuictꝰ h; locum qđ dixi. vt innuit illa decretal'. tam lr̃is. vel qñ falsarius ciuilit̃ ꝯuenit̃ ad hoc. vt bñficio eccl'iastico ꝓuet̃. qđ h; locum etiã i falsario delegati. vel q̃uis alio. vt ex̃ de rescp. olim ex lr̃is. in fi. ⁊ de offi. dele. cum olim mgr̃. cum ſ; ab obtento remoueat̃. multofortꝰ ab obtinendo repellit̃. vt ex̃ de exces. pla. inter dilectos. §. p̃terea. ſ; ⁊ q̃ sit pena false carte ex dicto vl' tacito legit̃ ex̃ de rescrip. sup lr̃is.

De duob vltimis ꝑceptis quib ꝓhibet̃ ꝯcupia alienaꝝ vxoꝝ ⁊ reꝝ. Titulus. xliij.

Onsequẽter cõsiderandum est de. ix. ⁊ x. ꝑcepto simul. q: sic ponunt̃ Exo. xx. sic. Non desiderabis vxorẽ pximi tui. non seruũ. non ancillam. non bouẽ. non asinũ. neq; oia q̃ illiꝰ sunt. ⁊ Deut. v. sic. Non ꝯcupisces vxorẽ pximi tui. non domũ. non agꝝ. non seruum. non ancillam. nõ asinũ. ⁊ vniuersa q̃ illius sunt. Ad hoꝝ aũt euidentiaꝫ pñt q̃ri pl'a. s. vtꝝ hec duo ꝑcepta. q. s. sunt de non ꝯpiscendo malum sint ꝑcepta legis naturalis. Rñ. ꝙ sic. q: sicut in corde nr̃o est scriptum ꝙ malũ nõ est faciendũ. ita etiã ꝙ malũ nõ est cõcupiscendũ. Nec obstat illud ad Ro. vij. Cõcupiscẽtiã nesciebam: nisi lex diceret. nõ ꝯcupisces. q: apl'us loq̄tur in ꝑsona eoꝝ i qb lex naturalis erat intãtũ obscurata ꝙ nesciebãt vtꝝ ꝯcupiscentia esset pctm: ⁊ q̃tum ad hos dicit glo. nesciebam pctm esse. In aliquib aũt non erat ita obtenebrata quin bñ scirẽt esse pctm: ſ; nõ tamq̃ue. ⁊ q̃tum ad hos dicit glo. vl' tã graue. Utrũ euãgeliũ supabundet a lege ſm illud. lex cohibet manũ: nõ animũ: euangeliũ etiã animũ. hoc enĩ nõ videt̃. cũ in his preceptis animus cohibeat̃. Rñ. ꝙ lex ꝓhibet cordis actũ ne iudei rudes ⁊ carnales putarent ipm esse cõcessum. ⁊ tñ supabundat euangeliũ in duob p̃mo in generalitate ꝓhibẽdi. q: Math. v. ꝓhibetur actus cordis inordinatus ſm vim irascibilẽ ⁊ ꝯcupiscibilẽ. i lege aũt tñ ſm ꝯcupiscibilẽ. scđo in expssione. q: in lege nõ ꝓhibet̃ nisi inordinatio affectionis: cũ dicit̃ nõ ꝯcupisces. In euãgelio vo ꝓhibet̃ intentio cogitationis. Math. v. Si videris mu. ad ꝯcu. eam ⁊c. i. si oculũ habeas intentionis in mulierẽ cogitãdo. vt cõcupiscas eã iam mechatus es ⁊c. ſm alex. an. iij. t. j. c. de duob vlti. ꝑceptis ar. vlt. in fi. Utrum in his duob ꝑceptis ꝓhibeat̃ ꝯcupiscentia generalis. Rñdet alexan. an. vbi s. ar. iij. c. ꝙ ſm formã ꝑcepti ꝓhibet̃ ꝯcupiscẽtia generalis. oĩe enĩ ꝯcupitum est ex. Aut ſ; est ꝯmunicãs nobiscũ: aut nõ. si sic intelligit̃ ꝑ vxorẽ ſm modũ decalogi ꝑ synodochen a parte totum si nõ intelligit̃ ꝑ rem pximi. Utrũ hic ꝓhibeat̃ interior actus ꝯcupiscẽtie in primo motu. aut in delectatione vel i ꝯsensu. Rñdet alex. an. vbi s. ar. iiij. c. ꝙ tripliciter põt ꝯcupiscẽtia sumi. Uno mõ põt dici appetitus vegetabilis. ⁊ talis ꝯcupiscẽtia put est inordinata est a fomite mouente. i. a corruptõne originalis culpe. Alio mõ potest dici appetitus sensibilis. ⁊ hoc put est inordinata: est a mouẽte sensualitate cũ fomite. tercio mõ ꝯcupiscẽtia est appetitus ratõnalis. ⁊ sic est a liberi arbitrij volũtate. Cõcupiscẽtia p̃mo mõ est in suggestione. scđo in delectatione. tercio in ꝯsensu. dicendũ ſ; ꝙ ꝑ se ꝯcupiscẽtia put est in ꝯsensu ratõnalis volũtatis ꝓhibet̃. ꝯcupiscẽtia vo que est in delectatione sensualitatis: vel ex suggestione fomitis in actu vegetabilis: nõ ꝓhibet̃ simpliciter: sed tñ ſm quid. q: nõ erat ꝓhibendũ ne ille ꝯcupiscẽtie sint in nobis. q: hoc est impossibile nobis: ſ; ꝓhibet̃ ne sequamur eas ſm illud eccl'i. xviij. Post ꝯcupiscẽtias tuas ñ eas. ire aũt idẽ est ꝙ ꝯsentire. ꝯcupiscẽtias aũt suggestiõis ⁊ delectatõnis nõ ꝓhibet ꝓprie. ſ; ex ꝓhibitõe ꝯsensus ostendunt̃ male et vitãde. Sic ſ; ꝑ hec ꝑcepta nõ ꝓhibet̃ motus p̃mus ꝯcupiscẽtie q ꝯsistit intra limites sensualitatis. ſ; ꝓhibet̃ directe cõsensus volũtatis in opus vel delectationẽ. Utrũ ad idẽ preceptuz ꝑtineat ꝓhibitio volũtatis ⁊ operis. Rñdet alex. an. vbi sup ar. vlti. c. ꝙ aliq̃n ꝯtingit esse peccatũ in volũtate nõ sequente ope. ne qs ſ; crederet esse pctm tñ cũ opus iungit̃ volũtati separatim ꝓhibet̃ mala voluntas. Quandoq; vo opus sequit̃ voluntatẽ. ⁊ tũc voluntas et opus exterius si ꝯsiderent̃ i radice. s. libidine et intentiõne sunt idẽ peccatũ. Si vo ꝯsideret̃ volũtas in se ⁊ opus in se: alie sunt circũstantie boni debite actui exteriori q̃ volũtati. q: diuersificatur modus. locus. tps et quedã alie circũstantie. licet circũstantia finis sit eadeꝫ Si ſ; vt dicit aug. peccatũ est actus incidens ex defectu boni. aliꝰ aũt defectus actus est hincinde. ſ; ſm hoc aliud peccatũ vt ſ; hoc daret̃ intelligi ꝓhibet̃ voluntas: ⁊ opus. lex igit̃ ſm rationẽ latõnis ꝯfectã decuit vtrunq; vitanduꝫ. In aliquib enĩ ꝓpter vnitatẽ radicis: volũtatẽ ⁊ opus vno precepto ꝓhibuit. vt in homicidio et falso testimonio. In aliquib vo duobus preceptis ꝓpter differentiã defectus inordinationis. vt i mechia ⁊ furto. Sed quare magis ꝓhibetur seorsum. voluntas et opus in his q̃ in alijs. Rñ. quia delectatio mechie ⁊ vtilitas diuitiaꝝ sunt ꝓpter se appetibilia pingẽtum habẽt rationem delectabilis: vel vtilis. et ideo debuit in eis prohiberi opus ⁊ ꝯcupiscẽtia. sed homicidiũ et falsitas ſm se sunt horribilia. ⁊ ideo nõ est simile de his ⁊ de illis. Quare magis i speciali prohibentur auaricia ⁊ luxuria q̃ alia vicia capitalia. Respondeo ꝙ illa duo ꝓhibentur magis explicite. quia ꝓpter improbitatem libidinis citius progrediuntur in opus exterius. nihilominus tamen ⁊ alia vicia capitalia ibi prohibentur implicite. Superbia enim ꝓhibetur ibi in adoratõe de et honorificatione proximi. Inuidia et ira in ꝓhibitiōe homicidij. accidia in ſanctificatione ſabbati. auaricia in ꝓhibitione furti. luxuria et gula ſibi ꝯiuncta in ꝓhibitiōne mechie et adulterij: vbi ꝓhibet̄ om̄is illicitus coitus: et immoderata delectatio carnalis.

De p̄ceptis euāgelicis regulantibꝫ circa operanda et vitanda. Titulus .xliiij.

Abito de preceptis moralibꝫ diuine legis veteris: ꝯſequenter ꝯſiderandū eſt de p̄ceptis moralibꝫ diuine legis noue. ſcꝫ euāgelice. horum aūt quedam ſunt generalia reſpectu omnium: vt ea que ꝯtinentur in ſermone domini in monte. Math. v. vj. et vij. et Luce. vj. Quedam vero ſunt ſpecialia reſpectu ꝑſonarū preſidentiū. vt precepta que ſpecialiter dantur apoſtolis Mathei. x. ad preſens aūt agendū eſt tm̄ de generalibꝫ. et hoc ſ̄m ordinē euangelij: precipue Mathei. in quo primo traduntur precepta de faciendis et vitandis. ſecundo precepta de ordinata intentione habenda in faciendis. Math. vj. ibi. Attendite ne iuſticiam veſtram faciatis coram hominibus ⁊c̄. Item inter precepta primo dant̄ precepta primo ordinantia iraſcibilem. cum dicitur Math. v. Audiſtis quia dictū eſt antiquis. Nō occides ⁊c̄. ſecundo ordinantia ꝯcupiſcibilem. cum dicit̄ ibidē Audiſtis quia dictum eſt nō mechaberis ⁊c̄. tercio ordinantia rationalem. cum ibidem additur. Audiſtis quia dictuꝫ eſt non ꝑiurabis ⁊c̄. Item ordinantia iraſcibilē ꝯſiſtunt in duobus. ſcꝫ primo in ꝓhibitiōne ire cum dicit̄. Audiſtis q: dictum eſt antiquis. Nō occides ⁊c̄. et hec patent ꝑ ea que dicent̄ infra. li. ij. ti. xlix. ſ. de clementia et manſuetudine: et vicijs oppoſitis. ar. iij. ſcd̄o in iuſſione recōciliationis ⁊ ꝯcordie. Recōciliationis reſpectu eius quem leſimus. cum dicitur. ſi offers munus ⁊c̄. Concordie reſpectu eius a quo leſi ſumus. cum dicit̄. eſto ꝯſentiens ⁊c̄. vel reconciliationis reſpectu amici. cōcordie reſpectu inimici. et de his duobꝫ eſt hic dicendum. Poſtea ſequuntur precepta ordinantia ꝯcupiſcibilem. ⁊ hec ſunt tria. Primo enim ꝓhibetur voluntas mechandi cum dicit̄. Omnis q̄ vidit mulierem ⁊c̄. et de hoc reqre infra. li. ij. ti. de luxuria. ſcd̄o iubet̄ declinatio occaſiōis mechādi. ibi. ꝙ ſi oculus dex. ⁊c̄. et de hoc dicet̄ hic. tercio reprobat̄ ſeparatio cōiugij legitimi excepta cauſa fornicationis. cū dr̄ Math. v. dictū eſt aūt antiquis. Qui dimiſerit vxorē ſuā ⁊c̄. et de hoc reqre. ī. li. viij. ar. xj. Deinde ponunt̄ precepta ordinantia vim rationalem. et primo p̄ceptū ordinans eā in verū. cū dicit̄ Mat. v. Iterū audiſtis q: dictum eſt antiquis. Nō ꝑiurabis. et de hoc require ſupra ti. de iuramēto. ⁊ ti. de ꝑiurio. ſcd̄o ponunt̄ precepta rōnalem ordinantia in bonū. ⁊ inter hec eſt primuꝫ p̄ceptū patientie. ſcd̄o p̄cepta beneficentie. tercio p̄cepta dilectionis ⁊ beniuolentie. Item inter p̄cepta patientie p̄mo p̄cipit̄ patientia reſpectu leſionis corꝑum. ſcd̄o reſpectu ablatiōis rerū. tercio reſpectu angarie opeꝝ. Item inter precepta beneficentie primo precipitur erogatio. ſcd̄o mutuatio. primo ḡ cōſiderandū eſt de preceptis regulantibus circa facienda ⁊ vitāda. Deinde de p̄ceptis regulātibꝫ circa intentionē circa illa. ⁊ de primis eſt agendum ſ̄m ordinem ſupradictuꝫ in titulo iſto p̄termiſſis illis de quibꝫ alibi determinat̄. p̄mo igit̄ ꝯſiderandum eſt de precepto recōciliationis. ſcd̄o de precepto cōcordie. tercio de precepto vitandi occaſionem mechandi. quarto de p̄cepto patientie reſpectu leſionis corpoꝝ. quinto de p̄cepto patientie reſpectu ablationis reꝝ. ſexto de precepto patientie reſpectu angarie operum. ſeptimo de precepto erogatiōis. octauo de p̄cepto mutuationis. nono de p̄cepto dilectōnis inimicorū.

Circa preceptū ergo reconciliationis ſciendū. ꝙ ponit̄ Math. v. Si offers munus tuū ⁊c̄. vſqꝫ vade p̄us reco. fra. tu. ⁊c̄. Hec aūt v̄ba ſ̄m ꝙ habet̄ ab aug. li. de ſer. do. ī mō. ⁊ a chriſo. ſup math. ſic debent exponi. Si offers munus tuum. i. tue ſubſtantie: vel operationis bone ad altare eccleſie: vel matris tue. ſ̄m eñ glo. cor eſt templum. altare fides. cui niſi munus dimittat̄ deo nō placet. ⁊ ibi recor. fu. ꝙ frat̄ t. habet aliq̄d aduerſus te. ſ. ꝓpter iniuriam a te ſibi illataꝫ. relinque ibi munus. ſ. tui ſacrificij ⁊ vade corporaliter ſi ſit p̄ns. vel ſpūalit̄. ſ. motu cordis ſi ſit abſens recon. fratri tu. ſ. ab eo veniam poſtulando. ⁊ ſibi ſatiſfaciendo. vel ſi frat̄ tu. hꝫ aliq̄d aduer. te. i. te leſit. ꝓpt̄ qđ eum odis vade. ſ. ſibi in corde ꝯcedendo. ad qđ teneris de necc̄itate. Si vero ieris corꝑalit̄ euꝫ ad amicitiam reuocando ⁊ rogando. hoc erit ꝑfectōnis. ⁊ cū ſic feceris. tunc veniens offers munus tuum deo. ſcilicet gratum.

Sequit̄ vidē de ſcd̄o. ſ. de p̄cepto ꝯcordie. hoc aūt ponit̄ Math. v. Sic eſto ꝯſentiens aduerſario tuo cito dum es in via cum eo. ne forte tradat aduerſariꝰ tuus te iudici. ⁊ iudex tradat te miniſtro. ⁊ in carcerem mittaris. Amen dico tibi non exeas inde donec reddas nouiſſimū q̄drantem. Hec v̄ba p̄nt exponi. vꝫ ex glo. tripliciť ſ̄m qđ aduerſarius pt̄ dici homo. ſ̄mo diuinus. ⁊ deus de aduerſario homine ſic. Eſto ꝯſen. aduerſus tu. i. beneficus ei ſubueniendo ⁊ beniuolus diligendo. cito. ſ. ante mortem. dum es in via. i. in hac vita cum eo. ne forte ⁊c̄. ſic temparauit vt dic̄ glo. vt locum pn̄ie non auferret. ne forte tradat te. aduer. t. iu. i. ſit cā tue traditionis iudici. i. xp̄o. Io. pat̄ omne iudicium dedit fi. ⁊ iudex tra. te. mi. i. diabolo. ⁊ in car. ſ. inferni mittaris. ſ. ab eo. Amen dico tibi. non exeas inde donec. i. nunq̄. deſignat eñ hoc ſ̄m Aug. ꝑpetuitatem. ſicut ibi. Donec ponam ini. tu. ⁊ Math. j. Et non cognouit eam donec pepit fi. ſuum p̄mogenitum. reddas nouiſſimum q̄drātem. i. ſuſtineas penam etiam minimo pct̄o debitam. q: nihil manet impunitum. quadrans ſ̄m Hiero. eſt q̄ddam genus nūmi valens duo minuta. ⁊ ſignificat pct̄a minuta. vel penam minutis pct̄is debitam. ⁊ ſ̄m Auguſt. nunq̄ erit in ſoluendo. ⁊ nunq̄ in reddendo. i. nunq̄ exibit. p̄nt etiam exponi de aduerſario. qui eſt ſ̄mo dei ſic. Eſto ꝯſen. aduer. tu. i. dei verbo. ſ. ei obediendo. ⁊ dr̄ dei verbum aduerſarius. quia nobis peccantibꝫ aduerſat̄. cito dum es in via cum eo glo. cum ſ̄mone diuino. in via. i. xp̄o recte gradimur. dum ei obediendo ad vitam eternam pergimus. ne forte tra. te aduer. t. i. ſit cauſa tue traditionis. tercio p̄nt exponi de aduerſario q̄ eſt deus. aduerſat̄ eñ nobis ꝓpt̄ pct̄a nr̄a. eſto. ꝯſen. aduer. t. ſ. deo ip̄m reuerendo ⁊ ei obediendo. cum quo ſumus in via. quia ipſe eſt vbiqꝫ. alia exponuntur vt p̄us.

Sequit̄ videre de tercio. ſ. de p̄cepto vitandi occaſionem mechandi. hoc aūt ponit̄ ſic Math. v. Si oculus tu. dex. ſcandali. te abſcinde eum. ⁊ p̄ijce abs te. Expedit eñ tibi vt ꝑeat vnum mēbꝝ q̄ totum corpꝰ t. eat ī gehēnam. ⁊ ſi ma. t. dex. ſcan. t. abſcin. ⁊ p̄ij. abs te. expedit eñ ⁊c̄. Hec aūt v̄ba ſ̄m ꝙ apparet ex glo. ſic exponi p̄nt. Si oculus tuꝰ dext. i. exterior aſpectꝰ. interior cogitatꝰ. ꝯſiliariꝰ ꝓpius. ſtudium q̄ qs vacat vite ꝯtemplatiue ſcandali. te ad malum trahendo. vel in errorem inducendo. vel malū ꝯſulēdo. vel in ſupbiā erigendo. reddēdo ſingula ſingulis abſcide eum. ſ. a te ſeparando. ⁊ p̄ijce abs te. ſ. ab eo longe recedendo. ⁊ ꝑ hoc qđ dr̄ dext̄ intelligit̄ illud qđ ſit recta intentōe. qđ ſi ſit occaſio pct̄i q̄cq̄d ſit illō debemꝰ a nobis ſ̄mouē. ⁊ ſi dext̄ oculꝰ. i. qđ fit cū bona intentōe. qđ minorē p̄bet occaſionē mali. dꝫ ſ̄moueri. multomagis oculus ſiniſter. i. qđ fit mala intentōe. qđ p̄bet maiorem occaſionē mali. expedit eñ tibi. i. minus eſt malum tibi. vel magis eſt vtile tibi vt ꝑeat vnum membꝝ tu. q̄ to. cor. tu. eat in ge. Et ſi manꝰ t. dex. i. exterior ꝯtactus. interior voluntas ſiue ꝯſenſus. familiaris adiutor vel amicꝰ. ſtudium vite actiue ſcan. te. ſ. ad malum trahendo vel inducendo. abſcinde. ſ. a te ſeparando. ⁊ p̄ijce abs te. ſ. longe ab ea recedendo. Nota in oculo vel in manu vel in alio mēbro ꝯſidero vicium ⁊ illud eſt remouēdū. ⁊ actum q̄ ſi ſit malus eſt ꝑ ꝯtinentiā declinādus. ⁊ ip̄m mēbꝝ ſiue mēbri naturā q̄ eſt bona. ⁊ illa ē ſ̄uāda. Expedit ei ⁊c̄. vt p̄us. Si dicat̄ ꝙ tale p̄ceptū ſit ad lr̄aꝫ ſ̄uandum. q: ſic inuenit̄ ī vitiſpatꝝ freq̄nt a ſctīs eſſe factum. dōm ꝙ illud non legit̄ ad exemplū. ſꝫ excuſat̄ ꝑ ſp̄mſcm̄ q̄ inſpirāte credit̄ eſſe factum vt dic̄ Aug. v. de ciui. dei de ſampſone q̄ ſe occidit Iudi. xvj. qđ nō excuſat̄ alit̄ niſi q: latent̄ hoc ſp̄us ſuggeſſerat. q̄ ꝑ eum miracula faciebat. vn̄ ſ̄m canones q̄cumqꝫ tali occaſione ſibi membrum abſciderit irregularis eſt.

Equit̃ videre de quarto. ſ. de precepto patientie reſpectu leſionis corporis. hoc aūt ponit̃ Math. v. ſic. Audiſtis q: dictū eſt oculū ꝓ oculo dentē ꝓ dente. hoc dictū eſt Exo. xxi. ⁊ concedit̃ ibi nō percipit̃ lex talionis. q: nō erat preceptū morale: ꝫ iudiciale. ⁊ ſequitur Math. v. Ego aūt dico vobis. i. ſuperaddendo nō reſiſtere malo. id eſt iniurie ab alio illate: vel malo. ſ. homini iniurianti. ꝫ ſi qs te ꝑcuſſe. in dex. maxillā: prebe ei et alterā. dexterā dicit: q: eſt notabile membrum et euidens. q. d. ſi quis tibi grauem et manifeſtā iniuriā intulerit: paratꝰ ſis patienter ſuſtinere aliā: vt nō mouearis ꝑ impatientiā. ⁊ ſi grauē et manifeſtā: multomagis leuem et occultam. et hoc eſt qđ dicit prebe ei et alteram. Nota ꝙ dicit aug. ꝙ in ſacra ſcriptura ſunt p̄cepta et exempla ſanctorum: vt ꝑ exempla intelligamus p̄cepta. hoc enī preceptū. ſcꝫ. Si quis te ꝑcuſſerit ⁊c. intellige ꝑ chriſti factū: q dixit ꝑcutienti. Si male locutus ſum: teſtimoniū ꝑhibe de malo. Vnde concludit ꝙ hmōi precepta intelligūtur quo ad animi preparatōnem. vt. ſ. homo ſit paratus patienter talia ſuſtinere. ita ꝙ in corde ſit animi beniuolentia. dicit tñ pe. in poſtilla ſup lucam ꝙ eſt cōſiliū ꝑfectōis: nō preceptum. Utrū aūt liceat vim vi repellere. reqre ſupra ti. de bello. Sed numqd hic retractat̃ lex talionis. Rñdet alexan. an. in. iij. ꝙ ſic ꝗ ad ꝑuatā ꝑſonā: nō ꝗ ad iudicē. ꝑuata enī ꝑſona ſi vindictā expeteret: malū ꝑ malo redderet. vt dicit aug. Iudex vo amore iuſticie iuſtum pro iniuſto redderet. ⁊ ita bonū ꝓ malo. Nota etiam ꝙ dicit auguſt. hic nō prohibetur vindicta que eſt ad correctōem. q: ipa ꝑtinet ad miſericordiā. ꝫ hec nō conceditur niſi cui eſt ex ordine data: et ſine ira: vt patri in filiū. Nō etiam ſm̄ tho. in prima ſcḋe. ꝙ illud preceptū fuit nō vt vindicta expeteret̃: ſed vt iuſticia ſeruaret̃.

Equit̃ de q̄nto ſcꝫ de precepto patientie reſpectu ablationis rex. hoc aūt ſic ponit̃ Math. v. Et qui voluerit tecū in iudicio contendere id ē contentioſe agere: ⁊ tunicam tuā tollere. id eſt veſtem inferiorem. dimitte ei et palliū id eſt veſtem ſuperiorem. ⁊ hoc maxime ꝑtinebat ad eccleſiā primitiuam. ſcilicꝫ vt liberius predicarent. Sed ex hoc videtur ꝙ nō liceat debitū repetere. ⁊ ad idē facit illud Luc. vj. Qui aufert que tua ſunt ne repetas. ⁊ qui aufert tibi veſtimentū ⁊ tunicam noli ꝓhibere. Reſpondeo hoc non licet ſub iudice infideli. j. Cor. vj. Audet aliquis veſtrum habens negociū aduerſus alium iudicari apud iniquos. glo. id eſt infideles qui ſunt iniqui fidelibꝫ quocunqꝫ mō poſſunt. et ſm̄ pe. ibidem in poſtilla ſua. in glo. intelligit̃ vbi nō habent̃ fideles iudices ꝑ quos ſua repetere poſſint. Sub fideli autem iudice poteſt quis repetere quadrupliciter. ſ. ex zelo iuſticie. ex neceſſitate: cū indiget i pña. ex infirmitate cū timet de ꝓprio indigē ⁊ ex cupiditate: vt cuꝫ abundat in diuitijs ⁊ appetit amplius abundare. primo modo ſcḋo et tercio. licet ſua repetere: non autem quarto modo. licet autem ſua repetere in charitate et beniuolentia. ꝫ nō contentione et fraudulētia. ⁊ hoc ſcḋo modo intelligit̃ illud Math. v. Si qs voluerit tecū in iudi. côten. dimit. ei ⁊ pallium. glo. anteꝗ̄ contendas. i. cum côtentione repetas. Sed quid de religioſis. R. ſi habent in cōmuni licꝫ eis repetere debito modo. ſ. nō vt bona ſua: ſed vt bona congregationis ⁊ ꝓpter vtilitatē nō ꝓpriam ſed cōmunem: ꝗ eſt quadruplex. ſ. pauperū ſuſtētatio. maloꝝ repreſſio: quia ſi hoc nō fieret daret̃ malis occaſio aliena rapiēdi. pacis ⁊ vnitatis cōſeruatio que deſtrueret̃ ſi nō liceret repetere ſua. ⁊ infirmorū cōſolatio q turbarent̃ ſi ſua repetere non poſſent. Si vo nihil habent nec in ꝓprio: nec in communi tunc non licet talibꝫ repetere cū nō habeant rex ꝓprietatē vel dñiū: ꝫ tñ vſum. poſſunt tñ denunciare vel iudici vt ſup hoc ꝓuideat ſm̄ ꝙ ſibi videbit̃ expedire. vel alteri. ſ. ꝓcuratori qui petat nomine eiꝰ ad quē dominiū rerum ipaꝝ noſcit̃ ꝑtinere. vt ſic earuꝫ vſuꝫ poſſint habere. Nota etiā ſm̄ glo. aug. j. Cor. vj. ꝙ ꝑfectis lꝫ ſua repetere ſine cā. ſine lite. ſine iudicio. nō enī cōmittitur eis mouē cām ante iudicē. Infirmis vo licet repetere ſua ante iudicē cām mouēdo: ꝫ nō cū contentōne ⁊ fraudulētia: nec apud iudices infideles. ſ. vbi poſſunt haberi iudices fideles. Ex p̄dictis concludit alexan. an. iij. t. iij. c. de p̄ceptis patiētie. q. ij. ar. j. o. vbi tractat de hoc precepto ꝙ repetere ſua contentioſe vel fraudulenter: vel corā iudice infideli eſt oībꝫ ꝓhibitū repetere vo ſine contentione. ſine fraude. nec coram iudice eſt omnibꝫ conceſſum. ꝑfectis vo ꝓhibitum. vñ non repetē eſt cōſilium infirmis. p̄ceptum perfectis. ⁊ vocat ꝑfectos vt dicit̃ vbi ſup̄ ar. ij. q renunciauerūt ꝓprijs. talibꝫ enī non licꝫ repetere ſua vt ſua. ꝫ bene licet eis repetē ſua vt alteriꝰ intuitu cōmunis boni. vt ſup̄ dictum eſt. Nec obſtat p̄dictis ꝙ ſup̄ illud. j. cor. xiij. Charitas nō q̄rit q ſua ſunt. dicit̃ glo. Charitas non repetit ablata. q: eſt vex ꝙ charitas nō repetit cā cupiditatis. hoc enī nulli licꝫ. ſ. repetē ex cupiditate q amat pecuniam ꝓpt̃ ſe. ꝫ repetē ex zelo iuſticie conuenit oībꝫ imꝑfectis ſm̄ debitū modū. Sꝫ qđ ſi ex repetitōe ſcandalizet̃ ille a q repeto. videt̃ ei ꝙ tunc nō liceat repetē. q: dicit auctas. q̄ntum potes ſine pctō vitare ſcandalū primi debes. Rñdet Alex. an. vbi ſup̄ ar. iij. c. iij. ꝙ oportꝫ tenē qđ eſt certū. certū eſt enī ꝙ raptor eſt q abſtulit. incertum aūt eſt ꝙ inde ſcandalizet̃. ſi vo ſciam ꝙ inde ſcandalizabit̃ ſi ſim infirmꝰ. ⁊ timeam meū caſum ex nō repetitione p̄ponderat ſcandalū ꝓpriū ſcandalo alteriꝰ. ⁊ plꝰ teneor ipm vitare ꝗ̄ ſcandalum primi. Si vo ſim ꝑfectus ⁊ repetam debito mō. ſic p̄ponderat bonum cōmune bono ſpāli. ſic p̄ponderat ſcandalum ꝓpriū cōmunitatis. ⁊ pluriū. ſ. diſſipatio pacis ⁊ vtilitatis cōis. ⁊ incentiuum delinq̄ndi. q omnia accideret̃ ſi non licet̃ ſua repetē ꝓpt̃ ſcandalum primi ſingulare. Sed numqd licꝫ repetē non tm̄ nccīa. ꝫ etiam ſuperflua. Rñ. ꝙ ſic. ꝫ in hoc eſt diſtā. q: pꝰ repetitōꝫ potes nccīa retinē. ꝫ ſuperflua teneris indigentibꝫ diſpenſare. q: ſunt aliena ad retinendum. tua ad diſpenſandum. Quid de ſuis. numqd ſ petent̃. Rñ. ſm̄ Aug. in li. de ſmone dñi in mō. Si ille inqt ſuus rectꝰ ⁊ honeſtꝰ ad colendū deum a te dño educat̃ ⁊ regit̃ ꝗ̄ ab illo q cupit eum auferre. neſcio vtꝝ qs audeat dicē vt veſtem eū debere contemni. q. d. in tali caſu non dꝫ contemni repetitio ſm̄ ſicut pallij. Ad hoc nota ꝙ q̄uis liceat repetē ſua in iudicio ſm̄ modū ſup̄dictum. non tñ expedit oībꝫ. p̄mo ꝓpt̃ honeſtatem. ꝓuer. ij. Honor eſt homini q ſe ſeparat a contentōne ſcḋo ꝓpt̃ pacis cōſeruatōꝫ. Criſ. omne iudiciū irritatō cordis eſt. tercio ꝓpt̃ multoꝝ pctōꝝ vitatōꝫ. j. cor. vj. Iam oīno delictum eſt in vobis ꝙ iudiciū habetis int̃ vos. Criſ. difficile eſt rem dimittē. ꝫ difficilius eſt de iudicio ſine pctō exire. q̄rto ꝓpt̃ aduocatoꝝ malignitatem. pſ. Tota die iniuſticiā cogitauit ligua tua.

Equit̃ de ſexto p̄cepto. ſ. patientie reſpectu angarie operis de q Math. v. Et quicunqꝫ te angariauerit mille paſſus. vade cum eo alia duo milia. Eſt aūt angaria indebiti obſequij extorſio in ꝓpria ꝑſona. expone ꝗ quicunqꝫ te angariauerit mille paſſus. i. compulerit ire ꝑ mille paſſus. Et ſm̄ glo. dicit̃ mille. q: illud erat iter ſabbati in q deſignat̃ ꝑfectio ſpūalis q oñdit̃ in huius p̄cepti impletōne ⁊ hanc rōem ponit Aug. li. de ſmo. dñi in mō. Vade cū eo alia duo milia. i. ſis paratus animo patiēt̃ ire ſi fuerit nccē. ⁊ addit̃ binarius ad deſignandum ꝙ dꝫ hrē ꝑfectōꝫ patiētie in ore ⁊ in corde.

Equit̃ de ſeptimo. ſ. de p̄cepto erogationis. de q dicit̃ Math. v. Qui aūt petit a te da ei. ⁊ Luc. vj. Omni petenti te tribue. iuxt̃ qđ etiam dicit̃ Luc. xj. Date elꝰynam. ⁊ ecce omnia munda ſunt vobis. expone. q petit a te. ſ. ex neceſſitate ⁊ indigentia. da ei. ſ. ex charitate ⁊ beniuolentia. ⁊ intelligit̃ hoc p̄ceptum ſm̄ Glo. de his q iuſte ⁊ honeſte dari pñt. res aūt q eſt nccīa. ita ꝙ nullo modo ea carere poſſum. non pt̃ dari honeſte. res vo aliena non pt̃ dari iuſte. res aūt ſuperflua non pt̃ retineri iuſte. Ad hec nota ꝙ licet negare rem petenti aliquando ꝓpter ꝓpriam indigentiam ſicut excuſat ſe mulier. iij. Regum. xviij. apud Heliam Aliquando ꝓpter petentis ſufficientiam. Hiero. Diuitibꝫ dare nihil aliud eſt ꝗ̄ ꝑdere. aliquando ꝓpter petentis maliciam. Eccl'. xij. Benefac humili. ⁊ ne dederis impio. Aliqñ ꝓpter melius conferendi prudentiam ſm̄ illud deſudet elꝰyna in manu tua donec inuenies cui des. quod forte ſumptū eſt de eccl'. xxix. Elꝰyna viri quaſi ſacculus cum ipſo. Alia de hac materia require infra libro quinto titulo de elemoſina.

Equiť de octauo. ſ. de p̄cepto mutuationis de quo Math. v. Et volenti a te mutari. ne auertaris. ſ. mutuū negādo ⁊ hoc ſine ſpe alicꝰ lucri ſm̄ illō Lu. vj. mutuū date. ſ. idigētibꝰ. ⁊ deu. xxiij. Fri tuo abſqꝫ vſura illud ꝙ indiget ↄmodabis. Iō ſeqť Lu. vj. nihil inde ſpātes. ſ. ab homine. vltra ſortem. ita. ſ. ꝙ ꝓpť hmōi ſpem p̄ncipaliť mutuans. licꝫ quidem ſpare. ⁊ bonum eſt ſpare a deo inde mercedem. qꝛ ſiue ille reddat: ſiue non. deus tn̄ reddet. vt dicť glo. Poteſt tn̄ ſine vitio vſure ſpari beneficium ab hoīe obligať eīn ex beneficio ſm̄ illud Math. vij. Omnia quecunqꝫ vultis vt faciant vobis homines. ⁊ vos faciatis ilł. Peccatum aūt circa mutuum multipliciť. Primo indigenti nō dando. Eccľ. xxix. Fenerare ꝓximo tuo ī tꝑe neceſſitatis illiꝰ. Scdō datum nimis importune repetendo qn̄ hoc non pť ſoluere. Iſa. lviij. Omnes debitores vros repetitis. Ibi glo. q̄ non hn̄tem repetit deo violentiam facit. Tercio pignora neceſſaria detinendo vel deſtruendo. Exo. xxij. Si ꝓximo tuo pignus acceperis veſtimentum eius an̄ ſolis occaſum reddes ei. Quarto cum vſura exigendo ↄ illud Luč. vj. nihil inde ſpantes. Quinto ꝑ dilatōne termini ſolutōis munera accipiendo. pſ̄. Qui pecu. ſu. non dedit ad vſu. ⁊ mu. ſuper inno. non accepit. Alia q̄ ꝑtinent ad mutuum ⁊ vſuraꝫ reqre infra li. iij. ti. de mutuo ⁊ ti. de vſura.

Equiť de nono. ſ. de p̄cepto dilectōis inimicoꝝ. ⁊ de hoc reqre. ī. li. ij. ti. de charitate. ⁊ q̄tum ad pn̄s pť notari ꝙ diligere ꝓpť mutue familiaritatis oblectamentum eſt vanum. pſ̄. Filij hominū vt qd diligitis vanitatem. diligere ꝓpť pcti ↄſenſum eſt malignum. ſm̄ illud naū. j. Sicť ſpine ſeinuicem ↄplectunť. Diligere ꝓpť beneficium acceptum vel ſpatum eſt mercenariū. de q̄li amico dicť Eccľ. vj. Eſt amicus ſociꝰ menſe. Diligere ꝓpť amorem reciprocum eſt nature debitum. de q̄ Ro. xiij. nemini q̄cq̄ debeatis. niſi vt inuiceꝫ diligatis. Diligere vo ꝓpť bonum habitum vel ſpatum eſt bonum ⁊ g̃tuitum ⁊ meritorium. ſm̄ eīn Aug. q̄ diligit ꝓximum diligere dꝫ eum. aut qꝛ eſt bonꝰ. aut vt ſit bonus.

De p̄ceptis euangelicis regulantibꝰ intentionem.
Titulus. xlv.

Einde cōſiderādum eſt de p̄ceptis regulantibꝰ intentōem reſpectu faciendoꝝ ⁊ vitandoꝝ. ⁊ qꝛ ad ordinatam intentōꝫ reqrunť duo. ſ. amor boni. ne ſit libido in voluntate. ⁊ diſcretio boni. ne ſit error in electōe. ideo danť aliq̄ p̄cepta de rectitudine intentionis. cum dť Math. v. Attendite ne iuſticiam vr̄am fa. ⁊c̄. ⁊ aliq̄ de diſcretōne cum dť. nolite iudicare ⁊c̄. Circa p̄mum p̄mo ꝓhibeť obliq̄ intentio. ſcdō eius occaſio. ſ. inordinata tꝑalium dilectio. ⁊ ſolicitudo cum dť. nolite ſoliciti eē ⁊c̄. Circa ſcdm̄ vo. ſ. diſcretōꝫ p̄mo ꝓhibeť temeritas iudicandi. ſcdō p̄cipiť diligentia ſibi cauendi. cum dť. Attendite a falſis ꝓphis. ⁊ qꝛ infirmitati humane difficile eſt. ⁊ q̄ſi impoſſibile indiſcreta iudicia vitare. ideo addunť tria p̄cepta. p̄mo vnum de petendo auxilium gr̄e. cuꝫ dť. Petite ⁊c̄. ſcdō de ſuando equitatem legis nature reſpectu ꝓximi. cū dť. omnia q̄cunqꝫ ⁊c̄. tercio de conatu ad amorē dei. cū dť. intrate ꝑ anguſtaꝫ portaꝫ. gal. j. charitatem. Item circa indiſcretōꝫ temerarij iudicij. nō ꝙ aliq̄s iudicat ex aucte vt plati. aliq̄s ex vite dignitate vt pfecti. aliq̄s ex doctrine veritate vt doctores ⁊ p̄dicatores. ⁊ ſm̄ hoc accidit indebitū iudiciū tripliciť. p̄mo ex defectu ſeu abuſu auctatis in cāꝝ examie. ⁊ hoc ꝓhibeť Math. vij. nolite iudicare ⁊c̄. ſcdō ex dignitate vite ī vicioꝝ rep̄henſione. ⁊ hoc ꝓhibeť cū dť ibidē. Quid vides feſtucam ⁊c̄. tercio ex defectu diſcretōis doctrine in p̄dicatōe. cum dť ibidem. Nolite ſctm̄ dare canibꝰ. Ex p̄dictis colligiť ꝙ nouē ſunt p̄cepta q̄bꝰ intentio ordinať. de q̄bꝰ eſt hic dicēdū ſm̄ ordinem p̄dictum breuiť tranſeundo. Primum igiť p̄dictoꝝ p̄ceptoꝝ eſt illud. Attendite ne iuſti. vr̄am. i. opa iuſticie vr̄e faciatis coram hoībꝰ. ſ. hac intentōne vt videamini ab eis ſcꝫ ita ꝙ in hoc ſcꝫ fauore hominū nō ↄſtituatis finem veſtroꝝ operum. ſic eīn ſm̄ Gregoriū opus eſſe debet in publico: vt tn̄ intentio maneat in occulto: alioquin mercedē non ha. apud p̄rem veſtrum qui in celis eſt. ⁊ merito: qꝛ ſeruiſtis hominibꝰ: nō deo. et hoc explanať in elemoſyna. oratione et ieiunio. Poſtea Math. vj. ↄcluditur generaliter. Nolite theſaurizare vobis the. in terra. ſ. fauorē ⁊ laudē hominū de bonis opibꝰ appetendo. theſauri. aūt vobis theſauros. ſcꝫ bona opa faciendo: in celo: et ita in loco tuto. In theſauro intelligo qd p̄cioſum. copioſuꝫ. delicioſum. et ſtabile. qꝛ ſeruatur in futurum. hec aūt omnia excellenter inueniūtur in celo. nihil vo tale eſt in terra. Ideo merito debet theſaurizari in celo non in terra. Poſſet aūt hic queri vtrum teneamur omnes actiones in deum referre. Sed reſponſio huius queſtiōis habeť infra li. ij. ti. ij. ſcdm̄ p̄ceptū ē illud math. vj. In fi. nolite ſolliciti eſſe in craſtinum. id eſt in poſterum. glo. interlinealis. nō labor et ꝓuidentia damnať: ſed ſollicitudo mentem ſuffocans: qualem aūt ſollicitudinem ꝓhibeat. quere infra li. ij. titu. de prudentia. arti. iiij. terciū preceptuꝫ eſt illud Math. vij. Nolite iudicare. i. nō affectetis alios iudicando ↄdemnare. quia nō debetis alios iudicare libidine vindicte: ſed zelo iuſticie. Unde ꝓhibet hic inordinatū affectum: ſiue appetitum inordinatum iudicandi. et nō iudicabimini. ſcꝫ iudicio eterne ↄdemnationis. in quo enim iudicio. id eſt in quali: vel ꝑ q̄ iudicō iudicaueritis. ſcꝫ iuſte vel iniuſte. Judicabimini. quia ſi iudicaſtis iuſte: iudicabimini ad premium. ſi iniuſte ad ſuppliciū. Eſt aūt multiplex iudiciū. ſcꝫ ꝓprie diſcuſſionis quod laudatur. p̄ma Coꝛ. xj. Si noſmetipſos iudi. non vtiqꝫ iudicare. Diffinitōis quod permittitur de apertis que nō poterūt fieri bono animo ſm̄ glo. Auctoritatis quod datur iudicibꝰ. leui. xix. Juſte iudica ꝓximo tuo. Suſpicionis de occultis. Jač. ij. Facti eſtis iudices cogitatōnū iniquarum. Temeritatis cū aſſertione. Ro. xiiij. Tu qui es q̄ iudicas alienum ſeruū. et hoc fit quadrupliciter. p̄mo quando fertur ſententia de occultis cordis. ſecundo quando fit interpretatio male de dubijs. tercio quando diffinitur de futuro ſtatu hominis. quarto qn̄ ↄtra ius aſſumitur executō iuris. De hac materia require ſupra de falſitate iudicis. quartū preceptum eſt illud math. vij. ⁊ Luč. vj. Quid vides id eſt quare ↄſideras feſtucā. i. leuia peccata in oculo ſcꝫ ↄſcientie. vel intentionis fratris tui. i. ꝓximi ſcꝫ corripiendo. ⁊ trabem id eſt grauius crimen in ocl'o tuo. i. in ↄſcientia tua nō vides. i. nō ↄſideras. vt ſcꝫ amoueas. hec eīn eſt natura ocli. ſcꝫ vt ſe nō videat. ſcꝫ corporalis: nō ſpiritualis. Chri. ſi te magis diligis q̄ ꝓximum q̄re ipm ꝓcuras: et nō prius teipm̄. ⁊ poſt pauca ſequitur: hypochrita ſcꝫ qui te ſimulas bonū. ſ. corrigendo: cum ſis malus: eijce p̄mo trabem de oculo tuo. ſcꝫ vere penitendo: ⁊ tunc videbis. i. videre poteris eijcere feſtucā de oculo fratris tui. ſcꝫ corrigendo. Gre. Imperitus ⁊ improbus eſt medicus q̄ alijs mederi appetit: et ꝓprium vulnus neſcit. ſed omnes ſumus tales medici. Hilarius. Uix inuenitur aliquis ab hoc vicio alienus. quia quilibet ſuis vicijs fauens: aliena facile reprehēdit. De hac materia ſcꝫ de correptione require infra lib. ij. ti. de correptione. quintū preceptum eſt illud Math. vij. Nolite ſanctū dare canibꝰ: nec margaritas mittatis ante porcos: ne forte cōculcent eas pedibus: ⁊ canes ↄuerſi dirumpant vos. Nota ſm̄ Auguſtinū. ij. libro de ſermone domini in monte. c. xv. ſacra ſcriptura dicitur ſanctum. quia nō debet corrūpi. ⁊ margarite: quia non debet contemni. canes ſunt veritatis impugnatores. porci vo veritatis contemptores. ſm̄ hoc ergo ſic exponitur. Nolite ſanctum id eſt ſacram ſcripturam dare. cū ſcilicet aperiendo et predicando canibus. id eſt hereticis infidelibꝰ: neqꝫ margaritas mitti. predicando ante porcos. id eſt luxurioſos et carnales. ne forte cōcul. eas vilificando. ſcilicet porci pedibus. ſcilicet ſpūalibus. intellectu reprehendendo ⁊ affectu ↄtemnendo: ⁊ canes conuerſi ſcilicet ↄtra vos dirumpant eos ſcilicet murmurādo de vobis vel verberādo: vł forte occidendo. Sed videtur xp̄us contrarium predictis feciſſe infidelibus predicando. Reſpondeo ſm̄ Auguſtinuꝫ heretici ſiue infideles: aut ita ſunt obſtinati ꝙ de eorum correctiōe nō ſpať. aut ſperať. ſi ſic. ſic eſt eis p̄dicandū: ſicut faciebant apoſtoli. ſi non. aut habitant cum alijs qui predicatio nem recipiunt. ⁊ tunc eſt eis p̄dicandum. ⁊ ita intelligit̄ q̄d hic dı̄. Poteſt aūt hoc queri ratione huiꝰ p̄cepti: quid teneat̄ ſcire doctoꝛ ſiue p̄dicatoꝛ. R̄ndet Alex. an. iij. t. iiij. c. de p̄ceptis oꝛdinantibꝰ intentionem. q. iij. ar. ij. q. j. ꝙ contingit tripliciter docere. ſ. ſimpliciter exhoꝛtando. ⁊ hoc eſt communiter omnium. p̄dicando. ⁊ hoc eſt ſacerdotum. cathedram tenendo. ⁊ hoc eſt doctoꝝ. primis ſufficit ſcire ſimpliciter credenda. ⁊ diuina mandata. ſecundis eſt neceſſarium ſcire exponere credenda. ⁊ mandata ſm̄ illud. j. Pe. iij. Parati ſemꝑ ad ſatiſfactionem omni poſcenti vos ratōem ⁊c̄. Tercijs eſt neceſſarium ſcire omnia ad ſuam doctrinam ꝑtinentia. Sed nunq̄d facere tenet̄ p̄dicatoꝛ illud quod predicat aſſerendo. Reſpondet Alex. an. ibidem. q. ij. ꝙ tenet̄ facere quicquid aſſerit faciendum de his q̄ ꝑtinent ad neceſſitatem ſalutis. non autem que ꝑtinent ad ꝑfectionem. ſ. religionis. ad quā non omnes tenent̄. Quid de peccatoꝛe. nunquid peccat p̄dicando? R̄ndet Alex. an. vbi ſup̄ queſtiuncula. iij. ꝙ aliquis docet. quia tenet̄ ex officio quaſi de neceſſitate. aliquis docet quaſi ex voluntate. Item peccatum aliquod eſt notoꝛium. aliquod occultum. dicit ergo ꝙ exiſtens in peccato notoꝛio: ſiue p̄dicꝫ ex neceſſitate officij: ſiue ex voluntate peccat Illum autem qui eſt in peccato occulto dicit peccare. cum ex voluntate predicat. ⁊ hoc ratione contemptus. non autem illum qui p̄dicat ex officio dum tamen illud faciat cum timoꝛe. ⁊ quaſi coactus officij neceſſitate. Simpliciter autem videt̄ d. d̄m ꝙ exiſtens in peccato ſiue occulto. ſiue manifeſto docens vel p̄dicans ſi non ſtudeat dolere de peccato. ſimpliciter dicit̄ contemnere. ⁊ ideo peccare. Sextum preceptum eſt illud Math. vij. Petite ⁊ accipi. querite ⁊ inue. pul. ⁊ ape. vo. petite fide fideliter credendo. querite ſpe fiducialiter poſtulando. pulſate charitatem ardenter deſiderando. Et hec expoſitio elicitur ex glo. vel petite oꝛe. querite coꝛde. pulſate opere. omnis enim qui petit. ſ. illud quod debet. ⁊ eo modo quo debet. ſ. pie. ꝓ ſe. ꝑſeueranter ⁊ ad ſalutem. q̄d eſt petere in nomine iheſu. accipit. ſ. vel ad votum. vt quando ſibi datur illud quod petit. vel ad meritum. vt quando non datur illud. ſed equalens. Unde Joh. xiiij. Quecquid petieritis patrem in nomine meo. hoc faciam. ⁊ qui querit coꝛdis deſiderio inuenit in p̄mio. ⁊ pulſanti ad ianuam paradiſi. aperiet̄ oſtium celeſtis pallacij. Septimum p̄ceptum eſt illud Math. vij. Omnia q̄cunqꝫ vultis vt faciant vobis hoīes. ſ. inq̄ntum homines. q꞉ ſic ſunt iuſti ⁊ rationabiles. vnde intelligit̄ de voluntate ratōnabili ⁊ ꝯſiliata. Vt em̄ dic̄ aug. volūtas ꝯmuniter ſumpta ē bonoꝝ ⁊ maloꝝ. ſtricte vō ſumpta eſt tm̄ bonoꝛum. cupiditas tm̄ maloꝛum. Et vos facite eis. q꞉ totum eſt iuſtum. q̄d faciunt vobis. Ecce p̄ceptū affirmatiuum legis naturalis. ⁊ in hoc includit̄ aliud p̄ceptum negatiuum iuris naturalis. ſ. non facias alijs q̄d tibi non vis fieri. q̄d hr̄ Tho. iiij. hoc eſt em̄ lex ⁊ ꝓphe. i. in hoc implent̄. Octauum p̄ceptum eſt illud Math. vij. Intrate per anguſtam poꝛtam. anguſta poꝛta dī vel charitas rōne difficultatis ī diligendo inimicos. vel penitētia ratōne penalitatis in ſuſtinendo. ⁊ hec poꝛta eſt anguſta in ingreſſu. lata in ꝓgreſſu. ſed latiſſima in egreſſu. Prouerbio. iiij. Uiam ſapie monſtrabo tibi. ducam te ꝑ ſemitas eq̄tatis. q̄s cum ingreſſus fueris non artabunt̄ greſſus tui. pſ̄. Latum man. tu. nimis. q꞉ lata ⁊ ſpacioſa eſt via q̄ ducit ad ꝑditōꝫ. hec poꝛta ⁊ via ē cupiditas q̄ eſt radix oīm maloꝝ. j. Thi. vi. Et multi intrāt ꝑ eam. q꞉ vt dī Math. xx. Multi ſunt vo. pau. vero ele. Nonum p̄ceptum ē illud Math. vij. Attendite. i. diligent̄ cauete vobis a falſis ꝓphis. i. q̄buſlibꝫ deceptoꝛibꝰ. ſiue ſint heretici q̄ fallunt ꝑ falſam doctrinam. fidē ⁊ ſcripturam coꝛrumpendo. ſiue ſint ypocrite q̄ fallunt ſc̄titatem ſimulando. q̄ veniunt. non mittunt̄ a deo ad vos decipiendos in veſtimentis ouiū. i. in habitu ⁊ ſignis iuſtoꝝ. Intrinſecꝰ aūt. i. interioꝛi ꝓpoſito ſiue deſiderio ſunt lupi rapaces. lupi ſunt rōne feracitatis ⁊ crudelitatis. ⁊ calliditatis. Et ſunt rapaces. q꞉ rapiunt ab intellectu fidem. ab affectu charitatem ⁊ ab effectu ſanctitateꝫ. A fructibꝰ eoꝝ cognoſcetis eos. i. ab opibꝰ eoꝝ occultis. vel ab exitu opm̄. de hoc require. ī. li. ij. ti. xxvij. de ypocriſi.

De lege humana ſcripta. ſ. de ꝯſtitutionibꝰ. Ti. xlvj.

Abito de lege diuina ⁊ eius preceptis congruitas oꝛdinis exigit aliqua breuiter de lege humana dicere. ⁊ primo de lege ſcripta que dicit̄ ꝯſtitutō ſcđo de lege ñ ſcripta que dicitur ꝯſuetudo.

Circa primum nota ꝙ nomen legis ⁊ nomen conſtitutionis ad omnes decretales pꝛoꝛogari poteſt. reſtricto tamen vocabulo. conſtitutiones dicuntur pꝛincipium. leges populi romani. edicta pretoꝛum. ſm̄ ꝙ notat Goffre. ti. de conſtitutī. Sumendo ergo nomen legis ⁊ conſtitutionis ad preſens cōmuniter ꝓ eodem. Uidendū eſt primo quid eſt lex ſiue ꝯſtitutio: ⁊ vnde dicit̄. ſcđo qualis debet eſſe lex. tercio quis poteſt facere conſtitutiōnes. quarto ad quid ſiunt ꝯſtitutiones. quinto de virtute ꝯſtitutionis. ſexto qualiter ꝯſtitutioni derogetur ſeptimo qñ ꝯſtitutio incipit artare. octauo de pena nō ſeruantium conſtitutiones.

Irca primū ſciendū ꝙ lex eſt quedā oꝛdinatio rationis ad bonū ꝯmune ab eo qui curaꝫ habet ꝯmunitatis ꝓmulgata: ⁊ bene dicit̄ ꝓmulgata. q꞉ vt dicitur diſt. iiij. §. leges inſtituunt̄ cum ꝓmulgant̄. ſm̄ vō ꝙ habetur diſt. j. §. cum itaqꝫ. conſtitutio eſt ius ſcriptum: ſicut cōſuetudo eſt ius non ſcriptum moꝛibus vtentiū approbatum vt in diſt. j. ꝯſuetudo. Dicit̄ aūt hic lex a ligando vel legendo conſtitutio vō dicitur quaſi ꝯmune ſtatutum: q꞉ papa cū fratribus ſuis: ⁊ alij p̄lati cum capl'is ⁊ canonicis ſuis faciūt conſtitutiones.

Irca ſcđm ſciendum ꝙ ſicut tradit Yſi. li. ethimo. lex debet eſſe talis ꝙ religioni cōgruat. ꝙ diſcipline conueniat. ꝙ ſaluti ꝓficiat. Primū attendit̄ inq̄ntū conuenit legi diuine. ſcđm inq̄ntū conuenit legi nature. tercium inq̄ntum expedit vtilitati humane. Item debet eſſe clara nihil ambiguum ꝯtinens vel obſcurum. extra de conſtitutī. c. vltimo.

Irca terciū ſciendū ſm̄ goff. ⁊ hoſt. ꝙ ꝯſtitutiōnes facere poſſunt papa cū fratribꝰ ſuis ī ſpūalibꝰ ⁊ eccleſiaſticis: ⁊ ceteri p̄lati cū canonicis ⁊ capitulis ſuis. extra de his q̄ fiūt a p̄la. ꝑ totū. ⁊ legatus in ꝓuincia ſibi ꝯmiſſa. ex̄ de offi. le. c. fi. ⁊ capitulū circa ea q̄ ſpectant ad ipm̄. ex̄ eo. de ꝑſti. cū acceſſiſſent. ⁊ aliud collegiū approbatū. ex̄. e. ex lr̄is. ⁊ ſynodus ꝓuincialis di. xvj. q̄d dicitis. ⁊ c. ſynodū epoꝝ. di. xviij. de ꝯcilijs. ⁊ ep̄s extra de maio. ſi quis. et dicit Innocen. ex̄. de loca. c. j. ⁊ extra de ſen. exco. a nobis. ꝙ ep̄us cū capitulo ſuo facere pōt ſtatuta ſup iuriſdictiōe ſua: ſꝫ ſup alijs nō poteſt: niſi hi quoꝝ intereſt ꝯſentiāt: vel dominus ſint p̄ſentes. extra de his q̄ fiūt a p̄la. c. fi. Princeps etiā pōt ꝯdere legem cum ꝓceribꝰ ſuis in tp̄alibꝰ. C. de leg. ⁊ ꝯſti. l. humanū eſſe. ⁊ p̄fectus cū precario. C. de offi. prefec. foꝛmam. et hi quibꝰ mandat impatoꝛ. vt in ꝓlo. iuſti. §. cūqꝫ hoc deo ꝓpitio. ⁊ ꝑpl'o romanus. inſti. de iure na. gen. ⁊ ciui. §. lex eſt. lꝫ dicat̄ hec ptās in ꝑncipē trāſlata. C. de vete. iure. l. j. hoc eīn ſm̄ goff. dī: nō q꞉ ꝑpl's eam ado a ſe abdicauerat: ſꝫ q꞉ ꝯceſſit ⁊ olim eā tranſtulit. tn̄ eā poſtea reuocauit. ff. de oꝛi. iuris. l. ij. ⁊ ſenatus. ff. de leg. ⁊ ſen. con. l. nō ambigit̄. ⁊ ciuitas ſiue vniuerſitas. inſti. de iure na. §. j. et. ij. Nec obſtat ꝙ et al's dī ꝙ ſoli principi licet ꝯdere legē. q꞉ ſupioꝛes de quibꝰ dictū eſt ꝙ pñt ꝯdere legē auctoꝛitate ꝑncipis ꝯdere intelliguntur. Sic etiā in eccleſiaſticis facere intelligūtur predicte ꝯſtitutiones auctoꝛitate pape. vnde et in ꝯcilijs intelligit̄ excepta auctoꝛitas pape. ex̄ de elec. ſignificaſti. ⁊ di. xvij. per totum. hec goff. Pōt aūt ħ queri vtrū oīs lex hūanꝰ poſita deriuet̄ a lege naturali. R̄. vt dicit aug. j. li. de li. ar. nō videt̄ ēē lex q̄ iuſta nō fuerit vñ quātū hꝫ de iuſticia: tantū habet de virtute legis. In rebus aūt humanis dicit̄ aliquid eſſe iuſtum ex eo ꝙ ē ſm̄ rationis regulā rectū. p̄ma aūt ratōis regula eſt lex nature. vñ oīs lex humanitus poſita intātū habet de ratione legis inq̄ntum a lege nature deriuat̄. Si vō in aliquo diſcoꝛdet a naturali lege: iā nō erit lex. ſꝫ corruptō legis. Sciendū aūt ꝙ aliqua deriuant̄ a ꝑncipijs ꝯmūibꝰ legis nature ꝑ modū ꝯcl'oniꝫ. vt hoc q̄d ē nō eſſe occidēdū. pōt deriuari ſic cōcluſio: ab eo quod eſt nulli eſſe malū faciendum. quedam vō per modum determinatōis: vt lex nature habet ꝙ qui peccat puniat̄: ſed ꝙ tali pena puniatur eſt quedā determinatio legis nature. vtraq̄ꝫ ſꝫ inueniunt̄ poſita lege humana. Sꝫ ea que ſunt ꝑmi modi habent vigorem nō tm̄ ex lege humana: ſꝫ etiam ex lege naturali. ea vero que ſunt ſcḋi modi vigorē tm̄ habēt ex lege humana. hec Tho. ꝑma ſcḋe. q. xcv. ar. ij.

Quid de ꝯdentibꝫ leges iniquas vel ſtatuta ꝯtra dei legem et eccleſie libertatē. Rn̄deo. tales leges et talia ſtatuta ipſo iure nō valent. di. viij. que ꝯtra mores. ⁊. xxxij. q. vij. flagitia. ⁊ facientes ⁊ ꝯſentientes mortaliter peccāt. Vnde dicit̄ Yſaie x. Veh qui condunt leges iniquas. ⁊ ſunt ipſi ⁊ heredes eoꝝ. niſi eas deleuerint ipſo iure excommūicati. de hoc vide ⁊ dic vt ſ. li. vij. ti. ij. caſu. xij. et ſe. ⁊ ſi qui dampnificati fuerint occaſione talis legis vel ſtatuti: tales ⁊ eoꝝ heredes tenent̄ reſtituē iuxta di. poſitā ſupra ti. xxxj. de ſeptimo ꝓcepto. ar. de pedagiis ⁊ queſtis. tenent̄ etiā in ſolidū qui induxerūt principes ad ꝯdendū tales leges. Omnes eñ obſeruatores mortaliter peccant: ⁊ tenent̄ reſtituere omnia que taliū legū occaſione lucrati ſunt ꝑ ſimile in dicto ti. ar. vij. de his q̇ ſequunt̄ raptores. hec Ray. ⁊ idē eſt ſm hoſti. ſi fiant ꝯ ius potiſſimū ad pauperes opprimendos: ⁊ iuſticiam impediendam.

Circa quartū ſciendū ꝙ conſtitutiōes ad hoc fiunt vt appetitus noxius ſub iuris regula limitetur. vt extra co. in ꝓhemio. ⁊ vt humana audacia coherceat̄. tuta q̄ꝫ ſit inter improbos innocentia. diſt. iiij. facte.

Circa quintū nota quatuor actus legum ſiue ꝯſtitutionum in his verſibus ꝯtentos. Quatuor ex verbis virtutes collige legis. Permittit punit imperat atq̄ꝫ vetat. Inueniunt̄ etiam in iure ꝯſilia que ſm Goff. ſub permiſſione ꝯtinent̄. Sed nunquid lex humana cohibere debet omnia vicia. Reſpondeo ꝙ nō. Vnde aug. de libero arbitrio. videtur mihi lex humana iſta recte permittere: ⁊ diuina ꝓuidentia iudicare. hec aug. lex ergo humana recte permittit aliqua vicia. ſ. illa que nō poteſt cohibere. vt fornicatiōes ſimplices cum meretrice. licet ſit graue peccatū: ⁊ lege diuina puniendū tamen q꞉ ꝓpter hominū corruptiōem: difficile eſt a carnis voluptatibꝫ multitudinem hominum abſtinere. Ideo ne hoīes in mala maiora ⁊ reipublice magis nociua: vt in adulterium ⁊ peccatū ꝯtra naturam inciderent: noluit lex humana hoc ꝓhibere tanq̄ aliquid per rectores multitudinis puniendū. Vnde Aug. ij. de libero arbi. Aufer meretrices ⁊ libidine omīa turbas: pone eas loco matronarum: decores dehoneſtas. Illa aūt precipit lex humana puniri que ſunt grauiora ⁊ a quibus eſt poſſibile maiorem ꝑtem multitudinis abſtinere: ⁊ precipue que ſunt in nocumentū aliorū: ſine quorū ꝓhibitione ſocietas humana ꝯſeruari nō poſſet. cuiuſmodi ſunt homicidium. furtum. adulterium ⁊ alia hmōi. hec Thomas ꝑma ſcḋe. q. xcvj. ar. ij. c. Nunquid lex humana precipit omnes actus virtutū. Reſpondeo. lex humana vt dictum eſt ordinatur ad ꝯmune bonū. ⁊ ideo precipit tm̄ illos actus virtutum qui ſunt ordinabiles ad ꝯmune bonum. vel immediate: vt cū aliqua fiūt directe ꝓpter bonum commune. vel mediate: vt cū aliqua ordinant̄ a legiſlatore ꝑtinentia ad bonā diſciplinā per quam ciues informant̄ vt commune bonum iuſticie ⁊ pacis conſenſuꝫ ſeruent. hec Thomas vbi ſupra. ar. iij. c.

Circa ſextum ſciendum. ꝙ derogat̄ ꝯſtitutioni priori ꝑ ꝯſtitutionem poſteriorē. ex̄ de cogna. ſpū. c. j. ⁊ ſi ī poſteriori nulla fiat mentio de priori: licꝫ ſit ſecus in reſcriptis. ex̄ de reſcrip. ceterꝫ. cuius diuerſitatis ratio eſt ſcḋm Goff. quia in legibus ⁊ ꝯſtitutionibus ꝯtinent̄ iura. oīa autē iura ꝯtinent̄ in pectore pape vel principis. vt. C. de teſtibꝫ. l. omnibus. Et ideo cum papa condit ꝯſtitutiōem poſteriorē q̄ſi ex certa ſcientia faciat memor prioris tollit̄ prior. ſꝫ in reſcriptis ꝯtinentur facta. factorum autem habere memoriam ⁊ in nullo peccare eſt potius diuinitatis q̄ humanitatis. C. de vete. iur. enu. l. ij. §. ſi quid aūt. vnde nō preſumit̄ ꝙ papa preſcius primi reſcripti ꝯcedat ſcḋm. ⁊ hoc intellige in priore ⁊ poſteriore ſm tp̄s: nō ſm ordinē ſcripture.

Circa ſeptimū ſciendum ꝙ ꝯſtitutio incipit artare poſt duos menſes ab eius publicatione. ex̄ ne cle. vel mo. c. vlti. ante vero hoc tp̄s nō ligant̄ ignorantes. ex̄. co. ſcꝫ de ꝯſti. cognoſcētes. hoc intelligit hoſti. de ꝯſtitutione principis: vt in iuribus predictis. q꞉ ꝯſtitutio talis eſt generalis: ⁊ oēs aſtringit extra. e. c. ſi. Conſtitutō aūt inferioꝝ ſtatim ligat facta ꝓmulgatione: niſi forte abſentes qꝫ nec tm̄ dabo nec illud limitabo. q꞉ plus ⁊ minus eoꝝ iuriſdictio ꝓtendit̄: ſed arbitrio boni iudicis hec ꝯmitto. extra qui matri. ac. poſ. c. ſi. Extendit̄ etiā ꝯſtitutio ad futura: non ad preterita. extra e. l. de ꝯſti. c. ſi. Sed nunquid lex humana homini neceſſitatem imponit in foro ꝯſcientie. Rn̄det tho. ꝑma ſcḋe. q. xcvj. ar. iiij. c. ſic. Leges humane aut ſunt iuſte aut iniuſte. ſi iuſte habent vim obligandi in foro ꝯſcientie a lege eterna a qua deriuant̄. ꝓuer. viij. Per me reges regnant: ⁊ legū ꝯditores iuſta decernunt. Dicuntur aūt leges iuſte ex tribus concurrētibꝫ ſimul. ꝑmo ex fine: quando. ſ. ordinant̄ ad bonū ꝯmune ſcḋo ex auctore: quando. ſ. lex lata nō excedit poteſtatē ferentis. tercio ex forma: quando ꝓpter ſm equalitatē ꝓportionis imponūt̄ ſubditis onera in ordine ad bonuꝫ ꝯmune. Iniuſte aūt ſunt leges dupliciter. vno mō ꝑ ꝯtrarietatem ad bonū humanum. vt qñ deficit ibi aliqd̄ triū ꝑdictoꝝ. et tales leges nō obligant in foro conſcientie niſi ꝓpter vitandum ſcandalum vel turbationem. ꝓpter quod etiaꝫ homo debet cedere iuri ſuo ſm illud math. v. Qui aufert tibi tunicam dimitte ei ⁊ pallium. Alio modo per contrarietatem ad bonum diuinuꝫ. vt leges tyrannoꝝ inducentes ad ydolatriaꝫ vel ad aliud quod ſit ꝯtra legem diuinam. ⁊ tales nō licet ſeruare. Nunquid omnes homines ſubduntur legi humane. Reſpondeo. dupliciter poteſt quis eſſe ſubiectus legi. vno modo ſicut regulatū regule. ⁊ ſic omnes ſubiecti poteſtati: ſubdunt̄ eius legi. Et ſic dr̄ Ro. xiij. omnis anima poteſtatibꝫ ſublimioribꝫ ſubdita ſit. Alio modo ſicut coactum cogenti. ⁊ ſic legi ſubdunt̄ tm̄ mali q꞉ eoꝝ voluntas diſſonat legi. princeps aūt vt dicit iuriſperitus legibus eſt ſolutus: quod eſt verum q̄ntum ad vim coactiuam. ſed q̄ntum ad dei iudicium debet voluntarius legē implere. Vnde extra. e. cum omnes. dicitur ꝙ quiſq̄ꝫ iuris in alterum ſtatuit ipſe eodem iure debet vti. Eſt etiam princeps ſupra legem inq̄ntum poteſt cum expedit legem mutare: ⁊ in ea ꝓ loco ⁊ tēpore diſpenſare. Nunquid licet ſubdito legi agere preter verba legis. Reſpondeo. legiſlator legem ꝓponit ſm ea que vt ꝯtingunt in pluribus ferens intentionē ad vtilitatē ꝯmuneꝫ. Vnde ſi caſus emerſerit in quo obſeruatio talis legis ſit communi ſaluti damnoſa nō eſt ſeruanda. vt ſi in ciuitate obſeſſa: lex ſtatuat̄ ꝙ porte ciuitatis maneant clauſe. hoc eſt vtile communi ſaluti: vt in pluribꝫ. Si tamen ꝯtingat hoſtes inſequi aliquos ciues in damnum cederet ciuitatis: niſi aperirentur eius porte. ⁊ ideo tunc eſſent aperiende. ⁊ ideo dicit Hilarius. ꝙ intelligentia dictoꝝ ex cauſis eſt aſſumenda dicendi. quia nō res ſermoni: ſed rei debet eſſe ſermo ſubiectus Conſiderādū tm̄ ꝙ ⁊ ſi legis obſeruatio ſm vba nō habeat ſubitū ꝑiculū: cui ſtatim oporteat ſuccurri. nō tm̄ ꝑtinet ad quelibet vt interꝑtet̄ quid eſt vtile ciuitati: ⁊ quid inutile. ſꝫ hoc tm̄ ꝑtinet ad rectores ⁊ ꝑncipes q̇ ꝓpter hmōi cauſas ⁊ caſus habent auctoritatē de legibus diſputandi. Si vero ꝑiculuꝫ ſit ita ſubitū ꝙ ad eos recurri nō poſſit: neceſſitas diſpenſatōem hꝫ annexam. Si dicatur ꝙ eius eſt legem interpretari: cuius eſt condere. Dicendum ꝙ ille qui ſequitur intentionem legiſlatoris: non interpretat̄ ſimpliciter legem: ſed in caſu in q̄ manifeſtum eſt latorem legis aliud intendiſſe. ſi eñ ſit dubium debet vel ſm verba legis agere: vel ſuꝑiores ꝯſulere. rectores aūt multitudinis diſpenſare poſſunt ī legibus humanis. qñ requirit hoc cauſa rationabilis cedens in vtilitatē boni ꝯmunis. hec tho. ꝑma ſcḋe. q. xcvj. ar. vj. c.

Circa octauum ſciendum ꝙ ſi quis ꝯſtitutiones non habet arguendus eſt de negligentia. qui vero habet ⁊ nō ſeruat comprehēdus eſt de temeritate. vt di. xx. ſi decreta. ſi vero aliquis non ſeruet eas in contemptum eccleſie romane hereticus eſt cenſendus. vt diſt. xx. de libellis. ſaluis aliis penis que ꝑ ſingula iura ſingulariter imponuntur non obſeruantibus eas.

De lege humana non ſcripta. ſcilicet de conſuetudine
Titulus. xlvij.

Einde ꝯſiderandum eſt de conſuetudine. ⁊ p̄mo quid eſt: et vnde dicitur. ſecundo qualiter ⁊ ex quot actibus inducitur. tercio que conſuetudo preiudicet iuri. quarto que eſt conſuetudo generalis ⁊ que ſpecialis. quinto an vna conſuetudo aliam contrariam tollat. Circa primum ſciendum ſm̄ Goff. ꝙ conſuetudo eſt quoddā ius moribus. id eſt aſſiduis actibus inſtitutum: quod cum lex deficit ꝓ lege ſuſcipiẗ. di. j. ꝯſuetudo. q: eſt in ꝯmuni vſu. vt ibidem.

Irca ſcd̄m ſciendū ſm̄ goff. ꝙ ꝯſuetudo induciẗ cū expreſſe ꝑpl'o placet aliquid obſuari ꝑ ꝯſuetudine i futurū. vnde nō corꝑe ꝙ aliquid ſit: ius ꝯſuetudinarū induciẗ. ar. ff. de itinere actuqꝫ ꝑua. l. ſi. Inducat aūt vnꝰ actus ꝯſuetudinē. xxv. q. ij. ita nos.

Irca terciū ſciendū ſm̄ goff. ꝙ cū aliquid ſit multociens ꝑuenire videẗ ex deliberato iudicio rōnis ⁊ inde eſt ꝙ ꝯſuetudo inducta ſupdicto modo: vbi viget tollit ius: dūmodo ſit rōnabilis. Interp̄taẗ etiā legē. extra eo. cū dilectus ꝑ lege ſuſcipiẗ: cū lex deficit: vt dictū ē ſupra. Secus eſt ſi nō ſit rōnabilis. ff. de le. et ſe. cō. ꝙ nō rōne. Si aūt nō ſit inducta ſupdicto mō. ſꝫ ꝑ quādā aſſueſactōem hominū ſi nō ſit ad p̄ſcriptōem. xl. annoꝝ ꝑducta ſm̄ canōes nō vincit legem. ex̄. e. cū ꝯſuetudinis. Si aūt ſit ad p̄ſcriptōem ꝑducta: et ius parit: ⁊ legē vincit. extra eo. c. vlti. ſꝫ et ſi tanto tp̄e ſeruata fuerit ꝙ nō ſit in memoria hominū qñ cepit: legē vincit. ar. ff. de aq̄ plu. l. j. in ſi. Similiter et illa ꝯſuetudo quam romana ſeruat eccleſia: ⁊ ab alijs precipit ſuari. xj. di. nolite ⁊ qd̄ dictū eſt p̄ſcribi ꝯſuetudine: intelligiẗ cū inducaẗ circa illud qd̄ eſt p̄ſcriptibile. al's ſec'eſt. ex̄ de p̄ſcrip. cauſaꝫ. Sꝫ que ꝯſuetudo diceẗ ratōnabilis. Rn̄det bern̄. ex̄. e. ſ. de ꝯſuetudine. c. ſi. in glo. iiij. ꝙ generaliter illa ꝯſuetudo eſt rationabilis que nō obuiat canonicis inſtitutis. Irratōnabilis vō ē que reprobaẗ a iure. vt illa ex̄. eo. ex p̄te noſtra. et. c. cū venerabilis. et ꝯſuetudo oneroſa. ex̄. eo. c. j. ⁊. c. cum inter nos. et generaliter vbi ſit aliqd̄ ꝯ morē eccleſiaſtice diſcipline: ſiue libertatē. ex̄ de elec. cū terra. ⁊. c. ſacroſancta. Ex ſupdictis re colligi p̄nt plura q̄ requirunẗ ad hoc ꝙ ꝯſuetudo p̄iudicet iuri comuni. Et ſupaddit aliq̄ bern̄. ex̄ eo. c. ſi. in glo. v. primo ꝙ ſit rationabilis. ſcd̄o ꝙ ſit preſcripta. tercio ꝙ ex certa ſciētia: ⁊ nō ꝑ errorē ſit inducta. quarto ꝙ ſit inducta eo ſciente qui ius condere pōt. ff. de le. de qb̄ cauſis. in ſi. q̄nto ꝙ ſit tale ius ꝙ poſſit preſcribi. ſexto ꝙ vſus ſis illa ꝯſuetudine ſiue vicibus illis quibus es vſus eo animo vt intendas de ius habere. ſiue credas. ⁊ vt illud in poſterū facias. ff. de iti. actuqꝫ pri. l. vlti. al's nō ꝓdeſt. vt diciẗ ibi. ſeptimo ꝙ maior ꝑs populi ſit vſa ꝯſuetudine illa. q: ſicut minor ꝑs ꝑpl'i nō poſſet inducere legem. ita nec ꝯſuetudinē. hec bern̄. dicit tamē in ſi. eiuſdem glo. ꝙ ad hoc ꝙ ꝯſuetudo preiudicet iuri: ſatis videẗ ſufficere ſm̄. c. ſi. ex̄. e. ſi ꝯſuetudo ſit ratōnabilis ⁊ preſcripta.

Sed numqd̄ quelibet multitudo ꝯſuetudinē inducere pōt. Rn̄deo ſm̄ Tho. p̄ma ſcd̄e. q. xcvij. ar. iij. c. iij. ſi ſit libera multitudo que poſſit ſibi facere legē. pōt etiā pari ratione inducere ꝯſuetudinē. Si vō nō habeat liberā p̄tātē legē ſibi condendi: vel legem ſuperioris tollendi. nihilominus tn̄ ꝯſuetudo in tali multitudine p̄ualens vim obtinet legis vbi ꝑ eos toleraẗ ad q̄s ꝑtinet imponere multitudini legē. ex hoc enī videẗ ipam approbare ꝯſuetudinē. Sed quantū tp̄s requiriẗ ad hoc ꝙ ꝯſuetudo ſit p̄ſcripta. Rn̄ ſm̄ canones vt dic̄ Goff. et habitū eſt ſup̄. ⁊ hoſtien̄. requiriẗ tp̄s. xl. annoꝝ. ſm̄ leges tn̄ eſt diuerſitas vt notat hoſtien̄. ti. de ꝯſuetudine. q: ſm̄ Joh. bar. ſufficiant. x. anni inter preſentes. ⁊. xx. inter abſentes. Scd̄m vō alios ſpectandum eſt tp̄s: cuius nō extat memoria. Inno. aūt ex̄. e. ſup. c. dilectus. dicit ꝙ in eccleſia neceſſaria ē p̄ſcriptio. xl. annoꝝ. ſꝫ in alijs ſufficit p̄ſcriptio. x. vel. xx. annoꝝ et hec ſunt vā ſi illud qd̄ preſcribiẗ vel aſſueſciẗ habꝫ cōtinuam cauſam. Itē ſi ꝯſuetudo eſt generaliter ꝯ omnes tā ꝯ eccleſias q̄ alios ſufficit p̄ſcriptio. x. annoꝝ ꝯtra om̄es. q̄daꝫ vō diſtinguunt inter eccleſias ⁊ priuatos. aliter ſi non habet cauſam ꝯtinuam neceſſaria eſt preſcriptō tp̄is: cuius memoria nō extitat. Ad hoc nota ad maiorē euidentiā differentiam inter p̄ſcriptōem ⁊ ꝯſuetudinē. differūt aūt ſm̄ Hoſtien̄. ti. de ꝯſuetudine. p̄mo q: p̄ſcriptō habet locū in reb' mobilib' ⁊ immobilib'. corꝑalib' ⁊ incorꝑalib'. vt in ſeruitutib'. iuriſdictionib' ⁊ actionib' ⁊ h'mōi. ſcd̄o q: p̄ſcriptō acq̄riẗ ſingulari cū priuato: ſꝫ ꝯſuetudo nō magis acq̄riẗ illi q̄ iſti. tercō q: in preſcriptōe titulus et bona fides req̄runẗ. ex̄ de preſcrip. ſi diligenti. ſꝫ in ꝯſuetudine nō req̄riẗ titulus. hic enī nō requiriẗ niſi vſus ⁊ tp̄s ꝯpletū. vnde hic eſt vſus loco tituli. quarto quia p̄uilegiū et p̄ſcriptō aliquotiēs nō ꝯcurrunt. extra de p̄ſcrip. veniens. Sꝫ ꝯſuetudo et p̄uilegiū b̄n̄ ꝯcurrūt ex̄ eo. cū dilectꝰ. q̄nto q: p̄ſcriptio eſt actōis ſiue iuris petendi excluſio. ar. C. de anna. excep. l. ſi. in ſi. Sꝫ ꝯſuetudo eſt de ſui natura actōis ſiue iuris acquiſitō. vt apparet ex̄ de elec. ꝯſtitutis ⁊. c. in geneſi. in ſi. p̄ſcriptō vō nō reſpicit ꝓprie vſum. Ideo enī p̄ſcribiẗ ꝯ aliquē. q: nō agit: vl' nō vtiẗ ſuo iure. ꝯſuetudo vō reſpicit vſum. ⁊ ideo allegaẗ ꝙ ita ꝯmuniter actum eſt vel vſum. nihilominus et ꝯſuetudo negatiua reſpiceẗ pōt vbicūqꝫ ꝓbari pōt. ſ. ꝙ tale qd̄ vel tale n̄ dꝫ fieri. ar. ex̄. de elec. cū eccleſia vulterana. ad ſi. ſecus eēt ſi nullo mō poſſꝫ ꝓbari. ſexto q: ꝯſuetudo erronea nō tuiat. Secus eſt de p̄ſcriptōe. q: titulus putatiuus ⁊ ſi verꝰ nō ſit: dū tn̄ ꝓbabilis error excuſet. dat iuſtā cām vſucapiēdi. ſꝫ de hoc vide. j. li. iij. ti. d' p̄ſcrip.

Irca q̄rtū ſciendū ꝙ ꝯſuetudo generalis eſt q̄ generaliter obſuaẗ. vt ex̄ eo. ſ. de ꝯſti. c. j. ⁊. c. cū om̄s. ⁊ di. xj. nolite. ⁊ de ꝯſe. di. j. c. baſilicas. Sp̄āl' ꝯſuetudo eſt q̄ in certo loco vigorem ⁊ obſuantiā habet. di. xij. nouit.

Irca q̄ntum ſciendū ꝙ ꝯſuetudo poſterior tollit conſuetudinē p̄orē. ex̄ de cogna. ſpū. c. j. et hoc eſt verꝫ ſi diuerſe ꝯſuetudines in eodē municipio diuerſis tp̄ib' oriantẗ. Secus eſt ſi in locis diuerſis. di. xij. ſcit ſancta. vnde ꝯſuetudo aliquoꝝ nō debet ſubuerti more contrarioꝝ. diſ. xij. illud. Item ꝯſuetudo mala nullo tp̄e ꝯfirmaẗ. quīmmo tāto eſt ꝑnicioſior: quāto eſt diuturnior. ex̄. e. c. ſi. Item ꝯſuetudo in eccleſie ġuamen inducta reuocari debet. ex̄ eo. c. j. Itē ſicut iura reducunẗ ad ꝯcordiā cū iurib'. C. de offi. de. l. vna. ſic et ꝯſuetudo iuri vl' p̄uilegio ꝯtraria reduciẗ ad ꝯcordiā ꝑ interpretationē. extra eo. cum dilectus. Explicit liber primus de preceptis.

Iſti ſunt tituli ſcd̄i libri: qui eſt de virtutib' ⁊ vicijs.

De voluntario et inuoluntario. j.
De bonitate et malicia actuū humanoꝝ in ꝯmuni. ij.
De bonitate ⁊ malicia interioris actus voluntatis. iij.
De bonitate ⁊ malicia q̄tū ad actꝰ exteriores. iiij.
De merito ⁊ demerito actōis humane. v.
De vicijs ⁊ peccatis in ꝯmuni. vj.
In qua potentia anime eſt peccatum. vij.
De cauſa peccati ſm̄ ꝙ vnū pcc̄m dr̄ eē cā alterꝰ. viij.
De virtutib' in ꝯmuni. ix.
De prudentia ⁊ eius ꝑtib': ⁊ vicijs oppoſitis. [illegible]
De iuſticia et iniuſticia. xj.
De ſpc̄b' iuſticie: q̄ ſunt iuſticia diſtributiua ⁊ ꝯmutatiua. xij.
De acceptōe ꝑſonarum. xiij.
De ꝯtumelia. ꝯuicio et improperio. xiiij.
De detractōne et infamatione. xv.
De ſuſurratione. xvj.
De deriſione ſiue illuſione ⁊ ſubſannatiōe. xvij.
De maledictōne. xviij.
De multiloquio ⁊ verboſitate ſiue linguoſitate ⁊ taciturnitate. xix.
De partib' iuſticie. que ſunt declinare a malo: ⁊ facere bonū et de vicijs oppoſitis. xx.
De virtutib' annexis iuſticie in ꝯmuni. xxj.
De dulia. xxij.
De obedientia. xxiij.
De gratitudine et ingratitudine. xxiiij.
De vindicatione. xxv.
De veritate ⁊ virtute. xxvj.
De hypochriſi ⁊ ſimulatione. xxvij.
De iactantia et hironia. xxviij.
De amicicia ⁊ adulatione. et litigio. xxix.

De largitate ⁊ auaricia ⁊ prodigalitate. xxx.
De epicheia. xxxj.
De paſſionibꝫ anime. xxxij.
De fortitudine. v̄tute et eius actu ꝑcipuo .ſ. martirio. xxxiij.
De timore in timiditate et audacia. xxxiiij.
De partibus fortitudinis in communi. xxxv.
De magnanimitate ⁊ vicijs oppoſitis. xxxvj.
De magnificentia ⁊ paruificentia. xxxvij.
De patientia ⁊ longanimitate. xxxviij.
De perſeuerantia et ꝯſtantia ⁊ vicijs oppoſitis. ſcʒ mollicie et pertinacia. xxxix.
De temperantia ⁊ intēperantia et inſenſibilitate. xl.
De partibꝫ temperantie in ꝯmuni. xlj.
De abſtinentia et gula. xlij.
De ſobrietate et ebrietate. xliij.
De caſtitate. xliiij.
De virginitate. xlv.
De luxuria et eius ſpeciebus. xlvj.
De adulterio et lenocinio. xlvij.
De ꝯtinentia et incontinentia. xlviij.
De clementia ⁊ manſuetudine: ⁊ vicijs oppoſitis. xlix.
De modeſtia ⁊ eius ſpeciebꝫ in ꝯmuni. l.
De humilitate et ſupbia. lj.
De ſtudioſitate ⁊ curioſitate. lij.
De modeſtia in exterioribꝫ motibꝫ corꝑis. liij.
De modeſtia in apparatu exteriori. liiij.
De fide et articulis eius. lv.
De infidelitate et infidelibꝫ ꝯmuniter. lvj.
De iudeis ⁊ ſaracenis. lvij.
De hereticis. lviij.
De apoſtatis a fide. lix.
De blaſphemijs. lx.
De ſpe deſperatione ⁊ preſumptione. lxj.
De charitate et odio. lxij.
De gaudio. accidia ⁊ inuidia. lxiij.
De pace ⁊ vicijs oppoſitis. lxiiij.
De miſericordia. lxv.
De beneficentia. lxvj.
De correctōne fraterna. lxvij.
De offenſione et ſcandalo. lxviij.
De ꝑplexitatibꝫ conſcientie. lxix.

Incipit ſecundus liber. De voluntario et inuoluntario. Titulus primus.

Xpeditis per dei gratiā in libro precedenti his que ꝑtinēt ad diuinoꝝ preceptoꝝ ꝯſiderationem: conſequenter dicendū eſt in hoc ſecundo libro de his que ꝑtinent ad ꝯſiderationē virtutū et vicioꝝ. Et primo in ꝯmuni. ſcḋo in ſpeciali. Circa pmū primo dicendū eſt de bonitate ⁊ malicia ꝓut ꝯſiderant̄ in actibꝫ humanis ſcḋo de habitibꝫ malis .ſ. vicijs in ꝯmuni. tercio de habitibus bonis .ſ. de virtutibꝫ in ꝯmuni. Et q2 actus humani nō dicūtur boni vel mali: niſi inq̄ꝫtū ſunt voluntarij. Ideo ꝑus ꝯſiderandū eſt de voluntario et inuoluntario. Et primo qđ dr̄ in homine voluntariū. ſcḋo qđ cauſet inuoluntariū. Circa primū ſciendū q̄ illud dr̄ in hoīe voluntariū: cuius hō habꝫ i ſe plenū dominiū: ſicut eſt de actu interiori: q̄ eſt velle: ⁊ alijs viribꝫ imperare. ſꝫ nō hꝫ dn̄iūꝫ plenū de actu exteriori membrorū q̄ eſt facere. Et ex his patet q̄ nō tm̄ eſt voluntariū cū actu: ſꝫ etiā ſine actu. ⁊ qn̄qꝫ ſine actu exteriori cū actu interiori. vt cū vult nō agere. Nota tm̄ q̄ omittere actū interiorē vl' exteriorē nō dr̄ in hoīe voluntariū: niſi qn̄ ſcit: pōt ⁊ dꝫ velle: vl' imꝑare. ſicut ſi nauis ꝑeat ꝓpter abſentiā eius: q̄ non pōt vel neſcit: vel nō dꝫ eā regere: nō dr̄ ſubmerſio eius voluntaria in illo ſed in eo qui poteſt: ⁊ ſcit et dꝫ. hec Gual. Attēdēdum etiam q̄ nō velle dr̄ dupliciť ſm̄ Tho. pma ſcḋe. q. vj. ar. ij. c. ij. Uno mō ꝓut ſumiť in vi vnius dictōnis .ſ. nolle. vn̄ ſicut dr̄. nolo legē: ſenſus eſt. volo nō legē: ſignificať velle nō legere. ⁊ ſic nō velle cauſat voluntarium. Alio mō in vi orōnis. ⁊ tūc nō affirmať actus voluntatis: ⁊ hmōi nō velle cauſat inuoluntarium.

Circa ſcḋm ſciendū q̄ inuoluntariū cauſant violētia ⁊ ignorantia. vn̄ phs. iij. eth. c. j. dicit. q̄ inuoluntariū eſt qđ violentia vel ignorantia factū eſt. Licet igitur violentia nō poſſit inferri voluntati q̄ꝫtū ad pmū ei⁹ actū q̄ ab ipſa imediate eliciť .ſ. velle. pōt tm̄ q̄ꝫtū ad actus q̄ ab ea imꝑanť. vt ambulare et loq̄ inq̄ꝫtū ꝑ violentiā impediri pn̄t membra exteriora: ne volūtatis imꝑiū exequantur. Cauſat igiť violentia inuoluntariū: q2 directe opponiť volūtario. cū voluntariū ſit a pncipio intrinſeco. violentū vo ab extrinſeco ⁊ ſic eſt ꝯ voluntatē. ⁊ ꝑ ꝯn̄s inuoluntariū. Ignorantia aūt cauſat inuoluntariū ea rōne q̄ ꝓuat cognitiōem: q̄ ꝑexigiť ad voluntariū. volūtariū eīn ſm̄ q̄ dicit phs. iij. eth. ⁊ Damaſ. ij. li. eſt: cuius principiū eſt in ſeipſo cognoſcēte ſingula: ⁊ que oportet operari. i. cuius grā oportet. nō tm̄ quelibet ignorantia ꝓuat cognitiōem hmōi. Ignorantia eīn tripliciter ſe habet ad actū voluntariū .ſ. ꝯcomitanter. ꝯſequenter ⁊ antecedenť. Concomitanter qn̄ ignorantia eſt de eo qđ agiť. ⁊ tm̄ etiā ſi ſciret: nō ageret. ⁊ talis ignorantia nō facit inuoluntariū: vt dicit phs: q2 nō cauſat aliquid repugnās voluntati: ſꝫ facit non voluntariū: q2 nō pōt eſſe actu volitū qđ eſt ignoratū. Conſequenter aūt ſe hꝫ ignorantia ad voluntatē: inq̄ꝫtū ipſa eſt voluntaria. ⁊ hoc ꝯtingit dupliciter. Uno mō qn̄ actus voluntatis referť i ignorantiā vt habeat excuſatōēꝫ peccati. vel nō retrahatur a pcčo. ⁊ hec dr̄ ignorantia affectata. Alio mō dr̄ ignorantia voluntaria eius qđ q̄s ſcire pōt: ⁊ debet. ſic aūt nō agere: ⁊ nō velle dr̄ voluntariū: vt ſupradictū eſt. Hoc aūt mō dicit ignorantia dupliciť. Uno mō cū q̄s nō ꝯſiderat id qđ ꝯſiderare dꝫ: que eſt ignorantia male electōnis ex paſſione vl' habitu ꝓueniens. de qua pōt intelligi illud ꝓuer. xiiij. Errant q̄ operanť malū. Alio mō cū q̄s notitiā quā dꝫ habere nō curat acquirere. ⁊ ſic ignorantia iuris quā q̄s ſcire teneť: voluntaria dr̄: quaſi ex negligentia ꝓueniens. Et de hoc intelligiť illud j. Cor. xiiij. Ignorans ignorabiť. et his modis ignorātia n̄ pōt cauſare inuoluntariū. cauſat eīn ſm̄ qđ inuoluntariū inq̄ꝫtū ꝓcedit motū voluntatis ad agendū: q̄ nō eſſet: ſcīa pexiſtente. Antecedenť aūt ſe hꝫ ad volūtatē ignorantia que nō ē voluntaria. ⁊ tm̄ eſt cauſa volendi hoc qđ al's nō vellet. ſicut cū hō ignorat aliquā circūſtantiā actus: quā nō tenebať ſcire ⁊ ex hoc aliquid agit qđ nō ageť ſi eā ſciret. vt cū q̄s diligentia adhibita neſciēs aliquē tranſire ꝑ viā ꝓijcit ſagittā: q̄ interficit tranſeuntē. ⁊ talis ignorātia cauſat inuoluntariū ſimpliciter. hec tho. pma ſcḋe. q. vj. ar. viij. c. Sed qđ de metu. ꝯcupia. ira. ebrietate. nunqđ hec cauſant inuoluntariū. Rn̄ſ q̄ nō. metus eīn nō cauſat. imo vt dr̄. iij. eth. c. j. ⁊ idē vult Greg. nāzan. li. de hoīe. Operationes que metu fiūt ꝑtim ſunt voluntarie: ꝑtim inuolūtarie. i. mixte. magis tm̄ imo q̄i ſimplr̄ ſunt voluntarie: qđ pꝫ ſic. Unūqđqꝫ iudicandū eſt ſm̄ illud qđ eſt qn̄ eſt in actu. nō ſm̄ illud quod in apphenſione ꝯſiderantis eſt. q̄ aūt metu fiūt cū ſunt i actu volūtarie ſunt: q2 volūtas mouet organa. vt dr̄ ibidē. Inuolūtaria aūt ſunt ex apprehenſione damni. vt pꝫ in eo q̄ ꝓijcit merces in mare et hec eſt ſentētia phi. ⁊ rō ſua ibidē. Nec etiā ꝯcupiſcētia cauſat inuoluntariū. vt vult phs. iij. eth. c. iij. q2 ꝯcupiſcētia eſt pncipiū mouēs intrinſecū: nō extrinſecū. nō inferēs violētiā ſꝫ alliciens ꝑ ꝯplacentiā. Et multominus cāt inuoluntarium ira. q2 eſt paſſio magis volūtaria: cum ſit minus a natura q̄ ꝯcupiſcētia. vn̄ grego. nāzan. li. de hoīe. c. xxix. Iratus ⁊ ebrius malum volūtarie agit. De ebrietate tn̄ diſtinguit: q2 ſi hō ſit cā eius nō facit inuolūtariū. Si vo hō n̄ ſit cauſa eius facit inuoluntariū. Aliqs eīn inexꝑt⁹ v̄tutē vini volēs illud bibere ſi ſciret eā: nō bibēt. ſi tempore bibit: ⁊ inebriať: puto q̄ op⁹ ſeq̄ns hmōi ebrietatē iudicādū ſit inuolūtariū. hec Gual.

De bonitate ⁊ malicia actuū humanoꝝ in ꝯmuni. Titulus ſecundus.